

Holy Bible

Aionian **Edition®**

Kilaangi

Rangi Bible

Holy Bible Aionian Edition ®

Kilaangi
Rangi Bible

Creative Commons Attribution ShareAlike 4.0 International, 2018-2025

Source text: eBible.org

Source version: 5/7/2025

Source copyright: Creative Commons Attribution ShareAlike 4.0
Wycliffe Bible Translators, 2023

Formatted by Speedata Publisher 5.1.7 (Pro) on 6/1/2025

100% Free to Copy and Print

TOR Anonymously

<https://AionianBible.org>

Published by Nainoia Inc, <https://Nainoia-Inc.signedon.net>

All profits are given to <https://CoolCup.org>

We pray for a modern Creative Commons translation in every language
Translator resources at <https://AionianBible.org/Third-Party-Publisher-Resources>

Report content and format concerns to Nainoia Inc

Volunteer help is welcome and appreciated!

Celebrate Jesus Christ's victory of grace!

Preface

Kilaangi at AionianBible.org/Preface

The *Holy Bible Aionian Edition* ® is the world's first Bible *un-translation*! What is an *un-translation*? Bibles are translated into each of our languages from the original Hebrew, Aramaic, and Koine Greek. Occasionally, the best word translation cannot be found and these words are transliterated letter by letter. Four well known transliterations are *Christ*, *baptism*, *angel*, and *apostle*. The meaning is then preserved more accurately through context and a dictionary. The Aionian Bible un-translates and instead transliterates eleven additional Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies.

The first three words are *aiōn*, *aiōnios*, and *aiōdios*, typically translated as *eternal* and also *world* or *eon*. The Aionian Bible is named after an alternative spelling of *aiōnios*. Consider that researchers question if *aiōn* and *aiōnios* actually mean *eternal*. Translating *aiōn* as *eternal* in Matthew 28:20 makes no sense, as all agree. The Greek word for *eternal* is *aiōdios*, used in Romans 1:20 about God and in Jude 6 about demon imprisonment. Yet what about *aiōnios* in John 3:16? Certainly we do not question whether salvation is eternal! However, *aiōnios* means something much more wonderful than infinite time! Ancient Greeks used *aiōn* to mean *eon* or *age*. They also used the adjective *aiōnios* to mean *entirety*, such as *complete* or even *consummate*, but never infinite time. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs. So *aiōnios* is the perfect description of God's Word which has *everything* we need for life and godliness! And the *aiōnios* life promised in John 3:16 is not simply a ticket to eternal life in the future, but the invitation through faith to the *consummate* life beginning now!

The next seven words are *Sheol*, *Hadēs*, *Geenna*, *Tartaroō*, *Abyssos*, and *Limnē Pyr*. These words are often translated as *Hell*, the place of eternal punishment. However, *Hell* is ill-defined when compared with the Hebrew and Greek. For example, *Sheol* is the abode of deceased believers and unbelievers and should never be translated as *Hell*. *Hadēs* is a temporary place of punishment, Revelation 20:13-14. *Geenna* is the Valley of Hinnom, Jerusalem's refuse dump, a temporal judgment for sin. *Tartaroō* is a prison for demons, mentioned once in 2 Peter 2:4. *Abyssos* is a temporary prison for the Beast and Satan. Translators are also inconsistent because *Hell* is used by the King James Version 54 times, the New International Version 14 times, and the World English Bible zero times. Finally, *Limnē Pyr* is the Lake of Fire, yet Matthew 25:41 explains that these fires are prepared for the Devil and his angels. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The eleventh word, *eleēsē*, reveals the grand conclusion of grace in Romans 11:32. Please understand these eleven words. The original translation is unaltered and a highlighted note is added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. To help parallel study and Strong's Concordance use, apocryphal text is removed and most variant verse numbering is mapped to the English standard. We thank our sources at eBible.org, Crosswire.org, unbound.Biola.edu, Bible4u.net, and NHEB.net. The Aionian Bible is copyrighted with creativecommons.org/licenses/by/4.0, allowing 100% freedom to copy and print, if respecting source copyrights. Check the Reader's Guide and read at AionianBible.org, with Android, and with TOR network. Why purple? King Jesus' Word is royal and purple is the color of royalty! All profits are given to CoolCup.org.

History

Kilaangi at AionianBible.org/History

06/21/75 - Two boys, P. and J., wonder if Jesus saves all and pray.
04/15/85 - Aionian Bible conceived as B. and J. pray.
12/18/13 - Aionian Bible announced as J. and J. pray.
06/21/15 - Aionian Bible birthed as G. and J. pray.
01/11/16 - AionianBible.org domain registered.
06/21/16 - 30 translations available in 12 languages.
12/07/16 - Nainoia Inc established as non-profit corporation.
01/01/17 - Creative Commons Attribution No Derivatives 4.0 license added.
01/16/17 - Aionian Bible Google Play Store App published.
07/01/17 - 'The Purple Bible' nickname begins.
07/30/17 - 42 translations now available in 22 languages.
02/01/18 - Holy Bible Aionian Edition® trademark registered.
03/06/18 - Aionian Bibles available in print at Amazon.com.
09/15/18 - Aionian Bible dedicated as J. and J. pray again.
10/20/18 - 70 translations now available in 33 languages.
11/17/18 - 104 translations now available in 57 languages.
03/24/19 - 135 translations now available in 67 languages.
10/28/19 - Aionian Bible nursed as another J. and J. pray.
10/31/19 - 174 translations now available in 74 languages.
02/22/20 - Aionian Bibles available in print at Lulu.com.
05/25/20 - Illustrations by Gustave Doré, La Grande Bible de Tours, Felix Just.
08/29/20 - Aionian Bibles now available in ePub format.
12/01/20 - Right to left and Hindic languages now available in PDF format.
03/31/21 - 214 translations now available in 99 languages.
11/17/21 - Aionian Bible Branded Leather Bible Covers now available.
12/20/21 - Social media presence on Facebook, Twitter, LinkedIn, YouTube, etc.
01/01/22 - 216 translations now available in 99 languages.
01/09/22 - StudyPack resources for Bible translation study.
01/23/22 - Volunteers celebrate with pie and prayer.
02/14/22 - Strong's Concordance from Open Scriptures and STEP Bible.
02/14/23 - Aionian Bible published on the TOR Network.
12/04/23 - Eleēsē added to the Aionian Glossary.
02/04/24 - 352 translations now available in 142 languages.
05/01/24 - 370 translations now available in 164 languages.
08/05/24 - 378 translations now available in 165 languages.
08/18/24 - Creative Commons Attribution 4.0 International, if source allows.
10/20/24 - Gospel Primer handout format.
11/24/24 - Progressive Web Application off-line format.
01/28/25 - All profits are given to CoolCup.org.
03/12/25 - 382 translations now available in 166 languages.
05/04/25 - 393 translations now available in 175 languages.
05/27/25 - 462 translations now available in 229 languages.

Table of Contents

NEW TESTAMENT

Matáayo	1
Maáriki	34
Lúka	55
Yooháani	92
Mirimo ya Vatumwi	119
Varúumi	156
1 Vakorínto	172
2 Vakorínto	187
Vagalatía	197
Vaeféeso	203
Vafilípi	209
Vakolosáai	213
1 Vatesaloníike	217
2 Vatesaloníike	221
1 Timotéeo	223
2 Timotéeo	228
Tíito	231
Filemóoni	233
Vaeburanía	234
Yaakúupu	246
1 Peéteri	250
2 Peéteri	254
1 Yooháani	257
2 Yooháani	261
3 Yooháani	262
Yúda	263
Wiivariyuli	265

APPENDIX

Reader's Guide

Glossary

Maps

Destiny

Illustrations, Doré

NEW TESTAMENT



Yéesu akasea, “Taáta, vasee ũvi waavo wasírĩre sa si vootaanga kira ʼvootumama tũku.”
Vakiigavĩra ingo jaachwe ko jivaira mbare.
Lúka 23:34

Matáayo

1 Ihi noo nkumbukira ya marina ya lukolo lwa YéesuKirisitu, mwaana wa Daúdi, mwaana wa Aburaháamu. **2** Aburaháamu ajáa amuvyaala Isaka, Isaka akamuvyaala Yaakúupu, Yaakúupu akamuvyaala Yúda na vaanaavo, **3** Yúda akamuvyaala Peréesi na Séera na íyo waavo ni Tamáari ajáa. Peréesi akamuvyaala Hesiróoni, Hesiróoni akamuvyaala Aráamu, **4** Aráamu akamuvyaala Aminadáabu, Aminadáabu akamuvyaala Nashóoni, Nashóoni akamuvyaala Salimóoni, **5** Salimóoni akamuvyaala Boási, fuma kwa Raháabu. Boási akamuvyaala Obéedi fuma kwa Rúutu, Obéedi akamuvyaala Yéese, **6** ne Yéese akamuvyaala mutemi Daúdi. Daúdi akamuvyaala Solomóoni fuma kwa muki wa Uría. **7** Solomóoni akamuvyaala Rehoboáamu, Rehoboáamu akamuvyaala Abíya, Abíya akamuvyaala Áasa, **8** Áasa akamuvyaala Yehoshofáati, Yehoshofáati akamuvyaala Yóramu, Yóramu akamuvyaala Usíia, **9** Usíia akamuvyaala Yósamu, Yósamu akamuvyaala Ahási, Ahási akamuvyaala Hsekía, **10** Hsekía akamuvyaala Manáase, Manáase akamuvyaala Amóoni, Amóoni akamuvyaala Yosía, **11** Yosía akamuvyaala Yekonía na vaanaavo, mpiindi vaantu va Yúda ^vakasaamiwe na isi ya uyenii ya Babéli. **12** Lusaamo lwa Babéli ^lukalooke, Yekonía akamuvyaala Searitiéli, Searitiéli akamuvyaala Serubabéli, **13** Serubabéli akamuvyaala Abiúudi, Abiúudi akamuvyaala Eliakímu, Eliakímu akamuvyaala Asóori, **14** Asóori akamuvyaala Sadóoki, Sadóoki akamuvyaala Akiímu, Akiímu akamuvyaala Eliúudi, **15** Eliúudi akamuvyaala Elieséri, Elieséri akamuvyaala Matáni, Matáni akamuvyaala Yaakúupu, **16** Yaakúupu akamuvyaala Yooséefu, mulume wa Maríia. Maríia akamuvyaala Yéesu ^aanirirwaa Masía. **17** Jeyyo, kujáa kwatiite mbyaala ikimi na ine fuma Aburaháamu furu mutemi Daúdi. Kei, kujáa kwatiite mbyaala ikimi na ine fuma mutemi Daúdi, furu lusaamo lwa Viisiraéli kutwaalwa na isi ya uyenii ya Babéli. Na mbyaala ikimi na ine fuma lusaamo lwa Viisiraéli kutwaalwa na isi ya uyenii ya Babéli, furu kuvyaalwa kwa Masía. **18** Iji noo mbuwo ja kuvyaalwa kwa Yéesu Kirisitu. Maríia íyo waala Yéesu ajáa atumirwa ni

Yooséefu. Maa kaa, mpiindi ^vajáa vakaari si vanalumana ja muki na mulume, Maríia akava mawulu maruto kwa njira ya Mutima Múuja. **19** Yooséefu mulume waachwe baa neembe ajáa ni muuntu muwoloki, si asaakaa kumukwaatya soni Maríia mbere ja vaantu tuku, akalamula kumureka Maríia kimbiso. **20** Mpiindi ^ajáa akaari yookiiririkana iri isáare, murimu múuja wa Ijuva ukamufumira tulwii, maa ukamusea, “Yooséefu, mwaana wa Daúdi, koofa kumsumula Maríia ave muki waako tuku, sa uruto ^atiite ni kwa laviro lwa Mutima Múuja. **21** Kiichungula ari mwaana mulume, na mukemera uri irina raachwe Yéesu, sa yeeye noo ^ari valamurirya vaantu vaachwe fuma uvii waavo.” **22** Aya yoosi yafúmiire, sa masáare Ijuva ^alumasa kwa njira ya muláli na mutwe waachwe yakiimane, **23** “Laanga, munjalu sumula ari inda, yeeye vyaala ari mwaana mulume, novo mwaanirira vari irina raachwe Emanuéeli,” noo kusea, “Mulungu ni na suusu ari.” **24** Yooséefu ^akiinuke fuma tulwii, akabweeya ja viintu murimu múuja wa Ijuva ^ujáa umwuyíire. Aho, akamsumula Maríia akava muki waachwe. **25** Maa kaa, Yooséefu si amuseeserera Maríia tuku, furu akiichungula mwaana wa kiintu kilume. Yooséefu akamukemera irina raachwe Yéesu.

2 Yéesu ^akavyaalwe múujii wa Betelehéemu ^uri isi ya Yudeea, mpiindi ijo Heróode Mukúulu noo ajáa mutemi. Haaha vamanyi va nyényeeri fuma itumba vakúuja na Yerusaléemu. **2** Vuuryaa voosea, “Hai ari ura ^avyiirwe ari kava Mutemi wa Vayahúudi? Suusu twiyyona nyényeeri yaachwe yatula fuma itumba, naasu tuújire noo mwiinamira.” **3** Mutemi Heróode ^akateere ayo masáare, yakaanda muturikirya, hamwi na vaantu voosi va Yerusaléemu. **4** Akavaanirira vakúulu va veeneisi va Ijuva na vakiindya va Miuro, maa akavuurya, “Masía ni hai ^ari vyaarirwa?” **5** Voovo vakamusea, “Vyaarirwa ari múujii wa Betelehéemu ^uri isi ya Yudeea. Jeyyo noo ^vyeeene muláli na mutwe wa Ijuva aandika, **6** ‘Ee Betelehéemu ^uri isi ya Yúda, weewe si uri mudúudi tuku, kati ya miji ^imányirwe ya Yudeea. Sa kufuma kwaako fumira ari mulongooli, uhu valongoola ari vaantu vaani Viisiraéli.’” **7** Aho, Heróode akavaanirira vara vamanyi va nyényeeri na

kijiraawii, uko akavuurya mpiindi mpiindi ^viiyona ira nyényeeri. 8 Hara, akavatuma vadome na Betelehéemu kunu yovovasea, “Tamanyi mukuurikiriry neea masáare ya uwo mwaana, na ^muri moona, ndeteri mulomo chaangu sa naani nkamwiinamire.” 9 Vara vamanyi va nyényeeri ^vakahumule mteerera mutemi Heróode, maa vakiinuka. Na laanga, vakiiyona kei nyényeeri i’ira ^voona yootula ituumba, ikava yoovalongorera novo vakiituuba furu ikiima mweeri ya haantu ^ajaa mwaana. 10 ^Vakiyone ira nyényeeri, vakavyeenda maatuku vii. 11 Vakiingira na nyuumbii, vakamoona mwaana ari na Maria íyo waavo, vakachwaama, maa vakamwiinamira. Hara, vakachungula máari jaavo ja kikomi ja mberii, vakamuheera vilungulungu vya saháabu, ubáni na manemáane. 12 Muluungu akavakaan’ya tulwii, kari vahinduke na kwa Heróode tuku. Jeyyo, vakahinduka na meevo, na vajaa vatweera na njira yiingi. 13 Vamanyi va nyényeeri ^vakiinuke na meevo, murimu muja wa Ijuva ukamufumira Yooséefu tulwii, maa ukamusea, “Inuka, musumule mwaana na íyo waavo, utiije novo na Mísiri. Ikali uko furu nivawiyire, sa Heróode yoomusaakira mwaana sa amulale.” 14 Jeyyo, nuuchiku Yooséefu akiinuka, akamusumula mwaana na íyo waavo, akakwaata njira na Mísiri. 15 Akiikala Mísiri furu mutemi Heróode akawulala. Jeyyo, isáare ra Ijuva ko tweera muláli na mutwe waachwe rikakiimana, “Namwaanirira mwaana waani fuma Mísiri.” 16 Heróode ^akataange akóovirwe ni vara vamanyi va nyényeeri, maa akakalala maatuku vii. Aho, akavatuma vaantu vavulale vasinga voosi vu va kiintu kilume ^vari na myaaka iviri kuhinduka na nyuma aho múujii wa Betelehéemu, na maturii yoosi ^yariingirira uwo múuji. Abweeyya jeyyo, ja ^vyeeene ajaa awyirwa jira mpiindi ni vara vamanyi va nyényeeri. 17 Jeyyo, isáare ^raluswa ni Yeremía muláli na mutwe rikakiimana, 18 “Sawúti yatéerekire fuma Ráama, Kiri na kirira no myaa kukuulu, Rahéli yovaririra vaana vaachwe, baa si yoosaaka tuuriwa mutima tuku, sa voosi vakwíre.” 19 Heróode ^akawulale, murimu muja wa Ijuva ukamufumira Yooséefu tulwii uko Mísiri, 20 Ukamusea, “Inuka, musumule mwaana na íyo waavo, uhinduke na isi ya Isiraeéli, sa vara ^vasaakaa nkaasu ya mwaana vaakwa.” 21 Yooséefu akiinuka, akamusumula

mwaana na íyo waavo, maa vakahinduka na isi ya Isiraeéli. 22 Maa kaa, Yooséefu ^akateere Arikeláo mwaana wa Heróode noo aviire mutemi wa Yudeea haantu ha taata waavo, Yooséefu akoofa doma na uko. Ne ^akakaanawe kei tulwii, akiinuka, maa akadoma na isi ya Galiláaya. 23 Kura, akiita kiikala múujii ^uséwaa Nasaréeti. Jeyyo isáare ^raluswa ni valáli na mutwe rikakiimana, “Kaanirirwa ari Munasaréeti.”

3 Siku ^jiri foo ^jikalooke, Yooháni Mubatisáaji afumira isi ya ibalángwii ra Yudeea, yoovariyula, yoosea, 2 “Valanduki fuma uvii waanyu, Utemi wa Kurumwii wasengeriire.” 3 Uhu Yooháni noo ^aluswa ni Isáaya muláli na mutwe, yoosea, “Muuntu yookaanirira vikulukuulu isi ya ibalángwii, ‘Imyi neea njira sa Ijuva, wololi njira ^ari tweera.’” 4 Yooháni iivikiraa ingo ^yachumwa kwa mabaáhira ya ngamía na iimutiiraa lukova. Kiintu ^arijaa ni nkumbi na hukki wa isekii. 5 Vaantu fuma múujii wa Yerusaleemu, isi yoosi ya Yudeea na isi joosi ^jiri mbarimbari ya luji Iwa Yorodáni, vuja na kwa Yooháni. 6 Yeeye avabatisaa aho luji Iwa Yorodáni, kunu voolusa uvi waavo. 7 ^Akoone Mafarisáayo na Masadukáayo ^vari foo vookuja na kwaachwe noo batisiwa, ajaa avasea, “Nyuunyu mbyaala ya nyororooda! Ni ani ^avalumire kutu mutiije nkalari ya Muluungu ^yookuja? 8 Haaha vyaali ndiwa njija ^jiri koonekya kikomi mwavalandukire fuma uvii waanyu. 9 Reki kwiiriririka mitimii yaanyu, ‘Aburaháamu ni taata wiitu!’ Ni kuvawiyira niise, Muluungu ifaanaa avalandule mawye aya yave vaana va Aburaháamu! 10 Muluungu ahámwiire viika chaarya chaachwe neea miririi ya miti. Kooni muti si wootunga ndiwa ^jabooha, temwa uri, ufwetirwe na iviivii. 11 Niini noovabatisa na maaji, koonekya mwavalandukire fuma uvii waanyu. Maa kaa, amwaari yookuja nyuma yaani ^ari na ngururu kulookya niini, niini nsiina wuja baa wo tumama murimo wa mutumwa wo reherya nkova ja mirunkumo yaachwe tuku. Yeeye vabatisa ari na Mutima Muja na kwa mooto. 12 Yeeye akwátiriire saama yaachwe yo keerera mikonwii yaachwe. Fyaahira ari neea luha lwaachwe. Jiinga ari ngáano iivike kyoomii, maa kaa, mukúunku kuchimika ari na mooto si ^urimaa.” 13 Aho, Yéesu akatamanya fuma Galiláaya furu luji

lwa Yorodáani sa akabatisiwe ni Yooháani. 14 Maa kaa, Yooháani ayeráa mukitira yoosea, “Niini noo wo kuúja mbatisiwe ni weewe. Haaha weewe jooli wookuúja na kuri niini?” 15 Maa kaa, Yéesu akamúsea, “Aai, ruma haaha vive jei, sa jei noo ^vyeene vyasaakwa tukiimikirirye uwoloki woosi.” Aho, Yooháani akaruma. 16 Yéesu ^akahumule batisiwa vii, akafuma luujii. Koonka kurumu kukaatuka dwee, aho, akamoono Mutima Múja yookiima mweeri yaachwe ja nkúnde na akamuturira. 17 Aho, maa sawúti fuma kurumwii ikasea, “Uhu ni Mwaana waani ^namweenda, neeriwa mutima ni yeeye munumunu.”

4 Aho, Mutima Múja ukamulongoola Yéesu fuuru isi ya ibalángwii sa ayerwe ni Ikúúlu ra Mirimu Mivi. 2 Yéesu ^akiirekye kurya chiriri chobu kwa siku makumi yani, akoona njala. 3 Aho, Irimu rikúja na kuri Yéesu, maa rikamúsea, “Kooni uri Mwaana wa Muluungu, lairirya aya mawye yave mukáate.” 4 Yéesu akumúsea murimu muvi, “Masáare ^Yari Mpeho yalúusa jei, ‘Muntu si ari kava nkaasu kwa vyóorya vii tuku, maa kaa, ko tuuba kira isáare rifúmaa kwa Muluungu.’” 5 Aho, Ikúúlu ra Mirimu Mivi rikamusumula Yéesu fuuru múujii muúja wa Yerusaleému. Rikamuvika Yéesu ncholwiinchoolwii ya munára wa Kaaya Njija ya Ijuva, 6 maa rikamúsea, “Kooni uri Mwaana wa Muluungu, ifweitire na isi. Sa vyaandikwa jei, ‘Muluungu tuma ari mirimu yaachwe miija ikulamuriye, yooyo kukwaatirira iri mikonwii yaavo, sa kari ijeo raako ji riikunguvale iwiyi tuku.’” 7 Yéesu akarisea, “Kei vyaandikwa, ‘Kari umyéraa Ijuva Muluungu waako tuku.’” 8 Aho, Ikúúlu ra Mirimu Mivi rikamusumula Yéesu fuuru ncholwii ya lulu lulihihihi. Rikamoonekya isi joosi ja weeru na nkongojima jaavo. 9 Rikamúsea, “Kooni uchwámire mbere yaani na wuunyanamire, kukuheera ndiri ivi vyoosi.” 10 Aho, Yéesu akarisea, “Isunke kuri niini Irimu! Sa vyaandikwa jei, ‘Mwiinamire Ijuva Muluungu waako vii, na umutumamire yeemweene vii.’” 11 Aho, Ikúúlu ra Mirimu Mivi rikamureka Yéesu, mirimu miija ikúja noo mutumamira. 12 Haaha Yéesu ^akateere Yooháani Mubatisáaji ayéekiirwe munyololwii, akiinuka aho, maa akadoma na Galiláaya. 13 Mpiindi ^ajáa Galiláaya, akiinuka fuma múuji wa Nasaréeti akiita kiikala múujii wa Kaperenáumu

^uri mbarimbari ya iriva ra Galiláaya, kuri isi ya Sabulóoni na Nafutáali. 14 Jeyyo, noo ^vyeene akiimikirirya isáare ^raluswa ni Isáaya muláli na mutwe, 15 “Isi ya Sabulóoni na isi ya Nafutáali, ^iri njirii ^yadoma na mayiyii, firiro ya luuji lwa Yorodáani, Galiláaya ya vaantu si ^vamumányire Muluungu, 16 vaantu vara ^viikalaa kilwiiriyi, viine kiweeru kikulu. Na vaantu vara ^viikalaa isi ya kilwiirya na murimirimii wa inkwya, itumba radáhire kwaavo.” 17 Kwaandira mpiindi ijo, Yéesu ajáa aanda varyula yoosea, “Valanduki fuma uvii waanyu, Utemi wa Kurumwii wasengeriire!” 18 Mpiindi Yéesu ^ayeendáa mbarimbari ya iriva ra Galiláaya, ajáa avoona vavúuvi vaviri. Umwi noo Simóoni ^aséwaa Peéteru, na wiingi noo mwaanaavo ^aséwaa Anderéa. Voovo vawumiraa njwaavu na irivii. 19 Aho, Yéesu akavasea, “Ntuubi, na vabweeyya ndiri muve vavúuvi va vaantu.” 20 Hahara, vakareka njwaavu jaavo, vakamutuuba. 21 ^Akadome na mbere kiduudi, akoona vaantu wiingi vaviri vala Yaakúupu na Yooháani mwaanaavo, vaana va muntu umwi ^aséwaa Sebedáayo. Voovo vajáa hamwi na taáta waavo mashúwii volukan’ya njwaavu jaavo. Yéesu akavaanirira, 22 hahara, vakiireka ira mashúwa na taáta waavo, maa vakamutuuba Yéesu. 23 Yéesu ariingiriraa isi yoosi ya Galiláaya, kanu yookiindya no varyula Masáare Maaja ya Utemi masinagógii yaavo. Kei, avahoryáa vaantu ndwála jaavo ^jisisimiresimire. 24 Masáare yaachwe yakeenera isi yoosi ya Síria. Vaantu vandoomuretera valwiri voosi ^viisimiresimire. Kuri avo vajáa vamwaari ^vari na makuundi ^yahumba, vara ^vajáa na mirimu mivi, vara ^vajáa na kiinkwiisha na vara ^vajáa vaakwya iyandiyandi. Yéesu akavahorya avo voosi. 25 Mayiimbi ya mpuka nkulu ja vaantu vamutuubáa fuma isi ya Galiláaya, Dekapóoli, Yerusaleému, Yudéa na fuma nyambuko ya luuji lwa Yorodáani.

5 Yéesu ^akoone jira mpuka ja vaantu, akaambuka na kiduundii, maa akiikala. Vapooji vaachwe vakamudomera, 2 ne akaanda vakiindya yoosea: 3 “Vatalariwa vara ^vari vakiva mitimii, sa Utemi wa Kurumwii ni waavo. 4 Vatalariwa vara ^vari na makiva, sa Muluungu vatuurya ari mitima. 5 Vatalariwa vara mitima yaavo ^yahola, voovo heewa vari weeru. 6 Vatalariwa vara ^vakalukwa na ^vari

na njala ya uwoloki, avo kiikutiwa vari ni Mulungu. 7 Vatalariwa vara ^valaangaa na riiso ra wuujja, voovo laangwa vari na riiso ra wuujja. 8 Vatalariwa vara ^veerya mitima, avo moona vari Mulungu. 9 Vatalariwa vara ^valuman'ya vavi viikalan'ye na wuujja, avo kaanirirwa vari vaana va Mulungu. 10 Vatalariwa vara ^vatirikiriwaa sa viikalaa mwiikalo wa uwoloki, sa Utemi wa Kurumwii ni waavo. 11 Mwatalariwa nyuunyu kooni mootukirwa, mooturikiriwa na mookoovereriwa mavi ^yisimiresimire sa niini. 12 Eryi mitima na vai siriri, sa kundaalo yaanyu ni nkulu kurumwii. Ni kwa njira yiyo vavaturikirya valaali na mutwe va aho mbere. 13 Nyuunyu muri sangasa ya weeru. Maa kaa, sangasa kooni yasukire, ni che iri vikirwa sa mwerere uhindikire kei? Iyo si yabooha kwa kiintu chochoosi tuku, iyo ni yo fweita vii na weerwii ilwaatiririwe ni vaantu. 14 Nyuunyu ni kiweeru cha weeru. Muiji ^wajeengwa luulwii si wiivisaa tuku. 15 Baa kei, vaantu si vakorereryaa kimuri, maa vakakunikirira na nyiingu ya kweenga tuku, kiri vyooa jeyyo, vakivika kyaangwii, sa kimurikire voosi ^vari nyumbii. 16 Viivyo baa nyuunyu, kiweeru chaanyu choosaakwa kimurike, vaantu voone nteendo jaanyu njija, aho, vambweeyiye nkongojima Taata waanyu. Yeeye ari kurumwii. 17 Kari mwiisee nuuja joo seyya Miuro au uvariyuli na valaali na mutwe tuku. Si nuuja joo seyya tuku, maa kaa, nuuja joo vikiimikirirya. 18 Kimaari noovawiyira, mpaka kurumu na weeru jilooke, kusiina baa latalo lumwi luduudi au katonti ka latalo lwa Miuro luri seyyiwa tuku, furu aya yoosi yakiimane. 19 Jeyyo, muuntu yoyoosi ^ari wuna umwi wa uliriri muduudi wa ndairiri iji, na avakiindye vaantu viingi vabweeye jeyyo, uwo kaanirirwa ari muduudi Utemii wa Kurumwii. Maa kaa, yoyoosi ^atamamaa na ^akiindyaa ndairiri iji, uwo kaanirirwa ari mukulu Utemii wa Kurumwii. 20 Sa jeyyo, ni kuvawiyira niise, uwoloki waanyu kooni si walookeriye wa Mafarisayo na wa vakiindya va Miuro, kikomi si muri kiingira Utemii wa Kurumwii vii kaa tuku. 21 Mwateera vambere vasewa jei, 'Kari wulaa tuku,' na kei mwateera, 'muuntu yoyoosi ^ari kulaa heewa ari irya.' 22 Maa kaa, niini ni kuvawiyira niise, muuntu yoyoosi ^ari mukalarira mwaanaavo heewa ari irya. Na muuntu yoyoosi ^ari mutukira mwaanaavo kituki, uwo kiima ari mbere ya

Balasa Nkulu ya Vayahudi. Na muuntu yoyoosi ^ari mutukira mwaanaavo amusee 'Mukookooyo,' tamanya ari na mootwii wa Jehenamu. (Geenna g1067) 23 Haaha kooni woodoma noo toola mporyo yaako masabahwii, maa ukambukire wiitoola na mwaanaanyu, 24 reka iyo mporyo yaako haaho masabahwii, hinduka ukiiteerwe na mwaanaanyu, maa de ji utole iyo mporyo yaako. 25 Kooni muuntu yookutwaala na balasii, mulombe iivae na mpulo chaangu mpiindi ^makaari njirii. Kooni si jeyyo, ura ^akusfakiirye kukutwaala ari na kwa mulamuli, na mulamuli ne kukaatya ari kwa mulukaluka akwiingirye na munyololwii na ngururu. 26 Kimaari nookuwiyira, si uri fuma aho munyololwii tuku, mpaka urihe mpoocho yo marikirirya. 27 Mwateera yasewa, 'Kari uyenda na muki wa muuntu tuku.' 28 Maa kaa, niini ni kuvawiyira niise, muuntu ^ari mulaanga muuntu muki, maa amumererye mati, uwo kuva ari ahumwiire yeenda ne mutimii waachwe. 29 Kooni riiso raako ra kulame rakuhaandire utumame uri, rinonkole, urifweite na kuli. Ni pwee kwaako kusova kiintu kimwi cha maviri waako, kulookya maviri waako woosi vuu kufweirirwa na mootwii wa Jehenamu. (Geenna g1067) 30 Kei kooni iyaanja raako ra kulame rakuhaandire undoobweeyya uri, rikere urifweite na kuli. Ni pwee kusova kiintu kimwi cha maviri waako, kulookya maviri waako woosi kufweirirwa na mootwii wa Jehenamu. (Geenna g1067) 31 Mwateera yasewa, 'Muuntu yoyoosi ^amusitire muki waachwe, amuheere talaka.' 32 Maa kaa, niini ni kuvawiyira niise, muuntu yoyoosi ^ari musiita muki waachwe kooni si sa kuyeenda na mulame wa muuntu, kuva ari yoomubweeyya muki waachwe ave ja ayenda na mulame wa muuntu. Na muuntu ^ari muloola uwo muki ^asitirwe ni mulame, kuva ari yooyeenda na muki wa muuntu. 33 Kei mwateera viintu vambere vawiyirwa, 'Kari uwuna kulaha kwaako tuku, maa kaa, kiimikirirya kulaha kwaako mbere ya Ijva.' 34 Niini ni kuvawiyira niise, kikomi kari mwiilaha tuku, baa kwa kurumu tuku, sa kurumu noo ichuumbi ra kitemi ra Mulungu. 35 Baa kari mwiilaha kwa weeru tuku, sa ni ibambari raachwe ro lwaatirya majeo yaachwe. Baa kei, kari mwiilaha kwa muiji wa Yerusalemu tuku, sa noo muiji wa Mutemi Mukulu. 36 Baa kei, kari mwiilaha kwa mitwe yaanyu tuku, sa si

muri daha valandula lujwiiri baa lumwi vii lwe lwiiru au lweeru tuku. 37 Kooni muséire, 'Hii,' ive 'Hii' kikomi, na kooni muséire, 'Tuku,' ive 'Tuku' kikomi. Chochoosi 'kiri lookerera ayo, chafúmaa kwa Muvi. 38 Mwateera kei vyasewa, 'Riiso kwa riiso na iyeo kwa iyeo.' 39 Maa kaa, niini ni kuvawyiira niise, kari wiilóokereryaa na muuntu muvi tuku. Kooni muuntu akuváire lusayya lwa kulume, muvarindurire na lwa kumooso. 40 Kooni muuntu akutwáaire na balási sa asumule nkáancho yaako, muheere baa ikóoti raako. 41 Kooni muuntu akuffindirirye wiitike muriwa waachwe luyeendo lwa isaa rimwi, weewe itiike luyeendo lwa masaa yaviri. 42 Muuntu ^yookuloomba kiintu, muheere. Kooni muuntu yookukopa kari umuhéeraa moongo tuku. 43 Kei mwateera vyasewa, 'Mweende mwiiwaako,' na kei, 'Musule muvi waako.' 44 Maa kaa, niini ni kuvawyiira niise, veendi vavi waanyu na mündoovaloombera vara ^vavaturikiryaa, 45 sa mwiifwaane na Taáta waanyu wa kurumwii. Sa yeeye avamárikiraa mwaasu waachwe vavi na vaaja, baa kei avahéeraa mbula vawoloki na vara si ^vari vawoloki. 46 Ha kooni mooveenda vara ^vaveenda vii nyuunyu, ni kunáálo che muri turya? Eri, baa vasaankan'yi kóodi si vabwéeyaa jeyyo tuku wuu? 47 Kooni moovaluumbya vaanaanyu vii, ni kiintu che ^moobweeyya ^kiísimire na viingí? Amwi baa vaantu si ^vamumányire Mulungu vabwéeyaa jeyyo. 48 Sa jeyyo, muve vawoloki ja Taáta waanyu wa kurumwii viintu ^ari mawoloki.

6 Mulaange neeja, kari mubwéeyaa wuloki waanyu mbere ja vaantu sa moonwe vii ni voovo tuku. Sa kooni mubwéeyiirye jeyyo, si muri turya kunáálo fuma kwa Taáta waanyu wa kurumwii tuku. 2 Weewe mpiindi ^woomwaambirirya mukiva, kari wiilúsaa ja vakweembi viintu ^vabwéeyaa masinagóogii na njirii tuku. Voovo vabwéeyaa jeyyo sa vabweeyiriwe nkongojima ni vaantu. Kimaari noovawyiira, avo vahumula turya kunáálo yaavo. 3 Maa kaa, weewe mpiindi ^woomwaambirirya mukiva, bweeyaa kwa kimbiso, kari baa mukono waako wa kumooso utaange kira mukono waako wa kulume wootamama tuku. 4 Toola nyambirirya yaako kwa kimbiso, ne Taáta waanyu ^oónaa yara ^yiivisa, kukutalarya ari. 5 Kei mpiindi ^moomuloomba Mulungu, kari mubwéeyaa

ja vakweembi tuku. Voovo veenda muloomba Mulungu kunu viimire masinagóogii na haantu njira ^jalumanira, sa voonwe ni vaantu. Kimaari noovawyiira, avo vahumula turya kunáálo yaavo. 6 Maa kaa, weewe kooni wooloomba, ingira na mberii, chuunga muryaango, maa de ulusike na Taáta waanyu si ^oónekanaa. Uko, Taáta waanyu ^oónaa yara ^yiivisa, kukutalarya ari. 7 Mpiindi ^moomuloomba Mulungu, kari mulúsaa masáare ^yari foo ja vara si ^vamumányire Mulungu tuku. Voovo viiséaa Mulungu vateera ari sa masáare yaavo ^yari foo. 8 Kari muve ja voovo tuku. Nyuunyu Taáta waanyu amányire yara ^moosaaka baa viintu ^mukaari kumuloomba. 9 Haaha, ja jei noo ^vyeeene mwasaakwa mündoomuloomba Mulungu, 'Taáta wiitu wa kurumwii, Irina raako ribweeyiriwe nkongojima. 10 Utemi waako wuuje. ^Cheene woosaaka kitumamwe aha weerwii, ja ^vyeeene kitumamwaa uko kurumwii. 11 Utaheere chóorya chiitu, cha kira siiku. 12 Utasee uvi wiitu wasírire, ja ^vyeeene suusu tavaéseaa vara ^vatuhonerya, uvi waavo wasírire. 13 Kuturekera twiingire na mutehwii tuku, maa kaa, utulamuriirye na ura Muvi.' [Sa Utemi, ngururu na nkongojima ni vyaako, kwa siku ^jisiina uhéro. Kikomi.] 14 Kooni moovasea viivaanyu uvi waavo wasírire mpiindi ^vahoniirye kwaanyu, baa Taáta waanyu wa kurumwii vasea ari uvi waanyu wasírire. 15 Maa kaa, kooni si moovasea viivaanyu uvi waavo wasírire, baa Taáta waanyu wa kurumwii si ari vasea nyuunyu uvi waanyu wasírire tuku. 16 Mpiindi ^mookiirekya kurya, kari mufótaa visho vyaanyu ja viintu vakweembi ^vabwéeyaa tuku. Voovo vafótaa visho vyaavo sa voonwe ni vaantu viirékiirye kurya. Kimaari noovawyiira, avo vahumula turya kunáálo yaavo. 17 Maa kaa, kooni weewe wiirékiirye kurya, ihake makuta mutwii na wooye kisho, 18 sa vaantu vadiire taanga kooni wiirékiirye kurya. Kwiirekya kwaako kurya kutaangwe vii ni Taáta waanyu si ^oónekanaa. Na Taáta waanyu ^oónaa yari kimbiswii, kukutalarya ari. 19 Kari mukúnguulaa máari ja kikomi ja mberii aha weerwii kuuntu mbuuvu na kúutu ^jisáambulaa tuku. Baa kei, viívi vabókaa vakiiva. 20 Kunguuli máari ja kikomi ja mberii muviike kurumwii, kuuntu mbuuvu si ^jisáambulaa ingo na kúutu si ^isáambulaa chuúma. Baa kei, viívi si vabókaa viive. 21 Sa kuuntu máari jaako ja kikomi ja

mberii ^jiri, noo kuuntu mutima waako ^uri veera. 22 Riiso ni kimuri cha maviri. Kooni riiso raako riri nkaasu, maviri waako woosi wavijaa na kiweeru. 23 Maa kaa, kooni riiso raako rasaambuka, maviri waako woosi wavéeraa kilwiiryii. Kooni kikomi kiweeru ^kiri isii yaako ni kilwiirya, ikyo kilwiirya chatunika maatuku vii. 24 Kusiina mutumami ^adáhaa tumamira vasúngaati vaviri tuku. Sa musuula ari umwi na amweende wiingi, au munyemya eende umwi na kumuchwa eende mati wiingi. Si muri daha kumutumamira Muluungu na máari tuku. 25 Noo ^chooreka noovawyiira, reki koofa sa kuva nkaasu kwaanyu, che muri kurya, che muri kunywa, au sa miviri yaanyu, che muri kiivikira tuku. Eri, nkaasu ni chóorya vii wuu? Na maviri si kulookya ingo tuku wuu? 26 Laangi ndee ja kurumwii. Joojo si jiháandaa tuku, si jichwíjaa tuku, na jisiina madong'a tuku. Baa neembe ni jeyyo, Taáta waanyu wa kurumwii ajiríshaa. Eri, nyuunyu si muri vakúúlu miiswii yaachwe kulookya ndee tuku wuu? 27 Ni ani kuri nyuunyu so manyika kwaachwe ifanaa oongererye nkaasu yaachwe kwa saa baa imwi vii? 28 Sa che kwiitweetya sa ingo? Laangi, maluva ya iwundii ^vyeeene yadeda. Yooyo si yatámamaa tuku, baa kei, si yachúmaa ingo tuku. 29 Kimaari kaa noovawyiira, baa mutemi Solomóoni na nkongojima yaachwe yoosi, si arwiikwa vyabooha ja rimwi ra maluva ayo tuku. 30 Haaha kooni Muluungu ayarwiikaa masaambi ja iwundii aya ^yavíjaa isiku na lomutóondo yakafweitirwa na iviivii, si ari varwiika nyuunyu kulookya ayo tuku wuu? Eri, sa che mumurúmaa kiduudi jei? 31 Sa jeyyo, reki kwiitweetya kunu moosea, 'Che turi kurya? Che turi kunywa? Che turi kiivikira?' 32 Sa vaantu si ^vamumányire Muluungu noo viitwéetyaa sa viintu ivi vyoosi. Kwaanyu Taáta waanyu wa kurumwii amányire visaaka mwiise. 33 Haaha, nyuunyu saakiri ta utemi na uwoloki waachwe na ayo yoosi koongereriwa muri. 34 Sa jeyyo, reki kwiitweetya sa lomutóondo, sa lomutóondo kwijjuwikira iri yong'eene. Uturikiri wa isiku wakiimana.

7 Kari muvalámuriraa viingi tuku, sa nyuunyu mudiire lamurirwa ni Muluungu. 2 Sa ja ^vyeeene moovalámurira viingi, noo ^vyeeene baa nyuunyu muri lamurirwa. Kei kipfimo ^mupfimiraa viingi, noo baa nyuunyu ^muri

piimirwa. 3 Sa che woolaanga kajula ^kari riiswii ra mwaanaanyu, na uli si wookoona mpóngoola ^iri riiswii raako? 4 Jooli uri daha musea mwaanaanyu, 'Mwanawiitu, tuala nikuseyye kajula riiswii raako,' na kunu weewe ^uri na mpóngoola riiswii raako? 5 Weewe mukweembi! Seyya ta mpóngoola riiswii raako, aho, maa de udahe kooni neeja na useyye kajula ^kari riiswii ra mwaanaanyu. 6 Kari muhéeraa kúri viintu viija tuku, na kari muwúmíraa nkaamba lúulu jaanyu tuku. Sa kooni mubwéeyiirye jeyyo, nkaamba jilwaata jiri na viiji vyaavo na kúri vavalandukira jiri jivang'enyeng'enyene. 7 Loombi, naanyu heewa muri, saakiri, naanyu turya muri, luumbyi muryaangwii, naanyu yuurirwa muri. 8 Sa kira ^alóombaa, ahéewaa, na ura ^asáakiraa, atúryaa, na ura ^alúumbyaa muryaangwii, ayúurirwaa. 9 Ni ani kuri nyuunyu kooni mwaana waachwe amulóombire mukáate, ^ari muheera iweye? 10 Au kooni mwaana amulóombire soompa, ^ari muheera njoka? 11 Kooni nyuunyu baa neembe muri vavi, mumányire kvaheera vaana vaanyu viintu ^vyabooha, eri, Taáta waanyu wa kurumwii si ari bweeyya vyabooha kulookya ivyo ko vaheera viintu ^vyabooha vara ^vamulóombaa tuku wuu? 12 Sa chochoosi ^moosaaka mutumamirwe ni vaantu, nyuunyu vatumamiri. Iyo noo Miiri na valáali na mutwe. 13 Ingiri na muryaango ^wafinya. Sa njira ni yawariha na muryaango ni wawariha ^vyatamanya na imalwii, na ^viingiraa na uko ni ^viri foo. 14 Maa kaa, njira ^idómaa na nkaaswii yafafa, na muryaango wo kiingirira na uko wafinya. Na vaantu ^vataángaa njira iyo ni vake. 15 Mulaange neeja valáali na mutwe va uloongo. Voovo wújjaa na kwaanyu viivikiire mimberu ya muundi, maa kaa, isii yaavo ni mbuuji nkari. 16 Avo, vataanga muri kwa nteendo jaavo. Eri, vaantu vatúundaa sabíibu mihuungii wuu? Baku vatúundaa saambu mataunga mpichii wuu? 17 Viivyo, muti muja watúungaa ndiwa njija na muti mavi watúungaa ndiwa mbi. 18 Muti muja si watúungaa ndiwa mbi tuku, na muti mavi si watúungaa ndiwa njija tuku. 19 Kira muti si ^utúungaa ndiwa njija, temwa uri na fweitirwa uri na iviivii. 20 Sa jeyyo, vataanga muri kwa nteendo jaavo. 21 Si kira muuntu ^aanyániriraa 'Mukúlu, Mukúlu' ^ari kiingira utemii wa Kurumwii tuku, maa kaa, ni ura vii ^atámamaa ^meene Taáta waani wa kurumwii asáakaa. 22 Sikwa ya

ulamu ^vari foo kuunsea vari, 'Mukúlu, Mukúlu, si taluusáa uláali na mutwe kwa irina raako tuku wuu? Kei, si kwa irina raako taseyyáa mirimu mivi na tabweeyyáa myuujísa ^iri foo tuku wuu?' 23 Aho, niini vasea ndiri baa visa tuku, 'Si navamányire nyuunyu baa kiduudi vii tuku. Isunki mbere yaani, nyuunyu ^muwúnaa miiro.' 24 Sa jeyyo, muuntu yoyoosi ^ayatéeraa masáare yaani no yakwaatya, iifwíine na muuntu ^ari na tooti, ^mweene ajeenga nyuumba yaachwe mwaalaliwyii. 25 Mbula ^ikavae, maboote yakamema maaji mpaka yakamoola, ihúmbuuto na maaji vikúja, vikakundula nyuumba, nyuumba baa si yaawya tuku sa viintu mwaariryo waachwe ujáa wajeengwa mwaalaliwyii. 26 Na muuntu yoyoosi ^ayatéeraa masáare yaani baa yakwaatya tuku, uwo iifwíine na muhoho ^mweene ajeenga nyuumba yaachwe isaárii. 27 Mbula ^ikavae, maboote yakamema maaji mpaka yakamoola, ihúmbuuto na maaji vikúja, vikakundula nyuumba mpaka ikawya kacha." 28 Yéesu ^akahumule kulúsa masáare aya, mpuka ya vaantu ikava yoothwaalariwa ni uvariuyuli waachwe. 29 Yeeye akiindyáa ja muuntu ^ari na wiimiriri, na si ja vakiindya vaavo va Miiro tuku.

8 Yéesu ^akakiime fuma luulwii, mpuka nkúlu ya vaantu ikamutuuba. 2 Muuntu umwi ajáa na ulóonda akamwiinamira yoosea, "Aai, kooni woosaaka, ifaanaa úkaanjirula ndwáala yaani." 3 Yéesu akawolola mukono waachwe, akamusaasya, kunu yoosea, "Noosaaka, ujirulwe!" Hahara, ulóonda waachwe akahola. 4 Aho, Yéesu akamusea, "Kari umuwyíraa muuntu yoyoosi isáare iri tuku, maa kaa, tamanya ukiiyonekye kwa mweeneisi wa ljuva, uutole na mpóryo yo jirulwa, ja ^vyeeene Músa alairirya, sa vataange kimaari uhórire." 5 Mpiindi Yéesu ^ajáa íngiire múujii wa Kaperenáumu, mukúlu umwi wa valwi nkoondo akúja na kuri Yéesu, maa akiilomboola yoosea, 6 "Ee Aai, mutumami waani ni mulwíiri, akwíire iyandiyandi, atiite makuundi ^yahumba maatuku vii." 7 Yéesu akamusea, "Doma niise noomuhorya." 8 Maa kaa, ura mukúlu wa valwi nkoondo akamusea Yéesu, "Ee Aai, niini si navalwa niima neeja kukateengya na nyuumbii kwaani tuku. Luusa isáare vii, na mutumami waani hola ari. 9 Sa baa niini ni muuntu ^naviikwa isi ya wiimiriri,

baa kei natiite valwi nkoondo isi yaani. Kooni namuséire uhú 'Doma,' adómaa na wiingi 'Uja,' újja. Kooni namuséire mutumami waani 'Bweeyya iki,' abwéeyyaa." 10 Yéesu ^akateere masáare ayo, akahwaalala, maa akiisea ira mpuka ^yamutuubáa, "Kimaari noovawýira, si ninoona kuruma ja úku kwa muuntu yoyoosi wa Isiraeéli tuku! 11 Ni kuvawýira niise, vaantu ^vari foo kúja vari fuma itumba na usweero, na kiikala vari ngovii hamwi na Aburaháamu, Isaka na Yaakúpu kurya ngovi Utemii wa Kurumwii. 12 Maa kaa, vaana va Utemi, fweitirwa vari na weerwii haantu ^hari na kilwiirya, úko kava kuri na kiro no sha mayeo." 13 Aho, Yéesu akamusea ura mukúlu wa valwi nkoondo, "Tamanya na kaayii, na vive kwaako, ja kuruma kwaako." Mpiindi íira, mutumami waachwe akahola. 14 Yéesu akatamanyia na kaayii kwa Peéterí, ^akafike, akamushaana mukwi wa Peéterí ajáa nchiirii aváirwe ni ndwáala. 15 Aho, akamusaasya mukono, na hahara akahola ira ndwáala yaachwe, akiinuka, maa akaanda vatumamira. 16 Mwaasu noo kutumira, vaantu ^vajáa na mirimu mivi vakareetwa na kuri Yéesu, yeeye kwa isáare raachwe akiikibirya mirimu mivi na akavahorya valwíiri voosi. 17 Abweeyya jeyyo, sa isáare ra Isáaya muláali na mutwe rikiimane, "Yeeye mweeneevyo asumula teketeke yiitu, na avereka ndwáala jiitu." 18 Yéesu ^akoone mpuka ya vaantu yoomuriingirira, maa akalairirya vapooji vaachwe vafirire ne na nyambuko ya iriva. 19 Aho, mukiindya wa Miiro ya Mulungu akúja na kuri Yéesu, maa akamusea, "Mukiindya, kukutuuba ndiri na haantu hohoosi ^uri doma." 20 Yéesu akamusea, "Muunju jatiite viláalo mpáángii, na ndee jatiite vivururu, maa kaa, Mwaana wa Muuntu asiina baa ho laarya mutwe waachwe vii tuku." 21 Aho, umwi wa vapooji vaachwe akamusea, "Aai mukúlu, reka ta nkataahe taáta." 22 Maa kaa, Yéesu akamusea, "Ntuuba, reka vaantu ^vaakwa vataahe vaantu ^vaakwa viivaavo." 23 Aho, Yéesu akaambuka masháwa hamwi na vapooji vaachwe. 24 Koonka, kúka na ihúmbuuto ^radalavadalaava irivii, mapúunta yakaanda wíkira masháwa kende inyimire. Mpiindi iyo, Yéesu ajáa aliire anyéyyiirye. 25 Vapooji vaachwe vakadoma noo mwiinukya voosea, "Mukúlu! Mukúlu! Tulamurirye, sira tiisel!" 26 Yéesu akavasea, "Nyuunyu ^murúmaa

kiduudi, sa che mookoofa?” Aho, akiinuka, akaridalavya ihumbuuto na yara mapúunta. Ihumbuuto rikakirinya sawu, na maaji yakatuuu. 27 Vapooji vaachwe vakahwaalala, vakaanda kiiryura voosea, “Uhu ni muuntu che? Baa ihumbuuto na mapúunta vyoomuteera?” 28 Yéesu na vapooji vaachwe vakafirira iriva fuuru isi ya Vageráasi. Uko akalumana na vaantu vaviri ^vari na mirimu mivi voofuma mbirírri. Avo vaantu vajáa vahumba maatuku vii, kusiina muuntu ^akwátiraa na iyo njira tuku. 29 Vakatala isóso voosea, “Ni che woosaaka kuri suusu weewe Mwaana wa Mulungu? Wuújire noo tuturikiryaa baa mpiindi ^yasaawulwa si inafika wuu?” 30 Haaha, heehi na aho haantu, kujáa kwatiite ufya wa nkaamba ^jooriisha. 31 Mirimu mivi ikiilomboola kuri Yéesu, yoosea, “Kooni wootukibirya, turekere tukiingire ura ufya wa nkaamba.” 32 Aho, Yéesu akiisea, “Domil!” Ira mirimu mivi ikafuma kwa vara vaantu, maa ikadoma noo kiingira nkaamba. Ufya woosi wa nkaamba ukagiritira na kiwoongwii, maa jikaburukira na irivii, na joosi wuu jikakwya. 33 Varísi va jira nkaamba vakakurika itíjo, vakatwaala mulomo kwa vaantu ^vajáa múujii, vakiita noo vawyiira masáare yoosi ^yajáa yafúmiire, baa na kira ^kijáa chafúmiire kwa vara vaantu ^vajáa na mirimu mivi. 34 Vaantu voosi va ura múuji vakadoma noo lumana na Yéesu, ^vakamoone, vakamuloomba alooke aho meevo.

9 Yéesu akiingira mashúwii, akafirira iriva ra Galiláaya, maa akahinduka na múujii meevo. 2 Vaantu vamwi, vakamuretera muuntu ^aakwya iyandiyandi, aláariwe ndirii yaachwe. Yéesu ^akoone kuruma kwaavo, akamusea ura ^aakwya iyandiyandi, “Mwaana waani, iheere mutimal! Uvi waako wasírire.” 3 Vamwi va vakiindya va Miiri ^veene vajáa aho, vakiwiira jei, “Uhu mumaka yomuhíntikira Mulungu!” 4 Yéesu akataanga miiririkano yaavo, maa akavuurya, “Sa che mookiiririkana mavi mitimii yaanyu? 5 Ni kirikwi noo chaangu kulookya myeewe, kumusea, ‘Uvi waako wasírire,’ au kumusea, ‘Inuka, yeenda?’ 6 Haaha noosaaka mutaange Mwaana wa Muuntu atiite wiimiriri aha weerwii wo sea vaantu uvi waavo wasírire.” Aho, akamusea ura muuntu ^aakwya iyandiyandi, “Inuka, toola ndiri yaako, tamanya na kaayii.” 7 Ura muuntu akiinuka, maa akatamanya na

kaayii kwaachwe. 8 Ira mpuka ya vaantu ^ijáa aho ^vakoone ayo, vakakwaatwa ni woowa kunu voomadumba Mulungu ^avahéeraa vaantu wiimiriri ja uwo. 9 Mpiindi Yéesu ^alookáa fuma uko, ajáa oona muuntu umwi ifkyiire kivaandii cho rihira kóodi. Uhu muuntu irina raachwe noo Matáayo asewáa. Yéesu akamusea, “Ntuuba.” Ne akiinuka akamutuuba Yéesu. 10 Mpiindi Yéesu ^arijáa kaayii kwa Matáayo, vasaankan^yi kóodi na vaduwalo ^vari foo vakuuja. Avo vakiikala kurya chóorya hamwi na Yéesu na vapooji vaachwe. 11 Mafarisáayo ^vakoone jeyyo, maa vakavasea vapooji vaachwe, “Sa che mukiindya waanyu yoorya na masaankan^yi kóodi na maduwalo?” 12 Yéesu ^akateere jeyyo, maa akasea, “Vaantu ^vari nkaasu si vasáakaa mwaanga tuku, maa kaa, valwíiri noo vasáakaa mwaanga. 13 Haaha tamanyi mukiikiindye aya masáare ^cheene yalúusa, ‘Noosaaka riiso ra wuuja, na si mpóryo jaanyu tuku.’ Si nuuja joo kaanirira vaantu ^viyónaa ni vawoloki tuku, nuuja joo kaanirira vavi.” 14 Haaha, vapooji va Yooháani vajáa vadoma na kuri Yéesu, maa vakamuurya, “Sa che suusu na Mafarisáayo twiirékyaa kurya, maa kaa, vapooji vaako si viirékyaa kurya?” 15 Yéesu akavasea, “Vaantu ^valáarikirwe na ngovii jooli vari rira no myaa mpiindi ^vari hamwi na mweenengovi? Mpiindi kuja jiri, siku ijo mweenengovi sumulwa ari fuma kwaavo, na aho noo vari kwiirekya kurya. 16 Kusiina muuntu ^adáhiraa kiráka kifya isaámwii tuku. Kooni abwéeyiirye jeyyo, ikyo kiráka kifya moola kiri iro isaámu na iyo ingo tatuka iri kulookya lwa ncholo. 17 Kei, kusiina muuntu ^avíkiraa diváai ifya viríibii vya kali tuku. Kooni abwéeyiirye jeyyo, iyo diváai pusula iri ivyo viríiba, viríiba saambuka viri na diváai kiitika iri. Diváai ifya ni viríibii vifya ^ivíkirwaa, na vyoosi diváai na viríiba chaala viri nkaasu.” 18 Mpiindi Yéesu ^ajáa akaari yoolusika ayo masáare, muuntu umwi mukuulu wa sinagóogi akuja. Akachwaama mbere ya Yéesu, maa akamusea, “Muhíinja waani awúliire haaha vii. Baa neembe ni jeyyo, nookuloomba wuuje na kwaani sa ji umusaasye na mukono waako na kuva ari mooyo kei.” 19 Yéesu akiinuka na uwo muuntu, akadoman^ya baa na vapooji vaachwe. 20 Muuntu muki umwi ajáa na ndwála yo fuma sakami kwa myaaka ikimi na iviri. Akamutuuba Yéesu kwa nyuma, maa akasaasya mukáwo wa nkáancho yaachwe. 21 Abweeyya jei,

sa iiseáa kimoyomooyo, “Kooni nasáasiirye ingo ya Yéesu vii, hola ndiri.” **22** Yéesu akiilorera, akamoonu ura muuntú muki, maa akamusea, “Muhíinja waani, iheere mutima! Kuruma kwaako kwakuhóriirye.” Hahara, ura muuntú muki akahola! **23** Yéesu akafike kaayii kwa ura mukúúlu wa sinagóogi, akashaana vavai ntoroonya na vaantu vari foo viiingire aho, voorira no myaa kwa isóso. **24** Aho, Yéesu akavasea, “Isunki aha, muhíinja si akwíire tuku, ni alíire vii.” Avo vaantu vakamúsekerera. **25** Vaantu vakafumiwe voosi na weerwii, Yéesu akiingira na nyuumbii, akamukwaata mukono ura muhíinja, hahara, akiinuka. **26** Masáare aya, yakeenera ira isi yoosi. **27** Yéesu akiinuke fuma aho, vahoku vaviri vakamutuuba kunu vootula isóso voosea, “Tulaange na riiso ra wuuja, ee Sha Daúdi!” **28** Akafike kaayii, vara vahoku vakuuja na kuuntú ajáa. Aho, Yéesu akavasea, “Ruma mwiise daha ndiri kuvahorya wuu?” Avo vahoku vakamusea, “Hii Mukúlu.” **29** Aho, Yéesu akasaasya miiso yaavo kunu voosea, “Vive ja kuruma kwaanyu.” **30** Miiso yaavo yakatunukuka. Yéesu akavakaan’ya na ngururu voosea, “Kari mumuwýíraa muuntú yoyoosi iri isáare tuku.” **31** Maa kaa, voovo vakinuke aho, vakaarya ayo masáare ira isi yoosi. **32** Mpiindi avo vaantu vaviri valookáa aho, vaantu viingi vakamureeta kimumu umwi ari na mirimu mivi. **33** Yéesu akiikibirye ira mirimu mivi, ura muuntú akaanda luusika kei. Mpuka ya vaantu voosi vajáa aho, ikahwaalala kunu voosea, “Isáare ja iri si rinoonekana isi yoosi ya Isiráeli vii tuku!” **34** Maa kaa, Mafarisáayo vakava voosea, “Yookibirya mirimu mivi kwa ngururu ja Irimu.” **35** Yéesu ariingiriraa miji yoosi na maturi yoosi, kunu yooariyula masinagóogi yaavo Masáare Maaja ya Utemi, na avahoryáa vaantu ndwála jifsimiresimire. **36** Yéesu akoone mayiimbi ya vaantu, akavoonera mbavariri, sa vaturikiraa baa nyambirirya tuku, vajáa ni ja muundi jisiina murfisi. **37** Aho, maa Yéesu akavasea vapooji vaachwe, “Viintu vyo chwa ni foo viri, maa kaa, vachwi ni vake. **38** Sa jeyyo, muloombi Mweenevyoosi wo chwa, atume vachwi na iwundii raachwe ro chwa.”

10 Yéesu akavaanirira vapooji vaachwe ikimi na vaviri. Akavaheera wiimiriri wo kibirya mirimu mivi no vahorya vaantu ndwála jifsimiresimire. **2** Aya noo marina ya vatumwi

ikimi na vaviri, wa ncholo Simóoni, mweene akemerwáa Peéteru, na Anderéa mwaanaavo, Yaakúupu na Yooháani vaana va Sebedáayo, **3** Filípi, Batolomáayo, Matáayo musaankan’yi kóodi, Tomáasi, Yaakúupu sha Alufáayo, Tedéi, **4** Simóoni Mukanáani, na Yúda Isikarióoti amuvarinuka Yéesu. **5** Avo vapooji ikimi na vaviri Yéesu avatuma, akavalairirya yoosea, “Kari mudómaa na kwa vaantu si vari Vayahúudi tuku, na kari mwiingiraa muujii wowoosi wa Vasamaría tuku. **6** Maa kaa, tamanyi na kwa Viisiráeli, ava vataahika ja muundi. **7** Na mpiindi mooyeenda uko, mundoovariyula moosea, ‘Utemi wa Kurumwii, wasengeriire.’ **8** Mandoohorya valwíiri, mudoofufula vaantu vaakwa, mudoojirula vaantu vari na ulóonda na mudoookibirya mirimu mivi. Mwaheewa bweete, tooli bweete. **9** Kari musúmula mpía yoyoosi mifukwii yaanyu tuku. **10** Baa kei, kari musúmula mifuko yo kiinjira tuku, nkáancho iviri tuku, viráatu baa nkome tuku. Sa mutumami iima neeja kucheewa mariho yaachwe. **11** Múuji au ituri roroosi muri kiingira, saakiri muumo muuntú avalwa iima neeja. Ikali aho furu siku muri looka. **12** Na nyumba ng’eene muri kiingira, valuumbyi vaantu vari aho. **13** Kooni veenekaaya avalwa viima neeja kwa iyo lumbi, mwiikalo muja waanyu wiikale novo. Maa kaa, kooni veenekaaya si avalwa viima neeja kwa iyo lumbi, mwiikalo waanyu muja uhinduke na kari nyuunyu. **14** Kooni muuntú si avatéengiirye au kooni si atéire masáare yaanyu, muri fuma aho nyuumbii, au aho múuji, ikonkomi maruri yari majewii yaanyu koonekya vii waavo. **15** Kimaari noovawýiira, siku ya ulamu, kuva viri pwee kwa vaantu va Sodóoma na Gomóora kulookya vaantu va miji iyo. **16** Laangi, ni vatuma niise ja muundi kati na kati ya mbuuji. Sa jeyyo, muve na tooti ja njoka na muve mwahola ja nkúnde. **17** Laangi neeja vaantu, sa kuvatwaala veende na balási na vawa mweende mijelédimasinagóogi yaavo. **18** Twaalwa mweende na mbere ja magávana na vatemi sa niini, aho de mudahe variyula Masáare Maaja kwa vaantu si vari Vayahúudi na vatemi vaavo. **19** Maa kaa, mpiindi vari vatwaala na balási, kari mwiitweetyaa ni che muri luusa na vyeene muri luusa tuku, sa mpiindi yiyo longoolwa muri cho luusa. **20** Masáare mwiindooluusa si yari fuma kwaanyu tuku, maa

kaa, fuma yeende kwa Mutima wa Taáta waanyu. Yeeye noo [^]indoolusika ko tweera nyuuny. **21** Muuntu mvarinduka ari mwaanaavo sa uulawe, taáta mvarinduka ari mwaana waachwe sa uulawe. Vaana novo vavarinduka vari, vala [^]íyo na taáta waavo sa uulawe. **22** Suulwa muri ni vaantu voosi sa irina raani. Maa kaa, yoyoosi [^]ari yimirira furu uhero, uwo noo [^]ari lamuririwa. **23** [^]Muri turikiriwa múuji umwi, tiiji na múujii wiingi. Kimaari noovawyiira, si muri mala kutweerera mijiji yoosi ya Isiráélii tuku, Mwaana wa Muuntu si anahinduka. **24** Mupooji si ari mweeri ya mukiindya waachwe tuku, baa mutámwa si mweeri ya mweenekaaya waachwe tuku. **25** Maa kaa, vyatoosha mupooji kuva ja mucháani na mutámwa kuva ja mweenekaaya waachwe. Kooni voomwaanirira mweenekaaya Belisebúuri, eri, vaantu va [^]íyo kaaya si vari kaanirirwa marina [^]yaviiha kulookya iro tuku wuu? **26** Sa jeyyo, kari muvoofe avo vaantu tuku. Sa kiintu chochoosi [^]chakunikirirwa, kunukulwa kiri, na baa kusiina [^]chaviswa, [^]kiri diira taangwa tuku. **27** Vyooosi [^]noovawyiira kilwiiriyi, viluusi kiweeri namuusi kweeri chwe. Vyooosi [^]moohweherwa kutwii, viluusi italii. **28** Koofi vaantu [^]vuúlaa maviri tuku, na kunu si vadáhaa kuúlaa nkaasu tuku. Moofi ura [^]adáhaa mala maviri na nkaasu kwa mooto wa Jehénamu. (Geenna g1067) **29** Eri, seese iviri si jiváwaa iyoombe igwáare rimwi tuku wuu? Baa neembe ni jeyyo, baa imwi vii si iri kukwa tuku, mpaka Taáta waanyu alamule. **30** Haaha kari nyuuny baa njwiiri jiri mitwii yaanyu javalwa joosi. **31** Sa jeyyo, koofi tuku, nyuuny kwa Muluungu muri va iyoombe ikuulu kulookya seese [^]jiri foo! **32** Muuntu yoyoosi [^]ari kuunduma, noo kusea, kuunduusikira niini mbere ja vaantu, niini muruma ndiri mbere ja Taáta waani. Yeeye ikalaa kurumwii. **33** Maa kaa, [^]ari sea si aamányire tuku mbere ja vaantu, niini naani sea ndiri si namamányire tuku mbere ja Taáta waani. Yeeye ikalaa kurumwii. **34** Kari mwiisee nuuja noo reeta mwiikalo nuuja aha weerwii tuku. Tuku, si nuuja noo reeta mwiikalo nuuja tuku, nuuja noo reeta nkoondo. **35** Sa nuuja noo choonkererya, [^]musinga na taáta waavo, muhíinja na [^]íyo waavo, na [^]íyo mukwi na muki wa mwaana. **36** Na vavi va muuntu, kuva vari vaantu va kaayii kwaachwe. **37** Muuntu yoyoosi [^]ari mweenda taáta waavo na [^]íyo waavo kulookya niini, au [^]ari mweenda mwaana

waachwe wa kiintu kiki au wa kiintu kilame kulookya niini, uwo si iima neeja kuva kwaani tuku. **38** Na muuntu yoyoosi kooni si yovovereka musaláaba waachwe noo kuuntuuba niini, uwo si iima neeja kuva kwaani tuku. **39** Sa kooni muuntu yooturya nkaasu yaachwe, kiitaaha ari, maa kaa, muuntu yoyoosi [^]yookiitaaha nkaasu yaachwe sa niini, uwo kiiturya ari. **40** Ura [^]ari vateengya nyuuny, ni niini yookuunteengya. Na ura [^]yookuunteengya niini, ni muteengya iise Muluungu, na yeeye aantuma niini. **41** Ura [^]ari muteengya muláali na mutwe sa ni muláali na mutwe, hokera ari kunáalo ya muláali na mutwe. Na ura [^]ari muhokera muwoloki sa ni muwoloki, hokera ari kunáalo ya muwoloki. **42** Na muuntu yoyoosi [^]ari muheera umwi wa ava vadúudi baa ndavo ya maaji vii, sa yeeye ni mupooji waani, kimaari noovawyiira, si ari sova kunáalo yaachwe tuku.”

11 Yéesu [^]akahumule kuvalairiya vapooji vaachwe ikimi na vaviri, maa akatamany na mijiji ya Galiláaya noo kookiindya no vavariyurira isáare ra Muluungu. **2** Uko munyololwii, Yooháani Mubatisáaji akateera masáare [^]meene Kirisitu atumamáa, akavatuma vapooji vaachwe vamuurye, **3** “Eri, weewe noo ura [^]aluswa ni valáali na mutwe yookuujja, baku tuwoojere wiingi?” **4** Yéesu akavasea, “Tamanyi na kwa Yooháani mukamuyiire yoosi [^]mwiine na [^]mutéiire. **5** Vahoku vookoona, vivete vooyeenda, [^]vari na ulóonda voojirulwa, vimatu vooteera, vaantu [^]vaakwya voofufulwa na vakiva voovariyurirwa Masáare Maaja. **6** Atalariwa ura si [^]ahítwahitwaa sa niini. **7** Vara vapooji va Yooháani [^]vakalooke, maa Yéesu akaanda kiiwyiira ira mpuka ya vaantu masáare ya Yooháani yoosea, “Ni che mwiitáa koo laanga kura isi ya ibaláangwii? Isaanga rooringiwaringiwa ni mpeho wuu? **8** Kooni si jeyyo, ni che mwiitáa laanga? Muuntu iirwíikire ingo ja iyoombe ikuulu wuu? Aka tuku, vaantu viirwíikaa ingo ja iyoombe ikuulu na [^]vari na kira kiintu [^]chabooha ni nyuumbii ja kitemi viikalaa. **9** Haaha ni che mwiitáa koo laanga? Ni muláali na mutwe mwiitáa koo laanga wuu? Kikomi, noovawyiira ni kulookya muláali na mutwe, mwiitáa koo laanga. **10** Uhu noo masáare yaachwe [^]yaandikwa Masáarii [^]Yari Mpeho, ‘Laanga, mutuma ndiri mutumwi waani akulongorire, yeeye kutengenesherya

ari njira yaako.’ 11 Kimaari noovawyiira, kwa vaantu voosi kusiina ^ari mukulu kulookya Yooháani Mubatisáaji tuku. Maa kaa, ura ^ari muduudiduudi Utemii wa Muluungu, noo mukulu kulookya Yooháani. 12 Kwaandira siku ja Yooháani Mubatisáaji fuuru isiku, Utemi wa Kurumwii wookimiriirwa na ngururu, na vara ^vari na ngururu noo vookunyahira. 13 Valáali na mutwe voosi na Miiro yalusu uláli na mutwe fuuru mpiindi ja Yooháani. 14 Haaha kooni mooruma uláli na mutwe uwo, yeeye noo Elfa ura ^aluswa kuja ari. 15 ^Ari na matu, ni ateere! 16 Na che ndiri kiifwaanirirya mbyaala ihi? Mbyaala ihi yiifwiine na vasinga viikiire isóokwii de vandoovaanirira viivaavo voosea, 17 ‘Tavaváire firímbi, nyuunyu baa bwiita tuku! Tavímbiire nyímba ja usungu, nyuunyu baa rira tuku!’ 18 Sa Yooháani Mubatisáaji uja, si arijáa baa kei si anywijáa tuku, novo vakasea, ‘Atiite murimu mvi.’ 19 Maa kaa, Mwaana wa Muuntu uja yoorya no nywa, novo vakasea, ‘Mulaangi uhu, mwaafu na mureevi, mare ya vasaankan’yi kóodi na vavi.’ Baa neembe ni jeyyo, tooti ya Muluungu yonekiirye kikomi ni ya uwoloki kwa mirimo yaachwe.” 20 Aho, Yéesu akaanda kiwiyiira marema míji ira ^ajaa abweeya myuujisa ^iri foo, maa kaa, vaantu va iyo míji si vamuvalandukira Muluungu tuku. 21 Akasea, “Mpolai múuji wa Korasiini! Mpolai ituri ra Besáida! Sa ngaari myuujisa yatámamirwe kwaanyu yatamamwa míji ya Tíro na Sidóoni, ngaari viivikira magunia na viihaka mavu kooneka vamuvalandukire Muluungu. 22 Kimaari noovawyiira, siku ya ulamu, kuva iri pwee kwa vaantu va míji ya Tíro na Sidóoni kulookya nyuunyu. 23 Weewe múuji wa Kaperenáumu, eri, kiinulwa uri fuuru kurumwii wuu? Aka tuku! Kiimiriwa uri fuuru Ntarii. Sa ngaari myuujisa yatámamirwe kwaako ngaari yatamamwa Sodóoma, ngaari múuji wa Sodóoma umwaari fuuru isiku. (Hadēs 986) 24 Kimaari kaa noovawyiira, siku ya ulamu kuva viri pwee kwa múuji wa Sodóoma, kulookya weewe!” 25 Mpiindi ira Yéesu akasea, “Nookudumba ee Taáta Mweenevyoosi wa kurumu na isi, sa masáare aya uvavisa vaantu ^vari na tooti na miryungu, maa kaa, ukavakunukirira vadúúdi. 26 Kikomi Taáta, ivyo noo vyakweeya mutima. 27 Taáta waani aankwáatiirye viintu vyoosi. Kusiina ^amumányire Mwaana tuku, maa kaa, Taáta vii. Kei, kusiina ^amumányire Taáta

tuku, maa kaa, Mwaana vii na muuntu yoyoosi Mwaana ^ari saaka kumooneka. 28 Yeendi na kuri niini, nyuunyu voosi ^moohumwa ni miriwa, niini kuvahumulukya ndiri. 29 Ichuungiri iyóoki raani, mwiikiindye fuma kwaani, sa niini nahola na nakiimya mutima waani na isi. Kwaani nyuunyu kuva muri na mwiikalo muja nkaaswi yaanyu. 30 Iyóoki raani ni ferefere riri, na muriwa waani waanguha.”

12 Mpiindi iyo, Yéesu ajaa akwaatira na mawundii ya ngáano siku ya Sabáato. Vapooji vaachwe vakiteera njala, vakaanda huunga maangala ya ngáano, maa de vandoorya. 2 Mafarisáayo ^vakoone jeyyo, maa vakamusea Yéesu, “Laanga, vapooji vaako voowuna Miiro ko tumama murimo wo chwa siku ya Sabáato.” 3 Yéesu akavasea, “Si munasoma ^cheene atumama mutemi Daúdi mpiindi ^ajaa aavirwe ni njala na vaantu vaachwe tuku wuu? 4 Daúdi iingira na nyuumbii ya Muluungu, yeeye na vaantu vaachwe vakarya mikáate ^iviikwaa mbere ya Muluungu. Mikáate iyo, veeneisi va Ijva vii noo vajáa varekerwa vandoorya. Vaantu viingi Miiro ijáa yakaan’ya kurya. 5 Baa kei si munasoma kitáabwii cha Miiro, veeneisi va Ijva ^vatámamaa Kaayii Njija ya Ijva kira siku ya Sabáato, viibwéeyaa siku ya Sabáato ive na njeo tuku wuu? Baa neembe ni jeyyo, Muluungu si avaváala vabwéeyiirye uvi tuku. 6 Maa kaa, ni kuvawyiira niise, aha amwaari mukúlu kulookya Kaaya Njija. 7 Ngaari mutáangaa Masáare ^Yari Mpeho aya yalusu, ‘Noosaaka riiso ra wuuja, na si mpóryo jaanyu tuku,’ ngaari si mwalúsaa irya kwa vaantu ^vasiina uvi tuku. 8 Sa Mwaana wa Muuntu ni Mweenevyo wa Sabáato.” 9 Yéesu akiinuka aho, akatamanya na sinagógii yaavo. 10 Aho, kujáa kwatiite muuntu umwi ^ajaa na mukono ^waakwa iyandiyandi. Aho, kujáa kwatiite Mafarisáayo ^vasaakiraa njira yo musitaakya Yéesu. Avo vakamuurya voosea, “Eri, Miiro yaruma kumuhorya muuntu siku ya Sabáato wuu?” 11 Ne akavasea, “Kwatiite umwi waanyu, kooni muundi yaachwe imwi yawyiiri iduundwii siku ya Sabáato, ^ari reka kwiikwaata no kwiiseyya na weerwii wuu? 12 Maa kaa, muuntu ni wa iyoombe ikulu kulookya muundi. Sa jeyyo Miiro yaruma kutamama uja siku ya Sabáato.” 13 Aho, maa akamusea ura muuntu, “Wolola mukono waako!” Ura muuntu akawolola mukono waachwe, nowo

ukava nkaasu ja ura wiingi. 14 Maa kaa, Mafarisáayo vakafuma na weerwii, vakaanda kiiheera miryuungu ^vyeene vari muulaa Yéesu. 15 Yéesu ^akataange Mafarisáayo ni muriira viise iyeo sa vamuulaa, akiinuka aho haantu. Vaantu ^vari foo vakamutuuba ne akavahorya valwiiro voosi. 16 Akavakaan^ya vareke kwaarya masáare yaachwe kwa vaantu. 17 Yéesu alúusa jeyyo, sa yakiimane masáare ya muláali na mutwe Isáayi ^vyeene asea: 18 “Laanga, uhu ni Mutumami waani ^namusaawula, Muuja waani ^namweenda, neeriwa mutima ni yeeye. Viika ndiri Mutima waani mweeri yaachwe, yeeye vawyiira ari vaantu va isi joosi uwoloki wa Muluungu. 19 Si iindookiiruta ndihi tuku, baa tula isóso tuku, kusiina ^ari teera sawúti yaachwe njirii tuku. 20 Yeeye si ari mala tuku kuruma ^kuri teketeke ja kwa isaanga ^rapuchwa, si ari rimya tuku kwiilaangya kuduudi ^kuri ja utáampi wo nyeryanyerya, fuuru abweeeye uwoloki usiinde. 21 Weeru yoosi kiilaangya iri irina raachwe.” 22 Aho, vakamureeta muuntu ^ajáa na murimu muvi na kuri Yéesu. Uwo muuntu ni muhoku na kimumu ajáa. Yéesu akamuhorya, maa akaanda lúusika no koono. 23 Mpuka yoosi ya vaantu ikahwaalala, maa vakasea, “Uhu ifaanaa akava noo Sha Daúdi wuu?” 24 Maa kaa, Mafarisáayo ^vakateere ayo masáare Yéesu ^atúmamire, vakasea, “Uhu muuntu si yookibirya mirimu mivi tuku, maa kaa, kwa ngururu ja Belisebúuri vii, noo kusea Irimu.” 25 Maa kaa, Yéesu kumu yootaanga miiririkano yaavo, akavasea, “Utemi wowoosi kooni wiigávire kwiilwa woowo kwa woowo, utemi uwo si uri luunga tuku. Kei kooni lukolo au múuji wiigávire kwiilwa, uwo si uri luunga tuku. 26 Haaha kooni Irimu rookibirya Irimu, kava riri riigávire. Ha de jooli utemi waachwe uri luunga? 27 Haaha kooni nookibirya mirimu mivi kwa luviro lwa Belisebúuri, ha vaantu vaanyu ni kwa luviro lwa ani vakibiryaa mirimu mivi? Sa jeyyo, avo noo ^vari valamurira nyuunyu. 28 Maa kaa, kooni nookibirya mirimu mivi kwa luviro lwa Mutima wa Muluungu, taangi Utemi wa Muluungu wafikire haaha kuri nyuunyu. 29 Kei ni jei, kusiina muuntu ^ari daha kiingira nyumbii ya muuntu ^ari na ngururu, na anyahire máari jaachwe tuku, ni mpaka ta amuchuunge uwo muuntu ^ari na ngururu, de adahe nyahira máari jaachwe ^ari nojo. 30 Muuntu yoyoosi ura si ^ari ivarwii raani, uwo

ni muvi waani. Kei, ura si ^ajjingaa hamwi na niini, apálaa. 31 Sa jeyyo, ni kuvawyiira niise, uvi wa vaantu na uhiintiki waavo woosi, Muluungu sea ari wasirire. Maa kaa, uhiintiki kwa Mutima wa Muluungu, uvi wa muuntu uwo, si uri sewa wasirire tuku siku joosi. 32 Yoyoosi ^ari mukiikana Mwaana wa Muuntu, uvi waachwe sewa uri wasirire. Maa kaa, ura ^ari mukiikana Mutima Muuja, si ari sewa uvi waachwe wasirire tuku, kwaandira kuri weeru ihi fuuru kuri weeru yookujja. (aiñ g165) 33 Bohereryi muti, na ndiwa jaachwe booha jiri, ubweeyi muti uvihe na ndiwa jaachwe viiha jiri. Muti wataangikanaa kwa ndiwa jaachwe. 34 Nyuunyu mbyaala ya nyororooda! Jooli muri daha lúusa viintu viija na nyuunyu ni vavi? Sa muuntu alúusaa yara ^yamema mutimii waachwe. 35 Muuntu muuja, afúmyaa máari ja kikomi ja mberii njija mutimii waachwe. Maa kaa, muuntu muvi, afúmyaa máari jaachwe ja kikomi ja mberii mbi mutimii waachwe. 36 Ni kuvawyiira niise, siku ya ulamu, vaantu lo kuuriwa vari vavariyule kira isáare ra kikoókoyo ^valúusa. 37 Sa kwa masáare yaako, Muluungu kuvala ari weewe uri muwoloki, na kwa masáare yaako lúusa ari irya uri muvi.” 38 Aho, vamwi va vakiindya va Miiri na Mafarisáayo vakamusea Yéesu, “Mukiindya, toosaaka koono isháara fuma kuri weewe.” 39 Yéesu akavasea, “Mbyaala mbi na ya vaantu vayeenda na vaki va vaantu, si moosaaka kumutaanga Muluungu tuku, noo ^chooreka mooloomba isháara! Si muri heewa isháara yoyoosi tuku, maa kaa, ira isháara ya Yóona muláali na mutwe vii. 40 Sa ja viintu Yóona ^iikala indii ya soompa kwa siku itatu chobu chiriri, viivyo Mwaana wa Muuntu kiikala ari mbirírii kwa siku itatu chobu chiriri. 41 Siku ya ulamu, vaantu va Nináawi kiima vari na vaantu va ihi mbyaala, novo lúusa vari irya kwa vavi. Sa Vanináawi ^vakateere uvari yuli wa Yóona vavalanduka fuma uvii waavo, na aha amwaari mukúúlu kulookya Yóona! 42 Siku ya ulamu, mutemi muki wa isi ya saame kiima ari alúuse irya kwa vaantu va ihi mbyaala ni vavi. Yeeye avaa njira fuma isi ya kuli, akuuja joo teerera tooti ja Solomóoni. Haaha, aha amwaari mukúúlu kulookya Solomóoni. 43 Murimu muvi kooni ufúmire kwa muuntu, wadómaa na isi ya ibaláángwii kuntu ^kusiina maaji, uko wasáakiraa haantu ho hamulukira, baa turya tuku. 44 Aho wiiséaa,

‘Hinduka ndiri na nyuumbii yaani kuantu ^nafuma.’ ^Uri hinduka, washáanaa ira nyuumba yafyáahiirwe na yaháambirwe vyaboocha. 45 Aho, uwo murimu muvi wadómaa noo sumula viivaachwe mufungati, vavi kulookya woowo. Yoosi yamwíngiraa uwo muuntu noo kiikala aho. Aho, uwo muuntu asáambukirwaa kulookya vya ncholo. Ivi, noo ^vyeeene viri kuva kwa vaantu va ihi mbyaala mbi.” 46 Mpiindi Yéesu ^ajáa akaari yooluusika na ira mpuka ya vaantu, íyo waavo na nduu ya Yéesu vakuuja, maa vakiima weerwii voosaaka valuusika ne. 47 Aho, muuntu umwi akamusea Yéesu, “íyo waanyu na vaanaanyu vamwaari aha weerwii, vookwaamukula.” 48 Aho, Yéesu akamusea ura muuntu, “íyo wiitu na vanduu viitu ni vala ani?” 49 Yéesu akiinurirya mukono waachwe na haantu ^vajáa vapooji vaachwe, maa akasea, “Laanga! Ava noo vala íyo, maruumbu na nduu yaani. 50 Sa muuntu yoyoosi ^atámamaa masáare ya Taáta waani wa kurumwii ^asáakaa, uwo noo mwaaniitu, iruumbu raani na íyo wiitu.”

13 Siku i’ira, Yéesu ajáa afuma ira nyuumba akatamanyu noo kiikala mbarimbari ya iriva. 2 Mpuka nkuulu ja vaantu jikijiinga kumuriingirira, fuuru ikasaakwa aambuke na mashúwii, akiikala aho na vaantu vakiima mbarimbari ya iriva. 3 Ne akavakiindya masáare ^yari foo kwa símo yoosea, “Teereri! Muhaandi umwi ajáa adoma noo haanda mbeyu. 4 Mpiindi ^amyaaháa, mbeyu jimwi jikawiyira njirii, ndee jikuja jikajirya. 5 Jimwi jikawiyira mwaalaliwyii, kuantu ^kujáa kusiina salu jo keenererya. Sa viintu salu si jijáa jiri foo, jikamera chaangu. 6 Mwaasu ^ukavarike, jikashaawuka, maa jikuuma sa viintu jijáa jisiina miriri. 7 Jimwi jikawiyira haantu ^hajáa na miíwa. Miíwa ^ikamere, ikajivaa. 8 Maa kaa, jimwi jikawiyira salwii ^jiri na seve, jikamera, jikakula, jikavyaala maatuku vii, jimwi jikavyaala mara makumi ikimi, jimwi mara makumi musasatu na jimwi mara makumi yatatu. 9 ^Ari na matu, ni ateere!” 10 Mpiindi ^jikalooke, vapooji vaachwe vajáa vamudomera, maa vakamuurya, voosea, “Sa che wooluusika na vaantu kwa símo?” 11 Ne akavasea, “Nyuunyu mwaheewa nkalo yo taanga viintu vya Utemi wa Kurumwii, ^vyeeene vijáa fuumbo. Maa kaa, voovo si vaheewa iyo nkalo tuku. 12 Ura ^ari

na kiintu, koongereriwa ari kulookya, na kuva ari novyo koyokoyo, na ura ^asiina kiintu, vuulwa ari baa kira kidúúdi ^ari nocho. 13 Noo ^chooreka nooluusika novo kwa símo. ‘Baa neembe voolaanga si vookoona tuku, baa neembe vooteera si vooteera tuku baa si vootaanga tuku.’ 14 Jeyyo, kwaavo isáare ra muláali na mutwe Isáaya rakiimana roosea, ‘Teerera muri neeja, maa kaa, si muri kwaatya tuku, koono, koono muri, maa kaa, si muri taanga tuku. 15 Sa mitima ya vaantu ava yafafa, matu yaavo yadunga, miiso yaavo vakunikirira, sa vandoosiindwa koono, matu yaavo yadiire kundootera, na mitima yaavo idiire kundootaanga, sa vadiire kuunvalandukira niini nivalamuriye.’ 16 Maa kaa, nyuunyu mwatalariwa sa miiso yaanyu koono yiise na matu yaanyu teera yiise. 17 Kimaari noovawiyira, valáali na mutwe na vaantu vawoloki ^vari foo, vajáa vatiite mpiima yo koono aya mookoona nyuunyu, maa kaa, si vayoona tuku. Baa kei vajáa vatiite mpiima yo teera aya mooteera nyuunyu, maa kaa, si vayateera tuku. 18 Haaha teeri ^cheene lusímo lwa muhaandi mbeyu lwaluusa. 19 Vaantu vara ^varitéeraa isáare ra Utemi baa ritaanga tuku, ni ja mbeyu jira ^jawiyira njirii, aho ura Muvi uújaa akariseyya mitimii yaavo. 20 Mbeyu jira ^jawiyira mwaalaliwyii, ni vaantu vara ^varitéeraa isáare ra Utemi, maa vakarihokera na cheeru. 21 Maa kaa, sa viintu risiina miriri, riikala kwa mpiindi nduudi vii. Uturikiri au ujuuwiki ^uri kuja sa rira isáare, varékaa kura kuruma kwaavo. 22 Mbeyu jira ^jawiyira miíwii, ni ja vaantu vara ^varitéeraa isáare, maa kaa, uhangaiki wa weeru, na ukwaata wo kunguula máari vyarifényenkereryaa ridiire reeta kunáalo. (aiōn g165) 23 Mbeyu jira ^jawiyira sevii, noo vara vaantu ^varitéeraa iro isáare, vakaritaanga. Aho, ravijaa na nkoono, jimwi jikavyaala mara makumi ikimi, jimwi mara makumi musasatu na jimwi mara makumi yatatu.” 24 Yéesu ajáa awawiyira vaantu lusímo lwiingi yoosea, “Utemi wa Kurumwii wiifwíne na lusímo ulu. Siku imwi, muuntu umwi ajáa ahaanda mbeyu njija iwundii kwaachwe. 25 Maa kaa, vaantu ^vakalaale nuuchiku, muvi akuja, akahaanda kisangaaji katikati ya ngáano, maa akalooka. 26 Ngáano ^ikamere na ^ikave na maangala, kisangaaji nocho kikamera na kikakula. 27 Vatumami va ura mweeneiwunda vakamudomera, maa

vakamusea, ‘Mukúlu, si wahaanda mbeyu njija iwundii kwaako tuku wuu? Haaha iki kisangaaji hai chafúmire?’ 28 Yeeye akavasea, ‘Ni muvi noo abweeya jei.’ Aho, vatumami vaachwe vakamusea, ‘Saaka wiise tukakikuuule wuu?’ 29 Maa kaa, mweeneiwunda akavasea, ‘Tuku, mpiindi ^moojiinga kisangaaji ifanaa mukaurire na ngáano. 30 Reki vyoosi vikulan’ye, fuuru mpiindi yo chwa. Mpiindi yo chwa kuvasea ndiri vachwi, “Ta kusi kisangaaji mujiinge mabuundabuunda sa kichimikwe. Aho, maa de mujiinge ngáano na mwiireete na kyoomi.”” 31 Yéesu ajáa avawiyira lusímo lwiingi, yoovasea, “Utemi wa Kurumwii wiifwíine na mpeke nduudi ya haradáli ^ng’eene muuntu atóolaa, maa akitoohaanda iwundii raachwe. 32 Iyo mbeyu ya haradáli ni nduudi kulookya mbeyu joosi, maa kaa, ^iri mera, yakúlaa ikava muti mukuulu kulookya miti yoosi ya mbowa, baa ndee juújaa jikajeenga vivururu matáampii yaachwe.” 33 Yéesu ajáa avavaira kei lusímo lwiingi, yoovasea, “Utemi wa Kurumwii wiifwíine na usasi muuntu muki ^atoola, akasaangya na muchu wa ngáano viháári vitatu vya saimu, maa muchu woosi ukukaa.” 34 Yéesu aluusikáa na mpuka masáare aya yoosi kwa símo, si aluusikáa novo kiintu chochoosi bila símo tuku. 35 Jeyyo, isáare rira ^raluuswa ni muláli na mutwe wa Ijwa rikimane ja viintu ^rasea, “Kiinula ndiri mulomo waani kwa símo, luusa ndiri masáare ^yaviswa keende kumbwa kwa weeru.” 36 Aho, Yéesu akiiteengula ira mpuka ya vaantu, maa yeeye akiingira na nyuumbii. Vapooji vaachwe vakamudomera, maa vakamusea, “Tuwiiire lusímo lwa kisangaaji ni che lwaluusa?” 37 Yéesu akavasea, “Muhaandi wa mbeyu njija ni Mwaana wa Muuntu. 38 Iwunda ni weeru, mbeyu njija ni vaana va Utemi. Kisangaaji ni vaana va ura Muvi. 39 Muvi ura ^ahaanda kisangaaji ni Ikúúlu ra Mirimu Mivi. Kuchwa ni siku ya uhero wa weeru, na vachwi ni mirimu miija. (aiñ g165) 40 Ja ^vyeeene kisangaaji kijíngwaa, maa kikachimikwa, noo ^vyeeene viri kava siku ya uhero wa weeru. (aiñ g165) 41 Mwaana wa Muuntu tuma ari mirimu yaachwe miija, noyo jiinga iri fuma Utemii waachwe vaantu voosi ^vaháandaa viivaavo vatumame nteendo mbi, na vara voosi ^vawúnaa miiri. 42 Iyo mirimu miija, vafweitira iri na mootwii wa ng’aanjo, na uko rira vari no sha mayeo. 43 Aho, vawoloki lavalava vari ja

mwaasu Utemii wa Taáta waavo. ^Ari na matu, ni ateere! 44 Utemi wa Kurumwii wiifwíine na máari ya kikomi ya mberii ^yaviswa iwundii. Muuntu umwi ^akiyone, maa akiivisa kei. Kuuu ari na cheeru akatamanya noo vaa iyoombe viintu vyoosi ^ari novyo, maa akawula rira iwunda. 45 Kei, Utemi wa Kurumwii wiifwíine na muchurúusi ^asákiraa lúulu ^iri foo ya kikomi. 46 ^Akiipate imwi ya iyoombe ikuulu, akiita koovaa iyoombe viintu vyoosi ^ari novyo, maa akiwula ira lúulu. 47 Kei, Utemi wa Kurumwii wiifwíine na lwaavu ^lwatéirwe irivii, lukakwaata soompa ja kira ivala. 48 Lwaavu ^lukameme soompa, vavúuvi vakaluruta na mbarimbari ya iriva. Aho, vakiikala, vakasaawula soompa jira ^jabooha, vakajivikira ntoongii, maa kaa, jira ^javiha vakajifweita. 49 Noo ^vyeeene viri kava siku ya uhero. Mirimu miija kuujja iri, na saawula iri vavi na vawoloki viikale kira vaantu ivarwii raavo. (aiñ g165) 50 Avo vaantu vavi, fweitirwa vari mootwii wa ng’aanjo, uko rira vari no sha mayeo.” 51 Aho, Yéesu akavuurya, “Eri, taanga mwiise masáare ayo yoosi wuu?” Novo vakamusea, “Hii.” 52 Ne akavasea, “Kira mukiindya wa Miiri ya Mulungu ura ^akiindiwa viintu vya Utemi wa Kurumwii, iifwíine na mweenenyuumba ^atóolaa máari jaachwe ja kikomi ja mberii, ifya na ja kali.” 53 Yéesu ^akahumule luusa símo iji, akalooka fuma aho. 54 ^Akafike múujii wa Nasaréeti kuuntu ^akurira, akaanda vakiindya vaantu sinagógii yaavo. Voovo vakahawalala kuuu vookiiryura, “Uhu hai afúmiirye tooti na myuujíisa ihi? 55 Uhu si mwaana wa musóngoli mabambari tuku wuu? Iyo waavo si Maríia tuku wuu? Vaanaavo si vala Yaakúupu, Yooséefu, Simóoni na Yúuda tuku wuu? 56 Maruumbu yaachwe si turi novo aha tuku wuu? Haaha ni hai uhu ^afúmiirye viintu ivi vyoosi?” 57 Aho, vakamukalarira. Maa kaa, Yéesu akavasea, “Muláli na mutwe wa Ijwa arúmwa kira haantu, maa kaa, si múujii na kaayii kwaachwe tuku.” 58 Sa jeyyo, Yéesu si abweeya myuujíisa ^iri foo tuku, sa viintu vaantu si vamuruma.

14 Mpiindi ijo, mutemi Heróode Antípaasi ajáa ateera masáare ^meene Yéesu atumamáa. 2 Aho, maa akavasea vatumami vaachwe, “Uhu ni Yooháani Mubatisáaji ^afúfukire fuma inkwyii. Iki noo ^chooreka laviro lo bweeya myuujíisa luri ne.” 3 Heróode aluusa jeyyo, sa uko

nyuma, ajáa amukwaata Yooháani Mubatisáaji, akamuvika munyololwii sa Herodía. Uhu Herodía ni muki wa Filípi mwaanaavo na Heróode ajáa. **4** Sa Yooháani Mubatisáaji amuseáa, “Miiri yakaan’ya weewe kumusumula muki wa mwaanaanyu.” **5** Heróode asaakiráa njira yo mulaa Yooháani, maa kaa, avoofáa vaantu, sa vaantu vajáa vamányire Yooháani ni maláli na mutwe wa Ijáva. **6** ^Ikafike siku ya ngovi yo vyaalwa Heróode, muhínja wa Herodía akavina mbere ya vaantu ^vajáa valáarikirwe fuuru Heróode akavyeenda. **7** Sa jeyyo Heróode akiichuunga kumuheera uwo muhínja kiintu chochoosi ^ari loomba ko laha. **8** Kunu yooheembwa ni íyo waavo, uwo muhínja akamuloomba Heróode yoosea, “Mpeera aha jei, mutwe wa Yooháani Mubatisáaji ikaafii.” **9** Aho, mutemi akavisula, maa kaa, sa kulaha ^kweene ajáa abweeyiirye mbere ya vayeni, akalairiya muhínja aheewe kira ^alóombire. **10** Jeyyo, akalairiya Yooháani Mubatisáaji adumulwe mutwe uko munyololwii. **11** Mutwe wa Yooháani ukaretwa ikaafii, maa akamuheera ura muhínja, ne muhínja akamutwaarira íyo waavo. **12** Vapooji va Yooháani vakiita sumula muviri wa Yooháani, maa vakiita kuutaaha. Maa re, vakiita muwyiira Yéesu isimwi roosi ^rifúmiire. **13** Yéesu ^akateere ayo masáare, akiinuka fuma uko na mashúwa, maa akatamanyia na kijirawii. Maa kaa, vaantu ^vakateere jeyyo, vakamutuuba na mawulu fuma maturii meevo. **14** ^Akakiime fuma mashúwii, akashaana mayiimbi ya vaantu, akavoonera mbavariri na akavahorya valwíri vaavo. **15** Nakyulwa vapooji vaachwe vakiita kuri Yéesu, maa vakamusea, “Aha haantu ni kuli na kaaya ja vaantu, na mwaasu wahumwiire kuswa, rekeri vaantu viidomere na maturii vakawule chóorya.” **16** Maa kaa, Yéesu akavasea, “Kisiina ^choovabweeyia vadome tuku, vaheeri nyuunyú chóorya.” **17** Maa kaa, voovo vakamusea, “Aha tatiite mikáate isaano na soompa iviri vii.” **18** Yéesu akavasea, “Reeti na aha.” **19** Yéesu akalairiya ira mpuka ya vaantu viikale masaambii. Aho, akatoola ira mikáate isaano na jira soompa iviri. Akiinurirya miiso yaachwe na kurumwii, yoomudumba mulungu. Akabendulabendula ira mikáate, maa akavaheera vapooji vaachwe novo vakavaheera vaantu. **20** Vaantu voosi vakarya, vakiikuta. Vapooji vakatoorera mabéendu ya mikáate,

vakamemya vikápu ikimi na viviri. **21** Vaantu valume voosi ^vaarya siku iyo ni mayana yasaano, vaantu vaki na vasinga si valalwa tuku. **22** Hahara vii, Yéesu akavadoomererya vapooji vaachwe vaambuke mashúwa, valongoole na nyambuko ya iriva ra Galiláaya. Yeeye akachaala yookiiteengula na ira mpuka. **23** Ne ^akiiteengule na vaantu, maa akaambuka na lulwii yeemweene noo muloomba mulungu. Iwulo ^rikiingire, akava yeemweene uko lulwii. **24** Mpiindi ijo, ira mashúwa ijáa yafikire katikati ya iriva. Uko mashúwa ikava yoohitirwa ni mapúunta kunu na kunu, sa ihumbuuto rawuváa fuma mbere yaavo. **25** Namuyiingu, Yéesu akavadoomera vapooji vaachwe kunu yooyeendera mweeri ya maaji. **26** Vapooji ^vakamoone yooyeenda mweeri ya iriva, vakakwaatwa ni woowa munumununu, maa vakaanda kwaana ntáákwi, “Ni murimu!” **27** Maa kaa, hahara Yéesu akavasea, “Fafyi mitima, ni niini, koofi tuku.” **28** Aho, Peéteru akamusea Yéesu, “Mukúlu, kooni ni weewe, sea nuje na kwaako kunu nooyeendera mweeri ya maaji.” **29** Yéesu akamusea, “Yeenda.” Peéteru akakiima fuma mashúwii, akayeenda mweeri ya maaji yoodoma na kuri Yéesu. **30** Maa kaa, Peéteru ^akoone rira ihumbuuto, akoofa, maa akaanda burukira luujii, aho akaana ntáákwi yoosea, “Mukúlu ndamurirya!” **31** Yéesu akawolola mukono waachwe chaangu, akamukwaata, maa akamusea, “Weewe kuruma kwaako kuduudi, sa che wíkoviriire?” **32** Aho, Peéteru na Yéesu vakaambuka na mashúwii, maa ihumbuuto rikaherya. **33** Vapooji vara ^vajáa mashúwii, vakamwiinamira yoosea, “Kikomi, weewe uri Mwaana wa Mulungu.” **34** Yéesu na vapooji vaachwe ^vakafirire iriva ra Galiláaya, maa vakafika isi ya Genesaréeti. **35** Vaantu va ira isi ^vakamutaange Yéesu, maa vakatuma mulomo doma na isi joosi ^jiri mukaaya. Aho, vakamuretera valwíri voosi. **36** Novo vakamuloomba, Yéesu avarekere valwíri vasaasye baa mukáwo vii wa nkáancho yaachwe. Na voosi ^vamusaasya, vahola ndwáala jaavo.

15 Aho, Mafarisáayo na vakiindya va Miiri fuma Yerusaleému vakujja na kuri Yéesu, maa vakamusea, **2** “Sa che vapooji vaako si vatúubaa nkungu ja vala baaba? Voovo si voóyyaa mikono kuseyya njeo tuku, de varye chóorya.” **3** Yéesu akavasea, “Sa che

nyuunyu ko tuuba nkuungu jaanyu mwawúnaa ndairiri ja Muluungu? 4 Sa Muluungu asea, ‘Uvanyemye vala íyo na taáta waanyu,’ na ‘ura ^ari mutukira íyo au taáta waavo, wulawe.’ 5 Maa kaa, nyuunyu mundoovavariyirira vaantu, vandoovasea vala íyo na taáta waavo, ‘Hai, si ndiri daha kuvaambirirya tuku, sa iki ^natiite chaviire kilungulungu ^nakera na ivarwii sa Muluungu.’ 6 Jeyyo, si asaakwa amanyemye íyo na taáta waavo tuku. Jeyyo noo ^vyeene muchwijaa mati isáare ra Muluungu sa nkuungu jaanyu. 7 Nyuunyu vakweembi, muláali na mutwe wa Ijwa Isáaya, aluusa kimaari Masáarii ^Yari Mpeho mpiindi ^alaláa na mutwe yoosea, 8 ‘Vaantu ava vaanyémyaa na milomo vii, maa kaa, mitima yaavo iri kuli na niini. 9 Kuunyinamira kwaavo ni ja kisiina, sa ni vavariyuláa ndairiri ya vaantu vii.’ 10 Hara, Yéesu akiyanirira mpuka ya vaantu, maa akiisea, “Voosi nteereri neeja, mutaange iki! 11 Kusiina kiintu ^kimwíngiraa muuntu mulomwii kidáhaa mubweeyya ave na njeo tuku. Kiri vyooava jeyyo, ^kimufúmaa mulomwii noo kimubwéeyya muuntu ave na njeo.” 12 Aho, vapooji va Yéesu vakadoma na kwaachwe, maa vakamusea, “Taanga wiise Mafarisáayo vakáliire munumuunu sa rira isáare ^ulúusire?” 13 Yéesu akavasea, “Kira muhaando si ^wahaandwa ni Taáta wa kurumwii, kuulwa uri. 14 Vareki, ni valongooli vahoku. Kooni muhoku amulóngwíre muhoku mwiiwaachwe, voosi burukira vari na iduundwii.” 15 Aho, maa Peéteru akamusea Yéesu, “Hooni twuyiire lusímo ulu uvariuyi waachwe ni urikwi.” 16 Maa Yéesu akasea, “Baa nyuunyu mukaari si mootaanga tuku wuu? 17 Si mootaanga kiintu ^kimwíngiraa muuntu na mulomwii ni kimwíngiraa na indii vii, maa kikafuma kikatwaalwa na chóowii vii tuku wuu? 18 Maa kaa, kira ^kimufúmaa muuntu mulomwii, ni mutimii chafúmaa na noo kimubwéeyya ave na njeo. 19 Sa kufuma mutimii wa muuntu, kwafúmaa miiririkano mivi, wuulaishi, kuyeenda na muki wa muuntu, kuhanguta, wiivi, kulongowererya, na kutukira. 20 Ivi noo ^vibwéeyya muuntu ave na njeo, maa kaa, kurya bila kooyya mikono, si kubwéeyya muuntu ave na njeo tuku.” 21 Hara, maa Yéesu akakwaata njira, akadoma fuuru isi ja Tíiro na Sidóoni. 22 Aho, muuntu muki umwi wa Kikanáani wa isi íra, akuuja na kuri Yéesu, akiiririrya yoosea, “Ee Mweenevyoosi, Sha

Daúdi, naanga na riiso ra wuuja, muhínja waani atiite murimu muvi na wamutúrikirya maatuku vii.” 23 Maa kaa, Yéesu si amuyirya tuku. Aho, vapooji vakadoma na kuri Yéesu, vakamuloomba voomusea Yéesu, “Musee uhu muuntu muki alooke, sa yootutubirira na isóso kunu nyuma siku joosi.” 24 Yéesu akamusea ura muuntu muki, “Natamwa sa muundi ^jarimira ja Isiraeeli vii.” 25 Maa kaa, uwo muuntu muki akamuseeserera Yéesu, akachwaama mbere yaachwe, maa akamusea, “Mweenevyoosi nyambirirya.” 26 Yéesu akamusea, “Si vyaboocha kutoola chóorya cha vasinga na ujiheere kúri tuku.” 27 Ura muuntu muki akamusea, “Ni kimáari Mweenevyoosi, maa kaa, baa kúri jawóojeraa mang’enyeng’enye ya chóorya cha vasinga ^yawuyiire iruungwii ra méesa ja veenenyumba vaavo.” 28 Aho, Yéesu akamusea ura muuntu muki, “Maáma, kuruma kwaako ni kukúulu. Na vive kwaako ja kuruma kwaako.” Na mpiindi i’ira ura muhínja waachwe akahola. 29 Yéesu akiinuka fuma isi ya Tíiro, akakwaata njira, maa akadoma fuuru mbarimbari ya iriva ra Galiláaya. Aho, akaambuka na luulwii, maa akiikala. 30 Mpuka nkuulu ya vaantu ikujja na kuri Yéesu. Iyo mpuka yareetáa vivete, vahoku, vimumu, vaantu ^vari na mawulu na mikono si ^iri nkaasu na valwíiri viingi ^vari foo, maa vakavalaarya mawulwii ya Yéesu, ne akavahorya. 31 Avo vaantu vakahwaalala maatuku vii, ^vakoone vimumu vooluusika, vivete na vaantu ^vari na mawulu si ^yari nkaasu, vooyeenda na vahoku vookoona. Aho, mpuka nkuulu ya vaantu si ^vari Viisiraeeli, ikaanda mudumba Muluungu wa Isiraeeli. 32 Aho, Yéesu akavaanirira vapooji vaachwe akavasea, “Arumi, noovoonera mbavariri ava vaantu, viikyíire na niini kwa siku itatu na vasiina chóorya tuku. Niini si noosaaka kuvateengula vatamanye viintu ^vari na njala tuku, sa vadiire yirika njirii.” 33 Vapooji vaachwe vakamusea, “Hai turi fuma chóorya cho viikutya vaantu voosi ava aha nyikii?” 34 Yéesu akavuurya, “Mikáate ingai mwatiite?” Novo vakasea, “Tatiite mikáate mufungati na fisoompa fiduudi fingai vii.” 35 Aho, Yéesu akalairirya vaantu viikale isi. 36 Akatoola ira mikáate mufungati na fira fisoompa, akamudumba Muluungu, akabendulabendula, akava yoovaheera vapooji vaachwe. Novo vakatuuba vaheera vaantu. 37 Vaantu voosi vakarya, vakiikuta. ^Vakahumule,

vakatoorera mabéendu ya mikáate [^]ichíhiire, vakamemya vikápu mufungati. **38** Vaantu [^]vaarya ni vaantu valume mayana yani kureka vaantu vaki na vasinga. **39** Yéesu [^]akiiteengule na vaantu, akaambuka mashúwa, maa akadoma na Magádaanii.

16 Mafarisáayo na Masadukáayo vakuuja na kuri Yéesu, maa vakaanda mayera, voomulomba avalaire ishára fuma kurumwii. **2** Yéesu akavasea, “Kooni kyúulwa chíngiire mwaséaa, ‘Lomutóondo kweera kuri vyabooha sa kurumu kwiyyériirye.’ **3** Na namutóondo mwaséaa, ‘Isiku mbula vaa iri, sa kurumu kwasárire na kwiikúbutiirye.’ Nyuunyumwamányire taanga viintu vya kurumu kwa [^]vyeeene ko koonekana, maa kaa, kutaanga ishára ja mpiindi iji si mwamányire tuku. **4** Mbyaala mbi ya vaantu [^]vayéendaa na vaki va vaantu, si moosaaka kumutaanga Mulungu tuku, noo [^]chooreka moolomba ishára! Si muri heewa ishára tuku, maa kaa, ira ishára ya Yóona muláli na mutwe vii.” Aho, Yéesu akavareka, maa akalooka na vapooji waachwe. **5** Vapooji vaachwe vakafirira iriva, vakava varímiirye sumula mikáate. **6** Aho, Yéesu akavasea, “Mulaange neeja munehe usasi wa Mafarisáayo na wa Masadukáayo.” **7** Vapooji vakaanda kwiiruta ndihi voovo kwa voovo yoosea, “Alúusire jei sa viintu si taréetire mikáate.” **8** Yéesu akataanga, kwiiruta kwaavo ndihi, maa akavasea, “Nyuunyukuruma kwaanyu kuduudi, sa che mookiiruta ndihi nyuunyukwa nyuunyukwa, sa viintu musiina mikáate? **9** Mukaari si munataanga vii tuku wuu? Si mookumbukira ira mikáate isaano [^]yariwa ni vaantu mayana yasaano, na ni makápu yangai mwatoorera ya mabéendu ya mikáate tuku wuu? **10** Na ira mikáate mufungati [^]yariwa ni vaantu mayana yani, ni makápu yangai mwatoorera ya mabéendu ya mikáate? **11** Sa che si mootaanga si nalúusire masáare ya mikáate tuku? Laangi neeja, nehi usasi wa Mafarisáayo na Masadukáayo!” **12** Aho, vapooji vakataanga Yéesu si aseáa valaange neeja usasi wa mikáatii tuku, maa kaa, valaange neeja ukiindya wa Mafarisáayo na wa Masadukáayo. **13** Aho, Yéesu akadoma na isi ya Kaisaría Filípi. [^]Akafike uko, Yéesu akavuurya vapooji vaachwe yoosea, “Vaantu vaséaa Mwaana wa Muuntu ni ani?” **14** Vakasea, “Vamwi vaséaa uri Yooháani

Mubatisáaji, viingi Elía na viingi Yeremía au umwi wa valáli na mutwe.” **15** Aho, akavuurya, “Ha nyuunyumwaséaa ndiri ani?” **16** Simóoni Peéteru akamusea, “Weewe ni Masía, Mwaana wa Mulungu [^]ari nkaasu.” **17** Aho, Yéesu akamusea, “Watalariwa weewe Simóoni mwaana wa Yóona, sa isáare iri si utúunukuriirwe ni muuntu tuku, maa kaa, ni Taáta waani wa kurumwii. **18** Ni kuwyiira niise, weewe noo Peéteru, na mweeri ya mwaalaliwe uha, kiimya ndiri mpuka ya vaantu vaanduma, baa ngururu ja Ntarii si jiri daha kwiisiinda tuku. (Hadēs **g86**) **19** Kuheera ndiri fungúwo ja ūtemi wa Kurumwii. Isáare roroosi [^]uri chuunga aha weerwii kwa irina raani, kuva riri rachúungirwe kurumwii ni Mulungu. Na isáare roroosi [^]uri chungula aha weerwii kwa irina raani, kuva riri rachúngwíirwe kurumwii ni Mulungu.” **20** Aho, Yéesu akavakaan’ya vapooji vaachwe kari vamuwyiiraa muuntu yoyoosi yeeye ni Masía tuku. **21** Kwaandira mpiindi iyo, Yéesu ajáa anda vawyiira vapooji vaachwe yoosea ni mpaka adome na Yerusaléemu, na uko ni mpaka apate uturikiri mukuuu. Ajáa avasea, turikiriwa ari ni vawosi, vakúulu va veeneisi va Ijva na vakiindya va Miiró na ni mpaka uulawe. Siku ya katatu ni mpaka afufulwe. **22** Aho, Peéteru akamusumula Yéesu na ivarwii, maa akaanda mubaamirirya yoosea, “Mukúlu, ayo si yari kupata siku baa imwi vii tuku!” **23** Yéesu akamvalandukira Peéteru akamusea, “Irimu! Isunke mbere yaani, wookuunhitahita, si wookiiririkana masáare ya Mulungu tuku, wookiiririkana ya vaantu.” **24** Aho, Yéesu akavasea vapooji vaachwe, “Kooni muuntu yoyoosi yoosaaka aantuube ni mpaka iisiite yeemweene, avaale musaláaba waachwe kira siiku, aantuube. **25** Sa kooni muuntu yoyoosi yoosaaka lamurirya nkaasu yaachwe, kiitaaha ari, maa kaa, muuntu yoyoosi [^]yookiitaaha nkaasu yaachwe sa niini, uwo lamurirya ari. **26** Kwatiite kunáalo che muuntu kuturya weeru yoosi no kiitaaha nkaasu yaachwe? Baku ni kiintu che muuntu ari toola sa nkaasu yaachwe? **27** Sa Mwaana wa Muuntu kuja ari na nkongojima ya Taáta na mirimu miija, aho kumuriha ari kira muuntu kwa kira [^]atamama. **28** Kimaari noovawyiira, vamwaari viingi víimire aha, si vari kukwya tuku mpaka vamoone Mwaana wa Muuntu yookuujja ūtemii waachwe.”

17 Siku mwasasatu ^jikalooke, Yéesu akamutumula Peéteri, Yaakúupu na mwaanaavo Yooháani, maa akaambuka novo na luulwii ncholwii kijirawii. **2** Mpiindi vajáa uko, akavalanduka buuwo mbere yaavo. Kisho chaachwe kikalava ja mwaasu na ingo jaachwe jikava njeru chwee, ja kiweeru cha mwaasu. **3** Koonka, Músa na Elía vakavafumira, maa vakalusika ne. **4** Aho, Peéteri akamusea Yéesu, “Aai Mukúlu, vyabooha taveere haaha aha. Ndekera njeenge vivaanda vitatu, kimwi chaako, kimwi cha Músa na kimwi cha Elía.” **5** Viintu Peéteri ^ajáa akaari yoolusika, ichu ^roolava rikavawiikira. Sawúti ikafuma aho ichwii yoosea, “Uhu ni Mwaana waani ^namweenda, ^neériwaa mutima ni yeeye, mteereri yeeye.” **6** Vara vapooji ^vakateere jeyyo, vakalaala isi na inda ni woowa. **7** Maa kaa, Yéesu akuuja, akavasaasya, maa akavasea, “Inuki. Koofi tuku.” **8** Avo vapooji ^vakiinule miiso, vakamooni Yéesu yeemweene, si vamoona muuntu wiingi tuku. **9** Mpiindi ^vagiritáa fuma luulwii, Yéesu akavalairiya yoosea, “Kari mumuwyiira muuntu yoyoosi masáare aya tuku, furu siku Mwaana wa Muuntu ^ari fufuka fuma inkwyii.” **10** Vapooji vajáa vamuurya, “Sa che vakiindya va Miiri vaséaa ni mpaka Elía uje ta?” **11** Yéesu ajáa avasea, “Ni kimáari Elía ni mpaka uje ta aviike neeja masáare yoosi. **12** Maa kaa, ni kuvawiyiira niise, Elía ahumula kuja, novo si vamutaanga tuku, na vambuweeyiira uvi ja ^vyeeene vasaaka. Viivyo Mwaana wa Muuntu tamanya iise noo turikiriwa mikonwii yaavo.” **13** Aho, vapooji vakataanga ni lusikira aari masáare ya Yooháani Mubatisáaji. **14** Yéesu na vapooji vaachwe ^vakagirite fuma luulwii, vakafika kuuntu ^kujáa na ira mpuka ya vaantu. Muuntu umwi akamudomera Yéesu, akachwaama mbere yaachwe yoosea, **15** “Mukúlu, mlaange mwaana waani na riiso ra wuuja. Yeeye atiite kiinkwiisha ^chamutúrikiryaa maatuku vii. ^Kari foo chamuváyyaa mootwii na mpiindi jiingi luujii. **16** Namurétire na kwa vapooji vaako vamuhoorye, maa kaa, vasiindirwe.” **17** Aho, Yéesu akavasea, “Aka! thi mbyaala si irúmaa na yakiikana. Niikale na nyuunyuu mpaka naadi? Na nivayimirirye mpaka naadi? Hooni mureeti na aha.” **18** Aho, Yéesu akuyamirirya ura murimu muvi, maa ukafuma na hahara mutavana akahola. **19** Mpiindi ^kujáa kusiina

vaantu, vapooji vakadoma na kuri Yéesu, maa vakamuurya kunu vari vooveene voosea, “Sa che suusu tasiindirwe kuseyya ura murimu muvi?” **20** Yéesu akavasea, “Sa viintu kuruma kwaanyu ni kudúúdi. Kimaari noovawiyiira, kooni kuruma kwaanyu kuri kudúúdi ja mpeke nduudi ya haradáli, sea muri lulu ulu, ‘Isunke aha udome na kura na kwiisunka luri.’ Kuri nyuunyuu kusiina kiintu ^kiri vasiinda tuku. **21** [Maa kaa, murimu muvi ja uhu si muri daha kuukibirya bila yoomulomba Mulungu, no kiirekya kurya tuku.]” **22** Mpiindi Yéesu ^ajáa na vapooji vaachwe uko Galiláaya, ajáa avasea, “Mwaana wa Muuntu valandukwa iise aviikwe mikonwii ya vaantu, **23** kumula vari, maa kaa, siku ya katatu fufulwa ari.” Vapooji vaachwe ^vakateere jeyyo, vakavisula maatuku vii. **24** Yéesu na vapooji vaachwe ^vakafike muuji wa Kaperenáumu, vasaankan’yi kóodi ya Kaaya Njija ya Ijuva vakuuja na kuri Peéteri, maa vakamuurya, “Eri, mukiindya waanyu si arihaa kóodi ya Kaaya Njija?” **25** Peéteri akavasea, “Hii, arihaa.” Peéteri ^akahinduke na kaayii, baa si analusa chochoosi, Yéesu akava wa ncholo kulusikira isáare ra kóodi. Akamuurya Peéteri, “Simóoni, weewe jooli wookona? Vatemu va ihi weeru vasáankan’ya kóodi fuma kwa vaana vaavo, baka fuma kwa vaantu viingi?” **26** Peéteri akamusea, “Fuma kwa vaantu viingi.” Yéesu akamusea, “Kooni ni jeyyo, vaana varekerwa vadiire kariha kóodi. **27** Maa kaa, sa tadiire kuvakalarya, doma na irivii ukawumire ndowano. Soompa ya ncholo ^uri kwaata, asamyá mulomo waachwe, shaana uri mpía mulomwii waachwe. Toola iyo mpía, doma kwaavo, ukarihe kóodi yaani na yaako.”

18 Mpiindi jira, vapooji vajáa wuuja na kuri Yéesu, maa vakamuurya, “Eri, ni ani noo mukulu kulookya voosi Utemii wa Kurumwii?” **2** Aho, Yéesu akamwanirira musinga muduudi, akamwiimya katikati yaavo, **3** maa akavasea vapooji vaachwe, “Kimaari noovawiyiira, kooni si muvalandukire muve ja vasinga vaduudi, kikomi si muri kiingira vii tuku Utemii wa Kurumwii. **4** Sa jeyyo, muuntu yoyoosi ^ari kiikiimya na isi ja uhu musinga, noo mukulu kulookya voosi Utemii wa Kurumwii. **5** Yoyoosi ^ari mteengya musinga muduudi ja uhu kwa irina raani, va ari yookunteengya niini. **6** Maa kaa, kooni muuntu ari muhaanda umwi wa ava vadúúdi ^vaanduma

atamame ũvi, ni pwee kwaachwe achuungirwe lwaala nkiingwii yaachwe, aburukiriwe kati na kati ya mayiya. 7 Ni mpolai kuri weeru sa yara masáare ^yaháandaa vaantu vabweeeye ũvi. Kuyerwa ni mpaka kuuje vii, maa kaa, ni mpolai kwa ũra muuntu, ũra ^yooreeta ũko kuyerwa. 8 Kooni iyaanja au ijeo raako rakuháandire ubweeeye ũvi, dumula urifweite na kuli. Ni pwee yaako wiingire nkaaswii, ũri iduúmu au ikoónchi kulookya kiingira mootwii si ^urímaa wa siku ^jisiina uhoro ũri na mayaanja yaviri na majeo yaviri. (aiónios g166) 9 Na kooni riiso raako rakuháandire ubweeeye ũvi, rinonkole urifweite na kuli. Ni pwee yaako wiingire na nkaaswii, ^uri ipoócho kulookya kufweitirwa na mootwii wa Jehénamu ^uri na miiso yoosi. (Geenna g1067) 10 Mulaange neeja, kari musínanalaria ũmwi wa ava vadúúdi tuku, sa ni kuvawyiira niise, mirimu yaavo miija, siku joosi yoónaa kisho cha Taáta waani wa kurumwii. [11 Sa Mwaana wa Muuntu ũuja jo saakira no lamurirya kira ^charimira.] 12 Jooli mookoona? Kooni ũmwi waanyu ari na muundi makumi ikimi, na muundi imwi yarímiire, che ari bweeeya? Si ari reka jira muundi makumi keenda na keenda luulwii, adome akasaake ira imwi ^yatáahikire tuku wuu? 13 ^Ari kiipata, kimaari noovawyiira, kuva ari na cheeru maatuku vii sa iyo muundi imwi kulookya viintu ^avyeéndaa sa jira muundi makumi keenda na keenda si ^jarímiire. 14 Viivyo, Taáta waanyu wa kurumwii si asáakaa baa ũmwi wa ava vadúúdi arimire tuku. 15 Kooni mwaanaanyu ahóniirye kwaako, doma ukamuwyiire ũvi waachwe, ũve weewe na yeeye vii. Kooni akutéiire, ũmupátire munduu waako kei. 16 Maa kaa, kooni si akutéiire, tamanya na muuntu wiingi ũmwi au vaviri, sa 'Kira kiloongi lamulwa kiri kwa vooni vaviri au vatatu.' 17 Kooni asítire vateera avo, wyiira mpuka yaako ya vaantu ^vaanduma. Kooni asítire kuvateerera vaantu ^vaanduma, mubweeeye kwaako ja muuntu si ^amumányire Muluungu au ja musaankan'yi kóodi. 18 Kimaari noovawyiira, isáare roroosi ^muri chuunga aha weerwii, kuva riri rachúungirwe kurumwii ni Muluungu. Na isáare roroosi ^muri richungula aha weerwii, kuva riri rachéngwiirwe kurumwii ni Muluungu. 19 Kei kimaari noovawyiira, kooni vaantu vaviri viirúmiire aha weerwii kwa isáare roroosi ^vari loomba, Taáta waani wa kurumwii vaheera ari. 20 Sa hohoosi hara ^vari kiijiinga vaantu

vaviri au vatatu kwa irina raani, niini kuva ndiri hamwi novo." 21 Aho, Peéteri akuuja na kuri Yéesu, maa akamuurya, "Mukúlu, mwaaniitu aahonerye kangai na ntuube musea yasírire? Eri, baa fuuru mufungati wuu?" 22 Yéesu akamusea, "Si nookusea mara mufungati vii tuku, maa kaa, mufungati mara makumi mufungati (7x70)." 23 "Sa jeyyo, ũtemi wa Kurumwii wiifwíine na lusímo ulu. Mutemi ũmwi asaakaa sumula mpía jaachwe ^ng'eene adaayyáa fuma kwa vatámwa vaachwe. 24 ^Akaande ũwo murimo, akareterwa muuntu ũmwi ^ajáa na noongwa ya taláanta mayana ikimi rimwi. 25 ũwo mutámwa akava asiina cho riha tuku. Sa jeyyo, mweenenyuumba waachwe akalamula avawe iyoombe yeeye, muki waachwe, vaana vaachwe, na viintu vyaachwe vyoosi sa iyo noongwa irihwe. 26 Aho, ũra mutámwa akachwaama mbere yaachwe, akamusea, 'Ee Mukúlu, yimirirya, kuriha ndiri noongwa yaako yoosi.' 27 Mutemi akamoonera mbavariri, akasea ira noongwa yasírire, maa akamurekera alooke. 28 Maa kaa, ũra mutámwa ^akafike weerwii, akalumana na mutámwa mwiiwaachwe ^mweene ajáa na noongwa yaachwe ya mpía ja dináari igana rimwi. Aho, akamukwaata, maa akamukurukan'ya nkiingwii kunu yoomusea, 'Riha noongwa yaani!' 29 ũra mutámwa mwiiwaachwe akachwaama, akiilomboola yoosea, 'Nookulomba yimirirya, riha ndiri noongwa yaako yoosi wuu.' 30 ũra mutámwa akasiita gigiri. Aho, akatamanyu noo maviika mnyololwii mpaka arihe noongwa yoosi. 31 Vatámwa viivaachwe ^vakoone ^cheene ũwo mutámwa amubwéeyiriirye mwiiwaachwe, vakakalala maatuku vii, maa vakiita muwyiira mweenenyuumba waavo ^cheene kifúmiire. 32 Mutemi akamwaanirira ũra mutámwa, maa akamusea, 'Weewe ũri mutámwa mavi. Niini naséire noongwa yaako yasírire sa wuunómbire. 33 Eri, si vyaasaakwa baa weewe umulaange mwiiwaako na riiso ra wuuja ja ^vyeeene niini nakuláangire na riiso ra wuuja tuku wuu?' 34 Aho, mutemi na nkalaru akamutwaala ũra mutámwa na mnyololwii, ũko aturikiriwe mpaka arihe noongwa yoosi wuu. 35 Viivyo baa Taáta waani wa kurumwii ari vabweeyirya kira ũmwi waanyu kooni si amuséire mwiiwaachwe yasírire na mutima waachwe woosi."

19 Yéesu akamarikirye kulūsika masáare aya, akalooka fuma Galiláaya, akatamanya fũũũ isi ya Yudeáa nyambuko ya lũũji lwa Yorodáani. **2** Mpuka nkũũũ ya vaantu ikamutuuba, ũko akavahorya. **3** Vamwi va Mafarisáayo vakũũja noo mũyera. Vakamuurya voosea, “Eri, Miiryo yaruma mũntu kumũreka muki waachwe sa kiĩntu chochoosi wũũ?” **4** Akuuyirya akavasea, “Si munasoma tũku wũũ? Masáare Yari Mpeho yalũusa, aho ncholo, Mũũmba ajáa avũũmba mũntu mulume na mũntu muki,” **5** ne akasea, “Sa jeyyo, mũntu mulume avarékaa vala iyo na taáta waavo, akava kiĩntu kimwi na muki waachwe, novo vaviri kũva vari mũviri ũmwi.” **6** Sa jeyyo, si vari kũva vaviri tũku, ni mũviri ũmwi. Jeyyo, cheene akilũman’ya Mulũungũ, mũntu si ari nanũkula tũku.” **7** Aho, vakamusea, “Sa che de Mũsa aturumira kumwaandikira muki taláka no mũreka?” **8** Yéesu akavasea, “Mũsa avarekera mũndoooreka vadala vaanyu, sa ufafu wa mitima yaanyu. Maa kaa, keende aho ncholo si vijáa jeyyo tũku. **9** Ni kuvawyiira niise, mũntu yoyoosi ari musiita muki waachwe kooni si sa kũyeenda na mulume wa mũntu, maa aloole muki wiĩngi, ũwo kũva ari yooyeenda na muki wa mũntu.” **10** Aho, vapooji vaachwe vakamusea, “Kooni noo viri jeyyo kwa muki na mulume, ni vyaangu kudiiira kuloolá?” **11** Yeeye akavasea, “Si voosi vari daha ruma ukiĩndya ũhũ tũku, maa kaa, vara vavabiririwa na Mulũungũ. **12** Vaantu viĩngi vavyaalwa matowáashi, viĩngi vabweeyiwa matowáashi ni vaantu, na viĩngi valamũla kũva matowáashi sa ũtemi wa Kurumwii. ũra ari daha hokera ukiĩndya ũhũ ni ũhokere.” **13** Aho, vasinga vaduudi vakareetwa na kuri Yéesu sa avavikire mikono yaachwe na avaloombere. Maa kaa, vapooji vaachwe vakavaamirirya vara vaantu vavareetáa. **14** Yéesu akavasea, “Vareki vasinga vaduudi vũũje na kuri niĩni, kari mũvakitire tũku! Sa ũtemi wa Kurumwii ni sa vaantu vavari ja ava vasinga.” **15** Aho, Yéesu akavatalarya avo vasinga, maa akiinũka aho haantu. **16** Haaha, mũntu ũmwi akũũja na kuri Yéesu, maa akamuurya, “Mukiĩndya, ni kiĩntu che kiija ndiri bweeyya sa mpokere nkaasu ya siku jisiina ũhero?” (aiōnios g166) **17** Yéesu akamusea, “Sa che wookuunjyura kiĩntu kiija? Kwatiite ũmwi vii noo mũũja. Kooni woosaaka upate nkaasu ya siku jisiina ũhero, kwaatya ndairiri jaachwe.” **18** ũwo mũntu akamuurya, “ũlairiri ũrikwi?” Yéesu akamusea, “Kari wũũlaa tũku, kari ũyéndaa na muki wa mũntu tũku, kari wiĩvaa tũku, kari ũlóngowereryaa mũntu tũku, **19** ũvanyemye vala iyo na taáta waanyu, na mweende mwiiwaako ja vyeene wiĩyenda mweenevyo.” **20** ũwo mutavana akamusea, “Ayo yoosi nayakwaatya, che kei chookeheka kuri niĩni?” **21** Yéesu akamusea, “Kooni woosaaka ũve usiina cheakeheka kwaako, tamanya ũkavae iyoombe máari ari nojo na mpía ari turya vavahere vakiva. Jeyyo, turya ari máari ya kikomi ya mberii kurumwii. Aho, yeenda wuuntuube.” **22** ũwo mutavana akateere jeyyo, akiirya mutima, maa akalooka, sa ni musũngaati maatuku vii ajáa. **23** Aho, Yéesu akavasea vapooji vaachwe, “Kimaari noovawyiira, kũva viri vyafafa maatuku vii kwa vasũngaati kwiĩngira ũtemii wa Kurumwii. **24** Kei ni kuvawyiira niise, ni vyaangu ngamía kutweera na ihengerii ra sinkeni kulookya musũngaati kwiĩngira na ũtemii wa Mulũungũ.” **25** Vapooji vakateere ayo, vakatulavalatulavala, maa vakamusea, “Ni ani de ari daha lamuririwa?” **26** Yéesu akavatuurirya miiso, maa akavasea, “Kwa vaantu si vidáhiika tũku, maa kaa, kwa Mulũungũ viĩntu vyoosi vyadáhiika.” **27** Aho, Peeteri akamusea, “Laanga! Suusu tareka kira kiĩntu takakutuuba. Che turi turya?” **28** Yéesu akavasea, “Kimaari noovawyiira, mpiĩndi viĩntu vyoosi viri bweeyiwa ufya, Mwaana wa Mũntu kiikala ari ichuumbii ra kitemi ra nkongojima. Na nyuunyu vara muuntũubaa, kiikala muri machuumbii ikimi na yaviri moojilamurira nkolo ikimi na iviri ja Isiráeli. **29** Na kira mũntu areka nyũmba, au vaanaavo, au marũmbũ, au taáta, au iyo, au vaana, au mawũda sa niĩni, hokera ari mara igana rimwi kulookererya, na hokera ari nkaasu ya siku jisiina ũhero. (aiōnios g166) **30** Maa kaa, vara va ncholo veera vari mukirii, na vara va mukirii kũva vari va ncholo.

20 ũtemi wa Kurumwii, wiifwĩne na mũntu ajáa na iwũda ra misabiibu. ũwo ajáa afuma namutóondo noo saaka vibarúwa sa iwundii kwaachwe. **2** Akiirumira novo kuvariha mpía ya dináari imwi kwa siku, maa akavatwala na iwundii raachwe ra misabiibu. **3** Mpĩndi jo yũũrira ng’oombe, akafuma, akashaana

viingi viimire isóokwii baa murimo tuku. 4 Akavasea, 'Baa nyuunyu tamanyi na iwundii raani ra misabíbu mukatumame, na niini variha ndiri kira ^cheene Miiro yaruma.' 5 Jeyyo vakatamanya. Uwo mweeneiwunda akafuma kei mpiindi ja mpoloonge, na mpiindi ja cháamuusi, akabweeya vivira. 6 Baa mpiindi jo fyúla ng'oombe akafuma kei. Aho isóokwii, akashaana vaantu viingi viimire, maa akavuurya, 'Sa che mwiimire aha chobu baa murimo tuku?' 7 Novo vakamusea, 'Sa kusiina muuntu ^atuhíire murimo tuku.' Yeeye akavasea, 'Baa nyuunyu tamanyi mukatumame iwundii raani ra misabíbu.' 8 ^Ikafike niuwulo, mweeneiwunda ra misabíbu akamusea mutumami ^imírira vatumami vaachwe, 'Vaanirire vatumami voosi uvarihe musáala waavo. Waandire na ura ^akíimikiriirye fúuru ura wa ncholo.' 9 Vara vatumami ^vajáa vaheewa murimo mpiindi jo fyúla ng'oombe, kira muuntu akarihwa mpía ya dinári imwi. 10 Vara va ncholo ^vakúje, vakiisea rihwa vari ^jiri foo kulookya vara viingi. Maa kaa, kira muuntu akarihwa mpía ya dinári imwi. 11 Vakahokera mpía jaavo, maa vakaanda mung'urira mweeneiwunda, 12 voosea, 'Vaantu ava uvaahiire murimo mpiindi jo fyúla ng'oombe vatúmamire kwa isaa rimwi vii. Ha de jooli uvarihiire hamwi na suusu ^tayimiriirye uruto wa murimo na ivááva ra mwaasu chobu?' 13 Aho, ura mweeneiwunda akamusea umwi waavo, 'Kijeengi, si nakukwáatire matu tuku! Eri, si twaari twiirúmiire marihu ya mpía ya dinári imwi tuku wuu?' 14 Sumula kira ^kikutéire, wiitamanyirye. Niini nalámwiire kumuheera uhu akíimikiriirye hamwi na weewe. 15 Eri, Miiro si yaruma niini kutumia máari jaani ja ^veene noosaaka tuku wuu? Eri, wookoona usungu sa viintu niini naboohya inda wuu?" 16 Yéesu akamusea, "Jeyyo, vara va mukirii, kuva vari va ncholo, na vara va ncholo, kuva vari mukirii." 17 Mpiindi Yéesu ^aambukáa na Yerusaléemu, ajáa avasumula vapooji vaachwe ikimi na vaviri na ivarwii. Aho, akavasea, 18 "Ni kaambuka tiise na Yerusaléemu, na Mwaana wa Muuntu viikwa ari mikonwii ya vakúúlu va veeneisi va Ijuva na vakiindya va Miiro. Voovo lúusa vari irya akweye. 19 Kumukwaatya vari mikonwii ya vaantu si ^vari Vayahúudi sa vamuvaе mijeléedi na vamuning'in'ye musalábii fúuru akweye. Maa kaa, siku ya katatu fufuka ari!" 20 Aho, iyo waala vaana va Sebedáayo akadoma na kuri Yéesu

hamwi na vaana vaachwe, akamwiinamira, maa akamuloomba amubweeyirye kiintu kimwi. 21 Yéesu akamuurya, "Che woosaaka?" Ne akasea, "Nooloomba vaana vaani ava vaviri umwi iikale mukono waako wa kumooso, na wiingi mukono waako wa kulume Uttemii waako." 22 Yéesu akamusea, "Si wootaanga ^cheene wooloomba tuku. Eri, daha muri kunyweera nduvo ^ng'eene ndiri nyweera niini wuu?" Vakasea, "Daha turi." 23 Yéesu akavasea, "Nduvo yaani kiinyweera muri, maa kaa, kwiikala mukono waani wa kulume na wa kumooso si viri vyaani kuvahaera tuku. Nkalo ijo ni sa vara ^viimiriwa neeja ni Taáta waani." 24 Vapooji vara viingi ikimi ^vakateere jeyyo, maa vakavakalarira vara vanduu vaviri. 25 Maa kaa, Yéesu akavaanirira voosi, maa akavasea, "Mwamányire vakúúlu va vaantu si ^vari Vayahúudi, vaviimírira vaantu vaavo na ngururu, na vakúúlu vaavo valáiraa vatiite wiimiriri mweeri yaavo." 26 Kuri nyuunyu si noosaaka vive jeyyo tuku. Kiri vyoova jeyyo, muuntu ^yoosaaka ave mukúúlu kwaanyu, ni mpaka ave mutumami waanyu. 27 Kei, muuntu yoyoosi ^yoosaaka kuva wa ncholo kwaanyu, ni mpaka ave mutúmwa waanyu. 28 Viivyo Mwaana wa Muuntu si uuja jo tumamirwa tuku, maa kaa, uuja sa ji avatumamire vaantu, kei atoole nkaasu yaachwe kuva ununuuli sa vaantu ^vari foo. 29 Mpiindi Yéesu na vapooji vaachwe ^viinukáa fuma Yeríiko, mpuka nkuulu ya vaantu ijáa yavatuuba. 30 Mbarimbari ya njira, vajáa vifkyiire vahoku vaviri. ^Vakateere Yéesu yoolooka, vakatula isóso voosea, "Yéesu Mweenevyoosi, Sha Daúdi, tulaange na riiso ra wuuja!" 31 Mpuka ya vaantu ikavadalavya vareke tula isóso, maa kaa, voovo vakadoomererya tula isóso voosea, "Ee Sha Daúdi, Mweenevyoosi, tulaange na riiso ra wuuja aai!" 32 Yéesu akiima, maa akavaanirira voosea, "Che moosaaka nivabweeyirye?" 33 Novo vakasea, "Mweenevyoosi, toosaaka toone." 34 Yéesu akavoonera mbavariri, akavasaasya miiso yaavo. Hahara miiso yaavo yakatunukuka, novo vakamutuuba.

21 Yéesu na vapooji vaachwe ^vakasengerere fika Yerusaléemu, vakafika iturii ra Besifáage, Luulwii lwa Miseitúuni. Aho, Yéesu akavatuma vapooji vaachwe vaviri, 2 akavasea, "Tamanyi na iturii ^riri aho mbere, na ^muri fika vii shaana muri ndákwi ^yachúungirwe

na mwaana waachwe. Jichunguli mūndetere. 3 Kooni mūntu avuūriirye chochoosi musei, ‘Mweenevyoosi yoojisaaka,’ na ūwo mūntu varekera ari chaangu.” 4 Masāare aya yafumira sa masāare ḡyaluṣwa ni mulāali na mutwe yakiimane, 5 “Vawyiire vaantu va mūuji wa Sayūuni, laangi Mutemi waanyu yookuujal Ahola na iivérekiirye ndákwi, ḡng’eene iri hamwi na mwaana.” 6 Vara vapooji vaviri vakabweeyya ja ḡveene vajáa valáiririwe ni Yéesu. 7 Vakiireeta ira ndákwi na mwaana waachwe, vakaala ingo jaavo myoongwii ya ijo ndákwi, maa Yéesu akaambuka. 8 Mpuka nkuulu ira ḡyamutuubáa vakaala ingo njirii na viingi vakatema matáampi ya miti, maa vakaala njirii. 9 Vaantu vara ḡvajáa vamlóngoriire na vara ḡyamutuubáa, vatuláa isóso voosea, “Aduumbwe Sha Daúdi, atalariwa yeeye ḡyookuujá kwa irina ra Ijuva! Kuduumbwe kurumu mweerimweeri.” 10 Yéesu ḡakiingire Yerusaléemu, mūuji woosi ukajimbuka maatuku vii. Aho, vakaanda kiiyurya, “Uhu ni ani?” 11 Mpuka ya vaantu ira ḡijáa na Yéesu vakavasea, “Uhu ni Yéesu muláali na mutwe kufuma Nasaréeti mūuji wa Galiláaya.” 12 Yéesu akiingira waámii ya Kaaya Njija ya Ijuva, akaanda vakibirya vaantu voosi ḡvaváa iyoombe no wula viintu sa vamutoorere Ijuva. Akakundula méesa ja vaantu ḡvawulanáa mpía na akakundula machuumbi ya vaantu ḡvaváa iyoombe njiva. 13 Aho, akavasea, “Masáarii ḡYari Mpeho vyaandikwa, ‘Nyuumba yaani kaanirirwa iri nyuumba yo muloomba Mulungu.’ Maa kaa, nyuuny mwiiválandwiire ikava ‘mpaanga ya viívi.’” 14 Vahoku na vivete vajáa vuujá na Kaayii Njija na yeeye akavahorya. 15 Maa kaa, vakúulu va veeneisi va Ijuva na vakiindya va Miiro ḡvakoone viintu ḡvihwáalaryaa ḡveene Yéesu abweeyyáa, kei na viintu vasinga ḡviimbáa waámii ya Kaaya Njija voosea, “Aduumbwe Mwaana wa Daúdi,” vakakalala. 16 Aho, vakamusea, “Eri, si wooteera ḡcheene ava vooluusa tuku wuu?” Yéesu akavasea, “Hii. Si munasoma Masáare ḡYari Mpeho ḡcheene yaluusa tuku wuu? Yaluusa, ‘Kwa milomo ya vaana vaduudi na nkuumbu, wiikiimanirya dũmbi.” 17 Aho, akavareka maa akalooka na weerwii ya mūuji fũru iturii ra Besanía kũntu ḡalaala uchiku ūwo. 18 Namutóondo vii mpĩndi Yéesu ḡahindikáa na mūujii, akaavwa ni njala. 19 Aho, akoona musaambu mbarimbari ya njira,

akuutamanyirya, maa kaa, si ashaana kiintu tuku, akashaana masaambi vii. Aho akusea, “Si ukatuungire ndiwa kei vii kaa tuku!” Haaho, musaambu ukanyaamala. (aiōn g165) 20 Vapooji vaachwe ḡvakoone jei, vakahwaalala maatuku vii voosea, “Jooli viiḡire musaambu ūnyaamale chaangu jei?” 21 Yéesu akavasea, “Kimaari noovawyiira, kooni mavḡire na kuruma baa kuva na kivundu tuku kura mitimii yaanyu, si muri daha tamama iki ḡkivḡire vii kuri uhu musaambu tuku. Maa kaa, daha muri kulusea ulu luulu, ‘Kuurika ukafweitirwe mayiyii,’ novyo kuva viri jeyyo. 22 Chochoosi ḡmuri loomba mpĩndi ḡmoomuloomba Mulungu, kooni mooruma, kipata muri.” 23 Yéesu ḡakafike Yerusaléemu, akiingira na waámii ya Kaaya Njija, maa akaanda kiindya. Aho, vakúulu va veeneisi va Ijuva na vawosi va Vayahúudi vakujá na kũntu ḡakiindyáa, maa vakamuurya, “Ni kwa wiimiriri urikwi wootumama aya masáare? Na ni ani akuheera wiimiriri uhu?” 24 Yéesu akavasea, “Naani kuvuurya ndiri kiintu kimwi. Kooni muúyiirye, naani vawyiira ndiri ni kwa wiimiriri urikwi nootumama aya masáare. 25 Ubatfiso wa Yooháani ni hai ḡwafuma? Ni kurumwii baku kwa vaantu?” Vakaluusikan’ya voovo kwa voovo voosea, “Kooni taséire, ‘Wafuma kurumwii,’ sea ari, ‘Haaha amwi si mumuruma?’ 26 Maa kaa, kooni taséire, ‘Wafuma kwa vaantu,’ tookoofa mpuka ya vaantu, sa voosi vamuruma Yooháani ni muláali na mutwe wa Mulungu.” 27 Sa jeyyo vakamusea Yéesu, “Iyau, si tamányire tuku.” Ne akavasea, “Baa niini si ndiri vawyiira ni kwa wiimiriri urikwi nootumama aya tuku.” 28 “Jooli mookoona? Mũntu umwi ajáa atiite vaana vaviri. Akamudomera ndaambere, maa akamusea, ‘Mwaana waani, tamanya ukatumame iwundii ra sabibu isiku.’ 29 Mwaana waachwe akamutatula yoosea, ‘Si ndiri doma tuku!’ Mpiĩndi ḡjikalooke, akavalandula miryũngu yaachwe akatamanya. 30 Aho, ūra moosi akamudomera mwaana waachwe wiingi akamuwyiira vivira. Ūwo akamurumira yoosea, ‘Taáta tamanya ndiri,’ maa kaa, si atamanya vii kaa tuku. 31 Ni arikwi kati ya ava vaviri ḡatumama kira ḡcheene taáta waavo asaakáa?” Novo vakamusea, “Ni ūra wa ncholo.” Yéesu akavasea, “Kimaari noovawyiira, vasaankan’yi kóodi na vahéngéeti voovalongorera kiingira na ūtemii wa Mulungu. 32 Yooháani ujá na kwaanyu kuvoonekya njira ya ūwoloki, nyuuny

si mumuruma tuku, maa kaa, vasaankan'yi kóodi na vahéngéeti vamuruma. Baa neembe moona ayo, mpiindi 'jikalooke si mwalanduka na mumurume tuku. 33 Teereri lusímo lwiingi. Kwajáa kwatiite muuntu umwi ajáa na iwunda. Aho iwundii raachwe, ajáa ahaanda misabiibu, akariingirirya lukaande, akasiimba iduundu ro funchira sabibu so tengenesera divái na akajeenga kivaanda kiliihi cho rindirira. Aho, akavakojya varimi iro iwunda, maa yeeye akakera njira. 34 Mpiindi jo chwa 'jikafike, akavatuma vatumami vaachwe vakasumule haantu haachwe ha ndiwa fuma kwa avo varimi. 35 Vara vaantu vakojiwa vakavakwaata vara vatumami, umwi vakamuvaa, wiingi vakamuula na wiingi vakamuvaa na mawye. 36 Aho, mweeneiwunda akatuma vatumami wiingi 'vari foo kulookya vara va ncholo, novo vakavabweeyirya uvi vivira. 37 Lo kiimikirirya akamutuma mwaana waachwe na kwaavo kunu yookiisea, 'Kumunyemya vari mwaana waani.' 38 Maa kaa, vara 'vakojiwa iwunda 'vakamoone mwaana waachwe vakiwiya, 'Uhu noo mpaari wa iri iwunda. Hendi tumulae, maa mpaari waachwe uve wiiswi! 39 Jeyyo, vakamukwaata, vakamufweitira na weerwii ya iwunda ra misabiibu, maa vakamuula. 40 Haaha 'ari kuuja mweeneiwunda ra misabiibu, ni jooli ari vabweeyya avo vaantu avakojya?' 41 Vakamusea, "Na nkalarí vamaala ari avo vavi! Aho, vakojya ari iwunda ra misabiibu vaantu wiingi 'veene viindoomuriha ndiwa mpiindi jo chwa." 42 Yéesu akavasea, "Eri, si munasoma Masáare 'Yari Mpeho 'cheene yalusu tuku wuu? 'Iwe 'rasiitwa ni vajeengi, raviire iwe ikuulu ra kichurii. Ijáva atumamire isáare iri, noro rabooa na ni iyeni maatuku vii miiswii yiitu.' 43 Sa jeyyo, ni kuvawiyira niise, Utemi wa Mulungu seyyiwa uri kwaanyu, na heewa vari vaantu va isi jiingi 'veene vari daha kuvyaala ndiwa jaachwe. 44 Kira muuntu 'awijaa mweeri ya iwe iri, ng'enyekang'enyeka ari, na ura 'iri muwyiira chinika ari kamwi." 45 Vakúulu va veeneisi va Ijáva na Mafarisáayo 'vakateere símo ja Yéesu, maa vakataanga ni voovo joovalusa. 46 Vakasaaka njira yo mukwaata, maa kaa, vakoofa ira mpuka ya vaantu sa vamoona ja muláli na mutwe wa Ijáva.

22 Yéesu akalusika na Mafarisáayo kei kwa símo, akavasea, 2 "Utemi wa Kurumwii

wiifwíine na mutemi umwi ajáa iimya neeja ngovi ya ilóla ya mwaana waachwe. 3 Akavatuma vatumami vaachwe, vakavaanirire vara vaantu ajáa avaláarikire vuje na ngovii, novo vakasiita kuuja. 4 Akatuma vatumami wiingi kei, akavasea, 'Vasei vara 'valáarikirwe, ngovi yahúmwíire sa nyuunyu, nahúmwíire baa siinja nkabaako jaani ja ng'oombe na njiku 'janona. Teengi na ngovii.' 5 Vara 'valáarikirwe baa si vavikwaatya tuku, vakiilookera, umwi na iwundii kwaachwe, wiingi na mirimwii yaachwe. 6 Wiingi vakavakwaata vara vatumami, vakavabweeyirya vyaviha na vakavuuula. 7 Ura mutemi akakalala maatuku vii, akatuma mpuka ya valwi nkoondo vaachwe ikavamala vara vuulai, na múuji waavo vakuumala na mooto. 8 Aho, akavasea vatumami vaachwe, 'Ngovi ya ilóla yahúmwíire kiimiwa neeja, maa kaa, vara 'navalaarika si valwa viima neeja vuje tuku. 9 Haaha tamanyi na kuuntu njira 'jalumana, mumulaarika kira muuntu 'muri moona uje na ngovii.' 10 Aho, vara vatumami vakafuma vakadoma na kuuntu njira 'jalumanira, vakavateengya vaantu voosi 'vavashaana, vavi na vaaja. Baanka ya ngovi ikamema vayeni. 11 Maa kaa, mutemi 'akiingire sa avoone vayeni va ngovi, akamoona muuntu umwi asiina ingo ya ngovi ya ilóla. 12 Mutemi akamuurya, 'Kijeengi, jooli wiingiire na kunu baa ingo ya ngovi tuku?' Ura muuntu ajáa asiina cho lusu tuku. 13 Aho, mutemi akavasea vatumami vaachwe, 'Mchuungi mikono na mawulu na mumufweite na weerwii kuri na kilwiirya, uko kuva kuri na kiriro no sha mayeo.' 14 Sa vara 'vaanirirwa ni foo vari, maa kaa, vara 'vasaawulwa ni vake." 15 Aho, Mafarisáayo vakatamanya, maa vakiita noo kiimya neeja muryungu wo mukwaata kwa masáare yaachwe mweeneevyo. 16 Vakavatuma vapooji vaavo hamwi na vaantu va mutemi Heróode voosea, "Mukiindya, takumányire weewe ni muuntu 'ulúsaa kimáari, na wakíindyaa njira ya Mulungu kwa kimáari baa si uláangaa ukúulu wa muuntu tuku. Weewe si uláangaa buuwo tuku. 17 Hooni twuyiire, jooli wookoona? Ndairiri jaruma muuntu arihe kóodi kwa Kaisári, baki tuku?" 18 Maa kaa, Yéesu kunu yootaanga miryungu yaavo mivi, akavasea, "Nyunyu vakweembi, amwi mooyera kuuntea? 19 Hooni nyonekyi mpia yo rihira kóodi." Maa vakamuretera mpia

ya dináari. 20 Ne akavuurya, “Buuwo ihi na irina iri ni vya ani?” 21 Vakamúsea, “Ni vya Kaisári.” Aho, Yéesu akavasea, “Haaha, vya Kaisári muheeri Kaisári, na vya Muluungu muheeri Muluungu.” 22 ^Vakateere jeyyo, vakahwaalala maatuku vii. Aho, vakamureka, vakiilookera. 23 Siku yiyo, Masadukáayo, noo kusea vara ^vaséaa kusiina kufufuka tuku, vakúja na kuri Yéesu. Aho, vakamúsea, 24 “Mukiindya, Músa asea, ‘Kooni muntu akwíire baa kúva na vaana tuku, mwaanaavo yoosaakwa amúpaale úwo mulala sa amúvyaarire vaana mwaanaavo úra ^aakwya.’ 25 Haaha miitu kujáa kwatiite vaana valume mufungati va muntu umwi. Úra wa ndaambere akaloola muki, úhu akakwya, na sa viintu ajáa asiina mwaana, akamurekera mwaanaavo úra mulala. 26 Kiintu kiikyo kikafumira kwa mwaanaavo wa kaviri, na wa katatu, na fúuru wa mufungati. 27 Maa reeru, úra muntu muki ne akawulala. 28 Haaha, siku ira ya ufufúko úra muntu muki ni muki wa ani ari kúva? Sa voosi mufungati vamuloola.” 29 Yéesu akavasea, “Mwahóniire sa si mumányire Masáare ^Yari Mpeho na ngururu ja Muluungu tuku. 30 Mpiindi ja ufufúko, vaantu si vakalóorire noo loolwa tuku, voovo kúva vari ja mirimu miija ya kurumwii. 31 Maa kaa, kwa ufufúko wa vaantu ^vaakwya si munasoma kira Muluungu ^avawiyira, yoosea, 32 ‘Niini ni Muluungu wa Aburaháamu, Muluungu wa Isaka, Muluungu wa Yaakúupu tuku wuu?’ Yeeye si Muluungu wa vaantu ^vaakwya tuku, yeeye ni Muluungu wa ^vari nkaasu.” 33 Mpuka ya vaantu ^vakateere jei, vakahwaalariwa ni ukiindya waachwe. 34 Mafarisáayo ^vakateere Yéesu avatúunikire milomo Masadukáayo, maa vakijijinga hamwi. 35 Úmwi waavo ^mweene ajáa mukiindya wa Miiro akamuurya Yéesu ko muyera, 36 “Mukiindya, urikwi noo ulairiri mukuulu kuri Miiro ya Muluungu?” 37 Yéesu akamúsea, “‘Mweende Ijüva Muluungu waako na mutima waako woosi, na nkaasu yaako yoosi, na muryuungu waako woosi.’ 38 Úhu noo ulairiri wa ncholo na mukulukuulu. 39 Úlairiri wa kaviri wiifwíne na úwo, ‘Mweende mwiwaako ja ^vyeeene wiiyenda mweeneevyo.’ 40 Miiro na valáli na mutwe voosi, mwaariryo waavo ni ndairiri iji iviri.” 41 Mafarisáayo ^vakijijinge hamwi, Yéesu ajáa avuurya, 42 “Jooli moomwiiririkana Masía? Yeeye ni mwaana wa ani?” Vakamúsea, “Mwaana wa Daúdi.” 43

Ne akavasea, “Jooli de Daúdi kati ^aluusikáa ko longoolwa ni Mutima Múja amwaanirira, ‘Mweenevyoosi’? Yeeye asea, 44 ‘Ijüva amusea Mweenevyoosi waani, ‘Ikala mukono waani wa kulume, fúuru nivaviike vavi vaako, vave isi ya majeo yaako.’” 45 Haaha kooni Daúdi yoomwaanirira, ‘Mweenevyoosi’ waachwe, ha de jooli Masía ari kúva mwaana wa Daúdi?” 46 Kusiina muntu ^adaha kumuuyirya isáare tuku. Na kwaandira siku iyo, kusiina ^ayera kumuurya kei tuku.

23 Aho, Yéesu akiisea ira mpuka ya vaantu hamwi na vapooji vaachwe, 2 “Vakiindya va Miiro na Mafarisáayo vatiite wiimiriri wo vakiindya vaantu Miiro ya Músa. 3 Jeyyo, mwasakwa mvatuube kira kiintu ^voovawiyira. Maa kaa, kari mvatuube ^cheene vobweeyya tuku, sa si vatúbuaa kira ^vaváryulaa tuku. 4 Voovo vachúungaa miriwa mikuulu na vavavérekya vaantu, maa kaa, voovo veeneevyo si vasáakaa kwiinyinula baa na imaamba vii tuku kwiiseesya. 5 Viintu vyoosi vabwéeyaa sa vaantu voone. Vaténgeshaa nkova jawariha ^vaandika Miiro, maa de vandookiivikira vipáamii na mikonwii. Kei, valihiyaa ndihi ja mikáwo ja ingo jaavo kulookya ja viingi. 6 Veenda kwiikala haantu ha nyemi ngovii na machuumbii ya mbere masinagógooji. 7 Veenda luumbiwa masóokwii na veenda vaantu vavanirire, ‘Ee Mukiindya.’ 8 Maa kaa, nyuunyu kari mwaánirirwaa mukiindya tuku, sa mwatiite Mukiindya umwi vii na nyuunyu voosi ni vanduu. 9 Na nyuunyu kari mumwaániriraa muntu yoyoosi taáta aha weerwii tuku, sa mwatiite Taáta umwi, yeeye ni kurumwii ari. 10 Kari mwaánirirwaa mukiindya tuku, sa mwatiite mukiindya umwi, ne noo Masía. 11 Mukúulu kari nyuunyu kúva ari mutamami waanyu. 12 Úra ^iiyámbukyaa, kiimiwa ari, na úra ^iikiimyyaa, kaambukiwa ari. 13 Maa kaa, ni mpolai kuri nyuunyu vakiindya va Miiro na nyuunyu Mafarisáayo, nyuunyu vakweembi! Nyuunyu mootuuba vachuungira vaantu weerwii ya Útemi wa Kurumwii. Nyuunyu veeneevyo si mwiingiraa tuku, na vara ^voosaaka kwiingira mvakítiraa. [14 Ni mpolai kuri nyuunyu vakiindya va Miiro na nyuunyu Mafarisáayo vakweembi. Nyuunyu mwanyáhiraa nyumba ja valala, na kwa ukweembi mwamulóombaa Muluungu vilihi. Sa jeyyo, heewa muri irya

^ralookya.] 15 Ni mpolai kuri nyuuny vakiindya va Miuro na Mafarisáayo, vakweembi! Nyuuny mwakéaa njira kuri isi na mayiyii moosaakira muuntu umwi atuube díini yaanyu, na ^ari vatuuba mwamubwéeyaa ave wa Jehénamu mara kaviri kulookya nyuuny! (Geenna g1067) 16 Mpolai nyuuny valongooli vahoku. Nyuuny mwaséaa kooni muuntu iiláhire kwa Kaaya Njija ya Ijüva si kiintu tuku. Maa kaa, kei mwaséaa kooni muuntu iiláhire kwa saháabu ya Kaaya Njija üwo iikúndikire kwa kwiilaha kwaachwe. 17 Nyuuny vahoku vakookoyo, ni kirikwi noo kikúúlu, saháabu baku Kaaya Njija ira ^italaryaa saháabu ive njija mbere ya Muluungu? 18 Kei mwaséaa, 'Kooni muuntu iiláhire kwa masabáahu si kiintu tuku, maa kaa, kooni muuntu iiláhire kwa mpóryo ^iri mweeri yaachwe, üwo iikúndikire kwa kwiilaha kwaachwe.' 19 Nyuuny vahoku, ni kirikwi noo kikúúlu, ira mpóryo baku masabáahu ira ^yookiibweeyaa mpóryo ive njija mbere ya Muluungu? 20 Haaha muuntu yoyoosi ^iiláhaa kwa masabáahu, üwo iiláhaa kwa masabáahu na viintu vyoosi ^viri mweeri yaachwe. 21 Muuntu yoyoosi ^iiláhaa kwa Kaaya Njija, iiláhaa kwa iyo Kaaya na kwa üra ^ikalaa isii yaachwe. 22 Na üra ^iiláhaa kwa kurumu, iiláhaa kwa ichuumbi ra Muluungu na kwa yeeye ^iikalaa mweeri ya iro ichuumbi. 23 Ni mpolai kuri nyuuny vakiindya va Miuro na Mafarisáayo, vakweembi! Nyuuny mwatoolaa rimwi ra malundu ikimi ya faai, biinsári na jira na künü mooreka masáare ya kikomikoomi ya Miuro ya Muluungu baa ja üwoloki, kulaanga na riiso ra wüja na kuruma. Ivyo noo viintu ^vyasaakwa mutumame, na baa kei, kari mureke aya yíngi tuku. 24 Nyuuny valongooli vahoku. Mwasüjaa vidúúdu, künü moomerya ngamía! 25 Ni mpolai kuri nyuuny vakiindya va Miuro na Mafarisáayo, vakweembi! Nyuuny mündoosuunta ndüvo na saháni kwa weerwii, maa kaa, isii jamema kunyahira máari na uláku. 26 Weewe Mufarisáayo muhoku, suunta ta isii ya ndüvo, maa de weerwii ya ndüvo kusüntike. 27 Mpolai kuri nyuuny vakiindya va Miuro na Mafarisáayo, vakweembi! Nyuuny muri ja mbirüra ^jahakwa chokáa, jira ^joónekanaa jabooha weerwii, künü jamema makúfa ya vaantu ^vaakwa na waavu wa mavala ^yiisimiresimire. 28 Ni viivyo, kiweerwii moónekanaa ja vaantu vawoloki, maa kaa, isii mwamema ükweembi na kuwuna miuro.

29 Ni mpolai kuri nyuuny vakiindya va Miuro na Mafarisáayo, vakweembi! Nyuuny mündoojeengerera mbirüra ja valáli na mutwe va Ijüva no bohererya mbirüra ja vaantu vaaja. 30 Na mwaséaa, 'Ngaari tüjáa twiikala mpiindi ya vala baaba wiitü, ngaari si tatümanan'ya murimo wo kiita sakami ya valáli na mutwe va Ijüva tuku.' 31 Kwa njira iyo moónekyaa nyuuny muri vaana va vara ^vavülaa valáli na mutwe va Ijüva. 32 Haaha marikiriri murimo müvi ^mweene vala baaba waanyu vaanda. 33 Nyuuny ni njoka, nyuuny ni mbyaala ya nyororooda! Jooli muri neha kuheewa irya ro twaalwa na Jehénamu? (Geenna g1067) 34 Iki noo ^chooreka navatümiraa valáli na mutwe, vaantu ^vari na tooti na vakiindya. Vamwi vülaa muri noo vaning'in'ya masalábii fúru vakweye, viingi vavaa muri mijeléedi masinagóogii yaanyu na viingi vatuuba muri fuma müüji ühu fúru wiingi. 35 Jeyyo, sakami ya vawoloki yoosi ^yiitwa aha weerwii ive mweeri yaanyu, keende sakami ya Abéeli müwoloki, fúru sakami ya Sakaría mwaana wa Barakía, üra ^mwamülaa kati na kati ya masabáahu na Haantu Haaja. 36 Kimaari noovawüira, aya yoosi küja yari mweeri ya mbyaala ihi! 37 Aka Yerusaléemu, aka Yerusaléemu, weewe ^wülaa valáli na mutwe na ^üváva na mawye vara ^vatümwaa kwaako. Ni kangai nasáakaa vasaankan'ya vaana vaako ja nkuku viintu ^ikünikiriraa nchüru jaachwe mbavii jaachwe, maa kaa, weewe wasiita? 38 Laanga nyuumba yaako yarékirwe ntühu na nkiva. 39 Sa noovawüira, si mukaanyüne kei tuku fúru mpiindi ira ^mukaséire, 'Atalariwa yeeye, ^yooküja kwa irina ra Ijüva.'"

24 Yéesu ajáa afuma Kaayii Njija ya Ijüva, na mpiindi ^iilookeráa, vapoogi vaachwe vajáa vamüdomera, vakamoonekyaa majuumba ya Kaaya Njija. 2 Aho, Yéesu akavasea, "Hii, majuumba aya yoosi, mwayüne. Kimaari noovawüira, kusiina iwe baa rimwi ^iri chaala mweeri ya iwe riingi tuku. Mawye yoosi vü girimulwa yari!" 3 Mpiindi Yéesu ^ajáa ifküire Luulwii Iwa Miseitüuni, vapoogi vaachwe vajáa vamüdomera na kijiraawii vakamuurya, "Tüwyüire ni naadi aya masáare yoosi ^yari fümira? Ni ishára che ^jiri koonekyaa küja kwaako na kuherererya kwa mpiindi?" (aiön g165) 4 Yéesu akavasea, "Laangi neeja kari muuntu

avakoovere tuku. 5 Vaantu ^vari foo kuuja vari kwa irina raani, kira umwi yoosea 'Niini noo Masía,' novo vakoovera vari ^vari foo. 6 Teera muri nkoondo na fwefwe ja nkoondo, laangi, kari moófaa tuku, sa aya yoosi ni mpaka yafumire, maa kaa, ura uhoro ukari. 7 Isi kiinula iri nkoondo na isi yingi, na utemi umwi kiinula uri nkoondo na utemi wiingi. Kuva kuri na njala ya imalo na vitiintima haantu haantu. 8 Ivi vyoosi noo ja ncholo vii ya usungu wa makata ^vyeeene waánda. 9 Aho, vakwaatya vari mikonwii ya vaantu sa muturikiriwe na muulawe. Isi joosi vasaala jiri sa irina raani. 10 Mpiindi ijo, vaantu ^vari foo valanduka vari kuruma kwaavo, novo kiivarinduka veende na kiisula vari. 11 Valáli na mutwe va uloongo ^vari foo fumira vari na koovera vari vaantu ^vari foo. 12 Sa viintu kuwuna miiro kuri koongereriwa, kweenda kwa vaantu ^vari foo hola kuri. 13 Maa kaa, ura ^ari yimirirya fura uhoro noo ^ari lamuririwa. 14 Masáare Maaja ya utemi variyulwa yari kuri weeru yoosi, sa isi joosi vataange kimáari cha Masáare Maaja. Aho, de kura kukiimikirirya kuje. 15 Haaha muri kooni 'unyanyi uréetaa usaambu ^wavihaviha' wiimire Haantu Haaja, usaambu ura ^waluswa ni Danyéli muláli na mutwe wa ljuva, ura ^yoosoma ataange, 16 vara ^vari isi ya Yudeea vatijire njuulwii. 17 Yoyoosi ^ari ikekerii kari akiime na isi ji atole chochoosi nyuumbii tuku. 18 Ura ^ari iwundii, kari ahinduke na kaayii ji atole nkáancho yaachwe tuku. 19 Ni mpolai kwa vara ^vari kuva varuto na ^viindookoonkya siku ijo. 20 Loombi sa kutiija kwaanyu kudiire kuva mpiindi ja mpeho au siku ya Sabáato. 21 Sa siku ijo kuva kuri na uturikiri mukuulu ^mweene si unafumira keende kwaanda kwa weeru mpaka isiku, na baa si luu ukafumiire kei tuku. 22 Ngaari siku ijo si jiri keehiwa, ngaari kusiina muuntu baa umwi ^ahona tuku. Maa kaa, sa vara vaantu ^vasaawula, ajikeehya siku ijo. 23 Mpiindi ijo, kooni muuntu yoyoosi avaséire, 'La! Masía nu aha,' au 'La! Nuura hara,' kari murúmaa tuku. 24 Sa fumira vari vala masía va uloongo, na valáli na mutwe va uloongo, voovo bweeyya veende ishára nkuulu na viintu ^vihwáalaryaa sa vavakoovere baa vara ^vasaawulwa kooni viri dahika. 25 Laangi navawyiire, kati ^yakaari fumira. 26 Sa jeyyo, kooni muuntu avawyiire, 'La! Nuura kura isi ya ibalángwii,' kari mudómaa tuku, au 'La!

Nuura kura mberii,' kari murúmaa tuku. 27 Sa ja ^vyeeene lulávo lwafúmaa itumba lukoonekana fura usweero, jeyyo noo ^vyeeene viri kuva kuja kwa Mwaana wa Muuntu. 28 Haantu kuri na maka ^ikwíre, noo kuntu nkuumba jilámaniraa. 29 Uturikiri wa siku ijo ^uri looka vii, 'Mwaasu kunikirirwa uri, na mweeri si uri fala tuku, nyéneyeri nojo kuwya jiri fuma kurumwii, na ngururu ja kurumu singisika jiri.' 30 Aho, ishára ya Mwaana wa Muuntu koonekana iri kurumwii, na isi joosi ja weeru rira jiri no myaaha. Novo moona vari Mwaana wa Muuntu yookuja machwii na ngururu na nkongojima nkuulu. 31 Yeeye tama ari mirimu yaachwe miija kwa sawúti nkuulu ya ntununu, noyo jiinga iri vara ^vasaawulwa fuma mavaru yari ya weeru, fuma utulo waasi fura utulo wa kurumu. 32 Ikiindy fuma kwa musaambu. Matáampi yaachwe kooni yaviire na nchúundo na yaándire turika, mwatáangaa mpiindi ja irutira jaséngeriire. 33 Jeyyo baa nyuunyu, ^muri kooni viintu ivi vyoosi, taangi aséngeriire, jira mpiindi jafikire aha muryaangwii. 34 Kimaari noovawyiira, mbyaala ihi si iri looka tuku kende masáare aya yoosi si yanafumira. 35 Kurumu na weeru looka jiri, maa kaa, masáare yaani si yari looka vii kaa tuku. 36 Maa kaa, kusiina ^amányire siku iyo baa saa iyo tuku, baa mirimu miija ya kurumwii, na Mwaana wa Muuntu tuku, ^mweene amányire ni Taáta yeemweene vii. 37 Ja ^vyeeene ijáa mpiindi ja Núhu, noo ^vyeeene viri kuva baa kuja kwa Mwaana wa Muuntu. 38 Siku jira de garika yaande, vaantu varijáa no nywa, valoolwáa no loola, fura siku ira Núhu ^hingira na safiinii. 39 Avo vaantu si vajáa vamányire kiintu chochoosi tuku fura garika ikavakunikirira, noo jeyyo ^viri kuva baa kuja kwa Mwaana wa Muuntu. 40 Vaantu vaviri veera vari iwundii, umwi sumulwa ari na wiingi rekwa ari. 41 Vaantu vaki vaviri kuva vari voosha, umwi sumulwa ari na wiingi rekwa ari. 42 Haaha mwiime neeja mpiindi joosi, sa si mumányire ni siku irikwi ^ari kuja Mweenevyoosi waanyu tuku. 43 Maa kaa, taangi isáare iri: ngaari mweenenyumba ataanga ni mpiindi che nuuchiku mwiívi ^ari kuja, ngaari akeesha, ngaari si areka nyumba yaachwe ibokwe tuku. 44 Jeyyo, baa nyuunyu moosaakwa mwe mwiimire neeja mpiindi joosi, sa Mwaana wa Muuntu kuja ari mpiindi si ^mookoona kuja ari. 45 Ni

mutumami arikwi noo ^ari wo kiilaangiwa na ^ari na tooti? Kei, ni mutumami arikwi arekerwa murimo wo viimirira viivaachwe ni mweenenyumba waachwe na avaheere vatumami chóorya mpiindi ^jasaakwa? 46 Atalariwa mutumami ura mweenenyumba waachwe ^ari mushaana yoobweyya jeyyo, mpiindi ^ari hinduka. 47 Kimaari noovawyiira, mweenenyumba waachwe mavika ari uwo mwiimiriri iimirire viintu vyaachwe vyoosi. 48 Maa kaa, kooni uwo mutumami ni muvi, sea ari mutimii waachwe, 'Mweenenyumba waani kiikala iise uko siku ^jiri foo,' 49 aho, kaanda ari kuvavaa vatumami viivaachwe noo rya no nywa na vareevi. 50 Aho, mweenenyumba wa uwo mutumami kuja ari siku ^ng'eene uwo mutumami si yookoona kuja ari na saa si ^imányire. 51 Mukera ari uwo mutumami mahoongehoonge na mavika ari hamwi na vakweembi, kuuntu ^kuri kuva koorira no sha mayeo.

25 Mpiindi ijo, Utemi wa Kurumwii kwiifwaana uri na lusimo ulu. Siku imwi vanjalu ikimi, vajaa vatoola vimuri vyaavo vakatamanya no musingirirya mweenengovi. 2 Vasaano va avo vanjalu ni vakoókoyo vajaa, na vasaano vajaa vatiite tooti. 3 Mpiindi vara vakoókoyo ^vasumulaa vimuri vyaavo, si vajaa vasumula makuta tuku. 4 Maa kaa, mpiindi vara ^vajaa na tooti ^vasumulaa vimuri vyaavo, vajaa vasumula makuta saamii jaavo yo koongererya. 5 Mweenengovi ^akachereve kuja, vara vanjalu voosi vakawoojerera na vakalaala. 6 Uchiku kati kukava na isoso, 'Laangi mweenengovi nu affikire, tamanyi mukamusingirirye!' 7 Aho, vara vanjalu voosi vakiinuka, vakatengenesha vimuri vyaavo. 8 Vara vakoókoyo vakavasea vara ^vari na tooti, 'Tukeeheryi makuta yaanyu kiduudi, vimuri viiswi vyoorima.' 9 Kiri vyoova jeyyo, vara ^vari na tooti vakavasea, 'Si jeyyo tuku, makuta si yari tutoosha suusu na nyuunyu tuku. Ni vyaangu mudome na kwa vara ^vavaa iyoombe, mukiiwarire.' 10 Na mpiindi avo ^vadamaa noo wula makuta, mweenengovi akauja, na vara ^vajaa viimiirye neeja vakiingira hamwi ne na haantu ngovi ^yaveeraa na muryaango ukachuungwa. 11 Mpiindi ^jikalooke, vara vanjalu viingi novo vakauja. Vakaanirira, 'Mukulu! Mukulu! Tanyurire muryaango!' 12 Maa kaa, mweenengovi akavasea, 'Kimaari

noovawyiira, si navamányire tuku!' 13 Ivi, noo ^vyeeene viri kuva, sa jeyyo, mulaange neeja sa si mumányire siku au saa tuku. 14 Kei, Utemi wa Kurumwii wiifwaine na lusimo ulu. Kujaa kwatiite muuntu ^asaakaa akere njira. Akavaanirira vatumami vaachwe, maa akavaheera maari jaachwe valaangirirye. 15 Umwi akamuheera taláanta isaano na wiingi iviri na wiingi imwi, kira muuntu akamuheera ja ^vyeeene laviro lwaachwe luri. Aho, maa yeeye akakera njira. 16 Ura ^aheewa taláanta isaano, chaangu akaanda jitumamira jira mpia, maa akapata taláanta jiingi isaano. 17 Jeyyo baa ura wa iviri akapata jiingi iviri. 18 Maa kaa, ura mutumami ^ajaa ahókiire taláanta imwi, ajaa adoma, akasiimba iduundu isi, maa akiivisa ira mpia ya mweenenyumba waachwe. 19 Siku ^jiri foo ^jikalooke, ura mweenenyumba wa vara vatumami akahinduka na akabweyya hesáabu novo. 20 Ura mutumami ^aheewa taláanta isaano akauja, akareeta jiingi isaano. Akasea, 'Mukulu, niini ujaa waampeera taláanta isaano. Laanga, napátire kisapu cha taláanta jiingi isaano.' 21 Mweenenyumba waachwe akamusea, 'Mutumami muja na wo kiilaangiwa, waviire wo kiilaangiwa kwa viintu viduudi, kuvika ndiri uve mwiimiriri wa viintu ^viri foo. Teenga wiingire cheerwii cha mweenenyumba waako.' 22 Ura ^ajaa aheewa taláanta iviri ne akauja, akamusea mweenenyumba waachwe, 'Mukulu, ujaa waampeera taláanta iviri. Laanga, napátire kisapu cha jiingi iviri.' 23 Mweenenyumba waachwe akamusea, 'Mutumami muja na wo kiilaangiwa, waviire wo kiilaangiwa kwa viintu viduudi, kuvika ndiri wiimirire ^viri foo. Teenga cheerwii cha mweenenyumba waako.' 24 Aho, ura mutumami ^ajaa aheewa taláanta imwi akauja, maa akasea, 'Mukulu, niini nijaa nataanga weewe ni muuntu mufafu, wachwíjaa kuuntu si ^uhaanda, na ujíingaa kuuntu si ^upasa mbeyu. 25 Sa jeyyo, niini noofa, maa nkiita kiivisa taláanta yaako isi. Laanga, ni ihi aha ^iri yaako.' 26 Mweenenyumba waachwe akamusea, 'Weewe ni mutumami muvi na muvira! Ujaa wataanga nachwíjaa kuuntu si ^nahaanda, na najíingaa kuuntu si ^napasa mbeyu. 27 Vyabooha ngaari waviika mpia yaani kwa vaantu vahindulaa na kisapu, sa ^ndiri hinduka, nsumule ^iri yaani na kisapu chaachwe. 28 Haaha muhóki iyo taláanta, mumuheere ura ^ari nojo ikimi. 29 Sa ura

ari na kiintu, koongereriwa ari kulookya, na kuva ari novyo koyokoyo. Maa kaa, ura asiina kiintu, vuulwa ari baa kira kidúúdi ari nocho. **30** Haaha uhu mutumami asiina kunáalo mufweitiri na weerwii, uko kuri na kilwiirya, kuuntu 'kuri kuva na kurira no sha mayeo.' **31** Mwaana wa Muuntu ari kuja na nkongojima yaachwe na mirimu miija yoosi, yeeye kiikala ari ichuumbi raachwe ra nkongojima yaachwe. **32** Isi joosi ja weeru kiijiinga jiri mbere yaachwe, ne vakera ari ja murísi viintu 'akéera mburi na muundi. **33** Jiviika ari muundi mukono waachwe wa kulame na mburi mukono waachwe wa kumooso. **34** Aho, uwo Mutemi vasea ari vara vari mukono waachwe wa kulame, 'Yeendi nyuunyú ^mwatalariwa ni Taáta waani, hokeri Utemi ^mwiimiriwa neeja keende kuumbwa kwa weeru. **35** Sa nijáa na njala mukaampeera chóorya, nijáa na nyóota mukaanyweesha, nijáa muyeni mukaanteengya, **36** nijáa na tuhú mukaanvikira ingo, nijáa mulwíiri mukuuja no kuunaangirirya, na nijáa muyololwii mukuuja no kuunaanga.' **37** Aho, vara vawoloki musea vari, 'Mukúlu, ni naadi ^takooná uri na njala, tukakuriisha, au uri na nyóota tukakunyweesha? **38** Ni naadi ^takooná uri muyeni tukakuteengya, au uri na tuhú tukakuvikira? **39** Kei ni naadi ^takooná uri mulwíiri, au uri muyololwii tukuuja no kulaanga?' **40** Ne Mutemi vasea ari, 'Kimaari noovawyyira, ja ^vyeeene muvabweeyirya ava vaaniitu vaduudi, muumbweeyirya niini.' **41** Aho, vasea ari vara ^vari mukono waachwe wa kumooso, 'Isunki kwaani nyuunyú ^mwajumwa, tamanyi na mootwii wa siku ^jisiina uhero ^wiimiwa neeja sa Ikúúlu ra Mirimu Mivi na mirimu yaachwe. (aiōnios g166) **42** Sa nijáa na njala si mwaampeera chóorya tuku, nijáa na nyóota si mwaanyweesha tuku. **43** Nijáa muyeni si mwaanteengya tuku, nijáa na tuhú si mwaanvikira ingo tuku, nijáa mulwíiri si muuja noo kuunaangirirya tuku, nijáa muyololwii si muuja no kuunaanga tuku.' **44** Aho, novo kuuyirya vari voosea, 'Mukúlu ni naadi ^takooná uri na njala, au uri na nyóota, au uri muyeni, au uri na tuhú, au uri mulwíiri, au uri muyololwii, na suusu si twakulaanga?' **45** Ne vasea ari, 'Kimaari noovawyyira, ja ^vyeeene si muvabweeyirya umwi wa ava vaaniitu vaduudi, si muumbweeyirya niini tuku.' **46** Aho, avo kiingira vari kulairwa chiiru kwa siku

^jisiina uhero, maa kaa, vara vawoloki kiingira vari na nkaaswii ya siku ^jisiina uhero." (aiōnios g166)

26 Yéesu ^akamarikirye kulúusa ayo yoosi, akavasea vapooji vaachwe, **2** "Taanga mwiise siku iviri ^jiri looka kuva iri Paásika na Mwaana wa Muuntu viikwa ari mikonwii ya vavi na muning'in'ya vari musalábii fúuru akweye wuu?" **3** Mpiindi ijo, vakúúlu va veeneisi va Ijuva na vawosi vajáa valumana balásii ya nyuumbii ya kitemi ya mweeneisi mukúulu ^asewáa Kayáafa. **4** Vakabweeyya muryungu wa iyasi sa vamukwaate Yéesu kimbiso na vamulae. **5** Maa kaa, vakasea, "Kari ive mpiindi ja ihi ngovi tuku, sa kari ji kuva na ntiribuka tuku." **6** Mpiindi Yéesu ^ajáa iturii ra Besanía kaayii kwa Simóoni ^mweene asewáa ^ari na ulóonda, **7** muuntu muki umwi ajáa uja ^ari na chúpa ya iweye ^rasongolwa ^iri na makuta ^yanyúkiraa ya iyoombe ikúulu. Uwo muuntu muki ajáa uja na hara méesii kuuntu ^arijáa chákurya, akawuna ira chúpa, maa akayakurira ayo makuta mutwii wa Yéesu. **8** Vapooji vaachwe ^vakoone jeyyo, vakakalala voosea, "Ni wa che usaambu uhu? **9** Makuta aya, ngaari yawúsirwe kwa iyoombe ikúulu, na ijo mpía jivaambirirye vakiva!" **10** Yéesu ajáa ataanga miiririkano yaavo, maa akavasea, "Amwi moomujuuwa uhu maáma? Yeeye aantumamiire kiintu ^chabooha. **11** Vakiva novo muri mpiindi joosi, maa kaa, niini si ndiri kuva na nyuunyú siku joosi tuku. **12** Uhu maáma ^akakurire muviri waani makuta, uuvíikire neeja so taahwa. **13** Kimaari noovawyyira, haantu hohoosi kuri weeru Masáare Maaja ^yari variyulwa, iki ^cheene akitumamire uhu muuntu muki, luswa kiri ja nkumbukira yaachwe." **14** Aho, umwi wa vara ikimi na vaviri, ^aséwaa Yúuda Isikarióoti, akadoma na kwa vakúúlu va veeneisi va Ijuva, **15** akavasea, "Ni che muri kuumpeera kooni namaválandukire Yéesu nimuviike mikonwii yaanyu?" Vakamavarira mpía makumi yatatu. **16** Na kwaandira aho, Yúuda akaanda saakira nkalo ^yabooha yo muvalanduka Yéesu. **17** Siku ya ncholo ya ngovi ya mikáate si ^ivíkirwaa usasi, vapooji vajáa vamudomera Yéesu vakamuurya, "Hai woosaaka tukwiimirye neeja chóorya cha Paásika sa urye?" **18** Ne akavasea, "Tamanyi na múujii kwa muuntu umwi mumusee, 'Mukiindya aséire, mpiindi yaani yafíkire, riira ndiri ngovi ya Paásika hamwi

na vapooji vaani kaayii kwaako.” 19 Vapooji vakabweeyya ja ^veene Yéesu ajáa avaláiriirye, vakiimya neeja chóorya cha Paásika. 20 Iwulo ^rikiingire, Yéesu akava méesii hamwi na vapooji vaachwe ikimi na vaviri. 21 Na mpiindi ^varijáa, Yéesu akasea, “Kimaari noovawyiira, umwi waanyu kuumvarinduka ari.” 22 Vapooji vaachwe vakavisula maatuku vii, maa vakaanda kuurya umwi umwi, “Mukúlu, si viri kuva ni niini tuku?” 23 Yéesu akavasea, “Ura ^aririirye mukáate hamwi na niini luumbwii noo ^ari kuumvarinduka. 24 Mwaana wa Muuntu ni tamanya iise no kulawa ja ^veene vyaandikwa Masáarii ^Yari Mpeho. Maa kaa, ni mpolai kwa muuntu ura ^ari muvarinduka! Ni pwee vijáa ngaari baa si avyaalwa.” 25 Yúda ura muvalanduki waachwe akamusea, “Mukiindya, kikomi si niini tuku?” Yéesu akamusea, “Weewe ulúusire.” 26 Mpiindi ^varijáa, Yéesu akatoola mukáate, akamudumba Mulungu, akubendulabendula, maa akavaheera vapooji vaachwe yoosea, “Tooli, murye, uhu ni maviri waani.” 27 Aho, akatoola nduvo, akamudumba Mulungu akavaheera yoosea, “Tooli voosi munywe diváai fuma nduvwii ihi. 28 Ihi ni sakami yaani ya muháko, sakami ^yookiitwa sa ^vari foo vaseyyiriwe uvi. 29 Ni kuvawyiira niise, si ndiri kunywa kei ihi diváai ya sabibu tuku, furu siku ^ndiri kiinywa ifya hamwi na nyuunyu Utemii wa Taáta waani.” 30 ^Vakiimbe lwimbo, vakaloka na Luulwii lwa Miseitúuni. 31 Aho, Yéesu akavasea, “Uchiku uhu wa isiku voosi kumdeka muri. Sa Masáare ^Yari Mpeho yasea, ‘Kumuvaa ndiri muríisi, na muundi ja mpuka yaachwe jiipase.’ 32 Maa kaa, ^ndiri fufuka, valongorera ndiri na isi ya Galiláaya.” 33 Peéteru akamusea Yéesu, “Baa kooni voosi vari kureke weewe, niini si ndiri kureka vii kaa tuku.” 34 Yéesu akamusea, “Kimaari kaa nookuwyiira, uchiku uhu nkukulume si inaviika, luusa uri si wumányire tuku katatu.” 35 Peéteru akamusea, “Kooni baa ni mpaka nkwe, kukwya ndiri hamwi na weewe, si ndiri sea si nakumányire tuku.” Baa vara vapooji viingi vakalusa vivira. 36 Aho, Yéesu akafika na vapooji vaachwe Getisemáane, uko akavasea, “Ikali aha, niini tamanya niise na hara mbere noo muloomba Mulungu.” 37 Akamusumula Peéteru na vaana vaviri va Sebedáayo, na mpiindi ^vatamanyáa, mutima waachwe ukafirira kum yookiiteera usungu. 38 Aho, akavasea, “Mutima waani

wookaava kende nkwe. Ikali aha, mukeeshe chiriri hamwi na niini.” 39 ^Akaseese na mbere kiduudi, akalala isi na inda akamuloomba Mulungu yoosea, “Taáta waani, kooni viri dahika nduvo ihi yaandooke, maa kaa, si ive ja ^veene noosaaka tuku, ive ja ^veene woosaaka weewe.” 40 Akatamanyana na kwa vara vapooji vaachwe vatatu, akavashaana valiire. Akamusea Peéteru, “Arumi, mwasindirwe keesha na niini baa kwa isaa rimwi vii wuu? 41 Keeshi na mulombe sa kari ji mwiingire mtehwii tuku. Mutima wiimire neeja kutumama wuuja, maa kaa, wasindwaa sa maviri usiina ngururu tuku.” 42 Akatamanyana kei lwa kaviri no muloomba Mulungu yoosea, “Taáta waani, kooni nduvo ihi ya uturikiri si viri dahika yunehe, ndiire kwiinywa, haaha ^veene woosaaka vikiimane.” 43 Kei ^akahinduke, akavashaana valiire, miiso yaavo yajáa yaréheriwe ni tulo. 44 Akavareka, akatamanyana lwa katatu no muloomba Mulungu kwa masáare yayara. 45 Aho, akadoma na kwa vara vapooji vaachwe akavasea, “Nyuunyu mukaari muliire no humuluka wuu? Laangi, mpiindi jafikire, Mwaana wa Muuntu varindukwa iise na viikwa iise mikonwii ya vavi. 46 Inuki, hendi tulooke! Laangi, ura ^yoojokuumvarinduka afikire!” 47 Mpiindi Yéesu ajáa akaari yoolusika novo, Yúda umwi wa vapooji vaachwe ikimi na vaviri akafika. Yeeye ajáa wujan’ya na vaantu ^vari foo ^vari na nyaasuka na nkusi. Ava ^vajáa vatúmirwe ni vakúlu va veeneisi va Ijwa na ni vawosi. 48 Haaha ura ^amvalandukáa Yéesu ajáa ahúmwiiire valaira ishára yoosea, “Ura ^ndiri musundira ja noomulumbya, noo yeeye, mukwaati.” 49 Yúda akahululuka na kuri Yéesu, akamulumbya, “Lumbi ee Mukiindya!” Maa, akamusundira. 50 Yéesu akamusea, “Kijeengi, tumama ^cheene chakurétire.” Aho, vara vaantu vakaseesa, vakamukwaata Yéesu, maa vakamuvika mikonwii yaavo. 51 Hahara, umwi wa vara ^vajáa na Yéesu ^akoone jeyyo, akakuula nyaasuka njatwii, akamutema kutu dúu mutumami wa mweeneisi mukulu. 52 Yéesu akamusea, “Hindula nyaasuka yaako na njatwii, sa voosi vara ^vuúlaa na nyaasuka, novo kukwya vari kwa nyaasuka. 53 Sa che wookiisea si ndiri daha kumuloomba Taáta waani aandetere haaha jei kulookya mayana ikimi na yaviri ya valwi nkoondo va mirimu miija? 54 Maa kaa, kooni nabweeyiirye jeyyo,

jooli Masáare ^Yari Mpeho yari kiimana yara ^yasea ivi ni mpaka vifumire jei?" 55 Mpiindi ijo, Yéesu akiisea ira mpuka ya vaantu, "Niini ndiri muhóki vaantu viintu, muújire noo kuunkwaata na nyaasuka na nkusi wuu? Siku joosi nijáa na nyuunyu noovariyula waámii wa Kaaya Njija ya Ijuva. Amwi si mwaankwaatáa kura? 56 Aya yoosi yafúmiire sa masáare ya valáali na mutwe yara ^vaandika Masáarii ^Yari Mpeho yakiimane." Aho, vapooji voosi vakamureka, maa vakatíja. 57 Vara ^vajáa vamukwáatire Yéesu, vakamutwaala na kwa Kayáafa, mweeneisi mukúulu, uko vakiindya va Miiro na vawosi vajáa valúmiine. 58 Maa kaa, Peéteri ajáa amutúubire Yéesu kwa kuli fuuru waámii ya mweeneisi mukúulu. Akiingira, maa akiikala hamwi na valukaluka, sa oone ^cheene kiri fumira. 59 Vakúulu va veeneisi va Ijuva hamwi na Balása Nkúulu yoosi ya Vayahúudi vasaakiráa ushahídi wa ulongo kuri Yéesu sa vadahe kumúulaa. 60 Maa kaa, si vapata kiintu tuku, baa neembe mashahídi ^vari foo wa ulongo viimáa mbere. Maa reeru, mashahídi vaviri vakafumira, 61 vakasea, "Uhu muuntu asea, 'Daha ndiri kwiigirimula Kaaya Njija ya Muluungu na nijeeenge kei kwa siku itatu.'" 62 Aho, mweeneisi mukúulu akiinuka, maa akamusea Yéesu, "Si wookuuyirya kiintu chochoosi tuku wuu? Aya masáare ava vaantu ^vookusitaakya ni kiintu che?" 63 Maa kaa, Yéesu akakirinya. Mweeneisi mukúulu akamusea, "Kubweeyya niise wiilahe mbere ya Muluungu ^Ari Nkaasu, twuyiire kooni weewe noo Masía, Mwaana wa Muluungu." 64 Yéesu akasea, "Weewe ulúsire. Maa kaa, ni kuvawuyira niise voosi, kwaandira haaha kumooni muri Mwaana wa Muuntu iikyíire mukono wa kulume wa Mweenengururu, yookuuya mweeri ya machu ya kurumwii." 65 Aho, mweeneisi mukúulu akamoola ingo jaachwe na nkalari yoosea, "Ahíintikire! Ushahídi wa che kei toosaaka? Laangi, nyuunyu mwatéire uwo uhiintiki. 66 Jooli moolamula?" Vakamusea, "Akiimana akwye." 67 Aho, vakamuchwiira mati kishwii na viingi vakamuvaa ngúumi. Viingi vakamuhapula makóofi 68 na vakamuhenchula voosea, "Weewe Masía, hooni taanga ni ani ^akuváire?" 69 Haaha mpiindi ijo joosi, Peéteri ajáa iikyíire weerwii uko waámii. Mutumami umwi wa kiintu kiki akamuseeserera Peéteri, maa akamusea, "Baa weewe ni hamwi waari na Yéesu wa Galiláaya." 70 Maa kaa, Peéteri akasiita

mbere ya voosi yoosea, "Si nootaanga baa iki ^wooluusa tuku!" 71 Aho, Peéteri akiitookiima mutiryaangwii wa waámii, mutumami wiingi wa kiintu kiki akamooni Peéteri, maa akavasea vaantu ^vajáa aho, "Uhu ni hamwi aari na Yéesu wa Nasaréeti." 72 Peéteri akasiita kei ko kiilaha yoosea, "Si namumányire uwo muuntu tuku!" 73 Mpiindi kiduudi vaantu ^vajáa viimire aho, vakamuseeserera, maa vakamusea, "Kikomi weewe uri umwi waavo, sa baa nduusika yaako yookoonekya." 74 Aho, Peéteri akaanda kwijuma yeemweene, na ilaháa yoosea, "Kimaari! Si namumányire uwo muuntu tuku!" Haaho, nkukulume ikaviika. 75 Aho, Peéteri akakumbukira masáare ^ajáa awyíirirwe ni Yéesu, "Nkukulume si inaviika, sea uri si waamányire tuku katatu." Aho, maa re akafuma na weerwii akiitoorira maatuku vii.

27 ^Kukamwaae, vakúulu va veeneisi va Ijuva voosi na vawosi vakalamula kumúulaa Yéesu. 2 Vakamuchuunga píngu, vakamatwaala na kwa Piláato, gávana wa isi ya Yudéea, maa vakamukwaatya kwaachwe. 3 Haaha Yúuda uhu ^ajáa amuválandukire ^akoone Yéesu ahúmwiire heewa irya, akiivairya mbiri, maa akavahindurira vakúulu va veeneisi va Ijuva na vawosi jira mpía makumi yatatu. 4 Akavasea, "Nahóniirye kumutoola muuntu ^asiina uvi uulawe." Maa kaa, voovo vakamusea, "Ayo ^wootuwuyira yasiina nyambirirya kuri suusu tuku, ni yaako mweeneevyo." 5 Akajifweitira ijo mpía makumi yatatu na Kaayii Njija ya Ijuva, maa akatamanya no kiikuva. 6 Vakúulu va veeneisi va Ijuva vakajitoola ijo mpía, maa vakasea, "Miiro yakaan'ya kujisaangya iji mpía na mpía ja Kaaya Njija, sa ni mpía ja sakami." 7 Aho, vakaluma sáare, maa vakalamula kujiwurira iwunda ra kirongorongo rive haantu ho taahira vayeni. 8 Noo ^chooreka fuuru isiku, iro iwunda raséwaa Iwunda ra Sakami. 9 Jeyyo, masáare ya Yeremía muláali na mutwe yakakiimana, ^vajáa vasumula jira mpía makumi yatatu, iyoombe ^apaangirwa ni vaantu va Isiraeéli. 10 Ijo mpía vakawurira iwunda ra kirongorongo, ja ^vyeeene Ijuva aandairirya." 11 Haaha, vakamwiimya Yéesu mbere ya gávana Piláato, ne Piláato akamuurya, "Weewe noo mutemi wa Vayahúudi wuu?" Yéesu akamusea, "Weewe ulúsire." 12 Maa kaa, vakúulu va veeneisi va Ijuva na vawosi

^vakamusitaakye, yeeye si uyirya isáare tuku. **13** Piláato akamuurya, “Si wooteera ni masáare yangai vookusitaakya tuku wuu?” **14** Maa kaa, Yéesu si uyirya baa isáare rimwi tuku, uwo gávana akatulwala maatuku vii. **15** Haaha, siku ja ngovi ya Paásika, gávana ajáa avijuvirya Vayahúudi kumuchungurira mufúungwa umwi ^mweene vari saaka. **16** Mpiindi ijo, kujáa kwatiite mufúungwa umwi ^ajáa ataangikana maatuku vii sa uvi, ^asewáa Baráaba. **17** Sa jeyyo, vaantu ^vakiijiinge, Piláato akavuurya, “Ni ani moosaaka nimuchungurire kati ya ava vaviri, Baráaba au Yéesu ^aséwaa Masía?” **18** Ajáa aluusa jeyyo sa ajáa ataanga vajáa vamusitakiirye Yéesu kwaachwe sa kivina. **19** Mpiindi Piláato ^ajáa ifkyiire aho ichuumbii raachwe ro lamurira, muki waachwe akamutwaarira mulomo, “Kari ji umubweeyirye uvi wowoosi muuntu uwo muwoloki tuku, sa niini natúrikiire maatuku vii noolootera sa yeeye uchiku uhu.” **20** Maa kaa, vakúúlu va veeneisi va Ijava na vawosi vakavasoonka vaantu valoombe Baráaba achungurirwe na Yéesu ulawe. **21** Aho, gávana akavuurya, “Ni ani moosaaka nimuchungurire kati ya ava vaviri?” Voovo vakamusea, “Baráaba!” **22** Piláato akavuurya, “Haaha che ndiri mubweeyya Yéesu ^aséwaa Masía?” Voosi vakasea, “Aning’iniwe musalábii fúuru akwye!” **23** Ne akavuurya, “Sa che? Uvi che abweeyiirye?” Voovo vakatuuba tula isóso voosea, “Aning’iniwe musalábii fúuru akwye!” **24** Piláato ^akone hasiina yooseesya tuku na baa usaambu waandire, ajáa atoola maaji, maa akooyya mikono yaachwe mbere ya vaantu yoosea, “Niini nsiina uvi mweeri ya inkwya ya uhu muuntu tuku. Iri isáare ni mweeri yaanyu riri, rilangi.” **25** Vaantu voosi vakasea, “Sakami yaachwe iveere mweeri yiiswi na vaana viiswi.” **26** Aho, Piláato akamuchungurira Baráaba fuma manyololwii sa voovo, maa kaa, akalairirya Yéesu avawe mijeléedi maa akamutoola aning’iniwe musalábii fúuru akwye. **27** Aho, valukaluka va gávana vakamutwaala Yéesu na ijuumbii ra kitemi ra Piláato ^riséwaa Puraitória. Uko, valwi nkoondo voosi vakiijiinga kumuriingirira Yéesu. **28** Vakamufumya ingo jaachwe, maa vakamuvikira ingo ^iri gyaa ati ja mutemi. **29** Aho, vakaluka kisasaavo cha miíwa, vakamuvikira mutwii, vakamukwaatya duri mukonwii waachwe wa kulume, maa de vandoomwiinamira, vomuhenchula voosea, “Lamukyaade ee aai, mutemi wa Vayahúudi!” **30** Vakamuchwira mati, vakatoola ira duri vakatuuba muvaa noyo mutwii. **31** ^Vakahumule kumuhenchula, vakamufumya ira ingo ^iri gyaa, maa vakamuvikira ingo jaachwe kei. Aho, vakamutwaala fúuru weerwii ya múuji noo muning’in’ya musalábii fúuru akwye. **32** Njirii, vakalumana na muuntu umwi fuma múujii wa Kiréene ^aséwaa Simóoni. Valwi nkoondo vakamudoomererya avaale musaláaba wa Yéesu. **33** Na ^vakafike haantu ^haséwaa Goligóta, noo kusea Kisáaya cha Mutwe, **34** valwi nkoondo vakamuheera Yéesu diváai ^yasaangiwa na kisungu so seyya makuundi, maa kaa, yeeye ^akiisaire, akasiita kunywa. **35** ^Vakahumule kumuning’in’ya musalábii, vakiigavira ingo jaachwe ko vaa mbare. [Jeyyo, isáare rira ^raluswa ni muláli na mutwe rikakiimana, “Viigavira mirwaalo yaani, kati yaavo na ingo yaani vakiivaira mbare.”] **36** Vakiikala, vakatuuba kumulaangirirya. **37** Mweeri ya mutwe waachwe vakaviika ishitaaka ^raandikwa, “Uhu ni Yéesu, mutemi wa Vayahúudi.” **38** Viívi vaviri vajáa vaning’iniwa misalábii hamwi ne, umwi mukono wa kumooso na wiingi mukono wa kulume, kira muuntu musalábii waachwe. **39** Vaantu vara ^valookaa na aho, vamutukiraa voosingisya mitwe kwa heenchu voosea, **40** “Hooni ta ilaange, ati girimula uri Kaaya Njija na wiijeenge kwa siku itatu? Haaha ilamurirye we mweeneevyo. Kooni kikomi weewe ni Mwaana wa Mulungu, kiima aho musalábii!” **41** Baa vakúúlu va veeneisi va Ijava, hamwi na vawosi na vakiindya va Miiri vakamuhenchula voosea, **42** “Avalamurirya wiingi, amwi yoosiindwa kiilamurirya yeemweene? Ati yeeye ni mutemi wa Isiraeli! Hooni ni akiime musalábii naasu tumurume. **43** Yeeye amwiilangyaa Mulungu, na ajáa aluusa yeeye ni Mwaana wa Mulungu, haaha Mulungu ni amulamurirye kooni yoomusaaka.” **44** Baa vara ^vajáa vaning’iniwe misalábii hamwi ne, vakamutukira. **45** Kwandira mpiindi ja mpoloonge fúuru mpiindi ja cháamuusi, kilwiirya kikakunikira isi yoosi. **46** Mpiindi jo kiimikirirya ja cháamuusi, Yéesu akarira na ngururu yoosea, “Éeli, Éeli láama sabakitáni?” noo kusea, “Ee Mulungu, Ee Mulungu, amwi waandékire?” **47** Maa kaa, vamwi va vaantu ^vajáa hara ^vakateere jeyyo, maa vakasea, “Uhu, yoomukemera Elía.” **48** Umwi waavo akatamanya chaangu, akatukya

kiintu ^kiri monyomonyo diváaai ^yasasuka, akakifarimbirira isaangii, maa akamuheera anywe. 49 Maa kaa, viingi vakasea, “Reki toone kooni Elía ari kuuja noo mulamurirya.” 50 Maa reeru, Yéesu akaana kei vikulukulu, aho, akawulala. 51 Haaho, ipasía ra Kaaya Njija rikaatuka kati na kati fuma mweeri furu isi, isi ikasingisika na myaalaliwee ikaatuka. 52 Mbiríira jikakunukuka na miviri ya vaaja vara ^vajáa vaakwya ikafufuka. 53 Yéesu ^akafufuke, avo vaantu vakafuma mbiríiri, na vakatamanya na múujii muja na vakavafumira vaantu ^vari foo. 54 Ura mukúulu wa valwi nkoondo na vara ^vajáa ne voomulaangirirya Yéesu ^vakoone kira kitiintima na yara yoosi ^yajáa yafúmiire, vakoofa munumunu, voosea, “Uhu kikomi ni Mwaana wa Mulungu aari.” 55 Kujáa kwatiite vaantu vaki ^vari foo ^valaangáa ayo kwa kuli. Avo vajáa vamutuuba Yéesu fuma Galiláaya sa vindoomutumamira. 56 Kuri vamwi vaavo, ^ajáa amwaari, Maríia Makidaléena, Maríia íyo waala Yaakúupu na Yóose, na íyo waala vaana va Sebedáayo. 57 Haaha iwulo ‘rikiingire, ajáa uja musúngaati umwi fuma múuji wa Arimatáaya ^asewáa Yooséefu. Uhu ne ni mpooji wa Yéesu ajáa. 58 Akamudomera Piláato noo koomuloomba miviri wa Yéesu. Piláato akalairirya aheewe. 59 Yooséefu akusumula miviri, akufarimbirira sáanda ya kitáani cha kikomi, 60 maa akuvuika mbiríiri yaachwe mweenevyo. Iyo mbiríira ya mpaanga ni ifya na íjáa yabokwa mwaalaliwyii. Aho, akafingiritya iwee ikulukulu, yoorifintamya muryaangwii wa mbiríira, maa akalooka. 61 Maríia Makidaléena na ura Maríia wiingi vajáa vamwaari aho haantu viikyire kulaanga mbiríira. 62 Lomutóondo yaachwe ni siku ya Sabáato íjáa, vakúulu va veeneisi va Ijva na Mafarisáayo vakatamanya na kwa Piláato. 63 Vakamusea Piláato, “Mukúlu, takumbukiire, ura mukwaata de akwee ajáa asea, ‘Siku itatu ^jiri looka, fufuka ndiri.’ 64 Sa jeyyo, ulairirye mbiríira ilaangirirwe kamwi furu siku ya katatu. Kooni si jeyyo, vapooji vaachwe ifanaa vuje, viive miviri waachwe na vavawiyire vaantu afufukire fuma inkwyii. Ukwataa uhu wo kiimikirirya kuva uri waviha kulookya wa ncholo.” 65 Piláato akavasea, “Nyuunyu sumuli valukaluka. Tamanyi mukiivikire valukaluka va kikomi ja ^vyeeene muri daha.” 66 Sa jeyyo, vakatamanya na valukaluka sa vakalaangirirye

mbiríira kikomi, vakavaa mitooso rira iwee na vakaviika ulaangiririyi.

28 Sabáato ^ikalooke namutóondo dwii siku ya Jumapíiri, Maríia Makidaléena, na ura Maríia wiingi vajáa vadoma noo laanga mbiríira ya mpaanga ira ^íjáa yabokwa mwaalaliwyii. 2 Koonka, kitiintima kikulu kikafumira sa murimu muja wa Ijva íjáa wakiima fuma kurumwii, ukafingiritya rira iwee, maa ukariikarira. 3 Uwo murimu buuwo yaachwe íjáa ni ja lulávo, na ingo jaachwe jijáa jeera ja mawye ya mbula. 4 Vara valukaluka va mbiríira vajáa voofa maatuku vii, vakatetema furu vakava ja ^vaakwya. 5 Ura murimu muja ukavasea vara vaantu vaki, “Koofi tuku, sa taanga niise ni musaakira mwiise Yéesu ura ^aning’iniwé musalábii furu akakwya. 6 Asiina aha tuku, afufukire ja ^vyeeene asea. Yeendi mulaange haantu ^alaariwé. 7 Haaha tamanyi chaangu mukavasee vapooji vaachwe, ‘Afufukire fuma inkwyii, ne longoola iise na Galiláaya. Uko moona muri.’ Laangi, nahúmwíire vawiyira.” 8 Jeyyo, vara vaantu vaki vakiinuka hara vari na cheeru munumunu kunu viingirwe ni woowa, vakafuma mbiríiri itíjo vakatamanya noo vawiyira vapooji vaachwe iri isáare. 9 Koonka, Yéesu akalumana novo akavasea, “Lumbi niijo!” Vara vaantu vaki vakamuseeserera, vakachwaama, vakakwaata majeo yaachwe, vakamwiinamira. 10 Aho, Yéesu akavasea, “Koofi tuku. Tamanyi mukavawiyire vanduu vaani vatamanye na Galiláaya, uko kunyona vari.” 11 Mpíindi vara vaantu vaki ^vajáa njirii vootamanya, vamwi va vara valukaluka ^viimiráa mbiríira vajáa vatamanya na múujii no vawiyira vakúulu va veeneisi va Ijva yoosi ^yajáa yafúmiire. 12 Vakúulu va veeneisi va Ijva na vawosi vakiikala kiikalo na vakatuunga njira ya uloongo. Vakavaheera vara valwi nkoondo mpía ^jiri foo, 13 kunu voovasea, “Moosaakwa musee jei, ‘Vapooji vaachwe vuújire nuuchiku mpiindi suusu ^taari taliire, maa vakamwiiva.’ 14 Kooni iji sáare jamufikiire gávana, suusu luma turi sáare ne, sa mudiire ringiwaringiwa.” 15 Jeyyo, vara valukaluka vakasumula jira mpía, maa vakabweeoya ja ^vyeeene vajáa vawiyirwa. Masáare aya yeenera kwa Vayahúudi furu isiku. 16 Aho, vara vapooji ikimi na umwi vakadoma furu Galiláaya, luulwii haantu Yéesu ^ajáa avasea vatamanye. 17

^Vakamoone vakamwiinamira, maa kaa, viingi
vakava vookiivunduka mitimii. **18** Aho, Yéesu
akavuujiira, maa akasea, “Nahiiwe wiimiriri
woosi, kurumwii na kuri weeru. **19** Sa jeyyo,
tamanyi mukavabweeyye vaantu va isi joosi
kwa vapooji vaani, muntoovabatisa, kwa irina
ra Taáta, na ra Mwaana na ra Mutima Muja.
20 Kei, muntoovakiindya kuyakwaatya yoosi
^navalairiya nyuunyu. Kikomi niini mwaari na
nyuunyu siku joosi, fura mpiindi ja uhero.”
(aiōn g165)

Maárika

1 Ihi noo ncholo ya Masáare Maaja ya YéesuKirisitu, Mwaana wa Muluungu. **2** Ja ^vyeene Ijwa aluusa kitáabwii cha Isáaya, muláali na mutwe waachwe, “Laanga, mutuma ndiri mutumwi waani akulongorire, yeeye kutengenesherya ari njira yaako. **3** Muuntu yookaanirira vikulukuulu isi ya ibaláángwii, ‘Imyi neeja njira sa Ijwa, wololi njira ^ng’eene ari tweera.” **4** Masáare aya yakiimana, Yooháani Mubatisáaji afumira isi ya ibaláángwii, yoovariyula ubatfiso wa vaantu kavalanduka fuma uvii waavo, sa Muluungu asee, ^vi waavo wasírire. **5** Vaantu fuma isi yoosi ya Yudéa, na mavaru yoosi ya Yerusaléemu, vadamáa noo mteerera. Yeeye avabatisáa aho luujii Iwa Yorodáani, kunu vooluusa ^vi waavo. **6** Yooháani iivikiráa ingo ya mabaáhira ya ngamia na lukova iimútiire. Kiintu ^arijáa ni nkuumbi na huuki wa isekii. **7** Na avariyláa indoosea, “Amwaari ^yookuwa nyuma yaani ^ari na ngururu kulookya niini, niini si ndiri daha baa tumama murimo wa mutámwa wo reherya nkova ja mirunkumo yaachwe tuku. **8** Niini noobatisa na maaji, maa kaa, yeeye vabatisa ari na Mutima Múja.” **9** Siku jira, Yéesu akuwa fuma Nasaréeti múuji wa Galiláaya, maa akabatisiwa ni Yooháani luujii Iwa Yorodáani. **10** ^Akafume vii hara luujii, akoona kurumu kookwaatuka dwee, na Mutima Múja yookiima mweeri yaachwe ja nkúnde. **11** Maa sawúti ikafuma kurumwii, yoosea, “Weewe uri Mwaana waani ^nakweenda, neeriwa mutima ni weewe munamunu.” **12** Ayo ^yakalooke vii, Mutima Múja akamutwaala fuuru isi ya ibaláángwii. **13** Akiikala uko ibaláángwii siku makumi yani yooyerwa ni Irimu, uko iikaláa na maka ja isaka, mirimu miija noyo yamutumamiráa. **14** Siku ^jikalooke, Yooháani Mubatisáaji akawaatwa, maa akaviikwa munyololwii. Siku ijo, Yéesu akadoma na Galiláaya, indoovariyula Masáare Maaja ya Muluungu **15** yoosea, “Mpiindi jafikire, ^temi wa Muluungu wasengeriire. Valanduki fuma uvii waanyu na murume Masáare Maaja.” **16** Siku imwi, mpiindi ^alookáa na mbarimbari ya iriva ra Galiláaya, akamoona Simóoni na mwaanaavo Anderéa, voowumira Iwaavu na luujii, sa voovo ni vavúuvi vajáa. **17** Aho, Yéesu akavasea, “Ntuubi, na vabweeya ndiri

muve vavúuvi va vaantu.” **18** Hahara, vakareka njwaavu jaavo, vakamutuuba. **19** ^Akadome na mbere kiduudi, akavoono vala Yaakúupu na Yooháani vala sha Sebedáayo, vajáa mashúwii voolukan’ya njwaavu jaavo. **20** ^Akavoono vii, maa akavaanirira. Novo vakamutuuba, vakamureka taáta waavo na vara vavúuvi viingi ^vambutamamiráa. **21** Kufuma aho, vakadoma fuuru múujii wa Kaperenáumu. Siku ya Sabáato Yéesu akiingira na sinagógii, maa akaanda variyula Masáare ^Yari Mpeho. **22** Vaantu vakahwaalariwa ni ^variyluli waachwe, sa yeeye si avariyláa ja vakiindya vaavo va Miiró tuku, kiri vyoova jeyyo, yeeye akiindya ja muuntu ^ari na wiimiriri. **23** Hara sinagógii yaavo, kujáa kwatiite muuntu umwi ^ajáa na murimu mvi, akatulatuula isóso **24** yoosea, “Weewe Yéesu wa Nasaréeti, che woosaaka kuri suusu? Wuújire tumala wuu? Nakumányire uri ani weewe! Weewe uri Múja wa Muluungu.” **25** Yéesu akudalavya ura murimu mvi yoosea, “Kirinya sawu! Fuma kuri uhú muuntu!” **26** Hahara, ura murimu mvi akamusukasuka ura muuntu na ngururu, kunu wootulatuula isóso, maa ukafuma. **27** Hara, vaantu voosi vakatululava, maa vakaanda kiisea, “Iki ni che? Ni ukiindya mufya, kei ^uri na wiimiriri! Yoolairiyya baa mirimu mvi, noyo yoomuteerera!” **28** Masáare aya, yakeenera chaangu isi yoosi ya Galiláaya. **29** Yéesu, Yaakúupu, Yooháani, Simóoni na Anderéa vakafuma hara sinagógii, vakadoma fuuru kaayii kwaali Simóoni na Anderéa. **30** ^Vakafike, vakamushaana mukwi wa Simóoni ajáa nchiiri aváirwe ni ndwála. Hahara, vakamuwyiira Yéesu masáare yaachwe. **31** Akaseesa na hara kunu ^ajáa aliire, akamukwaata mukono ura maáma, maa akamwiinula, hahara akahola, maa akaanda vatumamira. **32** Niiwulo mwaasu ^kakutumire, Sabáato ikalooka. Vaantu vakaanda muretera valwiri voosi, na vaantu ^vari na mirimu mvi. **33** Aho, vaantu voosi va ura múuji vakiisaanka mbere ya kaaya. **34** Hara, maa Yéesu akava yoovahorya vaantu voosi ^vajáa na ndwála ^jísimiresimire, baa kei iikibiryáa mirimu mvi ^iri foo. Maa kaa, si iirekeráa iyo mirimu mvi iluusike tuku, sa ijáa yamumányire yeeye ni ani. **35** Lomutóondo yaachwe baa si kuna mwaa, Yéesu akadoma na kijiraawii, kura akamuloomba Muluungu. **36** Simóoni na viivaachwe vakamuloonda. **37** ^Vakamoone,

vakamusea, “Kira muuntu yookusaakira.” 38 Yéesu akavasea, “Hendi na haantu hiingi, mijiji yiingi iri mukaaya, nkavariyule baa uko, sa nuuja, sa murimo uwo.” 39 Jeyyo, akariingirira isi yoosi ya Galiláaya, kunu yooavariyula Masáare Yari Mpeho masinagóogii, na avahoryáa vaantu vari na mirimu mivi. 40 Kujáa kwatiite muuntu umwi, ari na ndwála ya ulóonda. Akujja kuri Yéesu, akachwaama, akiiloombererya yoosea, “Kooni woosaaka, ifaanaa ukaanjirula ndwála yaani.” 41 Yéesu akamoonera mbavariri, akiinula mukono waachwe, akamusaasya, maa akamusea, “Noosaaka, ujirulwe!” 42 Hahara, akajirulwa na akahola ira ndwála yaachwe. 43 Yéesu akamurekera adome, maa kaa, akamukaan’ya yoomusea, 44 “Kari umuwyíiraa muuntu yoyoosi isáare iri tuku, tamanya ukiiyonekye kwa mweeneisi wa Ijuva, utoole na mpóryo yo jirulwa, ja vyeene Músa alairirya, sa vataange kimaari uhórire.” 45 Kiri vyoobweeyya jeyyo, ura muuntu akadoma, akaanda kaarya yara masáare kira haantu. Sa jeyyo, Yéesu si adaha kiingira na múujii ko kiiyonekya tuku, ni iikaláa kijiraawii vii. Maa kaa, baa neembe iivisáa, vaantu vamutuubáa fuma kira haantu.

2 Sikú ^jikaseese, akahinduka na Kaperenáumu, vaantu vakateera ahíndukire na kaayii. 2 Mpuka nkulu ikiijjinga, ikasoveka baa nkalo muryaangwii. Ne akava yooavariyurira Masáare Yari Mpeho. 3 Muuntu umwi ^aakwya iyandiyandi, akareetwa kuri Yéesu iinwíirwe ni vaantu vani. 4 Sa ira mpuka nkulu, vara vaantu vakasiindwa kumulookya ura mulwíiri furu kuri Yéesu. ^Vakoone jeyyo, vakaambuka ni ikekeerii, vakabontola ikekeera hara kuuntu Yéesu ^ajáa, vakamukiimirya ura mulwíiri na ndiri yaachwe. 5 Yéesu ^akoone kuruma kwaavo, akamusea ura mulwíiri, “Mwaana waani, uvi waako wasírire.” 6 Aho nyuumbii, kwajáa kwatiite vakiindya vamwi va Miiró vajúa víkyiire, vakaanda kiiririkana mitimii yaavo voosea, 7 “Jooli ari lusa jei? Yoomuhiintikira Mulungu! Si Mulungu yeemweene noo ^adáhaa sea uvi wasírire tuku wuu?” 8 Hahara, Yéesu akataanga miiririkano yaavo, maa akavasea, “Ni sa che mookiiririkana ayo mitimii yaanyu? 9 Ni kirikwi noo chaangu kulookya myeewe, kumusea uhu mulwíiri, ‘Uvi waako wasírire,’ baka kumusea, ‘Inuka, utoole ndiri yaako ulooke’? 10 Haaha noosaaka mutaange,

Mwaana wa Muuntu atiite wiimiriri wo sea vaantu, ‘Uvi waavo wasírire,’ aha weerwii.” Aho, akamusea ura muuntu ^aakwya iyandiyandi, 11 “Nookusea, inuka, toola ndiri yaako, adome na kaayii kwaako.” 12 Hahara, maa akatoola ndiri yaachwe akafuma na weerwii, baa vara vaantu voosi nti ^voolulaanga. Maa vakatululala, vakamudumba Mulungu voosea, “Isáare ja iri, si tunoona vii kaa tuku!” 13 Hara, maa Yéesu akadoma kei na mbarimbari ya iriva ra Galiláaya. Mpuka nkulu ya vaantu ikamutuuba, maa akaanda kuvavariyurira Masáare Yari Mpeho. 14 Mpiindi Yéesu ^awololáa mawulu, akamooná Láawi mwaana wa Alufáayo íkyiire kivaandii cho rihira kóodi, yoosaankan’ya kóodi. Akamusea, “Ntuuba!” Ne Láawi akiinuka, akamutuuba Yéesu. 15 Mpiindi Yéesu na vapooji vaachwe ^varijáa chákurya kaayii kwa Láawi, vasaankan’yi kóodi na vaduwalo ^vari foo varijáa novo. Sa vaantu ^vari foo, vamutuubáa. 16 Vakiindya vamwi va Miiró ya Mulungu na Mafarisáayo vajáa vamwaari. ^Vakamooné Yéesu yoorya hamwi na vaduwalo na vasaankan’yi kóodi, vakavasea vapooji vaachwe, “Sa che yoorya chákurya hamwi na maduwalo na masaaankan’yi kóodi?” 17 Yéesu ^akayateere ayo masáare, maa akavasea, “Vaantu ^vari nkaasu si vasáakaa mwaanga tuku, maa kaa, valwíiri noo vasáakaa mwaanga. Si nuuja joo kaanirira vaantu ^viyónáa vawoloki tuku, nuuja joo kaanirira vavi.” 18 Haaha, vapooji va Yooháani na va Mafarisáayo viirekyáa kurya. Maa vaantu vakujja joo muurya Yéesu vakamusea, “Amwi vapooji va Yooháani na va Mafarisáayo viirekyaa kurya. Sa che vapooji vaako si viirekyaa kurya?” 19 Yéesu akavasea, “De vyadáhiikaa vaantu ^valáarikirwe ni mweenengovi, na mweenengovi nti ^ari novo kwiirekya kurya wuu? Si vari kwiirekya kurya tuku, mpiindi joosi vari na mweenengovi. 20 Maa kaa, luu fika jiri mpiindi mweenengovi ^akasumwíirwe fuma kwaavo, aho noo luu vakiirekiirye kurya. 21 Kusiina muuntu ^adáhiraa kiráka kifya isaámwii tuku. Kooni abwéeyiirye jeyyo, ikyo kiráka moola kiri iro isaámu na iyo ingo kwaatuka iri kulookya lo ncholo. 22 Baa kei, kusiina muuntu ^avíkíraa diváai ifya viribii vya kali tuku. Kooni abwéeyiirye jeyyo, iyo diváai ifya, pusula iri ivyo viríiba, na diváai kiitika iri na mweenediváai sova ari diváai na viríiba. Diváai ifya ni viríibii vifya ivíkírwaa.” 23 Sikú

ya Sabáato imwi, Yéesu na vapooji vaachwe vajáa vakwaatira na mawundii ya ngáano. Mpiindi ^valookáa na hara mawundii, vapooji vakaanda huunga maangala ya ngáano. **24** Mafarisáayo vakamusea Yéesu, “Laanga, sa che vapooji vaako voowuna Miuro ya siku ya Sabáato?” **25** Maa akavasea, “Si munasoma vii tuku ^cheene atumama mutemi Daúdi mpiindi ^ajáa aávirwe ni njala na vaantu vaachwe wuu? **26** Aho kali, mpiindi ja Abiasári, mweeneisi mukuuu, Daúdi iingira na nyuumbii ya Muluungu, akarya mikáate ^iviikwaa mbere ya Muluungu, akavaheera baa na viivaachwe. Mikáate iyo, veeneisi va Ijáva vii noo vajáa varekerwa vindoorya. Vaantu viingi Miuro ijáa yakaan’ya kurya.” **27** Baa kei akavasea, “Sabáato yaviikwa sa vaantu na si vaantu sa Sabáato tuku. **28** Sa jeyyo, Mwaana wa Muuntu ni Mweeneevyo baa wa Sabáato.”

3 Yéesu ajáa iingira kei na sinagógii. Aho, kwajáa kwatiite muuntu ^ajáa na mukono ^waakwya iyandiyandi. **2** Vamwi va vaantu ^vajáa aho, vakaanda mulaangisha Yéesu, voone kooni ari muhorya ura muuntu siku ya Sabáato, sa vamusitaakye. **3** Yéesu akamusea ura muuntu mukono ^waakwya iyandiyandi, “Seesa, ima aha mbere ya vaantu voosi.” **4** Yéesu akavuurya, “Ni virikwi noo Miuro yaruma tutumame siku ya Sabáato? Kutumama murimo muja, baku kutumama murimo muvi? Kulamurirya nkaasu, baku kuulaa?” Maa kaa, voovo si vuuyirya kiintu tuku. **5** Akavatuurirya miiso na nkalar, kunu yookoona usungu sa ufafu wa mitima yaavo. Maa akamusea ura muuntu, “Wolola mukono waako!” Ne akawolola mukono waachwe, ukava nkaasu kei! **6** Hahara, vara Mafarisáayo vakafuma na weerwii vakaanda kiiheera miryungu na mpuka ya vaantu va mutemi Heróode, ^vyeeene vari muulaa Yéesu. **7** Yéesu na vapooji vaachwe vakiinuka aho, vakadoma furu mbarimbari ya iriva ra Galiláaya. Mpuka nkulu ya vaantu vamutuubáa. Vaantu avo vajáa vafumire kira haantu, isi ja kuli na heehi, Galiláaya, Yudea, Yerusaleemu, Idumáaya, isi yoosi nyambuko ya luujii lwa Yorodáani, na va heehi na miji ya Tíro na Sidóoni. Vaantu voosi avo, vuja sa vajáa vatéire masáare ^meene Yéesu atumamáa. **9** Yéesu akavasea vapooji vaachwe, “Mbiikiri mashúwa imwi neeja, naambuke, sa vaantu jo

kuunfenyenkererya.” **10** Yéesu alúsa jeyyo, sa ajáa avahóriirye vaantu ^vari foo, na vaantu voosi vara ^vajáa na ndwála viifenyenkereryáa, sa vamusasaye. **11** Mirimu mivi ^ikamoone, yiivayáa mbere yaachwe kunu yootula isóso yoosea, “Weewe uri Mwaana wa Muluungu!” **12** Yéesu akiikaan’ya irekereke kwaarya masáare yaachwe kwa vaantu. **13** Aho, Yéesu akaambuka na luulwii, akavaanirira vara ^veene yeeye avasaakáa, maa vakuuja na kuri yeeye. **14** Akavasaawula ikimi na vaviri, vave vatumwi vaachwe, vandooyendan’ya ne, sa indooatuma no vavariyura Masáare ^Yari Mpeho. **15** Baa kei, vave na wiimiriri wo kibirya mirimu mivi. **16** Na ava noo vatumwi ikimi na vaviri ^veene Yéesu avasaawula: Simóoni, ^mweene Yéesu amwaanirira Peéter, **17** Yaakúupu na Yooháani vala sha Sebedáayo ^veene avaanirira Bonéeege, noo kusea, “Vaana va kidandárika,” **18** Anderéa na Filípi, Batolomáayo, Matáayo, Tomáasi, Yaakúupu sha Alufáayo, Tedéi, Simóoni Mukanáani **19** na Yúda Isikarióoti ^amvarinduka Yéesu. **20** Yéesu akahinduka na kaayii, mpuka ya vaantu ikaanda kiijinga kei, furu yeeye na vapooji vaachwe vakasova baa nkalo yo rya chákurya. **21** Kaayii kwaavo ^vakateere masáare ^meene yaluswáa, maa vakadoma noo musumula sa viiseáa, “Asárire!” **22** Hara mpukii, vajáa vamwaari vakiindya va Miuro ^veene vajáa vafuma Yerusaleemu. Avo vakiindya vaseáa, “Uhu atíite Belisebúuri, na ni kwa laviro lwa Irimu yookibirirya mirimu mivi.” **23** Yéesu akavaanirira, akalusika novo kwa símo akavasea, “Jooli Irimu riri daha kibirya Irimu mwiiwaachwe? **24** Kooni utemi umwi wiigávire haantu haviri kwiilwa woowo kwa woowo, utemi uwo si uri luunga tuku. **25** Baa kei, kooni lukolo lumwi lwiigáviregavire, ulo lukolo si luri luunga tuku. **26** Noo jeyyo, kooni Irimu riikiikiine rooreene na rive riigávire, si riri luunga tuku. **27** Maa kaa, kusiina muuntu ^ari daha kiingira nyuumbii ya muuntu ^ari na ngururu na anyahire máari jaachwe tuku, ni mpaka ta amuchunge uwo muuntu ^ari na ngururu, de adahe nyahira máari jaachwe ^ari nojo. **28** Kimaari noovawiyira, uri woosi wa vaantu na uhiintiki waavo woosi Muluungu sea ari wasírire. **29** Maa kaa, muuntu ^mweene ari muhiintikira Mutima Muja, Muluungu si ari sea uri waachwe wasírire vii kaa tuku, na kuva ari muvi kwa siku ^jisiina uhero.”

(aiōn g165, aiōnios g166) 30 Yéesu aluusa jeyyo sa vajáa vamuséire, “Atiite murimu mvi.” 31 Mpiindi kiduudi, akuuja iyo waala Yéesu na vaanaavo na Yéesu, vakiima mbarimbari, maa vakatuma muuntu amwaanirire. 32 Na vaantu ^vajáa viikyire vakamuringirira, vakamusea, “Iyo waanyu na vaanaanyu vamwaari aha weerwii vookusaakira.” 33 Maa Yéesu akavasea, “Iyo wiitu na vaaniitu noo vala ani?” 34 Akavalaanga vaantu ^veene vajáa viikyire vakamuringirira, maa akavasea, “Laangi! Ava ^vari aha noo vala iyo na vaaniitu. 35 Muuntu yoyoosi ^atúmamaa kusaaka kwa Muluungu noo mwaaniitu, iruumbu raani na iyo wiitu.”

4 Mpiindi kiduudi, Yéesu akaanda varyiula Masáare ^Yari Mpeho kei mbarimbari ya iriva ra Galiláaya. Mpuka nkulu ya vaantu vakiisaanka, vakamufenyenkererya mpaka akaambuka masháwa irivii, maa akiikala. Vaantu voosi vakiikala mbarimbari ya iriva. 2 Akava yoovavariyurira viintu ^viri foo kwa símo, na mpiindi ^avariyuriríaa akavasea, 3 “Teerer! Muhaandi umwi ajáa adoma noo haanda mbeyu, 4 mpiindi ^amyaaháa, mbeyu jimwi jikawiyira njirii, ndee jikuja jikajirya. 5 Jimwi jikawiyira mwaalaliwiyi kuuntu ^kujáa kusiina salu jo keenererya, sa viintu salu si jijáa jiri foo, jikamera chaangu. 6 Mwaasu ^kavarike, jikashaawuka, maa jikuuma sa viintu jijáa jisiina miriri. 7 Jimwi jikawiyira haantu ^hajáa na miíwa. Miíwa ^ikamere, ikajivaa, jikadundumala, maa jikadiira vyaala ndiíwa. 8 Maa kaa, jimwaari jimwi ^jawiyira salwii ^jiri na seve, jikamera, jikakula, jikavyaala maatuku vii, jimwi jikavyaala mara makumi yatatu, jimwi mara makumi musasatu na jimwi mara makumi ikimi.” 9 Maa akavasea, “^Ari na matu yo teerera, ni ateere.” 10 Mpiindi kiduudi, Yéesu ajáa na vapooji vaachwe ikimi na vaviri, na viingi vajáa vamingiriri, maa vakamuurya, “Símo jaako ni che joovariyula?” 11 Ne akavasea, “Nyuuny mwaheewa nkalo yo taanga viintu vya Utemi wa Muluungu, ^vyeeene vijáa fuumbo, maa kaa, vara si ^vari Utemii wa Muluungu, noovawiyira kwa símo. 12 Sa kulaanga, valaange, baa koonu tuku. Kuteera vateere, baa taanga tuku. Sa ngaari vajáa vateera no taanga, ngaari vavarinduka na vareka uvi waavo, na ngaari uvi waavo wasira.” 13 Aho, Yéesu akavuurya, “Si mootanga lusímo ulu tuku wuu? Jooli de muri taanga símo

jiingi? 14 Muhaandi wa mbeyu ni muuntu ^avariyulaa isáare ra Muluungu. 15 Mbeyu jira ^jawiyira njirii, ni ja vaantu vara ^varitéeraa isáare ra Muluungu, hahara Irimu rikuuja, maa rikajiseyya mitimii yaavo. 16 Mbeyu jira ^jawiyira mawyii, ni ja vaantu vara ^varitéeraa isáare ra Muluungu, na ^varihókeraa chaangu na cheeru. 17 Maa kaa, si riviingiraa mitimii tuku, sa viintu vasiina nkalo ya miriri, kiikala vari noro kiduudi vii. Na uturikiri ^uri kuja vii, varékaa kura kuruma kwaavo chaangu. 18 Na mbeyu jira ^jawiyira miíwii, ni ja vaantu ^varitéeraa isáare ra Muluungu, 19 maa kaa, uhangaiki wa weeru, ukwaata wo kunguula máari na mpiima ya viintu vyíngi ^viri foo, ivyo virifenyenkeryáa, rikareka kureeta kunáalo. (aiōn g165) 20 Na mbeyu jira ^jahaandwa sevii, noo vara vaantu ^varitéeraa isáare ra Muluungu, vakariteengya, maa rikava na nkoonyo, jimwi jikavyaala mara makumi yatatu, jimwi mara makumi musasatu, na jimwi mara makumi ikimi.” 21 Yéesu akiisea ira mpuka, “Eri, kimuri chuújaa, kikaviikwa iruungwii ra kitáanda wuu? Baku kikakunikirirwa na nyiingu ya kweenga wuu? Tuku, ni kyaangwii kiviikwaa. 22 Sa kira kiintu ^chaviswa, viikwa kiri kiweerwii, na kira ^chakunikirirwa, kunukulwa kiri. 23 ^Mweene ari na matu yo teerera, ni ateere!” 24 Hara, maa akavasea kei, “Muyakwaatyee neeja aya ^mooyateera. Sa kipímo ^cheene muri konkomala kuteerera masáare ya Ijvava, noo ^vyeeene baa nyuunyuri muri taanga, baa kei koongereriwa muri. 25 Sa ura ^ari na kiintu, koongereriwa ari kulookya, na ura ^asiina kiintu, vuulwa ari baa kira kidúúdi ^ari nocho.” 26 Yéesu akavasea, “Utemi wa Muluungu ni ja jei uri. Muuntu aháandaa mbeyu iwundii. 27 ^Ari humula, baa aliire au ari miiso, mbeyu jaméeraa no kula, yeeye baa taanga ^vyeeene vyavijaa tuku. 28 Salu joong’eene noo jibwéeyaa jimere na jive múmero, jivyaale maangala, na maangala yave na mpeke. 29 Mpeke ^jiri kangaala, uwo muuntu atóolaa lufyo chaangu, sa mpiindi jo chwa, jafikire.” 30 Kei akavasea, “Tuufwaanirirye na che Utemi wa Muluungu? Baku lusímo che turi sima, sa tuuvariyule? 31 Utemi wa Muluungu ifaanaa tukufwaanirirya na mpeke ya haradáali. Ihi ni mpeke ndudinduudi kulookya mpeke joosi jiháandwaa. 32 Maa kaa, kooni yaháandirwe, yavijaa muti mukuulu kulookya miti yíngi ya mbowa. Na yavijaa na

matáampi makuulu, baa ndee jindoojeenga vivururu mpehwii ja matáampii yaachwe.”

33 Kwa símo ^jiri foo ja iji, noo ^vyeeene Yéesu avariyláa isáare riija, ja ^vyeeene vaantu vadaháa taanga. 34 Si avariyláa isáare roroosi ra Utemi wa Mulungu baa vasimira tuku, na mpiindi ^ajáa na vapooji vaachwe de indoovariyurira. 35 Iwulo ra siku yiyo, Yéesu akavasea vapooji vaachwe, “Hendi tufirire iriva tudome na nyambuko.” 36 Maa reeru, vakiireka ira mpuka ya vaantu, vakakwaata njira na ira mashúwa ^ng’eene Yéesu ajáa iingire, baa mashúwa jingi jikamutuuba. 37 Ihumbuuto ^radalavadalaa rikaanda wuva, mapúunta ya maaji yakaringyaringya mashúwa kende imeme maaji. 38 Mpiindi ijo, Yéesu mweeneevyo ajáa aliire nyuma ya mashúwa iisikiiriye kimútui. Vapooji vaachwe vakamwaanirira, voosea, “Mukiindya, toonyimira, tulaange.” 39 Aho, Yéesu akiinuka, akaridalavya ihumbuuto na akayasea mapúunta, “Kirinyi sawu! Mutuule tu!” Hara, ihumbuuto rikakirinya sawu, na maaji yakatuula tu. 40 Yéesu akavuurya vapooji vaachwe, “Sa che mookoofa? Si munaanduma tuku wuu?” 41 Maa kaa, voovo vajáa vakwáatirwe ni woowa munumunu, vookiiryura, “De uhu ni ani, baa ihumbuuto na mapúunta vyoomuteera?”

5 Yéesu na vapooji vaachwe vakafirira na nyambuko ya iriva ra Galiláaya, vakiingira isi ya Vagerási. 2 Yéesu ^akakiime vii hara mashúwii, muuntu umwi ^ari na mirimu mivi afúmire mbiríríi, akuuja, maa akalumana ne. 3 Hara mbiríríi, noo kuuntu uwo muuntu ^iikaláa. Kusiina muuntu ^adaháa kumuchuunga baa na minyololo tuku. 4 Achuungwáa na minyololo mikonwii na pingu mawulwii, indoodumaladumala, baa kusiina muuntu ^ajáa na ngururu jo mudaha tuku. 5 Sikú joosi uchiku na muusi, iikaláa mbiríríi na njuulwii, yootula isóso no kiisanasana na mawye. 6 ^Akamoone Yéesu kuura, akamukibirira, maa akachwaama mbere yaachwe, 7 akatulatuula isóso, yoosea, “Che woosaaka kuri niini, weewe Yéesu Mwaana wa Mulungu ^Ari Mweerimweeri? Hooni ilahe kwa Mulungu, si uri kuunturikirya tuku.” 8 Walusa jei, sa viintu Yéesu ajáa uséire, “Murimu mavi, fuma kwa uhu muuntu!” 9 Maa Yéesu akuuyurya, “Ani usewáa?” Nowo ukuuyirya, ukasea, “Irina raani ni Mayana na

Mayana ya Valwi Nkoondo sa viintu turi foo.”

10 Murimu mavi ukiilomboola maatuku vii kuri Yéesu, kari ikibirye na isi yingi tuku. 11 Haaha, mbarimbari ya luulu heehi na aho haantu, kujáa kwatiite ufya wa nkaamba ^jooriisha. 12 Ira mirimu mivi ikamuloomba Yéesu, yoosea, “Turekere, tukajingire jira nkaamba.” 13 Yéesu akiirekera ira mirimu mivi, ikafuma, ikiita kisingira jira nkaamba. Mirimu mivi ikiingire ura ufya wa nkaamba mayana yaviri, nkaamba jikiihuunta, jikagirita, jikaburukira irivii, maa jikakwya joosi wuu. 14 Varísi va jira nkaamba vakakurika ifiyo, vakatwala mulomo kwa vaantu ^vajáa mawundii na múuii. Maa vakuja noo laanga masáare ^meene yafúmiire. 15 ^Vakafike kuri Yéesu, vakamoona ura muuntu ^ajáa na mayana na mayana ya mirimu mivi, iikiire, iivikiire ingo, ari baa na miryungu yaachwe, maa vakoofa. 16 Vara ^veene viiyonera na miiso yaavo, vakawawiyira vaantu vingi yara ^meene yajáa yafúmiire kwa ura muuntu ^ajáa na mirimu mivi, na jira nkaamba. 17 Aho, vakaanda muloomba Yéesu alooke hara isi ya meevo. 18 Yéesu ^akaande kisingira mashúwii, ura muuntu ^ajáa na mirimu mivi akiiloombererya atamanyan’ye na Yéesu. 19 Yéesu akamusitira, yoosea, “Doma na meenyu, ukawawiyire vaantu va meenyu ^vyeeene Ijva akutumamiire masáare makuulu, na ^vyeeene akulángire na riiso ra wuuja.” 20 Maa ura muuntu akadoma, akaanda kaarya uko isi ya Dekapóoli ^vyeeene Yéesu ajáa amutumamiire, maa vaantu voosi vakatulwala. 21 Maa reeru, Yéesu akafirira na mashúwa na nyambuko ya iriva. ^Akafike hara mbarimbari ya iriva, mpuka nkuulu ikamuringirira. 22 Akuuja muuntu umwi, irina raachwe Yafiro, umwi wa vakúulu va sinagóogi. ^Akamoone Yéesu, maa akawya majewii yaachwe. 23 Akiilomboola, yoosea, “Aai, kahinja kaani ni kalwiri ka inkwya. Nookuloomba tudoman’ye, ukakasaasye na mukono waako vii, kahole kave nkaasu.” 24 Maa vakiilongoorya na Yéesu. Ira mpuka ikava yoomutuuba na yoomufiinda. 25 Aho, kujáa kwatiite muuntu muki ^ajáa na ndwála yo fuma sakami ^iri foo kwa myaaka ikimi na iviri. 26 Ajáa aturikira maatuku vii, sa ayeenda uwaangii akamala máari jaachwe joosi wuu, baa hola tuku na ndwála yaachwe ikakonkomala. 27 ^Akamuteere Yéesu, akamutuuba kunu nyuma, akiifenyengererya mpukii ya vaantu, maa

akasaasya nkáancho yaachwe. **28** Abweeyya jei sa iiseáa kimoyomooyo, “Kooni nasáasiirye ingo ya Yéesu vii, hola ndiri.” **29** ^Akasaasye vii, sakami ikadeen’ya, akiiteera m̃viri pwee, ahórire ira ndwáala yaachwe. **30** Hahara, Yéesu akataanga kwatiite ngururu ^jimufúmiire, akavalandukira ira mpuka ya vaantu, maa akavuurya, “Ni ani asáasiirye ingo yaani?” **31** Vapooji vaachwe vakamusea, “Aai, si wookoona viintu mpuka ya vaantu yookiifiinda tuku wuu? Sa che wookuurya, ‘Ni ani asáasiirye ingo yaani?’” **32** Maa kaa, yeeye akadoomererya laangira sa amoone ^mweene amusáasiirye. **33** Ura muuntu muki yootaanga ^kimufúmiire, akiituriya, akachwaama mbere ya Yéesu kunu yootetema ni woowa. Maa akalusa vyoosi ^vimufúmiire. **34** Yéesu akamusea, “Muhínja waani, kuruma kwaako kwakuhóiriye. Tamanya na mwiikalo muja, uhole ndwáala yaako.” **35** Mpiindi Yéesu ^ajaa akaari yoolusika, vakafika vaantu fuma kaayii kwa Yafiro, umwi wa vakúulu va sinagóogi, maa vakamusea, “Muhínja waako awúliire. Amwi wootuuba mujuuwa mukiindya?” **36** Maa kaa, Yéesu si ayakwaaty ayo masáare tuku, yeeye akamusea Yafiro, “Kwiitweetya tuku, nduma niini vii.” **37** Akavasmula vala Peéter, Yaakúupu na Yooháni mudúúdi wa Yaakúupu vii, vamutuube. Akavakaan’ya vaantu viingi vareke kumutuuba. **38** ^Vakafike kaayii kwa Yafiro, vakateera ntáákwi, isóso, na vaantu voorira noo myaa. **39** Vakiingira na nyuumbii, maa Yéesu akavasea, “Sa che mootula isóso no rira? Muhínja si akwíire tuku, ni aliire vii.” **40** Voovo vakamuseka Yéesu na heenchu. Maa kaa, Yéesu akavakibirya voosi vafume na weerwii, akavaanirira íyo na taáta waala muhínja na vapooji ^veene ajaa novo hara. Maa vakiingira na hara haantu muhínja ^ajaa aláariwe. **41** Yéesu akamukwaata mukono muhínja, maa akamusea, “Talíta, kúumi,” noo kusea, “Muhínja, nakuséire, inuka!” **42** Hahara, ura muhínja akiinuka, maa akaanda yeenda. Muhínja ajaa atiite myaaka ikimi na iviri. ^Vakoone jeyyo, maa vakatulvala maatuku vii. **43** Yéesu akavakaan’ya, yoosea, “Kari mulúsaa iri isáare kari muuntu baa umwi vii tuku.” Maa akavasea vara vaantu vamuheere chóorya ura muhínja arye.

6 Yéesu akiinuka fuma kwa Yafiro, akadoman’ya na vapooji vaachwe fũũũ múujii wa Nasaréeti kũũũtũ ^akurira. **2** Na siku ya Sabáato ^ikafike, akaanda variyula Masáare ^Yari Mpeho sinagóogii. Vaantu va Nasaréeti ^vari foo ^veene vamuteereráa, vakatulvala, maa vakasea, “Uhu, hai ayatúiriye masáare aya? Na ulu laviro lo bweeyya myuujíisa? Tooti iji ni jirikwi?” **3** Eri, uhu si ura musóngoli mbáwo, mwaana wa Maríia tuku wuu? Baa vanduu vaachwe, si vala Yaakúupu, Yóose, Yúuda na Simóoni tuku wuu? Na vanduu vaachwe va kiintu kiki, si ava ^twiikalaa novo aha?” Maa vakasiita muruma. **4** Yéesu akavasea, “Muláli na mutwe wa Ijuva arúmwa kira haantu, maa kaa, si arúmwa múujii meevo tuku, na kwa vanduu vaachwe na kaayii kwaachwe tuku.” **5** Sa jeyyo, ni atumama myuujíisa mike vii, yo vavikira mikono valwíiri, novo vakahongera. **6** Akahwaalala maatuku vii, sa viintu si vamuruma. Hara, maa Yéesu akaringa maturii ya heehi na Nasaréeti meevo, kunu yoovavariyurira vaantu Masáare ^Yari Mpeho. **7** Akavaanirira vapooji vaachwe ikimi na vaviri. Akavaheera wiimiriri mweeri ya mirimu mivi. Akavatuma vaviriviri, kunu **8** yoovalairiya, “Kati ^mookera njira, kari musúmulaa muriwa tuku, baa chóorya tuku, baa kei kari musúmulaa mpfa tuku, sumuli nkome vii, **9** na viráatu ivikiri, maa kaa, kari musúmulaa nkáancho ya kaviri tuku.” **10** Kei akavasea, “Kaaya ^ng’eene muri teengiwa ikali haaho, fũũũ siku ^muri looka múujii uwo. **11** Na haantu hohoosi ^vari siita vateengya no siita vateerera masáare yaanyu, looki na ikonkomi maruri majewii yaanyu, koonekya uri waavo.” **12** Vapooji vaachwe vakadoma, kunu voovariyula vaantu valalanduke fuma uvii waavo. **13** Baa kei vakibirya mirimu mivi ^iri foo, vavahakaa valwíiri makuta, novo vahongeráa. **14** Mpiindi ijo, mutemi Heróode Antípaasi akateera masáare ya Yéesu, sa viintu irina ra Yéesu ^raluswáa kira haantu. Vamwi va vaantu vaseáa, “Uhu ni Yooháni Mubatisáaji ^afúfukire fuma inkwyii. Iki noo ^chooreka laviro lo bweeyya myuujíisa luri ne.” **15** Vamwi vaseáa, “Uhu ni Elía, muláli na mutwe wa Ijuva.” Kei vamwi vaseáa, “Uhu ni ja vara valáli na mutwe va Ijuva va kali.” **16** Maa kaa, Heróode ^akateere masáare ayo, akasea, “Uhu ni ura ^namudumula mutwe, Yooháni Mubatisáaji. Afúfukire!”

17 Heróode aluusa jeyyo sa ukó nyuma ajáa kwajáa kwatiite vaantu ^vari foo ^vuujáa no alairirya Yooháani Mubatisáaji akwaatwe, looka, vakasova baa nkalo yo rya. 32 Hara, aviikwe munyololwii, sa Herodía. Uhu Herodía vakiinuka na mashúwa, maa vakadoma na ni muki wa Filípi, mwaanaavo na Heróode haantu ha tula kusiina vaantu. 33 Maa ajáa. Heróode ajáa amuloola. 18 Na Yooháani kaa, vaantu ^vari foo vakavoono Yéesu na Mubatisáaji amusea Heróode, “Miiro yakaan’ya vapooji vaachwe voolooka, maa vakavataanga. weewe kumusumula muki wa mwaanaanyu.” Vakakurika na lwa kulu fuma miji yoosi, 19 Sa jeyyo, Herodía akamaviikira Yooháani vakadoma na kura kuantu Yéesu ^adomáa, ikuundi mutimii, asaakaa amulae, nkalo vii maa vakalongoola fika. 34 Yéesu ^akakiime indosoveka. 20 Heróode amoofaa Yooháani sa mbarimbari ya iriva, akoona mayiimbi ya ajáa ataanga Yooháani ni muwoloki na ni muja vaantu, akavoonera mbaviriri sa vajáa ni ja wa Mulungu, maa indoomukitirirya sa Herodía muundi ^jisiina murfisi. Maa, akaanda variyula asiindwe kumula. Kei, Heróode ajáa eenda masáare ^yari foo. 35 ^Kukaande kuswa, kuteerera masáare ya Yooháani, baa neembe vapooji vakiita kuri Yéesu, maa vakamusea, masáare yaachwe yamutuungyaa usungu “Haantu aha ni kuli na kaaya ja vaantu, munumunu. 21 Maa reeru, nkalo ikatooreka. baa kei mwaasu waswíre. 36 Aai, varekere Siku iyo, Heróode ajáa abweeyiirye ngovi yo vaantu, vakiwurire vyóorya ukó mawundii kumbukira siku ^avyaalwa. Akavalaarika valume na maturii ^yari heehi.” 37 Maa kaa, Yéesu iiláangyaa novo sáare, vakúulu va vakúulu va akavasea, “Vaheeri nyuunyu chóorya.” Novo valwi nkoondo na vakúulu va Galiláaya. magana yaviri jo wurira chóorya cho viikutya 22 Aho ngovii, muhínja wa Herodía akamavinira vaantu voosi ava?” 38 Akavuurya, “Mikáate Heróode na vayeni vaachwe, maa vakavyeenda ingai mwatiite? Hooni kalaangi.” ^Vakahinduke, maatuku vii. Mutemi Heróode akamusea ura maa vakamusea, “Imwaari mikáate isaano na muhínja, “Luusa kiintu chochoosi ^woosaaka, soompa iviri.” 39 Maa akavalairirya, vaviikarye niini kuheera ndiri.” 23 Akiilaha, yoosea, vaantu kitoongetoonge masaambii. 40 Vaantu kuheera ndiri. Baa kooni ni kukukerera isi novo vakiikala vitoonge vya vaantu makumi ya utemi waani kati na kati.” 24 Maa ura yasaanosano na makumi ikimikimi. 41 Yéesu muhínja akafuma, akiita muurya iyo waavo, akatoola ira mikáate isaano na jira soompa “Ni kiintu che ndiri loomba?” Iyo waavo iviri. Akiinurirya miiso yaachwe na kurumwii akamusea, “Mutwe wa Yooháani Mubatisáaji!” yoomudumba Mulungu. Akabendulabendula 25 Hahara, akahinduka ifijo na kuri mutemi, ira mikáate isaano, maa akavaheera vapooji maa akamusea, “Mpeera haaha vii, mutwe vaachwe novo vakavaheera vaantu. Baa na wa Yooháani Mubatisáaji uvikiirwe ikaafii.” jira soompa iviri akabweeyya vivira. 42 26 Mutemi akavisula maatuku vii. Maa kaa, Vaantu voosi vakarya, vakiikuta. 43 Vapooji sa viintu ajáa amwiilahiire mbere ja vayeni vakatoorera mabéendu ya mikáate, vakamemya vaachwe, akasiindwa musitira. 27 Hahara, vikápu ikimi na viviri. 44 Vaantu ^vaarya mutemi Heróode akamutuma mulwi nkoondo vajáa vamema maatuku vii, vaantu valume umwi, akareete mutwe wa Yooháani. Ura vii ni mayana yasaano vajáa. 45 Hahara vii, mulwi nkoondo akiingira na munyololwii, Yéesu akavadoomererya vapooji vaachwe, akamudumula Yooháani Mubatisáaji mutwe. vaambuke mashúwa, valongoole na iturii ra 28 Akavikira mutwe wa Yooháani ikaafii, Besáida, nyambuko ya iriva ra Galiláaya. Yeeye maa akamutwaarira mwaana wa Herodía, ne akachaala yookiiteengula na ira mpuka. 46 akamukwaatya iyo waavo. 29 Na vapooji va Vaantu ^vakalooke, akaambuka na luulwii Yooháani ^vakateere ayo masáare, vakiita noo muloomba Mulungu. 47 Na mpiindi ja sumula mviri waachwe, maa vakiita mutaaha iwulo, mashúwa ijáa yafikire kati na kati ya mbiririi. 30 Vatumwi va Yéesu ^vakahinduke, iriva, na Yéesu ajáa achíhiire yeemweene vakamuwiiira Yéesu viintu vyoosi ^vatámamire luulwii. 48 Maa akavoono vapooji vaachwe na ^vyeeene vakíindiirye. 31 Maa Yéesu akavasea, kuura vooturikira kutwaala mashúwa na “Hendi, tudome na kijiraawii, mukahumuluke mbere, sa ihumbuuto rawuváa fuma mbere kiduudi.” Aluusa jei, sa hara haantu ^vajáa, yaavo. ^Ikafike namuyiingu, Yéesu akavatuuba

na katikati ya iriva yooyeendera mweeri ya maaji, akava yoosaaka valooka. 49 Maa kaa, ^vakamoone yooyeenda mweeri ya maaji, vakiisea ni murimu. Aho, vakaanda kwaana ntáákwi, 50 sa ^vakamoone, voosi vajáa viivunduka maatuku vii. Hahara, maa akavasea, “Fafyi mitima, ni niini, koofi tuku.” 51 Yéesu akaambuka na mashúwii hamwi novo, aho, maa ihúmbuuto rikaherya. Vapooji vaachwe vakatuluvala maatuku vii, 52 sa vajáa vakaari taanga ura muujísa wa mikáate na mitima yaavo ijáa ikaari yafafa. 53 Yéesu na vapooji vaachwe ^vakafirire iriva ra Galiláaya, maa vakafika isi ya Genesaréeti, aho, vakiimya mashúwa. 54 ^Vakakiime vii mashúwii, maa vaantu vakamutaanga Yéesu. 55 Vakariingirira chaangu isi yoosi, na vakatoola valwíiri na ndiri jaavo, maa vakavatwaala na kuntu ^vateeráa Yéesu amwaari. 56 Kira múuji, ituri, na miwundii, noo kusea, kira haantu Yéesu ^adomáa, vaantu vavaviikáa valwíiri vaavo gurii. Na vamuloombáa, avarekere valwíiri vasaasye baa mukáwo wa ingo yaachwe vii. Na voosi ^vasaasya ingo yaachwe, vahongera.

7 Siku imwi, vamwi va Mafarisáayo na vakiindya va Miuro fuma Yerusaleému, vajáa viisaanka mbere ya Yéesu. 2 Aho, vakavoona vamwi va vapooji va Yéesu, voorya chóorya na mikono ^iri na njeo, noo kusea, baa kooyya mikono ja ^vyeeene vyasáakwaa tuku. 3 Mafarisáayo na Vayahúudi voosi kooni si vanooyya mikono ja ^vyeeene vyasaakwa, si varijáa tuku, kutuuba nkuungu ya vala baaba waavo. 4 Mpiindi ^vafúmire sokóonii, si varíjaa kiintu chochoosi tuku mpaka vooye mikono kuseyya njeo. Na vatiite nkuungu jingi ^jiri foo vii ^vatúubaa, baa ja yo kooyya nduvo, nyiingu na saama ja sháaba. 5 Aho, Mafarisáayo na vakiindya va Miuro vakamusea Yéesu, “Eri, sa che vapooji vaako si vatúubaa nkuungu ja vala baaba, vandoorya na mikono ^iri na njeo?” 6 Maa Yéesu akavasea, “Muláali na mutwe wa Ijéva Isáaya aluusa kimaari mpiindi ^alaaláa na mutwe sa nyuunyú vakweembi ja ^vyeeene Masáare ^Yari Mpeho yaluusa, ‘Vaantu ava vaanyémyaa na milomo vii, maa kaa, mitima yaavo iri kuli na niini. 7 Kuunyinamira kwaavo ni ja kisiina, sa ni vavariyuláa ndairiri ja vaantu vii.’ 8 Kimaari, mwarékire ndairiri ja Muluungu maa mukakwaatirira nkuungu ^javíikwa ni vaantu.”

9 Akavasea kei, “Mwamányire pala ndairiri ja Muluungu kiweere sa mutuube nkuungu jaanyu. 10 Músa muláali na mutwe wa Ijéva asea, ‘Uvanyemye vala íyo na taáta waanyu,’ na ‘Ura ^ari mutukira íyo au taáta waavo, ulawe.’ 11 Maa kaa, nyuunyú mündoovavariyurira vaantu, vandoovasea vala íyo na taáta waavo, ‘Hai, si ndiri daha kuvaambirirya tuku, sa iki ^natiite ni Korobáani, noo kusea, kilungulungu ^nakera na ivarwii sa Muluungu.’ 12 Jeyyo, noo vyahériré, kusiina kavaambirirya vala íyo na taáta waavo tuku. 13 Jeyyo, noo ^vyeeene muchwíjaa mati isáare ra Muluungu sa nkuungu jaanyu ^mwiihéereryaa. Baa kei, vimwaari viintu ^viri foo vii ^mutámamaa ^viifwíine na ivyo.” 14 Aho, Yéesu akavaanirira vaantu, akavasea, “Voosi kira umwi waanyu nteereri neeja, mutaange iki. 15 Kusiina kiintu ^kimwiingiraa muuntu ^kidáhaa mubweeyya ave na njeo tuku. Kiri vyoova jeyyo, ^kimufúmaa mutimii noo kimubwéeyyaa ave na njeo. [16 ^Ari na matu ni ateere.]” 17 ^Akiireke na ira mpuka ya vaantu, akiingira na nyuumbii, maa vapooji vaachwe vakamusea avariyele lura lusímo lwaachwe. 18 Ne akavasea, “Baa nyuunyú si mootaanga tuku wuu? Si mootaanga kusiina kiintu baa kimwi ^kimwiingiraa muuntu ^kiri mubweeyya ave na njeo tuku wuu? 19 Sa kooni muuntu aríire kiintu, si kimwiingiraa na mutimii tuku, ni kimwiingiraa na indii vii, maa kikafuma kikatwaalwa na chóowii.” ^Akaluuse jei, akava aséire vyóorya vyoosi wuu, visiina njeo tuku. 20 Akoongererya, yoosea, “^Kimufúmaa muuntu fuma mutimii noo ^kimubwéeyyaa ave na njeo. 21 Sa kufuma mutimii wa muuntu, yafúmaa miiririkano mivi, uhanguti, 22 wiivi, wuulaishi, kuyeenda na muki wa muuntu, kukwaata matu, kubweeyya uvi, ukwaata, kuyeenda ja kúri, kivina, kutukira, kwiivaa kipeembe na ukoókoyo. 23 Uvi woosi uhu ni mutimii ufúmaa na noo ubwéeyyaa muuntu ave na njeo.” 24 Hara, maa Yéesu akakwaata njira, akadoma fuuru isi ja Tíiro na Sidóni. ^Akafike, akiingira nyumba imwi na si asaakáa muuntu baa umwi ataange kooni amwaari tuku, maa kaa, vyasiindikana kwiivisa. 25 Kujáa kwatiite muuntu muki umwi Mugiriki fuma isi ya Síria Foiníike, ajáa na kahíinja kaachwe ^kari na mirimu mivi. ^Akateere Yéesu amwaari, akafweenga fuuru kuri Yéesu, akachwaama mbere yaachwe, maa akamuloomba Yéesu akaseyye kahíinja kaachwe

mirimū mivi. 27 Maa Yéesu akamūyera ūra maáma, “Reka ta nivaambirirye Vayahúudi viivaani. Si vyabooha kutoola chóorya cha vasinga na ujiheere kúri tuku.” 28 Ūra maáma akasea, “Ni kimáári ulúusire, maa kaa, baa kúri iruungwii ra méesa, jaríjaa mang’enyeng’enye ya chóorya cha vasinga.” 29 Maa Yéesu akamūsea, “Sa viintu wuúyirye vyabooha, doma na kaayii, murimū mūvi wamufúmire muhíinja waako.” 30 ^Akafike kaayii kwaachwe, akakashaana kahíinja kaachwe kahúmulukire kitáandii, murimū mūvi wafúmire. 31 Aho, Yéesu akiinuka fuma isi ya Tíiro akakwaata na kati na kati ya Sidóoni, maa akadoma na isi ya Dekapóoli fūru iriva ra Galiláaya. 32 Kimatu ūmwi si ^adáhaa lūsika neeja akareetwa ni vaantu, maa vakamuloomba Yéesu amūvikire mikono sa ahole. 33 Yéesu akamutwaala na ivarwii ūra kimatu kuli na vaantu. Akamūvikira maamba jaachwe matwii, akachwira mati mamaambii, maa akamūsaasya lurimi. 34 Akalaanga kurumwii, maa akakeeha ni ūshungu akamūsea, “Efáata!” noo kusea, “Yūurika.” 35 Hahara matu yaachwe yakayūurika na lurimi lwaachwe lukachunguluka, akaanda lūsika neeja. 36 Yéesu akavakaan’ya vaantu vara ^vajáa hara akavasea, “Si mūyalūse masáare aya kuri mūantu baa ūmwi vii tuku.” Maa kaa, ja ^vyeeene avakaan’yáa kulūsa, noo ^vyeeene valookyáa kwaarya ayo masáare. 37 Vaantu vakatulūvala mūnūmūnū voosea, “Viintu vyoosi ^atūmamire vyabooha maatuku vii! Baa vimatu abwéeyiirye vandooteera na vimumu vandoolūsika.”

8 Sikū jijira, Yéesu ajáa na mpuka nkūlu ya vaantu. Sa viintu vajáa vasiina chóorya, Yéesu akavaanirira vapooji vaachwe akavasea, 2 “Arumi, noovoonera mbavariri ava vaantu, viikyire na niini aha siku itatu na vasiina chóorya tuku. 3 Kooni navaréhire vadome na njala na kaayii, yirika vari ni njala njirii sa vamwi vafumiré kuli.” 4 Vapooji vaachwe vakamūsea, “Hai turi fuma chóorya cho viikutya vaantu voosi ava aha nyikii?” 5 Yéesu akavuurya, “Mikáate ingai mwatiite?” Novo vakasea, “Mufungati.” 6 Akavalairirya vaantu viikale isi. Akatoola ira mikáate mufungati, akamūdumba Mulungu, akabendulabendula, sa vavagavire vaantu. Novo vapooji vakabweeyya jeyyo. 7 Na kei vajáa vatiite fisoompa fingai vii. Akafitalarya, maa akavalairirya vapooji

vaachwe vavaheere vaantu. 8 Vaantu vaarya, vakiikuta. ^Vakahumule, vakatoorera mabéendu ya mikáate ^ichihire, vakamemya vikápu mufungati. 9 Vaantu ^vaarya ni ja mayana yani vajáa. Hara, maa akasuukya. 10 Akaambuka mashúwa hamwi na vapooji vaachwe, maa vakafirira fūru isi ya Dalumanúuta. 11 Mafarisáayo vakūja, maa vakaanda kwiiruta ne ndihi, voosaaka ishára fuma kurumwii sa vamutee. 12 Yéesu ^akateere masáare yaavo, akakeeha na ūshungu, maa akavasea, “Sa che mbyaala ihi yooloomba ishára? Kimaari noovawiyira, mbyaala ihi si ndiri kiiheera ishára tuku.” 13 ^Akavareke, akaambuka mashúwa, maa akakwaata njira fūru nyambuko ya iriva. 14 Vapooji vajáa varímiirye sumula mikáate, na hara mashúwii, vajáa vatiite mukáate umudu vii. 15 Yéesu akavaluma kutu yoovasea, “Mulaange neeja, munehe usasi wa Mafarisáayo na wa Heróode.” 16 Vapooji vaachwe vakaanda kiiwyira vooveene voosea, “Alúusire jei sa viintu tusiina mikáate?” 17 Yéesu akataanga kulūsika kwaavo, maa akavuurya, “Sa che mookiiruta ndihi sa viintu musiina mikáate? Eri, mukaari si munataanga no vyoona tuku wuu? Sa che mwafafya mitima jei? 18 Amwi mwatiite miiso, si mookoona viintu ^noovariyula tuku wuu? Na matu mwatiite, si mooteera viintu ^noovariyula tuku wuu? Si moodaha kumbukira baa kimudu vii tuku wuu? 19 Mpiindi ^mbéndwiirembendwiire ira mikáate isaano nkavaheera vaantu mayana yasano, ni vikápu yangai mwamemya ya mabéendu ya mikáate?” Maa vakuuyirya, “Ikimi na viviri.” 20 “Ha mpiindi ^nkabendulebendule mikáate mufungati, maa nkavaheera vaantu mayana yani, mwatoorera vikápu vingai vya mabéendu ya mikáate?” Vakasea, “Mufungati.” 21 Maa akavuurya, “Mukaari vii si mootaanga tuku viintu ^noovariyula wuu?” 22 Maa reeru, Yéesu na vapooji vaachwe vakafika ituri ra Besáida. Vaantu vamwi vakareeta muhoku ūmwi, maa vakamuloomba Yéesu amūsaasye. 23 Yéesu akamukwaata mukono, maa akamutwaala na ivarwii ra ituri. Akamūchwira mati miiswii, akamūvikira mikono, maa akamuurya, “Kooni wiise kiintu chochoosi wuu?” 24 Ūra muhoku akalaanga, maa akamūsea, “Nookoona vaantu, maa kaa, vari ja miti ^yooyeenda.” 25 Kei Yéesu akamūvikira mikono miiswii, ne akatuurya miiso, maa akoona kira kiintu neeja. 26 Hara,

maa Yéesu akamúsea, “Doma na kaayii na kaja utwéeraa na iturii tuku.” 27 Aho, Yéesu na vapooji vaachwe vakiinuka, maa vakadoma fúuru maturi ya Kaisaríá Filípi. Mpiindi ^vajáa njirii, Yéesu akavuurya, “Eri, vaantu vaséaa niini ndiri ani?” 28 Maa vakamúsea, “Vamwi vaséaa weewe uri Yooháani Mubatisáaji, na viingi vaséaa uri Elía, muláli na mutwe wa Ijuva, baa kei viingi vaséaa uri umwi wa valáli na mutwe va Ijuva.” 29 Maa akavuurya, “Ha nyuunyu, mwiiséaa niini ndiri ani?” Peéteru akuuyirya, yoosea, “Weewe noo Masía.” 30 Yéesu akavakaan’ya yoosea, “Kari mumuwyíraa muuntu baa umwi masáare aya tuku.” 31 Yéesu akaanda vavariyirira vapooji vaachwe, yoosea, “Mwaana wa Muuntu, ni mpaka aturikiriwe munamunu, baa kei siitwa ari ni vawosi, vakúlu va veeneisi va Ijuva na vakiindya va Miuro, na kuulawa ari. Na siku ya katatu fufulwa ari.” 32 Awawiyíraa masáare aya kiweerwii, baa vavisa tuku. Peéteru akamúsumula na ivarwii, maa akaanda mubaamirirya areke lúusa masáare ayo. 33 Yéesu akiilorera akavalaanga vapooji vaachwe, maa akamwaamirirya Peéteru, yoosea, “Irimu, isunke mbere yaani, si wookiiririkana masáare ya Mulungu tuku, wookiiririkana ya vaantu.” 34 Akavaanirira vapooji vaachwe na ira mpuka ya vaantu akavasea, “Kooni muuntu yoyoosi yoosaaka aantuube, ni mpaka isiite yeemweene, avaale musaláaba waachwe, aantuube. 35 Sa muuntu yoyoosi ^yoosaaka lamurirya nkaasu yaachwe, kiitaaha ari, maa kaa, yoyoosi ura ^yookiitaaha nkaasu yaachwe sa niini na Masáare Maaja, úwo kiilamurirya ari. 36 Kwatiite kunáalo che muuntu kuturya weeru yoosi no kiitaaha nkaasu yaachwe? 37 Baku ni kiintu che muuntu ari toola sa nkaasu yaachwe? 38 Kooni muuntu yoyoosi aanyóniire soni niini na masáare yaani mbere ja ihi mbyaala mbi ya vaantu ^vayéendaa na vaki va vaantu, Mwaana wa Muuntu ne moonera ari soni, mpiindi ^akuújire na nkongojima ya Taáta na mirimu miija.”

9 Maa Yéesu akavasea jei, “Kimaari noovawiyíra, vamwaari viingi ^vímire aha, baa si vanaakwya, kunyona vari Utemi wa Mulungu wújire na ngururu.” 2 Siku musasata ^jikalooke, Yéesu akavasmula vala Peéteru, Yaakúpu na Yooháani fúuru ncholwii ya lulu kijiraawii. Uko, Yéesu akavalanduka

buuwo mbere yaavo. 3 Ingo jaachwe jikava njeru chwee, jindoolavalava, kusiina mufuli baa umwi vii aha weerwii, ^ari daha fula jeere jeyyo tuku. 4 Aho, Músa na Elía vakavafumira, vakaanda lúusika ne. 5 Peéteru ^akoone jeyyo, maa akamúsea Yéesu, “Mukiindya, vyabooaha viintu ^turi aha, haaha tujeenge vivaanda vitatu, kimwi chaako, kimwi cha Músa na kimwi cha Elía.” 6 Peéteru alúusa jeyyo, sa viintu yeeye na viivaachwe voofaa munamunu, akasiindwa taanga cho lúusa. 7 Hara, maa ichu rikafumira, rikavawikira na sawúti ikafuma aho ichwii yoosea, “Uhu ni Mwaana waani ^namweenda, muteereri yeeye.” 8 Hahara, vapooji vakalaanga kunu na kunu, baa si vamoona muuntu tuku, vakamoona Yéesu yeemweene vii. 9 Na mpiindi ^vagiritáa fuma luulwii, Yéesu akavakaan’ya akavasea, “Kari mulúsaa aya masáare ^mwiine tuku, fúuru haantu Mwaana wa Muuntu ^akafúfwirwe fuma inkwyii.” 10 Vakarikwaatya iro isáare, kunu vookiyurya vooveene, “Kufufuka fuma inkwyii noo kiintu che?” 11 Hara, maa vakamuurya Yéesu, “Amwi vakiindya va Miuro vaséaa, ni mpaka Elía úje ta?” 12 Maa akavasea, “Ni kimáari, Elía kúja ari ta ji iimye neeja kira kiintu. Sa che kei Masáare ^Yari Mpeho yalúusa, ni mpaka Mwaana wa Muuntu aturikiriwe munamunu, baa kei achwiiwe mati? 13 Ni kimaari kaa noovawiyíra, Elía úja, novo vakamuturikirya na heno ja ^vyeeene veenda, ja ^vyeeene Masáare ^Yari Mpeho yalúusa.” 14 Yéesu na vara vapooji vaachwe vatatu ^vakakiime lulu, vakavashaana vara vapooji viingi ^viijingirirwe ni mpuka ya vaantu, na vamwi va vakiindya va Miuro, vookiiruta ndihi novo. 15 Vara vaantu ^vakamoone Yéesu, vakahwaalala maatuku vii, maa vakamukibirira, vakiita muluumbya. 16 Yéesu akavuurya, “Ni che mookiiruta ndihi novo?” 17 Maa umwi wa ira mpuka akuuyirya, yoosea, “Mukiindya, naréetire mutavana waani, atiite murimu mavi ^umudúngyaa mulomo asiindwe lúusika. 18 Kira ^uri kiinuka wamaváyyaa isi, maa indootuumpa ifulo no sha mayeo, kei indoofafa buu. Haaha navalóombire vapooji vaako vamuseyye úwo murimu mavi, maa kaa, vasiindirwe.” 19 Yéesu ^akateere jeyyo, maa akavasea, “Aka! thi mbyaala si ^irúmaa, niikale na nyuunyu mpaka naadi? Na nivayimirirye mpaka naadi? Hooni mureeti na aha.” 20

Maa vakamutwaala na kuri Yéesu. Murimu mûvi ãkamooone Yéesu vii, ukamukwaatya ura mutavana kiinkwiisha, akawya na isi. Akaanda kwiiwalaarya kunu yootuumpa ifulo. 21 Maa Yéesu akamuurya taáta waala uwo mutavana, “Masáare aya yamwaanda keende naadi?” Akasea, “Keende udúúdi waachwe. 22 Na ãkari foo uhu murimu mûvi wamuváyaa mootwii na luujii sa umuulae. Haaha kooni uri daha, tooloomba utoonere mbavariri, utwambirirye.” 23 Maa Yéesu akamusea, “Ati kooni ndiri daha? Viintu vyooi kwaani vyadáhikaa kwa ura ãmweene ari kuunduma.” 24 Maa taáta waala ura mutavana akalúusa na ngururu, yoosea, “Narúmire, nyambirirya ndahe seyya miiririkano yo díira kukuruma.” 25 Yéesu ãkoone ira mpuka ya vaantu yookula, akumyamirirya ura murimu mûvi, yoosea, “We murimu mûvi kimumu na kimatu. Nakuséire ufume baa kei kusiina luu mwiingira uhu mutavana tuku.” 26 Aho, ura murimu mûvi ukatula isóso, ukamusukasuka na ngururu ura mutavana, ukamurekera, maa akava ja akwíire. Baa vaantu viingi vakasea, “Amwi akwíire!” 27 Maa kaa, Yéesu akamukwaata mukono, akamwiinula, ne akiinuka. 28 Yéesu na vapooji vaachwe vakiingira na nyuumbii, maa vakaanda muurya Yéesu kunu vari vooveene, “Sa che suusu tasindirwe museyya murimu mûvi?” 29 Maa akavasea, “Murimu mûvi ãri jeyyo, si uséyyiwaaw je vii tuku, ni mpaka mulúusike na ljuva.” 30 Hara, maa Yéesu na vapooji vakiinuka, vakakwaatira na isi ya Galiláaya. Maa kaa, Yéesu si asaakáa muuntu baa umwi ataange haantu ãvari tuku, 31 sa asaakáa ave na vapooji vaachwe, indoovavariyurira masáare ayo. Akavavariyurira, yovasea, “Mwaana wa Muuntu, viikwa ari mikonwii ya vaantu, novo kumuula vari, na siku ya katatu, fufulwa ari.” 32 Maa kaa, vapooji vaachwe, si vataangáa ãcheene alúusikáa tuku, kei voofáa kumuurya. 33 Maa reeru, vakafika isi ya Kaperenáumu. Vakiingira na nyuumbii, maa Yéesu akavuurya, “Che mwaakiirutira ndihi kura njirii?” 34 Maa voovo vakakirinya sawu, baa kuuyirya tuku, sa vajáa vatángire kiintu ãviirutiráa ndihi kura njirii, ni ani noo mukúúlu. 35 Yéesu akiikala, akavakemera vapooji vaachwe ikimi na vaviri, maa akavasea, “Muuntu ãyoosaaka ave mukúúlu, yoosaakwa iihetye nyuma, na avatumamire viivaachwe voosi.” 36 Aho, akamureeta musinga

moduudi, akamwiimya kati na kati yaavo, akamwiinula yoomuviika kipeembii, maa akavasea, 37 “Muuntu ãri muteengya musinga ja uhu sa irina raani, kuva ari aantéengiirye niini. Na ura ãmweene ari kunteengya niini, si ari kuva aantéengiirye vii tuku, kei kuva ari amutéengiirye Mulungu, na yeeye aantuma.” 38 Maa Yooháani akamusea, “Mukiindya, tamwiine muuntu yookibirya mirimu mivi kwa irina raako, maa tukamukaan’ya sa viintu si ari hamwi na suusu.” 39 Maa kaa, Yéesu akavasea, “Kari mumukáan’yaa tuku. Sa kusiina muuntu ãatúmamaa myuujíisa kwa irina raani, kei aanvarinduke chaangu alúuse uri kuri niini tuku. 40 Sa si ãri mûvi wiitú, ni hamwi ari na suusu. 41 Kimaari noovawyiira, muuntu ãri vaheera baa nduvo ya maaji yo nywa vii sa nyuunyuni ni vaantu va Kirisitu, kikomi si ari sova kunáálo yaachwe tuku.” 42 Kei akavasea, “Kooni muuntu amuháandire umwi wa ava vadúúdi ãvaanduma atumame uri, ni pwee yaachwe achungirwe lwaala nkiingwii, maa afweitirwe mayiyii. 43 Na kooni iyaanja raako rakuháandire utumame uri, riteme ridumuke. Ni pwee kiingira na nkaaswii uri na iyaanja rimwi, kulookya kudoma na mootwii wa Jehénamu ura si ãurímaa, uri na mayaanja yoosi. [(Geenna g1067) 44 Uko noo kuuntu ng’onyu si ãikwíjaa na mooto si ãurímaa.] 45 Kei, kooni ijeo raako rakuháandire utumame uri, riteme ridumuke. Ni pwee kiingira na nkaaswii uri na ijeo rimwi, kulookya kufweitirwa na mootwii wa Jehénamu uri na majeo yaviri. [(Geenna g1067) 46 Uko noo kuuntu ng’onyu si ãikwíjaa na mooto si ãurímaa.] 47 Na kooni riiso raako rakuháandire utumame uri, rinonkole. Ni pwee kiingira Utemii wa Mulungu uri na ipoócho, kulookya kufweitirwa na mootwii wa Jehénamu uri na miiso yoosi. (Geenna g1067) 48 Uko, ‘noo kuuntu ng’onyu si ãikwíjaa, na mooto si ãurímaa.’ 49 Voosi talariwa muri ni mooto ja ãvyeeene mpóryo jitálariwaa ni sangása. 50 Sangása yabooha, maa kaa, kooni yasúukire che iri vikirwa de ive mwerere kei? Mûve na sangása isii yaanyu. Mwiikale mwiikalo muja, kira muuntu na mwiiwaachwe.”

10 Hara, maa Yéesu na vapooji vaachwe vakakwaata njira fuma Kaperenáumu furu isi ya Yudeea, vakafirira na ufumo wa mwaasu nyambuko ya luji lwa Yorodáni, mpuka

nkũũlu ya vaantu ikamutuuba, maa akaanda vavariyurira Masáare ^Yari Mpeho ja ^vyeeene iijavira. 2 Aho, vamwi va Mafarisáayo vakũũja voosaaka muyera Yéesu, maa vakaanda muurya, “Eri, Miiro yaruma mũuntu kumureka muki waachwe wũũ?” 3 Maa Yéesu akavuurya, “Músa jooli ajáa avalairirya?” 4 Novo vakamusea, “Músa aruma mũuntu mulume amwaandikire muki waachwe taláka, amusiite.” 5 Yéesu akavasea, “Músa avaandikira ulairiri uwo sa ufafu wa mitima yaanyu. 6 Maa kaa, keende ncholo yo kũũmbwa kwa weeru, ‘Mulũungu ajáa avũũmba mũuntu mulume na mũuntu muki. 7 Sa jei, mũuntu mulume avarékaa vala íyo na taáta waavo, akava kiintu kimwi na muki waachwe, 8 novo vaviri kuva vari maviri umwi.’ Jeyyo si vari kuva vaviri tuku, ni maviri umwi. 9 Sa jeyyo, ^cheene akiluman’ya Mulũungu, mũuntu si ari nanukula tuku.” 10 Na mpiĩndi kiduudi, vakiingira kei na nyuumbii, maa vapooji vaachwe vakamuurya rira isáare. 11 Maa akavasea, “Mũuntu yoyoosi ^ari musiita muki waachwe, maa aloole muki wiingi, kuva ari yooyeenda na muki wa mũuntu. 12 Na muki ^ari musiita mulume waachwe, maa aloolwe ni mulume wiingi kuva ari yooyeenda na mulume wa mũuntu.” 13 Aho, vaantu vakaanda muretera vasinga vaduudi sa avatalarye. Maa kaa, vapooji vaachwe vakavaamirirya. 14 Yéesu ^akoone jeyyo, akakalala, maa akavasea, “Reki kuvakitira vasinga vaduudi, reki wũũje, sa Utemi wa Mulũungu ni sa vaantu ^vari ja vasinga. 15 Kimaari noovawyiira, mũuntu ^ari diira murekera Mulũungu amulongorire ja musinga muduudi, si ari kiingira vii kaa tuku, Utemi wa Mulũungu.” 16 Hara, maa akavakwaatirira, akavavikira mikono, kũũnũ yoovatalarya. 17 Yéesu akakwaata njira, mpiĩndi ^ajáa njirii, mũuntu umwi akamukibirira, akachwaama mbere yaachwe, maa akamuurya, “Mukiindya mũũja! Che ndiri bweeyya sa mpokere nkaasu ya siku ^jisiina uhoro?” (aiōnios g166) 18 Yéesu akamusea, “Sa che wookũũnyanirira mũũja? Kusiina mũũja tuku, mũũja ni Mulũungu yeemweene vii. 19 Wamányire ndairiri jaachwe wũũ? Kari wũũlaa tuku, kari uyéendaa na muki wa mũuntu tuku, kari wiívaa tuku, kulongowererya mũuntu tuku, kwiiva kwa ukwaata tuku, baa kei uvanyemye vala íyo na taáta waanyu.” 20 Maa akamusea, “Mukiindya, aya yoosi nayakwaatya keende usinga waani.” 21 Yéesu akamulaanga, akamweenda, maa akamusea, “Usiina kiintu kimwi vii. Tamanya ukavae iyoombe máari jaako joosi wũũ, na mpía ^ng’eene uri turya uvaheere vakiva, aho kuva uri na máari ya kikomi ya mberii kurumwii, maa de wuuntuube.” 22 ^Akateere jeyyo, akiirya mutima, maa akalooka, sa ni musúngaati maatuku vii ajáa. 23 Yéesu akalaanga kũũnũ na kũũnũ, maa akavasea vapooji vaachwe, “Kuva viri vyafafa maatuku vii, kwa vasúngaati kiingira Utemii wa Mulũungu.” 24 Hara, maa vapooji vakatululvala sa yara masáare yaachwe, maa kaa, Yéesu akavasea, “Vanavaani, kwiingira na Utemii wa Mulũungu kuva viri vyafafa maatuku vii. 25 Ni vyaangu ngamía kutweera na ihengerii ra sinkeni, kulookya musúngaati kiingira na Utemii wa Mulũungu.” 26 Vapooji vaachwe vakatululvalatululvala kũũnũ vookiiryura, “Ni ani de ari daha lamuririwa?” 27 Yéesu akavatuurirya miiso, maa akavasea, “Kwa vaantu si vidáhikaa tuku. Maa kaa, kwa Mulũungu si viri jeyyo tuku. Sa viintu vyoosi vyadáhikaa kwa Mulũungu.” 28 Peéteru akaanda musea, “Laanga! Suusu tareka kira kiintu tukakutuuba.” 29 Yéesu akavasea, “Kimaari noovawyiira, kira mũuntu ^areka nyuumba, vandũũ vaachwe, marũũmbũ yaachwe, vaanaavo, taáta na íyo, au baa na vasinga na mawunda sa niini na sa Masáare Maaja, 30 hokera ari mara igana rimwi kulookya mpiĩndi iji, nyuumba, vandũũ, vaanaavo, marũũmbũ, vasinga, mawunda au baa na uturikiri, na kei weeru ^yookũũja, hokera ari nkaasu ya siku ^jisiina uhoro. (aiōn g165, aiōnios g166) 31 Maa kaa, vara va ncholo veera vari mukirii, na vara va mukirii kuva vari va ncholo.” 32 Mpiĩndi ^vajáa njirii voodoma na Yerusaleemu, Yéesu ajáa avalóngoriire vapooji vaachwe, novo vajáa vakwáatirwe ni woowa, na vaantu vara ^vamutuubáa, voofáa. Yéesu akavasumula kei vapooji vaachwe ikimi na vaviri na ivarwii, maa akavawyiira yara ^yari mufumira. 33 “Teereri! Haaha ni doma tiise na Yerusaleemu, uko, Mwaana wa Mũuntu viikwa ari mikonwii ya vakúũlu va veeneisi va Ijũva na vakiindya va Miiro, novo lũũsa vari irya akwe na muviika vari mikonwii ya vaantu si ^vari Vayahúudi. 34 Novo muhenchula vari, muchwiira vari mati noo mũvaa na mijeléedi na mũlala vari, maa kaa, siku ya katatu fufulwa ari.” 35 Hara, Yaakúupu na Yooháani vala sha Sebedáayo, vakiita kuri Yéesu, maa

vakamusea, “Mukiindya! Toosaaka utatutamamire kiintu chochoosi ^turi loomba.” 36 Maa Yéesu akavuurya, “Che moosaaka nivatutamamire?” 37 Maa vakamusea, “Mpiindi ^uri kuva mutemi wa vaantu voosi, tooloomba twiikale umwi mukono waako wa kulume, na wiingi mukono waako wa kumooso nkongojimii kwaako.” 38 Maa Yéesu akavasea, “Si mootaanga ^cheene mooloomba tuku. De daha muri kunyweera nduvo ya uturikiri ^ng’eene ndiri nyweera au kubatisiwa ubatíiso ^mweene ndiri batisiwa wuu?” 39 Maa vakamusea, “Daha turi.” Yéesu akavasea, “Nduvo ^ng’eene ndiri kiinyweera, kimaari kiinyweera muri, baa na ubatíiso ^mweene ndiri batisiwa, batisiwa muri. 40 Maa kaa, ani ari kiikala mukono waani wa kulume au wa kumooso, si murimo waani kuvaheera tuku, sa nkalo ijo, heewa vari ^veene viimiriwa neeja ni Mulungu.” 41 Vara vapooji viingi ikimi ^vakateere jeyyo, maa vakavakalarira vala Yaakúupu na Yooháani. 42 Hara, maa Yéesu akavaanirira vapooji vaachwe voosi, akavasea, “Mumányire, vatemí va vaantu si ^vari Vayahúudi valáiraa vatiite wiimiriri mweeri ya vaantu na ngururu, na vakúulu vaavo, valáiraa vatiite wiimiriri mweeri yaavo. 43 Kuri nyuunyu si noosaaka ive jeyyo tuku. Kiri vyoova jeyyo, ura ^yoosaaka ave mukúulu waanyu, ni mpaka ave mutumami waanyu. 44 Na muuntu yoyoosi ^yoosaaka kuva wa ncholo, ni mpaka ave mutámwa wa voosi. 45 Sa baa Mwaana wa Muuntu, si uuja jo tumamirwa tuku. Kiri vyoova jeyyo, uuja sa ji avatutamamire vaantu, kei atoole nkaasu yaachwe kuva ununuuli sa vaantu ^vari foo.” 46 Aho, vakafika múuji wa Yeríko. Mpiindi Yéesu, vapooji vaachwe na ira mpuka nkuulu ya vaantu ^valookáa múujii, vakamushaana muhoku ^asewáa Batimáayo. Yeeye ni sha Timáayo ajáa. Na ajáa ílkyiire mbarimbari ya njira yooloomba. 47 ^Akateere Yéesu wa Nasaréeti yoolooka na aho, akaanda tula isóso yoosea, “Ee Sha Daúdi, naanga na riiso ra wuuja!” 48 Vaantu ^vari foo vakamwaamirirya sa akirinye. Maa kaa, yeeye akadoomererya tulatula isóso, yoosea, “Ee Sha Daúdi, naanga na riiso ra wuuja Aai!” 49 Yéesu akiima, maa akavasea, “Hooni mwaaniriri.” Vakamwaanirira, yoosea, “Hooni ifafirirye, wiheere mutima, yookwaanirira.” 50 Akafweita lweénda lwaachwe na ivarwii, akafirira, maa akadoma na kuri Yéesu. 51 Yéesu

akamuurya, “Che woosaaka nikubweeyiirye?” Maa akasea, “Mukiindya, noosaaka noone.” 52 Yéesu akamusea, “Tamanya, kuruma kwaako noo kwakuhóniirye.” Hahara, akoona, maa akamutuuba Yéesu na ira njira ^adomáa.

11 Yéesu na vapooji vaachwe ^vakasengerere fika Yerusaléemu, vakafika maturii ya Besifáage na Besanía, Luulwii lwa Miseitúuni. Hara, maa Yéesu akavatuma vapooji vaachwe vaviri, 2 akavasea, “Tamanyi fúuru ituri ^riri aho mbere yaanyu, na kati ^mookiingira vii, kooná muri mwaana wa ndákwi si ^anavereka muuntu, achúungirwe. Muchunguli, maa mumureete na aha. 3 Kaani muuntu avuúriirye, ‘Sa che moochungula mwaana wa ndákwi?’ mukamusea, ‘Mweenevyoosi yoomusaaka, muhindula ari haaha vii.’” 4 Hara, maa vakadoma vakamushaana mwaana wa ndákwi achúungirwe mbarimbari ya njira, mutiryaangwii. Mpiindi ^vamuchunguláa, 5 vaantu ^veene vajáa víimire aho, vakavuurya, “Sa che moomuchungula mwaana wa ndákwi?” 6 Maa vakuuyirya ja ^vyeene Yéesu ajáa avaséire. Vara vaantu, maa vakavarekera vamusumule. 7 Vakamutwaarira Yéesu uwo mwaana wa ndákwi, vakaala ingo jaavo moongwii, maa Yéesu akaambuka. 8 Vaantu ^vari foo vakaala ingo jaavo njirii na vaangi vakaala matáampi ya miti ^vawúnire mawundii, voomunyemya Yéesu. 9 Vaantu vara ^vatuubáa na vara ^vajáa valóngwiire, vaváa siriri, voosea, “Adummbwe Mweenevyoosi! Atalariwa yeeye ^yookuuja kwa irina ra Ijuva. 10 Watalariwa utemi ^wookuuja ja wa taáta wiitu Daúdi. Kudummbwe kurumu mweerimweeri.” 11 Yéesu akiingira na Yerusaléemu, akawoloka fúuru Kaayii Njija ya Ijuva, maa akiita lorera kira kiintu. Maa kaa, sa viintu kujáa kwaándire kwiira, akadoma na Besanía hamwi na vapooji vaachwe ikimi na vaviri. 12 Lomutóondo yaachwe mpiindi ^valookáa fuma Besanía, Yéesu akava aavirwe ni njala. 13 Maa akoona musaambu wa deadeadea, akiita laangira kooni ari turya saambu. ^Akafike, si oona saambu baa imwi vii tuku, akashaana masaambi vii, sa si jijáa mpiindi ja saambu tuku. 14 Hara, maa akamusea ura musaambu, “Kwaandira isiku muuntu yoyoosi si ^akariire saambu yaako vii kaa tuku!” Na vapooji vaachwe vateeráa ayo masáare. (aión g165) 15 Vakafika Yerusaléemu. Yéesu akiingira Kaayii

Njija, akaanda vakibirya vaantu ^veene vavaa iyoombe no wala uko waamii. Akakundula meesa ja vaantu ^vawulanaa mpia na akakundula machuumbi ya vaantu ^vavaa iyoombe njiva. 16 Kei, avakaan'ya vaantu kusiina kukwaatira baa na heehi ya waama wa Kaaya Njija na viintu vyo vaa iyoombe tuku. 17 Uvariuyuli waachwe akavasea, "Eri, Masaaere ^Yari Mpeho si yalusa yoosea, 'Nyuumba yaani kaanirirwa iri nyuumba yo mulomba Mulungu sa vaantu va isi joosi tuku wuu?" Maa kaa, nyuuny mwiivalandwiire ikava 'mpaanga ya viivi?" 18 Vakulu va veeneisi va Ijva na vakiindya va Miir, vajaa vateera ^meene Yeesu ajaa alusire. Maa vakaanda saakira nkalo yo mualaa. Vamoofaa, sa vaantu ^vatuluvaviwaa ni uvariuyuli waachwe, na vara ^vayeendaa masaaere yaachwe, vavijaa foo. 19 Ifakife niwulo, Yeesu na vapooji vakafuma Yerusaleemu vakadoma na Besania. 20 Lomutoondo namutoondo mpiindi ^valookaa na hara, vakoona ura musaambu washawukire fuma miririi. 21 Peeteri akukumbukira ura musaambu, maa akamusea Yeesu, "Mukiindya! Laanga ura musaambu ^waari wujumiré, washawukire!" 22 Maa Yeesu akavasea, "Murumi Mulungu. 23 Kimaari noovawiiira, kooni muntu asire lulu ulu lwiisunke, lukafweitirwe irivii, na yeeye asiina kivundu mutimii waachwe, kimaari kaa Mulungu mutamamira ari masaaere ayo. 24 Sa jeyo, ni kuvawiiira niise, isaaere roroosi ^muri loomba mpiindi ^moomuloomba Mulungu, haaha murume mwaripatire isaaere iro mitimii yaanyu, noro kuva riri raanyu. 25 Mpiindi ^muri kiima sa mumulombe Mulungu, kooni uri na kiintu mutimii kwa muntu wiingi, musei uwo muntu, 'Uvi waako wasfire,' sa Taata waanyu wa kurumwii, avasee baa nyuuny, 'Uvi waanyu wasfire.' [26 Maa kaa, kooni si moovasea viivaanyu, 'Uvi wasfire,' baa Taata waanyu wa kurumwii si ari sea, 'Uvi waanyu wasfire tuku."] 27 Kei vakafika Yerusaleemu. Mpiindi Yeesu ^ayeendayeendaa waamii wa Kaaya Njija, vakulu va veeneisi va Ijva, vakiindya va Miir na vawosi vakujja na kuri Yeesu, 28 maa vakamuurya, "Ni kwa wiimiriri uriki wootumama aya masaaere? Ni ani akuheera wiimiriri uhu?" 29 Maa akavasea, "Kuvuurya ndiri kiintu kimwi. Kooni muuyiire, naani vawiiira ndiri ni kwa wiimiriri uriki ^nootumama aya masaaere. 30 Eri, ubatiso

wa Yoohani ni kurumwii wafuma baka kwa vaantu? Ngwiiiri!" 31 Maa vakalusikan'ya voovo kwa voovo voosea, "Kooni tasire, 'Wafuma kurumwii,' kuurya ari, 'Sa che de si mwamuruma?' 32 Maa kaa, kooni tasire, 'Wafuma kwa vaantu....'" Vakoofa sa vaantu vajaa vamuruma Yoohani Mubatisaaji ni mulali na mutwe wa Ijva wa kimaaari. 33 Maa vakasea, "Iyau, si tamanyiire tuku." Ne akavasea, "Naani si ndiri vawiiira ni kwa wiimiriri uriki nootumama aya tuku."

12 Hara, maa Yeesu akaanda vawiiira vara vakulu simo iji, akavasea, "Muntu umwi ajaa arima iwunda ra misabibu. Akaringirira lukaande iwunda uhu, akasiimba iduundu ro funchira sabibu so tengenesera divai, akajeenga kivaanda kilii cho rindira, maa akakojya iro iwunda raachwe kwa varimi. Hara, maa akakera njira. 2 Mpiindi jo chwa ^jikafike, akamutuma mutumwa waachwe, akasumule haantu haachwe ha sabibu ^ng'eene vachwiire. 3 Ura mutumwa ^akafike, vara vaantu vakamukwaata, vakamvava, maa vakamukibirya na mikono mituu. 4 Mweeniwunda akatuma mutumwa wiingi kei, uhu ne vakamvava mutwii, baa kei vakamubweeyiira masaaere ya soni. 5 Mweeniwunda akatuma mutumwa wiingi, uhu re, vakamualaa. Atuma wiingi ^vari foo, wiingi vavavaa na wiingi vavualaa. 6 Uhero waachwe, mweeniwunda ajaa achiiire na muntu umwi vii wo tuma, na uhu ni mwaana waachwe ^amweendamweenda, akamutuma yookiisea, 'Kumunyemya vari mwaana waani!' 7 ^Akafike, maa vara ^vakojiwa iwunda vakiwiiira voosea, 'Uhu noo mpaari wa iri iwunda. Hendi tumualae, maa paari waachwe uve wiiswi.' 8 Hara, vakamukwaata, vakamualaa, maa vakiita mawumira weerwii ya lukaande lwa iwunda ra misabibu." 9 Maa Yeesu akavasea, "Jooli mookiisea mweeniwunda lo ^akabweeyiire? Kuuja ari, vualaa ari uhu avo ^avakojya, maa avakojye varimi wiingi iwunda raachwe ra sabibu. 10 Amwi moobweeyya ja si munasoma aya Masaaere ^Yari Mpeho ja ^vyeeene yalusa? 'Iwe ^rasiitwa ni vajeengi, raviiire iwe ikulu ra kichurii. 11 Ijva atumamire isaaere iri, noro rabooa, na ni iyen maatuku vii miiswii yiiswi.'" 12 Hara, vakulu va Vayahudi vasaakaa vakamwaate Yeesu sa vajaa vataangire lusimo ulu ni voovo lujaa lwalusire. Maa

kaa, voofaa ira mpuka ya vaantu. Hara vakalamula vamureke, maa vakalooka. **13** Mpiindi kiduudi, vara vakúulu vakavatuma Mafarisáayo na vaantu ^vafúmire kwa mutemi Heróode, sa vamutee Yéesu, de vamukwaate sa masáare yaachwe. **14** Vakamujira, vakamusea, “Mukiindya! Takumányire weewe uri muuntu ^ulúusaa kimáári, baa kei si woofaa ukúulu wa muuntu tuku, sa weewe si uláangaa buuwo tuku. Kiri vyoova jeyyo, uváryulaa njira ya kimáári ya Muluungu. Eri, ndairiri jaruma muuntu arihe kóodi kwa Kaisári mutawála wa Rúumi baku tuku?” **15** Jooli woosea, turihe baku tuku?” Maa kaa, Yéesu akataanga ukweembi waavo, maa akavasea, “Amwi mooyera kuntea? Hooni ndeteri mpía ya dinári ng’eene muriháa kóodi niyone.” **16** ^Vakareete, maa akavuurya, “Buuwo na lutalo ulu ni lwa ani?” Vakamusea, “Ni lwa Kaisári.” **17** Maa Yéesu akavasea, “Viintu vya Kaisári, muheeri Kaisári na viintu vya Muluungu, muheeri Muluungu.” Maa isáare iri rikavahwaalarya maatuku vii. **18** Hara, vakuuja Masadukáayo, vaantu ^veene vaséaa kusiina kufufuka kaani muuntu akwíire tuku. Vakamusea, **19** “Mukiindya! Músa ajáa atwaandikira Miiro Masáarii ^Yari Mpeho akatusea, ‘Kooni muuntu akwíire baa kuva na vaana tuku, mwaanaavo yoosaakwa amupaale uwo mulala sa amavyaarire vaana mwaanaavo ura ^aakwya.’” **20** Haaha, kujáa kwatiite vaana valume mufungati va muuntu amwi. Ura wa ncholo ^akaloole, akawulala baa kuva na mwaana tuku. **21** Wa kaviri akamupaala mulala ^arékirwe ni mwaanaavo, ne akawulala baa kuva na mwaana tuku. Wa katatu ne vikava vivira. **22** Voosi mufungati vakawulala baa reka vaana tuku, uhero waachwe, mulala ne akawulala. **23** Haaha twyíire, siku ya ufufúko uhú mwaana muki ni muki wa ani ari kuva? Sa voosi mufungati vajáa vamuloola.” **24** Maa akuuyirya, yoosea, “Muhóniirye sa viintu si mnyamányire Masáare ^Yari Mpeho na ngururu ja Muluungu. **25** Vaantu ^vawulala haantu ^vakafufukire, kusiina kuloola no loolwa tuku, voosi kuva vari ja mirimu mija ya kurumwii. **26** Maa kaa, kwa ufufúko wa vaantu ^vaakwya, amwi mookiibweeyya ja si mñasoma kitáabu cha Músa, ^cheene chaluusa ^vyeene Muluungu aluusikáa na Músa fuma ituundwii ^reene rakoreráa mooto? Muluungu amusea, ‘Niini ni Muluungu wa Aburaháamu, Muluungu wa

Isaka na Muluungu wa Yaakúupu.’” **27** Yeeye si Muluungu wa vaantu ^vaakwya tuku, yeeye ni Muluungu wa ^vari nkaasu. Kati ^moosea kusiina ufufúko tuku, moohon’ya maatuku vii.” **28** Umwi wa vakiindya va Miiro ajáa amwaari hara, yooteerera ^vyeene Yéesu na Masadukáayo viirutáa ndihi. ^Akateere Yéesu uúyiirye viija, maa akamuurya Yéesu, “Eri, ni ulairiri urikwi noo mukuulu kulookya ndairiri joosi?” **29** Yéesu akamusea, “Ulairiri mukuulu kulookya joosi noo uhú, ‘Ee Isiráéli teeri, Ijuva Muluungu wiitu, noo Muluungu umwi vii. **30** Umweende Ijuva Muluungu waako na mutima waako woosi, na nkaasu yaako yoosi, na miryungu yaako yoosi, na ngururu jaako joosi, noo kusea, kira kiintu ^uri.’” **31** Na wa kaviri noo uhú, ‘Umweende mwiiwaako ja ^vyeene wiyenda mweenevyo.’ Kusiina ulairiri wiingi uri mukuulu kulookya ndairiri iji tuku.” **32** Ura mukiindya wa Miiro ya Muluungu akamusea, “Mukiindya, wuúyiirye viija, ‘Ijuva ni umwi vii na kusiina wiingi tuku.’” **33** Na kumweenda Ijuva na mutima woosi na miryungu yoosi na ngururu joosi, na muuntu kumweenda mwiiwaachwe ja ^vyeene iiyenda yeemweene, ni viija kwa Ijuva kulookya kutoola mpóryo jo chimika joosi.” **34** Yéesu ^akateere ura muuntu uúyiirye na tooti, maa akamusea, “Aai! Weewe si uri kuli na Utemi wa Muluungu tuku.” Keende hara kusiina muuntu ^ayera muurya kiintu chiingi tuku. **35** Mpiindi Yéesu ^avariyulaa waámii wa Kaaya Njija ya Ijuva, akuurya, “Sa che vakiindya va Miiro vaséaa Masía ni Mwaana wa Daúdi? **36** Daúdi mweenevyo kwa laviro lwa Mutima Muja, ajáa ase, ‘Ijuva ajáa amusea Mweenevyoosi waani, ‘Ikala mukono waani wa kulume, fumu nivaviike vavi vaako, vave isi ya majeo yaako.’” **37** Daúdi mweenevyo yoomwaanirira ‘Mweenevyoosi’ waachwe, ha de jooli Masía ari kuva Mwaana wa Daúdi?” Mpuka nkuulu ikamuteerera na cheeru. **38** Mpiindi ^avariyuriráa, akavasea, “Valaangi neeja vakiindya va Miiro, veenda kiivikira nkáancho ndihi na veenda luumbiwa ko nyemiwa sóokwii. **39** Baa kei, veenda kiikala machuumbi ya mbere ya vakúulu masinagóogii na haantu ha nyemi ngovii. **40** Vanyáhiraa nyumba ja valala, na ukweembi vamulóombaa Muluungu vilihilihi. Heewa vari irya ikuulu.” **41** Aho, Yéesu akiikala heehi na isandúku ro vikira mpóryo ja Kaaya Njija, akava yoolaanga ^vyeene vaantu vootoola mpóryo. Vasúngaati

^vari foo vakavikira mpáa ^jiri foo. 42 Hara, maa akúúja mulala umwi akatoola fipócho fiviri fiduudi. 43 Yéesu, akavaanirira vapooji vaachwe, akavasea, “Kimaari noovawyiira, uhu mulala mukiva atwíire mpóryo nkuulu kulookya vaantu voosi vuu! 44 Ava vaangi vatwíire máari ^ilóokeriire. Maa kaa, noovawyiira uhu mulala na ukiva waachwe atwíire choosi ^atiite.”

13 Na mpiindi Yéesu ^afumáa Kaayii Njija ya ljuva, umwi wa vapooji vaachwe akamusea, “Mukiindya! Laanga, majumba aya viintu ^yabooha na mawye yaachwe viintu ^yakula.” 2 Yéesu akamusea, “Kona wiise majumba yoosi aya wuu? Kusiina iwe ^rikachihiire mweeri ya iwe riingi tuku, yoosi luu girimulwa yari vuu.” 3 Mpiindi kiduudi Yéesu ajáa adoma fuuru Luulwii lwa Miseitúuni. Akiikala kunu aléyyiirye miiso na Kaayii Njija. Vapooji vaachwe, Peéterí, Yaakúupu, Yooháani na Anderéa vakamuurya mpooli, 4 “Aai twuyiire, masáare aya ni naadi ^yari fumira? Na ni isháara che ^turi kona de tutaange masáare aya yasengeriire?” 5 Maa akavasea, “Laangi neeja, kari muuntu avakoovere tuku. 6 Sa vaantu ^vari foo kuuja vari kwa irina raani, kira muuntu yoosea, ‘Niini noo yeeye,’ novo vakoovera vari vaantu ^vari foo. 7 ^Mukateiire masáare ya nkoondo na fweefwee ja nkoondo, kari moófaa tuku. Masáare aya ni mpaka yafumire, maa kaa, ura uhero ukaari. 8 Isi kiinula iri nkoondo na isi yiingi, na utemi kiinula uri nkoondo na utemi wiingi. Kava kuri na vitiintima haantu haantu, baa kei, kava kuri na njala ya imalo. Iyo noo ja ncholo vii ya usungu wa makata ^veene waánda. 9 Maa kaa, nyuunyu laangi neeja, twaalwa mweende na balásii na lamurirwa mweende mavawe masinagógii. Baa kei, twaalwa mweende kwa magávana na kwa vatemi sa niini, aho, de mudahe varyiula vataange kimaari. 10 Maa kaa, de ura uhero ufike, ni mpaka ta Masáare Maaja yavariyulwe isi joosi vuu. 11 Na ^muri kwaatwa no twaalwa na balásii, kari mwiitweetyaa che ^muri luusa tuku. Luusi isáare rooroosi ^riri vuyjira mpiindi jiijo, sa masáare ^muri luusa si yaanyu tuku, ni ya Mutima Muija. 12 Muuntu muvarinduka ari mwaanaavo sa uulawe, taata muvarinduka ari mwaana waachwe sa uulawe. Vaana novo vavarinduka vari vala iyo na taata waavo sa uulawe. 13 Suulwa muri ni vaantu voosi sa irina raani. Maa kaa, ^mweene ari

yimirirya fuuru uhero, uwo noo ari lamuririwa. 14 Haantu ^mukíine, ^unyanyi ^uréetaa usaambu ^waviihaviia’ wimire Haantu Haaja si ^hari haachwe haachwe, muuntu yoosoma ataange, vara ^vari isi ya Yudeea vatijire njuulwii. 15 Muuntu ^ari ikekeerii kari akiime iingire na nyuumbii ji atoole kiintu chochoosi tuku. 16 Ura ^ari iwundii atijje chaangu, kari ahinduke na kaayii ji atoole nkáancho yaachwe tuku. 17 Ni mpolai kwa vara ^vari kava varuto na vara ^viindookoonkya siku ijo. 18 Loombi sa iro risifumire mpiindi ja mpeho tuku. 19 Sa siku ijo, kava kuri na uturikiri mukuuu ^mweene si unafumira keende Mulungu uumba weeru fuuru isiku, baa si luu ukafumiire kei vii kaa tuku. 20 Na ngaari ljuva si akéehyaa siku ijo, ngaari kusiina muuntu baa umwi ^ahona vii kaa tuku. Maa kaa, sa vaantu ^veene avasaawula, ajikeehya siku ijo. 21 Na mpiindi ijo kooni muuntu yoyoosi avaséire, ‘La! Masía nu aha’ au ‘La, amwaari kura,’ kari murúmaa tuku. 22 Sa fumira vari vala masía va ulongo na valáli na mutwe va ulongo, bweeyya vari isháara na viintu ^viihwáalarya sa vavakoovere baa vara ^vasaawulwa ni ljuva kooni viri dahika. 23 Maa kaa, nyuunyu mwiime neeja. Navawyiiriire masáare kati ^yakaari fumira. 24 Maa kaa, siku ijo, uturikiri uwo ^uri looka, ^mwaasu kunikirirwa uri na mweeri si uri fala tuku. 25 Nyényeeri wya jeende fuma kurumwii na ngururu ja kurumu singisika jeende.’ 26 Na mpiindi ijo, kira muuntu kumoono ari Mwaana wa Muuntu yookuujja machwii na ngururu ^jiri foo na nkongojima. 27 Maa de atume mirimu yaachwe miija ji ivasaankan’ye na ivareete kwaachwe ^veene avasaawula, fuma mavaru yoosi ya weeru, fuma utulo waasi, fuuru utulo wa kurumu. 28 Ikiindyi fuma kwa musaambu. Matáampi yaachwe kooni yaviire na nchúundo na yaándire turika, mwatángaa mpiindi ja iratira jasengeriire. 29 Jeyyo baa nyuunyu, ^muri kona ivi vyoosi, taangi jira mpiindi jafikire aha muryaangwii. 30 Kimaari noovawyiira, mbyaala ihi si iri looka tuku kende masáare aya yoosi si yanafumira. 31 Kurumu na weeru looka jiri, maa kaa, masáare yaani si yari looka vii kaa tuku. 32 Maa kaa, kusiina ^amányire siku iyo baa sáa iyo tuku, baa mirimu miija ya kurumwii na Mwaana wa Muuntu tuku, ^mweene amányire ni Taata yeemweene. 33 Mwiime neeja na mundoolaanga neeja! Si mumányire mpiindi

ijo ni naadi ^jiri fika tuku. **34** Valuka viri ni ja muuntu ^yookwaata njira, avarékeraa vatámwa vaachwe wiimiriri, kira muuntu na murimo waachwe. Aho, maa akamusea mulangiriri wa muryaangwii alaange neeja. **35** Sa jeyyo, mwiime neeja mpiindi joosi sa si mumányire ni naadi mweenenyumba ^ari hinduka tuku, sa ifanaa akahinduka niuwulo, au nuuchiku, au nuuchiku kati, au namuyiingu, au namutóondo uchiku. **36** Kaani avúndukiirye kuuja, ji avashaane si muliire tuku. **37** Na iki ^cheene noovawyiira, ni vawyiira niise vaantu voosi, mwiime neeja.”

14 Jijaa jachihiire siku iviri vii, de ive ngovi ya Paásika na ngovi ya mikáate si ^ivikirwaa usasi. Vakúulu va veeneisi va Ijuva na vakiindya va Miio vasaakiraa njira ya iyasi yo mukwaata Yéesu sa vamulae. **2** Vakalamula, voosea, “Kari turibweeeye iri isáare mpiindi ja ihi ngovi tuku, sa vaantu kureeta ntiribuka.” **3** Mpiindi ijo, Yéesu ni iturii ra Besanía ajáa, kaayii kwa Simóoni ^mweene asewaa ^ari na ulóonda. Na mpiindi ^varijaa, muuntu muki umwi akiingira aho nyuumbii ^ari na chúpa nduudi ya iweye ^rasongolwa, ^iri na makuta ^yanyúkiraa ya iyoombe ikulukuulu. Akiuwana nkiingo ira chúpa, maa akamwiitira Yéesu yara makuta mutwii, yoomunyemya. **4** Vaantu vamwi vara ^vajaa aho ^vakoone jeyyo, vakakalala maatuku vii, vakaanda kiiwyiira, “Sa che kubwiitira makuta ja ayo jei? **5** Jangaari yaváirwe iyoombe jitooreke mpía ja dinári magana yatatu, maa mpía ijo vaheewe vakiva?” Maa vakamwaamirirya ura muuntu muki. **6** Maa kaa, Yéesu akavasea, “Mureki! Sa che moomujuuwa? Aantámamiire vyabooha. **7** Laangi! Vakiva novo muri mpiindi joosi, ifanaa mukavaambirirya mpiindi yoyoosi ^muri keenda. Maa kaa, niini si ndiri kuva na nyuunyu mpiindi joosi tuku. **8** Uhu muuntu muki atámamire ^cheene adáhire. Aampákire makuta kuvika maviri waani neeja so taahwa. **9** Kimaari noovawyiira, haantu hohoosi aha weerwii Masáare Maaja ^yari variyulwa, iki ^cheene akítámamire uhu muuntu muki luuswa kiri ja nkumbukira yaachwe.” **10** Aho, Yúuda Isikarióoti, umwi wa vapooji vaachwe ikimi na vaviri, akadoma noo muvarinduka Yéesu kwa vakúulu va veeneisi va Ijuva. **11** Vakúulu va veeneisi va Ijuva ^vakateere rira isáare, maa vakavyeenda maatuku vii. Vakiichunga kwaachwe kumuriha

mpía. Aho, Yúuda akaanda saakira nkalo ^yabooha sa amuvarinduke Yéesu. **12** Na siku ya ncholo ya ngovi ya mikáate si ^ivikirwaa usasi, vapooji vakamuurya Yéesu, “Hai ko wookeenda tukwiimirye neeja chóorya cha Paásika?” Siku iyo, ni tuuva ijaa kwa Vayahúudi kusiinja muundi ^iri mpeho sa Paásika. **13** Maa Yéesu akavátuma vapooji vaachwe vaviri, akavasea, “Domi na múujii Yerusaléemu, uko lumana muri na muuntu mulume ^iitfikire saviya ya maaji. Mutuubi, **14** na nyuumba ^ng’eene ari kiingira, muuryi mweenekaaya, mukamusea, ^Mukiindya yookuurya, “Hai kiri chúmba cha vayeni kuuntu ^ndiri riira chóorya cha Paásika na vapooji vaani?” **15** Uwo mweenekaaya valaira ari chúmba kikulu ^kiri gorófii, kwaviikwa viintu vyoosi neeja. Imyi neeja Paásika haaho.” **16** Maa reeru, vara vapooji vaviri vakiinuka, vakadoma na múujii. ^Vakafike múujii, vakashaana kira kiintu ja ^vyeeene Yéesu ajáa avawyiiriire. Maa vakiimya neeja chóorya cha Paásika. **17** Iwulo ^rikingire, Yéesu na vapooji vaachwe ikimi na vaviri vakiingira. **18** Mpiindi ^vajaa méesii voorya, Yéesu akavasea, “Kimaari noovawyiira, umwi waanyu kuunvarinduka ari.” **19** Vapooji vaachwe ^vakateere jei, maa vakavisuula, vakamusea umwi umwi, “Si viri kuva ni niini tuku?” **20** Maa akavasea, “Ni umwi wa vapooji vaani ikimi na vaviri, ^yooriirya mukáate luumbwii na niini aha. **21** Mwaana wa Muuntu ni mpaka atamanye no kulawa, ja ^vyeeene vyaandikwa Masáarii ^Yari Mpeho. Maa kaa, ni mpolai kwa muuntu ura ^ari muvarinduka! Ni pwee vijáa ngaari baa si avyaalwa.” **22** Mpiindi ^varijaa, Yéesu akatoola mukáate, akamudumba Mulungu, akubendulabendula, maa akavaheera vapooji vaachwe, akavasea, “Toolii, uhu ni maviri waani.” **23** Maa akatoola kikóombe cha divái, akamudumba Mulungu, akavaheera voosi vakanywa aho nduvwii. **24** Maa akavawyiira, yoosea, “Ihi ni sakami yaani ya muháko ^iri kiitwa sa vaantu ^vari foo. **25** Kimaari noovawyiira, luu si nkanywiire kei divái tuku, mpaka siku ^ng’eene nkinywiire ufya uko Utemii wa Mulungu.” **26** ^Vakiimbe lwimbo, vakalooka na Luulwii Iwa Miseitúuni. **27** Yéesu akavasea vapooji vaachwe, “Nyuunyu voosi kuundeka muri niimweene ja ^vyeeene vyaandikwa Masáarii ^Yari Mpeho, ^Kumuvaa ndiri murísi, na muundi jaachwe joosi kiipasa

jiri.’ 28 Maa kaa, ^ndiri fufuka, valongorera yaanyu.” 45 Yúnda akahululuka na kuri ndiri na isi ya Galiláaya.” 29 Peéteri akamusea, Yéesu, akamuluumba, “Mukiindya!” Maa “Baa vakutiije voosi wuu, niini si ndiri kureka akamusundira. 46 Ira mpuka ikamukwaata tuku.” 30 Yéesu akamusea, “Kimaari kaa Yéesu, maa vakamuvika mikonwii yaavo. nookuwyyira, uchiku wo wuu, nkukulume si 47 Aho, umwi wa vara ^vajáa na Yéesu inavika lwa kaviri, luusa uri si waamányire tuku akakuula nyaasuka njatwii, akamutema kutu katatu.” 31 Maa Peéteri akuumirira, yoosea, dúú mutámwa wa mweeneisi mukulu! 48 “Tuku! Baa kooni ni kukwya, nkwe na weewe, Yéesu akavasea, “Niini ndiri muhóki vaantu niini si ndiri sea si nakumányire tuku!” Baa viintu muújire no kunkwaata na nyaasuka vapooji voosi vakalusa vivira. 32 Maa vakafika na nkusi wuu? 49 Siku joosi nijáa na nyuuny iwindii ra Getisemáane, Luulwii lwa Miseitúuni. noovariyula waámii wa Kaaya Njija ya Ijuva. Yéesu akavasea vapooji vaachwe, “Ikali aha Amwi si mwaankwaatáa kura? Haaha vyavúire sa Masáare ^Yari Mpeho yakiimane.” 50 Aho, vapooji voosi vakoofa maatuku vii, vakamutijja, maa vakamureka yeemweene. 51 Kwajáa kunu yookiiteera usungu munumunu, kwatiite mutavana umwi ^amutuubáa Yéesu, akavasea, “Mutima waani wookaava kende ajáa iwiikiire lweénda lwa kitáni vii. fra nkwe. Ikali aha, mukeeshe chiriri.” 52 mpuka ^ikayere kumukwaata, akavahonyoka, akareka lweénda lwaachwe lwa kitáni mikonwii yaavo, maa akatijja na kisava mwaarya. 53 Akaseesa na mbere kiduudi, akalaala isi na Hara, vakamutwaala Yéesu na kwa mweeneisi inda, maa akaanda mulomba Mulungu, kooni mukulu. Maa vakúlu va veeneisi va Ijuva, viri dahika mpiindi ya uturikiri waachwe vawosi, na vakiindya va Miuro, vakalumana imunehe, 36 akasea, “Áaba, Taáta, yoosi kwaako hamwi. 54 Peéteri ne ajáa amutúbire Yéesu yadahikáa. Nookulomba nseyirya kikóombe kwa kuli, akiingira waámii kwa mweeneisi iki cha uturikiri. Maa kaa, si ja ^vyeene niini mukulu, maa akiikala na valukaluka yookoota noosaaka tuku, ive ja ^vyeene weewe uri mooto. 55 Vakúlu va veeneisi va Ijuva saaka.” 37 ^Akahinduke kwa vara vapooji na Balása Nkulu yoosi, vasaakiraa ushahídi fuma vaachwe vatatu, akavashaana vanyéyyiirye, kwa vaantu viingi, sa vamusitaakye Yéesu de akamwaanirira Peéteri, “Simóoni, anyéyyiirye vamuulae. Maa kaa, si vaturya kiintu tuku. wuu? Usiindirwe keesha baa isaa rimudu vii? 56 Na vaantu ^vari foo vatooláa ushahídi ji mwiingire mtehwii tuku. Mutima wimire wa ulongo, maa kaa, ushahídi waavo si wiifwana neeja kutumama wuuja, maa kaa, wasiindwa baa kiduudi vii tuku. 57 Aho, viingi vakiima, maviiri usiina ngururu tuku.” 39 Akadoma noo vakamulongowererya voosea, 58 “Tamuteera loomba kei, akaluusa masáare yayara. 40 Kei yoosea, ati, ‘Niini girimula ndiri ihi Kaaya Njija ^akahinduke, akavashaana valiire, miiso yaavo ^yajeengwa ni vaantu, maa de njeenge yiingi yajáa yarúthaire ni tulo. Vakakwaatwa ni soni, kwa siku itatu vii. Maa kaa, iyo si iri jeengwa vakasiindwa cho muuyirya. 41 ^Akahinduke ni vaantu tuku.” 59 Baa jeyyo ushahídi waavo lwa katatu, akavawyyira, yoosea, “Nyuuny ukiitaa. 60 Maa akiima mweeneisi mukulu mbere ya Balása Nkulu, akamuurya Yéesu, iise mikonwii ya vavi. “Eri, si wookuuyirya kiintu chochoosi tuku wuu? Aya masáare ava vaantu ^vookusitaakya 42 Inuki, hendi talooke! ni kiintu che?” 61 Maa kaa, Yéesu akakirinya Laangi úra mvarinduki waani affikire.” 43 sawu baa kuuyirya tuku. Hara mweeneisi Mpiindi Yéesu ^ajáa akaari yoolusika na mukulu akamuurya kei, “Weewe noo Masía, vapooji vaachwe, Yúnda, umwi wa vara ikimi Mwaana wa Mulungu ^Atalariwa wuu?” 62 na vaviri, akafika na mpuka ^iri na nyaasuka na Yéesu akasea, “Hii, noo niini. Luu kumoono mpulo. Mpuka iyo ijáa yatúmirwe ni vakúlu muri Mwaana wa Muuntu iikiyire mukono va veeneisi va Ijuva, vakiindya va Miuro na wa kulume wa Mweenengururu, yookuuya vawosi. 44 Haaha, Yúnda úra mvarinduki, mweeri ya machu ya kurumwii.” 63 Mweeneisi ajáa ahúmwiire valaira ishára yoosea, “Úra mukulu ^akateere jei, maa akamoola ingo ^ndiri musundira ja noomuluumba noo yeeye. Mukaati, mumusumale, aveere mikonwii

yaachwe na nkalari, yoosea, “Mashahídi va che kei? 64 Múutéire uhiintiki waachwe! Haaha ni jooli moosea?” Voosi vakalúusa irya voosea, “Uhu, inkwya noo kiintu ‘kimutéire!” 65 Vaangi vaavo vakaanda kumuchwiira mati, vakamuchunga ntaami miiswii, vakamuvaa ngúumi, de vandomuhenchula, “Lúusa, ni ani akuváire?” Baa valukaluka va aho ‘vakamuhokerere, vakamuhapula makóofi. 66 Mpiindi ijo joosi, Peéteru ajáa akaari waámii, maa akuvá muhínja umwi wa vatúmwa va mweeneisi mukúulu. 67 ‘Akamoone Peéteru yookoota mooto, akamutuuirya miiso, kunu yoosea, “Baa weewe ni hamwi waari na uhu Yéesu wa Nasaréeti!” 68 Peéteru akasiita, yoosea, “Si mányire na si nootaanga ‘cheene woolúusa tuku.” Maa akiinuka, akitookiima mutiryaangwii. Hara nkukulume ikaviika. 69 Ura mutúmwa ‘akamoone Peéteru, akavasea kei vara vaantu ‘vajáa víimire ne aho, “Uhu ne ni umwi waavo!” 70 Peéteru akasiita kei gigiri. Mpiindi kiduudi ‘ikalooke, vara vaantu ‘vajáa víimire ne aho, vakamusea Peéteru, “Kimaari, weewe uri umwi waavo, sa uri Mugaliláaya weewe hamwi na aval!” 71 Peéteru akaanda kiijuma no kiilaha yoosea, “Si namumányire uhu muuntu ‘moolúusa tuku.” 72 Hahara, maa nkukulume ikaviika lwa kaviri. Maa Peéteru akakumbukira rira isáare ‘aari awyíirirwe ni Yéesu, “Nkukulume si inaviika lwa kaviri, sea uri si waamányire tuku katata.” Aho, akaanda kiita miísoori ni usungu.

15 Maa reeru, kukamwaa. Vakúulu va veeneisi va Ijuva, vawosi, na vakiindya va Miiri na Balása Nkúulu yoosi ya Vayahúudi, vakiirumira ‘vyeeene vari mubweeyya Yéesu. Vakamuchunga piingu, maa vakamutwaala na mbere ya gávana Piláato. 2 Piláato ‘akateere masáare yaavo, maa akamuurya Yéesu, “Weewe uri mutemi wa Vayahúudi wuu?” Ne akuuyirya, yoosea, “Weewe ulúusire.” 3 Vakúulu va veeneisi va Ijuva vakamusitaakya Yéesu masáare ‘yari foo. 4 Aho, Piláato akamuurya kei, “Sa che si wookuuyirya? Laanga ni masáare yangai vookusitaakya!” 5 Maa kaa, Yéesu akakirinya sawu, baa kuuyirya tuku. Sa jeyyo, Piláato akatulwala. 6 Na mpiindi ja ngovi ya Paásika, Piláato ajáa iijuvira kumuchungurira mufúungwa umwi, ‘mweene vaantu vari loomba arekerwe. 7 Kwajáa kwatiite muuntu umwi

‘asewáa Baráaba, ‘ajáa achuungwa munyololwii na vararinduki va wiimiriri wa Kirúumi viingi. Na mpiindi ja vararinduki, yeeye na vararinduki vajáa vúlúlaa vaantu. 8 Aho, vaantu ‘vari foo vakadoma kuri Piláato, vakamuloomba amuchungurire mufúungwa umwi ja ‘vyeeene iijuvira mpiindi ja Paásika. 9 Piláato akavuurya, “Saaka mwiise nimuchungurire mutemi wa Vayahúudi wuu?” 10 Avuurya jei, sa ajáa ataanga vakúulu va veeneisi va Ijuva vajáa vamureeta Yéesu na kwaachwe, sa vamooneráa kivina. 11 Kiri vyoova jeyyo, vakúulu va veeneisi va Ijuva vakavasoonka vaantu, vamuloombe Piláato amuchungurire Baráaba. 12 Piláato akavuurya kei, “Ha de che moosaaka nimubweeyye uhu muuntu nyuunyu ‘mumuséaa, ‘mutemi wa Vayahúudi?” 13 Vaantu vakatula isóso, voosea, “Aning’iniwe musaláabii fuuru akwye!” 14 Piláato akavuurya, “Sa che? Uvi che abwéeyiirye?” Maa voovo vakatulwala isóso, voosea, “Aning’iniwe musaláabii fuuru akwye!” 15 Sa viintu Piláato asaakáa veerya mitima Vayahúudi, akavafumirya Baráaba munyololwii. Akavakwaatia valwi nkoondo vamuvae Yéesu mijeléedi na vamuning’in’ye musaláabii fuuru akwye. 16 Hara, valwi nkoondo vakamutwaala Yéesu na balásii ya ijuumbii ra kitemi ra gávana Piláato ‘riséwaa ‘Paratoría.” Vakasaankan’ya mpuka yoosi ya valwi nkoondo. 17 Vakamuvikira Yéesu ingo ya kitemi ‘iri gyaa. Vakafota kisasaavo cha miíwa, vakamuvikira mutwii. 18 Maa vakaanda muluumba na heenchu, “Lamukyaade ee aai, mutemi wa Vayahúudi.” 19 Vakatuuba mvaa na isaanga mutwii no muchwiira mati. Vakamuhena voochwaama ja vaantu ‘voomunyemya mutemi. 20 ‘Vakamuhle muhena, vakamufumya ira ingo ‘iri gyaa, maa vakamuvikira ingo jaachwe. Aho, vakamufumya na weerwii sa vakamuning’in’ye musaláabii fuuru akwye. 21 Mpiindi ijo, valwi nkoondo vakalumana na muuntu umwi njirii ‘asewáa Simóoni fuma Kiréene, taáta waala Alekisáanda na Rufáasi. Ingiráa na Yerusaleému, maa vakamudoomererya avaale musaláaba wa Yéesu. 22 Vakamutwaala Yéesu fuuru haantu ‘kuséwaa Goligóota, noo kusea, “Kisáaya cha Mutwe.” 23 Vakamuheera divái ‘yasaangiwa na mooda ‘uséwaa manemáane, anywe, maa kaa, yeeye akasiita. 24 Vakamuning’in’ya musaláabii. Maa vakiigavira ingo jaachwe ko jivaira mbare sa vataange ani aheewe

irikwi. 25 Mpiindi ^vamuning'in'yaa musaláabii, ijáa ni namutóondo mpiindi jo yuurira ng'oombe. 26 Mweeri ya mutwe waachwe vakavairira ibambari ^raandikwa kiloongi chaachwe, "Mutemi wa Vayahúudi." 27 Vívi vaviri vakaning'iniwa musaláabii ne, kira muuntu musaláabii waachwe, umwi ivaru ra kulume na wiingi ivaru ra kumooso. [28 Masáare ^Yari Mpeho yakakiimana ja ^vyene yalusaa, "Avalwa hamwi na ^vawúnaa miiro."] 29 Vakeri njira vara ^valookaa na aho, vakamutukira no singisa mitwe na heenchu voosea, "Aai, si ujáa usea ati utite ngururu jo girimula Kaaya Njija ya Ijuva, maa kei wiimye kwa siku itatu? 30 Hooni haaha kiima aho musaláabii, wiilamuriye!" 31 Viivyo vakúulu va veeneisi va Ijuva na vakiindya va Miiró vakamuhenchula, voosea, "Avalamuriyaa viingi, amwi yoosiindwa kiilamuriya yeemweene? 32 Ati, yeeye ni Masía, mutemi wa Isiraeéli, ni akiime sa tulaange, de turume." Baa vara ^vajaa vaturikiriwa misaláabii ne, vakamutukira. 33 Na kwaandira mpiindi ja mpoloonge fuuru mpiindi ja cháamuusi, kilwiirya kikakunikirira isi yoosi. 34 ^kfafike mpiindi ja cháamuusi, Yéesu akaanirira na ngururu, yooluusika na nduusika ya kimeevo ya Kiaráamu, "Elóoi, Elóoi, láama sabakitáani?" noo kusea, "Ee Muluungu, ee Muluungu, amwi waandékire?" 35 Vamwi va vaantu vara ^vajaa hara ^vakateere ayo masáare, maa vakasea, "Teeri, yoomukemera Elía." 36 Muuntu umwi akakuurika, akafarimbirira kiintu ^kiri monyomonyo isaangii, akiita tukya diváaai ^yasasuka, maa akamuheera Yéesu afiye, kunu yoosea, "Mureki, hooni tulaange kooni Elía ari kuuja ji amukiimye aho musaláabii." 37 Hara, maa Yéesu akaana na ngururu, akawulala. 38 Hahara ipasía ra Kaaya Njija rikaatuka kati na kati fuma mweeri fuuru isi. 39 Mukúulu wa valwi nkoondo ^ajaa iimire mbere ya musaláaba, ^akoone ^vyene Yéesu awúliire, maa akasea, "Kimaari, uhu muuntu ni Mwaana wa Muluungu aari." 40 Hara kuli kuli, kwajaa kwatiite vaantu vaki ^valaangaa ayo masáare. Aho jei, vajaa vamwaari vala Maríia Makidaléena, Salóome na Maríia íyo waala Yóose mwaanaavo na Yaakúupu muduudi. 41 Avo noo ^vamuutubaa Yéesu mpiindi ^ajaa Galiláaya noo mutumamira. Baa kei, vajaa vamwaari vaantu vaki viingi ^vari foo, ^vajaa vuuja ne na Yerusaléemu. 42 Siku Yéesu ^awulala ni siku yo virisha Sabáato

ijáa, siku imwi de ive Sabáato na kyuuulwa. 43 Kwajaa kwatiite muuntu umwi ^asewaa Yooséefu fuma múuji wa Arimatáaya. Yooséefu ni umwi wa Balása Nkuulu ya Vayahúudi ajáa. Anyemiwaa maatuku vii, baa kei, awoojaa kuuja kwa Utemi wa Muluungu. Akiitema, akadoma kwa Piláato, akitooolomba aheewe muviri wa Yéesu sa akuutahe. 44 Piláato ^akapate mulomo Yéesu akwíire chaangu vii, maa akatululvala. Akamwaanirira mukúulu wa valwi nkoondo, maa akamuurya kooni ni kimáári Yéesu akwíire. 45 Piláato ^akawyiirwe ni ura mukúulu wa valwi nkoondo ni kimáári Yéesu akwíire, maa akamuheera rúusa Yooséefu asumule muviri wa Yéesu. 46 Yooséefu akiitowula sáanda ya kitáani. Akuukiimya muviri wa Yéesu, akuufarimbirira na ira sáanda, maa akiita kuutaaha mbiríríri ya mpaanga ^ng'eene ijáa yabokwa lukaandii lwa iweye. Akafingiritiya iweye ikuulu yoorifintamya muryaangwii wa mbiríira. 47 Vala Maríia Makidaléena na Maríia íyo waala Yóose, vakahoona hara haantu Yéesu ^atáahirwe.

16 Lomutóondo yaachwe mwaasu ^ukakutumire, siku ya Sabáato ikalooka. Hahara, Maríia Makidaléena, Salóome na Maríia íyo waala Yaakúupu vakiita wula makuta ^yanyukira, sa vakahake muviri wa Yéesu. 2 ^Kukamwaa vii siku ya Jumapiiri na mwaasu ^ukatule, vakadoma na mbiríríri ya mpaanga ^yabokwa mwaalaliwii haantu Yéesu ^ataahiirwé. 3 Mpiindi ^vajaa vakaari njirii, vakaanda kiiyurya, "Ni ani de ari ko tufingiritiya rira iweye hara muryaangwii wa mbiríira?" 4 Valúusa jeyyo, sa rira iweye ni ikúulu maatuku vii rijáa. ^Vakafike vii, vakoona rira iweye rafingiritiwe, risiina tuku hara muryaangwii. 5 ^Vakiingire hara mbiríríri, vakamooni mutavana umwi iivíkiire nkáancho njeru chwee, ifíkiire mukono wa kulume wa mbiríira, maa vakiivunduka maatuku vii. 6 Ura mutavana akavasea, "Koofi tuku! Si musaakira mwiise Yéesu fuma Nasaréeti ura ^aning'iniwé musaláabii fuuru akakwya? Afúfukire! Asiina aha tuku. Laangi baa haantu ^alaariiwé. 7 Haaha domi kwa vapooji vaachwe baa na Peéteru mukavasee, ^Yéesu valongorera iise na Galiláaya, uko moona muri ja ^vyene ajáa avasea." 8 Vara vaantu vaki kunu vootetema ni woowa, vakafuma hara mbiríríri itíijo, kunu

vatúlúviire. Si valúusa isáare roroosi kwa muntu tuku sa voofaa maatuku vii. 9 (note: The most reliable and earliest manuscripts do not include Mark 16:9-20.) Yéesu akafufuke Jumapiri namutóondo uchiku, muntu wa ncholo amufumira ni Maríia Makidaléena. Uhu Maríia, Yéesu ajaa amuseyya mirimu mivi mufungati. 10 Maa Maríia akadoma, akavawyiira vara vaantu vayeendan'ya na Yéesu. Avo vaantu vajaa vakaari voorira no myaa. 11 Vakateere Yéesu afufukire, baa Maríia Makidaléena amwiine, si varuma ayo masaaare tuku. 12 Mpiindi kiduudi ikalooke, Yéesu akavafumira vapooji vaachwe vaviri vadamaa na maturii, ari na buuwo yiisimire. 13 Avo vaantu vakahinduka na Yerusaléemu, vakavawyiira viivaavo, baa avo si vavaruma vii tuku. 14 Lo mwiisho, Yéesu akavafumira vapooji vaachwe ikimi na mwi mpiindi varijaa chakurya. Akavadalavya, sa viintu si vavaruma vara veene vajaa vamoona afufukire na ufafu wa mitima yaavo. 15 Maa akavasea, "Domi kuri weeru yoosi, mukavawyiire no vavariyurira vaantu voosi Masaaare Maaja. 16 Ura ari ruma no batisiwa, hona ari. Maa kaa, mweene ari siita ruma, heewa ari irya ni Mulungu. 17 Na iji noo ishara vari kuva nojo vara veene vari ruma. Kwa irina raani vaseyya vari vaantu mirimu mivi, kei lusika vari nduusika ifya si vanajiteera baa siku imwi. 18 Baa vakwaate njoka na mikono, na vanywe kinyeruumbe, si vari kuva kiintu vii kaa tuku. Kei, vavikira vari mikono valwiri, novo hongera vari." 19 Maa reeru, Yéesu Mweenevyoosi akahumule vawyiira ayo masaaare, akasumulwa na kurumwii. Kura mweeri akiikala mukono wa kulume wa Mulungu. 20 Vapooji vaachwe, vakadoma, vakavawyiira no vavariyurira Masaaare Maaja haantu hoosi. Yéesu Mweenevyoosi ne akatumama novo no roonekya isaaare raachwe ko bweyya ishara jidoman'ya na isaaare iro.

Lúka

1 Kwaako Toofili kijeengi, Vaantu ^vari foo vaandika masáare aya ^yakiimana aha miitu. **2** Avo vaandika aya, ja ^vyeeene tavairwa mbuwo ni vara ^voona na miiso yaavo keende aho ncholo, na vara ^vajáa vatumami va Masáare Maaja. **3** Naani, ^nkayasimbule neeja aya masáare keende ncholo, noona nikwaandikire neejaneja weewe Toofili kijeengi ^nikunyemyaa. **4** Jeyyo taanga uri kikomi cha masáare yoosi ^uvaryurirwa. **5** Mpiindi ja Heróode Mukúúlu mutemi wa Yudeea, kujáa kwatiite mweeneisi wa Ijüva umwi ^asewáa Sakaría. Uhu Sakaría ni wa mpuka ya veeneisi va Ijüva va Abíya ajáa. Muki waachwe noo Elisabéeti asewáa. Na yeeye woosi ni wa ufumo wa lukolo lwa Harúuni ajáa. **6** Vala Sakaría na Elisabéeti ni vawoloki vajáa mbere ya Muluungu. Voovo vatuubáa miiro yoosi ya Ijüva na ndairiri jaachwe baa mang'uulo tuku. **7** Maa kaa, voovo vajáa vasiina vaana tuku, Elisabéeti ni muumba ajáa na voosi vajáa vavüire magarugeeda. **8** Haaha siku imwi, Sakaría atumamáa murimo wa veeneisi va Ijüva mbere ya Muluungu. Mpiindi ijo ni nkalo ya mpuka yaachwe kutumama Kaayii Njija ya Ijüva ijáa. **9** Sakaría ajáa asáawüirwe ko vairwa mbare iingire na Kaayii Njija ya Ijüva noo kookuuya ng'óono ^jinyúkíraa, ja viintu tüva ja veeneisi va Ijüva ^jijáa jasea. **10** Na mpiindi Sakaría ^akuusyáa ng'óono ^jinyúkíraa uko, mpuka ya vaantu ijáa yijíngire kura waámii yoomulomba Muluungu. **11** Aho, murimu müja wa Ijüva ukamufumira Sakaría, ukiiima ivaru ra kulume ra masabáahu yo kuusirirya ng'óono ^jinyúkíraa. **12** Sakaría ^akamoone ura murimu müja, mutima waachwe ukafirira na akoofa maatuku vii. **13** Maa kaa, murimu müja ukamusea, "Sakaría, koofa tuku! Muluungu atéüire kulomba kwaako. Muki waako Elisabéeti kuvyaarira ari mwaana mulume. Irina raachwe umukemere Yooháani. **14** Weewe kuvyeenda uri, na kuva uri na cheeru. Baa vaantu ^vari foo vaa vari siriri siku yo vyaalwa kwaachwe. **15** Sa yeeye kuva ari mukúúlu mbere ya Ijüva, si akanywüire diváai au kiintu chochoosi ^kiréevyaa vii kaa tuku. Yeeye kumuhokera ari Mutima Müja keende indii ya íyo waavo. **16** Vahindula ari Viisiraéli ^vari foo na kwa Ijüva Muluungu waavo. **17** Uwo, longoola ari mbere ya Ijüva,

kwa ngururu na mutima wa Elfa. Vahindula ari vala baaba na kwa vaana vaavo. Jeyyo, vahindula ari vara ^vasiina matu na kuri tooti ya uwoloki na kuviimya ari neeja kumuhokera Ijüva." **18** Aho, Sakaría akuuyurya uwo murimu müja, "Niini nadálahiire, baa mudala waani woosi adálahiire. Jooli ndiri taanga isáare iri ni ra kimáári?" **19** Aho, maa murimu müja ukamuwyüira woosea, "Niini ndiri Gaburiéli, niímaa mbere ya Muluungu, na yeeye aantü mire nikuwüire aya masáare maaja. **20** Haaha sa viintu si urü mire aya ^nakuwyüiriire, dunga uri mulomo fuuru siku ira mwaana ^ari vyaalwa. Kikomi masáare yaani kiimikiririwa yari mpiindi ^jiri fika!" **21** Mpiindi ijo, vaantu vamüwoojeráa Sakaría kura waámii kunu vahwáliire, sa ajáa achérevire kufuma Kaayii Njija. **22** ^Akafume, akava si yoodaha kulúsika novo tuku. Aho vakataanga íne njori mura Kaayii Njija, sa ni avalairáa na mikono vii, si yoodaha lúsika tuku. **23** Mpiindi jaachwe jo tumama Kaayii Njija ^jikasire, maa akahinduka na kaayii. **24** Siku ingai vii ^jikalooke, Elisabéeti muki waachwe akava mawulu maruto, akiivisa kaayii kwaachwe kwa myeeri isaano kunu yoosea, **25** "Ijüva noo ^mweene aantü mamiire iki, yeeye aanaanga siku jira sa aanséyyiirye soni yo diira kuva na vaana mbere ja vaantu." **26** ^Ukafike mweeri wa sasatu keende Elisabéeti ^kave muruto, Muluungu akatuma murimu müja Gaburiéli utamanye fuuru ituri ra Nasaréeti ^iri isi ya Galiláaya. **27** Uko, ukatamanya fuuru kwa muhiínja umwi ^ajáa munjala. Uhu ajáa atumirwa ni müuntu umwi ^asewáa Yooséefu wa lukolo lwa mutemi Daúdi. Na irina ra uwo muhiínja noo Maríia asewáa. **28** Murimu müja ^ukafike kwa Maríia, maa ukamusea, "Lumbi niijo weewe ^uheewa nduwo, Ijüva ni na weewe ari!" **29** Maríia ^akateere jeyyo, akahwaalala maatuku vii, akiyurya yoosea, "Íhi lumbi ni ya che?" **30** Aho, maa murimu müja ukamusea, "Maríia, koofa tuku! Wapátire müja miiswii ya Muluungu. **31** Teera! Kava uri muruto, na kuva uri na mwaana mulume. Irina raachwe mukemera uri Yéesu. **32** Yeeye kuva ari mukúúlu, na kaanirirwa eende Mwaana wa ^Ari Mweerimweeri. Ijüva Muluungu kumuheera ari ichuumbi ra kitemi ra baaba waavo Daúdi. **33** Kwiimirira ari kaaya ya Yaakúupu kwa siku ^jisiina uhero, na ütemi waachwe kuva uri usiina uhero." (aion g165) **34** Maríia akuuyurya

ura murimu muja, “Iri isáare jooli riri dahika, (aiōn g165) 56 Ūko Maríia akiikala na Elisabéeti na niini nkaari si ninaseesererwa ni muuntu ja myeeri itatu jei, maa de akahinduka na mulume?” 35 Aho, murimu muja ukamusea, kaayii kwaachwe. 57 Mpiindi jo kiichungula “Mutima Muja kuujira ari, na ngururu ja ^Ari Elisabéeti ^jikafike, akiichungula mwaana Mweerimweeri kukunikirira jiri. Sa mwaana mulume. 58 Vakaaya na vanduu vaachwe ^ari vyaalwa, kuva ari muja na kaanirirwa ^vakateere ^vyeeene Ijuva amulángire na riiso ra eende Mwaana wa Mulungu. 36 Laanga, wuja munumunu, vakava voovyeenda hamwi baa munduu waako Elisabéeti atiite uruto wa ne. 59 Siku ya naani keende mwaana ^avyaalwa mwaana mulume mpiindi iji ja udala waachwe. ^ikafike, vakuja noo mutwala mwaana na Ūra ^vamwaaniríáa muumba, uhu ni mweeri kibawii. Vakasaaka vamukemere ura mwaana wa sasatu wa uruto waachwe. 37 Sa kwa Sakaríia irina ra taáta waavo. 60 Maa kaa, Mulungu kisiina si ^kídhíkaa tuku!” 38 Aho, íyo waavo akasiita yoosea, “Tuku! Irina ^ari Maríia akasea, “Laanga, niini ndiri mutumami kaanirirwa ni Yooháani.” 61 Novo vakamusea, wa Ijuva, vive kwaani ja ^vyeeene ulúusire.” “Amwi lukolwii lwaanyu kusiina muuntu ^ari ni Aho, maa re ura murimu muja ukalooka. irina ja iro tuku?” 62 Aho, maa kei vakamuurya 39 Siku ingai vii ^jikalooke, Maríia akakwaata taáta waavo ko moonekya na mikono sa vataange njira, akafweenga na múuji umwi ^uri isi ya ni irina che ^ari mukemera. 63 Sa jeyyo, Sakaríia viduunda vya Yúda. 40 Ūko akiingira kaayii kwa akaloomba kabambari ko kaandikira, maa Sakaríia, akamulumbya Elisabéeti. 41 Elisabéeti akaandika jei, “Irina raachwe noo Yooháani.” ^akateere lumbi ya Maríia, mwaana ^ari indii Aho, maa vaantu voosi vakahwaalala. 64 Hahara, yaachwe akabwiita. Aho, ngururu ja Mutima lurimi lwaachwe lukachunguluka, akaanda Muja jikamuujira Elisabéeti. 42 Akalusu na lusika yoomudumba Mulungu. 65 Vakaaya ngururu yoosea, “Weewe watalariwa kulookya voosi va Sakaríia vakakwaatwa ni woowa. vaantú vaki voosi, na mavyaalwa wa inda yaako Masáare aya yakeenera isi voosi ya viduunda vya atalariwa. 43 Niini ndiri ani mpaka íyo wa Yudeea. 66 Vaantu voosi ^vateera aya masáare, Mweeneovoosi waani uje noo kuunaanga? 44 vakahwaalala na vakatuuba kwiiririkana mitimii Laanga, ^nkateere vii lumbi yaako, mwaana indii yaavo kunu vookiisea, “Uhu musinga ni ari jooli yaani, afiriire na cheeru. 45 Ūtalariwa weewe, ari kuva?” Viiririkanáa jeyyo, sa vajáa vataanga sa uruma Ijuva tumama ari yara ^akuwyyira.” mukono wa Ijuva ni ne ujáa. 67 Aho, Sakaríia 46 Aho, maa Maríia akasea, “Mutima waani taáta waala ura musinga akapata ngururu ja wamubwéeyiryaa Ijuva nkongojima, 47 kei Mutima Muja, akaanda lusu uláli na mutwe mutima waani wavyeëndire, kwa Mulungu yoosea, 68 “Adumbe Ijuva Mulungu wa Mulamuriri waani, 48 sa akwíne kusova ngururu Isiraéli, sa ujijire vaambirirya no vanunuula kwa mutumami waachwe. Kikomi, kwaandira vaantu vaachwe. 69 Atuhire Mulamuriri ^ari na haaha, nkolo joosi ja weeru kunyanirira veende ngururu, kufuma ichina ra Daúdi mutumami natalariwa, 49 sa Mulungu Mweenengururu, waachwe, 70 ja ^vyeeene Mulungu alusu aantumamiire masáare makuulu. Irina raachwe ko tweera valáli na mutwe vaachwe keende ni riija. (aiōn g165) 71 kutulamurirya iise fuma 50 Kulaanga na riiso ra wuja kwaachwe mikonwii ya vavi viitu, na kufuma mikonwii kwatámanyaa na kwa vaantu ^vamunyémyaa, ya voosi ^vatusuula. 72 Abwéeyiirye jei kufuma mbyaala imwi furu yingi. 51 Yeeye koonekya riiso ra wuja kwa vala baaba wiitu, atumamire masáare makuulu kwa mukono ko kumbukira muháko waachwe muja. 73 waachwe, avapásirepasire vara ^viivaa kipeembe Muhákwi uwo, amulaha Aburaháamu baaba mitimii yaavo. 52 Avakímiirye vakúlu fuma wiitu, 74 kutulamurirya ari fuma mikonwii machuumbii yaavo ya kitemi, na vara ^vari isi ya vavi viitu, haaha tumutumamire yeeye baa avíinwiire. 53 Vara ^vari na njala aviikutya viintu woowa tuku, 75 kwa wuja na uwoloki mbere ^vyabooha, maa kaa, vasúngaati avakibirya na yaachwe, siku joosi ja nkaasu jiitu. 76 Naawe mikono mituhu. 54 Amwaambiriirye Isiraéli mwaana waani, kaanirirwa weende muláli na mutwe wa ^Ari Mweerimweeri, sa mulongorera uri Ijuva, umwólorire njira yaachwe, 77 na ^vyeeene avalaha vala baaba wiitu, Aburaháamu vawyyira uri vaantu vaachwe miryungu ya na mbyaala yaachwe kwa siku ^jisiina uhero.”

kulamuririwa kwaavo, ko sewa uvi waavo wasífire. **78** Kwa njira ya kulaanga kwaachwe na riiso ra wuuja kukulu, kiweeru chaachwe kutuujiira kiri fuma mweeri, **79** sa kivamurikire voosi vara ^vikalaa kilwiiriyi cha murimirimii wa inkwya, na kilongoole majeo yiita na njirii ya mwiikalo muuja.” **80** Yooháani akula, akatuuba kuva na ngururu ja Mutima Muuja. Akiita kiikala isi ya ibaláángu, mpaka siku ^aanda murimo mbere ja vaantu va Isiraéli.

2 Siku ijo, Kaisári Agúusto mutawáala wa weeru ya Róoma, ajáa alairirya vaantu voosi va isi ja utemi waachwe valwe. **2** Kuvalwa uku noo kujáa kwa ncholo mpiindi Kirenío ^ajáa gávana wa isi ya Síria. **3** Sa jeyyo, vaantu voosi vajáa vadoma noo valwa, kira muuntu múujii kuuntu lukolo lwaachwe ^lwafuma. **4** Na sa viintu Yooséefu ajáa ni wa ichina ra Daúdi, ne akaambuka fuma múujii wa Nasaréeti, ^uri isi ya Galiláaya, fuuru múuji ^uséwaa Betelehéemu, ^uri isi ya Yudéea. **5** Ne ajáa atamanya na uko noo walwa hamwi na Maríia muhíinjá ^ajáa amutamira. Mpiindi ijo, Maríia ni mawulu maruto ajáa. **6** Na mpiindi ^vajáa uko Betelehéemu, siku ja Maríia jo kiichungula jikava jafikire. **7** Maríia akiichungula mwaana wa ndaambere wa kiintu kilume. Akamukunikirira na ingo ja kisinga, maa akamulaarya mulaambwii wo riishirya ng’oombe, sa vajáa vasóvire nkalo nyuumbii ya vayeni. **8** Haaha, heehi na aho kuuntu ^vajáa uchiku uwo, kujáa kwatiite varísi ^valaangirirya makukikuki ya muundi na mburi uko mawundii mpiindi ja uchiku. **9** Koonka, murimu muuja wa Ijüva ukavafumira, kiweeru cha nkongojima ya Ijüva kikavariingirira mavaru voosi. Aho, vakoofa mpaka vakoololokera. **10** Maa kaa, murimu muuja ukavasea, “Koofi tuku! Laangi, navarétiire masáare maaja ^yari kuva cheeru kikuulu kwa vaantu voosi. **11** Sa isiku aha múujii wa mutemi Daúdi, avyíirwe Mulamuriri, noo Masía na Mweenevyoosi. **12** Na ihi noo ishára ^iri bweeyya mmutaange: La, kumushaana muri mwaana awíikiirwe ingo ja kisinga, aláariwe mulaambwii wo riishirya ng’oombe.” **13** Koonka, mpuka nkuulu ya mirimu miija ya kurumwii ikasaangira na ura murimu muuja, ikaanda mudumba Muluungu yoosea, **14** “Nkongojima kwa Muluungu ^Ari Mweerimweeri, na kuri weeru kuve na mwiikalo

muuja kwa vaantu ^aveenda!” **15** Mirimu miija ^ikahinduke na kurumwii, maa vara varísi vakiiwyiira voovo kwa voovo, “Arumi, hendi na Betelehéemu tukoono iki ^chafúmiire Ijüva ^atuláüre.” **16** Jeyyo, vakatamanya chaangu na Betelehéemu. Kura vakamushaana Maríia na Yooséefu na mwaana aláariwe mulaambwii. **17** ^Vakamoone mwaana, maa vakalüsa masáare ^meene vajáa vavyíiriirwe ni murimu muuja ya uwo mwaana kwa vaantu. **18** Na voosi ^vajáa vateera ayo, vakahwaalala kwa ayo masáare ^vajáa vavyíiriirwe ni avo varísi. **19** Maa kaa, Maríia akayakwaatya na andookiiririkana ayo masáare yoosi mutimii waachwe. **20** Vara varísi vakahinduka kunu voomubweeyirya Muluungu nkongojima, sa ayo masáare yoosi ^vajáa vatéiire na ^vajáa viine fuma kwa mirimu miija. **21** Siku inaani ^jikafike, vakamuwyiirya kibawii mwaana na vakamuheera irina Yéesu. Iri irina noo rira ^ajáa aheewa ni murimu muuja de íyo waavo ave muruto. **22** Siku jo kiijirula vala Yooséefu na Maríia ja ^vyeeene Miiri ya Músa yalairirya, jikafika. Vakamutwala mwaana na Yerusaleému sa vamuviike muháko kwa Ijüva, **23** ja ^vyeeene vyaandika Miirwii ya Ijüva, “Kira mwaana wa kiintu kilume wa ndaambere viikwa ari muháko kwa Ijüva.” **24** Kei, vajáa vadoma noo toola mpóryo ja ^vyeeene Miiri ya Ijüva yalüsa, “Mutoole haramu iviri au makinda yaviri ya nkúnde.” **25** Haaha, aho Yerusaleému kujáa kwatiite muuntu umwi ^asewáa Simeóoni. Uhu, ni mawoloki ajáa na amutuubáa Muluungu. Yeeye, amuloombáa Muluungu kira siiku, na kei iilaangyáa Masía kuuja ari na tuurya ari mutima Isiraéli. Simeóoni alongoolwáa ni Mutima Muuja. **26** Mutima Muuja ajáa amutunukurira si ari kukwya tuku, mpaka amoone Masía wa Ijüva. **27** Kunu yoolongoolwa ni Mutima Muuja, Simeóoni ajáa atamanya na waámii wa Kaaya Njija ya Ijüva. Uko Yooséefu na Maríia vajáa vamutwáarire mwaana waavo Yéesu na Kaayii Njija ja ^vyeeene Miiri yalüsa. **28** Aho, Simeóoni akamuhokera mwaana mikonwii yaachwe, maa akamudumba Muluungu yoosea, **29** “Haaha ee Ijüva Mweeneevyo weemweene, rekera mutámwa waako, asuukye na wuuja, ja ^vyeeene ulüsa. **30** Sa miiso yaani yíne ulamuriri waako. **31** Ulamuriri wuuvika mbere ya vaantu voosi. **32** Uhu kuva ari kiweeru ^kiri koonekya Muluungu kwa vaantu si ^vari Vayahúudi, kei yeeye ni nkongojima kwa vaantu vaako Viisiraéli.”

33 Masáare ^yajáa yalúusirwe ni Simeóoni kuri musinga, yakavahwaalarya vala taáta na íyo waavo. 34 Aho, Simeóoni akavatalarya, maa akamusea Maríia, “Laanga, mwaana uhú bweyya ari vaantu ^vari foo va Isiráéli vawye na ^vari foo viinuke. Yeeye kúva ari isháara ^iri siitwa. 35 Jeyyo, miiririkano ya vaantu ^vari foo yivariyule. Naawe mweenevyo, nyaasuka tũnga iri mutima waako.” 36 Haaha, kujáa kwatiite muláali na mutwe wa kiintu kiki ^asewáa Áana, mwaana wa Fanuéeli wa lukolo lwa Ashéeri. Yeeye ajáa avíire ibaasuka. Áana ajáa aloolwa na ajáa iikala na mulume waachwe kwa myaaka mufungati, maa mulume waachwe akawulala. 37 Keende aho, akava mulala na ajáa affikiirye myaaka makumi yanaani na ine. Kwa mpiindi joosi kũntu ^avijáa, ni Kaayii Njija uchiku na muusi yoomwiinamira Mulũngu, no muloomba Mulũngu, kũu iirékiirye kurya. 38 Na mpiindi jiijo kati Simeóoni ^alusikáa na Yooséefu na Maríia, Áana akũjja, akaanda mudũmba Mulũngu na akaanda lusa masáare ya uwo mwaana kwa vaantu voosi vara ^vawoojeráa kununuulwa kwa Yerusaleému. 39 Yooséefu na Maríia ^vakamarikirye masáare yoosi ^yasaakwa ni Miiri ya Ijáva, maa vakahinduka na isi ya Galiláaya fũru meevo múujii wa Nasaréeti. 40 Musinga ne akakula, akava na ngururu, akakiingika tooti na nduwo ya Mulũngu ni na yeeye íjáa. 41 Kira mwaaka, Yooséefu na Maríia vadamáa na Yerusaleému na ngovii ya Paásika. 42 Yéesu ^akafikye myaaka ikimi na iviri, vakaambukan’ya ne na ngovii ja ^vyeeene vijuvira. 43 Ngovi ya Paásika ^ikasire, maa Yooséefu na Maríia vakakwaata njira voohinduka na kaayii, Yéesu akachaala Yerusaleému baa voovo taanga tuku. 44 Maa kaa, sa viintu voovo viiseáa Yéesu amwaari aho ikukikukii, vakayeenda luyeendo lwa siku imwi. Aho, vakaanda kumusaakira kwa vandũu vaavo na kwa vijeengi vyaavo. 45 ^Vakamsove, vakalamula vahinduka na Yerusaleému kũu voomusaakira. 46 Siku itatu ^jikalooke, vakamushaana Kaayii Njija, kũu ífikiire kati na kati ya vakiindya va Miiri yovateerera na yovuvurya viintu ^valusáa. 47 Vaantu voosi ^vateeráa ^vyeeene Yéesu uyiriyáa na muryũngu ^ajáa nowo, vakahwaalala. 48 Yooséefu na Maríia ^vakamoone, maa vakahwaalala. Íyo waavo akamusea, “Mwanawaani, sa che

kutubweeyirya jei? Laanga, niini na taáta waanyu tatúrikiire maatuku vii tookusaakira.” 49 Yeeye akavasea, “Sa che mwakunsaakira? Si mootaanga nasaakwa mbeere nyuumbii ya Taáta tuku wũu?” 50 Maa kaa, si vataanga ^cheene avawyiiráa tuku. 51 Aho, akahindukan’ya novo na Nasaréeti na akava matu siku joosi. Maa kaa, íyo waavo akayakwaaty ayo yoosi mutimii waachwe. 52 Yéesu akatuuba kula na akava na tooti, kũu yoomweerya mutima Mulũngu na vaantu.

3 Haaha, ujáa waffikire mwaaka wa ikimi na isaano wa utemi wa Kaisári Tiberío. Mpiindi ijo, Poontío Piláato noo ajáa gávana wa isi ya Yudeea, Heróode Antípaasi noo iimiriráa isi ya Galiláaya na Filípi mwaanaavo na Heróode noo iimiriráa isi ya Ituréa na isi ya Tirakoníiti na Lisanía noo iimiriráa isi ya Abiléene. 2 Kei mpiindi ijo, Anási na Kayáafa noo vajáa veeneisi vakũũũ. Isáare ra Mulũngu rikamũjira Yooháani mwaana wa Sakaría uko isi ya ibaláángwii. 3 Yooháani adomáa na nkaande joosi ja lujji lwa Yorodáni, yoovariyula ubatíiso wa vaantu kũalanduka fuma uvii waavo, sa Mulũngu asee, uvi waavo wasírire. 4 Ja ^vyeeene Ijáva alusa kitáabwii cha Isáaya muláali na mutwe waachwe, “Mũntu yookaanirira vikulukuulu isi ya ibaláángwii, ‘Imyi neeja njira sa Ijáva. Wololi njira ^ng’eene ari tweera. 5 Kira nkuruwo fukirwa iri, kira lulu na kiduunda yaaniririwa viri. Njira ^jawoda wololwa jiri, na jira ^jabonkoka yaaniririwa jiri. 6 Na vaantu voosi koono vari ulamuriri wa Mulũngu.” 7 Haaha vaantu ^vari foo vujáa na kuri Yooháani sa avabatise. Yooháani avawyiiráa yoosea, “Eri, nyuunyũ mbyaala ya nyororooda! Ni ani ^avalúmire kutu mutiije nkalarĩ ya Mulũngu ^yookũjja? 8 Tumami mirimo ^iri koonekya kikomi mwaválandukire fuma uvii waanyu. Reki kwiiririkana mitimii yaanyu, ‘Aburaháamu ni taáta wiitu!’ Ni kuvawyiira niise, Mulũngu ifaanaa avalandule mawye aya yave vaana va Aburaháamu! 9 Baa haaha, chaarya chavíikirwe miririri ya kira muti. Kira muti si ^utúungaa ndiwa ^jabooha, temwa uri na fweitirwa uri iviivii ra mooto.” 10 Aho, ira mpuka ya vaantu ikamuurya, “Haaha ni che turi bweyya?” 11 Yooháani akavasea, “Ari na nkáancho iviri, amuheere imwi ura ^asiina, na ura ^ari na chóorya abweeyye

viivyo.” 12 Vasaankan’yi kóodi novo vakuuja mwaana wa Matatía ajáa. Matatía ni mwaana wa sa vabatisiwe, maa vakamuurya Yooháani, Semeíni ajáa. Semeíni ni mwaana wa Yoséeki “Mukiindya na suusu tasaakwa tubweeyye ajáa. Yoséeki ni mwaana wa Yóoda ajáa. 27 Yóoda ni mwaana wa Yoanáani ajáa. Yoanáani ni mwaana wa Réesa ajáa. Réesa ni mwaana wa Serubabéeli ajáa. Serubabéeli ni mwaana wa Searitiéeli ajáa. Searitiéeli ni mwaana wa Néeri ajáa. 28 Néeri ni mwaana wa Méliki ajáa. Méliki ni mwaana wa Áadi ajáa. Áadi ni mwaana wa Kosáamu ajáa. Kosáamu ni mwaana wa Elimadáamu ajáa. Elimadáamu ni mwaana wa Éeri ajáa. 29 Éeri ni mwaana wa Yooshúa ajáa. Yooshúa ni mwaana wa Elieséeri ajáa. Elieséeri ni mwaana wa Yorímu ajáa. Yorímu ni mwaana wa Matáati ajáa. Matáati ni mwaana wa Láawi ajáa. 30 Láawi ni mwaana wa Simeóoni ajáa. Simeóoni ni mwaana wa Yúuda ajáa. Yúuda ni mwaana wa Yooséefu ajáa. Yooséefu ni mwaana wa Yonáamu ajáa. Yonáamu ni mwaana wa Eliakímu ajáa. 31 Eliakímu ni mwaana wa Meléa ajáa. Meléa ni mwaana wa Méena ajáa. Méena ni mwaana wa Matáasa ajáa. Matáasa ni mwaana wa Nasáani ajáa. Nasáani ni mwaana wa Daúdi ajáa. 32 Daúdi ni mwaana wa Yéese ajáa. Yéese ni mwaana wa Obéedi ajáa. Obéedi ni mwaana wa Boási ajáa. Boási ni mwaana wa Salimóoni ajáa. Salimóoni ni mwaana wa Nashóoni ajáa. 33 Nashóoni ni mwaana wa Aminadáabu ajáa. Aminadáabu ni mwaana wa Adimíini ajáa. Adimíini ni mwaana wa Aráamu ajáa. Aráamu ni mwaana wa Hesiróoni ajáa. Hesiróoni ni mwaana wa Peréesi ajáa. Peréesi ni mwaana wa Yúuda ajáa. 34 Yúuda ni mwaana wa Yaakúupu ajáa. Yaakúupu ni mwaana wa Isaka ajáa. Isaka ni mwaana wa Aburaháamu ajáa. Aburaháamu ni mwaana wa Téera ajáa. Téera ni mwaana wa Nahóori ajáa. 35 Nahóori ni mwaana wa Serúugi ajáa. Serúugi ni mwaana wa Réeu ajáa. Réeu ni mwaana wa Peléegi ajáa. Peléegi ni mwaana wa Ebéeri ajáa. Ebéeri ni mwaana wa Sáala ajáa. 36 Sáala ni mwaana wa Kenáani ajáa. Kenáani ni mwaana wa Arifakisáadi ajáa. Arifakisáadi ni mwaana wa Shéemu ajáa. Shéemu ni mwaana wa Núhu ajáa. Núhu ni mwaana wa Lámeki ajáa. 37 Lámeki ni mwaana wa Mesuséela ajáa. Mesuséela ni mwaana wa Enóoki ajáa. Enóoki ni mwaana wa Jeráadi ajáa. Jeráadi ni mwaana wa Mahalaléeli ajáa. Mahalaléeli ni mwaana wa Kenáani ajáa. 38 Kenáani ni mwaana wa Enóoshi ajáa. Enóoshi ni mwaana wa Séeti ajáa. 13 Ne akavasea, “Kari musúmulaa kuloorkya vira ^vyeeene Miiro yaruma tuku.” 14 Valwi nkoondo novo vakamuurya voosea, “Ha suusu ni che turi bweeyya?” Yooháani akavasea, “Kari muvúulaa muuntu viintu vyaachwe tuku, na kari mukóovereryaa sa mupate mpía ja mahonyo tuku, maa kaa, ikinkimi na misáala yaanyu.” 15 Vaantu vara ^vaawoojera kuja kwa Masía mpiindi ijo, voosi viiseáa mitimii yaavo ifaanaa ikava Yooháani noo Masía. 16 Aho, maa Yooháani akavasea vaantu voosi, “Niini vabatisa niise na maaji. Maa kaa, amwaari yookuuja nyuma yaani ^ari na ngururu kuloorkya niini, niini si ndiri daha baa tumama murimo wa mutúmwá, wo reherya nkova ja mirunkumo yaachwe tuku. Yeeye vabatisa ari na Mutima Muja na mooto. 17 Saama yaachwe yo keerera akwáatire mikonwii yaachwe. Ímire neeja kufyaahira luha lwaachwe, ajiinge ngáano kyoomii maa kaa, mukúunku achimike mootwii si ^urímaa.” 18 Kwa masáare ayo na yiingi ^yari foo, Yooháani avalumáa kutu vaantu, mpiindi ^avavariyuriráa Masáare Maaja. 19 Maa kaa, Yooháani ^akamudalavye mutemi Heróode Antípaasi sa viintu ^ajáa amúsumula Herodía muki wa mwaanaavo, na sa mavi yiingi ^atumamáa, 20 Heróode akoongererya ^vi wiingi ko muchuunga munyololwii Yooháani. 21 Sikú imwi mpiindi Yooháani ^ajáa akaari yeekerwa, vaantu voosi ^vakahumale batisiwa, Yéesu ne akabatisiwa. Mpiindi Yéesu ^aloombáa, kurumu kukaatuka dwee. 22 Mutima Muja wa Muluungu akakiima mweeri yaachwe ari ja nkúnde. Aho, sawúti ikafuma kurumwii, yoosea, “Weewe uri Mwaana waani. Nakweenda, neeriwa mutima munumunni ni weewe.” 23 Yéesu ajáa afikiirye myaaka makumi yatatu de akaanda murimo waachwe. Na vaantu viiririkanáa yeeye ni mwaana wa Yooséefu. Yooséefu ni mwaana wa Éeli ajáa. 24 Éeli ni mwaana wa Matáati ajáa. Matáati ni mwaana wa Láawi ajáa. Láawi ni mwaana wa Méliki ajáa. Méliki ni mwaana wa Yanái ajáa. Yanái ni mwaana wa Yooséefu ajáa. 25 Yooséefu ni mwaana wa Matatía ajáa. Matatía ni mwaana wa Amóosi ajáa. Amóosi ni mwaana wa Nahúumu ajáa. Nahúumu ni mwaana wa Ésili ajáa. Ésili ni mwaana wa Nagáai ajáa. 26 Nagáai ni mwaana wa Máati ajáa. Máati ni

Séeti ni mwaana wa Adáamu ajáa, na Adáamu ni mwaana wa Mulungu ajáa.

4 Yéesu kunu ahókiire Mutima Múja, akahinduka fuma luujii lwa Yorodáani. Mutima Múja akamutwaala fúuru isi ya ibaláángwii. **2** Ŭko Ikúúlu ra Mirimu Mivi rikamýera Yéesu kwa siku makumi yani. Na kwa siku joosi ijo si arijáa kiintu chochoosi tuku, aho akiiteera njala. **3** Aho, Ikúúlu ra Mirimu Mivi rikamúsea, “Kooni uri Mwaana wa Mulungu, lairirya iwe iri rive mukáate.” **4** Yéesu akuuyirya, yoosea, “Masáare ^Yari Mpeho yalúusa jei, ‘Múuntu si ari kuva nkaasu kwa vyóorya vii tuku.’” **5** Ikúúlu ra Mirimu Mivi rikamutwaala Yéesu na haantu ^hiinuka hari ncholwii. Ŭko, rikamulaira kwa mpiindi nduudi ntemi ja weeru yoosi. **6** Ikúúlu ra Mirimu Mivi rikamúsea, “Kuheera ndiri nkongojima ya ntemi jaavo joosi na wiimiriri waavo, sa nkongojima na wiimiriri wa ntemi iji joosi naheewa niini na ifanaa nkamúheera yoyoosi ^noosaaka. **7** Haaha kooni wuunyanamiire, ivi vyoosi kuva viri vyaako.” **8** Yéesu akuuyirya, yoosea, “Masáare ^Yari Mpeho yalúusa jei, ‘Mwiinamire Ijuva Mulungu waako vii, na umutumamire yeemweene vii.’” **9** Rikamutwaala Yéesu fúuru múujii wa Yerusaleému, ncholwiinchoolwii ya manáara wa Kaaya Njija ya Ijuva, maa rikamúsea, “Kooni weewe uri Mwaana wa Mulungu, ifweite na isi fuma aha. **10** Sa Masáare ^Yari Mpeho yalúusa, ‘Mulungu tuma ari mirimu yaachwe miija ikulamurirye, **11** yooyo kukwaatirira iri mikonwii yaavo, sa kari ijeo raako ji riikunguvale iwii tuku.’” **12** Yéesu akuuyirya, yoosea, “Masáare ^Yari Mpeho yalúusa jei, ‘Kari umáyeraa Ijuva Mulungu waako tuku.’” **13** Ikúúlu ra Mirimu Mivi ^rikamule kamáyera Yéesu kwa njira joosi ijo, maa rikamureka kwa mpiindi. **14** Aho, Yéesu akahinduka na isi ya Galiláaya ahókiire luviro lwa Mutima Múja. Noyo masáare yaachwe yakeenera isi joosi ^jariingirira. **15** Ne akiindyáa vaantu sinagógii jaavo na kira múuntu amudumbáa. **16** Siku imwi, Yéesu akadoma na múujii wa Nasaréeti kuntu ^akurira. Na siku ya Sabáato akiingira na sinagógii ja ^vyeeene iijuvira. Akiima sa asome Masáare ^Yari Mpeho. **17** Akaheewa kitáabu cha Isáaya muláli na mutwe. Akakifotolola na akashaana haantu ^haandikwa,

18 “Mutima wa Ijuva ni mweeri yaani uri, sa aampaka makuta, nvaryule Masáare Maaja kwa vakiva. Aantuma nivawiyire vaantu ^vari munyololwii, kuchungurirwa kwaavo, vahoku kooni kwaavo kei, kivalamurirya vaantu ^vakenderirwaa, **19** kei, noo vavariyurira vaantu mwaaka wa Ijuva yookúja noo vatalarya vaantu vaachwe.” **20** Yéesu ^akamarikirye soma, akakifota kira kitáabu, akamúheera mutumami wa sinagógii, maa akiikala. Vaantu voosi ^vajáa aho, vakamutuuirya miiso. **21** Aho, akaanda lusika novo akavasea, “Isiku, aya Masáare ^Yari Mpeho ^mutéire, yakímiine.” **22** Vaantu voosi ^vajáa aho, vakamudumba kunu vahwáliire sa masáare ya nduwo ^meene alúusáa. Viyuryáa voosea, “Ŭhu si ari mwaana wa Yooséefu tuku wuu?” **23** Ne akavasea, “Namányire kuungwyiira muri mpíri ihi, ‘Mwaanga ihorye mweenevyo!’ Kei kúunse muri, ‘Masáare ^tateera watumama kura iturii ra Kaperenáumu, yatumame aha iturii kuntu ^wakurira.’” **24** Kei akavasea, “Kimaari noovawiyiira, kusiina muláli na mutwe wa Ijuva ^arúmwa kaayii kwaachwe tuku. **25** Kimaari kaa noovawiyiira, mpiindi ja Elía muláli na mutwe, mbula ijáa yiima kwa myaaka itatu na myeeri musasatu, isi yoosi ikava na njala ya imalo. Mpiindi ijo, isi ya Isiraeli ijáa yatiite valala ^vamema matuku vii. **26** Maa kaa, Elía si atumwa baa kwa umwi wa valala avo tuku. Yeeye atumwa kwa mulala umwi wa múujii wa Seréputa ^uri isi ya Sidóoni. **27** Kei, mpiindi ja Elísha muláli na mutwe isi ya Isiraeli ijáa yatiite vaantu ^vari foo ^vari na ulóonda. Baa jeyyo, kusiina baa umwi waavo ajirulwa tuku, maa kaa, Naamáani vii fuma isi ya Síria.” **28** Vaantu voosi ^vajáa aho sinagógii ^vakateere jeyyo, vakakorera ni nkalaria. **29** Hahara, vakiinuka, vakamufumya Yéesu na weerwii ya ituri raavo, vakamutwaala fúuru nemwiinemwii ya lúulu ^lweene ituri raavo rijáa rajeengwa sa vamukundurire. **30** Maa kaa, yeeye akalooka na katikati yaavo, akiilookera. **31** Aho, Yéesu akagirita na múujii wa Kaperenáumu ^uri isi ya Galiláaya. Ŭko, siku ya Sabáato avakiindyáa. **32** Vaantu vakahwaalala vvariuyi waachwe, sa ujáa watiite wiimiriri. **33** Aho sinagógii, kujáa kwatiite múuntu ^ajáa na murimu mwi. Ŭwo múuntu akatulatula isoso yoosea, **34** “Haaka! Weewe Yéesu wa Nasaréeti, che woosaaka kari suusu? Wuújire tumala wuu? Nakumányire uri ani weewe! Weewe uri Múja

wa Mulungu.” 35 Yéesu akumudalavya ura murimu mavi yoosea, “Kirinya sawu! Fuma kuri uhu muuntu!” Ura murimu mavi ukamuvavya ura muuntu mbere yaavo baa mutamikya tuku. 36 Vaantu voosi vakahwaalariwa maatuku vii, maa vakaanda kiiyurya voovo kwa voovo yoosea, “Aya ni masáare che? Kwa wiimiriri na ngururu yoolairirya mirimu mivi ifume noyo yoofumal!” 37 Jeyyo, masáare ya Yéesu yakeenera kira haantu isi ira. 38 Yéesu akafuma aho sinagógii, maa akadoma fuuru kaayii kwa Simóoni. Vakafike, vakamushaana mukwi wa Simóoni ajáa nchiirii aváirwe ni ndwála, maa vakamuloomba Yéesu amuhorye. 39 Yéesu akamuseeserera, maa akiidalavya ira ndwála. Hahara akahola ira ndwála yaachwe, maa akaanda vatumamira. 40 Mpiindi mwaasu wakutumiraa, vaantu voosi vajáa na valwiri vajáa na ndwála jiisimiresimire, vakavareeta na kwa Yéesu. Akaviika mikono yaachwe mweeri yaavo voosi na voosi vakahola. 41 Mirimu mivi yafumaa kwa vaantu vari foo, noyo yatulaa isoso yoosea, “Weewe uri Mwaana wa Mulungu!” Maa kaa, Yéesu idalavyaa ireke lusa isáare roroosi sa ijáa yamányire yeeye noo Masía. 42 Lomutóondo yaachwe kukeere, Yéesu akatamanya na haantu hari kijiraawa. Mpuka nkulu ya vaantu vakataange asiina, maa vakaanda musaakira. Vakamoone vakaanda kumukitira sa achaale uko meevo. 43 Maa kaa, Yéesu akavasea, “Nasaakwa nvariyele Masáare Maaja ya Utemi wa Mulungu mijii yingi sa iki noo cheene natumwa ji ntumame.” 44 Jeyyo, Yéesu akatuuba variyula Masáare Yari Mpeho masinagógii ya Vayahúdi.

5 Siku imwi, Yéesu ajáa iima mbarimbari ya iriva ra Genesaréeti, kunu yoovariya isáare ra Mulungu. Vaantu vari foo vakamuringirira mpaka vakaanda kumufenyengererya. 2 Aho, akoona mashúwa iviri jiri mbarimbari ya iriva. Ijo mashúwa, vavúuvi vaachwe vajáa vakimire noo kooyya njwaavu jaavo. 3 Yéesu akiingira mashúwii imwi. Iyo mashúwa ni ya Simóoni ijáa. Yéesu akamuloomba Simóoni ikundule kiduudi na luujii. Aho, Yéesu akiikala mashúwii, maa de indookiindya mpuka ya vaantu. 4 Akahumule kukiindya, maa akamusea Simóoni, “Hende, twaala mashúwa na maajii malihi, aho, maa de mukiimye njwaavu jaanyu mukwaate soompa.” 5 Simóoni akamusea,

“Aka Aai, tatámamire chiriri baa turya kiintu tuku. Maa kaa, kwa isáare raako kiimya ndiri njwaavu.” 6 Simóoni na viivaachwe vakakiimye njwaavu, vakakwaata soompa jamema maatuku vii mpaka njwaavu jikaanda dumuka. 7 Sa jeyyo, vakavaanirira viivaavo vajáa na mashúwa yingi, vuje ji vavaambire. Vakujja, vakamemya soompa mashúwa joosi iviri mpaka jikasengerera nyimira. 8 Simóoni Peéteri akoone masáare ayo, akachwaama mbere ya Yéesu maa akasea, “Aai Mukúlu, looka kwaani, niini ndiri mvi.” 9 Simóoni na viivaachwe vajáa vahwaalariwe maatuku ni soompa ng’eene vajáa vakwátire. 10 Viingi vajáa vahwaalala ni vala Yaakúupu na Yooháani vaana va Sebedáayo. Ava vatumaman’yaa na Simóoni. Aho, Yéesu akamusea Simóoni, “Simóoni, koofa tuku, kwaandira haaha kuva uri muvúuvi wa vaantu.” 11 Vakajitwaale mashúwa na mbarimbari ya iriva, vakareka kira kiintu, vakamutuuba Yéesu. 12 Siku imwi, Yéesu ajáa atamanya na múujii umwi. Uko, muuntu umwi ahaambwa ni ulóonda muviri woosi akuja na kuri Yéesu, akachwaama mbere yaachwe akiinamya kisho chaachwe fuuru isi. Akiiloombererya yoosea, “Aai, kooni woosaaka, ifanaa ukaanjirula ndwála yaani.” 13 Yéesu akiinurirya mukono waachwe, akamusaasya, kunu yoosea, “Noosaaka, ujirulwe!” Hahara, ulóonda ukafuma muviri waachwe, akahola. 14 Aho, Yéesu akamulairirya yoosea, “Kari umuwyihra muuntu yoyoosi isáare iri tuku, maa kaa, tamanya ukiiyónekye kwa mweeneisi wa Ijuva, utoole na mpóryo yo jirulwa, ja vyeene Músa alairirya, sa vataange kimaari uhórire.” 15 Baa jeyyo, masáare ya Yéesu yakaariwa kira haantu. Mpuka nkulu ja vaantu jijiingaa kumuteerera na vahoriwaa ndwála jaavo. 16 Maa kaa, Yéesu avarekaa na adomaa na kijiraawii noo muloomba Mulungu. 17 Siku imwi, Yéesu avariyuriraa vaantu Masáare Yari Mpeho. Vamwi va vaantu vamuteereráa, ni Mafarisáayo na vakiindya va Miiró vajáa. Avo Mafarisáayo na vakiindya vajáa vafuma kira ituri ra Galiláaya, Yudea na múujii wa Yerusaleému. Laviro lwa Ijuva ni na Yéesu lujáa sa ahorye vaantu. 18 Vaantu vamwi vakujja viinwiire mulwiri umwi na ndiri yaachwe. Uhu mulwiri ajáa aakwya iyandiyandi. Vakasaaka vamiingirye na nyuumbii kuantu ajáa Yéesu. 19 Maa kaa, vakasiindwa kumiingirya sa

vaantu vajaa vamémire munumun. Aho, vakaambuka ni ikekeerii, vakabontola ikekeera hara kuuntu Yéesu ajáa, vakamukiimira ura mulwiri na ndiri yaachwe, maa vakamuviika heehi na Yéesu. 20 Yéesu akoone kuruma kwaavo, akamusea ura mulwiri, "Aai, uvi waako wasirire." 21 Aho, vakiindya va Miiro na Mafarisáayo vakaanda kiiryura voosea, "Ni ani uhu yooluusa masáare yo muhiintikira Mulungu? Kusiina wiingi adáhaa sea uvi wasirire tuku, ni Mulungu yeemweene vii." 22 Yéesu akataanga kwiiririkana kwaavo. Aho akavasea, "Ni sa che mookiiririkana ayo mitimii yaanyu? 23 Eri, ni kirikwi noo chaangu kulookya myeewe, kumusea uhu mulwiri, 'Uvi waako wasirire,' baku kumusea, 'Inuka, ulooke? 24 Haaha noosaaka mutaange, Mwaana wa Muuntu atiite wiimiriri wo sea vaantu aha weerwii, 'Uvi waavo wasirire.'" Aho, akamusea ura muuntu aakwya iyandiyandi, "Nookusea, inuka, toola ndiri yaako, udome na kaayii kwaako." 25 Hahara, ura muuntu akiima mbere ya vaantu voosi, akatoola ndiri yaachwe, maa akadoma na kaayii kwaachwe kunu yoomudumba Mulungu. 26 Vaantu voosi vakahwaalala maatuku vii na vakakwaatwa ni woowa kunu yoomudumba Mulungu vakasea, "Isiku tiine masáare yahwáalaryaa!" 27 Ayo yakalooke, Yéesu akafuma na weerwii ya múuji. Uko akamoona musaankan'yi kóodi umwi asewáa Láawi iikyire kivaandii cho rihira kóodi, yoosaankan'ya kóodi. Aho, akamusea, "Ntuubal!" 28 Ne Láawi akiinuka, akareka kira kiintu, maa akamutuuba Yéesu. 29 Na Láawi akamubweeyirya Yéesu ngovi nkuulu aho kaayii kwaachwe. Mpuka nkuulu ya vasaankan'yi kóodi na vaantu viingi vakiikala kurya ne chákurya. 30 Maa kaa, Mafarisáayo na vakiindya va Miiro vakavang'urira vapooji vaachwe voosea, "Sa che moorya no nywa hamwi na masaankan'yi kóodi na maduwaloo?" 31 Yéesu akayateere ayo masáare, maa akavasea, "Vaantu vari nkaasu si vasáakaa mwaanga tuku, maa kaa, valwiri noo vasáakaa mwaanga. 32 Si nuuja joo kaanirira vaantu viiyónaa ni wawoloki tuku, nuuja joo kaanirira vavi sa vamuvalandukire Mulungu." 33 Aho, vakamuurya Yéesu voosea, "Vapooji va Yooháani na va Mafarisáayo viirékyaa kurya so muloomba Mulungu. Maa kaa, amwi vapooji vaako ni varijaa na nywa vii kira siiku?" 34

Yéesu akavasea, "Eri, ifaanaa mukavabweeyya vaantu valáarikirwe na ngovi ya ilóola na mweenengovi nti ari novo viirekye kurya wuu? 35 Maa kaa, mpiindi luu kuja jiri, mweenengovi luu sumulwa ari, aho noo vakiirekiirye kurya." 36 Aho, maa Yéesu akavavaira lusimo ulu, "Kusiina muuntu akéraa kiráka fuma ingo ifya sa achumire isaamu tuku. Kooni abweeyiirye jeyyo, kuva ari amwiri ingo ifya na ikyo kiráka kifya si kiri kiifwaanirira na iro isaamu tuku. 37 Kei, kusiina muuntu avikira divái ifya viribii vya kali tuku. Kooni abweeyiirye jeyyo, iyo divái pusula iri ivyo viriba, divái kiitika iri na viriba saambuka viri. 38 Divái ifya ni viribii vifya ivikirwaa. 39 Baa kusiina muuntu asáakaa kunywa divái ifya kooni anywiri ira ya kali tuku, sa aséaa, 'Ira ya kali noo yabooha kulookya.'" 6

Siku ya Sabáato imwi, Yéesu na vapooji vaachwe vajaa vakwaatira na mawundii ya ngáano. Mpiindi valookaa, vapooji vaachwe vakava voochuunga maangala ya ngáano, vakayafiisa de vandoorya. 2 Vamwi va Mafarisáayo vakasea, "Eri, sa che moowuna Miiro siku ya Sabáato?" 3 Aho, maa Yéesu akavasea, "Si munasoma cheene atumama mutemi Daúdi mpiindi ajáa aavirwe ni njala na vaantu vaachwe tuku wuu? 4 Daúdi iingira na nyuumbii ya Mulungu, akatoola ira mikáate iviikwaa mbere ya Mulungu, akarya. Mikáate iyo, veeneisi va Ijwa vii noo vajaa varekerwa vandoorya. Vaantu viingi Miiro ijáa yakaan'ya kurya. Ne akavaheera vaantu vaachwe, vakarya." 5 Aho, Yéesu akavasea, "Mwaana wa Muuntu ni Mweeneevyo wa Sabáato." 6 Siku ya Sabáato yingi, Yéesu ajáa iingira na sinagógii, maa akaanda kiindya. Aho, kujáa kwatiite muuntu ajáa na mukono wa kulume waakwya iyandiyandi. 7 Vakiindya va Miiro na Mafarisáayo vakava voomulaanga neeja sa voone kooni ari muhorya siku ya Sabáato. Vabweeyiia jeyyo sa vapaté nkalo yo mutwaala na balásii. 8 Maa kaa, Yéesu ajáa atáangire miiririkano yaavo, aho akamusea ura muuntu ajáa na mukono waakwya iyandiyandi, "Seesa, ima aha mbere ya vaantu." Ura muuntu akiinuka, maa akiima mbere ya vaantu voosi. 9 Aho, maa Yéesu akavasea, "Ni kuvuurya niise, ni ririkwi noo Miiro yaruma kutumama siku ya Sabáato? Kutumama kiintu kiija baku

kivi? Kulamurirya nkaasu au kumala?” 10 baa vala baaba vaavo viivyo vavaduumbiríaa, Aho, akavalaanga vaantu voosi, maa akamusea valáali na mutwe va ulongo. 27 Maa kaa, ni ura muuntu, “Wolola mukono waako!” Ura vawyiira niise nyuunyu vara ^mookuunteerera, muuntu akabweeya jeyyo, hahara mukono veendi vavi vaanyu. Vabweeyiriyi wuuja vara waachwe ukava nkaasu kei! 11 Maa kaa, vara ^vavasula. 28 Vatalaryi vara ^vavajúmaa, vakiindya va Miiro na Mafarisáayo vakakalala na vara ^vavabwéeyiriyaa mavi valoomberi maatuku vii, vakaanda kiiheera miryungu kwa Muluungu. 29 Kooni muuntu akuváire voovo kwa voovo ^cheene vari muabweeya lusayya lwa ivaru rimwi, mavarindurire na Yéesu. 12 Sikú imwi, Yéesu ajáa aambuka lwa ivaru riingi. Kooni muuntu akuhókire na luulwii noo mulomba Muluungu. Uko ikóoti raako, kumusiitira isháati raako tuku. akamulomba Muluungu chiriri. 13 ^Kukeere, 30 Muuntu yoyoosi ura ^yookulomba kiinti, maa akavaanirira vapooji vaachwe. Aho, muheere. Kei, kooni muuntu akuhókire máari, akavasaawula ikimi na vaviri, avo akavakemera jaako, kari udáayaa akuhindurire tuku. vatumiwi. 14 Ava noo vatumiwi ^asaawula, 31 Mandoovabweeyirya viingi ja ^vyeene Simóoni, yeeye amukemera Peéteru, na Anderéa nyuunyu moosaaka vandoovabweeyirya. mwaanaavo, Yaakúupu na Yooháani, Filípi na 32 Kooni muveéndire vii vara ^vaveenda Batolomáayo, 15 Matáayo na Tomáasi, Yaakúupu nyuunyu, ni kunáalo che muri turya? Amwi sha Alufáayo na Simóoni ^mweene aanirirwaa baa vaduwalo vaveenda vara ^vaveenda Selóote, 16 Yúuda sha Yaakúupu, na Yúuda voovo vii! 33 Kei, kooni muvabwéeyirirye Isikarióoti ^amvarinduka Yéesu. 17 Yéesu maaja vara ^vavabwéeyiriyaa wuuja vii, ni akakiima fuma luulwii hamwi na vatumiwi kunáalo che mooturya? Amwi baa vaduwalo vaachwe. Na ^akafike haantu ^hari na iririisi, vabweeya viivyo! 34 Kooni moovakopesha akiima. Aho, kujáa kwatiite mpuka nkuulu ya vara ^mookiilaangya riha vari, ni kunáalo vapooji vaachwe na vaantu ^vajáa vafumire che moopata? Baa vaduwalo vavakópeshaa isi yoosi ya Yúdéa, múujii wa Yerusaléemu, vaduwalo viivaavo kunu vookiilaangya na mbarimbari ya mayiya ya míji ya Tíiro hindurirwa vari vyoosi ^vakopesha. 35 na Sidóoni. Ava, vajáa vuújire noo mteerera Maa kaa, nyuunyu muveende vavi vaanyu, Yéesu na vahoriwe ndwála jaavo. 18 Na vara na mandoovabweeyirya wuuja. Kei, ^vaturikiriwaa ni mirimu mivi, avahoryáa. 36 Mandoovakopesha baa kiilaangya hindurirwa 19 Vaantu voosi vasaakaa kamusaasya sa muri tuku. Kooni muabweeyirye jeyyo, ^Ari ngururu ^jafumáa kwaachwe na avahoryáa Mweerimweeri varihari mariho makuulu. Kei, vaantu voosi. 20 Yéesu akavalaanga vapooji kuva muri vaana vaachwe sa yeeye aboohya vaachwe akasea, ^Mwatalariwa nyuunyu kwa vara si ^vadúumbaa na vavi. 36 Sa jeyyo, ^muri vakiva, sa Utemi wa Muluungu muve na mbavariri ja Taáta waanyu ^vyeene ari waanyu. 37 Kari mulámuriraa tuku, de 21 Mwatalariwa nyuunyu ^muri na baa nyuunyu mudiire kundoolamurirwa. Kari njala haaha, sa kiikutiwa muri. Mwatalariwa mulúsaa irya tuku, de baa nyuunyu mudiire nyuunyu ^moorira haaha, sa seka muri. 22 kundooluusirwa irya. Mandoovasea viivaanyu Mwatalariwa nyuunyu mpiindi vaantu ^vari yasirire, sa baa nyuunyu mundoosewa yasirire. vashula, ^vari vakera lutaami na kuvatukira, 38 Muboohye inda, aho naanyu heewa mweende. na ^vari vasea muri vavi, sa mwamuruma Kikomi, heewa mweende vipímo ^vyamema, Mwaana wa Muuntu. 23 Sikú masáare aya ^yari vikasungusirwa mpaka vindookitikirira. Sa fumira, eryi mitima na mündoofirira sa kunáalo kipímo kikirira ^moopiimira vaantu viingi, yaanyu ni nkúulu kurumwii, sa baa vala baaba noo ^muri piimirwa!” 39 Yéesu akavavaira waavo vavabweeyirirya viivyo valáali na lusímo ulu, akavasea, “Eri, muhoku ifaanaa mutwe va Ijáva. 24 Maa kaa, mpolai nyuunyu amulongoole mwiwaachwe wuu? Kikomi voosi ^muri vasúngaati, sa kutuurya mitima kwaanyu burukira vari na iduundwii. 40 Mpooji si mwahumula kukuhokera. 25 Mpolai nyuunyu ari mulookerera mukiindya waachwe tuku. ^mwiikutire haaha, sa kwaavwa muri ni njala. Maa kaa, mpooji ura ^ahumula kiindiwa Mpolai nyuunyu ^mooseka na cheeru haaha, yaosi ifaanaa akadaha kuva ja mukiindya sa rira muri na rira muri no myaa. 26 Mpolai waachwe. 41 Amwi woolaanga kajula kari nyuunyu vaantu voosi ^vakavaduumbiriraa, sa

riiswii ra mwaanaanyu na uli si wookoona mpóngoola [^]iri riiswii raako? 42 Jooli uri musea mwaanaanyu, ‘Mwanawiitu, tula nikuseyye kajula riiswii raako,’ kunu weewe si wookoona mpóngoola [^]iri riiswii raako? Weewe mukweembi! Seyya ta mpóngoola riiswii raako, de woone neeja na udae seyya kajula riiswii ra mwaanaanyu. 43 Kusiina muti [^]wabooha [^]watúungaa ndiwa [^]javiha tuku, na kusiina muti [^]waviha [^]watúungaa ndiwa [^]jabooha tuku. 44 Vaantu vatúúngaa muti kwa ndiwa jaachwe. Vaantu si vatúúndaa saambu mihuungii tuku na si vatúúndaa sabíibu mbiirii tuku. 45 Noo jeyyo viri, muuntu muja afúmyaa maaja fuma máari jaachwe ja kikomi ja mberii ja mutimii waachwe muja. Na muuntu mavi afúmyaa mavi fuma mutimii waachwe mavi. Sa viintu [^]vyamema mutimii wa muuntu, noo mulomo waachwe ulúusaa. 46 Sa che mookunyanirira, ‘Mukulu, Mukulu!’ amwi si mootumama yara [^]noovawiyira? 47 Muuntu yoyoosi [^]ujjaa na kuri niini na [^]atéereraa no yakwaaty masáare yaani, iifwiine na lusímo ulu, 48 yeeye ni ja muuntu [^]ajeengaa nyuumba, maa kaa, de aande jeenga, ajáa aviika mwaariryo isii ya iduundu [^]rijáa rasiimbwa fura mwaalaliwyii. Mbula [^]ikavae na luji lukulu [^]lukiike mpaka lukamoola ikiko ra iboote, maaji yakakung’untika na nyuumbii kwaachwe. Maa kaa, sa viintu nyuumba ira ijáa yajeengwa vyabooha, ayo maaji si yadaha baa kwiisingisya tuku. 49 Maa kaa, ura [^]atéeraa masáare yaani baa yakwaaty tuku, ni ja muuntu [^]ajeenga nyuumba yaachwe ichuúki baa siimba no viika mwaariryo tuku. Na maaji [^]yakabomole ikiko ra maaji na maaji [^]yakakung’untike na nyuumbii yaachwe, hahara nyuumba yaachwe yaawya, na ikabomoka vuu!”

7 Yéesu [^]akahumule luusa masáare ayo yoosi kunu vaantu voomuteerera, maa akadoma na múujii wa Kaperenáumu. 2 Aho múujii, kwajáa kwatiite mukúúlu umwi wa valwi nkoondo. Uhu mukúúlu ajáa atiite mutumami waachwe [^]ajáa amweendamweenda. Haaha uhu mutumami ajáa alwaala sengerera akwe. 3 Uwo mukúúlu wa valukaluka [^]akateere masáare ya Yéesu, akatuma vawosi va Kiyahúudi vadome na kwa Yéesu, vakamuloombe uje ji amuhorye mutumami waachwe. 4 Novo [^]vakafike kwa

Yéesu, vakamukalaamya munumunu voosea, “Kooni kuri na muuntu [^]avalwa iima neeja kwaambiririwa, ni uhu. 5 Yeeye eenda isi yiitu, baa kei noo atujeengera sinagóogi.” 6 Aho, maa Yéesu akadoman’ya novo. Maa kaa, viintu [^]ajáa akaari kuli kuli na nyuumba ya ura mukúúlu wa valwi nkoondo, ura mukúúlu akatuma vijeengi vyaachwe vakamusee Yéesu, “Aai mukulu, kari ujuuwiki tuku, niini si navalwa niima neeja kukuteengya weewe wiingire nyuumbii kwaan tuku. 7 Iki noo [^]chooreka, niyiine si navalwa niima neeja kuja na kwaako tuku. Maa kaa, luusa isáare vii na mutumami waani ahole. 8 Sa niini ni muuntu [^]naviikwa isi ya wiimiriri, baa kei natiite valwi nkoondo isi yaani. Kooni namuséire uhu ‘Doma,’ adómaa na wiingi ‘Uja,’ ne ujjaa. Kooni namuséire mutumami waani ‘Bweyya iki,’ yeeye abweyyaa.” 9 Yéesu [^]akateere ayo masáare, akahwaalala munumunu, akiilorera akiilaanga ira mpuka [^]yamutuubaa, maa akavasea, “Noovawiyira, si ninoona kuruma ja uku baa kuri isi yoosi ya Isiraeli tuku.” 10 Na vara vaantu [^]vajáa vatúmirwe noo mwaanirira Yéesu [^]vakahinduke na kaayii kwa mukúúlu wa valukaluka, vakamushaana ura mutumami ahórire. 11 Mpiindi kiduudi, Yéesu akadoma na múujii umwi, [^]uséwaa Náini. Uko ajáa adoman’ya na vapooji vaachwe na mpuka nkuulu ya vaantu. 12 [^]Akasengerere mutiryaangwii wa múuji, akalumana na mpuka ya vaantu vínwiire muviri wa mutavana [^]ajáa awúliire vootwaala noo taaha. Uhu mutavana noo mwaana umwi vii wa mulala umwi ajáa. Vaantu [^]vari foo fuma múuji uwo ni hamwi vajáa na uwo muuntu muki. 13 Yéesu Mweenevyoosi [^]akamoone uwo maáma mulala, akamoonera mbavariri, maa akamusea, “Rira tuku.” 14 Yéesu akaseesa na heehi ya kitáanda, akakisaasya, maa vara vaantu [^]vajáa vínwiire vakiima. Aho, akasea, “Mutavana, nakuséire inuka!” 15 Uwo mutavana [^]ajáa awúliire, akiinuka, akaanda luusika. Aho, Yéesu akamukwaaty iyo waavo. 16 Vaantu voosi [^]vajáa aho, vakakwaatwa ni woowa, vakaanda mudumba Mluungu voosea, “Muláli na mutwe mukulu ujire na kuri suusu! Mluungu ujire noo vaambirirya vaantu vaachwe.” 17 Masáare aya ya Yéesu yakeenera isi yoosi ya Yudea na isi joosi [^]jiri mukaaya. 18 Vapooji va Yooháani Mubatisáaji vakamuwyiira masáare yoosi [^]yatumamwaa ni

Yéesu. Yooháani akavaanirira vapooji vaachwe vaviri, 19 akavatuma kwa Yéesu Mweenevyoosi vakamuurye jei, “Eri, weewe noo ura ^aluu swa ni valáali na mutwe ^yookuwa baku tuwoojere wiingi?” 20 Vara vapooji ^vakafike kuri Yéesu, maa vakasea, “Yooháani Mubatisáaji atutámire tukuurye, ‘Eri, weewe noo ura ^aluu swa ni valáali na mutwe ^wookuwa baku tuwoojere wiingi?’” 21 Mpihindi i’ira Yéesu ajáa ahorya vaantu ndwála, na ulwíiri waavo. Vara ^vajáa na mirimu mivi akavahorya, na vahoku ^vari foo akavabweeya voone. 22 Aho, maa Yéesu akavasea vara ^vajáa vatúmirwe, “Tamanyi mukamuwyiire Yooháani yoosi ^mwiyóniire na ^muyatéiire. Vahoku vookoona, vivete vooyeenda, ^vari na ulóonda voojirulwa, vimatu vooteera, vaantu ^vaakwya voofufulwa na kei vakiva voovariyurirwa Masáare Maaja. 23 Atalariwa ura si ^ari hitwahitwa sa niini.” 24 Vara vapooji va Yooháani ^vakalooke, maa Yéesu akaanda kuvawyiira vara vaantu masáare ya Yooháani yoosea, “Ni che mwiitáa laanga kura isi ya ibaláangwii? Isaanga ^rooringiwaringiwa ni mpeho wuu? 25 Kooni si jeyyo, ni che mwiitáa laanga? Muuntu ^iirwíikire ingo ja iyoombe ikuulu wuu? Aka tuku, vaantu ^viirwíikaa ingo ja iyoombe ikuulu na ^vari na kira kiintu ^chaboo ha ni nyuumbii ja kitemi víikalaa. 26 Haaha ni che mwiitáa koo laanga? Ni muláali na mutwe mwiitáa ko laanga wuu? Kikomi, noovawyiira ni kulookya muláali na mutwe mwiitáa ko laanga. 27 Uhu noo masáare yaachwe ^yaandikwa Masáarii ^Yari Mpeho, ‘Laanga, mutuma ndiri mutumwi waani akulongorire, yeeye kutengeneshera ari njira yaako.” 28 Kei Yéesu akasea, “Ni vawyiira niise, kwa vaantu voosi kusiina ^ari mukuulu kulookya Yooháani tuku. Maa kaa, ura ^ari muduududuudi Utemii wa Muluungu, noo mukuulu kulookya Yooháani.” 29 Vaantu voosi, hamwi na vasaankan’yi kóodi vajáa vateera ayo masáare ya Yéesu. Vakaruma muryungu ^iimya Muluungu ni muwoloki na avo noo vara ^vajáa vabatisiwa ni Yooháani. 30 Maa kaa, Mafarisáayo na vakiindya va Miiri si vajáa vabatisiwa ni Yooháani tuku. Voovo vajáa vasiita muryungu Muluungu ^ajáa aviimiry. 31 Aho, Yéesu akavasea, “Na che ndiri kiifwaanirirya mbyaala ihi? Ni na che yiifwíine mbyaala ihi? 32 Mbyaala ihi yiifwíine na vasinga víikyíire isóokwii de vandookiisea, ‘Tavavááire firíimbi, nyuunyu baa bwiita tuku!

Tavíimbiire nyíimbo ja usungu, nyuunyu baa rira tuku!” 33 Sa Yooháani Mubatisáaji uja, si arijáa mukáate baa kei si anywijáa diváai tuku, nyuunyu mukasea, ‘Atiite murimu mwi!’ 34 Maa kaa, Mwaana wa Muuntu uja, yoorya no nywa, nyuunyu mukasea, ‘Mulaangi uhu, mwaafu na mureevi, mare ya vasaankan’yi kóodi na vaduwalo.’ 35 Baa neembe ni jeyyo, tooti ya Muluungu yiionekiirye kikomi ni ya uwoloki kwa vaana vaachwe voosi.” 36 Sikú imwi, Mufarisáayo umwi ^asewáa Simóoni ajáa amuteengya Yéesu noo rya chákurya kaayii kwaachwe. Yéesu akatamany na kaayii kwa uwo Mufarisáayo, maa akiikala kurya chákurya. 37 Haaha, aho múujii kujáa kwatiite muuntu muki umwi ^ajáa mwi. Uwo muuntu muki ^akataange Yéesu amwaari yoorya chákurya kwa Mufarisáayo, akatoola chúpa ya iwe ^iri na makuta ^yanyúkíraa ya iyoombe ikari. 38 ^Akafike, akiima nyuma heehi na majeo ya Yéesu. Akaanda rira na miisoori yaachwe yandooiira majewii ya Yéesu, de indomuhonola Yéesu na njwiiri jaachwe. Akatuuba sundira majeo ya Yéesu na akayahaka yara makuta. 39 Ura Mufarisáayo ^ajáa amutéengiirye Yéesu ^akoone jeyyo, akaanda kiiririkana mutimii waachwe yoosea, “Ngaari uhu muuntu ni muláali na mutwe wa ljava, ngaari amányire uhu muuntu muki yoomukwaata ni jooli ^ari, na ngaari amányire ni mwi.” 40 Aho, maa Yéesu akamusea ura Mufarisáayo, “Simóoni, natiite isáare ^noosaaka nikuwyiire.” Ne akasea, “Mukiindya ngwyiira.” 41 Yéesu akasea, “Kwajáa kwatiite vaantu vaviri ^vadaayiwaá noongwa ni muuntu umwi. Umwi adaayiwaá mpía ja dinári magana yasaano na wiingi mpía ja dinári makumi yasaano. 42 Vaantu ava vajáa vasiindwa riha. Uwo ^ajáa avakopesha akavasea noongwa jaavo jasírire. Haaha ni arikwi kati ya ava vaviri ^ari mweenda kulookya mwiwaachwe?” 43 Simóoni akasea, “Ni ura ^asewa noongwa yaachwe nkuulu kulookya yasírire.” Yéesu akamusea, “Walámwiire kwa uwoloki.” 44 Aho, Yéesu akamulaanga ura muuntu muki, maa akamusea Simóoni, “Wamwíine uhu muuntu muki? Níngiire aha nyuumbii kwaako baa si wuumpíire maaji nooye majeo yaani tuku, maa kaa, uhu muuntu muki oóyyiirye majeo yaani na miisoori yaachwe na aampónwiire majeo yaani na njwiiri jaachwe. 45 Weewe si

waansúndiire mpiindi ^wakuunuumbya tuku. Maa kaa, uhu keende ^híngiire aha si anareka kuunsuundira majeo yaani tuku. 46 Weewe si waampákire makuta mutwii tuku, maa kaa, yeeye aampákire makuta ^yanyúkiraa majewii yaani. 47 Haaha ni kuwyiira niise, kweenda kwaachwe ni kukúúlu sa uvi waachwe ^uri foo wasírire. Maa kaa, ura uvi kiduudi ^wasírire, eenda kiduudi.” 48 Aho, maa Yéesu akamusea ura muuntu muki, “Uvi waako wasírire!” 49 Maa kaa, vara ^varijáa ne aho, vakaanda kiiryura voovo kwa voovo voosea, “Uhu ni ani ^ari sea uvi wa muuntu wasírire?” 50 Aho, Yéesu akamusea ura muuntu muki, “Kuruma kwaako kwakuhóniirye, tamanya na mwiikalo muja.”

8 Aya ^yakalooke, Yéesu ajáa akera njira na atweera na miji na maturii ^yiisimiresimire kunu yoovariyula Masáare Maaja ya Utemi wa Muluungu. Na mpiindi ijo ni na vapooji vaachwe ikimi na vaviri ajáa. 2 Kei, ni hamwi ajáa na vaantu vaki viingi ^veene ajáa avaseyya mirimu mivi na viingi ^ajáa avahorya ndwála jaavo. Na umwi wa vaantu vaki avo ni María Makidaléena, ^ajáa aseyyiwa mirimu mivi mufungati, 3 Yooáana muki wa Kúusa mwiimiriri wa máari ja mutemi Heróode. Wiingi ni Susáana na viingi ^vari foo. Vaantu vaki ava vatooláa máari jaavo kumwaambirirya Yéesu na vapooji vaachwe. 4 Mpiindi mpuka nkúulu ya vaantu ^yijiingáa fuma kira múuji, Yéesu akavavaira lusímo ulu, 5 “Muhaandi umwi ajáa adoma noo haanda mbeyu jaachwe. Mpiindi ^amyaaháa, mbeyu jimwi jikawyiira njirii, jikalwaatwa na ndee jikuuja jikajirya. 6 Mbeyu jimwi jikawyiira mwaalaliwyii. ^jikamere, jikuuja sa viintu kujáa kusiina maaji. 7 Jimwi jikawyiira haantu ^hajáa na miíwa. Miíwa ikakulan’ya hamwi na jira mbeyu, miíwa ikajivaa, maa jikadundumala. 8 Maa kaa, jimwi jikawyiira salwii ^jiri na seve, jikamera, jikakula, jikavyaala maatuku vii, jimwi jikavyaala mara makumi ikimi.” ^Akahumule kuvawyiira jeyyo, maa akasea na ngururu, “^Ari na matu yo teerera, ni ateere!” 9 Mpiindi kiduudi vapooji vaachwe vakamuurya, “Lusímo lwaako ni che loovariyula?” 10 Ne akavasea, “Nyuunyu mwaheewa nkalo yo taanga viintu vya Utemi wa Muluungu, ivyo ni fuumbo. Maa kaa, vara si ^vari Utemii wa Muluungu, noovawyiira kwa símo, sa, ‘Kulaanga, valaange, baa koonu tuku. Na kuteera, vateere, baa taanga tuku.’ 11

Lusímo ulu uvaryuli waachwe ni uhu, mbeyu ni isáare ra Muluungu. 12 Mbeyu jira ^jawyiira njirii ni vara vaantu ^varitéeraa isáare ra Muluungu. Aho, Ikúúlu ra Mirimu Mivi rikuuja, rikariseyya mitimii yaavo sa kari ji varume na valamuririwe tuku. 13 Mbeyu jira ^jawyiira mwaalaliwyii, ni vaantu vara ^varitéeraa isáare ra Muluungu, maa vakarihokera na cheeru. Maa kaa, si riviingíraa mitimii tuku, sa viintu vasiina miriri yo rikwaata, kiikala vari noro kiduudi vii, na uturikiri ^uri kuuja sa rira isáare, varékaa kura kuruma kwaavo. 14 Mbeyu jira ^jawyiira miíwii, ni ja vaantu vara ^varitéeraa isáare ra Muluungu. Maa kaa, ^vari tuuba kwiikala noro, raváwaa ni uhangaiki wa weeru, kukunguula máari na uláku wa viintu vya weeru, jeyyo, si vakúlaa tuku. 15 Na mbeyu jira ^jawyiira sevii, noo vaantu vara ^varitéeraa isáare ra Muluungu. Vakariteengya na wuuja mitimii yaavo, vakarikwaatya, na kwa uyimiriri mukúulu, vavyáalaa ndiíwa. 16 Kusiina muuntu ^akórereryaa kimuri, maa akavisa nyiingwii tuku, au akakiviika iruungwii ra kitáanda tuku. Kimuri ni kyaángwii kiviikwaa sa vaantu voosi ^vookiingira voone kiweeru. 17 Sa kira kiintu ^chaviswa, viikwa kiri kiweerwii, na kira ^chakunikirirwa, taangwa kiri. 18 Haaha teereri neeja masáare ayo ^noovawyiira. Ura ^ari na kiintu, koongereriwa ari kulookya, na ura ^asiina kiintu, vuulwa ari baa kira kidúúdi ^iisíeaa ni nocho ari.” 19 Aho, nduu ya Yéesu na íyo waavo vakuuja noo mulaanga Yéesu, maa kaa, si vadaha seesa na haantu ^ajáa tuku, sa vaantu vajáa ^vamema maatuku vii. 20 Aho, muuntu umwi akamusea Yéesu, “Íyo waanyu na vaanaanyu vamwaari weerwii, voosaaka vakoone.” 21 Maa kaa, Yéesu akamusea, “Íyo wiitu na vanduu vaani ni vara voosi ^varitéeraa isáare ra Muluungu no rituuba.” 22 Sikú imwi, Yéesu ajáa aambuka mashúwa na vapooji vaachwe, maa akavasea, “Hendi tafire na nyambuko ya iriva.” Aho, vakakwaata lyeendo. 23 Na mpiindi ^vafiriraa, Yéesu akakwaatwa ni tulo, maa akanyeyya. Aho, ihúmbuuto ^radalavadaaava rikaanda wuva, maa mashúwa ikaanda mema maaji, vakava viingiire iremii. 24 Vapooji vaachwe vakiita noo mwiinukya, vakatula isóso voosea, “Aai mukúlu! Aai mukúlu! Sira tiise!” Hara Yéesu akiinuka, akaridalavya rira ihúmbuuto na yara mapúunta. Hara, ihúmbuuto rikakirinya sawu, na maaji yakatuula tu. 25 Aho, akavuurya

vapooji vaachwe, “Kuruma kwaanyu hai kuri?” Vapooji vaachwe vakahwaalala na vakakwaatwa ni woowa munamununu, vaakiyurya voosea, “De uhu ni ani, ^mweene baa ihumbuuto na maaji vyoomuteera?” 26 Yéesu na vapooji vaachwe vakafirira na nyambuko ya iriva ra Galiláaya, vakafika isi ya Vageráasi ^iri mbarimbari ya iriva. 27 Yéesu ^akakiime vii hara mashúwii, maa akalumana na muuntu umwi ^ari na mirimu mivi. Kwa mpiindi nkuulu uhu muuntu si iivikiraa ingo tuku, baa kei si iikaláa kaayii tuku ni mbirifirii vii iikaláa. 28 Uwo muuntu ^akamoone Yéesu, akachwaama mbere yaachwe, akatulatula isóso, yoosea, “Che woosaaka kuri niini, weewe Yéesu, Mwaana wa Mulungu ^Ari Mweerimweeri? Nookuloomba, kuunturikirya tuku.” 29 Alúusa jeyyo, sa Yéesu ajáa iiséire iyo mirimu mivi yiisunke kuri uwo muuntu. Iyo mirimu mivi, ijáa yamuturikirya maatuku vii. Vaantu vamuyeekeeráa nyuumbii na vamuchungáa na minyololo mikonwii na mawulwii, maa kaa, yeeye adumuladamuláa, na iyo mirimu mivi yamutwaaláa na isi ya ibalángwii. 30 Haaha, maa Yéesu akuuyurya, “Irina raako noo ani?” Ukasea, “Irina raani ni Mayana na Mayana ya Walvi Nkoondo,” sa ni mirimu mivi ^iri foo ijáa yamwiingira. 31 Aho ira mirimu mivi ikiilomboola maatuku vii kuri Yéesu, kari ikibirye na Ntarii tuku. (Abyssos g12) 32 Haaha mpiindi ijo, heehi na aho haantu kujáa kwatiite ufa wa nkaamba ^jooriisha mbarimbari ya luulu. Ira mirimu mivi ikiilomboola kuri Yéesu, yoosea, “Kalaama turekere, tukajiingire jira nkaamba.” Ne akiirekera. 33 Ira mirimu mivi ikafuma kwa ura muuntu, maa ikiita kiingira jira nkaamba. Ufa woosi wa nkaamba ukagiritira na kiwoongwii, maa jikaburukira na irivii na nkaamba joosi vuu jikakwya. 34 Varfisi va jira nkaamba ^vakoone jeyyo, vakakaurika ifiijo, vakatwaala mulomo kwa vaantu ^vajáa mawundii na múujii. 35 Vaantu vakadoma noo laanga masáare ^meene yajáa yafúmiire. ^Vakafike kuri Yéesu, vakamoonu ura muuntu ^ajáa aséyyiwe mirimu mivi, ifkyiire mawulwii ya Yéesu, iivikiire ingo, ari na miryungu yaachwe! Vakoofa maatuku vii. 36 Na vara ^vajáa voona, vakavawyiira vaantu viingi ^vyeene ura muuntu ^ajáa na mirimu mivi ahoiriwa ni Yéesu. 37 Vaantu voosi va isi ya Vageráasi na isi ^jariingirira, vakakwaatwa ni woowa

munamununu, maa voosi vakamuloomba Yéesu alooke aho meevu. Aho, maa Yéesu akaambuka mashúwa, akahinduka. 38 Haaha de Yéesu alooke, ura muuntu ^ajáa aséyyiwe mirimu mivi akiiloombererya atamanyan'ye na Yéesu. Maa kaa, Yéesu akamusiitira, yoosea, 39 “Hinduka na meenyu, ukavawyiire vaantu ^vyeene Mulungu akutámamiire masáare makuulu.” Aho, ura muuntu akiitamanyirya, akitookaarya múujii waachwe voosi masáare makuulu ^meene Yéesu ajáa amutámamiire. 40 Haaha Yéesu ^akahinduka na nyambuko ya iriva ra Galiláaya, akateengiwa ni mpuka nkuulu ya vaantu ^vamuuwojeráa. 41 Aho, akuuja muuntu umwi irina raachwe Yafiro. Uhu ni mulongooli wa sinagóogi ajáa. Akawya majewii ya Yéesu yoomuloomba atamanye na kaayii kwaachwe. 42 Uko kaayii kwaachwe muhínja waachwe wa mpeke wa myaaka ikimi na iviri ajáa aséngeriire kukwya. Kati ^adomáa na kwa Yafiro, mpuka nkuulu ya vaantu ikava yoomufiinda. 43 Aho, kujáa kwatiite muuntu muki ^ajáa na ndwáala yo fuma sakami kwa myaaka ikimi na iviri. [Yeeye ajáa amala máari jaachwe joosi vuu kwa vaanga,] baa kusiina yoyoosi ^adaha muhorya tuku. 44 Ira muuntu muki akamutuuba Yéesu kunu nyuma, maa akasaasya mukáwo wa nkáancho yaachwe. Hahara, sakami ikadeen'ya. 45 Aho, Yéesu akuurya, “Ni ani aansásiirye?” Vaantu voosi ^vakasiite, maa Peéteru akamusea, “Aai mukálu, ihi mpuka ya vaantu yoosi yookufiinda na vookiifenyenkererya!” 46 Maa kaa, Yéesu akasea, “Kwatiite muuntu ^aansásiirye, sa kwatiite ngururu jo horya muuntu ^jaanfúmiire.” 47 Ira muuntu muki ^akataange si ari daha kwiivisa tuku, akiituriya, kunu yootetema ni woowa, maa akachwaama mbere ya Yéesu. Aho, akalúusa mbere ja vaantu voosi ^cheene kimubwéeyiirye amusaasye Yéesu na ^vyeene ahóriiwe hahara. 48 Aho, maa re Yéesu akamusea, “Muhínja waani, kuruma kwaako kwakuhóriirye. Tamanya na mwiikalo muujal!” 49 Mpiindi Yéesu ^ajáa akaari yoolusika, akuuja muuntu fuma kaayii kwa Yafiro, maa akamusea, “Muhínja waako awáliire. Aai reka tuuba kumujuuwa Mukiindya.” 50 Maa kaa, Yéesu ^akateere jeyyo, akamusea Yafiro, “Kwiitweetya tuku, ruma vii, muhínja waako hola ari.” 51 Yéesu ^akafike kaayii kwa Yafiro, akavakaan'ya vaantu viingi kwiingira hamwi ne na nyuumbii, maa kaa, ^veene iingira novo ni vala Peéteru,

Yooháani, Yaakúupu, na taáta na íyo waala ʼra muhíínja. 52 Mpiindi ijo vaantu voosi variráa no myaa sa ʼra muhíínja. Maa kaa, Yéesu akavasea, “Reki kúri! Muhíínja si awááíire tuku, ni anyéyyiire vii.” 53 Vaantu ʼvajáa aho, vakaanda kumuseka na heenchu, sa vajáa vatáangire ʼra muhíínja akwíire. 54 Aho, Yéesu akamukwaata mukono ʼra muhíínja, maa akamusea na ngururu, “Musinga, inuka!” 55 Hahara, mutima waachwe ukamuhindukira, ne akiinuka chaangu. Yéesu akavasea vara vaantu vamúheere chóorya ʼra muhíínja arye. 56 Taáta na íyo waala ʼra muhíínja vakahwaalala maatuku vii. Maa kaa, Yéesu akavakaanʼya kari valúuse kuri muuntu yoyoosi yara ʼyajáa yafúmiire tuku.

9 Yéesu akavajiinga vatumwi vaachwe ikimi na vaviri. Akavaheera ngururu na wiimiriri wo kibirya mirimu mivi no horya ndwáala. 2 Aho, akavatuma vakavariyurire vaantu ʼttemi wa Mulungu na vavahorye valwíiri. 3 Akavasea, “Kati ʼmookera njira, sumuli muriwa tuku, baa nkome tuku, mufuko tuku, chóorya tuku, mpía tuku baa na nkáancho iviri tuku. 4 Kaaya ʼngʼeene muri teengiwa, ikali haaho fúuru siku ʼmuri looka múuji ʼwo. 5 Kooni kaaya yoyoosi vasítire kuvateengya, mpiindi ʼmoolooka, ikonkomi maruri majewii yaanyu, koonekya ʼvi waavo.” 6 Aho, vara vatumwi vaachwe vakadoma, vakava vootweera ituri iri fúuru rira kunu voovavariyurira vaantu Masáare Maaja no vahorya valwíiri kira haantu. 7 Haaha, mutemi Heróode Antípaasi ajáa ateera masáare yoosi ʼyatámamwáa ni Yéesu, akoololokera sa vamwi va vaantu vaseáa ni Yooháani Mubatisáaji ʼafúfukire fuma inkwyii. 8 Kei, vaantu vamwi vaseáa ni Elíamuláali na mutwe wa Ijuva afúmiire na vamwi vaseáa ni umwi wa valáali na mutwe wa kali afúfukire. 9 Maa kaa, Heróode akasea, “Yooháani namudumula mutwe. Ha uhu ʼnooteera masáare yaachwe ni ani?” Heróode akava na mpiima yo moona Yéesu. 10 Vatumwi va Yéesu ʼvakahinduke, vakamuwyiira viintu vyoosi ʼvatámamire. Aho, akadomanʼya novo, maa vakiinuka vooveene fúuru iturii rimwi ʼraséwaa Besaída. 11 Maa kaa, mpuka ya vaantu ʼvakataange na haantu Yéesu ʼajáa atámiinye, maa vakamutuuba. Yéesu akavateengya, maa akaanda vakiindya masáare ya ʼttemi wa Mulungu no vahorya valwíiri ʼveene vasaakáa

horiwa. 12 Mpiindi ja kyúulwa ʼjikafike, vatumwi vaachwe ikimi na vaviri vakiita kuri Yéesu, maa vakamusea, “Aai, varekere vaantu vakiwúire vyóorya na vakiisaakire viláalo ʼko mawundii na maturii sa aha haantu ʼturi ni kuli na kaaya ja vaantu.” 13 Maa kaa, Yéesu akavasea, “Vaheeri nyuunyú chóorya.” Maa vakamusea, “Tusiina chóorya tuku. Aha imwaari mikáate isaano na soompa iviri vii. Ni saaka wiise tukavawúire vaantu voosi ava chóorya wuu?” 14 Aho, kujáa kwatiite vaantu valume ja mayana yasaano. Yéesu akavasea vapooji, “Viikaryi vaantu vitoonge vya vaantu makumi yasaanosaano.” 15 Novo vakabweeyya ja ʼvyeeene vajáa vaséirwe, vakaviikarya vaantu voosi. 16 Aho, Yéesu akatoola ira mikáate isaano na jira soompa iviri. Akiinurirya miiso yaachwe na kurumwii yoomudumba Mulungu. Akabendulabendula, maa akavaheera vapooji vaachwe novo vakavaheera vaantu. 17 Vaantu voosi vakarya, vakiikuta. Vapooji vakatoorera mabéendu ya mikáate, vakamemya vikápu ikimi na viviri. 18 Siku imwi, Yéesu na vapooji vaachwe vajáa viikera kijiraawa. Yéesu amuloombáa Mulungu. ʼko Yéesu akavuurya vapooji vaachwe, “Eri, vaantu vaseáa niini ndiri ani?” 19 Novo vakamusea, “Vamwi vaseáa weewe ʼri Yooháani Mubatisáaji, viingi vaseáa ʼri Elía muláali na mutwe wa Ijuva, na viingi vaseáa ʼri umwi wa valáali na mutwe wa Ijuva va kali ʼafúfukire.” 20 Aho, maa akavuurya, “Ha nyuunyú, mwaseáa niini ndiri ani?” Peéterí akamusea, “Weewe noo Masía wa Mulungu!” 21 Maa Yéesu akavakaanʼya yoosea, “Kari muwyiira muuntu yoyoosi isáare iri tuku.” 22 Kei akavasea, “Mwaana wa Muuntu, ni mpaka aturikiriwe munumunu, kei asiitwe ni vawosi, vakúulu va veeneisi va Ijuva na vakiindya va Miira, na ulawe. Maa kaa, siku ya katatu fufulwa ari.” 23 Kei akavawyiira voosi yoovasea, “Kooni muuntu yoyoosi yoosaaka aantuube ni mpaka iisiite yeemweene, avaale musaláaba waachwe kira siiku, aantuube. 24 Sa muuntu yoyoosi ʼyoosaaka honʼya nkaasu yaachwe, kiitaaha ari, maa kaa, muuntu yoyoosi ʼyookiitaaha nkaasu yaachwe sa niini ʼwo kiíhonʼya ari. 25 Kwatiite kunáalo che muuntu kuturya weeru yoosi, maa kaa, atahe nkaasu yaachwe? 26 Kooni muuntu yoyoosi aanyóniire soni niini na masáare yaani, baa Mwaana wa Muuntu moonera ari soni, mpiindi ʼakuújire

na nkongojima ya Taáta na mirimu miija. 27 Kimaari noovawyiira, vamwaari viingi vimire aha, si vari kukwya tuku mpaka vuyoyone Utemi wa Mulungu!” 28 Ja siku inaani jei “jikalooke keende Yéesu ^alúusa ayo masáare, Yéesu akaambukan’ya na vala Peéterí, Yaakúupu na Yooháani na luulwii noo muloomba Mulungu. 29 Mpiindi Yéesu ^amulombáa Mulungu, buuwo yaachwe ikavalanduka, ingo jaachwe jikava njeru chwee, mpaka jindoolavalava. 30 Koonka, vaantu valume vaviri vakafumira maa vakaanda lusika ne. Novo ni vala Músa na Elía vajáa. 31 Vajáa voonekana na nkongojima ya kurumwii na valusikáa na Yéesu ^vyene ari kiiman’ya murimo wa Mulungu kwa inkwya yaachwe uko Yerusaleému. 32 Mpiindi ijo, Peéterí na vara vatumwi viivaachwe vajáa vanyéyyiirye fúti. ^Vakiinúke, vakamooná Yéesu na nkongojima yaachwe. Na kei vakoona vaantu vaviri vajáa vimire ne. 33 Na kati vara vaantu vaviri ^viinukáa fuma kúri Yéesu, maa Peéterí akamusea Yéesu, “Aai mukúlu, vyabooha taveere haaha aha. Tujeenge vivaanda vitatu, kimwi chaako, kimwi cha Músa na kimwi cha Elía.” Peéterí alúusa jeyyo maa kaa, si ataangáa kira ^yoolúusa tuku. 34 Na viintu Peéterí ^ajáa akaari yoolúsika jeyyo, ichu rikafumira, maa rikavawikira. Aho, vakoofa maatuku vii. 35 Sawúti ikafuma aho ichwii, yoosea, “Uhu ni Mwaana waani. Yeeye namusaawula. Muteereri yeeye.” 36 Na iyo sawúti ^ikalooke, Yéesu akoonekana ari yeemweene. Vapooji vaachwe si vamuwyiira muuntu yoyoosi masáare aya ^vajáa viine siku ijo tuku. 37 Lomutóondo yaachwe mpiindi ^vagiritáa fuma luulwii, vakalumana na mpuka nkúlu ya vaantu. 38 Aho, umwi wa vaantu va iyo mpuka akalúsika na ngururu yoosea, “Mukiindya, nookuloomba umulaange mutavana waani, yeeye noo mwaana waani wa mpeke. 39 Yeeye atiite murimu mavi ^wamutáavityaa akaanda tula isóso munumunu. Kei, wamusíngisyasingiisyya akawya na isi ja ari na kiinkwiisha, maa de indootuumpa ifulo mulomwii. Uhu murimu mavi wamutúrikiryaa munumunu, wamurékaa kiduudi vii. 40 Navalóombire vapooji vaako vuukibiryé uhu murimu mavi, maa kaa, vasíindirwe.” 41 Yéesu akavasea, “Aka! Ihi mbyaala si írúmaa, na ^yakiikana. Niikale na nyuunyu mpaka naadi? Na nivayimirirye mpaka naadi? Hooni mureete mutavana waako

na aha!” 42 Kati ura mutavana ^asesáa na kwa Yéesu, murimu mavi ukamuvyya na isi, maa ukamukwaatya kiinkwiisha. Aho, Yéesu akumyamirirya ura murimu mavi, akamuhorya ura mutavana, maa akamuhindula na kúri taáta waavo. 43 Vaantu voosi vakatulvala maatuku vii kooná ukúlu wa Mulungu. Mpiindi vaantu ^vajáa vakaari vahwáaliire sa yoosi Yéesu ^ajáa abweyyiirye, maa akavasea vapooji vaachwe, 44 “Teereri neeja aya ^noosaaka nivawyiire. Mwaana wa Muuntu valandukwa ari na viikwa ari mikonwii ya vaantu.” 45 Maa kaa, vapooji vaachwe si vataanga uvaryuli wa masáare yara tuku. Masáare aya yajáa yiivisa kwaavo sa vadiire taanga. Kei voofáa kumuurya. 46 Haaha kukava na nkaani kwa vapooji va Yéesu ni ani arúva mukúlu kati yaavo voosi. 47 Maa kaa, Yéesu ^akataange miiririkano yaavo, akamwaanirira musinga muduudi, maa akamwiimya heehi ne. 48 Aho, maa akavasea, “Muuntu yoyoosi ^ari mteengya musinga ja uhu sa irina raani, kuva ari aantéengiirye niini. Kei, yoyoosi ^ari kunteengya niini, kuva ari amutéengiirye Mulungu, na yeeye aantuma. Sa ura ^ari mudúudi kufuma kúri nyuunyu noo mukúlu kulookya voosi.” 49 Yooháani akamusea Yéesu, “Mukúlu, tamwiine muuntu yookibirya mirimu mivi kwa irina raako, maa tukamukaan’ya sa viintu si ari hamwi na suusu.” 50 Maa kaa, Yéesu akavasea, “Kari mumukáan’ya tuku, sa ^mweene si yoovakiiikana nyuunyu, ni hamwi ari na nyuunyu.” 51 Siku ja Yéesu jo sumulwa na kurumwii ^jikasengerere, maa yeeye akawolola kisho chaachwe yoodoma na Yerusaleému. 52 Yeeye akatuma vaantu valongoole na iturii rimwi ra isi ya Samaría sa vakiimye neeja haantu ^ari fikira. 53 Maa kaa, vaantu va iro ituri vakasiita kumteengya sa viintu aleáa na Yerusaleému. 54 Vapooji vaachwe, noo kusea vala Yaakúupu na Yooháani, ^vakoone jeyyo, maa vakamusea, “Aai mukúlu, tulombe mooto ukiime fuma kurumwii sa uvamale wuu [ja ^vyene Elía abweyya]?” 55 Maa kaa, Yéesu akavalandukira, akavadalavya 56 [yoosea, nyuunyu si mumányire ni vaantu ^vari jooli muri tuku]. Aho, maa vakatamanyá na iturii riingi. 57 Kati Yéesu na vapooji vaachwe ^vajáa luyeendwii, maa muuntu umwi akamusea, “Kukutuuba ndiri na haantu hohoosi ^uri doma.” 58 Yéesu akamusea, “Munju jatiite viláalo mpáangii, na ndee jatiite vivururu,

maa kaa, Mwaana wa Mũntu asiina baa ho laarya mutwe waachwe vii tuku.” 59 Aho, Yéesu akamusea mũntu wiingi ^ajaa aho, “Ntuuba.” Maa kaa, ũra mũntu akamusea, “Aai mukúlu, reka ta nkataahe taáta wiitu.” 60 Yéesu akamusea, “Reka vaantu ^vaakwya vataahe vaantu ^vaakwya viivaavo, maa kaa, weewe doma ukavariyule ũtemi wa Mũluungu.” 61 Mũntu wiingi akamusea Yéesu, “Aai mukúlu, kukutuuba ndiri, maa kaa, reka ta nkavasee vaantu va kaayii kwaani nasúukiirye.” 62 Maa kaa, Yéesu akamusea, “Kooni mũntu yoyoosi aándire rima, maa kei indoolaanga kiri nyuma, ũwo si asaakwa ũtemi wa Mũluungu tuku.”

10 Ayo ^yakalooke, Yéesu Mweenevyoosi akavasaawula vapooji viingi makumi mufungati na vaviri, maa akavatuma vaviriviri. Voovo vakalongoola na kira múuji na kira haantu ^asaakaa tamanya yeeye mweenevyo. 2 Yéesu akavasea, “Viintu vyo chwa ni foo viri, maa kaa, vachwi ni vake. Sa jeyyo, muloombi Mweenevyoosi wo chwa, atame vachwi, na iwundii raachwe ro chwa. 3 Haaha tamanyi, na mũtaange ni vatuma niise nyuunyū ja vaana va muundi kati na kati ya mbũji. 4 Sumuli mpía tuku, mufuko wo kiinjira tuku, baa viráatu vya kaviri tuku. Mpiindi ^muri njirii, kari mũdoololoosha ko lumbya vaantu tuku. 5 Nyuumba yoyoosi ^muri kiingira, valuumbyi jei, ‘Mwiikalo mũja ũve nyuumbii ihi!’ 6 Kooni mwiikalo mũja ũri na mweenenyuumba, mwiikalo waanyu mũja kiikala ũri ne. Maa kaa, kooni mweenenyuumba si yovahokera na mwiikalo mũja, mwiikalo waanyu mũja hinduka ũri na kari nyuunyū. 7 Ikali nyuumba yiyo imwi, kũũ moorya no nywa kira ^cheene mooheewa. Sa mutumami iima neeja karihwa mariho yaachwe. Kusaamasaama fuma nyuumba ihi fuuru ira tuku. 8 Kooni mwĩngiire múuji ũmwi na vaantu va múuji ũwo vavateengiirye na cheeru, iryi vyóorya ^viri viikwa mbere yaanyu. 9 Valwĩiri ^vari múujii ũwo vahoryi na muvasee, ^temi wa Mũluungu wafikire kuri nyuunyū. 10 Maa kaa, múuji wowoosi ^muri kiingira maa vasiite kavateengya, looki, na mutamanye na njirii ja ũwo múuji musee jei, 11 ‘Baa maruri ya múuji waanyu ^meene yanámatiire majewii yiiswi, tayakónkomire, kũvaluma kutu ũvi waanyu. Maa kaa, taangi ũtemi wa Mũluungu wafikire kuri nyuunyū.’

12 Ni vawyiira niise, siku iyo, kuva viri pwee kwa múuji wa Sodóoma kulookya múuji ũwo. 13 Mpolai múuji wa Korasíni! Mpolai ituri ra Besáda! Sa ngaari myuujísa ^yatámamirwe kwaanyu, ngaari yatamamwa miji ya Tíiro na Sidóoni, ngaari vamũvalandukira Mũluungu kali vii, ko kiivikira magunía no kiihaka mavu. 14 Maa kaa, siku ira yo lamurirwa vaantu voosi, kuva iri pwee kwa vaantu va miji ya Tíiro na Sidóoni kulookya nyuunyū. 15 Naanyu vaantu va múuji wa Kaperenáumu, eri, kiinulwa muri fuuru kurumwii wuu? Aka tuku! Kiimiriwa muri fuuru Ntarii. (Hadēs g86) 16 Mũntu ^avateereraa nyuunyū, aantéereraa niini. Na ^avasíitaa nyuunyū, aansíitaa niini. Kei mũntu ^aansíitaa niini, amusíitaa Mũluungu na yeeye aantuma.” 17 Vara vapooji makumi mufungati na vaviri ^vakahinduke, vakamuwyiira Yéesu na cheeru voosea, “Aai mukúlu, baa mirimu mivi tookikibirya kwa irina raako na yootateera!” 18 Yéesu akavasea, “Nijaa naroonaa Irimu roohangalamuka fuma kurumwii ja lulávo. 19 Laangi, navahĩire wiimiriri mweeri ya ũra muvi kwa kira kiintu. Kwa ngururu ijo, lwaata mweende njoka na ingi, kei kusiina kiintu ^kiri vatamikia tuku. 20 Baa neembe ni jeyyo, kuvyeendi sa viintu mirimu mivi yoovateera tuku, maa kaa, vyeendi sa viintu marina yaanyu yaándikirwe kurumwii.” 21 Mpiindi i’ira, Yéesu kũũ avyeéndire mũmũmũũ kwa ngururu ja Mutima Mũja, maa akasea, “Nookudũmba ee Taáta, Mweenevyoosi wa kurumu na isi, sa masáare aya ũvavisa vara ^vari na tooti na miryũũũ, maa kaa, ukavakũnkurira vadúúdi. Kikomi Taáta, ivyo noo vyakweerya mutima.” 22 Kei akasea, “Taáta waani aankwáatiirye viintu vyoosi. ^Mweene amumányire Mwaana ni Taáta vii. Kusiina wiingi tuku. Kei ^mweene amumányire Taáta ni Mwaana vii, na mũntu yoyoosi ^mweene Mwaana ari saaka kumũnkurira.” 23 Aho, Yéesu akavalandukira vapooji vaachwe, akalũusika na vooveene vii kijiraawii, akavasea, “Yatalariwa miiso aya ^yookoona masáare aya! 24 Ni vawyiira niise, valáli na mutwe ^vari foo na vatemii vajaa vatiite mpiima yo kooni aya ^mookoona nyuunyū, maa kaa, si vayoona tuku. Kei, vajaa vatiite mpiima yo teera ^meene mooteera nyuunyū, maa kaa, si vayateera tuku.” 25 Mpiindi ijo, mukiindya wa Miiri ya Mũluungu akiima, maa akamuurya Yéesu ko mũyera,

akasea, “Mukiindya, che ndiri bweeyya sa mpokere nkaasu ya siku ^jisiina uhero?” (aionios g166) 26 Yéesu akamusea, “Miiro ya Mulungu jooli yalusa? Che usómaa weewe aho?” 27 Ura mukiindya wa Miiro akamusea Yéesu, “Vyaandikwa jei, ‘Mweende Ijava Mulungu waako, na mutima waako woosi, na nkaasu yaako yoosi, na ngururu jaako joosi, na muryungu waako woosi.’ Kei, ‘Umweende mwiiwaako ja ^vyeene wiiyenda mweeneeyo.’” 28 Yéesu akamusea, “Wuuyiirye vyoovyo, bweeyya jeyyo, naawe turya uri nkaasu ya siku ^jisiina uhero.” 29 Ura mukiindya wa Miiro asaakaa kiinyekya kikomi yeeye ni muwoloki. Sa jeyyo akamuurya Yéesu kei yoosea, “Ha mwiiwaani ni ani?” 30 Yéesu akamusea, “Muuntu umwi agiritaa fuma Yerusalému yoodoma na muujii wa Yefiko. Njirii akakiimirirwa ni viivi. Vakamufumya ingo jaachwe, vakamuvaa mpaka vakamutamikya, vakamureka asengeriire kukwya. 31 Haaha ikava ja baháati, mweeneisi umwi wa Ijava alookaa na ira njira. ^Akamoone, akakengeeja na ivarwii, maa akiilookera. 32 Viivyo, Muláawi umwi ne alookaa na aho. ^Akamoone ura muuntu ^ajaa atámikiwe, ne akakengeeja ni ivarwii, maa akiilookera. 33 Maa kaa, Musamaría umwi ne akeráa njira, akatweera na ira njira. ^Akamoone ura muuntu ^ajaa atámikiwe, maa akamoonera mbavariri. 34 Akamuseeserera, akamooyya njuma jaachwe na diváai, maa akamuhaka makuta. Akajichuunga njuma jaachwe na ntaami, maa akamwaambukya ndákwi yaachwe. Aho, akamutwaala furu nyuumbii ya vayeni na akava yoomulaangirirya. 35 Siku ya kaviri yaachwe, akatoola mpía ja dináari iviri, akamuheera mweenenyumba ya vayeni, maa akamusea, ‘Mulaangirirye uhu muuntu. Kooni iji jasírire na woongerirye mpía jingi so mulawurya, ^ndiri hinduka kuriha ndiri.’” 36 Aho, maa Yéesu akamuurya ura mukiindya wa Miiro, “Kati ya ava vatatu ni ani noo mwiiwaachwe wa ura muuntu ^ajaa akiimirirwa akatamikiwa ni viivi?” 37 Ura mukiindya wa Miiro akasea, “Ni ura ^amulaanga na riiso ra wuuja.” Aho, maa Yéesu akamusea, “Doma, naawe ukabweeyye viivyo.” 38 Yéesu na vapooji vaachwe vakakwaata njira, maa vakiingira iturii rimwi. Aho, maa muuntu muki umwi ^asewáa Maárita akamuteengya na kaayii kwaachwe. 39 Maárita ajaa atiite mudúúdi waachwe ^asewáa Maríia. Yeeye ajaa

iikala mawulwii ya Yéesu Mweeneeyoosi kunu yoomuteerera. 40 Maa kaa, Maárita ajunwikaa na mirimo ^iri foo yo mteengya muyeni. Sa jeyyo, akadoma na kuri Yéesu, maa akamusea, “Mweeneeyoosi, si wookoona ni vyaviha viintu uhu mudúúdi waani ^yookundejera mirimo yoosi niimweene tuku wuu? Haaha mwyiire aanyambire.” 41 Maa kaa, Yéesu Mweeneeyoosi akamusea, “Maárita, Maárita, sa che woojuuwika na wookoofa sa viintu ^viri foo? 42 Kiintu ^choosaakwa ni kimudu vii. Maríia asáawiire kiintu ^chabooha, na kusiiina muuntu ^ari daha kukiseyya kuri yeeye tuku.”

11 Siku imwi, Yéesu ajaa haantu hamwi yoomulomba Mulungu. ^Akahumule, maa umwi wa vatumwi vaachwe akamusea, “Aai mukulu, tukiindye baa suusu kumulomba Mulungu ja viintu Yooháani Mubatisáaji ^avakiindya vatumwi vaachwe.” 2 Yéesu akavasea, “Mpiindi ^moomulomba Mulungu, muluse jei, ‘Taata [wiitu wa kurumwii,] irina raako ribweeyiriwe nkongojima, utemi waako wuuje. [^Meene woosaaka yatamamwe aha weerwii, yatamamwe ja ^vyeene yatamamwaa uko kurumwii.] 3 Utaheere chórya chiitu cha kira siiku. 4 Utusee uri wiitu wasírire, ja ^vyeene suusu tavaséaa vara ^vatuhonerya uri waavo wasírire. Kuturekera twiingire na mtehwii tuku, [maa kaa, utulamurirye na ura Muri.]” 5 Aho, maa Yéesu akavasea, “Hooni iririkani, kooni umwi waanyu adómire na kwa kijeengi chaachwe nuuchiku kati, maa amusee kijeengi chaachwe, ^Aai kijeengi, hooni nkopesha mikáate itatu. 6 Amwaari kijeengi chaani yookera njira alúumbiirye uchiku uhu, na niini nsiina kiintu cho muheera tuku.’ 7 Maa kaa, ura ^ari nyuumbii amusee, ‘Reka kunjuuwa, nachúungire muryaango! Kei, niini na vaana vaani tahúmwiiire laala. Si ndiri kiinuka nikuheere chórya tuku.’ 8 Ni vawyiira niise, kooni muuntu uwo atúubire loomba, kijeengi chaachwe kiinuka ari na amuheere kira ^yoosaaka. Si ari bweeyya jeyyo sa viintu ni kijeengi chaachwe tuku, maa kaa, sa viintu atúubire loomba. 9 Sa jeyyo, ni vawyiira niise, loombi, naanyu heewa muri, saakiri, naanyu turya muri, lumbyi muryaangwii, naanyu yuurirwa muri. 10 Sa kira ^alóombaa, ahéewaa na ura ^asáakiraa, atúryaa na ura ^alúumbyaa muryaangwii, ayúurirwaa. 11 Eri, kwatiite umwi

waanyu nyuunyu vala taáta mwaana waachwe
 ári muloomba soompa, amuheere njoka wuu?
 12 Baku kei kooni amulóombire ii, amuheere ingi
 wuu? 13 Haaha kooni nyuunyu baa neembe muri
 vavi mumányire kuvaheera vaana vaanyu viintu
 ávyabooha, ha Taáta waanyu wa kurumwii si
 ari bweeyya vyabooha kulookya ivyo vyaanyu
 ko vaheera Mutima Múja vara ávooloomba
 tuku wuu?" 14 Sikú imwi, Yéesu akibiryáa
 murimu mavi fuma kwa kimumu umwi. Úwo
 murimu ákakibiriwe, maa úra muuntu akaanda
 luusika. Aho, ira mpuka ya vaantu vajáa hara
 vakahwaalala. 15 Maa kaa, vamwi va vaantu
 ávajáa aho vakasea, "Yookibirya mirimu mivi
 kwa ngururu ja Belisebúuri, noo kusea Irimu."
 16 Vaantu viingi novo vamuyeráa ko muloomba
 avalaire ishára fuma kurumwii. 17 Maa kaa,
 Yéesu kunu yootaanga miiririkano yaavo,
 akavasea, "Utemi wowoosi kooni wiigávire
 haviri kwiilwa woowo kwa woowo, utemi úwo,
 si uri luunga tuku. Kei, kooni vaantu va lukolo
 lumwi viigávire, lukolo úlo, si luri luunga tuku.
 18 Haaha kooni Irimu riigávire haviri, utemi
 waachwe jooli uri luunga? Ni luusa niise jeyyo
 sa nyuunyu moosea, nooseyya mirimu mivi
 kwa ngururu ja Belisebúuri. 19 Ha de haaha
 kooni nookibirya mirimu mivi kwa laviro lwa
 Belisebúuri, ha vaantu vaanyu ni kwa laviro
 lwa ani vakibiryaa mirimu mivi? Sa jeyyo, avo
 kuvalamurira vari nyuunyu. 20 Maa kaa, kooni
 niini nookibirya mirimu mivi kwa laviro lwa
 Muluungu, taangi haaha Utemi wa Muluungu
 wafikire kuri nyuunyu. 21 Mpiindi muuntu
 ári na ngururu iichúungiriire mata yaachwe
 kulaangirirya nyumba yaachwe, máari jaachwe
 ni nkaasu jiri. 22 Maa kaa, muuntu wiingi ári na
 ngururu kulookya yeeye kooni amukimiriire na
 amusindire, muhoka ari mata yaachwe yoosi
 yara áilángyaa na nyahira ari máari joosi, maa
 asumule. 23 Muuntu yoyoosi úra si ári ivarwii
 raani, úwo ni mavi waani. Kei, úra si ájlingaa
 hamwi na niini, apálaa. 24 Mpiindi murimu
 mavi ári fuma kwa muuntu, wadómaa na isi
 ya ibalángwii kura ákusiina maaji noo saakira
 haantu ho humulukira. Na ári siindwa kuhooona
 aho haantu ho humulukira, sea uri, 'Hinduka
 ndiri na nyuumbii kwaani haantu ánafuma.'
 25 Ári hinduka, washánaa ira nyumba
 yafyáhírwe no haambwa vyabooha. 26 Jeyyo,
 úwo murimu mavi wadómaa noo sumula
 viivaachwe mufungati, vavi kulookya woowo.

Aho, iyo mirimu yíngiraa kwa úwo muuntu
 na yiikalaa aho. Úwo muuntu asáambukirwaa
 kulookya vya ncholo." 27 Mpiindi Yéesu
 áluusáa ayo masáare, muuntu muki umwi ájáa
 aho mpukii ya vaantu, akatula isóso yoosea,
 "Yatalariwa inda áyakuvyaala na masuusú
 áwoonka!" 28 Maa kaa, Yéesu akamusea,
 "Yatalariwa munumunu vara ávaritéeraa no
 rituuba isáare ra Muluungu." 29 Mpiindi mpuka
 ya vaantu áyatuubáa kiingika, maa Yéesu
 akatuuba kiindya yoosea, "Ihi mbyaala ni mbi,
 yoosaaka yonekiwe ishára, si iri heewa ishára
 yoyoosi tuku, maa kaa, ira ya Yóona muláli na
 mutwe. 30 Sa ja viintu Yóona áava ishára kwa
 Vanináawi, noo ávyeeene Mwaana wa Muuntu
 arúva kwa mbyaala ihi. 31 Sikú ya ulamu
 mutemi muki wa isi ya saame kiima ari na vaantu
 va mbyaala ihi, ne luusa ari irya. Sa yeeye ájáa
 avaa njira fuma isi ya kuli munumunu, akúja
 joo teerera tooti ja mutemi Solomóoni. Haaha
 aha amwaari mukúúlu kulookya Solomóoni. 32
 Kei, siku ya ulamu vaantu va Nináawi kiima vari
 na vaantu va ihi mbyaala, novo luusa vari irya.
 Sa Vanináawi ávakateere varyiuli wa Yóona,
 vavalanduka fuma uvii waavo, na aha amwaari
 mukúúlu kulookya Yóona! 33 Kusiina muuntu
 ákórereryaa kimuri, maa akakiviika haantu
 áhiivisa tuku au akakikunikirira na nyiingu
 ya kweenga tuku. Kiri vyoova jeyyo, kimuri
 ni kyaángwii chaviikwaa, sa vara ávookiingira
 voone kiweeru. 34 Riiso ni kimuri cha maviri
 waako. Kooni riiso riri nkaasu, maviri waako
 woosi wamema kiweeru. Maa kaa, kooni riiso
 raako rasaambuka, maviri waako wamema
 kilwiirya. 35 Haaha ulaange neeja, kiweeru ári
 nocho kari ji kive kilwiirya tuku. 36 Haaha
 kooni maviri waako woosi uri na kiweeru
 baa kusiina haantu áhari na kilwiirya tuku,
 maviri waako woosi watiite kiweeru ja viintu
 kimuri áchakamúrikiraa na kiweeru chaachwe."
 37 Yéesu ákamarikirye luusa ayo masáare,
 maa Mufarisáayo umwi akamuteengya noo rya
 chákurya kaayii kwaachwe. Yéesu akatamanyá,
 akiingira maa akiikala méesii kurya chákurya.
 38 Úwo Mufarisáayo ákamooone Yéesu yoorya
 baa kooyya mikono ja ávyeeene túva jasea
 tuku, akahwaalala maatuku vii. 39 Aho, maa
 Yéesu Mweenevyoosi akamusea, "Nyuunyu
 Mafarisáayo musúuntaa ndúvo na saháani
 kwa weerwii vii, maa kaa, mitimii yaanyu
 mwamema kunyahira máari na úvi. 40 Nyuunyu

muri vahoho! Eri, si mootaanga ura ^humba
 weerwii si noo ^humba isii tuku wuu? 41
 Vaambiriryi vakiva ko mitima yaanyu yoosi,
 na viintu vyiiingi vyoosi booha viri kwaanyu.
 42 Ni mpolai nyuuny Mafarisáayo! Nyuuny
 mutóolaa iluundu rimwi ra maluundu ikimi baa
 vira viintu viduudi, baa ja mbowa ja masaambi
 na viintu ^vibwéeyaa chóorya kinyukire. Maa
 kaa, si mukwáatya uvoloki na kweenda kwa
 Muluungu tuku. Mwasaakwa mutumame aya
 na baa kei, kari mureke aya yiiingi tuku. 43 Ni
 mpolai kuri nyuuny Mafarisáayo, sa mweenda
 kiikala machuumbii ya mbere masinagóogii
 na kuluumbiwa kwa nyemi sóokwii! 44 Ni
 mpolai kwaanyu sa mwiifwíine na mbiríira
 ^jisiina aláama, na vaantu vayéendaa mweeri
 yaachwe baa taanga tuku!” 45 Aho, maa
 umwi wa vakiindya va Miuro akamusea Yéesu,
 “Mukiindya, ayo ulúsire ni kituki. Baa suusu
 vakiindya va Miuro utatúkiire.” 46 Yéesu
 akamusea, “Mpolai kuri nyuuny vakiindya
 va Miuro! Nyuuny mwiitfikyaa vaantu miriwa
 ^yarutaha si ^vari daha kwiitiika, maa kaa,
 kumba nyuuny veeneevyo si mvaámbiriyaa
 baa ni imaamba vii tuku. 47 Mpolai kuri
 nyuuny, sa mwajéengereraa mbiríira ja valáali
 na mutwe, vara ^vuulawa ni vala baaba waanyu!
 48 Jeyyo, nyuuny moónekyaa mwaruma yara
 vala baaba waanyu ^vatumama. Voovo vavuláa
 valáali na mutwe, na nyuuny moovajeengera
 mbiríira avo valáali na mutwe. 49 Iki noo kira
 Muluungu ^alúusa kwa tooti yaachwe, ^Laanga,
 vatuma ndiri valáali na mutwe na vatumwi
 na kwaavo, maa kaa, vamwi kuvuulaa vari na
 viingi kuvaturikirya vari.” 50 Haaha, vaantu va
 mbyaala ihi lamurirwa vari sa sakami ya valáali
 na mutwe voosi, ira ^yiitwa keende weeru
 ^yumbwa, 51 kwaandira sakami ya Abéeli,
 mpaka sakami ya Sakaría, ura ^uulairwa kati na
 kati ya masabáahu na Haantu Haaja. Kikomi
 noovawyiira vaantu va mbyaala ihi lamurirwa
 vari kwa ayo yoosi. 52 Mpolai nyuuny vakiindya
 va Miuro! Nyuuny mutúunikaa njira ya vaantu
 yo mutaanga Muluungu. Nyuuny si mwiipata
 tuku, kei vara ^voosaaka kwiipata nyuuny
 mvakítiraa.” 53 Yéesu ^akafume kaayii kwa
 ura Mafarisáayo, maa vakiindya va Miuro na
 Mafarisáayo vakaanda humba na vakaanda
 kumuurya masáare ^yari foo. 54 Vasaakáa
 vamutee kwa masáare yaachwe sa vapate kimwi
 cho musitakirya.

12 Mpiindi ijo, iyiimbi ra vaantu mayana
 na mayana vajáa viijiinga fuuru
 vandookilwaatirira, kunu voomuteerera Yéesu.
 Yéesu akaanda ta lusika na vapooji vaachwe
 yoovasea, “Laangi neeja, munehe usasi wa
 Mafarisáayo, noo kusea ukweembi. 2 Kusiina
 isáare ^rakunikirirwa si ^riri kunukulwa tuku,
 na kusiina isáare ^raviswa, si ^riri taangwa
 tuku. 3 Sa jeyyo, roroosi ^mwarivariyula
 kilwiiryii, terwa rori kiweerwii, na roroosi
 ^mwarihweeha mberii, variyulwa riri itali. 4 Ni
 vawyiira niise nyuuny vijeengi vyaani, koofi
 vara ^vuulaa maviri vii tuku, na ivyo viri looka
 si vari daha tumama chochoosi ^kiri lookya
 ivyo tuku. 5 Maa kaa, niini kuvawyiira ndiri
 wo moofa. Ofi Muluungu. Yeeye ^ari humula
 kusumula mutima wa muuntu, atiite wiimiriri
 wo mufweitira na mootwii wa Jehénamu. Hii,
 noovawyiira moofi uhu. (Geenna g1067) 6 Eri, seese
 isaano si jiváwaa iyoombe magwáare yaviri
 tuku wuu? Baa neembe ni ndee nduudi, kwa
 Muluungu si iri rimiriwa baa imwi vii tuku.
 7 Kikomi, njwiiri ^jiri mitwii yaanyu javalwa
 joosi. Sa jeyyo koofi tuku, nyuuny muri va
 iyoombe ikulu kulookya seese ^jiri foo. 8 Ni
 vawyiira niise, yoyoosi ^ari kuunduma, noo
 kusea, kuundusikira niini mbere ja vaantu,
 Mwaana wa Muuntu ne muruma ari mbere ja
 Muluungu na mirimu yaachwe miija. 9 Maa
 kaa, ^ari sea si aamányire mbere ja vaantu tuku,
 Mwaana wa Muuntu ne sea ari si amamányire
 tuku mbere ya mirimu miija ya Muluungu. 10
 Na kira muuntu ^ari mukiikana Mwaana wa
 Muuntu, uvi waachwe sewa uri wasírire, maa
 kaa, ^ari muhiintikira Mutima Muja si ari sewa
 uvi waachwe wasírire tuku. 11 Mpiindi ^vari
 vatwaala na masinagóogii, mbere ja vakúulu
 na mbere ja viimiriri, kari mwiitweetyaa jooli
 ^muri luusa au jooli ^muri kuuyirya tuku, 12 sa
 Mutima Muja mpiindi jiijo vakiindya ari kira
 ^mwasaakwa mulúuse.” 13 Muuntu umwi fuma
 aho mpukii ya vaantu vara ^vamuteereraa,
 akamusea Yéesu, “Mukiindya, musee munduu
 waani aangavire viintu vya upaari ^tarekerwa
 ni taáta wiitu.” 14 Yéesu akamusea, “Aai,
 ni ani aanvikire niini nive mulamuli au
 mugavi wa upaari waanyu?” 15 Aho, maa
 Yéesu akavasea, “Laangi neeja! Mwime kuli
 na kudíira kwiinkima koosi, sa nkaasu ya
 muuntu si ifúmaa kuri viintu vyaachwe ^viri
 foo ^atiite tuku.” 16 Maa Yéesu akavavaira

lusímo ulu, “Kwajáa kwatiite musúngaati umwi ^ajáa na iwunda. Aho iwundii kwaachwe, viintu vyakwaatáa munumununu. 17 Sa jeyyo, uwo musúngaati akiyurya mutimii waachwe, ‘Jooli ndiri bweeyya? Ha de amwi nsiina haantu ho viviika viintu vyaani ^naachwa tuku?’ 18 Aho, maa uwo musúngaati akasea, ‘Jei noo viintu ^ndiri bweeyya, vaa ndiri madong’a yaani yoosi, maa njeenge yíngi makulukulu. Aho, noo kuuntu ndiri víika viintu vyoosi ^ndiri kuchwa na viintu vyíngi vyoosi.’ 19 Aho, noo ndiri sea, ‘Ee mutima waani, watiite viintu ^vyabooha ^viri foo ^wiivikira kwa myaaka ^iri foo. Humuluka, urye, unywe, na uvyeeende.’ 20 Maa kaa, Mulungu akamusea, ‘Weewe uri muhoho! Uchiku wa isiku nkaasu yaako yoosaakwa. Ha ivi viintu ^wiivikira ni vya ani viri kuva?’ 21 Jeyyo, noo ^vyeeene viri kwa vaantu vara ^vakunguula máari ja weeru, vakareka kunga kwa Mulungu.” 22 Aho, maa Yéesu akavasea vapoji vaachwe, “Sa jeyyo reki koofa sa nkaasu ya miviri yaanyu, che muri kurya, au sa miviri yaanyu, che muri kiivikira. 23 Sa nkaasu ni mweeri iri ya chóorya na maviri ni kulookya ingo. 24 Laangi makuángulu! Yooyo si yaháandaa tuku baa kei si ya chwíjaa tuku, yasiina madong’a tuku. Maa kaa, Mulungu ayaríshaa. Kwa Mulungu, nyuunyu ni mweeri ya ndee muri. 25 Ni ani kuri nyuunyu so manyika kwaachwe ifaanaa oongerere nkaasu yaachwe kwa saa baa imwi víi? 26 Ha de haaha kooni si muri daha kutumama baa isáare iduudi ja iri, sa che mookoofa sa aya yíngi? 27 Laangi maluva ^vyeeene yakúlaa. Yooyo si yatúmmaa baa kei si yachúmaa ingo jaavo tuku. Kikomi noovawíira, baa mutemi Solomóoni na nkongojima yaachwe yoosi, si arwíikwa vyabooha ja rimwi ra maluva ayo tuku. 28 Ha de kooni Mulungu ayarwíikaa masaambi ya iwundii aya ^yavíjaa isiku na lomatóondo yakafweitirwa na ivivii, si ari varwíika nyuunyu kulookya ayo tuku wuu? Eri, sa che mumurúmaa kiduudi jei? 29 Haaha reki kwiitweetya, che muri kurya au che muri kunywa. Koofi tuku sa viintu ivi. 30 Vaantu si ^vamamányire Mulungu noo viitwéetyaa sa viintu ivi vyoosi. Maa kaa, ^kuri nyuunyu Taáta waanyu amányire visaaka mwiise. 31 Haaha, saakiri Utemi wa Mulungu na ivyo vyoosi heewa muri ko koongereriwa. 32 Reki kwiitweetya nyuunyu mpuka nduudi, sa Taáta waanyu oona ni kiintu ^chabooha kavaheera nyuunyu Utemi waachwe. 33 Vai iyoombe máari jaanyu mukavaheere vakiva. Ibweeyiryi mifuko ya mpía si ^isákahala, noo kusea, kuvíika máari ya kikomi ya mberii kurumwii. Uko kusiina mwiívi ^aséngereraa tuku na mbuuvu ^jiríjaa ingo tuku. 34 Sa kuuntu ^kuri máari yaako ya kikomi ya mberii, noo kuuntu mutima waako ^uri. 35 Kira siiku mündoolaarira ndiri kutumama murimo, na vimari vyaanyu vive vikóriire. 36 Mve ja vatumami vara ^voomwwojera mweenenyumba waavo atámiine na ngovii ya ilóola, sa mpiindi ^ari fika víi vamuyúire. 37 Vatalariwa vara vatumami ^veene vari shaanwa ni mweenenyumba waavo vookeesha mpiindi ^ari kuja. Kimaari noovawíira, kwiivikira ari sa avatumamire, yeeye vaseeserya ari chákurya varye. 38 Vatalariwa vatumami avo, mweenenyumba waavo kooni avashíhiine vari miiso voomwwojera, baa kooni ujíire nuuchiku kati, au namuyíngu. 39 Taangi neeja masáare aya, mweenenyumba ngaari ajáa ataanga mpiindi ^ng’eene mwiívi ari kuja, ngaari si areka nyumba yaachwe ibokwe tuku. 40 Baa nyuunyu moosaakwa mve mwíimire neeja mpiindi joosi, sa Mwaana wa Muuntu kuja ari mpiindi si ^mookoona kuja ari.” 41 Aho, maa Peéterí akamuurya, “Mukúlu, lusímo ulu ni suusu víi wootuwíira baku vaantu voosi?” 42 Mweenevyoosi akamusea, “Ni mwiimiriri arikwi noo ^ari wo kiilaangiwa na ^ari na tooti? Kei, ni mutumami arikwi ari rekwa ni mweenenyumba waachwe aviimirire víivaachwe na avacheere chóorya mpiindi ^jasaakwa, maa mweenenyumba akere njíra? 43 Atalariwa mutumami ura mweenenyumba waachwe ^ari mushaana yobweeyya jeyyo, mpiindi ^ari hinduka. 44 Kimaari noovawíira, mweenenyumba waachwe muvíika ari uwo mwiimiriri íimíire viintu vyaachwe vyoosi wuu. 45 Maa kaa, kooni uwo mwiimiriri íiríikiine, ‘Mweenenyumba waani achérevire,’ na aande kuvavaa vara vatumami va kiintu kilame na va kiintu kiki, kanu yoorya, no nywa, no reeva, 46 mweenenyumba waachwe kuja ari siku ^ng’eene si yookoona ari kuja, na saa si íimányire. Aho, Mweenenyumba waachwe mutematema ari na muvíika ari hamwi na vara si ^vari vookiilaangya. 47 Mutumami ura ^amányire ^cheene mweenenyumba

waachwe asáakaa, maa kaa, akareka kwiima neeja baa kei akareka tumama ja ^vyeene uwo mweenenyumba waachwe eenda, lairwa ari ^kiri mooto. **48** Maa kaa, mwiimiriri ura si ^amányire, ^atúmamire yara ^yiima neeja kuvawa, wava ari kiduudi. Muuntu ura ^aheewa ^viri foo, uwo atiite noongwa ya ^viri foo na ura ^akwaatiwa mirimo ^iri foo, saakwa iri, ^iri foo. **49** Nuuja na kuri weeru, sa nkorererye mooto. Ni vyaangu ngaari waandire korera. **50** Maa kaa, natiite uturikiri, ^noosaaka nturikiriwe na tuuba ndiri turikira munumunu mutimii waani furu uturikiri uwo ^uri humula. **51** Mukiisea nuuja na aha weerwii kureeta mwiikalo nuuja? Aka tuku, nareeta kwiikera! **52** Kwaandira haaha, nyumba ^iri na vaantu vasaano, kwiikera veende vatatu kwiiruta ndihi na vaviri na vaviri kwiiruta ndihi na vatatu. **53** Taata kwiitoola eende na mwaana waachwe na mwaana kwiitoola eende na taata waavo. Iyo kwiitoola eende na muhiinja waachwe, na muhiinja kwiitoola eende na iyo waavo. Iyo mukwi kwiitoola eende na muki wa mwaana waachwe, na muki wa mwaana kwiitoola eende na mukwi waachwe.” **54** Kei Yeesu akiisea ira mpuka, “Kooni mwine ichu raandukire ivaru ra usweero hahara maséaa, ‘Mbula vaa iri,’ noyo yaváa. **55** Na kooni mwine mpeho yoowuva fuma saame, maséaa, ‘Kuva kuri na irutira,’ na kikomi vyavijaa jeyyo. **56** Nyuunyu vakweembi, mwamányire taanga viintu ya kurumu na vya weeru kwa ^vyeene ko koonekana! Sa che moosiindwa taanga masáare aya ^yootumamwa haaha? **57** Sa che si moolamula veeneevyo kiintu cha uwoloki? **58** Mpiindi ^muri njirii moodoma na balásii na mavi waako, muloombe iivae na mpulo chaangu mpiindi ^mukaari njirii. Kooni si ubweeyiirye jeyyo, kutwaala ari na balásii na uko mulamuli kukwaaty ari mikonwii ya mulukaluka, ne kutwaala ari na munyololwii na ngururu. **59** Kimaari nookuwyiira, si uri rekerwa uko tuku, mpaka urihe mpoocho yo marikiriya.”

13 Mpiindi yiyo, vaantu vamwi vajáa vamuyiira Yeesu masáare ya Vagaliláaya vamwi ^veene Piláato ajáa avulaa mpiindi ^vamutooreráa Muluungu mpóryo. **2** Aho, maa Yeesu akavuurya, “Eri, mukiisea ava Vagaliláaya ^vaakwa inkwa ihi, ni vavi vajáa kulookya Vagaliláaya viingi voosi vuu wuu? **3** Aka tuku!

Noovawyiira, kooni si mavalandukire fuma uvii waanyu, voosi sira muri jeyyo! **4** Au vara ikimi na vanaani ^veene valaarirwa ni munáara vakakwya kura Siloáamu, ni kiisea mwiise ni vavi vajáa kulookya vaantu viingi voosi ^veene viikaláa múujii wa Yerusaleému wuu? **5** Aka tuku! Noovawyiira nyuunyu, kooni si mavalandukire fuma uvii waanyu, baa nyuunyu sira muri viivyo!” **6** Aho, maa Yeesu akavawyiira lusimo ulu, “Muuntu umwi ajáa atiite musambu ^wahaandwa iwundii raachwe ra sabíibu. Siku imwi akatamanya noo tuunda saambu aho musambwii, maa kaa, si ashaana saambu baa imwi tuku. **7** Sa jeyyo akamusea mutumami wa iwundii raachwe, ‘Laanga, kwa myaaka itatu nuuja noo tuunda saambu ja muti uhu, maa kaa, si ninapata baa saambu imwi vii tuku! Ukanye! Sa ni woosaambula iwunda vii!’ **8** Ura mutumami wa iwundii akamusea, ‘Mukúlu, ureke uhu mwaaka kei, niini kuurimira ndiri na kuvikira ndiri nchuúkuru. **9** Kooni uri tunga saambu mwaaka ^wookuuja, booha viri, kooni si jeyyo wuukanye.” **10** Siku imwi ya Sabáato, Yeesu akiindyaa sinagógii imwi. **11** Aho sinagógii, kujáa kwatiite muuntu muki umwi, ^ajáa na murimu mavi. Uwo murimu mavi ujáa wamukukumarya na si adaháa woloka tuku kwa myaaka ikimi na inaani. **12** Yeesu ^akamoone, maa akamwaanirira yoosea, “Iyo, urékiiirwe ni ndwála yaako!” **13** Aho, Yeesu akamuvikira mikono yaachwe, na hahara akawoloka na akaanda kumubweeyiirya Muluungu nkongojima. **14** Maa kaa, mukúulu wa sinagógi akakalala sa viintu Yeesu ^ajáa amuhóriirye ura muuntu muki siku ya Sabáato. Sa jeyyo, ura mukúulu akavasea vaantu, “Júma yatiite siku musasatu jo tumama. Moosaakwa mündookuuja noo horiwa siku ijo na si siku ya Sabáato tuku!” **15** Maa kaa, Mweenevyoosi akamusea, “Aka, nyuunyu vakweembi! Eri, ni ani si ayúuriraa ng’ombe jaachwe na ndákwi fuma waámii noo jitwaala noo nyweesha siku ya Sabáato? **16** Uhu muuntu muki ni mwaana wa Aburaháamu. Irimu ramuchunga kwa myaaka ikimi na inaani. Eri, si asaakwa arekerwe fuma munyololwii siku ya Sabáato tuku wuu?” **17** Yeesu ^akaluse aya, vavi vaachwe vakakwaatwa ni soni, maa kaa, vaantu vakavyeenda sa masáare ^yoohwaalarya ^atumamáa. **18** Aho, maa Yeesu akavuurya, “Utemi wa Muluungu wiifwiine na che? Nuufwaanirirye na che? **19** Wiifwiine na

mpeke nduudi ya haradāali ḡng'eene muuntu atoola akahaanda iwundi raachwe. Iyo mbeyu ikamera, ikava muti na ndee jikajeenga vivururu matāampii yaachwe.” 20 Yēesu akavuurya kei, “Na che ndiri kuufwaanirirya Ḥtemi wa Muluungu? 21 Wiifwīne na ḡsasi ḡmweene muuntu muki atoola, akakaandira muchu wa ngāano viháari vitatu vya saimu. Ḥra ḡsasi, ukasuuwya muchu woosi.” 22 Yēesu akatuuba njira yaachwe ira ḡadomāa na Yerusalēemu. Na njirri akiindyāa vaantu mījii na maturii kuuntu ḡtweerāa. 23 Siku imwi, muuntu umwi akamuurya, “Mukúlu, ni vake vii noo Muluungu ari lamurirya wuu?” Yēesu akamusea, 24 “Ifafiriryi mwiingire na muryaango ḡwafinya. Kikomi noovawyiira, ḡvari foo saaka vari kwiingira maa kaa, si vari daha tuku. 25 Mpiindi kuja jiise, mweenenyumba kiinuka ari na chuunga ari muryaango, aho kiima muri weerwii de mwaande luumbya kuu moosea, ‘Ee mukúlu, tuyurire!’ Maa kaa, yeeye vasea ari, ‘Si nivamányire na si nootaanga kuuntu ḡmufúmire tuku!’ 26 Naanyu sea muri, ‘Suusu noo vara ḡtarijāa no nywa hamwi na weewe! Kei, weewe utukiindyāa maturii ya miitu.’ 27 Ne vasea ari, ‘Navawyiire, si nivamányire tuku, na si mányire kuuntu ḡmufúmire tuku! Isunki kwaani nyuunyu vavi!’ 28 Ḥko rira mweende no sha mayeo, mpiindi ḡmuri moona Aburahāamu, Isaka na Yaakúpu na valāali na mutwe Ḥtemii wa Muluungu na kuu nyuunyu mufwéitirwe na weerwii. 29 Vaantu kuja vari, fuma itumba na usweero, utúruko na saame, novo kiikala vari haantu ḡviimiriwa neeja ngovii ḡko Ḥtemii wa Muluungu. 30 Laanga, vamwaari va mukirii ḡvari kuva va ncholo, na va ncholo vari kuva mukirii.” 31 Mpiindi jiijo, Mafarisāayo vamwi vakiita na kuri Yēesu, maa vakamusea, “Looka aha, tamanya na kwiingi sa Heróode saaka iise kukulaa.” 32 Yēesu akavasea, “Tamanyi mukiise ira muunju ḡiri kinchankula, ‘Laanga, mwaari nookibirya mirimu mivi, no horya vaantu isiku na lomutóondo. Na siku ya katatu marikirirya ndiri murimo waani.’ 33 Baa neembe ni jeyyo, tuuba niise na njira yaani isiku, lomutóondo na kukiire fika ndiri. Bweeyya niise jeyyo, sa si vyasaakwa mulāali na mutwe akwe haantu hiingi tuku, maa kaa, ni Yerusalēemu vii. 34 Aka Yerusalēemu, aka Yerusalēemu, weewe ḡwulaa valāali na mutwe no vavaa na mawye vara ḡvatúmwa kwaako!

Ni kangai nasáakaa kuvajiinga vaana vaako ja nkuku viintu ḡjiingaa nchuuru jaachwe mbavii? Baa jei si wuunduma tuku! 35 Laangi! Muluungu avarékiire nyumba jaanyu nyuuveene! Ni kuvawyiira niise, si muri kuunyona kei tuku, fuuru mpiindi ḡmukaseire, ‘Atalariwa yeeye ḡyookuwa kwa irina ra Ijva.”

14 Siku imwi ya Sabáato, Yēesu ajāa adoma noo rya chákurya kaayii kwa mukúlu umwi wa Mafarisāayo. Mpiindi ḡajāa aho, vaantu vamuangishāa sa voone ni che ari tumama siku ya Sabáato. 2 Aho, kujāa kwatite muuntu umwi ḡajāa na ndwāala yo suuwa mawulu na mikono. 3 Hara, maa Yēesu akavuurya Mafarisāayo na vakiindya va Miiro, “Eri, Miiro yaruma kumuhorya muuntu siku ya Sabáato, baku tuku?” 4 Novo vakakirinya sawu. Jeyyo Yēesu akamusaasya ura mulwiri, akamuhorya, maa akamusea itamanyire. 5 Aho, maa akavuurya, “Ivi kooni umwi waanyu mwaana waachwe au ng’oombe yaachwe yawyiire isimii si ari doma no museyya chaangu baa neembe ni siku ya Sabáato tuku wuu?” 6 Voovo, vakasova cho muuyirya. 7 Yēesu akoona vara ḡvajāa valaarikirwe ḡveene viisaawurirāa machuumbi ya nyemi mpiindi ja chákurya. Aho, akavawyiira lusimo ulu, 8 “Kooni ulaarikirwe na ngovii ya ilóola, kari wiikalaa ichuumbii ra mbere tuku, sa ifaanaa ikava amwaari wiingi ḡlaaarikirwe ḡanyémiwaa kulookya weewe. 9 Na mpiindi ḡari kuja mweenengovi ura ḡvalaarikire, weewe na yeeye kusea ari, ‘Sosoloka ulu iikale.’ Aho, saama uri na ichuumbii ra nyuma kuu ukwáatirwe ni soni. 10 Kiri vyoobweeyya jeyyo, weewe kooni ulaarikirwe, ikala ichuumbii ra nyuma sa ḡari kuja mweenengovi ya ilóola akusee, ‘Aai yeenda jiwiikale aha mbere.’ Aho, noo nkongojima yaako iri koonekana mbere ja vaantu voosi ḡvalaarikirwe. 11 Sa kira muuntu ḡiiyámbukyaa na mweeri, kiimiwa ari na isi, na ura ḡiikímyaa na isi, kaambukiwa ari.” 12 Aho, maa Yēesu akamusea ura ḡajāa avalaarikire, “Mpiindi ḡwookiimya neeja ngovi ya cháamuusi au kiiwulo, kari ulaarikaa vijeengi vyaako, au vanduu vaako, au vaantu va lukolo lwaako, au vakaaya vaako vara ḡvari vasúngaati vii tuku. Kooni ubwéeyyiirye jeyyo, baa voovo ifaanaa vakulaarike weewe na kwaavo, maa uve urhirwe. 13 Maa kaa, weewe kooni woobweeyya ngovi, laarika vakiva, vivete na vahoku. 14

Aho, talariwa uri, sa avo vasiina laviro lo kuriha tuku. Weewe rihwa uri ni Muluungu mpiindi jo fufulwa vara vawoloki.” 15 Umwi ajáa ifikiire aho chákuryii na Yéesu akateere masáare ayo, maa akasea, “Atalariwa muuntu ari kurya ngovi utemii wa Muluungu.” 16 Aho, Yéesu akamusea, “Muuntu umwi ajáa iimya neeja ngovi nkulu, maa akavalaarika vaantu avari foo. 17 Mpiindi ja ngovi jikafike, akamutuma mutumami waachwe kwa vaantu vara ajáa avalaarika sa akavasee, ‘Teengi, viintu vyoosi vyahumwiire!’ 18 Maa kaa, voosi vajáa valaarikwa vakaanda ukooveri wo luusa vadiire kuuja. Wa ncholo ko koovera akasea, ‘Nawúrire iwunda noosaakwa nkarilaange. Kalaama si ndiri kuuja tuku.’ 19 Wa kaviri ne akasea, ‘Nawúrire ng’oombe ikimi jo rima, jei ni tamanya niise noo jiyera, kalaama si ndiri kuuja tuku.’ 20 Wa katatu ko koovera ne akasea, ‘Nasúmwiire muki, sa jeyyo si ndiri daha kuuja tuku.’ 21 Ura mutumami akahinduka, akiita muwyiira mweenenyumba waachwe kira avaséire. Aho, ura mweenenyumba akakalala, maa akamulairiya mutumami waachwe yoomusea, ‘Tamanya chaangu na balibalii na njirii joosi ja uhu múuji, ukavareete na aha vakiva, vivete na vahoku.’ 22 Ura mutumami akahinduke, maa akamusea mweenenyumba waachwe, ‘Mukulu, yoosi meene waandáiriire nyatúmamire, maa kaa, nkalo imwaari ichihiire.’ 23 Sa jeyyo, mweenenyumba waachwe akamusea mutumami, ‘Tamanya na balibalii jira jiri weerwii ya múuji, ukavadoomererye vaantu sa nyumba yaani imeme. 24 Sa kikomi noovawyiira, kusiina muuntu baa umwi wa vara navalaarika ari saira ngovi yaani tuku.’” 25 Haaha mpuka nkulu yamutuubaa Yéesu. Yéesu akiilorera, maa akavasea, 26 “Muuntu yoyoosi yoosaaka kuuntuuba, asaakwa aanyende niini kulookya vyeene amweenda taata waavo, iyo waavo, muki waachwe, vaana vaachwe, marumbu yaachwe, vanduu vaachwe na baa kulookya vyeene eenda nkaasu yaachwe. Kooni si jeyyo, si ari kuva mpooji waani tuku. 27 Muuntu yoyoosi kooni si avérekire musaláaba waachwe ko turikira na baa kooni ni kukwya sa niini na aantube, si ari kuva mpooji waani tuku. 28 Ni ani umwi waanyu, kooni yoosaaka jeenga si iikalaa isi ta kulaanga viintu vyoosi yoosaakwa ave novyo, sa ataange kooni ari na mpia jo marikirya ijeengo raachwe? 29

Kooni si abwéeyiire jeyyo, ifaanaa akajeenga mwaariryo wa nyumba vii, maa asiindwe marikirirya ijeengo roosi. Na voosi avari kooni ijeengo raachwe, musekerera vari, 30 voosea, ‘Muuntu uhu aanda jeenga, maa akasiindwa ngururu jo marikirirya.’ 31 Haaha iririkani mutemi ura yoosaaka atamanye na nkoondwii noo lwa na mutemi wiingi. Ni mutemi arikwi si ari kiikala ta iiririkane neeja, kooni ari daha kulwa na mutemi ari na vaantu va nkoondo mayana makumi yaviri, na kunu yeeye ari na vaantu va nkoondo mayana ikimi rimwi vii? 32 Kooni iine siindwa ari, tuma ari vaantu vaachwe, vatamanye na kwa ura mutemi wiingi nti akaari kuli, sa viiteerwe. 33 Noo jeyyo viri kuri nyuunyuu, kusiina umwi waanyu ari kuva mpooji waani kooni si arekire vira vyoosi ari novyo tuku. 34 Sangasa ni kiintu chabooha kuterekera, maa kaa, kooni yasúkire ni che iri vikirwa sa mwerere waachwe uhindikire kei? 35 Sangasa iri jeyyo, si yabooha baa kwiita iwundii tuku, baa nchuúkurwii tuku, iyo ni ifwéitwaa vii. Ari na matu yo teerera, ni ateere!”

15 Haaha, vasaankan’yi kóodi na vaduwalo vadamáa na kuri Yéesu noo muteerera. 2 Maa kaa, Mafarisáayo na vakiindya va Miiro vakaanda ng’uula voosea, “Sa che uhu muuntu iikalaa na maduwalo baa kei indoorya chóorya noyo?” 3 Aho, maa Yéesu akavasimira lusímo uhu, 4 “Kooni umwi waanyu ari na muundi igana rimwi, na kooni muundi imwi yarímiire, che ari bweeyya? Jireka ari jira muundi makumi keenda na keenda ibalángwii adome akasaake ira yatáahikire mpaka ipate. 5 Na ari kiipata, kiivaala ari mavei kunu ari na cheeru. 6 Ari fika kaayii, kuvaanirira ari vijeengi vyaachwe na vakaaya vaachwe kunu yoovasea, ‘Eryi mitima hamwi na niini, sa muundi yaani ng’eene yaari yarímiire, niyiine!’ 7 Viivyo noovawyiira, kuva kuri na cheeru munumuntu kurumwii, haantu muuntu umwi mavi ari mvalandukira Muluungu. Cheeru ikyo kuva kiri ni kikuulu kulookya vaantu makumi keenda na keenda vara viiyónaa voovo ni vawoloki, vasiina kiintu cho vabweeyya vamvalandukire Muluungu tuku.” 8 Yéesu akavawyiira lusímo lwiingi, “Tusee baa ja kooni muuntu muki ari na mpia ikimi na kooni imwi yarímiire che ari bweeyya? Korererya ari kimuri na fyaahira ari nyumba yoosi vuu, yoosaakira ira mpia

mpaka iipate. 9 Na ^ari kiipata, vaanirira ari vijeengi vyaachwe na vakaaya vaachwe na vasea ari, 'Eryi mitima hamwi na niini, sa mpia yaani ^ng'eene yaari yarimiire, niyiine.' 10 Viivyo, noovawyiira, kwatiite cheeru kikuulu kwa mirimu miija ya Muluungu, mpiindi muvi umwi ^ari muvalandukira Muluungu." 11 Yeesu kei akavawyiira lusimo lwiingi yovasea, "Muuntu umwi ajaa atiite vaana valume vaviri. 12 Mwaana waachwe muduudi, akamusea taata waavo, 'Taata nooloomba upaari waani.' Jeyyo, akavagavira vaana vaachwe upaari waavo. 13 Mpiindi kiduudi ^jikalooke, ura muduudi akasaankani ya maari jaachwe joosi vuu, maa akatamanyana na isi ya kuli. Uko akiita takuna maari yoosi vuu. 14 ^Akamarikirye kira kiintu ^ajaa nocho, ira isi yoosi ikava na njala ya imalo, ne akava asiina chochoosi tuku. 15 Aho, akatamanyana na kwa muuntu umwi wa isi ira, akitooolomba murimo. Ura muuntu akamutwaala na iwundii kwaachwe indookooriisha nkaamba jaachwe. 16 Uwo mutavana akava yoomererya mati mafaala ^meene nkaamba jarijaa. Na kusiina muuntu ^amuheraa chakurya chochoosi tuku. 17 Maa kaa, ^akiiririkane mutimii waachwe, maa akasea, 'Amwi vatamami va taata wiitu varijaa mpaka vandoocheerya? Niini mwaari nookwya na njala aha! 18 Haaha hinduka niise na kwa taata nkamusee, "Taata, nabweeyya uvi kwa Muluungu na kuri weewe. 19 Niini si niima neeja kwaanirirwa mwaana waako kei tuku, mbiika nive ja umwi va vatamami vaako." 20 Aho, akiinuka, akakwaata njira na kaayii kwa taata waavo. ^Akasengerere kaayii, taata waavo akamoona kura kuli, maa akamoonera mbavariri. Akamukibirira, akamukwaatirira, maa akamusundira mwaana waachwe. 21 Aho, mwaana waachwe akamusea, 'Taata, nabweeyya uvi kuri kurumu na kuri weewe. Niini si niima neeja kwaanirirwa mwaana waako kei tuku.' 22 Maa kaa, taata waavo akavasea vatamami vaachwe, 'Reeti chaangu ingo ^yabooahabooa mumuvikire, muvikiri ipoo mukonwii waachwe na viratu majewii. 23 Reeti njiiku ^yaneneha, musiinje, turye ngovi. 24 Sa uhu mwaana waani ajaa aakwya haaha afufukire, ajaa ataahika haaha oonekiine.' Aho, vakaanda bweeyya ngovi. 25 Mpiindi ijo, ura mwaana mukuulu ni iwundii ajaa. Mpiindi ^hindukaa ^akasengerere kaayii, akateera chiimbo na vina.

26 Aho, akamwaanirira mutumami umwi, maa akamuurya, 'Ni che kwatiite?' 27 Ura mutumami akamusea, 'Muduudi waako ujire na taata waanyu amusiinjire ira njiiku ^yanona sa taata waanyu amuhokiire ari nkaasunkaasu.' 28 Ura mwaana mukuulu akavisuula, maa akasiita kwiingira na nyuumbii. Aho, taata waavo akafuma na weerwii noo mukalaamyia iingire. 29 Maa kaa, yeeye akamusea taata waavo, 'Laanga, myaaka yoosi iki niini natamama aha kaayii, baa si ninawaayya kuchwa mati ulairiri waako wowoosi baa siku imwi tuku! Maa kaa, niini si unawaayya kumpeera baa kaburi vii, nkarye nivyeeende na viivaani tuku. 30 Haaha uhu mwaana waako ^mweene atakuna maari jaako na vaantu vaki ^vayeeendaa na valume va vaantu, ujire na kaayii amusiinjire njiiku ira ^yanona.' 31 Taata waavo akamusea, 'Mwanawaani, weewe ni na niini uri siku joosi, viintu vyoosi ^ndiri novyo ni vyaako. 32 Haaha ni vyabooha kubweeyya ngovi tuyeeende, sa mwaanaanyu ajaa aakwya, haaha ni nkaasu ari. Yeeeye ajaa arimira, haaha oonekiine."

16 Kei Yeesu akavawyiira lusimo uhu vapooji vaachwe, yovasea, "Kujaa kwatiite musungaati umwi na mwiimiriri wa maari jaachwe. Uwo musungaati akateera mwiimiriri wa maari jaachwe yooaambula maari. 2 Sa jeyyo uwo musungaati akamwaanirira mwiimiriri akamusea, 'Nateire kira ^woobweeyya na maari jaani! Laira kira ^ubweeyyirya maari jaani, sa si uri kuva mwiimiriri wa maari jaani tuku.' 3 Ura mwiimiriri akiiririkana mutimii waachwe, 'Musungaati waani ni kumseyya iise murimwii waani. Haaha ni che ndiri bweeyya? Niini nsiina ngururu jo rima tuku, na nookooni soni yo loombaloomba. 4 Nataangire ^cheene ndiri bweeyya, sa ^ndiri rekiwa murimo waani vaantu vaanteengye na nyuumbii jaavo.' 5 Jeyyo, akavaanirira vaantu voosi vara ^vadaayiwaa noongwa ni musungaati waachwe. Wa ncholo akamuurya, 'Noongwa yaako kwa musungaati waani ni viintu vingai?' 6 Ne akasea, 'Noongwa yaani ndaayiwaa ni liita mayana yatatu na magana mufungati ya makuta ya saituuni.' Aho, mwiimiriri akamusea, 'Toola karataasi iki ^ng'eene yaandikwa noongwa yaako chaangu, andika noongwa yaako ni liita iyana rimwi, magana yanaani na makumi yasaano.' 7 Aho, akamuurya wa kaviri akamusea, 'Weewe viintu

vingai udáayiwa?” Ura akamusea, ‘Magunía magana yatatu na makumi yatatu ya ngáano.’ Mwiimiriri akamusea, ‘Toola karatáasi ihi ng’eene yaandikwa noongwa yaako, andika magana yaviri na makumi musasatu.’ **8** Ura musúngaati akamudumbirira ura mwiimiriri si ári wo kiilaangiwa, sa viintu ájáa abwéeyiirye uweere. Sa kari vaantu va mbyaala ihi, vara si ávamurúmaa Muluungu ni waweere munumununu kwa masáare ya ihi weeru, kulookya vaantu vara ávamuruma Muluungu. (aiōn g165) **9** Ni kuvawyiira niise, vaambiriryi viivaanyu na máari jaanyu ja aha weerwii, sa ájiri sira muteengiwe na kiikalwii cha siku ájisiina uhero. (aiōnios g166) **10** Muuntu áiláangiwa kwa masáare maduudi, kiilaangiwa eende kwa masáare makuulu. Noo jeyyo, muuntu ura ásova uwoloki kwa viintu viduudi, kuva ari muuntu ásova uwoloki kwa viintu áviri foo. **11** Na kooni si muri vo kiilaangiwa kwa máari ja ihi weeru, ni ani ári viilaangya kwa máari ya kikomi? **12** Kei kooni si muri kiilaangiwa kwa máari ya muuntu wiingi, ni ani ári kuvaheera máari yaanyu veeneevyo? **13** Kusiina mutumami áadáhaa tumamira vasúngaati vaviri tuku. Sa musuula ari umwi na amweende wiingi, au munyemya eende umwi na kumuchwa eende mati wiingi. Si muri daha kumutumamira Muluungu na máari tuku.” **14** Mafarisáayo ávakateere masáare yoosi Yéesu aluusáa, maa vakamuseka ko muchwa mati, sa vajíá veenda mpía maatuku vii. **15** Yéesu akavawyiira yovasea, “Nyuunyu mwiíyónekyaa kikomi mbere ja vaantu muri vawoloki. Maa kaa, Muluungu amányire mitima yaanyu. Sa vira viintu vaantu ávavyoónaa ni vya kikomi, Muluungu avisuula. **16** Miiro na masáare ya valáali na mutwe, yavariyulwa fuuru mpiindi ja Yooháani Mubatisáaji. Fuma mpiindi ijo, Masáare Maaja ya Utemi wa Muluungu yavariyulwaa na kira muuntu iyingiryáa utemii uwo na ngururu. **17** Maa kaa, ni vyoolo kwa kurumu na weeru kulooka, kulookya lutalo baa lumwi kurimira fuma Miiirwii ya Muluungu. **18** Muuntu mulume ámusítáa muki waachwe, maa akaloola muki wiingi, uwo ayéendaa na muki wa muuntu. Kei, muuntu mulume ura ámulóolaa muuntu muki árekwa ni mulume waachwe, uwo ayéendaa na muki wa muuntu. **19** Haaha, kujáa kwatiite musúngaati umwi, áivikiráa ingo ja kitáani ájiri gyaa ja kisúngaati, ájalukwa na mputi ja kikomi. Na siku joosi yeeye

arijáa chóorya cha kibuya. **20** Kei, kujáa kwatiite mukiva umwi ásewáa Lasáaro. Areetwáa, maa akaviikwa muryaangwii kwaachwe. Uhu ajáa atiite viloonda maviri vuu. **21** Yeeye iikaláa muryaangwii na ajáa atiite mpiima yo rya mang’enyeng’anye áyawíire isi ya méesa kwa uhu musúngaati. Kei, kúri juújáa noo munaampa viloonda vyaachwe. **22** Siku ájikalooke, ura mukiva akakwya. Mirimu miija ikúja noo musumula, ikamutwaala fuuru kipeembii cha Aburaháamu. Ura musúngaati ne akijoowulala na akataahwa. **23** Yeeye akatamanya na ntarii. Uko uturikirii, akiinurirya miiso yaachwe na mweeri, maa akamooná Aburaháamu kwa kuli ari na Lasáaro. (Madēs g86) **24** Aho, ura musúngaati akamwaanirira Aburaháamu, “Taáta Aburaháamu, naanga na riiso ra wuuja. Noolomba umutume Lasáaro atukye imaamba raachwe luujii, maa atoonyerere lurimii lwaani sa lahole. Kikomi ni turikira niise munumununu mootwii uhu.” **25** Aho, Aburaháamu akamusea, ‘Mwanawaani, kumbukira, weewe mpiindi ájáa mooyo, ujáa utiite viintu vyoosi ávyabooha áusaakáa. Maa kaa, Lasáaro ni uturikiri vii apatáa. Haaha yeeye atúuriwe mutima aha na weewe umwaari wooturikira munumununu. **26** Si jeyyo vii tuku, katikati yiiswi na nyuunyu kwatiite iduundu ikulu munumununu. Iduundu iro, raviikwa sa vaantu va kunu ávari saaka kuuja nooko kwaanyu, vasiindwe firira na vaantu va uko vasiindwe kuuja na kunu.’ **27** Aho, ura musúngaati akasea, ‘Haaha nookuloomba ee taáta umutume Lasáaro atamanye na kaayii kwa taáta wiitu. **28** Uko natiite vaaniitu vasaano. Lasáaro akavalume kutu sa kari luu vuuje na kunu muuntu kwa uturikiri tuku.’ **29** Maa kaa, Aburaháamu akamusea, ‘Vaanaanyu vatiite utali wa Músa na valáali na mutwe va ljava, vayateere ayol!’ **30** Ura musúngaati akamusea, ‘Taáta Aburaháamu tuku! Kooni muuntu afúfukire na adome akavawyiire, aho, valanduka vari fuma uvii waavo.’ **31** Aburaháamu akamusea, ‘Kooni si vatéeriire yara áyaandikwa ni Músa na valáali na mutwe, si vari ruma baa ja muuntu afúfukire tuku.”’

17 Yéesu akavasea vapooji vaachwe, “Masáare áyabwéeyyaa vaantu viikunguvale, mpaka yuuje vii. Maa kaa, mpolai kwa ura yoyoosi áyooyareeta. **2** Ni pwee viri kwa muuntu uwo kuchuungirwa lwaala nkiingwii, maa

afweitirwe na mayiyii, kulookya uturikiri ^ari turya ko muhaanda umwi wa ava vadúúdi atumame uvi! 3 Sa jeyyo, imi neeja. Kooni mwaanaanyu abwéeyiirye uvi, mudalavye. Kooni aválandukire fuma uvii waachwe, musee yasfire. 4 Kooni ahóniirye kwa siku imwi mara mufungati na ujire na kwaako yoosea, 'Hai, naválandukire fuma uvii waani,' weewe woosaakwa umusee yasfire." 5 Aho, vatumwi va Yéesu vakamusea Mweenevyoosi, "Toongererye kukuruma." 6 Mweenevyoosi akavasea, "Ngaari muri na kuruma baa kuduudi ja mpeke nduudi ya haradáli, ngaari mudáhire kuusea uhu mukuyu, 'Ng'ooka, ukakondiwe mayiyii!' Nowo ngaari waváire matu kwa kira ^muwuyiiri. 7 Baa ja tusee, kooni umwi waanyu ari na mutumami waachwe ^afúmire rima iwundii au kuriisha muundi, ni ani umwi waanyu ifanaa amusee, 'Yeenda chaangu, ikala, urye chóorya?' 8 Si jeyyo tuku. Kiri vyoolusa jei sea ari, 'Nyimiry neeja chóorya, na wuuntumamire fuuru mpumule kurya no nywa. 'Ndiri humula de weewe urye no nywa.' 9 Eri, muduumba uri mutumami ko bweyya kira ^cheene umwuyiiri abweyye wuu? Aka tuku! 10 Viivyo, baa nyuunyú ^muri humula tumama yoosi ^mwalaairiwa, sei, 'Suusu turi vatumami vii, tatámamire yara ^meene tasaakwa tutumame vii.'" 11 Mpiindi Yéesu ^adomaa na Yerusálému, ajáa atweera na muhakii wa isi ya Samaría na Galiláaya. 12 Mpiindi Yéesu ^ingiraa iturii rimwi, ajáa alumana na vaantu ikimi ^vari na ulóonda. Avo vaantu vakiima kuli, maa 13 vakaanirira voosea, "Yéesu, Mweenevyoosi, tulaange na riiso ra wuuja!" 14 Yéesu ^akavoone akavasea, "Tamanyi, mukiiyonekya kwa veeneisi va Ijuva." Na mpiindi ^vajáa njirii vootamanya, maa vakajirulwa ulóonda waavo. 15 Umwi waavo ^akoone ahórire, maa akahinduka na kwa Yéesu kunu yoomduumba Muluungu na sawúti nkulu. 16 Akalaala majewii ya Yéesu na inda kunu yoomduumba. Uwo muuntu ni Musamaría ajáa. 17 Yéesu akamuurya, "Voosi ikimi si vajirwiilwe tuku wuu? Hai vari vara viingi keenda? 18 Kusiina baa umwi ^ahindukire joo muduumba Muluungu tuku, maa kaa, uhu mnyeni vii?" 19 Yéesu akamusea, "Inka, utamanye, kuruma kwaako kwakuhóniirye." 20 Siku imwi, Mafarisáayo vajáa vamuurya Yéesu voosea, "Utemi wa Muluungu naadi uri kuja?" Yéesu akavasea, "Utemi wa Muluungu,

si wuuja ko kuulaangishalaangisha tuku. 21 Kusiina muuntu ^ari daha sea, 'La nu aha!' au 'La haura kura,' tuku. Sa Utemi wa Muluungu ni nowo muri." 22 Aho, akavasea vapooji vaachwe, "Mpiindi kuja jiise, kuva muri na mpiima jo va na Mwaana wa Muuntu baa kwa siku imwi vii, maa kaa, si muri kuunyona tuku. 23 Vaantu kundoovasea veende, 'La haura hara,' au 'Hauhu aha!' Kari mudómaa na kari muvarúmaa tuku. 24 Sa Mwaana wa Muuntu siku ^ari kuja, kuja ari ja lulávo ^vyeeene luújaa loomurika mavaru yoosi ya kurumu. 25 Maa kaa, saakwa ari aturikiriwe kwa masáare ^yari foo na siitwa ari ni mbyaala ihi. 26 Ja viintu ^vijáa siku ja Núhu, noo ^vyeeene iri kuva siku yo hinduka Mwaana wa Muuntu. 27 Mpiindi ja Núhu, vaantu varijáa no nywa, valoolwáa no loola fuuru siku ira Núhu ^akiingire na safiinii. Aho, ira mbula ya imalo ikuja, maa ikavamala voosi wuu. 28 Baa mpiindi ja Lúutu ni ja jeyyo vijáa. Vaantu varijáa no nywa, vaváa iyoombe no wula, varimáa no jeenga. 29 Maa kaa, siku ira Lúutu ^akiinuke Sodóoma, mooto na sálufa ujáa wakiima fuma kurumwii, ukavamala voosi wuu. 30 Noo jeyyo ^viri kuva siku ira Mwaana wa Muuntu ^ari varyulwa. 31 Siku iyo, muuntu ^ari ikekeerii kari akiime sa atoole viintu vyaachwe nyuumbii tuku. Na ura ^ari iwundii kari ahindukaa na kaayii noo toola chochoosi tuku. 32 Kumbukiri kira alumana nocho muki wa Lúutu! 33 Muuntu yoyoosi ura ^yooyera kulamurirya nkaasu yaachwe, uwo kiitaaha ari. Maa kaa, muuntu yoyoosi ura ^yookiitaaha nkaasu yaachwe, uwo kiilamurirya ari. 34 Ni kuvawyiira niise, siku iyo, vaantu vaviri ^valiire kitáanda kimwi, umwi sumulwa ari, na viingi rekwa ari. 35 Vaantu vaki vaviri ^voosha hamwi, umwi sumulwa ari na viingi rekwa ari. [36 Vaantu valume vaviri kuva vari vootumama iwundii, umwi sumulwa ari na viingi rekwa ari.] 37 Aho, vapooji vaachwe vakamuurya, "Mweenevyoosi, aya ni hai ^yari fumira?" Ne akavasea, "Hara kuuntu ^kuri na maka ^ikwiire, aho noo kuuntu nkuumba jilámaniraa."

18 Yéesu akavavaira vapooji vaachwe lusímo ulu yoovaliindya vatuube kundooolomba bila yookatala. 2 Akavasea, "Múujii umwi, kujáa kwatiite mulamuli umwi. Uhu mulamuli, si amoofáa Muluungu tuku, baa kei, si avanyemyáa vaantu tuku. 3 Na múujii uwo,

kujaa kwatiite mulala umwi ^atamanyaa na kwaachwe yoomulomba, 'Kalaama noolomba ulamule kiloongi chaani na muvi waani sa mpate kira Miuro 'yaruma.' 4 Kwa siku ^jiri foo ura mulamuli ajaa asiita kumwaambirirya. Maa kaa, siku imwi akiisea yeemweene, 'Baa neembe si nimoofaa Muluungu na baa neembe si nivanyemyaa vaantu, 5 sa viintu uhu mulala yookuunjuuwa munumunu, lamula ndiri kiloongi chaachwe, apate kira ^kimutaire sa areke kuunkatarya.'" 6 Aho, Mweenevyoosi akavasea, "Ikiindi fuma kwa uhu mulamuli si ^ari muwoloki. 7 Eri, Muluungu si ari vaheera vira ^vivataire vaantu ^vasaawula vara ^voolombomba uchiku na muusi tuku wuu? 8 Ni kuvawyiira niise, Muluungu kuvahera ari chaangu kira ^kivatire. Maa kaa, Mwaana wa Muuntu ^ari hinduka na aha weerwii, shaana ari vaantu ^vamuruma wuu?" 9 Yeesu akavawyiira kwa lusimo vaantu ^veene viiyonaa voovo ni vawoloki na vavachwijaa mati vaantu viingi. 10 Akavasea, "Siku imwi, vaantu vaviri vajaa vatamanyaa na Kaayii Njija ya Ijava noo mulombomba Muluungu. Umwi ni Mufarisayoo ajaa na wiingi, musaankan'yi koodi. 11 Ura Mufarisayoo akiima yeemweene, maa akaanda mulombomba Muluungu yoosea, 'Ee Muluungu, nakudumbaa sa niini si ndiri ja vaantu viingi tuku, vakumurirya, si ^vari vawoloki tuku, ^vayendaa na vaki va vaantu, baa kei si ndiri ja uhu musaankan'yi koodi tuku. 12 Niini kwa juma imwi niirekyaa kurya kaviri. Kei, natoolaa ilundu rimwi ra kira malundu ikimi ra viintu vyaani.' 13 Maa kaa, ura musaankan'yi koodi akiima kuli, si asaaka baa kwiinula miiso yaachwe na kurumwii tuku. Yeeye, akiivaava kipeembe kunu yookaavwa ni mutima yoosea, 'Ee Muluungu nookulombomba wuunyonere mbavariri, niini ndiri muvi!' 14 Ni kuvawyiira niise, uhu musaankan'yi koodi, ahinduka na kaayii kwaachwe kunu avarirwe ni muwoloki, maa kaa, kwa ura Mufarisayoo si jeyyo tuku. Sa kira muuntu ^iijambukyaa na mweeri, kiimiwa ari, na ura ^iikimiyaa na isi, kaambukiwa ari." 15 Haaha vaantu vumuretera Yeesu vasinga vaduudi sa avavikire mikono. Vapooji vaachwe ^vakoone jeyyo, maa vakavaamirirya. 16 Maa kaa, Yeesu akavaanirira vara vasinga, akavasea, "Vareki vasinga vaduudi wuje na kuri niini, kari mavakitire tuku! Sa Utemi wa Muluungu ni sa vaantu ^vari ja vasinga ava. 17 Kimaari noovawyiira, yoyoosi ura si ^ari kuuhokera Utemi wa Muluungu ja musinga muduudi, si ari kuuyingira vii kaa tuku." 18 Aho, mulongooli umwi akamuurya Yeesu, "Mukiindya muuja, che ndiri bweeyya mpokere nkaasu ya siku ^jisiina uhero?" (aiōnios g166) 19 Yeesu akamusea, "Sa che wookuanyanirira muuja? Kusiina muuja tuku, muuja ni Muluungu yeemweene vii. 20 Umányire ndairiri ja Muluungu wuu? 'Kari uyendaa na muki wa muuntu tuku, kari wuúlaa tuku, kari wiúvaa tuku, kari ulóngowereryaa muuntu tuku, na uvanyemye vala iyo na taata waanyu.'" 21 Ne akasea, "Ayo yoosi nayakwaatya keende usinga waani." 22 Yeesu ^akateere jei, akamusea, "Kimwaari kiintu kimudu vii si ^unabweeyya. Tamanya, ukavae iyoombe maari joosi ^uri nojo, na mpia ^uri turya, uvaheere vakiva. Jeyyo, turya uri maari ya kikomi ya mberii kurumwii. Aho, yeenda, wuuntuube." 23 Ura muuntu ^akateere ayo, akiirya mutima maatuku vii, sa yeeye ni musungaati maatuku vii ajaa. 24 Yeesu akamoonaa ura muuntu iiriirya mutima, maa akasea, "Kuva viri vyafafa maatuku vii kwa musungaati kwiingira Utemii wa Muluungu! 25 Kikomi, ni vyaangu ngamfa kutweera na ihengerii ra sinkeni, kulookya musungaati kwiingira na Utemii wa Muluungu!" 26 Vaantu vara ^vateera masaa aya vakasea, "Ni ani de ari daha lamuririwa?" 27 Yeesu akavasea, "Yara si ^yadhikaa kwa vaantu, kwa Muluungu yadhikaa." 28 Peeteri akamusea, "Laanga! Suusu tarena vyooosi ^tujaa novyo tukakutuuba weewe!" 29 Yeesu akamusea, "Kimaari noovawyiira, muuntu yoyoosi ura ^areka nyumba yaachwe, au mudala waachwe, au vanduu vaachwe, au vala iyo na taata, au vaana vaachwe sa Utemi wa Muluungu, 30 hwo hokera ari ^viri foo mpiindi iji kulookya vira ^areka. Na weeru ^yookuujja, hokera ari nkaasu ya siku ^jisiina uhero." (aiōn g165, aiōnios g166) 31 Aho, Yeesu akavasumula vapooji vaachwe ikimi na vaviri na ivarwii, maa akavasea, "Haaha ni kwaambuka tiise na Yerusaleemu. Masaa ye yoosi ^meene yaandikwa ni valaali na mutwe sa Mwaana wa Muuntu, kiimana yari. 32 Yeeye viikwa ari mikonwii ya vaantu si ^vari Vayahudi. Aho, muchwa vari mati, mutukira vari na kumuchwira vari mati. 33 Kei kumuvaa vari na mijeleedi na kumwulaa vari na siku ya katatu fufuka ari." 34 Maa

kaa, vapooji vaachwe si vataanga uvariyuli wa masáare aya tuku, sa uvariyuli waachwe ujáa wiiwisa kuri voovo. Si vataanga ni che alusáa tuku. **35** Yéesu ákasengerere múuji wa Yeríiko, kujáa kwatiite muhoku umwi aloombáa ilkyiire heehi na njira. **36** Uwo muhoku akateere mpuka ya vaantu voolooka, akuurya, “Ni che kwatiite?” **37** Vakamusea, “Yéesu wa Nasaréeti yoolooka.” **38** Aho, akatula isóso yoosea, “Ee Yéesu, Sha Daúdi, naanga na riiso ra wúuja!” **39** Vaantu vara vajáa valóngwiire mbere ya Yéesu vakaanda kumudalavya akirinye. Maa kaa, yeeye akadoomererya kumwaanirira, “Ee Sha Daúdi, naanga na riiso ra wúuja Aai!” **40** Yéesu akiima, maa akavalairira vamureete na kwaachwe. Ura muhoku akaseese, maa Yéesu akamuurya, **41** “Che woosaaka nikubweeyiirye?” Ne akasea, “Ee Mweeneuyoosi, noosaaka noone!” **42** Aho, Yéesu akamusea, “Haaha ona kaal Kuruma kwaako kwakuhóniirye.” **43** Hahara akaanda kooni kei. Akamutuuba Yéesu kumu yoomudumba Muluungu. Na vaantu voosi vakooone ayo, vakamudumba Muluungu.

19 Yéesu akiingire na múuji wa Yeríiko, akakwaatira na katikati ya uwo múuji. **2** Uko, kujáa kwatiite muuntu umwi mukuulu wa vasaankan’yi kóodi. Uhu muuntu ni musúngaati ajáa na irina raachwe noo Sakáayo asewáa. **3** Sakáayo akava yoosaaka kumooni Yéesu. Maa kaa, sa viintu ajáa mukufi, akasiindwa kumooni Yéesu sa kujáa kwatiite mpuka nkulu ya vaantu. **4** Sa jeyyo, akakuurika itíijo, akalongorera na mbere. Akaambuka musaambwii sa amoone Yéesu kati yoolooka. **5** Yéesu akafike hara musaambwii, akalaanga mweeri, maa akamusea Sakáayo, “Sakáayo, kiima chaangu! Isiku ni kwaako ndiri kumba!” **6** Aho, Sakáayo akakiima chaangu na isi, maa akamuteengya Yéesu na kaayii kwaachwe na cheeru. **7** Vaantu voosi vakooone, vakaanda ng’uula voosea, “Sa che yookiingira noo va muyeni kwa iduwalo?” **8** Maa kaa, Sakáayo akiima, ma akamusea Mweeneuyoosi, “Aai laanga, haaha jei kera niise máari yaani haviri. Ivaru rimwi vaheera ndiri vakiva na kooni nasumula kiintu cha muuntu kwa ulongo, uwo muhindurira ndiri mara kani ya ikyo kiintu nasumula.” **9** Aho, Yéesu akamusea, “Ulamuriri wíngiire kuri kaaya ihi, sa baa weewe umurumire Muluungu ja taáta wiitu Aburaháamu. **10** Sa Mwaana wa

Muuntu uja joo saakira no lamurirya vara varimira.” **11** Vaantu vara vamuteereráa Yéesu yoovavaira símo viiseáa Utemi wa Muluungu fika wiise, sa viintu vajáa vasengeriire fika múuji wa Yerusaléemu. **12** Aho, Yéesu akavasea, “Kujáa kwatiite muuntu umwi wa lukolo lwa kitemi. Yeeye ajáa akera njira na isi ya kuli. Uko ajáa atamanya noo heewa utemi de ahinduke na isi yaachwe kuuntu ari kuva mutemi. **13** De alooke, ajáa avaanirira vatumami vaachwe ikimi, akavaheera kira muuntu mpía jiri foo akavasea, ‘Saakiri kunáálo na mpía iji furu siku ndiri hinduka!’ **14** Maa kaa, vaantu wa isi yaachwe vajáa vamusuula, sa jeyyo vakatuma vaantu nyuma yaachwe voosea, ‘Si toosaaka muuntu uhu ave mutemi wiitu tuku.’ **15** Baa neembe vajáa valusa jeyyo, yeeye ajáa aheewa utemi. Akahinduke, akavaanirira vara vatumami ajáa avaheera mpía sa ataange kunáálo ng’eene vaturya. **16** Mutumami wa ncholo akuije, maa akasea, ‘Ee mutemi, mpía ng’eene waampeera, nasaakirira kunáálo nkapata maluundu ikimi yingi.’ **17** Ura mutemi akamusea, ‘Wabweeyya vyabooha mutumami muuja! Sa viintu waava wo kiilaangiwa kwa viintu viduudi, kuheera ndiri wiimirire miji ikimi.’ **18** Mutumami wa kaviri ne akuija akasea, ‘Ee mutemi, mpía ng’eene waampeera nasaakirira kunáálo nkapata maluundu yingi yasaano.’ **19** Mutemi akamusea uhu muuntu, ‘Baa weewe nakuhiire wiimirire miji isaano.’ **20** Maa re, akuija ura mutumami wiingi akasea, ‘Ee mutemi, mpía jaako ni iji aha. Najichuugirira kitabarii sa jidiire rimira. **21** Nijáa nakoofa sa weewe uri muuntu mufafu. Usumulaa viintu haantu si waviika, na wachwíjaa kuuntu si uhaanda.’ **22** Mutemi akamusea, ‘Mutumwa muvi weewe! Kwa masáare yafumire mulomwii waako kukulamurira niise! Weewe ujáa umányire niini ndiri muuntu mufafu, nasumulaa kuuntu si naviika kiintu, baa kei nachwíjaa kuuntu si nahaanda. **23** Ha de haaha, sa che si ujiviika mpía jaani kwa vaantu vachúrushaa sa niini ndiri hinduka nsumule mpía jaani na kunáálo yaachwe?’ **24** Aho, mutemi akavasea vara vaantu vajáa viimire aho, ‘Muhóki ilundu raachwe mukamuheere ura ari na ikimi.’ **25** Maa kaa, voovo vakamusea, ‘Mukulu, amwi ura atiite maluundu ikimi!’ **26** Ne akavasea, ‘Ni kuvawiiira niise, kira ari na kiintu, koongereriwa ari kulookya, maa

kaa, ʉra ʉsiina kiintu, vuulwa ari baa kira kiduúdi ʉari nocho. 27 Na kwa vara vavi vaani, vara si ʉvasaakaa nive mutemi mweeri yaavo, vareeti na aha, muvulae mbere yaani.” 28 Yéesu ʉkahumule kuluusa ayo, akavalongorera mbere yookaambuka na Yerusaleému. 29 ʉVakasengerere maturii ya Besifáage na Besanía ʉyari luulwii ʉwaséwaa Luulu lwa Miseitúuni, akavatuma vapooji vaachwe vaviri, 30 akavasea, “Tamanyi na ituri ʉriri mbere yaanyu, na kati ʉmookiingira kooni muri mwaana wa ndákwi si ʉnavereka muuntu, achúungirwe aho. Muchunguriri, mumureete na aha. 31 Kooni muuntu avuúriirye, ‘Sa che moomuchungurira mwaana wa ndákwi?’ musei, ‘Mweenevyoosi yoomusaaka.’” 32 Vara vapooji vakadoma, maa vakashaana kira kiintu ja ʉvyeeene Yéesu ajáa avawýiiriire. 33 Kati ʉvamuchunguriraa ʉra mwaana wa ndákwi, veene ndákwi vakavuurya, “Amwi moomuchungurira mwaana wa ndákwi?” 34 Vara vapooji vakavasea, “Mweenevyoosi yoomusaaka.” 35 Vakamutwaarira Yéesu. ʉVakahumule kwaala ingo jaavo mweeri ya ʉwo mwaana wa ndákwi, vapooji vaachwe vakamwaambukya ndákwi. 36 Mpiindi Yéesu ʉatamanyáa, vaantu vakaala ingo jaavo njirii. 37 Yéesu ʉakafike mugiritwii wa Luulu lwa Miseitúuni, mpuka yoosi na vapooji vaachwe vakaanda vaa siriri kuuu voomudumba Muluungu na sawúti nkulu, sa myuujiisa yoosi ʉvájáa voona Yéesu yobweeyya. 38 Vaseáa jei, “Atalariwa Mutemi ʉyookuúja kwa irina ra Ijuva! Mwiikalo muúja kurumwii na nkongojima kwa Muluungu ʉAri Mweerimweeri.” 39 Vamwi va Mafarisáayo ʉvájáa vamwaari mura mpukii, maa vakamusea Yéesu, “Mukiindya, valairirye vapooji vaako vakirinye.” 40 Yéesu akavasea, “Ni kuvawýiira niise, kooni ava vakiriinye, mawye tula yari isóso.” 41 Yéesu akasengerera múuji wa Yerusaleému. ʉAkuuyone múuji, maa akuuririra, 42 yoosea, “Ngaari wataanga siku ihi yara ʉyari kuretera mwiikalo muúja, haaha yaviswa miiswii yaako. 43 Kikomi, siku kuúja jiise, vavi vaako kukereesa vari, na kuriingirira vari nkaande joosi na kukitira vari isii. 44 Kukukanya vari weewe na vaantu vaako voosi. Kei si vari reka iwee baa rimwi mweeri ya riingi tuku, sa si ʉtaanga mpiindi Muluungu uuja na kwaako tuku.” 45 Aho, Yéesu akiingira Kaayii Njija ya Ijuva akaanda vakibirya vaantu ʉvaváa iyoombe viintu aho. 46 Akavasea, “Yaandikwa

Masáarii ʉYari Mpeho, ‘Nyuumba yaani kuva iri nyuumba yo muloomba Muluungu.’ Maa kaa, nyuunyu mwiiválandwiire ikava ʉmpaanga ya viívi.” 47 Kira siiku akiindyáa Kaayii Njija. Maa kaa, vakúulu va veeneisi va Ijuva na vakiindya va Miiro na valongooli va vaantu vasaakiraa njira yo muulaa Yéesu. 48 Maa kaa, vakasova njira sa vaantu voosi vateeréaa masáare yaachwe na vamuteeráa matu kamwi.

20 Siku imwi, Yéesu avavariyuriraa Masáare Maaja vaantu waámii wa Kaaya Njija ya Ijuva. Vakúulu va veeneisi va Ijuva, vakiindya va Miiro na vawosi vakamujira. 2 Aho, vakamuurya voosea, “Twyiire ni kwa wiimiriri wa ani wootumama masáare aya? Ni ani akuheera wiimiriri uhu?” 3 Ne akavasea, “Naani kuvuurya ndiri, muungwyiire, 4 eri, ubatiiso wa Yooháani ni kurumwii wafuma, baka kwa vaantu?” 5 Aho, vakalusikan’ya voovo kwa voovo, “Kooni taséire ‘Wafuma kwa Muluungu,’ sea ari, ‘Haaha amwi si mwamuruma?’ 6 Maa kaa, kooni taséire, ‘Wafuma kwa vaantu,’ vaantu voosi kutavaa vari na mawye tukwe sa vaantu voosi vamuruma Yooháani ni muláali na mutwe wa Muluungu.” 7 Aho, maa re vakamusea, “Si tamányire kuuntu wiimiriri waachwe ʉwafuma tuku.” 8 Yéesu ne akavasea, “Naani si ndiri vawýiira ni kwa wiimiriri ʉrikwi nootumama aya tuku.” 9 Aho, maa Yéesu akaanda kuvavaira vaantu lusímo uhu, “Muuntu umwi ajáa ahaanda misabíbu iwundii kwaachwe. Iro iwunda akarikoja kwa varimi. Maa yeeye akakera njira na isi ya kuli. ʉko akiita kiikala kwa siku ʉjiri foo. 10 Mpiindi jo chwa ʉjikafike, akamutuma mutumami waachwe kwa vara vaantu sa vamheere haantu haachwe ha sabíbu ʉvachwíire. Maa kaa, vara varimi ʉjáa avakoja vakamuvaa ʉra mutumami, maa vakamukibirya na mikono mituhu. 11 Akamutuma mutumami wiingi, uhu ne vakamuvaa, vakamubweeyirya masáare ya soni, maa vakamukibirya na mikono mituhu. 12 Kei akamutuma wa katatu, uhu ne vakamutamikya, maa vakamufweitira na weerwii ya iwunda. 13 Maa re mweeneiwunda ra misabíbu akiyurya, ‘Che ndiri bweeyya? Haaha kamutuma niise mwaana waani. Uhu namweenda maatuku! Uhu ifanaa vamunyemye.’ 14 Maa kaa, vara ʉvakojiwa iwunda ʉvakamoone vii, maa vakiiwýiira voovo

kwa voovo voosea, ‘Uhu noo mupaari wa iri iwunda. Tumulae haaha sa upaari waachwe uve wiiswi.’ 15 Vakamufweitira na weerwii ya iwunda ra misabibu, maa vakamulaa.” Aho, Yeesu akavuurya, “Haaha mweeneiwunda che ari vabweeyya vaantu vara? 16 Kuja ari na kuvula ari avo vaantu avakojya iwunda na kuvakojya ari vaantu viingi iri iwunda ra misabibu.” Vaantu vakateere ayo masaa, maa vakasea, “Aka tuku! Kari baa luu vifumire vii tuku!” 17 Yeesu akavalaanga, maa akavasea, “Masaa aya Yari Mpeho ni che yalusa? Iwe rasiitwa ni vajeengi, raviire iwe ikuu ra kichurii.” 18 Kira muuntu awijaa mweeri ya iwe iri, ng’enyekang’enyeka ari, na ura riri muwiiira, chinika ari kamwi.” 19 Vakiindya va Miir, na vakuuu va veeneisi va Ijuva, vakasaakira njira yo mukwaata chaangu sa vajaa vataangire lusimo ulo ni voovo lujaa lwavalusire. Maa kaa, vakavoofa vaantu. 20 Aho, vakuuu va Vayahudi vakava voomiira iyeo. Vakatumu vaantu viibweeyye vawoloki sa vandomusola. Vabweeyya jei sa vapate kiitu cho mukwaatira, vamuviike isi ya ngururu na wiimiriri wa gavana. 21 Avo vuurikiriri vakamuurya, “Mukiindya, tamanyire weewe ulusaa na uviriyula ya kimari. Weewe si woofaa ukuuu wa vaantu tuku, weewe wakiindya kimari ja vyeene Muluungu asakaa. 22 Eri, ndairiri jaruma tundoorika koodi kwa Kaisari baki tuku?” 23 Maa kaa, Yeesu akataanga ukwaata waavo, maa akavasea, 24 “Ndairi mpa ya dinari. Buuwo ihi na irina iri ni vya ani?” Vakuuyirya voosea, “Ni vya Kaisari.” 25 Aho, Yeesu akavasea, “Vya Kaisari, muheeri Kaisari. Na vya Muluungu, muheeri Muluungu.” 26 Vakasiindwa mukwaata kwa yara alusaa mbere ja vaantu. Vakahwalala maatuku vii kwa vira vyeene uyirya, vakakirinya sawu. 27 Mpiindi jikalooke, Masadukayo, noo kusea vaantu vara vasea kusiina kufuka tuku, vajaa vamujiira Yeesu, 28 maa vakamuurya, “Mukiindya, Musa ajaa atwaandikira, ‘Kooni muuntu akwiire baa kuva na vaana tuku, mwaanaavo yoosaakwa mupaale uwo mulala sa amvyaarire vaana mwaanaavo ura aakwya.’ 29 Haaha, kujaa kwatiite vaana valume mufungati va muuntu umwi. Ndaambere yaachwe ajaa aloola, maa akawulala baa kuva na mwaana tuku. 30 Wa kaviri akamupaala uwo mulala,

ne akawulala baa reka mwaana tuku.] 31 Wa katatu ne akamupaala uwo mulaala, ne akakwya baa reka mwaana tuku. Ikava viiyo kwa vaana voosi mufungati vamlolola ura muuntu muki, na kusiina areka mwaana tuku. 32 Maa reeru ura mwaana muki akawulala. 33 Haaha, siku ya ufufuko ni muki wa ani ari kuva? Sa ajaa aloola ni voosi mufungati.” 34 Yeesu akavasea, “Aha weerwii vaantu valoolaa no lolwa. (aiōn g165) 35 Maa kaa, vara vari valwa ni Muluungu, vafufule fuma inkwyi na vaturye nkalo weerwii ifya, avo si vari loola no lolwa tuku. (aiōn g165) 36 Ava si vari kukwya kei tuku, sa avo kuva vari ja mirimu mija. Voovo ni vaana va Muluungu sa voovo ni vaana vafufula. 37 Maa kaa, kwa isaa ra vara vaakwya kufuka, baa Musa alusa vaantu vaakwya fuka vari. Alusa aya masarii ya rira itundu rakoreraa mooto. Alusa akamwanirire Ijuva ni Muluungu wa Aburahamu, Muluungu wa Isaka na wa Yaakuu. 38 Yeeye si Muluungu wa vaantu vaakwya tuku. Yeeye ni Muluungu wa vaantu vari nkaasu, na kwaachwe voosi ni nkaasu vari.” 39 Vamwi va vakiindya va Miir vakamusea, “Mukiindya, ulusire kikomi kamwi!” 40 Kwaandira aho, kusiina ayera kumuurya tuku. 41 Aho, maa Yeesu akavuurya, “Eri, ni jooli vyaava vaantu vandomwaanirira Masia Mwaana wa mutemi Daudi? 42 Daudi mweenevyo alusa jei kitaabwii cha Saburi, ‘Ijuva amuwiiira Mweenevyoosi waani, ‘Ikala mukono waani wa kulume, 43 furu nivaviike vavi vaako, vave kabambari ko vikira majeo yaako.” 44 Kooni Daudi yomwaanirira ‘Mweenevyoosi’ waachwe, haaha jooli Masia ari kuva Mwaana wa Daudi?” 45 Na mpiindi vaantu voosi vamateereraa, Yeesu akavasea vapooji vaachwe, 46 “Mvalaange neja vakiindya va Miir. Voovo veenda kwiivikira nkaango ndihi na veenda luumbiwa kwa nyemi masookwii. Kei, veenda kwiikala machuumbii ya mbere masinagooii, na na haantu ha nyemi ngovii. 47 Vanyahiraa nyumba ja valala. Na ukweembi vamlombaa Muluungu vilihilihi. Vaantu ja ava, heewa vari irya ikuu fuma kwa Muluungu.”

21 Mpiindi Yeesu ajaa Kaayii Njija ya Ijuva, ajaa avoona vasungaati voovikira mporyo jaavo isandukwii ro vikira mporyo. 2 Aho, akamoona mulala umwi mukiva yoovikira

fipócho fiviri fya mpía. 3 Aho, Yéesu akavasea, nkaasu yaanyu. 20 Mpiindi ^muri koonu múuji
 “Kikomi noovawyiira, uhu mulala mukiva wa Yerusaleému waríngiriirwe ni valukaluka va
 atwíire munumunu kulookya voosi. 4 Sa ava vavi vaanyu, mutaange kusaambulwa kwaachwe
 viingi voosi, vatwíire mpóryo kwa Muluungu kwaséngeriire. 21 Mpiindi ijo, vara ^vari Yudeea
 sa ukúúlu wa usúngaati waavo. Maa kaa, vatijire njuulwii. Vara ^vari kati na kati ya
 uhu mulala na ukiva waachwe, atwíire vyoosi múuji vafume na weerwii ya múuji. Na vara
 ^ari novyo vyoomubweeyya ave nkaasu.” 5 ^vari mawundii kari viingire na múujii tuku.
 Vamwi va vapooji va Yéesu vakava voomulaira 22 Sa siku ijo, kuva jiri siku ja irya, sa yara
 ^vyeeene Kaaya Njija yajeengwa na mawye ^yaandikwa yakiiimane. 23 Ni mpolai kwa vara
 ^yabooha, baa na viintu vyíngi vya iyoombe ^vari kuva varuto, na vara ^viindookoonkya
 kwa Muluungu. Maa kaa, Yéesu akavasea, 6 siku ijo! Mpiindi ijo, kuva kuri na imalo ikúulu
 “Viintu vyoosi ivi ^moovyoona, siku kuuja kuri weeru yoosi, na nkalaria ya Muluungu
 jiri, kusiina iwye ^riri chaala mweeri ya vaanta veera iri mweeri ya vaanta va mbyaala ihi. 24
 riingi tuku. Yoosi vawa yari na isi!” 7 Vapooji Vaantu ^vari foo kuulawa vari na nyaasuka,
 vaachwe vakamuurya, “Mukiindya, masáare ayo na viingi twaalwa vari na utúmwi isí jingi.
 ni naadi ^yari fumira? Na ishára che jiri laira Na múuji wa Yerusaleému kindairirwa uri ni
 yaséngeriire fumira?” 8 Yéesu akavasea, “Laangi vaantu si ^vari Vayahúudi, fumu mpiindi jaavo
 neeja, kari mukóoverwaa tuku. Vaantu ^vari jo kuyimirira jisire. 25 Mwaasu, mweeri na
 foo kuuja vari kwa irina raani voosea, ‘Niini nyéneyeri koonekya viri ishára. Na kuri weeru,
 noo yeeyel’ Na viingi sea veende, ‘Mpiindi isí isi kuva jiri na uturikiri, mayiya kuva yari
 herererya ni aha miiswii jiri!’ Kari mvatúubaa na vidandárika na mapúunta makúulu ^yari
 tuku! 9 Mpiindi ^muri teera mbuwo ja nkoondo na mukindo. 26 Vaantu kindooyirika veende
 na masáare ya ntiribuka, kari moófaa tuku. sa woowa. Kiisea veende irya ikúulu kuuja
 Ayo yoosi ni mpaka yafumire ta, maa kaa, ura riise sa ngururu ja kurumwii singisika jeende.
 uherereryo wa yoosi ukaari.” 10 Kei akavasea, 27 Aho, kumoonu vari Mwaana wa Muuntu
 “Isi kiinula iri nkoondo na isi yingi, na utemi yookuuja machwii na ngururu na nkongojima
 umwi kiinula uri nkoondo na utemi wiingi. nkuulu. 28 Mpiindi aya ^yari kaanda fumira,
 11 Kuva kuri na vitiintima vikuulu, njala ya mwiime neeja na mwe na cheeru sa ununuuli
 imalo na ndwála jo kiihokererya haantu waanyu waséngeriire.” 29 Aho, akavavaira
 haantu. Kei kuva kuri na viintu ^vyookoofya na lusímo ulu, “Iririkani musaambu na miti yingi
 ishára ^jiri foo fuma kurumwii. 12 Maa kaa, yoosi. 30 Mpiindi ^muri koonu yaándire tarika,
 ayo de yafumire, vaantu kuvakwaata veende mwatángaa mpiindi ja irutira jaséngeriire. 31
 na kuvaturikirya veende. Vatwaala veende Noo jeyyo, ^muri koonu viintu ivi vyoofumira,
 mukalamurirwe masinagógii na kuvachuunga taangi Utemi wa Muluungu waséngeriire. 32
 veende munyololwii. Kei, twaalwa mweende na Kimaari noovawyiira, mbyaala ihi si iri looka
 kwa vatemi na kwa gávana sa mulamurirwe. tuku keende masáare aya yoosi si yanafumira.
 Ivi vyoosi ni sa irina raani. 13 Ihi kavaheera iri 33 Kurumu na weeru looka jiri, maa kaa, masáare
 nkalo nyuunyu yo vabweeyya vataange kimaari. yaani si yari looka vii kaa tuku. 34 Mulaange
 14 Maa kaa, mulamule kureka kwiitweetya neeja, kari mitima yaanyu iremeerwe ni ureevi,
 mitimii yaanyu ni che muri lausa mbere ya uláku na uturikiri wa nkaasu ihi tuku. Bweeyyi
 balása tuku. 15 Sa niini kavaheera neende jeyyo, sa siku ya Mwaana wa Muuntu kuuja
 masáare ya tooti ^meene mwiindooluusa. Na iri koonka na koonka. 35 Siku iyo, kuuja iri ja
 masáare ayo, kusiina mvi waanyu ^ari daha mutoo kwa vaantu voosi va weeru. 36 Haaha
 kuyuyirya au kuyasiita tuku. 16 Varindukwa mwe miiso. Múndoomuloomba Muluungu sa
 mweende baa ni vavyiiri vaanyu, vaanaanyu, avaheere ngururu jo nehera aya yoosi ^yari
 vanduu vaanyu na vijeengi vyaanyu. Kei vamwi fumira. Aho, mudahe kwiima mbere ya Mwaana
 vaanyu, vaantu kuvulaa veende. 17 Suulwa wa Muuntu.” 37 Kwa siku joosi ijo, Yéesu
 muri ni vaantu voosi sa mwaanduma niini. 18 akiindyaa vaantu Kaayii Njija. Na kyuulwa
 Maa kaa, baa lujwíiri lumwi vii lwaanyu si luri ^kikiingire atamanyaa noo laala Luulwii lwa
 rimira tuku. 19 Ko yimirirya, lamurirya muri Miseitúuni. 38 Na kira siiku vaantu valaavaa
 namutóondo noo mteerera Kaayii Njija.

22 Haaha mpiindi ja ngovi ya mikáate si [^]ivikirwaa usasi noo kusea Paásika ijáa “Nduvo ihi ni muháko mufya wa Muluungu yaséngerire. 2 Na mpiindi ijo, vakúúlu va veeneisi va Ijuva na vakiindya va Miiro vasaakiráa njira yo mulaa Yéesu. Vabweeyya jeyyo sa vavoo fáa vaantu. 3 Irimu rikamwiingira Yúuda [^]aséwaa Isikarióoti, umwi wa vapooji ikimi na vaviri va Yéesu. 4 Aho, Yúuda akatamany na kwa vakúúlu va veeneisi va Ijuva na vakúúlu va valukaluka va Kaayii Njija ya Ijuva. Akiirumira novo [^]vyeeene ari mvarinduka sa vamu kwaate. 5 Isáare iro rikaveerya mitima na vakiirumira kumuriha mpía. 6 Yúuda akaruma na akaanda saakira njira yo mvarinduka Yéesu mpiindi kusiina mpuka ya vaantu. 7 Siku ya ngovi ya mikáate si [^]ivikirwaa usasi ikafika. Siku iyo noo muundi [^]iri mpeho sa Paásika yasiinjwáa. 8 Aho, maa Yéesu akavatuma vala Peéteru na Yooháani akavasea, “Tamanyi, mukatwiimirye neeja chóorya cha Paásika, twiirye hamwi.” 9 Novo vakamuurya, “Hai woosaaka tukwiimirye neeja chóorya cha Paásika?” 10 Yéesu akavasea, “Mpiindi [^]muri kiingira múujii, lumana muri na muantu mulume umwi iitfikire saviya ya maaji. Mutuubi uwo muantu mulume furu nyumba [^]ari kiingira. 11 [^]Muri kiingira, musei mweenenyumba, ‘Mukiindya yookuurya, hai kiri chúumba cha vayeni kuantu [^]ndiri riira chóorya cha Paásika na vapooji vaani?’ 12 Na yeeye kuvonekya ari, baanka nkulu [^]iri gorófi kwavikwa viintu vyoosi neeja. Iyimy neeja Paásika haaho.” 13 Aho, vakatamany, [^]vakafike uko, vakashaana kira kiintu ja [^]vyeeene ajáa avawiyiire. Maa vakiimya neeja chóorya cha Paásika. 14 Mpiindi [^]jikafike, Yéesu akiikala méesii hamwi na vatumwi vaachwe, kurya chóorya. 15 Aho, akavasea, “Namériirye mati maatuku vii, nirye chóorya cha Paásika na nyuuny, de kuturikiriwa kwaani kufike. 16 Ni kuvawiyiira niise, si ndiri kurya Paásika kei tuku, furu siku [^]iri kiimana [^]temii wa Muluungu.” 17 Aho, akatoola nduvo, akamudumba Muluungu, yoosea, “Toolu nduvo ihi voosi munywe! 18 Ni kuvawiyiira niise, kwaandira haaha si ndiri kunywa kei divái tuku furu [^]temi wa Muluungu [^]ari kuja.” 19 Aho, akatoola mukáate, akamudumba Muluungu, akubendulabendula akavaheera yoosea, “Uhu ni maviri waani [^]wootoolwa sa nyuuny. Bweeyi jei sa nkumbukira yaani!” 20 Viivyo [^]vakahumule kurya, akatoola nduvo, akasea, “Nduvo ihi ni muháko mufya wa Muluungu wa sakami yaani [^]yookiitika sa nyuuny. 21 Maa kaa, taangi, muantu [^]yookuunvarinduka amwaari yooriya na niini. 22 Kikomi Mwaana wa Muantu tamanya iise noo kulawa ja [^]vyeeene Muluungu asaaka vive. Maa kaa, ni mpolai kwa muantu [^]ari mvarinduka.” 23 Aho, vakaanda kiiyurya voovo kwa voovo, “Ni ani kuri suusu [^]ari daha tumama isáare iri?” 24 Vapooji va Yéesu vakaanda kwiiruta ndihi, ni ani kati na kati yaavo [^]ari mukúúlu. 25 Aho, Yéesu akavasea, “Vatemi va vaantu si [^]vari Vayahúudi na vakúúlu vaavo, vaviimirira vaantu vaavo na ngururu. Na kei, vara [^]valaíraa vatiite wiimiriri mweeri yaavo, viiyánirira ni vaambiriryi va vaantu. 26 Maa kaa, nyuuny kari mwiifwaane novo tuku. Kiri vyoova jeyyo, muantu mukulu waanyu ave ja muduudi kulookya voosi. Kei, ura [^]ari mulongooli wa vaantu, ave ja mutumami waanyu. 27 Iirikani! Mukúúlu ni arikwi? Ni ura [^]ikalaa méesii kurya au ni ura [^]atámamiraa vaantu méesii? Eri, si ura [^]ikalaa kurya tuku wuu? Haaha niini ndiri umwi waanyu ja ura [^]avatámamiraa vaantu. 28 Nyuuny mwachaala na niini siku joosi [^]nayerwáa. 29 Haaha, ja [^]vyeeene niini naheewa [^]temi ni Taáta waani, baa niini ni kavaheera niise utemi. 30 Jeyyo, kurya mweende no nywa méesii ya [^]temii waani. Kei, kiikala mweende machuumbii ya kitemi na lamarira mweende nkolo ikimi na iviri ja Isiraeli.” 31 Yéesu akasea, “Simóoni, Simóoni, Irimu ralóombire sa riveere nyuuny ja viintu murimi [^]éeraa ngáano. 32 Maa kaa, nakulóombiire weewe Simóoni kuruma kwaako kudiire keheka. Na [^]uri kunhindukira, uvaheere mutima vaanaanyu.” 33 Peéteru akamusea, “Ee Mweenevyoosi, niini nímire neeja kutwaalwa na munyololwii hamwi na weewe, baa kukwya hamwi na weewe!” 34 Yéesu akamusea, “Peéteru, nookuwiyiira de nkukulume iviike uchiku wa isiku, kuunsiita uri katatu woosea si wumányire tuku!” 35 Aho, maa Yéesu akavuurya vapooji vaachwe, “Nkavatume bila mpía, bila mufuko wo kiinjira na bila viráatu, mujáa mwasirirwa ni kiintu wuu?” Novo vakuuyirya vakasea, “Tuku, si tasirirwa ni kiintu chochoosi tuku!” 36 Aho, akavasea, “Haaha kooni muantu ari na mufuko wa mpía usumule, na ura [^]ari na mufuko wo kiinjira usumule. Na ura [^]asiina nyaasuka, avae

iyoombe nkáancho yaachwe awule nyaasuka. 37 Sa ni kuvawyyiira niise, Masáare ^Yari Mpeho ni mpaka yakiimane kuri niini, 'Avalwa hamwi na ^vawúnaa miiro.' Kikomi yara ^yaandikwa sa niini ni kiimana yiise." 38 Vapooji vaachwe vakamusea, "Mukúlu, laanga kwatiite nyaasuka iviri aha." Ne akavasea, "Yatóoshiirye." 39 Hara, maa Yéesu akadoma na Luulwii lwa Miseitúuni ja viintu ^iijuvira na vapooji vaachwe vajáa vamutúubire. 40 ^Vakafike aho, maa akavasea vapooji vaachwe, "Muloombi Mulungu sa mudiire kwiingira mutehwii!" 41 Aho, akavareka kuli kuli ja iwumo ra iwe. Akachwaama akaanda kumuloomba Mulungu 42 yoosea, "Taátal! Kooni viri kweerya mutima, nooloomba wunseyyirye nduvo ihi ya uturikiri. Maa kaa, kari vive ja ^veene noosaaka tuku, vive ja ^veene woosaaka weewe." [43 Murimu muja fuma kurumwii ukamufumira, maa ukamuheera ngururu. 44 Yéesu akatuuba loomba munamununu na ajáa atiite uturikiri na alungwiráa ni usungu. Na mpiindi ^alombáa, irutira raachwe rikava ja matóonti ya sakami yoozwa na isi.] 45 Aho, akiinuka hara kuntu ^amulombáa Ijva, akahinduka na kwa vapooji vaachwe. Kura akavashaana valíre, sa vajáa vakátiire sa viintu vajáa vaviswíre. 46 Akavuurya akavasea, "Sa che manyeyyiire? Inuki, muloombi Mulungu, kari ji mwiingire mutehwii tuku." 47 Mpiindi Yéesu ^ajáa akaari yoolusika na vapooji vaachwe, mpuka ya vaantu ^valóngwiirwe ni Yúda, umwi wa vapooji vaachwe ikimi na vaviri, ikafika. Yúda akamuseeserera Yéesu sa amusundire. 48 Maa kaa, Yéesu akamusea, "Aka Yúda! Eri, ni kumavarinduka wiise Mwaana wa Muntu ko munsundira wuu?" 49 Vapooji va Yéesu ^vakoone yara ^yari fumira, maa vakamuurya Yéesu, "Mukúlu, tavatemeteme na nyaasuka wuu?" 50 Hahara, umwi waavo akamutema na nyaasuka mutumami wa mweeneisi mukuulu, kutu kwa kulume dúú. 51 Maa kaa, Yéesu akasea, "Reki!" Aho, akamusaasya kura kutu na ura muntu akahola. 52 Aho, maa Yéesu akavuurya vakúlu va veeneisi va Ijva, vakúlu va valukaluka va Kaayii Njija ya Ijva na vawosi ^vajáa vuújire, "Niini ndiri muhóki vaantu viintu muújire na nyaasuka na nkusi wuu? 53 Siku joosi nijáa na nyuunyú waámii wa Kaaya Njija, maa kaa, kura si mwaankwaatáa tuku. Haaha vyavíre mpiindi jaanyu, mpiindi mutemi wa kilwiirya ^yookiimirira!" 54 Aho, vakamukwaata

Yéesu, maa vakamutwaala fuuru kaayii kwa mweeneisi mukuulu. Peéteru ne akatuuba nyuma kwa kuli. 55 ^Vakakorye mooto katikati ya waama, maa vakiikala hamwi vookoota mooto. Peéteru ne akiikala hamwi novo. 56 Mutumami umwi wa kiintu kiki akamoota Peéteru iikyire hara mootwii. Akamulaanga neeja, maa akasea, "Baa muntu uhu ni hamwi aari na Yéesu." 57 Maa kaa, Peéteru akasiita yoosea, "Aka, muntu muki, si namumányire tuku!" 58 Mpiindi kiduudi muntu umwi akamoota Peéteru, maa akamusea, "Baa weewe uri umwi waavo!" Maa kaa, Peéteru akasea, "We muntu we, niini tuku!" 59 Ja isaa rimwi jei ^rikalooke, muntu wiingi akuumirirya yoosea, "Kikomi muntu uhu ni hamwi aari ne sa baa yeeye woosi ni Mugaliláaya." 60 Aho, Peéteru akamusea, "We muntu we, si nootaanga kira ^woolusa tuku!" Hahara viintu ^alusáa masáare ayo, nkukulume ikaviika. 61 Aho, Mweenevyoosi akiilorera, akamulaanga Peéteru. Peéteru akakumbukira masáare ^meene aari awyíiriirwe ni Mweenevyoosi, "Isiku nkukulume si inaviika, sea uri si waamányire tuku katatu." 62 Peéteru akafuma na weerwii, maa akiita koorira maatuku vii. 63 Vara vaantu ^vamulaangirirya Yéesu vakaanda kumuhenchula no mvaa. 64 Vakamuchunga ntaami miiswii, maa de vandoomuhenchula voosea, "Hooni taanga ni ani ^akuváire?" 65 Vakatuuba kumutukira munamununu. 66 ^Kukamwaae, Balása Nkuulu ya vawosi, hamwi na vakúlu va veeneisi va Ijva, na vakúlu va vakiindya va Miiro vakalumana. Yéesu ne akareetwa na mbere yaavo. 67 Aho, vakamuurya voosea, "Twyíire! Weewe noo Masá wuu?" Yéesu akavasea, "Baa kooni navawyyiire si muri ruma vii tuku. 68 Kei baa kooni navuúriirye, si muri kuuyirya vii tuku. 69 Maa kaa, kwaandira haaha Mwaana wa Muntu iikyire mukono wa kulume wa Mulungu Mweengururu." 70 Aho, voosi vakamuurya, "Eri, weewe noo Mwaana wa Mulungu wuu?" Yeeye akavasea, "Nyuunyú mulúsire niini ndiri!" 71 Aho, maa vakasea, "Ushahídi wiingi urikiwi kei toosaaka kulookya uhu? Suusu veenevyo tatéire fuma mulomwii waachwe."

23 Aho, Balása Nkuulu yoosi ya Vayahúudi ikiinuka, maa vakamutwaala Yéesu na kwa Piláato. 2 Vakaanda kumusitaakya voosea,

“Tamuteera uhu muuntu yookiindya vaantu vave vasaambu kuri isi yiitu. Avakaan’ yaa vaantu vareke kuriha koodi kwa Kaisári, kei aséaa yeeye noo Masía, na ni Mutemi.” 3 Jeyyo Piláato akamuurya Yéesu, “Weewe noo mutemi wa Vayahúudi wuu?” Yéesu akasea, “Weewe ulúusire.” 4 Aho, Piláato akavasea vakúúlu va veeneisi va Ijava na mpuka ya vaantu, “Si nookoona uvi wa uhu muuntu tuku!” 5 Maa kaa, voovo vakuumirirya voosea, “Uhu muuntu yoosoonka vaantu kwa ukiindya waachwe kwa isi yoosi ya Vayahúudi. Aandira uko Galiláaya mpaka afikire kunu Yerusaléemu.” 6 Piláato akateere ayo, maa akuurya, “Uhu muuntu ni Mugaliláaya wuu?” 7 Akataange Yéesu ni muuntu wa Galiláaya, maa akamutwaala na kwa Heróode. Heróode noo ajáa mutemi wa Galiláaya na mpiindi ijo ni Yerusaléemu ajáa. 8 Heróode akamoone Yéesu, akavyeenda maatuku vii sa ajáa ateera masáare Yéesu atumamáa, sa jeyyo, asaakáa kumoonka Yéesu kwa siku jiri foo. Kei, ajáa atiite mpiima yo moona Yéesu yootumama ishára na myuujisa yiisimiresimire. 9 Aho, akamuurya Yéesu masáare yari foo, maa kaa, Yéesu si uyirya kiintu chochoosi tuku. 10 Vakúúlu va veeneisi va Ijava na vakiindya va Miiri vajáa viimire voomusitaakya Yéesu na ngururu. 11 Heróode na valwi nkoondo vaachwe vakaanda kumuhenchula Yéesu no mubwítira. Vakamvikira ingo ja kitemi, maa vakamuhindula na kwa Piláato. 12 Keende siku iyo, Heróode na Piláato vakava vijeengi. De ayo yafumire Piláato na Heróode ni ja kúri na nyaáu vajáa. 13 Mpiindi kiduudi, Piláato akavaanirira vakúúlu va veeneisi va Ijava, vakúúlu va Vayahúudi na vaantu viingi. 14 Aho, akavasea, “Nyuunyu mumurétire uhu muuntu na kwaani na muséire yoovakiindya vaantu vave vasaambu. Haaha niini namuchúkurumire mbere yaanyu, maa kaa, niine asiina uvi tuku. 15 Baa Heróode si iine isáare rooroosi tuku ro mulamurira muuntu uhu, na noo chooreka amuhindwiire na kuri suusu. Ja vyeene mookoona kusiina kiintu chochoosi cheene muuntu uhu atumamire choobweeya iime neeja kukwya tuku. 16 Haaha ni lairirya niise avawe mijeléedi, maa de nimurekere.” [17 Piláato ajáa atiite tuuva yo muchungurira muuntu umwi achuungwa mpiindi ja ngovi ya Paásika.] 18 Aho, vaantu voosi vakatula isóso na ngururu voosea, “Muuntu uwo uulawe,

tachungurire Baráaba!” 19 Uhu Baráaba ajáa achuungwa sa ntiribuka ng’eeene ajáa abweeyya múujii na so kuulaa muuntu. 20 Piláato asaakáa kumurekera Yéesu, sa jeyyo, akalauusika kei na vaantu. 21 Maa kaa, voovo vakatuuba tula isóso voosea, “Muning’in’ye musalábii fuuru akwye, muning’in’ye musalábii fuuru akwye!” 22 Lwa katatu Piláato akavuurya, “Sa che? Ni uvi urikwi uhu muuntu abwéeyiirye? Niini si niine uvi wowoosi wo bweeyya uulawe tuku. Sa jeyyo, lairirya niise avawe mijeléedi, maa de nimurekere.” 23 Maa kaa, vaantu vakatuuba tula isóso mumumuuntu, voosaaka Yéesu aning’iniwe musalábii fuuru akwye. Jeyyo, isóso raavo rikasiinda. 24 Aho, Piláato akalamula kubweeyya ja vyeene vasaakáa. 25 Piláato akamuchungurira uha muuntu vamusaakáa, ajáa achuungwa so reeta ntiribuka na so kuulaa. Akamukwaatya Yéesu mikonwii ya valwi nkoondo vaachwe va Kirúumi, sa vamubweeyiirye ja vyeene Vayahúudi vasaakáa. 26 Njirii, mpiindi vamutwaaláa Yéesu noo muning’in’ya, vakalumana na muuntu umwi aséwaa Simóoni, muuntu wa múuji wa Kiréene. Yeeye ni iwundii afumáa. Valwi nkoondo vakamukwaata, vakamudoomererya avereke musaláaba nyuma ya Yéesu. 27 Vaantu vari foo vamutuubáa Yéesu. Vamwi va vaantu avo, ni vaantu vaki veene vamuririraa no myaaha. 28 Yéesu akiilorera, akavasea, “Nyuunyu vahinja ya Yerusaléemu, kuundiriri niini tuku! Iririri nyuunyu na vaana vaanyu!” 29 Laangi, fika jiri mpiindi vaantu luusa vari, ‘Vatalariwa vawuumba, vara si vavyaala na vara masusu yaavo si yoonkwa.’ 30 Aho, ‘Kujisea vari njulu “Tuwyiiril” Na viduunda “Tukunikiriri!” 31 Sa kooni vookubweeyiirya jei muti uri icho, ni jooli viri kava kwa muti wuuma?” 32 Mpiindi ijo, kujáa kwatiite viivi vaviri vatwaalwaa sa vakulawe hamwi na Yéesu. 33 Vakafike haantu haséwaa Kisáaya cha Mutwe, vakamuning’in’ya Yéesu musalábii hamwi na viivi vaviri, umwi mukono wa kulame na wiingi mukono wa kumooso, kira muuntu musalábii waachwe. 34 Yéesu akasea, “Taáta, vasee uvi waavo wasírire sa si vootaanga kira vootumama tuku.” Vakiigavira ingo jaachwe ko jivaira mbare. 35 Vaantu vakiima aho, kunu voomulaanga. Vakúúlu va Vayahúudi vakaanda muhenchula voosea, “Avalamurirya viingi, kooni yeeye ni Masía asaawulwa ni

Mulungu ni ilamurirye yeemweene!” 36 Valwi nkoondo novo vakujja, vakamuhenchula, maa vakamuretera divaai ^yasasuka sa anywe. 37 ^vajaa vuujan'ya na Yeesu fuma Galilaa, vajaa vakamusea, “Kooni kikomi weewe noo mutemi wa Vayahudi, ilamurirye weemweene!” 38 Mweeri yaachwe masaa aya yajaa yaandikwa ibambarii, “Uhu noo mutemi wa Vayahudi.” 39 Umwi wa vara viivi ^vajaa vaning'iniwe ne akamutukira yoosea, “Weewe si noo Masia? Ilamurirye sa utulamurirye na suusu.” 40 Maa kaa, ura mwiwi viingi akamudalavya yoosea, “Eri, weewe si umofaa Mulungu tuku wuu? Amwi voosi tahiiwe irya riirō? 41 Suusu, tahokiire iri irya ja ^vyeeene Miirō yalusa sa vira ^vyeeene tabweeyaa. Maa kaa, uhu muuntu si abweeyiirye uvi wowoosi tuku.” 42 Aho akasea, “Ee Yeesu, nkumbukira mpiindi ^uri kiingira Utanii waako!” 43 Yeesu akamusea, “Kikomi nookuwiiira, isiku kuva uri hamwi na niini ntindikii njija.” 44 Mpiindi ijo, ni ja mpiindi ja mpoloonge jijaa, mwaasu ukarima fuuru mpiindi ja chaamuusi, kilwiirya kikakunikirira isi yoosi. 45 Mwaasu ukareka korera. Ipasia ra Kaaya Njija ya Ijuva rikaatuka kati na kati haviri. 46 Yeesu akalusika na ngururu, yoosea, “Taata, mikonwii yaako mutima waani nuuvikire.” ^Akalusika ayo, akawulala. 47 Mukulu wa valwi nkoondo ^akoone ayo ^yafumiire, akamudumba Mulungu yoosea, “Kikomi muuntu uhu ni muwoloki aari.” 48 Na vaantu voosi ^vajaa vijijingire hara kulaanga masaa aya ^vakoone ayo ^meene yajaa yafumiire, vakahinduka na kaayii kwaavo kunu vookiivaavaa kipeembe ni usungu. 49 Maa kaa, vara ^vajaa vumanyiire neeja na vara vaantu vaki ^veene ajaa ujan'ya novo fuma Galilaa, vajaa viima kuli, kunu voolaanga ayo masaa. 50 Haaha kujaa kwatiite muuntu umwi ^ajaa muja na muwoloki ^asewaa Yooséefu. Yeeye ni umwi wa Balasa Nkuu ya Vayahudi ajaa. 51 Uhu Yooséefu, meevo ni muujii wa Arimataya ^uri isi ya Yudea kujaa. Yeeye awojeraa kuja kwa Utani wa Mulungu. Siku iyo, yeeye si ajaa arumire ulamuli wa viivaachwe wo muula Yeesu tuku. 52 Yooséefu akatamanyana kwa Pilato, akitooolomba aheewe mviri wa Yeesu sa kuutahe. 53 Kuukiimya mviri wa Yeesu, akufarimbirira na saanda ya kitani, maa akiita kuutaaha mbiririi jaa si ^inataahwa muuntu. Ihi mbirira ni ja mpaanga jaa na jaa yabokwa mwaalaliwii. 54 Siku iyo, ni siku yo

kiimya neeja siku ya Sabáato jaa na Sabáato jaa yasengeriire kwaanda. 55 Vaantu vaki vara ^vajaa vuujan'ya na Yeesu fuma Galilaa, vajaa vamutuuba Yooséefu na mbiririi. Sa jeyyo, vakiyona ira mbirira na mviri wa Yeesu haantu ^ujaa ulariiwe. 56 Aho, vakahinduka na kaayii, vakiita kiimya neeja makuta na mooda wo haka mviri. Siku ya Sabáato vakahumuka ja ^vyeeene uliriri wa Ijuva walusa.

24 Haaha siku ya Jumapiri namutoondo dwii, vara vaantu vaki vajaa vatoola makuta yara ^vajaa viimiirye neeja, maa vakadoma na mbiririi ya mpaanga ^ng'eene jaa yabokwa mwaalaliwii. 2 ^Vakafike kura, vakashaana rira iwe rafingiritiwe fuma mbiririi. 3 Maa kaa, ^vakiingire na mbiririi, si vashaana mviri wa Yeesu Mweenevyoosi tuku. 4 Nti ^vakaari vahwáliire, koonka vaantu valume vaviri viivikiire ingo njeru ^jilavalava munamunu ja lulávo vakafumira, maa vakiima heehi novo. 5 Avo vaantu vaki vakoofa munamunu, vakiinamya mitwe yaavo fuuru isi. Aho, vara vaantu vakavasea, “Sa che moomusaakira ^ari mooyo kwa vaantu ^vaakwa? 6 Asiina aha tuku, afufukire! Kumbukira vira ^vyeeene awayira mpiindi ^ajaa hamwi na nyuunyu kura Galilaa. 7 Ajaa avasea, ^Vyaakwa Mwaana wa Muuntu aviikwe mikonwii ya vaantu vavi, aning'iniwe masalabii fuuru akwye, na siku ya katatu afufuke.” 8 Aho, vakayakumbukira yara masaa Yeesu ^ajaa awayira. 9 Avo vaantu vaki vakahinduka fuma mbiririi. Vakiita koo vawiiira isimwi iri vara vatumwi ikimi na umwi baa na vapooji viingi voosi va Yeesu. 10 Avo vaantu vaki marina yaavo noo vala Maria Makidaleena, Yooana na Maria iyo waala Yaakupu. Kei kujaa kwatiite vaantu vaki viingi ^vajaa hamwi novo, na ava noo vawayiira vatumwi masaa aya. 11 Maa kaa, si varuma ayo masaa tuku, vakoona ni ya kihoho vii. 12 Baa neembe ni jeyyo, Peeteri akiinuka, akatamanyana itijō fuuru mbiririi. ^Akasungirire akoona ingo ja kitani joong'eene vii. Akahinduka na kaayii kunu yookiiryura kira ^kifumiire. 13 Haaha siku iyo, kujaa kwatiite vapooji vaviri va Yeesu ^vatamanyaa na iturii rimwi ^rasewaa Emáau. Kufuma Yerusaleemu fuuru Emáau ni ja lyeendo lwa masaa yaviri. 14 Na mpiindi ^vajaa njirii, vakava vookiivaira mbuwo ja masaa ^meene yafumiire. 15 Mpiindi ^vajaa

vakaari vooluusika ayo, Yéesu mweeneevyo akavakwaata, maa akaanda yeendan'ya novo. 16 Maa kaa, miiso yaavo yakakunikirirwa vadiire kumutaanga. 17 Yeeye akavuurya, "Ni mbuwo che mukitookiivaira mpiindi ^mooyeenda?" Avo vamaka vakiima kunu vaviswiire. 18 Umwi waavo ^asewaa Kileóopa akamuurya, "Weewe vii noo muyeni si ^umányire masáare ^yafumiiré aha Yerusaléemu siku jji wuu?" 19 Maa Yéesu akavuurya, "Ni masáare yarikwi ayo?" Novo akavumësa, "Masáare ya Yéesu wa Nasaréeti. Yeeye ni muláali na mutwe ajáa, kei ajáa atiite luviro lukulu mirimwii yaachwe na masáarii yaachwe mbere ya Mulungu na vaantu voosi. 20 Vakúúlu va veeneisi va Ijuva na vakúúlu va aha miitu, vamukwaatya mikonwii ya Piláato sa aheewe irya ro kwaya, maa akaning'iniwa musaláabii fúuru akakwaya. 21 Maa kaa, uhú noo tiilaangyáa tununuula ari suusu Viisiraéeli fuma kwa vavi viitu. Kulookya ayo, isiku ni siku ya katatu keende ayo ^yafumira. 22 Kei kwatiite vaantu vaki va mpuka yiiswi ^vatuhwáaliirye isiku. Voovo vaari valávire na mbiríirii. 23 Uko mbiríirii, si vuushíhiine mviri wa Yéesu tuku. ^Vakahinduke, vatuséire, vafúmiirwe ni mirimú miija na yavaséire, 'Yéesu ni mooyo ari.' 24 Aho, vamwi va vaantu valume va mpuka yiiswi vadómire itíijo na mbiríirii na vashíhiine ja ^vyeene vawýíiriirwe ni vara vaantu vaki. Maa kaa, voovo si vamwiine Yéesu tuku." 25 Yéesu akavasea, "Aka re nyuunyu muri vahoho! Sa che mitima yaanyu yafafa jei kuruma masáare yoosi ^yaluuswa ni valáli na mutwe va Ijuva? 26 Eri, si vijáa vyasaakwa Masía aturikiriwe kwa njira iyo, maa de iingire nkongojimii yaachwe tuku wuu?" 27 Akavavariyurira masáare yoosi ^yari Masáarii ^Yari Mpeho ^meene yaluuswa kuri yeeye. Akaluusa kwaandira masáarii ya Músa fúuru masáarii yoosi ya valáli na mutwe. 28 ^Vakasengerere kufika rira ituri kuntu ^vadamáa, Yéesu akabweeyya ja yoolookanirya na mbere. 29 Maa kaa, voovo vakamuheemba voosea, "Laala aha miitu, amwi iwulo riingire nuuchiku wafíkire?" Jeyyo Yéesu akatamanyan'ya novo. 30 Yéesu ^akiikale novo méesii kurya cháakurya, akatoola mukáate, akamudumba Mulungu, akubendulabendula, maa akavaheera. 31 Hahara, miiso yaavo yakakunikulwa, maa vakamutaanga ni Yéesu. Ne hahara akarimira mbere yaavo. 32 Aho, vakiiyurya voosea, "Mitima yiiswi si yaari ikóriire mpiindi ^aatavariyurira no tulaira Masáare ^Yari Mpeho kura njirii tuku wuu?" 33 Mpiindi jijira vakahinduka na Yerusaléemu. Kura, vakavashaana vapooji vaachwe ikimi na umwi vijíingire hamwi baa na viingi. 34 Novo vaseáa, "Mweenevyoosi afúfikire kikomi! Amufúmiire Simóoni!" 35 Aho, vara vapooji vaviri novo vakaluusa masáare ^yavafúmiire njirii, na ^vyeene vamutángire Yéesu ^akabendulebendule mukáate, de akavaheera. 36 Mpiindi ^vajáa vakaari vooluusika ayo, Yéesu mweeneevyo akiima katikati yaavo akavasea, "Mwiikalo muja uve na nyuunyu!" 37 Vakiivanduka na vakoofa munumunu sa viiseáa viine murimu. 38 Maa kaa, Yéesu akavuurya, "Sa che mookoofa? Sa che muri na kivundu mitimii yaanyu? 39 Laangi mayaanja yaani na majeo yaani, sa mutaange kooni kikomi ni niini. Nsaasyi moone, sa murimu usiina mviri tuku na makúfa tuku ja ^vyeene mookuunyona natiite." 40 ^Akahumule kuvawýiira masáare ayo, akavalaira mayaanja yaachwe na majeo yaachwe. 41 Vapooji vaachwe vakavyeenda maatuku vii mpaka vakasiindwa baa kuruma yara ^voonaa. Aho, akavuurya, "Mwatiite chóorya chochoosi aha wuu?" 42 Voovo vakamuheera ibéendu ra soompa ^yookiwa. 43 Yeeye akahokera, maa akarya mbere yaavo. 44 Aho, akavasea, "Aya noo masáare ^navawýiiraa mpiindi ^nijáa na nyuunyu. Nijáa navasea, kira kiintu ^chaandikwa kuri niini Miirwii ya Músa, vitáabwii vya valáli na mutwe na Sabúurii ni mpaka kiikiimane." 45 Aho, akachungula miryungu yaavo sa vadahe kutaanga Masáare ^Yari Mpeho. 46 Akavasea, "Ayo noo yaandikwa, Masía turikiriwa ari na siku ya katatu fufuka ari fuma inkwyii. 47 Kei kwa irina raachwe, vaantu va isi joosi kwaandira Yerusaléemu variyurirwa vari vavalanduke fuma uvii waavo, na vasewe uvi waavo wasírire. 48 Nyuunyu noo mashahíidi va aya masáare. 49 Laangi! Niini mutuma ndiri kuri nyuunyu Mutima Muja Taata waani ^ajáa iichuunga kuvaretera ari. Haaha, ikali aha Yerusaléemu fúuru mpiindi ^muri heewa ngururu fuma kurumwii." 50 Mpiindi kiduudi, Yéesu akavasmula na weerwii ya múuji fúuru iturii ra Besanía. Akiinurirya mikono yaachwe, akavatalarya. 51 Mpiindi ^avatalaryáa, akavareka, maa akasmulwa na kurumwii. 52 Aho, vakamwiinamira, maa vakahinduka na

voomudumba Mulungu.

Yooháani

1 Aho ncholo, kujáa kwatithe Isáare. Ne Isáare ni na Mulungu ajáa, na yeeye Isáare ni Mulungu. **2** Keende ncholo, Isáare ni hamwi ajáa na Mulungu. **3** Viintu vyoosi vijáa vyumbwa kwa njira ya ũwo Isáare. Kusiina kiintu chochoosi ^chumbwa baa tweera kwa Isáare tuku. **4** Kuri yeeye ũwo Isáare, noo kuri ufumo wa nkaasu yoosi, na iyo nkaasu noo yaava kiweeru cha vaantu. **5** Ikyo kiweeru, chiyereryaa kilwiiryi, na kilwiiryi si chadáhaa kusiinda tuku. **6** Muuntu ũmwi ajáa ũja. ũwo muuntu ajáa atumwa ni Mulungu. Irina raachwe noo Yooháani aséwaa. **7** Yooháani ajáa ũja jo koonekya ikyo kiweeru, na ko tweera koonekya kwaachwe, vaantu voosi vadahe ruma. **8** Yooháani si ajáa ikyo kiweeru tuku, maa kaa, yeeye ũja jo voonekya vaantu ^vyene ikyo kiweeru kiri. **9** Ikyo kiweeru cha kikomi, ^kimúrikiraa kira muuntu, chavijáa chookũja na kuri weeru. **10** Ũhu Isáare ajáa amwaari kuri ihi weeru. Na baa neembe weeru yumbwa ni Mulungu ko tweera yeeye, weeru si yamutaanga tuku. **11** Yeeye ũja kwa vaantu vaachwe, novo si vamuhokera tuku. **12** Maa kaa, vara voosi ^vamuhokera na ^vamwiilaangya, avabweeyya vave vaana va Mulungu. **13** Ava si vaana va Mulungu ^vavyaalwa kwa ufumo wa muuntu tuku, au si ko kiiseeserera kwa muuntu mulume na muuntu muki tuku, au kwa kusaaka kwa muuntu tuku, maa kaa, kwa uvyaalo ^ufúmaa kwa Mulungu. **14** Haaha ũwo Isáare aava muuntu, na iikala na suusu. Na suusu toona nkongojima yaachwe, nkongojima ya Mwaana wa mpeke ^afuma kwa Taáta, amema nduwo na kimáári. **15** Yooháani oonekya kimáári cha masáare ya ũwo. Alúsa kwa sawúti nkuulu yoosea, “Ũhu noo ũra ^navawiyira nkavasea, ‘Amwaari yookũja nyuma yaani, yeeye ni mukuulu kũndookya, yeeye ajáa amwaari niini si ninavyaalwa.’” **16** Na sa kukiimana kwaachwe, suusu voosi tahokera nduwo ^jiri foo munumunu. **17** Mulungu atoola Miiri kwa mukono wa Músa, maa kaa, nduwo na kimáári vyũja ko tweera YéesuKirisitu. **18** Kusiina muuntu yoyoosi ^amooni Mulungu mpiindi yoyoosi tuku. Maa kaa, Mwaana waachwe wa mpeke, yeeye ni Mulungu, na yeeye ni hamwi ari na Taáta, yeeye noo atukunukurira

Mulungu. **19** Siku imwi, vakúulu va Vayahúudi vajáa vatuma veeneisi va Ijuva na Valáawi fuma Yerusálému, vadome na kwa Yooháani vamuurye oonekye yeeye ni ani. Na ũku noo kwiiyoonekya kwaachwe. **20** Yooháani alúsa baa siita tuku, yoosea, “Niini si ndiri Masía tuku.” **21** Vakamuurya yoosea, “Ha weewe uri ani? Eri, weewe uri Elíamuláli na mutwe wuu?” Yooháani akavasea, “Tuku, niini si ndiri Elía tuku.” Vakamuurya kei, “Weewe noo ũra muláli na mutwe wuu?” Yooháani akavasea, “Tuku.” **22** Aho, maa vakamusea, “Haaha twuyire weewe uri ani, sa tuvataarire mulomo vara ^vatutúmire. Ha weewe ni jooli wiiséaa?” **23** Maa Yooháani akavasea, “Niini noo ũra ^alúswa ni Isáaya muláli na mutwe yoosea, ‘Niini ni sawúti ya muuntu ^yookaanirira vikulukuulu isi ya ibalángwii, ‘Wololi njira ya Ijuva.’”” **24** Na avo vaantu vajáa vatúmírwé fuma kwa Mafarisáayo. **25** Aho, vakamuurya, “Kooni weewe si uri Masía, au Elía au ũra muláli na mutwe, haaha sa che woobatisa?” **26** Yooháani akavasea, “Niini noobatisa na maaji, maa kaa, kati na kati yaanyu amwaari si munumányire. **27** ũwo noo ũra ^yookũja nyuma yaani. ũwo niini si niima neeja kutumama murimo wa mutúmwa wo reherya nkova ja mirunkumo yaachwe tuku.” **28** Masáare aya yoosi yafamira ũko múujii wa Besanía, firiyo ya luji Iwa Yorodáni, kũntu Yooháani ^abatisáa. **29** Lomutóondo yaachwe, Yooháani akamooni Yéesu yookũja na kwaachwe. Aho, akavasea vaantu, “Ũhu noo mpóryo ya Mwaana wa Muundi wa Mulungu. Yeeye noo ^yooseyya ũvi wa weeru! **30** Ũhu noo ũra ^navawiyira masáare yaachwe ^nkavasee, ‘Amwaari ^yookũja nyuma yaani, yeeye ni mukuulu kũndookya, yeeye ajáa amwaari niini si ninavyaalwa.’” **31** Niini mweeneevyo si nijáa namumányire tuku, maa kaa, nũja noobatisa vaantu na maaji sa vaantu va Isiráéli vamutaange.” **32** Aho, maa Yooháani akoonekya masáare ya iki kikomi yoosea, “Namooni Mutima Mũja yookiima fuma kurumwii ja nkúnde, akiikala mweeri yaachwe. **33** Niini si namutaanga tuku. Maa kaa, Mulungu yeeye ^aantuma mbatise na maaji, yeeye aansea, ‘Muuntu ũra ^uri koona Mutima Mũja yookiima fuma kurumwii noo kiikala mweeri yaachwe, ũwo noo ^iindoobatisa kwa Mutima Mũja.’” **34** Niini mweeneevyo noona isáare iri, na ni lúsa niise kikomi, ũhu noo Mwaana wa

Mulungu.” 35 Lomutóondo yaachwe, Yooháani Mubatisáaji ajáa amwaari aho haantu, hamwi na vaviri va vapooji vaachwe kei. 36 Akamoone Yéesu yoolooka na aho, maa akasea, “Laangi, mpóryo ya Mwaana wa Muundi ya Mulungu!” 37 Vara vapooji vaviri vakateere Yooháani Mubatisáaji yoosea jeyyo, vakamutuuba Yéesu. 38 Yéesu akiilorera, akavoone voomutuuba, maa akavuurya, “Ni che moosaakira?” Maa vakamusea, “Ráabi,” noo kusea, Mukiindya, “Ni hai wikalaa?” 39 Yéesu akavasea, “Yeendi, na nyuunyukuhoona muri.” Jeyyo, avo vapooji vakamutuuba Yéesu, vakoona haantu iikalaa. Siku ira vakava ne. Jijáa ni mpiindi ja kyulwa. 40 Anderéa mwaanaavo na Simóoni Peéteri, ni umwi wa vara vaviri vajáa vateera vira Yooháani ajáa alúusire, ne akamutuuba Yéesu. 41 Kiintu cha ncholo atumama Anderéa, ni kumuloonda Simóoni mwaanaavo, akamusea, “Tamwiine Masía,” noo kusea Kirisitu. 42 Aho, Anderéa akamutwaala Simóoni na kwa Yéesu. Yéesu akamulaanga Simóoni, maa akamusea, “Weewe Simóoni mwaana wa Yooháani, maa kaa, kwaandira haaha ni Kéefa ukáanirirwaa.” Irina iri na Kigiriki ni Peéteri. 43 Lomutóondo yaachwe, Yéesu akalamula kudoma na isi ya Galiláaya. Akamushaana Filípi, maa akamusea, “Ntuuba.” 44 Filípi ni muuntu fuma múuji wa Besáida ajáa, múuji haantu Anderéa na Peéteri vafuma. 45 Filípi ne akamushaana Nasaniéeli, na akamusea, “Tamwiine ura Músa aandika masáare yaachwe Kitábwi cha Miiri, na uwo baa valáali na mutwe vandika masáare yaachwe noo kusea, Yéesu wa Nasaréeti, mwaana wa Yooséefu.” 46 Aho, maa Nasaniéeli akamuurya, “Eri, kwatiite kiintu kija kiki fuma iturii ra Nasaréeti wu?” Filípi akamusea, “Yeenda ji woone.” 47 Kamusaambo, Yéesu akamoone Nasaniéeli yookuwa, maa akalusa saare ja Nasaniéeli yoosea, “Laangi, uhu ni Mwiisiraéli wa kikomi, asiina uvaangu isii yaachwe tuku.” 48 Nasaniéeli akamuurya Yéesu, “Jooli wuuntáangire?” Yéesu akamusea, “Baa Filípi viintu aari akaari kwanirira, niini naari nakwiine wiikyire nchinii ya musaambu.” 49 Nasaniéeli akamusea, “Mukiindya, weewe ni Mwaana wa Mulungu! Weewe ni Mutemi wa Isiraéli!” 50 Yéesu akamusea, “Weewe warumire sa viintu nakuséire, nakwiine viintu waari ukaari wiikyire nchinii ya musaambu. Koonu uri masáare makuulu kulookya ayo.” 51

Yéesu akasea, “Kimaari kaa noovawiyira, koonu muri kurumu koochunguluka, na mirimu ya Mulungu yookaambuka no kiima mweeri ya Mwaana wa Muuntu.”

2 Siku ya katatu, kujáa kwatiite ngovi ya ilóola múujii wa Káana uri isi ya Galiláaya. Aho ngovii, iyo waala Yéesu ajáa amwaari. 2 Yéesu na vapooji vaachwe novo vajáa valáarikirwe aho ngovii. 3 Diváai ikasire, iyo waavo akamusea Yéesu, “Vasiriirwe ni divái.” 4 Yéesu akamusea iyo waavo, “Iyo, sa che wookuungwiyira ayo? Mpiindi yaani yo tumama si inafika tuku.” 5 Aho, maa iyo waavo akavasea vara vatumami va aho ngovii, “Chochoosi ari vasea, kitumami.” 6 Aho, kujáa kwatiite suviya musasatu ja mawye yasongolwa. Ijo suviya, jingiraa ja madúumu yasaano au musasatu. Jijáa javikirwe aho, so vikira maaji yo seyyirya njeo, ja vyeene tuva ja Vayahúudi jalusa. 7 Yéesu akavasea vara vatumami, “Memyi ijo suviya maaji.” Avo vatumami vakamemya ijo suviya furu ukenkii. 8 Aho, Yéesu akavasea, “Haaha, tahi ayo maaji kiduudi, mumutwaarire mwiimiriri wa ihi ngovi.” Vatumami vakataha, maa vakamatwaririra. 9 Mwiimiriri akasaire yara maaji, kumba yaválandukire yakava divái. Uwo mwiimiriri si ataanga iyo divái ni hai ijáa ifumire tuku. Maa kaa, vara vatumami vajáa vatáire, vajáa vatáangire. Aho, ura mwiimiriri akamwanirira mweenengovi, 10 maa akamusea, “Kira muuntu alóongoryaa ta ira divái yaboohabooha, na vaantu vari kiikuta de akareeta ira iri ferefere. Maa kaa, weewe wachihiirye divái yabooha furu haaha.” 11 Ihi noo ishára ya ncholo Yéesu abweeyya uko múujii wa Káana uri isi ya Galiláaya. Jeyyo, Yéesu akoonekya nkongojima yaachwe, na vapooji vaachwe vakamuruma. 12 Ayo yakalooke, Yéesu, iyo waavo, vanduu vaachwe na vapooji vaachwe vakagirita na múujii wa Kaperenáumu. Uko vakikalala siku inke. 13 Ngovi ya Paásika ya Vayahúudi ijáa yasengeriire, Yéesu akaambuka na múujii wa Yerusaleému. 14 Uko, akiingira waámii ya Kaaya Njija ya Ijáva, akavashaana vaantu voovaa iyoombe ng’oombe, muundi na njiva. Na viingi vajáa viikyire méesii, vookaasakan’ya mpía. 15 Yéesu akaluka muréesa wa ludihi, akavakibirya voosi fuma waámii ya Kaaya Njija, hamwi na muundi na ng’oombe jaavo. Akakundula méesa ja vara vasakan’yáa

mpía na akamyaaha mpía jaavo. **16** Aho, Yéesu akavasea vara ^vaváa iyoombe njiva, “Seyyi njiva jaanyu aha! Kiibweeyi nyuumba ya Taáta waani ja haantu ho vaira iyoombe viintu tuku.” **17** Vapooji vaachwe vakakumbukira Masáare ^Yari Mpeho ja ^vyeeene yalúusa, “Kweenda kwaani nyuumba yaako, kúunjulaa kúri.” **18** Vamwi va Vayahúudi vakamuurya, “Ni isháara che uri tulaira sa woonekye kikomi utiite wiimiriri wo tumama aya?” **19** Yéesu akavasea, “Vai ihi Kaaya Njija, na niini kijeenga ndiri kwa siku itatu.” **20** Aho, Vayahúudi vakamusea, “Ihi Kaaya Njija yajeengwa kwa myaaka makumi yani na musasatu. Ati, weewe kijeenga uri kwa siku itatu?” **21** Maa kaa, kaaya Yéesu ^alúusáa ni muviri waachwe. **22** ^Akafufuke, vapooji vaachwe vakakumbukira yara ^ajáa alúusa. Aho, vakaruma Masáare ^Yari Mpeho na yara masáare ^ajáa alúusa Yéesu. **23** Mpiindi Yéesu ^ajáa Yerusaleému ngovii ya Paásika, vaantu ^vari foo ^vakoone isháara na myuujíisa ^abweeyáa, maa vakamuruma. **24** Maa kaa, Yéesu si iivikiya kwa vaantu tuku, sa amányire yoosi ^yari mutimii wa muuntu. **25** Yeeye si ajáa mpaka oonekiwe vira ^vyeeene vaantu vari tuku, sa yeeye ajáa amányire yoosi ^yari mutimii wa muuntu.

3 Kujáa kwatiite muuntu umwi wa mpuka ya Mafarisáayo, irina raachwe Nikodéemu. Yeeye ni umwi wa vakúúlu va Vayahúudi ajáa. **2** Siku imwi nuuchiku, Nikodéemu akadoma na kúri Yéesu, maa akamusea, “Mukiindya, tamányire weewe watamwa ni Muluungu, sa kusiina muuntu ^ari daha tumama isháara na myuujíisa ihi ^wootumama tuku, kooni Muluungu si ari ne.” **3** Yéesu akamusea, “Kimaari kaa nookuwyiira, kusiina muuntu ^ari kooni utemi wa Muluungu tuku kooni si avyíirwe lwa kaviri.” **4** Nikodéemu akamuurya, “Jooli muuntu ari daha vyaalwa lwa kaviri na kúru avíire moosi? Si viri dahika tuku ahinduke na indii ya íyo waavo, sa avyaalwe kei.” **5** Yéesu akamusea, “Kimaari kaa nookuwyiira, kusiina muuntu ^ari kiingira utemii wa Muluungu tuku, kooni si avyíirwe kwa maaji na kwa Mutima Muija. **6** Muuntu avyáalwaa kimuviri kwa taáta na íyo waavo, maa kaa, mutima mufya wavyáalwaa kwa Mutima Muija. **7** Hwaalala tuku sa viintu ^nookusea, ni mpaka uvyaalwe lwa kaviri. **8** Mpeho yafwíiraa na

kúuntu ^yoosaaka. Teera uri viintu ^yoofwíira, maa kaa, si uri taanga kúuntu ^yoofuma na kúuntu ^yoodoma tuku. Noo ^vyeeene viri kwa kira muuntu ^avyaalwa ni Mutima Muija.” **9** Aho, Nikodéemu akamuurya Yéesu, “Aya masáare jooli yari dahika?” **10** Yéesu akamusea, “Weewe uri mukiindya ^unyémiwaa maatuku vii kúri ihi isi ya Isiraeéli, jooli si umányire masáare aya?” **11** Kimaari kaa nookuwyiira, suusu toolúusa yara ^tuyamányire na tookoonekyá kimáári cha yara ^toona. Maa kaa, nyuunyu si mooruma kira ^tookoonekyá tuku. **12** Navawyíiriire viintu ^vitámamwaa aha weerwii, maa kaa, nyuunyu si mooruma tuku. Haaha jooli muri kuunduma kooni navawyíiriire viintu ^vitámamwaa kurumwii? **13** Kusiina muuntu ^aambuka na kurumwii tuku. Ni Mwaana wa Muuntu vii, yeeye akiima fuma kurumwii. **14** Ja ^vyeeene Músa ajáa iinurirya ira njoka ya chúuma cha sháaba kura isi ya ibalángwii, viivyo ni mpaka Mwaana wa Muuntu iinuririwe na mweeri, **15** sa kira muuntu ^ari muruma, ave na nkaasu ya siku ^jisiina uhoro. (aiōnios g166) **16** Sa viintu Muluungu ^eenda weeru munumuntu, amutoola Mwaana waachwe wa mpeke Yéesu, na kira muuntu ^ari muruma Yéesu si ari malwa tuku, maa kaa, kúva ari na nkaasu ya siku ^jisiina uhoro. (aiōnios g166) **17** Muluungu si amutuma Mwaana waachwe sa ji alúuse irya kwa weeru tuku, maa kaa, ko tweera yeeye weeru ilamuririwe. **18** Yoyoosi ^amuruma Mwaana si ari heewa irya tuku. Maa kaa, ura si ^amuruma ahumula heewa irya, sa asiita kumuruma Mwaana wa mpeke wa Muluungu. **19** Na uhu noo ulamu, kiweeru chuija kúri weeru, kiroo kya kiweeru, sa nteendo jaavo ni mbi. **20** Kira muuntu ^atámamaa uvi, asuula kiweeru. Si asáakaa kúuja na kiweerwii tuku, sa nteendo jaachwe mbi jo taangwa jiri. **21** Maa kaa, ura ^akwáatyaa kimáári, uija na kiweerwii, sa masáare yaachwe yataangikane ^yatámwamwaa kwa ngururu ja Muluungu.” **22** Aya ^yakalooke, Yéesu na vapooji vaachwe vakatamanyá fuuru isi ya Yudéea. Novo vakiikala uko kwa mpiindi sa vabatisáa vaantu. **23** Yooháani ne abatisáa vaantu uko iturii ra Ainóoni, ^riri heehi na múuji wa Saléemu, sa uko kujáa kwatiite maaji ^yari foo. Vaantu vuujáa na kwaachwe, sa avabatise. **24** Mpiindi ijo, Yooháani ajáa akaari si anavikwa munyololwii tuku. **25** Siku

imwi, vapooji va Yooháani vajáa vaanda kiiruta ndihi na Múyahúudi umwi. Kiintu ^viirutiráa ndihi, ni tuúva jo kijirula. **26** Vakatamanya na kwa Yooháani, maa vakamusea, “Mukiindya, mukumbukira wiise ura muuntu ^ajáa hamwi na weewe firiro ya luuji lwa Yorodáani, ura ^watoonekyá masáare yaachwe ya kikomi. Haaha yoo batisa, na kira muuntu yoodoma na kwaachwe.” **27** Yooháani akavasea, “Kusiina muuntu ari ^turya kiintu chochoosi tuku, kooni Muluungu si amuhire kurumwii. **28** Nyuunyu veeneevyo dahi muri koonekyá kimaari, niini navawiyira, ‘Niini si ndiri Masía tuku, maa kaa, natumwa sa nimulongorere.’ **29** Muuntu muki ^alórirwe, ni wa mulume waachwe. Maa kaa, muuntu mulume kijeengi ura ^ímaa ivarwii ra mulóli de indooteera kira mulóli ^yoolúusa, avyeénda maatuku vii ^ari teera sawúti ya mulóli. Sa iki, kuvyeenda kwaani kwakímiine. **30** Yoosaakwa yeeye ave mukuulu kulookya, na niini nive muduudidudi.” **31** Yeeye ^afuma mweeri, ni mweeri ari ya vaantu voosi. Muuntu yoyoosi ^afuma kuri weeru, ni wa weeru, na masáare ^alúusaa ni ya weeru. Maa kaa, ura ^afuma kurumwii, ni mweeri ya vaantu voosi ari. **32** Yeeye oónekyaa yara ^oona na ^ayateera, maa kaa, kusiina muuntu ^yooruma kira ^yookoonekyá tuku. **33** Ura ^yooruma ayo masáare ^yoolúusa, koonekyá iise kiweerwii Muluungu ni kikomi. **34** Yeeye atumwa ni Muluungu. Alúusaa masáare ya Muluungu, sa Muluungu amuheera Mutima Muja baa yeren’ya tuku. **35** Taáta amweenda Mwaana, na aviika viintu vyoosi mikonwii yaachwe. **36** Muuntu yoyoosi ^amuruma Mwaana wa Muluungu, atiite nkaasu ya siku ^jisiina uhero. Maa kaa, muuntu yoyoosi ura ^amusítaa Mwaana, uwo asiina nkaasu ya siku ^jisiina uhero tuku, kuri yeeye nkalarí ya Muluungu chaala iri ne. (aiónios g166)

4 Haaha, Mafarisáayo vajáa vateera Yéesu yooturya no batisa vapooji ^vari foo kulookya va Yooháani. **2** Maa kaa, kimaari Yéesu si abatisáa tuku, vapooji vaachwe noo vabatisáa. **3** Yéesu ^akateere masáare aya, akiinuka fuma Yudeea, akahinduka na Galiláaya. **4** Haaha, ikava ni mpaka atweere na isi ya Samaría. **5** Uko, akafika múuji umwi wa Samaría ^uséwaa Sikáari. Uwo múuji ni heehi ujáa na iwunda Yaakúupu ^ajáa amuheera Yooséefu mwaana

waachwe. **6** Aho, kajáa kwatiite isima Yaakúupu ^ajáa asiimba. Yéesu akiikala mbarimbari ya rira isima, sa ajáa akátiire sa luyeendo lulihi. Mpiindi ijo, ni mpiindi ja mpoloonge jijáa. **7** Aho, akuuja muuntu muki umwi Musamaría noo taha maaji. Yéesu akamusea, “Nooloomba maaji yo nywa.” **8** Mpiindi ijo, vapooji vaachwe vajáa vatámiinye na múujii no wula chóorya. **9** Ura muuntu muki Musamaría akamusea Yéesu, “Weewe uri Múyahúudi na niini ndiri Musamaría. Haaha jooli uri kuumoomba niini maaji yo nywa?” Uwo muuntu muki alúusa jeyyo, sa Yayahúudi na Vasamaría si vasaangiriráa tuku. **10** Yéesu akamusea, “Ngaari wootaanga kilungulungu cha Muluungu, na ni ani ^yookuloomba maaji yo nywa, ngaari wuunóombire, naani ngaari nakuhire maaji ya nkaasu.” **11** Ura muuntu muki akamusea Yéesu, “Aai, weewe usiina kiintu cho tahirira maaji tuku na iri isima ni ilíhi. Ayo maaji ya nkaasu hai uri yaturirya? **12** Eri, weewe uri mukuulu kulookya baaba wiitu Yaakúupu wuu? Yeeye atuheera isima iri. Isima iri noo ^anywijáa maaji yaachwe, yeeye, vaana vaachwe na nchúwo jaachwe.” **13** Yéesu akamusea, “Kira muuntu ^anywijáa maaji ya isima iri, oónaa nyóota kei. **14** Maa kaa, yoyoosi ^ari kunywa maaji ^ndiri muheera niini, si ari koonaa nyóota kei vii kaa tuku. Maaji ^ndiri muheera, kuri yeeye kuva yari nchóonko si ^yauúmaa ya maaji ya nkaasu ya siku ^jisiina uhero.” (aión g165, aiónios g166) **15** Ura muuntu muki akamusea Yéesu, “Aai taáta, kalaama mpeera ayo maaji ndiire koonaa nyóota kei, na ndeke kuja noo taha maaji aha isimii!” **16** Yéesu akamusea, “Tamanya ukamwaanirire mulume waako wuue ne na aha.” **17** Ura muuntu muki akamusea, “Nsiina mulume tuku.” Yéesu akamusea, “Ulúsire kimáári, usiina mulume tuku! **18** Sa waava na valume vasaano na uhu ^uri ne haaha, si mulume waako tuku. Ulúsire kimáári.” **19** Ura muuntu muki akamusea, “Aai, nookoona weewe uri muláali na mutwe! **20** Vala baaba wiitu vamwiinamiráa Muluungu ncholwii ya ulu luulu. Maa kaa, nyuunyu Yayahúudi mundoosea, ni uko Yerusaleému vii noo haantu ho mwiinamira Muluungu.” **21** Aho, Yéesu akamusea ura muuntu muki, “Maáma, nduma niini. Mpiindi kuja jiri, si mukamwiinamiraa Muluungu Taáta mweeri ya ulu luulu tuku, baa kura Yerusaleému tuku. **22** Nyuunyu Vasamaría mwamwiinamiraa ura si ^mwamamányire.

Suusu Vayahúudi tamwiínamiraa Muluungu ^tamamányire, sa ulamuriri ni kwa Vayahúudi woofuma. 23 Maa kaa, mpiindi kuuja jiise, na kikomi jaffikire. Vaantu ^vasákaa mwiinamira Muluungu Taáta kimaari, mwiinamira vari Taáta kwa kimáári na kwa mutima. Vaantu ^vamwiínamiraa jeyyo noo Taáta yoosaaka. 24 Muluungu ni Mutima, na voosi ^vamwiínamiraa, ni mpaka vamwiinamire kwa mutima na kikomi.” 25 Ura muuntu muki akamusea Yéesu, “Namányire kuuja iise Masía ^aséwaa Kirisitu. Na ^ari kuuja, tvariirira ari masáare yoosi.” 26 Yéesu akamusea ura muuntu muki, “Niini noolusika na weewe, noo yeeye.” 27 Aho, vapooji vaachwe vakahinduka. Vakahwaalala maatuku kushaana Yéesu yoolusika na muuntu muki. Maa kaa, kusiina muuntu ^uurya, “Che woosaaka kwaachwe?” tuku, au “Sa che woolusika ne?” tuku. 28 Ura muuntu muki akareka suviya yaachwe hara isimii, akahinduka na múujii. Uko akavasea vaantu, 29 “Hendi mukamooone muuntu ^aangwyíriire masáare yoosi ^nawaayya tumama! Eri, ifanaa ikava uhu noo Masía wuu?” 30 Vaantu vakafuma múujii mayiimbi na mayiimbi, vakava voodoma na kuuntu Yéesu ^ajáa. 31 De vaantu vafike, vapooji vaachwe vajáa vamuloomba voosea, “Mukiindya, hooni irya chóorya.” 32 Maa kaa, yeeye akavasea, “Niini natiite chóorya ^cheene nyuunyu si mukimányire.” 33 Aho, vapooji vaachwe vakaanda kiiryura, “Eri, kwatiite muuntu ^amuréetire chóorya viintu ^twaari tusiina wuu?” 34 Yéesu akavasea, “Chóorya chaani ni kutumama kira Muluungu ^eenda, yeeye aantama nkiimikirrye murimo waachwe. 35 Eri, nyuunyu si moosea, ‘Ikaari myeeri ine vii, kuchwa turi!’ Maa kaa, niini ni kuvawyiira niise, laangi ^vyeeene mawunda yari. Viintu vyo chwa vyahúmwíire, ni vyo chwa vii! 36 Muchwi ahúmwíire hokera musáala waachwe, na ni saankan’ya iise viryo, sa nkaasu ya siku ^jisiina uhero. Aho, ura ^ahaanda na ura ^aachwa vyeenda vari. (aiōnios g166) 37 Jeyyo ira mpíri ^yasea, ‘Umwi aháandaa na wíngi achwíjaa,’ ni ya kikomi. 38 Navatuma mukachwe viintu si ^mwafamira irutira. Vaantu víngi vatumama murimo woosi muruto, maa kaa, nyuunyu mooturya kunáalo ya uturikiri waavo.” 39 Vasamaría ^vari foo va uwo múuji wa Sikári, vakamuruma Yéesu, sa vajáa vateera ^vyeeene ura muuntu muki ajáa oonekya kikomi yoosea,

“Muuntu uhu aangwyíriire yoosi ^meene nawaayya tumama.” 40 Aho, vara Vasamaría ^vakafike kuri Yéesu, vakamukalaamya achaale aho meevo, ne akiikala novo kwa siku iviri. 41 Vasamaría ^vari foo vakamuruma sa yara ^meene alusáa. 42 Vara vaantu vakamusea ura muuntu muki, “Tamurúmiré muuntu uhu, si sa masáare yaako vii ^utwuyíriire tuku, suusu veeneevyo tatéire ^cheene yoolusaa. Kei tatángire kikomi muuntu uhu ni Mulamuriri wa weeru.” 43 Siku iviri ^jikalooke, Yéesu akinuka fuma Sikári akatamanya na isi ya Galiláaya. 44 Na Yéesu ajáa avaséire vapooji vaachwe, “Muláli na mutwe wa Ijuva si anyémiwaa ni vaantu va isi ya yaachwe tuku.” 45 ^Akafike Galiláaya, vaantu va Galiláaya vakamuteengya vyabooha. Vamuteengya sa mpiindi ^vajáa uko ngovi ya Paásika kura Yerusaléemu, vajáa voona yoosi ^meene Yéesu atumamáa. 46 Yéesu akatamanya kei na múujii wa Káana ^uri isi ya Galiláaya. Aho múujii, noo haantu ^ajáa abweeyya maaji yakava diváai. Uko Kaperenáumu, kujáa kwatiite mukúúlu umwi wa isi. Uwo ajáa na mutavana waachwe mulwíiri. 47 Haaha uwo mukúúlu ^akateere Yéesu ujíire na Galiláaya fuma Yúdéa, akatamanya na kuri Yéesu, maa akamukalaamya vatamanyan’ye na Kaperenáumu, sa akamuhorye musinga waachwe ^ajáa alwíire sengerera kukwya. 48 Aho, Yéesu akamusea, “Eri, si muri kuunduma vii tuku kooni si mwíine ishára na viintu ^vihwáalarya wuu?” 49 Ura mukúúlu akamusea Yéesu, “Aai kalaama, hende tugiritan’ye musinga waani viintu ^akaari si anaakwya.” 50 Aho, Yéesu akamusea, “Tamanya na kaayii, mwaana waako ahórire.” Ura mukúúlu akaruma masáare ya Yéesu, maa akahinduka na kaayii kwaachwe. 51 Viintu ^ajáa akaari njirii, akalumana na vatumami vaachwe vakamusea, “Musinga ahoriré ndwáala yaachwe.” 52 Jeyyo, akavuurya mpiindi ndwáala yaándire murekera. Vakamusea, “Niijo, mpiindi ja mpoloonge.” 53 Aho, taáta waala ura musinga akataanga ni mpiindi jijira Yéesu ^aari amuseiré, “Mwaana waako ahórire.” Aho, yeeye na kaaya yaachwe vakamuruma Yéesu. 54 Ihi ni ishára ya kaviri ^ng’eene Yéesu atumama, ^akahinduka na Galiláaya fuma Yúdéa.

5 Ayo ^yakalooke, kujáa kwatiite ngovi ya Vayahúudi. Yéesu ne akaambuka na

Yerusaléemu. 2 Uko Yerusaléemu, kujaa kwatiite mutiryaango uséwaa “Mutiryaango wa Muundi.” Heehi na uwo mutiryaango, kujaa kwatiite isima na Kieburania ^raséwaa Betiséata. Iro isima, rijaa raringirirwa ni balasa isaano. 3 Aho balásii, valaalaa valwiri ^vari foo, baa ja vahoku, vivete, na vaantu ^vaakwa iyandiyandi. [Vawojeraa maaji yatikulwe. 4 Sa kwatiite mpiindi jimwi murimu muja wa Ijuva wakiimaa, ukatikula maaji. Na muuntu ^ajaa wa ncholo kiingira na luujii maaji ^yatikulwe, aholaa ulwiri waachwe wowoosi ^ajaa nowo.] 5 Haaha, kujaa kwatiite muuntu umwi ^ajaa mulwiri kwa myaaka makumi yatatu na inaani. 6 Yésu ^akamoone aliire aho, na kunu yootaanga ni aho ajaa kwa siku ^jiri foo, maa akamuurya, “Eri, saaka wiise uhole wuu?” 7 Ura mulwiri akamusea, “Aai, niini nsiina muuntu wo kumburukirya luujii mpiindi maaji yatikiwirwe tuku. Kira ^ndiri saaka kiingira, muuntu wiingi iingiraa mbere yaani.” 8 Yésu akamusea, “Inuka, tola ndiri yaako, utamanye.” 9 Hahara, ura muuntu akahola. Akatoola ndiri yaachwe, maa akaanda yeenda. Ayo yafumira siku ya Sabáato. 10 Sa jeyyo, vakúlu va Vayahúudi ^vakamoone ura muuntu ^ahóriiwe, maa vakamusea, “Isiku ni Sabáato, ndairiri jasiita muuntu kutumama murimo wo kwiitiika ndiri yaachwe.” 11 Maa kaa, ura muuntu akavasea, “Ura ^aampóriirye noo aanséire, Inuka, tola ndiri yaako uyeende.” 12 Vayahúudi vakamusea, “Uwo muuntu ^akuséire tola ndiri yaako udome, ni ani?” 13 Maa kaa, ura muuntu si ajaa atáangire ^mweene amuhóriirye tuku, sa Yésu ajaa alóokire kimi, asáangiriire mpukii ya vaantu. 14 Kamusaambo, Yésu akamushaana ura muuntu Kaayii Njija ya Ijuva, maa akamusea, “Laanga, uhóriiwe, kari ubweeeye uvi kei tuku, sa luu udiire lumana na irema ikulu kulookya iri.” 15 Aho, akatamanya noo vawyiira Vayahúudi, ni Yésu noo ^amuhóriirye. 16 Aho, Vayahúudi vakaanda saakira njira yoomulaa Yésu, sa viintu ajaa atámamire masáare ayo siku ya Sabáato. 17 Maa kaa, Yésu akavasea, “Taáta waani atámamaa murimo siku joosi baa reka tuku. Baa niini nootumama viivyo.” 18 Sa jeyyo, Vayahúudi vakoongererya saakira njira yo mulaa Yésu. Vabweeeya jeyyo, si sa viintu ajaa awúnire miiro ya Sabáato vii tuku, maa kaa, sa viintu ajaa aséire Mulungu ni Taáta

waachwe. Kwa njira iyo, ajaa iibwéeyiirye ni ja Mulungu mweeneevyo. 19 Aho, Yésu akavasea valongooli va Vayahúudi, “Kimaari kaa noovawyiira, Mwaana si ari tumama isáare roroosi kwa ngururu jaachwe tuku. Noo ^chooreka, yeeye atámamaa kira vii ^oona Taáta yootumama. Sa kira ^atámamaa Taáta, noo Mwaana ^atámamaa. 20 Taáta amweenda Mwaana, na noo ^chooreka amoónekya yara ^atámamaa yeeye mweeneevyo. Kei, moonekya ari masáare makuulu kulookya aya, na nyuuny hwaalala muri. 21 Ja ^vyene Taáta avafúfulaa vaantu no vaheera nkaasu ya siku ^jisiina uhero, viivyo Mwaana avahéeraa nkaasu vara ^eendire kuvaheera. 22 Kei, Taáta si amulámuriraa muuntu yoyoosi tuku, maa kaa, murimo woosi wo lamurira, amuheera Mwaana. 23 Abweeeya jeyyo, sa vaantu voosi vamunyemye Mwaana ja ^vyene vamunyemya Taáta. Muuntu yoyoosi si ^amunyemya Mwaana, uwo si amunyemya Taáta tuku. Na Taáta noo amutuma Mwaana. 24 Kimaari kaa noovawyiira, Taáta aantuma. Yoyoosi ^atéeraa masáare yaani na ^amurúmaa Taáta, atiite nkaasu ya siku ^jisiina uhero. Uwo si ari heewa irya tuku, yeeye afirira inkwya, akiingira na nkaaswii. (aiónios g166) 25 Kimaari kaa noovawyiira, mpiindi kuja yiise, na mpiindi iyo yafikire, vaantu ^vaakwa teera vari Mwaana wa Mulungu yooluusa. Na vara ^vooteera, kuva vari nkaasu. 26 Ja ^vyene Taáta atiite nkaasu yeeye mweeneevyo, viivyo amuheera Mwaana nkaasu isii yaachwe. 27 Kei, amuheera Mwaana wiimiriri wo lamurira vaantu, sa yeeye ni Mwaana wa Muuntu. 28 Kari muhwaalale tuku. Mpiindi kuja jiri, voosi ^vari mbiríirii teera vari sawúti yaachwe, 29 na fuma vari mbiríirii. Yoyoosi ^atámamaa maaja, heewa ari nkaasu ya siku ^jisiina uhero. Maa kaa, vara ^vabweeeyaa uvi, heewa vari irya. 30 Niini si ndiri daha tumama isáare roroosi kwa luviro lwaani tuku. Noolamurira vaantu ja ^vyene Taáta aangwyiira. Na ulamuli waani ni wa uwoloki, sa si nootumama yara ^noosaaka niini tuku, kiri vyoova jeyyo, nootumama yara ^yoosaaka Taáta, yeeye aantuma. 31 Kooni nookiiyonekerya masáare yaani niimweene, kira ^nookiiyonekerya si cha kimáári tuku. 32 Maa kaa, amwaari wiingi ^oónekya kikomi chaani, na ni kuvawyiira niise, kira ^yookoonekya chaani ni cha kimáári. 33 Nyuuny mwatuma vatumwi na kwa Yooháni Mubatisáaji, ne avoonekya

kira kimáári. **34** Si nookiilaangya koonekya kwa vaantu tuku, maa kaa, ni kuvawiyiira niise masáare aya, sa mulamuririwe. **35** Yooháani Mubatisáaji ajáa ni ja kimuri ^kimúrikaa kilwiiryii. Nyuunyu mujáa mwacheenda ikyo kimuri, kwa mpiindi nduudi. **36** Maa kaa, natiite masáare makuulu nookoonekya kulookya ya Yooháani. Sa mirimo ^nootumama, koonekya yiise Muluungu Taáta noo aantuma. **37** Taáta yeeye mweeneevyo aantuma, oónekiirye kikomi chaani. Maa kaa, nyuunyu si munateera sawúti yaachwe vii tuku, baa kei, si munamoono mpula na miiso tuku. **38** Kei, isáare raachwe si rifikalaa isii yaanyu tuku, sa si mwaandúmaa niini tuku. Niini, natumwa ni Muluungu. **39** Nyuunyu mwasímbulaa Masáare ^Yari Mpeho, sa mwiiséaa isii yaachwe turya muri nkaasu ya siku ^jisiina uhero. Kumba kaa, Masáare ^Yari Mpeho yóonekyaa kikomi mweeri yaani. (aiōnios g166) **40** Nyuunyu moosiita kuuja na kuri niini, sa muhokere nkaasu ya siku ^jisiina uhero. **41** Niini si nooruma kuduumbirirwa ni vaantu tuku. **42** Maa kaa, niini navamányire nyuunyu. Nyuunyu si mwamweenda Muluungu mitimii yaanyu tuku. **43** Niini nuuja kwa irina ra Taáta waani, na nyuunyu mwasítire kumpokera. Maa kaa, muuntu wiingi kooni uújire kwa irina raachwe kumuhokera muri. **44** Nyuunyu, mweenda duumbirirwa ni viivaanyu, na si mweenda saakira duumbi ^ifúmaa kwa Muluungu mweeneevyo tuku. Haaha jooli muri kuunduma? **45** Maa kaa, kari mwiisee niini vasitaakya ndiri kwa Taáta tuku, ^ari vasitaakya, ni Músa nyuunyu ^mumwiiláangyaa. **46** Ngaari mwamuruma Músa, ngaari mwaanduma baa niini, sa Músa aandika masáare yaani. **47** Maa kaa, kooni si mooruma ^meene aandika Músa, jooli muri ruma ^cheene noolúusa?”

6 Ayo ^yakalooke, Yéesu akatamanya na firiro ya iriva ra Galiláaya, irina riingi riséwaa iriva ra Tibéria. **2** Mpuka nkuulu ya vaantu ikava yoomutuuba, sa vajáa viine myuujíisa ^myeene abweeyáa kwa valwiri. **3** Aho, Yéesu na vapooji vaachwe vakaambuka na luulwii. Oko vakiikala voosi hamwi. **4** Ngovi ya Vayahúudi ^iséwaa Paásika, ijáa yasengeriire. **5** Yéesu akalaanga, maa akoona yara mayiimbi ya vaantu ^yookuuja na kwaachwe. Aho, akamuurya Filípi, “Hai turi wurira mikáate sa ava vaantu voosi varye?” **6** Yéesu alúusa jeyyo yoomuyera Filípi, sa

ajáa amányire ^cheene ari tumama. **7** Filípi akamusea, “Aai baa na twule mikáate ya mpía ja dinári magana yaviri, ava vaantu si vari keenera kwa kira muuntu kupata kiduudi tuku.” **8** Aho, umwi wa vapooji vaachwe ^aséwaa Anderéa, mwaanaavo na Simóoni Peéteru, akamusea Yéesu, **9** “Mukálu, aha kwatiite mutavana umwi ^ari na mikáate isaano ya shayíri na fisoompa fiviri. Ha de ivi ni kiintu che kwa iri iyimbi ra vaantu?” **10** Yéesu akasea, “Vasei vaantu viikale isi.” Aho haantu, kujáa kwatiite masaambi ^yari foo, maa vaantu vakiikala. Aho mpukii, kujáa kwatiite vaantu valume mayana yasaano. **11** Yéesu akatoola ira mikáate, akamudumba Muluungu, maa akavaheera vaantu ^vajáa aho. Kei akabweeyya vivira kwa fira fisoompa. Kira muuntu apata ja ^vyeeene asaakaa. **12** Vaantu ^vakarye no kiikuta, Yéesu akavasea vapooji vaachwe, “Tooreri mabéendu ya mikáate yoosi ^ichíhiire, sa yadiire chaala ja kosu.” **13** Aho, vakatoorera mabéendu ya mikáate ya shayíri ^yachíhiire, vakamemya vikápu ikimi na viviri. **14** Vaantu ^vakooone ira ishára na muujíisa ^ajáa abwéeyiirye, maa vakasea, “Kimaari, uhu noo ura muláli na mutwe ^tawóojeraa, ^yookuuja na kuri weeru.” **15** Yéesu kunu yootaanga vaantu voosaaka vamudoomererye ave mutemi waavo, yeeye akalooka, akaambuka na luulwii, akava yeemweene. **16** Na kyuulwa, vapooji vaachwe vakagirita na irivii ra Galiláaya. **17** Vakiingira mashúwii, maa vakaanda firira iriva voodoma na iturii ra Kaperenáumu. Mpiindi ijo, kilwiirya kijáa chíngiire, na Yéesu si ajáa anafika ave novo tuku. **18** Aho, iriva rikatikulwa ni ihumbuuto ikari ^rawuváa. **19** Vapooji vaachwe vajáa vayéendire ja lyeendo lwa kilomíita isaano au musasatu, maa vakamoono Yéesu yooyeenda luujii mweeri asengeriire mashúwa yaavo. Aho, vakakwaatwa ni woowa munumununi. **20** Maa kaa, Yéesu akavasea, “Ni niini, koofi tuku.” **21** Aho, vari na cheeru vakasaaka aambuke na mashúwii, na hahara mashúwa ikafika haantu ^vadamáa. **22** Lomutóondo yaachwe, mpuka ya vaantu ^vajáa vachíhiire nyambuko ya iriva, vajáa vataanga kujáa kwatiite mashúwa imudu vii ichíhiire hara. Kei vajáa vatáangire Yéesu si ajáa adómiin^ye na vapooji vaachwe na ira mashúwa tuku, ni vooveene vajáa vadómire. **23** Maa kaa, mashúwa jingi fuma múuji wa Tibéria, jikuja na hechi na haantu vaantu ^vaari variire mikáate Mweenevyoosi

^akamaduumbwe Mulungu. 24 Aho, vara vaantu ^vakataange Yeesu na vapooji vaachwe valookire, maa vakaambuka ijo mashwa, vakadoma na muiji wa Kaperenamu noo musaakira Yeesu. 25 Avo vaantu ^vamusaaakira Yeesu, vakamushaana nyambuko ya iriva, maa vakamuurya voosea, “Mukiindya, naadi wujire na kunu?” 26 Yeesu akavasea, “Kimaari kaa noovawyiira, si mookuusaakira sa mwatangire ishara na myuujisa mwiine tuku, kiri vyoova jeyyo, mookuusaakira sa viintu mwariire ira mikate mukiikuta. 27 Kari mundootumama sa muturye choorya ^kisaambukaa tuku, kiri vyoova jeyyo, mundootumama sa muturye choorya si ^kisaambuka kwa siku ^jisiina uhero. Ikyo choorya, Mwaana wa Muuntu noo ari vaheera. Yeeye noo avikirwa mutooso mweeri yaachwe ni Mulungu Taata.” (aiōnios g166) 28 Aho, vakamuurya Yeesu voosea, “Eri, tubweeye che sa tumame murimo wa Mulungu ^mweene yoosaaka?” 29 Yeesu akavasea, “Murimo wa Mulungu ^yoosaaka tumame noo uhu, ndumi niini ^natumwa ni yeeye.” 30 Aho, maa vakamusea, “Eri, ni ishara na muujisa urikwi uri tumama tuuyoone, maa de tukurume? Ni kiintu che uri bweeya? 31 Vala baaba wiitu vaarya maana isi ya ibalalangwii ja ^vyeeene Masaaire ^Yari Mpeho yalusa, ‘Avaheera mukate fuma kurumwii, sa varye.’” 32 Yeesu akavasea, “Kimaari kaa noovawyiira, si Misa ^avaheera mikate fuma kurumwii tuku, kiri vyoova jeyyo, ni Taata waani, yeeye noo ^yoovaheera choorya cha kikomi fuma kurumwii. 33 Sa mukate wa Mulungu, ni ura ^yookiima fuma kurumwii na yookuheera weeru nkaasu ya siku ^jisiina uhero.” 34 Aho, vakamusea, “Mukulu, undootuheera uwo mukate siku joosi.” 35 Yeesu akavasea, “Niini noo choorya cha nkaasu, yoyoosi ^ujjaa na kuri niini, na ^aandumaa si ari kwaavwa ni njala kei vii kaa tuku, na yoyoosi ^aandumaa niini, si ari koona nyoota kei tuku. 36 Maa kaa, ja ^vyeeene navawyiire, baa neembe muuyiine, mukaari si mookuunduma tuku. 37 Voosi ^aampeera Taata, kuja vari na kwaani, na kikomi niini si ndiri musiita baa umwi vii tuku ^ari kuja na kwaani. 38 Niini nakiima fuma kurumwii, sa ji ntumame vira Taata ^yoosaaka ntumame. Si nuja jo tumama vira ^noosaaka tuku. 39 Na kira Taata ^asaakaa noo iki, kari nimutahe baa umwi vii tuku wa vara ^aampeera. Kiri

vyoova jeyyo, yoosaaka nivafufule siku ya uhero wa weeru. 40 Sa kira Taata waani ^asaakaa ni iki, kira muuntu ^amulalangaa Mwaana na ^amurume, ave na nkaasu ya siku ^jisiina uhero, na niini mufufula ndiri siku ya uhero wa weeru.” (aiōnios g166) 41 Aho, Vayahuudi vakaanda ng’uula sa viintu Yeesu ^ajaa aseire, “Niini ni choorya ^chakiima fuma kurumwii.” 42 Vaakaanda kiurya, “Uhu si Yeesu, mwaana wa Yooséfu tuku wuu? Taata waavo na iyo waavo si ava tavamanyire tuku wuu? Haaha jooli yoosea, ‘Nakiima fuma kurumwii?’” 43 Yeesu akavasea, “Reki kwiing’urira nyuunyu kwa nyuunyu. 44 Taata aantuma. Kusiina muuntu ^ari daha kuja na kwaani tuku, kooni Taata si amulóngwiire. Na niini mufufula ndiri siku ya uhero wa weeru. 45 Ja ^vyeeene vyaandikwa masarii ya valali na mutwe, ‘Mulungu vakiindya ari vaantu voosi.’ Yoyoosi ^amuteraa na ^iikiindyaa fuma kwa Taata, ujaa na kwaani. 46 Kusiina muuntu yoyoosi ^anamoon Taata tuku, ni ura vii ^afuma kwa Mulungu, yeeye noo amoon Taata. 47 Kimaari kaa noovawyiira, ura ^yookuunduma niini, atiite nkaasu ya siku ^jisiina uhero. (aiōnios g166) 48 Niini ni choorya cha nkaasu. 49 Vala baaba waanyu vaarya maana kura isi ya ibalalangwii, vakakwya. 50 Maa kaa, aha kwatiite choorya ^chafuma kurumwii, na muuntu yoyoosi ^ari kurya, si ari kukwya tuku. 51 Niini ni choorya cha nkaasu kira ^chafuma kurumwii. Muuntu yoyoosi ^ari kurya choorya iki, kuva ari nkaasu kwa siku ^jisiina uhero. Choorya iki, ni muviri waani ^nookuutoola sa nkaasu ya vaantu voosi va weeru.” (aiōn g165) 52 Vayahuudi vakaanda kiurya voovo kwa voovo voosea, “Uhu muuntu, jooli ari tuheera muviri waachwe turye?” 53 Sa jeyyo, Yeesu akavasea, “Kimaari kaa noovawyiira, kooni si muviri muviri wa Mwaana wa Muuntu na kooni si munywiire sakami yaachwe, si muri na nkaasu ya siku ^jisiina uhero tuku. 54 Muuntu yoyoosi ^arjaa muviri waani na ^anywjjaa sakami yaani, atiite nkaasu ya siku ^jisiina uhero, naani mufufula ndiri siku ya uhero wa weeru. (aiōnios g166) 55 Muviri waani noo choorya cha kikomi, na sakami yaani ni choonywa cha kikomi. 56 Muuntu yoyoosi ^arjaa muviri waani na ^anywjjaa sakami yaani, yeeye na niini, kei niini na yeeye, tavjjaa kiintu kimwi. 57 Taata ni nkaasu ari. Ja ^vyeeene yeeye aantuma, na niini napataa nkaasu fuma kwaachwe, jeyyo, ^mweene ari

kurya muviri waani, turya ari nkaasu fuma kwaani. 58 Iki noo chórya ^chafuma kurumwii. Iki chórya si chiifwíne na chórya ^vaarya vala baaba waanyu tuku. Voovo vaarya vakakwya. Maa kaa, muuntu yoyoosi ^aríjaa chórya iki, kuva ari na nkaasu ya siku ^jisiina uhéro.” (aion g165) 59 Yéesu alúsa masáare aya, mpiindi ^akiindyáa sinagógii úko Kaperenáumu. 60 Vapooji vaachwe ^vari foo ^vakateere jeyyo, maa vakasea, “Ukiindya uhu wakaangaala maatuku vii. Ani ari daha kuuruma?” 61 Yéesu akataanga vapooji vaachwe ni ng’uula viise sa iri isáare, aho, akavuurya, “Eri, iri isáare ravatíkwíire wuu? 62 Haaha jooli viri kuva, muri moona Mwaana wa Muuntu yookaambuka na kuuntu ^ajáa aho ncholo? 63 Mutima wa Muluungu noo uvahéeraa vaantu nkaasu. Muviri usiina kiintu chochoosi tuku. Masáare ^navawýíire ni Mutima na ni nkaasu. 64 Maa kaa, vamwaari kuri nyuunyú si ^vookuunduma tuku.” Yéesu alúsa jeyyo, sa ajáa ataanga fuma ncholo ni vala ani si ^vari muruma, na ni ani ^ari mvarinduka. 65 Kei akasea, “Noo ^chooreka noovasea, kusiina muuntu ^ari daha kuja na kwaani tuku, ni mpaka Taáta vii amulongoole.” 66 ^Vakateere masáare ayo, vapooji ^vari foo vakamureka na vakareka mutuuba. 67 Aho, Yéesu akavuurya vapooji vaachwe ikimi na vaviri, “Eri, baa nyuunyú saaka mwiise mwaandeké wuu?” 68 Simóoni Peéterí akamúsea, “Mukúlu, tudome na kwa ani? Weewe utiite masáare ya nkaasu ya siku ^jisiina uhéro. (aionios g166) 69 Suusu taruma, tataanga weewe noo ura ^Ari Muja wa Muluungu.” 70 Aho, Yéesu akavasea, “Eri, si navasaawula nyuunyú ikimi na vaviri tuku wuu? Maa kaa, umwi waanyu ni ja Ikúúlu ra Mirimu Mivi.” 71 Aha Yéesu amulúusikiráa Yúuda mwaana wa Simóoni Isikarióoti. Uwo uja jo mvarinduka Yéesu, baa neembe ajáa umwi wa vapooji ikimi na vaviri.

7 Aya ^yakalooke, Yéesu akatamanyá na miji ^iri foo úko isi ya Galiláaya. Si ariingirira isi ya Yudeea tuku, sa viintu vakúúlu va Vayahúudi vasaakáa muulaa. 2 Haaha ngovi ya Vayahúudi ya matibu ijáa yaséngeríire. 3 Jeyyo, vanduu vaachwe vakamúsea, “Inúka aha, utamanye na Yudeea sa vapooji vaako voone myuujísa ^wootumama. 4 Kooni muuntu yoosaaka ataangikane kwa vaantu, mirimo yaachwe ^yootumama si ari kiitumama kimbiso

tuku. Weewe tumama wiise aya masáare, iyonekye kwa weeru.” 5 Baa vaanaavo na Yéesu si vamuruma tuku. 6 Yéesu akavasea, “Mpiindi jaani si jinafika tuku, maa kaa, nyuunyú tamanya muri mpiindi jojoosi ^musáakire. 7 Weeru si iri vasuula nyuunyú tuku, maa kaa, yaansuula niini sa nookiyyonekye kikomi yootumama uvi. 8 Nyuunyú ambuki na Yerusaléemu ngovii. Niini si nookaambuka tuku, sa mpiindi jaani jikaari fika.” 9 ^Akavawýíire jeyyo, maa akachaala úko isi ya Galiláaya. 10 Vanduu va Yéesu ^vakalooke na ngovii, Yéesu ne akaambuka na Yerusaléemu, maa kaa, kwa kimbiso si iyyonekye tuku. 11 Mpiindi ja ngovi, vakúúlu va Vayahúudi vamusaakiráa Yéesu aho ngovii. Vakavuurya vaantu voosea, “Hai ari ura mumaka?” 12 Vaantu ^vari foo vang’uuláa sa Yéesu voosea, “Ni muuntu muja.” Na viingi vaseáa, “Yoovakoovera vaantu.” 13 Maa kaa, kusiina muuntu ^amulúusáa Yéesu mbere ja vaantu tuku, sa voofáa vakúúlu va Vayahúudi. 14 Mpiindi ja siku ja ngovi ^jikafike katikati, Yéesu akiingira na waámii ya Kaaya Njija ya Ijáva, maa akaanda kiindya. 15 Vayahúudi vakahwaalariwa ni ukiindya waachwe, vakasea, “Eri, uhu muuntu ni hai ^afumya umanyi uhu na yeeye si anakiindiwa tuku?” 16 Aho, Yéesu akavasea, “Uhu ukiindya si waani tuku, ni wa ura ^aantuma. 17 Muuntu yoyoosi ura ^asáawulaa kutumama vira ^vyoosaakwa ni Muluungu, amányire ukiindya uhu wafuma kwa Muluungu, na si masáare yaani tuku. 18 Vara ^valúusikaa sa voovo, vasáakaa nkongojima jaavo vooveene, maa kaa, muuntu ura ^asáakaa kumunyemya ura ^amutuma, alúusikaa kimáári vii, si uloongo tuku. 19 Eri, Músa si avaheera Miiro? Baa jeyyo, kusiina baa umwi waanyu ^akwáatyaa iyo Miiro tuku. Haaha sa che moosaaka kuunjulaa?” 20 Ira mpuka ya vaantu ikamúsea, “Weewe watiite murimu muvi. Ani yoosaaka kukuulaa?” 21 Yéesu akavasea, “Nabweeyya muujísa umwi vii siku ya Sabáato, na nyuunyú voosi mwahwaalala. 22 Músa avalairirya kuvatwaala na kibawii vasinga voosi va kiintu kilume, baa neembe ihi tuuva si yafuma kwa Músa, maa kaa, kwa vala baaba waanyu. Kiri vyoova jeyyo, nyuunyú mwatwáalaa vasinga na kibawii baa siku ya Sabáato. 23 Kooni musinga atwáalwaa na kibawii baa siku ya Sabáato sa Miiro ya Músa idiire wunwa, jooli de mookuunkalarira niini so horya muuntu siku ya Sabáato? 24 Reki

lamurira muuntu kwa kira ^mookoona weerwii, kiri vyoova jeyyo, lamuriri kwa uwoloki.”

25 Haaha, vamwi va vaantu va Yerusalemu vakaanda sea, “Eri, uhu si noo ura muuntu ^voosaaka muulaa tuku wuu?”

26 Hooni laangi, amwi yooluusika novo kiweerwii na baa si voomuwyira kiintu chochoosi tuku? Ifanaa vikava vakuuu vataangire uhu noo Masia wuu?”

27 Suusu tamanyire uhu muuntu kuuntu ^afuma. Maa kaa, Masia ^ari kuuja si tari taanga kuuntu ^ari fuma tuku.”

28 Yeesu akatuuba kiindya waamii wa Kaaya Njija, akaluusika na sawuti nkuulu yoosea, “Nyuuny mwaamanyire niini, na mwamanyire kuuntu ^nafuma. Niini si nuuja kwa ngururu jaani tuku. Maa kaa, ura ^aantuma ni wa kikomi na nyuunyu si mwamamanyire tuku.

29 Niini namumanyire, sa nafuma kwaachwe, na yeeye noo aantuma.”

30 Aho, vakayera mukwaata, maa kaa, kusiina muuntu yoyoosi ^adaha mukwaata tuku, sa mpiindi yaachwe ijaa ikaari fika.

31 Vaantu ^vari foo vajaa aho, vakamuruma, na vakasea, “Eri, Masia ^ari kuuja, tumama ari ishara na myuujisa mikuulu kulookya ihi ^yootumama uhu muuntu wuu?”

32 Mafarisayoo vakateera vaantu vookiihwehera ayo masaaere ya Yeesu. Aho, Mafarisayoo na vakuuu va veeneisi va Ijuva vakatuma valukaluka va Kaayii Njija, vakamukwaate Yeesu.

33 Yeesu akavasea, “Niini mwaari na nyuunyu kwa mpiindi nduudi vii, aho, hinduka ndiri kwa ura ^aantuma.

34 Kuunsaakira muri, maa kaa, si muri kuunyona tuku, na haantu ^ndiri veera, nyuunyu si muri daha kuuja tuku.”

35 Aho, Vayahudi vakiyurya voovo kwa voovo voosea, “Uhu muuntu ni na hai ^yoodoma haantu si ^turi daha kumoono? Baku saaka iise adome na kwa Vayahudi vara ^viipasa mijiji ya Vagiriki, sa avakiindye Vagiriki wuu?”

36 Ni kiintu che iki ^yooluusa, ‘Kuunsaakira muri, maa kaa, si muri kuunyona tuku, na haantu ^ndiri veera, nyuunyu si muri daha kuuja tuku?”

37 Siku yo herererya ngovi ya matibu, ni siku nkuulu ijaa. Yeesu akiima kati na kati ya waama wa Kaaya Njija, akaluusika kwa sawuti nkuulu yoosea, “Kooni uri na nyoota yeenda na kwaani ji unywe.

38 Masaaere ^Yari Mpeho yaluusa, ‘Ura ^aanduma niini, maboote ^yiikaa maaji ya nkaasu fuma yari isii yaachwe.”

39 Yeesu aluusikira Mutima Muja. Uhu Mutima Muja, vaantu voosi ^vamurumaa Yeesu lo mahokera

vari. Mpiindi ijo, Muluungu ajaa akaari mutuma Mutima Muja na kwa vaantu ^vamuruma Yeesu, sa Muluungu ajaa akaari laira nkongojima kwa Yeesu.

40 Vamwi va vaantu va ira mpuka ^vakateere ayo masaaere, maa vakasea, “Kikomi, uhu noo ura mulali na mutwe ^tawoojeraa fuma kwa Muluungu.”

41 Vamwi vakasea, “Uhu noo Masia!”

Maa kaa, viingi vakasea, “Tuku, Masia si ari fuma Galilaya tuku.

42 Masaaere ^Yari Mpeho yasea, Masia fuma ari ichinii ra mutemi Daudi, vyaarirwa ari muuji wa Beteleheemu, muuji haantu mutemi Daudi ^iikala.”

43 Sa jeyyo, vaantu vakiigava sa Yeesu.

44 Vamwi vaavo vakasaaka kumukwaata, maa kaa, kusiina ^ayera kumukwaata tuku.

45 Valukaluka ^vakahinduke na kwa vakuuu va veeneisi va Ijuva na Mafarisayoo, ^veene vajaa vavatumire vakamukwaate Yeesu, maa vakuuriwa, “Sa che si mumareetire?”

46 Valukaluka vakavasea, “Kusiina muuntu wiingi ^analuusika ja uhu muuntu tuku.”

47 Mafarisayoo vakavasea, “Arumi, baa nyuunyu mwakooovirwe wuu?”

48 Eri, kwatiite mukuuu umwi au Mafarisayoo umwi ^amuruma wuu?”

49 Tuku! Maa kaa, ihi mpuka ya vaantu ^voo muruma, si vumanyire Miiruu tuku. Ava, vajumwa.”

50 Aho, Nikodeemu, ura ^ajaa umwi waavo siku imwi ajaa adoma na kwa Yeesu nuuchiku, akuurya,

51 “Eri, Miiruu yiitu yaruma kuheera muuntu irya baa muteerera no taanga kira ^atumamaa tuku wuu?”

52 Novo vakamusea, “Baku baa weewe ni Galilaya wafuma wuu? Doma kasole neeja Masaaere ^Yari Mpeho, aho, taanga uri kusiina mulali na mutwe wa Ijuva ^afumaa Galilaya tuku!”

53 Aho, kira muuntu akatamany na kaayii kwaachwe.

8 Yeesu ^akahumale kukiindya, maa akatamany na Luulwii Iwa Miseituuni.

2 Lomutoondo yaachwe namutoondo dwii, Yeesu akatamany kei na waami wa Kaaya Njija ya Ijuva. Vaantu voosi vakatamany na kuri yeeye, akiikala isi, maa akaanda vakiindya.

3 Aho, vakiindya va Miiruu na Mafarisayoo vakamureeta muuntu muki umwi ^ajaa akwaatirwe yooyeenda na mulume wa muuntu. Vakamwiimya kati na kati ya mpuka ya vaantu.

4 Aho, vakamuurya Yeesu voosea, “Mukiindya, uhu muuntu muki ashaanirirwe yooyeenda na mulume wa muuntu.

5 Miirwii yiitu, Musa atulairirya tumavae na mawye

fũũũ akwye mũũũũ muki ja ũũũ. Haaha weewe jooli woosea?” 6 Valũũsa jeyyo ja mũteo sa vapate kiĩntũ cho musitakirya. Maa kaa, Yéesu akiinama, maa akaanda tala isi na imaamba raachwe. 7 Vakatuube kumuurya, akiinũla mũtwe, maa akavasea, “Ŭmwi waanyu ũra ʼasiina ũvi kati yaanyu, ũwo ave wa ncholo kũmũvaa na iweye ũũũ mũũũũ muki.” 8 Aho, akiinama kei, maa akatala isi na imaamba raachwe. 9 Vakateere jeyyo, vakaanda looka ũmwi ũmwi, vakaanda vawosi. Yéesu akachaala yeemweene na ũra mũũũũ muki ʼajáa iĩmire mbere yaachwe. 10 Yéesu akiinũla mũtwe waachwe, akamuurya ũra mũũũũ muki, “Maáma, hai vari vara vaantũ ʼvaalũũsa irya raako?” 11 Ŭra mũũũũ muki akasea, “Taáta, kusiina baa ũmwi tũkũ.” Yéesu ne akamũsea, “Baa niĩni si noolũũsa irya raako tũkũ. Doma, maa kaa, kwaandira isiku kari utũmamaa ũvi tũkũ.” 12 Aho, Yéesu akatuuba lũũsika na ira mpuka ya vaantũ akavasea, “Niĩni noo kiweeru cha weeru. Mũũũũ yoyoosi ʼaantũubaa, si ari yeendera kilwiiryii vii kaa tũkũ, yeeye kũva ari na kiweeru cha nkaasu.” 13 Jeyyo, Mafarisáayo vakamũsea, “Wootoola ũshahĩdi waako mweeneevyo, sa jeyyo, ũshahĩdi ũwo si ũri rũmika tũkũ.” 14 Yéesu akavasea, “Baa kooni nootoola ũshahĩdi waani mweeneevyo, iki ʼnoolũũsa ni cha kimáári, sa namányire kũũntũ ʼnafuma na kũũntũ ʼnoodoma. Maa kaa, nyuunyũ si mũmányire kũũntũ ʼnafuma na kũũntũ ʼnoodoma tũkũ. 15 Nyuunyũ mookũũdamũrira kwa miiririkano ya vaantũ. Maa kaa, niĩni si noolamũrira mũũũũ yoyoosi tũkũ. 16 Baa kooni noolamũrira mũũũũ, ũlamuli waani ni wa kikomi. Niĩni si nalámũrira mũũũũ niĩmweene tũkũ, maa kaa, ni hamwi navĩjaa na Taáta. Taáta noo aantũma. 17 Miirwii yaanyu vyaandikwa, ũshahĩdi wa vaantũ vaviri ni wa kimáári. 18 Niĩni nootoola ũshahĩdi waani mweeneevyo, na Taáta atóolaa ũshahĩdi mweeri yaani. Yeeye noo aantũma.” 19 Aho, maa vakamuurya, “Taáta waanyu hai ari?” Yéesu akavasea, “Nyuunyũ si mwamányire niĩni tũkũ. Na baa kei si mwamányire Taáta waani tũkũ. Ngaari mwamányire niĩni, ngaari mwamányire Taáta waani.” 20 Yéesu alũũsa masáare aya, mpiĩndi ʼakiindyáa chũumbii cha kũũntũ ʼvavikáa isandúku ra mpía ja Kaaya Njija. Maa kaa, kusiina mũũũũ ʼamũkwaata tũkũ, sa mpiĩndi jaachwe jĩjaa jikaari fika. 21

Aho, Yéesu akavasea kei vara Mafarisáayo, “Niĩni kiitamanyirya niise, naanyu kũũnsaakira mũri, maa kaa, kukwya mũri na ũvi waanyu. Kũũntũ ʼnootamanya, nyuunyũ si mũri daha fika tũkũ.” 22 Aho, vara Vayahúudi vakaanda kiiyurya, “Eri, ni kookiiyulaa iise wũũ? Iki noo ʼchooreka yoosea, Kũũntũ ʼnootamanya, nyuunyũ si mũri daha fika tũkũ wũũ?” 23 Yéesu akavasea, “Nyuunyũ mwafuma kuri ihi isi, na niĩni nafuma mweeri. Nyuunyũ mũri va ihi weeru, niĩni si ndiri wa ihi weeru tũkũ. 24 Iki noo ʼchooreka noovawiyiira, kukwya mũri na ũvi waanyu. Kooni si mookũũnduma, ‘Niĩni Mwaari,’ kukwya mũri na ũvi waanyu.” 25 Aho, vakamuurya Yéesu voosea, “Weewe ũri ani?” Ne akavasea, “Keende naanda vakiindya, navawiyiira niĩni ndiri ani. 26 Natĩite masáare ʼyari foo yo vawiyiira nyuunyũ na yo valamũrira. Maa kaa, lũũsa ndiri yara ũra ʼaantũma ʼyookũungwiyiira ndũũse. Yeeye ni wa kimáári, na niĩni niĩwiyiira weeru kira ʼnateera fuma kwaachwe.” 27 Avo vaantũ si vataanga tũkũ kiĩntũ Yéesu ʼavawiyiiraa, ni masáare ya Taáta waachwe wa kurumwii. 28 Aho, Yéesu akavasea, “Muri hamũla kumwiinũla na mweeri Mwaana wa Mũũũũ, aho, noo mũri taanga kũmba ‘Niĩni Mwaari,’ na yoosi ʼnatũmamaa si kwa wiimiriri waani tũkũ, maa kaa, nalũũsa yara vii Taáta waani ʼaankiindya. 29 Yeeye aantũma, kei ni hamwi ari na niĩni. Yeeye si aandeka niĩmweene tũkũ, sa siku joosi natũmamaa yara ʼyamweeryaa mũtima.” 30 Mpiĩndi Yéesu alũũsaa ayo masáare, vaantũ ʼvari foo vakamuruma. 31 Aho, Yéesu akavasea Vayahúudi vara ʼvajáa vamurũmire, “Kooni mukwáatiirye masáare yaani, kikomi nyuunyũ mũri vapooji vaani. 32 Taanga mũri kimáári, na kimáári vabweeyya kiri mwiiyanjaale.” 33 Novo vakamũsea, “Suusu turi vaana wa Aburaháamu, na si tunaava vatũmwa va mũũũũ yoyoosi tũkũ. Haaha jooli woosea kwiiyanjaala turi?” 34 Yéesu akavasea, “Kimaari kaa noovawiyiira, mũũũũ yoyoosi ʼatũmamaa ũvi, ũwo ni mutũmwa wa ũvi. 35 Mutũmwa si ari ũmwi wa vaantũ va kaaya ya mweenenyũmba waachwe siku joosi tũkũ, maa kaa, mwaana ni ũmwi wa vaantũ va kaaya yaavo kwa siku ʼjisiina ũhero. (aiĩĩĩ g165) 36 Sa jeyyo, kooni Mwaana wa Mulũũũũ avachũngũriire, nyuunyũ si mũri kava vatũmwa kei tũkũ, kwiiyanjaala mũri kikomi. 37 Namányire nyuunyũ mũri vaana wa

Aburaháamu, maa kaa, moosaakira nkalo yo kũnjulaa sa moosiita ruma ukiindya waani. 38 Niini noovawyiira yara ^noona kwa Taáta waani. Viivyo, naanyu mootumama yara ^avawyiira taáta waanyu.” 39 Novo Vayahúudi vakamusea, “Aburaháamu ni taáta wiitu.” Yéesu akavasea, “Ngaari muri vaana va Aburaháamu, ngaari tumama mwiise mirimo ya Aburaháamu. 40 Maa kaa, nyuunyu moosaakira nkalo yo kũnjulaa, baa neembe navawyiira kimáári kira ^nateera fuma kwa Muluungu. Aburaháamu si abweeyya jeyyo tuku. 41 Nyuunyu mootumama yara ^atámamaa taáta waanyu.” Voovo vakamusea, “Suusu si vaana va huluri tuku, tatiite Taáta umwi vii, noo Muluungu.” 42 Yéesu akavasea, “Ngaari Muluungu ni Taáta waanyu, ngaari mwaanyenda, sa nafuma kwa Muluungu. Niini si nuja kwa laviro lwaani tuku, maa kaa, ni yeeye noo aantuma. 43 Sa che si mootaanga ^cheene noovawyiira? Si mootaanga tuku, sa viintu musiina laviro lo teerera masáare yaani. 44 Nyuunyu taáta waanyu ni Ikúúlu ra Mirimu Mivi, na nyuunyu moosaaka tumama kira rataáta waanyu ^reenda tumama. Rooro ni ruulai keende ncholo, na si risáakaa kimáári tuku, sa kimáári kisiina mutimii waachwe tuku. Kati ^roolusa uloongo, ni lusa riise vira ^vyeeene riri, sa rooro ni iloongo na ncholo ya uloongo. 45 Maa kaa, sa viintu niini noovawyiira kimáári, nyuunyu si mookuunduma tuku. 46 Ni ani kati na kati yaanyu kikomi ari koonekya niini natiite uvi? Kooni aya ^noovawyiira ni ya kikomi, sa che si mookuunduma? 47 Muuntu wa Muluungu atéeraa masáare ya Muluungu. Kiintu choobweeyya musiindwe teera kira Muluungu ^alusaa, ni sa viintu si muri va Muluungu.” 48 Aho, Vayahúudi vakamusea Yéesu, “Eri, kati ^toosea uri Musamaría na watiite murimu muvi, si talúsaa kimáári tuku wuu?” 49 Yéesu akavasea, “Niini nsiina murimu muvi tuku. Niini namunyemyaa Taáta waani, maa kaa, nyuunyu si mwaanyemyaa tuku. 50 Niini si noosaakira nkongojima yaani tuku, maa kaa, amwaari ^mweene yoosaaka niini nyemiwe, na yeeye noo mulamuli. 51 Kimaari kaa noovawyiira, muuntu yoyoosi ura ^ari kwaatya masáare yaani, uwo si ari kukwya vii kaa tuku.” (aiōn g165) 52 Aho, Vayahúudi vakamusea, “Haaha tatáangire watiite murimu muvi. Aburaháamu aakwya, viivyo baa valáali na mutwe va Ijuva, ati weewe woosea, Muuntu

^ari teera masáare yaani si ari kukwya tuku?” (aiōn g165) 53 Eri, weewe uri mukuulu kulookya taáta wiitu Aburaháamu wuu? Yeeye aakwya, baa valáali na mutwe novo vaakwya. Ivi weewe wookiisea uri ani?” 54 Yéesu akavasea, “Kooni nookiibweeyiira nkongojima niini mweenevyo, nkongojima yaani isiina kiintu tuku. Maa kaa, ^aanyinulaa niini, ni Taáta waani, nyuunyu ^moosea ni Muluungu waanyu. 55 Baa haaha, nyuunyu si munamutaanga Muluungu tuku, maa kaa, niini namumányire. Kooni naséire si namumányire tuku, kuva ndiri muloongo ja nyuunyu. Maa kaa, niini namumányire na isáare raachwe narikwaatya. 56 Taáta waanyu Aburaháamu ajáa aveyeenda maatuku kutaanga niini nuja ndiri. Iyo siku iyyiine, maa akavyeenda.” 57 Aho, Vayahúudi vakamusea, “Weewe baa si unafikya myaaka makumi yasaano tuku, jooli de wamoonaa Aburaháamu?” 58 Yéesu akavasea, “Kimaari kaa noovawyiira, Aburaháamu si anavyaalwa, ‘Niini Mwaari.’” 59 Vayahúudi ^vakateere jeyyo, maa vakatoola mawye voosaaka vamuvaee Yéesu. Yéesu akiivisa, maa akafuma aho Kaayii Njija.

9 Siku imwi mpiindi Yéesu ^alookáa, akamoona muuntu umwi ^ajáa muhoku keende kuvyaalwa kwaachwe. 2 Vapooji vaachwe vakamuurya, “Mukiindya, ni ani ^atámama uvi fuuru uhu avyaalwe muhoku? Ni yeeye baku vavyiiri vaachwe?” 3 Yéesu akavasea, “Si yeeye tuku na si vavyiiri vaachwe ^vatumama uvi tuku. Avyaalwa muhoku sa mirimo ya Muluungu ivariyulwe mwiikalwii waachwe aha weerwii. 4 Muluungu aantuma. Viintu ^kukaari namuusi, ni mpaka tutumame mirimo yaachwe. Uchiku nuja wiise, mpiindi ijo, si turi daha tumama tuku. 5 Mpiindi ^nkaari aha weerwii, niini ni kiweeru cha weeru.” 6 Yéesu ^akalusse jeyyo, akachwa mati isi, akabweeyya fitoe na yara mati, maa akamuhaka ura muhoku miiswii. 7 Aho, akamusea, “Tamanya ukoowe iduundwii ra Siloáamu.” Siloáamu noo kusea “vaantu ^vatumwa.” Aho, ura muhoku akatamanya noo koowa, akahinduka kunu yookoona. 8 Vakaaya vaachwe na vaantu ^vajáa vamoona aho ncholo yooloomba, vakaanda kiiyurya voosea, “Eri, uhu si ura muuntu ^iikaláa aha no loomba tuku wuu?” 9 Vamwi vaavo vakasea, “Ni yeeye.” Viingi vakasea, “Si yeeye tuku ni iifwiine vii.” Maa kaa, uwo muuntu

akavasea, “Ni niini.” 10 Maa kaa, voovo vakaanda muurya, “Jooli vyaviire amwi miiso yaako yookoona?” 11 Ne akavasea, “Muuntu aséwaa Yéesu, abwéeyiirye fitoe na mati yaachwe, akaampaka miiswii, maa akaansea, ‘Tamanya na Siloáamu ukooye kisho chaako.’ Na nkooye kisho, maa nkaanda koono.” 12 Avo vaantu vakamuurya, “Uwo muuntu hai ari?” Ura muhoku akavasea, “Iyau.” 13 Aho, avo vaantu vakamutwaala uwo muuntu ajáa muhoku aho ncholo na kwa Mafarisáayo. 14 Sik u Yéesu ajáa abweeyya fitoe na akamuhorya ura muhoku, ni siku ya Sabáato ijáa. 15 Jeyyo, Mafarisáayo vakaanda muurya kei vyeene ajáa ahóriiwe. Ne akavasea, “Aampákire fitoe miiswii, nkooye kisho, na haaha nookoona.” 16 Vamwi va Mafarisáayo vakasea, “Uhu muuntu si afuma kwa Muluungu tuku, sa si yookiinyemya Sabáato tuku.” Maa kaa, viingi vakasea, “Jooli muuntu mavi ari daha bweeyya ishára na myuujisa ja iki?” Aho, maa vakiigava voovo kwa voovo. 17 Jeyyo, Mafarisáayo vakamuurya kei ura muhoku voosea, “Weewe noo uhóriiwe miiso ni ura muuntu, jooli woosea kwa uwo muuntu?” Yeeye akasea, “Ura ni muláli na mutwe wa Ijáva.” 18 Vara Vayahúudi si varuma kooni uwo muuntu aho ncholo ajáa muhoku tuku. Kukiimikirirya, vakavaanirira vavyiiri va ura muhoku. 19 Vakavuurya, “Eri, uhu ni mwaana waanyu nyuuny u moosea ajáa avyaalwa muhoku wuu? Kooni moosea jeyyo, jooli haaha yookoona?” 20 Vavyiiri vaachwe vakavasea, “Ni kimáari uhu ni mwaana wiiswi na ni kimáari ajáa avyaalwa muhoku. 21 Maa kaa, si tootaanga ni jooli aándire koono tuku, na baa si tootaanga ni ani amuhóriiirye tuku. Muuryi mweeneevyo, si musinga tuku, luusa ari mweeneevyo.” 22 Vavyiiri vaachwe vajáa valuusa jeyyo, sa voofáa Vayahúudi. Vayahúudi vajáa vasea, kooni muuntu amurúmire Yéesu noo Masía, kibiriwa ari fuma sinagógii. 23 Noo chooreka vavyiiri vaachwe vajáa vasea, “Muuryi mweeneevyo, si musinga tuku.” 24 Aho, vakúlu va Vayahúudi vakamwanirira lwa kaviri ura ajáa muhoku vakamusea, “Muheere Muluungu nkongojima kooni ni kimáari wooluusa! Suusu tamányire uhu muuntu akahóriiirye ni mavi.” 25 Maa yeeye akavasea, “Niini si namányire kooni ni mavi tuku. Kiintu kimudu namányire ni iki, niini ni muhoku nijáa, na haaha nookoona.” 26 Maa vakamuurya,

“Che uwo muuntu akubwéeyiiriirye? Jooli akutúunukwiire miiso yaako?” 27 Ura ajáa muhoku akavasea, “Nahúmwiire vawyiira, naanyu si mookuunteerera tuku. Sa che moosaaka nivawyiire kei? Eri, saaka mwiise muve vapooji vaachwe wuu?” 28 Aho, vakamutukira voomusea, “Weewe noo mupooji waachwe, suusu turi vapooji va Músa. 29 Tamányire Muluungu aluusika na Músa, maa kaa, si tamányire uhu muuntu kuuntu afuma tuku.” 30 Ura ajáa muhoku akavasea, “Iki ni kiintu cho hwaalarya! Ati si mumányire kuuntu afuma tuku, maa kaa, aantúunukwiire miiso yaani. 31 Tamányire Muluungu si atéeraa kuloomba kwa vavi tuku, yeeye atéeraa kuloomba kwa voosi vamunyemyaa na vatúmamaa kira asáakaa. 32 Keende weeru yumbwa, si tunateera muuntu amuhóriiirye muuntu avyaalwa muhoku tuku. (aion g165) 33 Ngaari uhu muuntu si afuma kwa Muluungu, ngaari si adáhire tamama chochoosi tuku.” 34 Novo vakamusea, “Weewe wavyaalwa na warerwa uvii. Eri, watiite luviro lo tukiindya suusu wuu?” Aho, maa vakamukibirya na weerwii. 35 Yéesu akateera vajáa vamukibiirye ura muuntu fuma sinagógii. Yéesu akamushaana maa akamuurya, “Eri, muruma wiise Mwaana wa Muuntu wuu?” 36 Ura muuntu akamuurya Yéesu, “Mukúlu, uhu muuntu ni ani? Ngwyiira sa niini nimurume.” 37 Yéesu akamusea, “Wamwiine, noo uhu yooluusika na weewe.” 38 Ura muuntu akasea, “Mukúlu, narúmire.” Aho, maa akamwiinamira Yéesu. 39 Yéesu akamusea, “Niini nuuja na aha weerwii jo lamurira, sa vahoku voone na vara voónaa vave vahoku.” 40 Kujáa kwatiite Mafarisáayo vamwi vajáa heehi na Yéesu vakateere jeyyo, maa vakamusea, “Ati, baa suusu turi vahoku wuu?” 41 Yéesu akavasea, “Ngaari muri vahoku, ngaari musiina avi tuku, maa kaa, sa viintu moosea koono mwiise, mukaari muri na avi.”

10 “Kimaari kaa noovawyiira, muuntu yoyoosi kooni si iingire na waámii ya muundi ko tweera na mutiryaangwii, maa kaa, iingire ko tweera na haantu hiingi, uwo ni mwiívi na muhóki. 2 Muuntu iingiraa ko tweera na mutiryaangwii, uwo noo murísi wa muundi. 3 Mulaangiriryi wa mutiryaango amuyéuriraa, na muundi jatéeraa sawúti yaachwe. Aániriraa

muundi jaachwe kwa marina yaavo, na ajifumya na weerwii. 4 [^]Ari humula kujifumya muundi jaachwe na weerwii, ajilongoreraa na muundi jaachwe jamutubaa sa jamanyire sawuti yaachwe. 5 Ijo muundi, si jiri mutuuba mayeni tuku, maa kaa, mutija jiri sa si jamanyire sawuti yaachwe tuku.” 6 Yésu avawyiira lusimo ulu, maa kaa, si vataanga tuku [^]cheene alusaa. 7 Aho, Yésu akavasea kei, “Kimaari kaa noovawyiira, niini noo mutiryaango wa muundi. 8 Voosi vara [^]valongoola kuva varisi va muundi mpiindi niini [^]nijaa nkaari kuuja, avo ni viivi na vahoki, muundi si ja vateera tuku. 9 Niini noo mutiryaango. Muuntu yoyoosi [^]ari kiingira na waamii ko tweera kuri niini, lamuririwa ari, kiingira ari na fuma ari, na turya ari urfisi [^]wabooha. 10 Mwiivi ujaa sa iive, ulae au asaambule. Maa kaa, niini muja sa muundi jive nkaasu na jive na iyo nkaasu [^]yakiimana. 11 Niini ndiri murfisi muja. Murfisi muja atoolaa nkaasu yaachwe sa muundi jaachwe. 12 Mutumami ura si [^]ari murfisi wa muundi, na kei muundi si [^]jiri jaachwe, uwo ari kooni mbuji yookuja, tija ari na jireka ari muundi. Mbuji yakimirira ikukikuki ra muundi na jingi jipasaa. 13 Mutumami atijaa, sa si iitwetyaa sa muundi tuku. 14 Niini ndiri murfisi muja. Na namanyire muundi jaani na muundi jaani jaamanyire niini, 15 ja [^]vyeeene Taata aamanyire niini, na niini namumanyire Taata. Kei, niini nootoolaa nkaasu yaani sa muundi jaani. 16 Natiite muundi jingi si [^]jiri ja ihi waama. Ni mpaka njireete, nojo jiteere sawuti yaani. Jeyyo, jive ufa umwi na murfisi umwi. 17 Taata waani aanyenda niini sa nootoolaa nkaasu yaani sa niipate kei. 18 Kusiina muuntu [^]ari daha kumpoka nkaasu yaani tuku, maa kaa, niini noo nookitoolaa nkaasu yaani ko keenda. Niini natiite wiimiriri wo toolaa nkaasu yaani, na kei natiite wiimiriri wo va nkaasu kei. Ni Taata waani mweeneevyo noo [^]aandairiya mweeyye jeyyo.” 19 Sa ayo masaa, Vayahudi vakiigava. 20 [^]Vari foo vaavo vakasea, “Uhu muuntu atiite murimu mvi na ni musari. Sa che toomuteerera?” 21 Viingi vakasea, “Aya si masaa ya muuntu [^]ari na murimu mvi tuku. Eri, murimu mvi daha uri tunukula miiso ya vahoku wuu?” 22 Haaha, uko Yerusaleemu kujaa kwatiite ngovi yo talarya Kaaya Njija ya Ijuva, na ni mpiindi ja mpeho jijaa. 23 Yésu ni Kaayii Njija ajaa, na akava yooeenda waamii [^]usewaa

Waama wa Solomoni. 24 Vayahudi vajaa aho, vakamuringirira, maa vakamuurya Yésu voosea, “Furu naadi uri tuuba kutulumya mitima? Twuyire ilarii, kooni weewe noo Masaa.” 25 Yésu akavasea, “Nahumula vawyiira, na nyuuny si mooruma tuku. Masaa [^]meene noobweeyya kwa irina ra Taata yookoonekya niini ndiri ani. 26 Maa kaa, si mooruma tuku, sa si muri va ikukikuki ra muundi jaani tuku. 27 Muundi jaani jateeraa sawuti yaani. Niini najimanyire na jaantubaa. 28 Niini najiheeraa nkaasu ya siku [^]jisiina uhoro, na si jiri rimira vii kaa tuku. Kei kusiina muuntu [^]ari daha kumpoka fuma mikonwii yaani tuku. (aiön g165, aiönios g166) 29 Taata waani yeeye aampeera iji muundi, ni mukulu kulookya voosi, na kusiina [^]ari daha kumuhoka fuma mikonwii yaachwe tuku. 30 Niini na Taata, ni umwi!” 31 Aho, maa Vayahudi vakatoorera mawye kei voosaaka vamvae furu akweye. 32 Maa kaa, Yésu akavasea, “Navoonekiirye mirimo mija [^]iri foo fuma kwa Taata. Ni sa kirikwi moosaaka kuvaa na mawye munjulaa?” 33 Vayahudi vakamusea, “Si tookavaa na mawye sa mirimo mija [^]wootumama tuku, maa kaa, ni sa uhiintiki waako kwa Mulungu. Weewe uri muuntu vii, wookibweeyya uri Mulungu.” 34 Yésu akavasea, “Eri, si vyaandikwa Miirwii yaanyu, ‘Niini nasea, nyuunyu ni milungu’ tuku wuu? 35 Kooni avaanirira milungu vara [^]vahokera isaae raachwe, na isaae ra Mulungu ni ra kikomi siku joosi, 36 eri, sa che moosea noomhiintikira Mulungu kati noosea, ‘Niini ndiri Mwaana wa Mulungu?’ Taata noo [^]aantalarya na [^]aantumaa kuri weewe. 37 Kooni si nootumama mirimo ya Taata waani, reki kuunduma. 38 Maa kaa, kooni nootumama mirimo ya Taata, baa kooni si mookuunduma niini, rumi iyo mirimo. Kwa njira iyo, taanga muri na tuuba muri taanga, Taata na niini, kei niini na Taata, ni kiintu kimwi.” 39 Vayahudi [^]vakateere ayo, maa vakayera kumukwaata kei, maa kaa, akavahonyoka mikonwii yaavo. 40 Yésu akadoma na firiro ya luji lwa Yorodani, furu hara haantu Yoohani Mubatisaaji [^]abatisirya vaantu hara mbere, maa akiikala uko. 41 Vaantu [^]vari foo vakuja na kwa Yésu, maa vandoosea, “Yoohani si abweeyya ishara tuku, maa kaa, kira isaae [^]alusaa kwa uhu muuntu ni ra kimaa.” 42 Aho, vaantu [^]vari foo vajaa aho, vakamuruma Yésu.

11 Kujáa kwatiite muuntu umwi ^aséwaa Lasáaro, muuntu wa iturii ra Besanía. Uhu Lasáaro ajáa alwaala. Maruumbu yaachwe Maríia na Maárita novo viikaláa iturii ra Besanía. 2 Uhu Maríia noo ^ajáa amuhaka Yéesu makuta ^yanyukira, na akamuhonola majeo na njwiiri jaachwe. 3 Jeyyo, Maríia na Maárita maruumbu ya Lasáaro, vakatuma mulomo na kuri Yéesu voomusea, “Mukúlu, kijeengi chaako ^wamweenda ni mulwiiri.” 4 Maa kaa, Yéesu ^akateere ayo, akasea, “Ulwíiri uhu si uri reeta inkwya tuku, ni so muretera Muluungu nkongojima, na kwa njira iyo, Mwaana wa Muluungu abweeyiriwe nkongojima.” 5 Yéesu ajáa aveenda maatuku vii vala Maárita, Maríia na iruumbu raavo Lasáaro. 6 Jeyyo, ^akateere Lasáaro ni mulwiiri, akiikala aho haantu ^ajáa kwa siku iviri. 7 Siku iviri ^jikalooke, maa akavasea vapooji vaachwe, “Hendi tuhinduke na Yudeea.” 8 Vapooji vaachwe vakamusea, “Mukiindya, amwi ni ira siku vii Vayahúudi vasaakáa kukuvaa na mawye ukwye. Na haaha woosaaka hinduka nooko kei?” 9 Yéesu akavasea, “Eri, siku si itiite masaa ikimi na yaviri ya muusi tuku wuu? Muuntu kooni yooyeenda namuusi si ari kiikunguvarya kuulu kwaachwe tuku, sa kooni iise kiweeru cha iki weeru. 10 Maa kaa, kooni muuntu yooyeenda nuuchiku, kunguvala ari, sa asiina kiweeru isii yaachwe tuku.” 11 ^Akahumule lusa aya, Yéesu akavasea, “Kijeengi chiiswi Lasáaro aliire, maa kaa, ni tamanya niise nkamwiinukye.” 12 Vapooji vaachwe vakamusea, “Mukúlu, kooni aliire tulo, hola ari.” 13 Kiintu Yéesu ^alusáa aha ni inkwya ya Lasáaro, maa kaa, vapooji si vataangáa tuku, viiseáa kira ^yoolusa kuri Lasáaro ni aliire tulo vii. 14 Sa jeyyo, Yéesu akavawiiira pusu, “Lasáaro akwíire. 15 Baa neembe ni jeyyo, navyeéndire sa nyuunyu, sa viintu naari nsiina kura mpiindi Lasáaro ^aakukwya, sa madahe kuunduma. Haaha hendi na kwaachwe.” 16 Aho, mupooji waachwe umwi ^asewáa Tomáasi, irina riingi vamwaaniríraa Maása, akavasea viivaachwe, “Hendi baa suusu, tukakwye hamwi ne.” 17 Yéesu ^akafike uko Besanía, akashaana Lasáaro avéeriire mbiríiríi kwa siku ine. 18 Ituri ra Besanía ni heehi ríjaa na múuji wa Yerusaleému, ja ulíhi wa kilomíita itatu. 19 Vayahúudi ^vari foo vajáa vuújire noo vafiita vala Maárita na Maríia, sa viintu vajáa vawúlariirwe ni iruumbu raavo Lasáaro. 20 Maárita ^akateere Yéesu amwaari yookuúja, akatamanya noo musingirirya. Maa kaa, Maríia akachaala kaayii. 21 Maárita akamusea Yéesu, “Mweenevyoosi, ngaari waari umwaari aha, ngaari iruumbu raani si akwíire tuku. 22 Maa kaa, taanga niise baa haaha kiintu chochoosi ^uri muloomba Muluungu, kuheera ari.” 23 Yéesu akamusea, “Iruumbu raako fufuka ari.” 24 Maárita akamusea, “Namányire siku ya uhoro wa weeru fufuka ari.” 25 Yéesu akamusea, “Niini noo uwo ufufúuko na nkaasu. Yoyoosi ^aandúmaa niini baa neembe ari kukwya, kuva ari nkaasu. 26 Na yoyoosi ^ari mooyo na ^aandúmaa niini si ari kukwya vii kaa tuku. Eri, yaruma wiise aya wuu?” (aiōn g165) 27 Maárita akamusea, “Mweenevyoosi naruma weewe noo Masía Mwaana wa Muluungu, ura ^yookuúja na kuri weeru.” 28 Maárita ^akahumule lusa ayo, akatamanya noo mwaanirira mwaanaavo Maríia na ivarwii, akamusea, “Mukiindya amwaari aha yookwaanirira.” 29 Maríia ^akateere jeyyo, akiinuka chaangu, maa akatamanya na kwa Yéesu. 30 Yéesu ajáa akaari kiingira na iturii, ajáa akaari hara haantu Maárita ^ajáa amushíhíne. 31 Vara Vayahúudi ^vajáa na Maríia kaayii vuújire noo mufiita, ^vakoone ífnukire chaangu, maa akafuma na weerwii, vakamutuuba sa viiseáa ni tamanya iise na mbiríiríi noo rira. 32 Maríia ^akafike hara haantu ^ajáa Yéesu na ^akamoone Yéesu, akachwaama majewii yaachwe kunu yoosea, “Mweenevyoosi, ngaari waari aha, ngaari iruumbu raani si akwíire tuku.” 33 Yéesu ^akamoone Maríia yoorira, na ^akoone na vara Vayahúudi ^vajáa vamutúubire novo voorira, akiiteera usungu mutimii, maa akavisuula. 34 Aho, akavuurya, “Hai mumutaahíiré?” Vakamusea, “Mweenevyoosi, yeenda tukoonekye.” 35 Aho, Yéesu akaanda rira. 36 Vayahúudi vakasea, “Laangi ta viintu ^ajáa amweenda Lasáaro!” 37 Maa kaa, viingi vakasea, “Eri, uhu si noo ura ^amuhorya muhoku, sa che si adaha kitira Lasáaro adiire kukwya?” 38 Yéesu kunu aviswíire mutimii, akafika mbiríiríi. Iyo mbiríira ni ya mpaanga muryaangwii. 39 Yéesu akavasea, “Seyyi iweye muryaangwii.” Maárita, iruumbu ra uhu ^ajáa awáliire, akasea, “Aai aándire nyuka, sa avéeriire mbiríiríi kwa siku ine.” 40 Yéesu akamusea Maárita, “Si nakuséire kooni wooruma kooni uri nkongojima ya Muluungu tuku wuu?” 41

Aho, vakariseyya rira iweye. Yéesu akalaanga kurumwii, maa akasea, “Taáta, kuusa sa waantéire. 42 Namányire weewe waantéeraa mpiindi joosi, maa kaa, ni luusa niise aya, sa ihi mpuka ya vaantu ári aha irume weewe noo áwaantuma.” 43 Akaluuse jeyyo, akaanirira na sawúti nkuulu yoosea, “Lasáaro, fuma na weerwii!” 44 Lasáaro akafuma kunu mikono yaachwe na mawulu yaachwe yafárimbirirwe ntaami ja sáanda ya kitáani. Kei da kisho chaachwe kijáa chafárimbirirwe na ntaami njeru. Yéesu akavasea, “Muchunguli, na mreki iitamanyirye.” 45 Jeyyo, Vayahúudi ávari foo vara ávajáa vuújire noo mufiita Maríia, na ávajáa voona yara Yéesu ájáa abwéeyiirye, maa vakamuruma. 46 Maa kaa, vamwi vaavo vakatamanya na kwa Mafarisáayo noo vawyiira yara Yéesu ájáa atámamire. 47 Sa jeyyo, vakúulu va veeneisi va Ijuva na Mafarisáayo vakaanirira Balása Nkuulu ya Vayahúudi, maa vakasea, “Jooli turi bweeyya? Uhu muuntu yoo bweeyya ishára na myuujisa ári foo. 48 Kooni tamurékiire atuube bweeyya jei, vaantu voosi muruma vari, na Varúumi kuuja vari, na saambula vari isi yiitu na Kaaya yiitu Njija.” 49 Umwi waavo ásewáa Kayáafa ájáa mweeneisi mukuulu mwaaka uwo, akavasea, “Nyuunyu si mumányire kiintu tuku! 50 Eri, si mookoona ni vyabooha muuntu umwi kukwya sa vaantu, kulookya vaantu va isi yoosi kusira imalo tuku wuu?” 51 Kayáafa si aluusa masáare aya ko keenda kwaachwe tuku. Maa kaa, yeeye noo ájáa mweeneisi mukuulu mwaaka uwo, sa jeyyo, ni laala alaaláa na mutwe Yéesu kukwya ari sa isi ya Vayahúudi. 52 Na si sa isi ya Vayahúudi veene vii tuku, maa kaa, sa avajiinge vaana voosi va Muluungu áviipasa, vave hamwi. 53 Kwaandira siku iyo, vakarya nchuungo yo mulaa Yéesu. 54 Sa jeyyo, Yéesu akareka yeenda ko kiiyonekya kwa Vayahúudi. Akiinuka aho, akatamanya na ituri áraséwaa Efuraímu, ári hechi na isi ya ibalángu. Akiikala uko hamwi na vapooji vaachwe. 55 Ngovi ya Vayahúudi iséwaa Paásika, ijáa yaséngiriire, vaantu ávari foo vakaambuka na Yerusaléemu fuma maturii, vakatamanya noo kiijirula ngovi iyo si inafika. 56 Vaantu vakava voomsaakira Yéesu. Novo ávakiijiinge hamwi Kaayii Njija, vakaanda kiiyurya, “Jooli mookiisea? Uhu muuntu si ari kuuja vii kaa tuku na ngovii wuu?” 57 Vakúulu va veeneisi va Ijuva na Mafarisáayo, vajáa valairirya voosea,

kooni muuntu yoyoosi atáangire kuuntu Yéesu ári, avatwaarire mulomo sa vakamukwaate.

12 Siku musasatu de ifike ngovi ya Paásika, Yéesu akatamanya na Besanía, múujii haantu áikaláa Lasáaro, ura ájáa amufufula. 2 Uko, vaantu vakamwiimirya neeja kiiwulo ja nyemi kwa Yéesu. Maárita akava yoo vatamamira vayeni. Lasáaro ne ni umwi wa vara ávajáa vifkyiire méesii hamwi na Yéesu. 3 Maríia akatoola chúpa ya núusu líita ya makuta áyanyákiraa ya iyoombe ikulukulu. Aho, akamuhaka Yéesu makuta majewii, maa de indoomuhonola na njwiiri jaachwe. Nyuumba yoosi ikanyukira makuta. 4 Maa kaa, Yúuda Isikarióoti, umwi wa vapooji ikimi na vaviri, ura ári muvarinduka Yéesu, akasea, 5 “Sa che aya makuta áyanyukira si yaváirwe iyoombe ra mpía ja dinárii magana yatatu, na mpía ijo vaheewe vakiva?” 6 Yúuda aluusa jei, si sa avooneráa mbavariri vakiva tuku, maa kaa, ni sa viintu ájáa mwiívi. Yeeye noo iikaláa na mufuko wa mpía, na kweene iiváa mpía fuma aho mufukwii. 7 Aho, Yéesu akasea, “Mreki. Awula makuta aya áyanyukira, akayaviika, sa siku yaani yo taahwa. 8 Vakiva novo muri siku joosi, maa kaa, si muri kuva na niini siku joosi tuku.” 9 Mpuka nkuulu ya Vayahúudi vakateera Yéesu amwaari uko Besanía, maa vakuuja si so jo moona Yéesu vii tuku, maa kaa, baa so moona Lasáaro. Uhu Lasáaro Yéesu ájáa amufufula. 10 Jeyyo, vakúulu va veeneisi va Ijuva vakarya nchuungo yo mulaa Lasáaro. 11 Sa Lasáaro, Vayahúudi ávari foo vajáa vareka kutuuba vakúulu vaavo, maa vakamuruma Yéesu. 12 Lomutóondo yaachwe, mpuka nkuulu ya vaantu áng’eene ijáa yuújire na ngovii, ikateera Yéesu amwaari njirii yookuuja na Yerusaléemu. 13 Aho, vakawuna matáampi ya mitéende, maa vakatamanya noo musingirirya, kunu vootula isóso voosea, “Adummbwe Mweenevyoosi! Atalariwa yeeye áyookuuja kwa irina ra Ijuva. Atalariwa Mutemi wa Isiraeli.” 14 Aho, Yéesu akashaana mwaana wa ndákwi, akiiverekya ja ávyeeene Masáare áYari Mpeho yaluusa, 15 “Nyuunyu vaantu va múuji wa Sayúuni, koofi tuku, laangi, Mutemi waanyu yookuuja, iiverekiiirye mwaana wa ndákwi.” 16 Mpiindi ijo, vapooji va Yéesu si vataanga aya masáare tuku. Maa kaa, Yéesu ákahinduke na kurumwii, aho de vakakumbukira aya masáare yajáa yaandikwa sa yeeye, na yajáa yatamamwa

kwaachwe. 17 Mpuka ya vaantu ira ^ijaa ne mpiindi ^amwaaniriraa Lasáaro fuma mbiririi, akamufufula, vakatuuba koonekya ko kwaarya aya masáare. 18 Sa jeyyo, mpuka ya vaantu ikadoma noo musingirirya, sa voosi vajaa vatéire uwo muujisa Yésu ^ajaa abweeyiirye. 19 Maa kaa, Mafarisáayo vakiisea voovo kwa voovo, “Koon mwiise wuu? Si turi tumama kiintu chochoosi tuku, weeru yoosi yoomutuuba yeeye vii.” 20 Haaha, vamwi va vaantu ^vajaa vatamanya noo mwiinamira Muluungu mpiindi ja ngovi ya Paásika, ni Vagiriki vajaa. 21 Ava vaantu vakatamanya na kwa Filípi. Uhu Filípi meevo ni iturii ra Besáida ^riri isi ya Galiláaya kujaa. Vakamuloomba voosea, “Mukúlu, tooloomba tulúsike na Yésu.” 22 Filípi akiita muwyiira Anderéa, maa voosi vaviri vakatamanya noo muwyiira Yésu. 23 Yésu akavasea, “Mpiindi ja Mwaana wa Muuntu kubweeyiriwa nkongojima jafkire. 24 Kimaari kaa noovawyiira, kooni mpeke ya ngáano si iwíire isi ikakwya, chaala iri viintu iri mpeke imwi vii. Maa kaa, kooni yakwíire, yavyáalaa mpeke ^jiri foo. 25 Muuntu yoyoosi ^eenda nkaasu yaachwe, kiitaaha ari, maa kaa, muuntu yoyoosi ^isula nkaasu yaachwe aha weerwii, kilamuriya ari kwa siku ^jisiina uhero. (aiōnios g166) 26 Muuntu yoyoosi ^aantúmamiraa niini, ni mpaka aantube. Na haantu ^ndiri veera baa yeeye veera ari. Taata waani munyemya ari yoyoosi ^aantúmamiraa. 27 Haaha mutima waani woólolokiire maatuku vii. Che kaa ndiri luusa? Nduuse, ‘Taata, ndamuriya fuma mpiindii ihi ya uturikiri wuu?’ Tuku, si ndiri loomba jeyyo tuku, sa nuuja ji nturikire mpiindi iji. 28 Taata, bweeyirya irina raako nkongojima.” Aho, sawúti fuma kurumwii ikasea, “Naribwéeyiriirye nkongojima na kei, ribweeyirya ndiri nkongojima.” 29 Mpuka ya vaantu ^ijaa hara ^ikateere iyo sawúti, maa ikasea, “Kwakiririmire.” Vamwi vakasea, “Murimu muuja walúsikire ne.” 30 Yésu akavasea, “Sawúti ihi ^mwatéire si sa niini tuku, maa kaa, ni sa nyuunyu. 31 Haaha, mpiindi ja ihi weeru kulamuriwa, jafkire. Irimu noo kusea mukúlu wa ihi weeru kibiriwa riise ni Muluungu. 32 Maa kaa, niini ^ndiri kiinulwa na mweeri, varuta ndiri vaantu voosi vuuje na kwaani.” 33 Yésu aluusa jei, koonekya ni inkwya iri jooli ^ari kukwya. 34 Ira mpuka ya vaantu ikamusea, “Suusu tateera fuma Miirwii

yiitu yasea, Masía kuva ari amwaari kwa siku ^jisiina uhero. Haaha sa che woosea vaantu mwiinurirya vari Mwaana wa Muuntu? Eri, Mwaana wa Muuntu ni ani?” (aiōn g165) 35 Yésu akavasea, “Kiweeru kikaari na nyuunyu kwa mpiindi vii. Sa jeyyo, yeendi viintu ^mukaari na ikyo kiweeru, sa mudíire remeerwa ni kilwiirya. Kooni muuntu yooyeenda kilwiiryii, si amányire na kuuntu ^yootamanya tuku. 36 Mpiindi muri na iki kiweeru, kirumi kiweeru, sa mave vaantu va kiweeru.” ^Akahumule luusa ayo, Yésu akavareka vaantu, maa akiita kiivisa. 37 Baa neembe Yésu abweeyia ishára na myuujisa ^iri foo mbere yaavo, si vamuruma tuku. 38 Vyaava jeyyo, sa yakiimane masáare ya muláli na mutwe Isáaya viintu ^yasea, “Ee ljuva, ni ani aruma masáare yiiswi? Kei, ani oonekiwa ngururu jaachwe ni ljuva?” 39 Jeyyo, si vamuruma tuku ja ^vyeeene Isáaya aluusa haantu hiingi, 40 “Muluungu avahokurya miiso yaavo, na mitima yaavo abweeyia ifafe, sa vasiindwe kooni kwa miiso yaavo, na vasiindwe taanga na mitima yaavo, kari luu vavalanduke, nivahon’ye tuku.” 41 Isáaya aluusa aya, sa ajaa oona nkongojima ya Yésu, na akaluuusa masáare yaachwe. 42 Baa neembe ni jeyyo, ^vari foo kati na kati ya vakúlu va Vayahúudi vakamuruma. Maa kaa, sa Mafarisáayo, si valuuusa italii tuku, sa voofaa kibiriwa vari masinagógogii. 43 Avo vakúlu vajaa veenda nkongojima ja vaantu, kulookya nkongojima ^jifúmaa kwa Muluungu. 44 Aho, Yésu akavasea jei na sawúti nkuulu, “Muuntu ^aandúmaa niini, si aandúmaa niini vii tuku, maa kaa, amurúmaa ura ^aantuma. 45 Yoyoosi ^aanyona niini, amooni ura ^aantuma. 46 Niini nuuja nive kiweeru cha ihi weeru, sa muuntu yoyoosi ^ari kuunduma adiire chaala kilwiiryii. 47 Muuntu ^ayatéeraa masáare yaani baa yakwaatya tuku, niini si nkaluusire irya raachwe tuku. Sa si nuuja jo lamurira weeru tuku, kiri vyoova jeyyo, nuuja jo lamuriya weeru. 48 Ura ^aansútaa na si ^ahókeraa masáare yaani, uwo atiite mulamuli. Masáare ayo ^nooluusa noo ^yakaluusire irya siku ya uhero wa weeru. 49 Niini si nooluusika kwa laviro lwaani tuku, maa kaa, kwa laviro lwa Taata ^aantuma, yeeye aandairirya nduuse, na ^vyeeene nasaakwa nduuse. 50 Niini namányire ulairiri waachwe ni nkaasu ya siku ^jisiina uhero. Haaha iki ^nooluusa ni kira vii Taata ^aandairirya nduuse.” (aiōnios g166)

13 Siku ya ngovi ya Paásika ijáa yaséngerire. [^]amutuma tuku. **17** Kooni muyatángire aya, Yéesu akataanga mpiindi jaachwe jo Muluungu vatalarya ari kooni mooyatumama. kiinuka fuma kuri weeru no tamanya na **18** Si nooluusa aya kuri nyuunyu voosi tuku. kwa Taáta waavo, jijáa jaffikire. Yéesu ajáa Navamányire vara [^]navasaawula. Maa kaa, aveenda vaantu vaachwe [^]vajáa aha weerwii ni luusa niise aya sa Masáare [^]Yari Mpeho maatuku vii, akavalaira kaveenda fuuru uhero. yakiimane ja [^]vyeeene yaluusa, [^]Ura [^]aríjaa na **2** Mpiindi ja iwulo, Yéesu na vapooji vaachwe niini, noo [^]aankikiine. **19** Ni kuvawyiira niise vakiikala kurya kiiwulo. Ikúulu ra Mirimu Mivi aya haaha, viintu [^]yakaari fumira, sa [^]yari rijáa rahúmwiire kumwiingira mutimii Yúda fumira, murume, [^]Niini Mwaari. **20** Kimaari kaa mwaana wa Simóoni Isikarióoti amavalanduke noovawyiira, muuntu yoyoosi ura [^]amuhókeraa Yéesu. **3** Yéesu ajáa amányire Taáta ajáa ura [^]namutuma, aampókeraa niini. Na niini amuheera viintu vyoosi mikonwii yaachwe. Kei Taáta aantuma. Jeyyo, ura [^]aampókeraa niini, ajáa amányire yeeye afuma kwa Muluungu na amuhókeraa Taáta. **21** Yéesu [^]akahumule luusa hinduka ari na kwa Muluungu. aya masáare, mutima waachwe ukaava, maa **4** Aho, Yéesu akareka kurya, akiinuka, akafumya nkáancho akoonekya ko sea, [^]Kimaari kaa noovawyiira, yaachwe, akatoola táwulo, maa akiichuunga umwi waanyu kumvarinduka ari. **22** Vapooji mukiiswii. **5** Akakurira maaji ibésenii, maa vaachwe vakiilaanga voovo kwa voovo, sa si akaanda vooyya majeo vapooji vaachwe, maa [^]vataangáa ni ani [^]yoomuluusa tuku. **23** Kujáa de indoovahonola na ira táwulo [^]ajáa iimútiire kwatiite mpooji waachwe umwi Yéesu [^]ajáa mukiiswii. **6** [^]Akafike kwa Simóoni Peéteri, amweenda. Yeeye ajáa iisikiriirye kipeembii maa Peéteri akamuurya, [^]Mukúlu, ati weewe cha Yéesu. **24** Simóoni Peéteri akamukonyera wunjoyye majeo niini? sa amuurye Yéesu ni ani [^]yoomuluusa. **25** Ura **7** Yéesu akamusea, mpooji kuu iisikiriirye kwa Yéesu akuurya [^]Weewe si wootaanga kira [^]nootumama haaha tuku. Maa kaa, mpiindi [^]jookujja taanga uri. **8** yoosea, [^]Mweenevyoosi, ni ani? **26** Yéesu Peéteri akamusea Yéesu, [^]Baa siku imwi, si uri akamusea, [^]Ni ura [^]ndiri muheera iri ibéendu ra kumjoyya majeo yaani vii kaa tuku. [^]Aho, Yéesu mukáate [^]ndiri tukya aha luumbwii. [^]Sa jeyyo, akamusea, [^]Ni ura [^]ndiri muheera iri ibéendu ra akatukye rira ibéendu ra mukáate luumbwii, [^]Aho, Yéesu akamuheera Yúda mwaana wa Simóoni [^]akahokere rira ibéendu ra mukáate, Irimu rikamwiingira. [^]Aho, Yéesu akamusea Yúda, [^]Cheene woosaaka tumama, tumama chaangu. **28** Maa kaa, kusiina baa [^]umwi aho méesii [^]ataanga sa che Yéesu alúusire jeyyo tuku. **29** Sa viintu Yúda noo [^]akwaatáa mufuko wa mpía, viingi vakiisea Yéesu amuséire [^]akawule viintu [^]vyoosaakwa sa ngovi ya Paásika, au avaheere vakiva mpía kiduudi. **30** Jeyyo, [^]akahokere rira ibéendu ra mukáate, haaho [^]akafuma na weerwii. Na mpiindi ijo ni uchiku [^]ujáa. **31** Yúda [^]akafume na weerwii, Yéesu [^]akavasea vapooji vaachwe, [^]Haaha Mwaana wa mwaana wa Simóoni [^]ahúmwiire bweeyiriwa nkongojima, ne Muluungu abwéeyiriwe nkongojima kuri [^]yeeye. **32** Kooni Muluungu abwéeyiriwe nkongojima kwa njira ya Mwaana, Muluungu [^]ne mubweeyirya ari nkongojima kuri yeeye mweenevyo, na bweeyya ari jeyyo haaha vii. **33** Vanavaani vaduudi, nkaari na nyuunyu kwa mpiindi nduudi vii. Kuusaakira muri, maa kaa, [^]ja [^]vyeeene navawyiira vakúulu va Vayahúudi, viivyo baa nyuunyu ni kuvawyiira niise haaha,

kuuntu ^nootamanya, nyuunyu si muri daha fika tuku. 34 Haaha ni kuvaheera niise ulairiri mufya, 'Mwiyyende, ja ^vyeene niini naveenda nyuunyu, viivyo naanyu mwiyyende.' 35 Kooni mwiyyendere nyuunyu kwa nyuunyu, vaantu voosi taanga vari nyuunyu muri vapooji vaani." 36 Aho, Simooni Peeteri akamuurya Yeesu, "Mweenevyoosi, na hai wootamanya?" Yeesu akamusea, "Na kuuntu ^nootamanya si uri daha kuuntuuba haaha tuku, maa kaa, kuuntuuba uri siku ^jookuujja." 37 Peeteri akamuurya, "Mweenevyoosi, sa che si ndiri kutuuba haaha? Niini nimirere neeja kutoola nkaasu yaani sa weewe." 38 Yeesu akamuurya, "Peeteri, eri, kimaari toola uri nkaasu yaako sa niini? Kimaari kaa nookuwyyira, lomutóondo namutóondo nkukulume si inaviika, luusa uri katatu si waamányire tuku."

14 Yeesu akavasea vapooji vaachwe, "Kari murékeraa mitima yaanyu indooturikira tuku, murumi Mulungu na kei ndumi niini. 2 Kaayii kwa Taáta waani, kwatiite haantu ho kiikala ^hari foo. Ngaari si viri jeyyo, ngaari navawyyira. Haaha, ni tamanya niise noo viimirya neeja haantu ho kiikala. 3 Na ^ndiri tamanya no kooviimirya neeja haantu ho kiikala, kuuja ndiri kei no vasumula na kwaani, sa haantu ^ndiri veera niini, baa nyuunyu mvere haaho. 4 Nyuunyu mwiimányire njira ^yatamanya na haantu ^noodoma." 5 Aho, Tomáasi akamusea, "Mweenevyoosi, suusu si tumányire na haantu ^wootamanya tuku, jooli turi kwiitaanga njira?" 6 Yeesu akavasea, "Niini noo njira, kimáári na nkaasu. Kusiina muuntu yoyoosi ^ari kuuja na kwa Taáta tuku, ni mpaka atweere na kwaani vii. 7 Ngaari mwaamányire niini, ngaari mwamumányire baa Taáta. Kwaandira haaha mwamumányire Taáta waani, baa kei mwamwíne." 8 Filípi akamusea Yeesu, "Mukúlu, toonekye Taáta waanyu, naasu twiikinkime." 9 Yeesu akamusea, "Filípi niikala na nyuunyu mpiindi joosi iji, ati si waamányire tuku? Muuntu yoyoosi ^aanyona niini, amoona Taáta. Haaha jooli wookuunsea, 'Toonekye Taáta?' 10 Eri, si wooruma niini na Taáta, kei Taáta na niini ni kiintu kimwi tuku wuu? Masáare ^noovawyyira si miiririkano yaani tuku, kiri vyoova jeyyo, Taáta, yeeye na niini turi kiintu kimwi, noo atámamaa mirimo ko tweera niini. 11 Rumi yara ^noovawyyira, niini

na Taáta, kei Taáta na niini ni kiintu kimwi. Maa kaa, kooni si mooruma aya ^nooluusa, ndumi niini sa mirimo ^nootumama. 12 Kimaari kaa noovawyyira, yoyoosi ^aandúmaa niini, tumama ari mirimo ^natámamaa. Na kikomi tumama ari mikúlu kulookya ihi, sa niini ni tamanya niise na kwa Taáta. 13 Kiintu chochoosi ^muri loomba kwa irina raani, niini tumama ndiri. Kwa njira iyo Taáta abweeyiriwe nkongojima ko tweera Mwaana. 14 Kiintu chochoosi ^muri loomba kwa irina raani, niini tumama ndiri." 15 "Kooni mwaanyenda, kwaatya muri ndairiri jaani. 16 Niini muloomba ndiri Taáta, yeeye vaheera ari Mwaambiriryi, ne kiikala ari na nyuunyu kwa siku ^jisiina uhero. (aión g165) 17 Uhu Mwaambiriryi noo Mutima wa kimáári. Vaantu va weeru si vari daha kumuhokera tuku, sa si vamoónaa tuku na si vamumányire tuku. Maa kaa, nyuunyu mwamumányire sa ni hamwi ari na nyuunyu na kiikala ari mitimii yaanyu. 18 Si ndiri vareka nyuuveene ja varekwa tuku, maa kaa, kuuja ndiri kei na kwaanyu. 19 Mpiindi kiduudi, weeru si iri kunyona kei tuku, maa kaa, nyuunyu kunyona muri. Sa viintu niini ndiri nkaasu, baa nyuunyu kuva muri nkaasu. 20 Siku iyo taanga muri niini na Taáta waani ni kiintu kimwi, na nyuunyu na niini, kei niini na nyuunyu ni kiintu kimwi turi. 21 Muuntu yoyoosi ^amányire na ^akwátyaa ndairiri jaani, uwo noo ^aanyenda. Na ura ^aanyenda niini, Taáta waani mweenda ari na niini mweenda ndiri na kwiionyeka ndiri kwaachwe." 22 Aho, mpooji waachwe umwi ^aséwaa Yúuda, si Yúuda Isikarióoti tuku, akamuurya Yeesu, "Mukúlu, jooli vyavíire woosaaka wiionyekye kwiiswi vii na si kwa weeru yoosi tuku?" 23 Yeesu akamusea, "Muuntu yoyoosi ^aanyenda, kwaatya ari isáare raani, Taáta waani mweenda ari, na suusu kuuja turi na kwaachwe noo kiikala hamwi ne. 24 Maa kaa, muuntu si ^aanyenda, si ari kwaatya masáare yaani tuku. Aya masáare ^mooteera si yaani tuku, ni ya Taáta yeeye aantuma. 25 Navawyyiriire masáare aya yoosi, viintu ^nkaari hamwi na nyuunyu. 26 Maa kaa, Taáta waani varetera ari Mwaambiriryi, noo kusea Mutima Muja, uwo Taáta mutuma ari kuri nyuunyu kwa irina raani, yeeye vakiindya ari masáare yoosi na kuvakumbusikya ari yoosi ^navawyyira. 27 Varekera niise mwiikalo muja, mwiikalo waani muja kuvaheera niise. Si noovaheera mwiikalo

waani mūja ja ^vyeene weeru itóolaa tuku. Kari mūdoojūwika mitimii yaanyu tuku na kari mūdookoofa chochoosi tuku. 28 Mwateera noosea, 'Kiitamanyirya niise, maa kaa, kuuja ndiri kei.' Ngaari kimaari mwaanyenda, ngaari mwavyeëndire kuteera nootamanya na kwa Taáta, sa Taáta ni mukuulu kulookya niini. 29 Niini noovawyiira aya mpiindi ^yakaari fumira, sa ^yari fumira, muundume. 30 Si ndiri tuuba lūsika masáare ^yari foo kuri nyuunyu tuku, sa ura mukuúlu wa weeru, noo kusea Irimu, rimwaari rookūja. Rooro risiina luviro kuri niini tuku. 31 Niini nootumama yara Taáta ^aandairirya ntumame, sa vaantu voosi vataange niini namweenda Taáta waani. Haaha inuki, hendi tulooke fuma aha.

15 Niini ndiri musabíbu wa kikomi, na Taáta waani ni murimi. 2 Kira itáampi raani rira si ^ritúungaa ndiwa, Taáta aritémaa akariseyya. Na kira itáampi ^ratúungaa ndiwa, Taáta aripúutiraa sa rituungetuunge. 3 Nyuunyu mwahumula púutirwa no jirulwa ko tweera ukiindya waani ^navawyiira. 4 Muve kiintu kimwi na niini, naani kuva ndiri kiintu kimwi na nyuunyu. Itáampi si riri tuunga ndiwa rooreene tuku, kooni si rakwaatana na musabíbu. Viivyo baa nyuunyu si muri daha kuva na ndiwa tuku, kooni si muviire kiintu kimwi na niini. 5 Niini ni musabíbu, na nyuunyu ni matáampi. Ura ^atúubaa kuva kiintu kimwi na niini, na niini kuva kiintu kimwi ne, uwo atúungaa ndiwa munumunū. Sa nyuunyu veene vii si muri daha tumama chochoosi tuku. 6 Muuntu yoyoosi ura si ^ari kiintu kimwi na niini, ni ja itáampi rakerwa, rikuuma. Matáampi ja ayo, yúúmaa, yakajiingwa maviivi, yakafweitirwa mootwii, maa yakamalwa. 7 Nyuunyu kooni mwaviire kiintu kimwi na niini, na masáare yaani yiikyire isii yaanyu, loombi chochoosi ^moosaaka, na heewa muri. 8 Vapooji vaani va kikomi, vatúungaa ndiwa ^jiri foo. Sa jeyyo, voónekyaa ukúulu wa nkongojima ya Taáta. 9 Naveenda nyuunyu ja ^vyeene Taáta aanyenda niini. Sa jeyyo, ikali kuri kweenda kwaani. 10 Kooni mwakwáatiirye ndairiri jaani, kiikala mweende kuri kweenda kwaani, ja ^vyeene niini nakwaatya ndairiri ja Taáta, jo kiikala kuri kweenda kwaachwe. 11 Navawyiiriire aya, sa kuvyeenda kwaani kuve isii yaanyu na kuvyeenda kwaanyu kukiimane. 12 Ulairiri

waani ni uhu, iyendi nyuunyu kwa nyuunyu, ja ^vyeene niini naveenda nyuunyu. 13 Kusiina muuntu ^ari na kweenda kukuulu ja uku tuku, muuntu kutoola nkaasu yaachwe sa vijeengi vyaachwe. 14 Nyuunyu ni vijeengi vyaani, kooni mootumama yara ^navalairirya. 15 Si ndiri vaanirira kei vatumami tuku, sa mutumami si amányire kira mweenenyumba waachwe ^yootumama tuku. Kiri vyoova jeyyo, niini noovaanirira nyuunyu vijeengi, sa navawyiira yoosi ^nateera fuma kwa Taáta waani. 16 Si nyuunyu mwaansaawula niini tuku, kiri vyoova jeyyo, ni niini navasaawula muve vapooji vaani. Navasaawula muve na ndiwa si ^jisíraa. Sa jeyyo, chochoosi ^muri muloomba Taáta kwa irina raani, vaheera ari. 17 Haaha, ulairiri waani noo uhu, iyendi. 18 Kooni weeru yavaswiire nyuunyu, taangi ijáa yaansuula niini ta. 19 Ngaari muri va ihi weeru, ngaari weeru yaveenda ja ^vyeene yeenda vaantu vaachwe. Maa kaa, nyuunyu si muri va ihi weeru tuku, na niini navasaawula fuma kuri ihi weeru. Noo ^chooreka weeru yavasula. 20 Kumbukiri rira isáare ^navawyiira, 'Mutumami si ari mukuulu kulookya mweenenyumba waachwe tuku.' Kooni vaanturikirya niini, vaturikirya vari baa nyuunyu. Maa kaa, kooni vakwáatiirye isáare raani, kwaatya vari baa isáare raanyu. 21 Ayo yoosi vabweeyirya vari sa irina raani, sa voovo si vamamányire ura ^aantuma tuku. 22 Ngaari si nuja no lūsika novo, ngaari vasiina irya ra uvi tuku. Maa kaa, haaha vasiina cho lūsaa cho seyya uvi waavo tuku. 23 Muuntu yoyoosi ura ^aansuula niini, amusuula baa Taáta waani. 24 Ngaari si nabweeyya myuujísa ^ihwáalaryaa kwaavo kusiina muuntu ^anabweeyya, ngaari vatiite kiintu cho kitirirya uvi waavo. Maa kaa, haaha viiyona myuujísa yoosi, na baa neembe ni jeyyo, vaansuula niini na Taáta waani. 25 Aya yafumira, sa yara masáare ^yaandikwa Miirwii yaavo yakiimane, 'Vaansuula bweete.' 26 Niini mutuma ndiri Mwaambirirya na kuri nyuunyu fuma kwa Taáta, noo kusea Mutima Mūja. Yeeye ^ari kuuja, kuunkunukula ari kwa vaantu koonekya kikomi niini ni ani. 27 Nyuunyu naanyu saakwa muri moonekye kikomi masáare yaani, sa ni hamwi mujáa na niini keende ncholo.

16 Navawyiiriire yoosi aya, sa kari ji mareke kuunduma tuku. 2 Vakibirya veende fuma

masinagógii. Na fika jiri mpiindi ^vuuula veende vookiisea ni tamama viise murimo wa Mulungu. 3 Tamama veende ayo, sa si vamamányire Taáta tuku, na si vaamányire baa niini tuku. 4 Maa kaa, navawýíire masáare aya, sa ira mpiindi ^iri fika, mukumbukire nijáa navawýíira. Si navawýíira ayo hara ncholo tuku, sa viintu nijáa hamwi na nyuunyu. 5 Haaha niini ni tamanya niise na kwa Taáta yeeye aantuma. Maa kaa, kusiina baa umwi ^yookuunjura tuku, 'Na hai woodoma?' 6 Sa viintu navawýíire masáare aya, mitima yaanyu yaviswíre maatuku vii. 7 Maa kaa, ni kimáári noovawýíira, ni vyabooha kwaanyu nootamanya na kwa Taáta. Sa kooni si natámiinye, uwo Mwaambiriryi si ari kuuja na kuri nyuunyu tuku. Maa kaa, kooni natámiinye, mutuma ndiri na kuri nyuunyu. 8 Yeeye ^ari kuuja, koonekya ari kikomi weeru ni mbi, laira ari uwoloki na ulamuli. 9 Kwa uvi, kuvalaira eende kikomi vaantu ni vavi sa vasiita kuunduma. 10 Kwa uwoloki, kavoonekya eende kikomi niini ni muwoloki, sa tamanya niise na kwa Taáta, na si mukuunyine kei tuku. 11 Kwa ulamuli, kavoonekya eende kikomi Mulungu valamurira ari, sa aluusa irya ra Irimu, rooro noo Ikúúlu ra ^vatámamama uvi. 12 Nkaari na masáare ^yari foo yo vawýíira, maa kaa, haaha si muri daha kuyahokera tuku. 13 Mutima uwo wa kimáári ^ari kuuja, valongoola ari mutaange kimáári choosi. Si ari luusa masáare yaachwe tuku, maa kaa, luusa ari yara yoosi ^ari teera na vawýíira ari masáare ^yari kuuja. 14 Yeeye kuvonekya eende nkongojima yaani, sa masáare ^iindoovawýíira ni yara ^yari kwaani. 15 Viintu vyoosi ^ari novyo Taáta, ni vyaani. Noo ^chooreka noovasea, masáare ^iindoovawýíira ni yara ^yari kwaani. 16 Jachíhiire mpiindi kiduudi vii si muri kuunyona tuku, na jachíhiire mpiindi kiduudi vii kuunyona muri." 17 Aho, vamwi va vapooji vaachwe vakiiyurya, "Ni che ^yooluusa kati ^yoosea, 'Jachíhiire mpiindi kiduudi vii si muri kuunyona tuku, na jachíhiire mpiindi kiduudi vii kuunyona muri?' Na ni che yooluusa kati ^yoosea, 'Tamanya niise na kwa Taáta?'" 18 Vakatuuba kiiyurya, "Ni che yooluusa kati ^yoosea, 'Mpiindi kiduudi?' Si tootaanga ^cheene yooluusa tuku." 19 Yéesu akataanga kira ^voosaaka muurya, maa akavasea, "Ni kiiyurya mwiise ni che ^nooluusa kati ^noosea, 'Jachíhiire mpiindi kiduudi vii si muri kuunyona tuku, na jachíhiire mpiindi

kiduudi vii kuunyona muri wuu?" 20 Kimaari kaa noovawýíira, nyuunyu rira muri no myaa, maa kaa, vaantu va weeru vyeenda vari. Kuvisuula muri, maa kaa, kuvisuula kwaanyu kuva kuri kuvyeenda. 21 Muuntu muki ^yootamanya no kiichungula avisúulaa sa mpiindi yo turikira yafíkire. Maa kaa, ^ari humula kiichungula, si akúmbukiraa usuungu tuku sa avijaa na cheeru sa aréetire mwaana na aha weerwii. 22 Viivyo, nyuunyu mwatiite usuungu haaha, maa kaa, ^ndiri kuuja kei na kwaanyu, kuva muri na cheeru mitimii. Aho, kusiina ^ari daha seyya ikyo cheeru mitimii yaanyu tuku. 23 Sikú iyo ^iri fika, si mukaanóombire kiintu chochoosi tuku. Kimaari kaa noovawýíira, chochoosi ^muri loomba Taáta waani kwa irina raani, vaheera ari. 24 Furu haaha si munaloomba chochoosi kwa Taáta kwa irina raani tuku. Loombi, naanyu heewa muri, sa kuvyeenda kwaanyu kukiimane. 25 Noovawýíira aya masáare kwa símo. Mpiindi kuuja yiise, si ndiri luusika na nyuunyu kwa símo tuku, vapusurira ndiri pwaa ^vyeene Taáta waani ari. 26 Sikú iyo, muloomba muri Taáta kwa irina raani. Si noosea valoombera ndiri kwa Taáta kipaango chaanyu tuku. 27 Taáta mweeneevyo aveenda nyuunyu, sa nyuunyu mwaanyenda niini, na mwaanduma nafuma kwa Taáta. 28 Nafuma kwa Taáta nkuuja na kuri weeru, maa kaa, haaha looka niise fuma kuri weeru, na hinduka niise na kwa Taáta." 29 Aho, vapooji vaachwe vakamusea, "Haaha wooluusika pusu, si wootumila símo tuku. 30 Haaha tatáangire weewe wamányire kira kiintu, na baa kusiina ^choobweeyya muuntu yoyoosi akuurye chochoosi tuku. Ayo, noo yabwéeyiirye turume weewe wafuma kwa Mulungu." 31 Yéesu akavasea, "Haaha mwarúmire wuu? 32 Mpiindi yaséngerire, kei yahúmwiire fika. Paswa muri, kira muuntu na kaayii kwaachwe, na kuundeka muri niimweene. Maa kaa, si ndiri niimweene tuku, sa Taáta waani ni hamwi ari na niini. 33 Navawýíire masáare aya, sa muve na mwiikalo muuja mitimii yaanyu, sa viintu muri kiintu kimwi na niini. Kuri weeru turikiriwa muri, maa kaa, koofi tuku, sa niini niisiinda weeru."

17 Yéesu ^akahumule luusa aya, akalaanga kurumwii, akasea, "Taáta, ira mpiindi yaani yafíkire. Mubweeyiirye nkongojima Mwaana waako, sa Mwaana waako ne akubweeyiirye

nkongojima. 2 Weewe waampeera wiimiriri wo longoola vaantu voosi va weeru, sa nivaheere nkaasu ya siku ^jisiina uhero vara voosi ^waampeera. (aiōnios g166) 3 Iyo nkaasu ya siku ^jisiina uhero noo ihi, vakutaange Muluungu weemweene wa kikomi, na vamutaange Yéesu Kirisitu, ^mutuma kuri weeru. (aiōnios g166) 4 Niini nakubweeyirya nkongojima ko kiimikirirya ura murimo ^waampeera ntumame. 5 Ee Taáta, haaha nookuloomba mbweeyirya nkongojima mbere yaako, nkongojima ira ^nijáa noyo mpiindi ^tújáa hamwi na weewe, mpiindi si ^tújáa unuumba weeru. 6 Taáta nakuvaryula ^vyeeene uri kwa vaantu vara ^waampeera fuma kuri weeru. Ava vaantu ni vaako vajáa, na ukampeera niini vakava vaani. Voovo vakwaatyá isáare raako. 7 Haaha vatángire viintu vyoosi ^waampeera ni kwaako vyafuma, 8 sa niini navaheera isáare rira ^waampeera, novo varihokera. Voovo vataanga kikomi niini nafuma kwaako, na kei varuma ni weewe waantuma. 9 Noovaloombera avo, sa ni vaantu vaako. Si noovaloombera vaantu voosi va weeru tuku, kiri vyoova jeyyo, noovaloombera avo ^waampeera. 10 Vaantu voosi ^ndiri novo, ni vaako, na voosi ^uri novo ni vaani. Novo vookuumbweeyirya nkongojima. 11 Haaha niini kiinuka niise aha weerwii nuuje na kwaako, maa kaa, ava vaantu vaako vakaari aha weerwii. Taáta Múja, nookuloomba uvimirire kwa ngururu ja irina raako ^waampeera, sa vave kiintu kimwi ja niini na weewe viintu turi kiintu kimwi. 12 Mpiindi ^nijáa novo, navimiriráa kwa iro irina ^waampeera. Navimirira vyabooha. Kusiina ^arimira tuku, ni ura umudu vii, yeeye ajáa ni wo malwa sa Masáare ^Yari Mpeho yakiimane. 13 Taáta haaha ni na kwaako nookuuja. Maa kaa, ni luusa niise masáare aya, viintu ^nkaari aha weerwii, sa vave na cheeru ^chakiimana mitimii yaavo. 14 Niini navawiyira vapooji vaani isáare raako, maa kaa, weeru yavasula sa viintu voovo si va weeru, ja niini viintu si ndiri wa ihi weeru. 15 Niini si nooloomba uvaseyye aha weerwii tuku, maa kaa, nooloomba uvimirire fuma kwa ura Muvi. 16 Voovo si vari va ihi weeru tuku, ja niini viintu si ndiri wa ihi weeru. 17 Taáta, isáare raako ni kikomi, jeyyo, vatalarye vaantu vaako kwa kikomi ikyo. 18 Ja viintu ^waantuma niini kuri weeru, viivyo baa niini navatuma kuri weeru. 19 Haaha ni kwiitalarya niise sa voovo, sa voovo novo

vatalariwe kikomi. 20 Taáta si nooloomba sa ava vapooji vaani vii tuku, maa kaa, noovaloombera baa vara ^vari kuunduma, so teera ukiindya waavo. 21 Taáta nooloomba voosi vave kiintu kimwi, ja viintu niini ^ndiri kiintu kimwi na weewe, na weewe ^uri kiintu kimwi na niini. Kei nooloomba vave kiintu kimwi na suusu, sa weeru itaange ni weewe ^waantuma niini. 22 Nkongojima ira ^waampeera, naani navahire, sa vave kiintu kimwi, ja viintu suusu ^turi kiintu kimwi. 23 Niini ni kiintu kimwi ndiri novo, na weewe ni kiintu kimwi uri na niini. Nooloomba vave vakiimana hamwi, sa kwa njira ihi, weeru yoosi itaange weewe waantuma, na waveenda ja ^vyeeene waanyenda niini. 24 Taáta, ni mpiima yaani ava ^waampeera vave hamwi na niini hara haantu ^ndiri. Sa voone nkongojima yaani ira ^waampeera, sa waanyenda, baa mwaariryo wa weeru si unaviikwa. 25 Taáta Múwoloki, baa neembe weeru si ikamányire, niini nakumányire, na ava vamányire weewe waantuma. 26 Niini navakiindya ^vyeeene uri, na kei tuuba ndiri kubweyya jeyyo, sa vaveende vaanaavo ja ^vyeeene waanyenda, kei niini nive kiintu kimwi novo.”

18 Yéesu ^akahumule kuluusa masáare ayo, akiinuka na vapooji vaachwe, maa vakadoma na firiro ya ilolo ra Kediróoni. Uko kujáa kwatiite iwunda ra miseitúuni. Yéesu na vapooji vaachwe vakiingira aho iwundii. 2 Yúuda ura ^amuvarinduka Yéesu, ajáa ahamányire aho haantu, sa Yéesu na vapooji vaachwe vadomáa kweene na aho. 3 Yúuda akuja na aho iwundii alóngoriire mpuka ya valwi nkoondo va Kirúumi, na vamwi va vatumami fuma kwa vakúulu va veeneisi va Ijuva na Mafarisáayo. Vara valwi nkoondo na vatumami vajáa vakwátiriire vimuri, masasaanku na mata. 4 Yéesu ajáa amányire yoosi ^yari mufumira. Akiturirya mbere yaavo, maa akavasea, “Ani moomusaakira?” 5 Voovo vakamusea, “Yéesu wa Nasaréeti.” Yéesu akavasea, “Noo niini.” Aho, Yúuda ura ^amuvalanduka, ajáa ímire hamwi na vara vavi. 6 Yéesu ^akavasee “Noo niini,” vakahinduka na nyuma, maa vakawya na isi. 7 Akavuurya kei, “Ani moomusaakira?” Novo vakamusea, “Yéesu wa Nasaréeti.” 8 Yéesu akavasea, “Nahúmwiire kuvawiyira noo niini. Kooni mookuunsaakira niini, vareki ava viilookere.” 9 Masáare aya ^yafumira sa isáare

rira [^]alúusa rikiimane, “Vara [^]waampeera si hooni toola [^]shahídi wa [^]vi waani. Maa kaa, namutaaha baa [^]umwi vii [^]tuku.” 10 Simóoni kooni nalúusire kimáári, sa che waanváire?”

Peéteri ajáa atiite nyaasuka njatwii. Akakuula, 24 Aho, Anáasi akamutwaala Yéesu na kwa maa akamutema kutu kwa kulume mutúmwa Kayáafa mweeneisi mukuulu, kunu akaari wa mweeneisi mukuulu, kukadumuka dúú. achúungirwe. 25 Mpiindi Simóoni Peéteri [^]ajáa [^]ímire yookoota mooto, vamwi va vara [^]vajáa [^]awáa. 11 Aho, Yéesu akamusea Peéteri, aho, vakamuurya voosea, “Eri, weewe si [^]umwi “Fyuririra nyaasuka yaako na njatwii. Eri, si wa vapooji vaachwe [^]tuku wuu?” Yeeye akasiita wootaanga nasaakwa ninywe ndavo ya uturikiri, yoosea, “Aka, niini [^]tuku.” 26 Umwi wa vatumami ja [^]vyeeene Taáta aampeera nturikiriwe [^]tuku va mweeneisi mukuulu, munda na [^]ura [^]ajáa wuu?” 12 Aho, mpuka ya valwi nkoondo na adumulwa kutu ni Peéteri, akamusea, “Eri, si mukúulu wa vakúulu vaavo, na vatumami va nakwiine kura iwundii uri hamwi na Yéesu [^]tuku vakúulu wa Vayahúudi, vakamukwaata Yéesu, wuu?” 27 Peéteri akasiita kei, haaho nkukulume maa vakamuchuunga. 13 Vakamutwaala ta na ikaviika. 28 Aho, vakamusumula Yéesu fuma kwa Kayáafa, maa vakamutwaala furu ijuumbii ra kitemi ra gávana Piláato. Mpiindi ijo, ni namutóondo uchiku kujáa. Vayahúudi si viingiraa na nyuumbii [^]tuku, sa vadiire kuva na njeo, aho, vadahe kurya chóorya cha Paásika. 29 Sa jeyyo, Piláato akafuma na weerwii haantu [^]vajáa, maa akavuurya, “Eri, uhu muuntu che abwéeyiirye moomusitaakya kwaani?” 30 Yéesu furu balásii ya nyuumba ya mweeneisi Voovo vakamusea, “Ngaari uhu muuntu si mukuulu. 16 Maa kaa, Peéteri ajáa [^]ímire abwéeyiirye kiintu kivi, ngaari si tamureetire weerwii, mbarimbari ya muryaango. Aho, [^]ura na kwaako [^]tuku.” 31 Aho, maa Piláato akavasea, mupooji wiingi [^]ajáa amányirwe ni mweeneisi “Musumuli nyuunyu, mukamulamurire kwa mukuulu, akafuma na weerwii, akalúusika na Miiro yaanyu.” Maa kaa, Vayahúudi vakamusea, muuntu muki [^]umwi [^]imiriira aho muryaangwii, “Suusu tusiina wiimiriri wo kulaa muuntu maa akamurekera Peéteri iingire na nyuumbii. yoyoosi [^]tuku.” 32 Ayo yabweeyiwa jeyyo, sa 17 Ura muuntu muki akamuurya Peéteri, “Eri, rira isáare [^]alúusa Yéesu ni inkwya iri jooli ari weewe naawe si [^]umwi wa vapooji va uhu kukwya, rikiimane. 33 Aho, Piláato akiingira muuntu [^]tuku wuu?” Peéteri akamusea, “[^]Tuku, na ijuumbii raachwe, akamwaanirira Yéesu, aka niini [^]tuku.” 18 Sa viintu kujáa na mpeho, vara maa akamuurya, “Eri, weewe uri mutemi wa Vayahúudi wuu?” 34 Yéesu akamusea, “Aya vatumami na valukaluka va mweeneisi mukuulu [^]vajáa vakóriirye mooto wa makala, [^]ímire vookoota. Peéteri ne ajáa [^]ímire hamwi novo, viimire yookoota mooto. 19 Mpiindi jiijo, mweeneisi mukuulu akamuurya Yéesu masáare ya vapooji vaachwe, na masáare ya ukiindya waachwe. 20 Yéesu akamusea, “Niini nalúusaa masáare yaani kiweerwii kwa kira muuntu. Siku joosi nakíndyaa sinagógii na Kaayii Njija ya Ijwa, haantu Vayahúudi [^]vari foo [^]vijijingaa. Niini si nalúusaa kiintu chochoosi kimbiso [^]tuku. 21 Sa che wookuunjurya niini? Vuurye vara [^]vateera kira [^]nakíndyaa. Voovo vamányire kira [^]nalúusaa.” 22 Yéesu [^]akalúuse jei, [^]umwi wa valukaluka [^]ajáa [^]ímiire heehi ne, akamavaa ikóofi, maa akamusea, “Eri, jei noo [^]vyeeene wuúyirya mweeneisi mukuulu wuu?” 23 Yéesu akamusea, “Kooni nalúusire kiintu [^]chaviha, yaani.” 38 Piláato akamusea Yéesu, “Kimáári

noo che?” Aho, Piláato ákaluuse jeyyo, akafuma na weerwii, maa akiita noo vasea valongooli va Vayahúudi, “Niini si nookoona ùvi wowoosi kwa ùhu muuntu tuku. **39** Maa kaa, nyuunyu mwatiite tuuva yo loomba nimurekere muuntu ùmwi ámoosaaka fuma munyololwii, mpiindi ja ìhi ngovi ya Paásika. Eri, saaka mwiise nimuchungurire mutemi wa Vayahúudi wuu?” **40** Maa kaa, voovo vakatulatuula isóso voosea, “Ùhu tuku, tuchungurire Baráaba.” Ùhu Baráaba ni muvarinduki wa wiimiriri wa Kirúumi ajáa.

19 Aho, Piláato akalairirya Yéesu anuswe mijeléedi, maa valukaluka vakamuvaa. **2** Valwi nkoondo vakaluka kisasaavo cha miíwa, vakamuvikira mutwii na kei vakamurwiika ingo ya kitemi ári gyaa. **3** Vakava vootamanya na mbere ya Yéesu, maa de vandomuluumbya ko muhenchula voosea, “Lumbi niijo ee mutemi wa Vayahúudi,” kuu voomulatula makóofi. **4** Piláato akafuma kei na weerwii, akavasea vara vaantu ávajáa vijíingire aho, “Laangi, namurétire Yéesu na kuu weerwii kei, sa mutaange niini si nookoona ùvi wowoosi kwaachwe tuku.” **5** Aho, Yéesu akafuma na weerwii kuu iivíkiire kisasaavo cha miíwa, na ira ingo ári gyaa. Piláato akavasea, “Laangi, muuntu mweeneevyo ni ùhu!” **6** Vakúúlu va veeneisi va Ijva na valukaluka ávakamoone Yéesu, vakatulatuula isóso voosea, “Muning’in’ye musalábii fúuru akwye! Muning’in’ye musalábii fúuru akwye!” Piláato akavasea, “Musumuli nyuunyu mukamuning’in’ye, niini si nookoona ùvi wowoosi kwaachwe tuku.” **7** Vayahúudi vakamusea Piláato, “Suusu tatiite Mwiiro, ùwo Mwiiro wasea, yoosaakwa akwye sa yoosea yeeye ni Mwaana wa Muluungu.” **8** Piláato ákateere jeyyo, akoofa munumunu kulookya. **9** Akiingira kei na ijuumbii raachwe ra kitemi, maa akamuurya Yéesu, “Hai wafuma?” Maa kaa, Yéesu akakirinya sawu, si aluusa isáare roroosi tuku. **10** Piláato akamusea, “Si woosaaka kuuyirya tuku wuu? Si wootaanga natiite wiimiriri wo kurekera, na wiimiriri wo kuning’in’ya musalábii fúuru ukwye tuku wuu?” **11** Yéesu akamusea, “Weewe ngaari usiina wiimiriri wowoosi mweeri yaani tuku, ngaari si wooheewa ni Muluungu. Sa jeyyo, ùra áanvíikire mikonwii yaako, atiite ùvi kulookya.” **12** Piláato ákateere jeyyo, akaanda

saakira njira yo murekera Yéesu. Maa kaa, Vayahúudi vakatulatuula isóso voosea, “Kooni wamurekiire muuntu ùhu, weewe si ùri kijeengi cha Kaisári tuku. Muuntu yoyoosi áibwéeyaa mutemi, amusiitaa Kaisári mutemi wa Rúumi.” **13** Piláato ákateere aya masáare, akamureeta kei Yéesu na weerwii. Akiikala ichuumbii raachwe ro lamurira ári haantu áhaséwaa Mutambalala wa Iwye, na Kieburanía Gabáata. **14** Haaha siku iyo, ni siku yo kiimya neeja ngovi ya Paásika ijáa, na ijáa yafíkire mpiindi ja mpoloonge. Piláato akavasea Vayahúudi, “Mutemi waanyu nu aha.” **15** Maa kaa, voovo vakatulatuula isóso voosea, “Museyye! Museyye! Muning’in’ye musalábii fúuru akwye.” Piláato akavuurya, “Eri, moosaaka nimuning’in’ye musalábii mutemi waanyu wuu?” Vakúúlu va veeneisi va Ijva vakamusea, “Suusu tusiina mutemi wiingi tuku, tatiite Kaisári vii.” **16** Aho, Piláato akamukwaatya Yéesu mikonwii ya Vayahúudi, sa ávakamuning’in’ye musalábii fúuru akwye. Aho, valwi nkoondo vakamusumula Yéesu. **17** Yéesu akavereka musaláaba waachwe, akakwaata njira yo doma na haantu áhaánirirwaa Goligóota na Kieburanía, noo kusea Kisáaya cha Mutwe. **18** Aho, noo haantu ávamuning’in’ya musalábii fúuru akakwa. Vaantu vaviri vajáa vaning’iniwa hamwi ne, kira muuntu musalábii waachwe, ùmwi mukono wa kulume, na wiingi mukono wa kumooso, ne Yéesu katikati. **19** Piláato akalairirya yaandikwe masáare na yaviikwe mweeri ya musaláaba. Masáare ayo ni jei yajáa yasea, “Yéesu wa Nasaréeti, mutemi wa Vayahúudi.” **20** Masáare aya, yajáa yaandikwa kwa nduusika ya Kieburanía, Kirúumi na Kigiríki. Vayahúudi ávari foo vasomáa ayo, sa haantu ávajáa vamuning’in’ya musalábii fúuru akakwa ni heehi kujáa na múuji wa Yerusaléemu. **21** Vakúúlu va veeneisi va Ijva va Vayahúudi vakamusea Piláato, “Kaandika, ámutemi wa Vayahúudi tuku, andika jei, ámuuntu ùhu ase, niini ndiri mutemi wa Vayahúudi.” **22** Piláato akavasea, “Ácheene niini naandikire, naandikire!” **23** Valwi nkoondo ávakamule kumuning’in’ya Yéesu musalábii, vakatoola ingo jaachwe, maa vakajigava malundu yani. Kira mulwi nkoondo akasumula ilundu rimwi. Nkáancho yaachwe ijáa yachamirirwa ko domerera fuma mweeri fúuru isi, na ijáa isiina muláwo tuku.

Noyo vakiitoola. 24 Vakiiwyiira voosea, “Kari twiimoole ihi nkáancho tuku, hendi tuvae mbare sa tutaange ni ani ari kiisumula.” Aya yafumira sa Masáare ^Yari Mpeho yakiimane ja ^vyeeene yasea, Viigavira ingo jaani, na nkáancho yaani vakiivaira mbare. Jeyyo, noo ^vyeeene valwi nkoondo vabweeyya. 25 Heehi na misaláabii wa Yéesu, kujáa kwatiite Maríia íyo waavo, mwaanaavo na íyo waavo, Maríia muki wa Kiléepa na Maríia Makidaléena. 26 Yéesu akamoono íyo waavo íimire aho, hamwi na mpooji waachwe umwi. Uhu mpooji Yéesu ajáa amweenda. Jeyyo, akamusea íyo waavo, “Íyo, laanga, uwo haaha ni mwaana waako.” 27 Aho, akamusea ura mpooji, “Laanga, uwo haaha ni íyo waanyu.” Keende mpiindi ira, ura mpooji akamusemula íyo waala Yéesu, akiita kiikala kwaachwe. 28 Ayo ^yakalooke, na kunu Yéesu yootaanga ahúmwiire tumama murimo waachwe, akasea, “Nakálukirwe,” sa Masáare ^Yari Mpeho yakiimane. 29 Aho, kujáa kwatiite bakúuri ^imémire diváai ^yasasuka. Vakatakya kiintu kiri monyomonio diváai ^yasasuka, vakatuungirirya nkomii ya faai, maa vakamuheera Yéesu mulomwii. 30 Yéesu ^akasaire ira diváai ^yasasuka, maa akasea, “Yakíimíne.” Aho, akiinamya mutwe waachwe, maa akawulala. 31 Siku ira, ni siku yo kiimya neeja ngovi ya Paásika íjáa, na Sabáato ira ni nkúúlu íjáa. Vayahúudi si vasaakáa miviri ichaale misaláabii siku ya Sabáato tuku. Sa jeyyo, vakamuloomba Piláato, vaantu vara ^vajáa vaníng’iniwe misaláabii, mawulu yaavo yawunwe, na miviri yaavo iseyyiwe misaláabii. 32 Valwi nkoondo vakatamanyia, vakawuna mawulu ya muuntu wa ncholo na wa kaviri wa vara ^vajáa vaníng’iniwe fuuru vakwe hamwi na Yéesu. 33 Maa kaa, ^vakafike kwa Yéesu, vakashaana awúliire. Sa jeyyo, si vamuwuna mawulu yaachwe tuku. 34 Kiri vyoova jeyyo, umwi wa valwi nkoondo akamutunga na ichimu lvarwii, aho, sakami na maaji vikafuma. 35 Muuntu ^oona masáare aya noo ^mweene ayaluusa, na kira ^oonekya ni cha kimáári. Uhu ayaluusa masáare aya, amányire masáare aya ni ya kimáári, na yovoonekya nyuunyu sa murume. 36 Aya yafumira sa Masáare ^Yari Mpeho yakiimane ja ^vyeeene yaluusa, “Kusiina ikúfa raachwe ^riri wunwa tuku.” 37 Kei Masáare ^Yari Mpeho haantu híngi yasea, “Moona vari ura ^vamutunga.”

38 Kujáa kwatiite muuntu umwi ^aséwaa Yooséefu fuma múuji wa Arimatáaya. Yeeye ni mpooji wa Yéesu ajáa wa kimbiso, sa avoofáa Vayahúudi. Yeeye akatamanyia na kwa Piláato akitooolomba muviri wa Yéesu sa akumtaahe. Piláato akamurumira, maa Yooséefu akiita kuusumula muviri wa Yéesu. 39 Nikodéemu ura aho ncholo ^ajáa adoma na kwa Yéesu nuuchiku, akareeta makuta ya idumbaasi ^yasaangiwa na manemáane ja kilo makumi yatatu. 40 Vakasumula muviri wa Yéesu, vakufarimbirira na sáanda ya kitáani, kunu voochaka yara makuta ^yanyukira, ja viintu tuuva ja Vayahúudi jo taaha ^jiri. 41 Heehi na aho haantu Yéesu ^ajáa aníng’iniwe misaláabii fuuru akakwya, kujáa kwatiite iwunda. Aho iwundii, kujáa kwatiite mbiríira ya mpaanga ifya ^yabokwa mwaalaliwyii si ^inataahwa muuntu. 42 Sa viintu siku iyo ni siku ya Kiyahúudi yo kiimya neeja Sabáato íjáa, na sa viintu iyo mbiríira íjáa heehi, vakamutaaha Yéesu aho.

20 Namutóondo uchiku wa siku ya Jumapíiri, viintu kukaari chi chi, Maríia Makidaléena akatamanyia na mbiríirii ya mpaanga ^yabokwa mwaalaliwyii kuuntu Yéesu ^ataahwa. Kura, akashaana rira iwe ^rakanikirira mbiríira, raséyyiwe fuma muryaangwii wa mbiríira. 2 Jeyyo, akafuma itíijo fuuru kuri Simóoni Peéteru, na kwa ura mpooji wíngi Yéesu ^ajáa amweenda. Aho, maa akavasea, “Vamuséyyiire Mweenevyoosi mbiríirii, na si tootaanga haantu ^vamuvíikire tuku!” 3 Jeyyo, Peéteru na ura mpooji wíngi vakafuma itíijo voodoma na mbiríirii. 4 Voosi vaviri vatíijáa, maa kaa, ura mpooji akamulooka Peéteru, na akava wa ncholo kufika mbiríirii. 5 ^Akafike, akasungirira mbiríirii, akoona ntaami ja sáanda ya kitáani ivarwii, maa kaa, si híngira na mbiríirii tuku. 6 Aho, Simóoni Peéteru akauja nyuma, akahululuka na mbiríirii. Ne akoona jira ntaami ja sáanda ya kitáani jiri ivarwii. 7 Kei, akoona ira ntaami ^íjáa yachuungwa mutwii wa Yéesu, iri kisima na jira ntaami híngi, yaárirwe na ivarwii. 8 Aho, ura mpooji ^ajáa afíkire wa ncholo akíngira na mbiríirii, akoona na akaruma. 9 Mpiindi ijo, vapooji vajáa vakaari taanga Masáare ^Yari Mpeho ^vyeeene yaluusa, Yéesu ni mpaka afufuke fuma inkwyii. 10 Aho, avo vapooji vakahinduka na kaayii. 11 Maa kaa, Maríia Makidaléena akachaala íimire

vara vapooji viivaachwe vakamusea, “Tamwĩine Mweeneeyoosi.” Maa kaa, Tomáasi akavasea, “Kooni si nĩne nkoru ja misumári mikonwii yaachwe, na nkwaate ijo nkoru na imaamba raani, na nvũke mukono waani luvawii lwaachwe, si ndiri ruma tuku.” 26 Sikũ inaani ĵikalooke, vapooji va Yéesu kei vajáa hamwi nyuumbii. Sikũ iyo, Tomáasi ne ni hamwi ajáa novo. Aho, Yéesu akũũja kunũ miryaango ichúungirwe. Akiima kati na kati yaavo, maa akasea, “Mwiikalo mũũja ẽve na nyuunyul!” 27 Aho, akamusea Tomáasi, “Viika imaamba mikonwii yaani, woone mikono yaani. Wolola mukono waako ukwaate luvawii lwaani. Kari ẽve na wiikoveriri kei tuku, maa kaa, urume.” 28 Tomáasi akamusea, “Mweeneeyoosi waani, na Mũluũngu waani!” 29 Yéesu akamusea Tomáasi, “Urũmire sa viintũ wanyĩine wũũ? Vatalariwa vara si ʼvaanyona, maa kaa vaanduma.” 30 Yéesu abweeya ishára na myuũjisa ʼĩri foo miiswii va vapooji vaachwe, ʼmyeene si yaandikwa aha kitáabwii. 31 Maa kaa, ihĩ yaandikwa sa murume Yéesu noo Masía, Mwaana wa Mũluũngu, na sa kwa njira yo muruma, mũve nkaasũ kwa irina raachwe.

117

^aandaa murimo, aho, akiifweitira na irivii. na akuurya, “Mukulu, ni ani ^ari kuvarinduka?”
 8 Vara vapooji viingi vakuuja na mashwa 21 Peeteri ^akamoone uwo mupooji, akamuurya
 kunu vooruta njwaavu ^jimémire soompa. Si Yésu, “Mukulu, na uhu ne jooli?” 22 Yésu
 vajaa kuli na mbarimbari tuku, ni ja mawulu akamusea, “Kooni noosaaka achaa ari nkaasu
 igana rimwi vii vajaa. 9 ^vakafike mbarimbari fuuru siku ^ndiri hinduka, chaako che? Weewe
 ya iriva haantu ^huuma, vakoono mooto wa ntuuba niini.” 23 Sa jeyyo, fwefwe ikeenera
 makala na soompa na mikáate ^yookiwe mweeri kwa vapooji ^vari foo, kusea uhu mupooji si
 yaachwe. 10 Yésu akavasea, “Reeti jimwi ja ari kukwya tuku. Maa kaa, Yésu si alusa uwo
 soompa ^mukwáatire haaha vii.” 11 Simóoni mupooji si ari kukwya tuku, kiintu ^alusa
 Peeteri akaambuka na mashwii, akaruta lura ni iki, “Kooni noosaaka ave nkaasu fuuru
 lwaavu fuuru mbarimbari haantu ^huuma siku ^ndiri hinduka, chaako che?” 24 Mupooji
 Lujáa lwamémire soompa nkuulu igana rimwi, uhu, noo ayoonekya kikomi masáare aya na
 makumi yasaano na itatu. Baa neembe soompa ayaandika. Na suusu tamányire aya ^oonekya
 jijáa jamema jeyyo, lwaavu si lwaatuka tuku. ni ya kimáari. 25 Kwatiite masáare yiingi ^yari
 12 Yésu akavasea vapooji vaachwe, “Yeendi foo ^atumama Yésu. Ngaari yoosi yaandikwa,
 murye cha mutóondo!” Kusiina baa umwi ngaari weeru yoosi si yatoosha kuvikira vitáabu
 ^adaha kumuurya kusea, “Weewe uri ani?” ^viri kaandikwa tuku.
 tuku. Ava vajaa vataanga ni Mweenevyoosi. 13
 Yésu akaseesa, akatoola ura mukáate, maa
 akavaheera. Akabweeya vivira baa na jira
 soompa. 14 Uhu ni lwa katatu Yésu avafumira
 vapooji vaachwe, keende ^akafufule. 15
 ^Vakahumule kurya, Yésu akamuurya Simóoni
 Peeteri, “Eri, Simóoni mwaana wa Yooháani,
 waanyenda kulookya ava viivaako wuu?”
 Simóoni akasea, “Hii Mukulu, weewe wamányire
 nakweenda.” Yésu akamusea, “Riisha muundi
 jaani.” 16 Yésu akamuurya kei, “Simóoni
 mwaana wa Yooháani, waanyenda wuu?”
 Peeteri akasea, “Hii Mukulu, weewe wamányire
 nakweenda.” Yésu akamusea, “Laanga muundi
 jaani.” 17 Yésu akamuurya Peeteri lwa katatu,
 “Simóoni mwaana wa Yooháani, waanyenda
 wuu?” Peeteri akiirya kisho, akavisuula sa
 viintu Yésu ajáa amúriirye lwa katatu,
 “Waanyenda wuu?” Peeteri akamusea Yésu,
 “Mukulu, weewe wamányire yoosi, wamányire
 niini nakweenda.” Yésu akamusea, “Riisha
 muundi jaani. 18 Kimaari kaa nookuwyiira,
 mpiindi ^ujáa mutavana, wiichuungáa ingo
 jaako na watamanyáa na haantu ^woosaaka.
 Maa kaa, ^uri kuva moosi, wolola uri mikono
 yaako, na muuntu wiingi kukuvikira ari ingo
 jaako, na kutwaala ari haantu si ^woosaaka.”
 19 Yésu alusa aya, koonekya inkwya ^ari
 kukwya Peeteri, na mubweeyirya ari Mulungu
 nkongojima. Aho, Yésu akamusea Peeteri,
 “Ntuuba!” 20 Aho, Peeteri akiilorera, akamoona
 mupooji yoovatuuba. Uhu mupooji Yésu
 ajáa amweenda. Uhu noo ura ^ajáa iisikirirya
 kipeembii cha Yésu mpiindi ^varijáa kiiwulo

Mirimo ya Vatumwi

1 Toofili mwanawiitu, kura kitáabwii ^chalongoola, nakwaandikira masáare yoosi Yéesu ^aanda tumama no varyiula **2** fúuru siku ira ^akasumulwe na kurumwii. Ajáa de asumulwe na kurumwii, avalairirya vatumwi vaachwe ^avasaawula kwa njira ya Mutima Múuja. **3** Kwa siku makumi yani keende ^akafufuke, avafumira vatumwi vaachwe ^vari foo kwa njira ^joonekya kikomi yeeye ni mooyo ajáa. Kei avakiindyáa masáare ya Utemi wa Múlungu. **4** Mpiindi imwi kati ^ajáa novo, ajáa avalairirya yoovasea, “Kari mufúmaa múujii wa Yerusaleému tuku, mumwwojere mumunu Mutima Múuja ura Taáta waani ^ajáa iichuunga kavaretera ari, ura ^mwateera fuma kwaani. **5** Yooháani Mubatisáaji abatisáa vaantu na maaji, maa kaa, siku ingai vii ^jookúja, nyuunyū batisiwa muri na Mutima Múuja.” **6** Mpiindi vatumwi ^vajáa viijiringire hamwi na Yéesu, vakamuurya voosea, “Eri, Mukúlu, mpiindi iji noo uri tuhindirira suusu Viisiraéeli utemi wuu?” **7** Maa kaa, Yéesu akavasea, “Siku na mpiindi si murimo waanyu kutaanga tuku, iro ni ra Taáta ^ari viika kwa wiimiriri waachwe. **8** Maa kaa, muri hokera ngururu mpiindi Mutima Múuja ^ari kúja na kuri nyuunyū, kava muri vara ^voónekya kikomi chaani múujii Yerusaleému, kwa isi yoosi ya Yudeéa na Samaría na fúuru utulo waasi.” **9** ^Akahumule kulúsika ayo, hahara akasumulwa na kurumwii, vatumwi voosi nti ^voomona. Aho, ichu rikamukunikirira, si vamoona kei tuku. **10** Nti ^vajáa vakaari voolaanga kurumwii koonka ja ^vyeeene yootamanya na kurumwii, koonka vaantu valume vaviri viivikiire ingo njeru vakiima mbarimbari yaavo! **11** Avo vaantu vakavasea, “Ee vaantu va Galiláaya, sa che mwiímire aha no laanga kurumwii? Yéesu asúmwiirwe kudoma na kurumwii fuma kuri nyuunyū, hinduka ari jeyyo ja ^vyeeene mumwíne yootamanya na kurumwii.” **12** Hara, vatumwi va Yéesu vakahinduka na Yerusaleému fuma Luulwii lwa Miseitúuni. Fuma luulwii fúuru Yerusaleému, ni luyeendo lwa siku ya Sabáato lujáa. **13** ^Vakiingire múujii, vakaambuka na gorófii kuantu ^viikaláa. Ava noo vajáa aho, Peéteru, Yooháani, Yaakúupu, Anderéa na Filípi, Tomáasi, Batolomáayo na

Matáayo, Yaakúupu sha Alufáayo, Simóoni Selóote na Yúda sha Yaakúupu. **14** Avo voosi viijiringáa kumuloomba Múlungu na muryungu umwi. Baa kei, vajáa vamwaari vaantu vaki viingi baa na Maríia íyo waala Yéesu na vanduu vaachwe. **15** Siku imwi vaantu igana rimwi na makumi yaviri vajáa viijiringire, aho, Peéteru akiima kati na kati ya vaantu ^vamura Yéesu. Akavasea, **16** “Vanaviitu, Masáare ^Yari Mpeho yakiimana, kwa kira Mutima Múuja ^aluusa ko tweera mutemi Daúdi mweeri ya ayo masáare ya Yúda ^mweene avalongoola vara ^vamukwaata Yéesu. **17** Yúda ni umwi wiiswi ajáa, na suusu tatumamáa ne murimo uhu wa Múlungu hamwi ne. **18** Yúda awula iwunda na jira mpía ^apata kwa nteendo mbi. Na mpiindi ^ajáa uko aawya na inda, na inda yaachwe yaatuka mpaka matuumbu yakitika na weerwii. **19** Masáare aya, yajáa yeenera Yerusaleému yoosi. Sa jeyyo, vakaraanirira iro iwunda Akelidáama, noo kusea, ‘Iwunda ra Sakami.’ **20** Kitáabu cha Sabúuri chaluusa, ‘Nyuumba yaachwe ichaale ntuhu, kari kave na muuntu ^ari chaala aho tuku.’ Kei kwaandikwa, ‘Haantu haachwe hasumulwe ni muuntu wiingi.’ **21** Sa jeyyo, toosaakwa tusaawule muuntu wiingi ^iituubáa na suusu mpiindi joosi Yéesu Mweenevyoosi ^ajáa na suusu. **22** Uwo asaakwa ave ura ^avíjaa na suusu keende Yéesu ^akabatisiwe ni Yooháani Mubatisáaji fúuru siku asumulwa na kurumwii. Ura ^ari saawulwa, yoosaakwa ave ura ^oona hamwi na suusu kufufuka kwa Yéesu.” **23** Hara vakaluusa marina ya vaantu vaviri. Yooséfu ^asewáa Barisába irina riingi noo Yústo akemerwáa na wa kaviri Matíási. **24** Aho, vakaluusika na Mweenevyoosi voosea, “Mweenevyoosi, weewe umányire mutima wa kira muuntu. Tulaire kati ya ava vaviri ni ani ^umúsáawiire, **25** sa asumule murimo wa utumi ^mweene warekirwé ni Yúda. Yeeye ^akakwe atamanya na kuantu yeeye ^asaakwa adome.” **26** Vakasaawula ko vaa mbare, na mbare ikamuwyiira Matíási. Jeyyo Matíási akasaangira na vatumwi vara viingi ikimi na umwi.

2 Siku ya ngovi ya Pentekóste ^ikafike, vaantu voosi ^vamura Yéesu vajáa viijinga haantu hamudu. **2** Koonka, ikateereka sawúti fuma kurumwii ja ya ihúmbuuto ikulukulu

yooruma. Iyo sawúti ikamema nyuumba
 ^ng'eene viikaláa. 3 Hahara, vakoonu viintu ^viri
 ja luriijo lwa mooto. Ulo luriijo lukiikerakera na
 lukiikala mweeri ya kira muuntu. 4 Vaantu voosi
 ^vajáa aho, vakahokera Mutima Múuja, vakaanda
 luusika nduusika jiingi, ja ^vyeeene Mutima
 Múuja ajáa avahera ngururu jo luusika. 5 Haaha
 aho Yerusaleemu, kujáa kwatiite Vayahúudi
 ^vamutuubáa Muluungu. Avo vajáa vafúmire
 isi joosi vuu ja weeru. 6 ^Vakateere iyo sawúti,
 vakadoma itijjo, vakijiinga na vaantu viingi
 ^vari foo. Vakahwaalala maatuku sa kira umwi
 waavo avateeráa avo vaantu ^vamuruma Yéesu
 vooluusika nduusika jaavo. 7 Vakahwaalala na
 vakiivunduka. Vakaanda kiiryura voosea, "Eri,
 ava vaantu ^vooluusika jei si Vagaliláaya tuku
 wuu? 8 Ha de jooli kira umwi wiitu yovateera
 vooluusika nduusika jiitu ^tavyaalwa nojo? 9
 Vamwi viitu tafúmire isi ya Vapáasi, Vameedi, na
 Vaeláami, viingi tafúmire isi ya Mesopotámia,
 Yudeea, Kapadokia, Póonto na Ásia, 10 vamwi
 Firigia na Pamufilia, Mísiri na Libia sengerera
 na Kiréene na viingi tafúmire Róoma. 11 Vamwi
 viitu ni Vayahúudi na vaantu viingi ^vatúubaa
 díini ya Kiyahúudi. Vamwi vafúmire Kiréete na
 viingi Arábia. Suusu voosi toovateera vooluusika
 nduusika jiitu, voomuduumba Muluungu kwa
 masáare makuulu Muluungu ^abwéeyaa." 12
 Vaantu voosi vakahwaalala maatuku no koofa.
 Vaakiyura voosea, "Uvariyyu na masáare
 aya ni kiintu che?" 13 Maa kaa, vamwi vaavo
 vakaanda kuvahenchula voosea, "Varéeviiwe
 ni diváai ifyal!" 14 Aho, Peéteru akiima hamwi
 na vara vatumwi ikimi na umwi, akaanda
 vawyiira vaantu na sawúti nkuulu, "Nyuunyu
 vaantu va Yudeea na viingi voosi ^mwiikalaa
 Yerusaleemu, nteereri neeja nivawyiire masáare
 ^yafúmiire. 15 Nyuunyu mookiisea vaantu ava
 varéevire, amwi iji noo mpiindi jo yuurira
 ng'oombe vii? 16 Kikomi masáare aya ^yafúmiire,
 noo yara ^yaluusa ni Muluungu kwa njira
 ya muláali na mutwe waachwe Yoéli. Yeeye
 asea, 17 'Siku ja uhero, Muluungu yooluusa,
 mukung'untira ndiri kira muuntu Mutima
 waani Múuja. Vaana vaanyu va kiintu kilume
 na va kiintu kiki laala veende na mutwe,
 vatavana koonu veende njori, na vawosi lootera
 veende. 18 Mpiindi ijo, vakung'untira ndiri
 vatumami vaani va kiintu kilume na va kiintu
 kiki Mutima waani, novo luusa veende uláali na
 mutwe. 19 Bweeyya neende viintu ^vihwálaryaa

kurumwii na isháara isi. Kuva kuri na sakami,
 mooto na nkungúula ya muuki. 20 Mwaasu
 valanduka uri uve kilwiirya, na mweeri kuva
 uri nkuundu ja sakami. Ayo yoosi koonekana
 yari, de ira siku nkuulu ya Ijva yuuje. 21 Na
 yoyoosi ^ari loomba nyambirirya, fuma kwa
 Ijva lamuririwa ari.' 22 Ee vaantu va Isiraeeli
 teeri masáare aya! Yéesu wa Nasaréeti ajáa
 oonekiwa kikomi kwaanyu ni Muluungu kwa
 myuujiisa, viintu ^vihwálaryaa, na isháara
 ^jiisimiresimire kwaanyu. Muluungu abweeyya
 ayo yoosi mbere yaanyu ko tweera Yéesu ja
 ^vyeeene nyuunyu veeneevyo mwamányire. 23
 Uhu Yéesu ajáa areetwa kwaanyu, kwa ^vyeeene
 Muluungu ajáa aviika muryuungu waachwe
 na kwa kutaanga kwaachwe keende aho kali.
 Nyuunyu mukamulaa musalábii kwa mikono
 ya vaantu vavi si ^vari Vayahúudi. 24 Maa kaa,
 Muluungu akamuchungurira fuma makatii ya
 inkwya, sa inkwya si yadaha kamunamatira
 Yéesu tuku. 25 Mutemi Daúdi aluusa ivi
 kuri Yéesu, 'Namoonu Ijva mbere yaani kwa
 siku ^jisiina uhero, na sa viintu ^ari ivarwii
 raani ra kulume, si ndiri singisiwa tuku. 26
 Sa jeyyo, mutima waani watiite cheeru, na
 lurimi lwaani loovaa lusiriri na cheeru, na
 mviri waani kiikala uri ko kiilaangya. 27
 Sa si uri kuureka mutima waani Ntarii tuku,
 baa mviri wa Múuja waako, si uri kuureka
 woole tuku. (Hadēs g86) 28 Wuundaira njira jo
 kumbweeyya nive mooyo, kuva ndiri na cheeru
 munumunni sa weewe umwaari na niini.' 29
 Vanaviitu ni kuvawyiira niise baa kuvavisa
 tuku, Daúdi baaba wiitu aakwya, akataahwa, na
 mbiríira yaachwe imwaari baa isiku. 30 Haaha
 tataangire Daúdi ni muláali na mutwe ajáa.
 Yeeye ajáa ataanga Muluungu ajáa amwiilaha,
 mupaarya ari mvyaalwa wa ichina ra lukolo
 lwaachwe utemi. 31 Daúdi ajáa oona ^yari
 fumira, noo ^chooreka akalusa kufufuka kwa
 Masía. Muluungu si amureka Yéesu Ntarii tuku
 na baa si aruma mviri waachwe woole tuku.
 (Hadēs g86) 32 Muluungu amufufula Yéesu Kirisitu
 na suusu voosi turi vara ^voona masáare aya. 33
 Uhu Yéesu, Muluungu amwiinula, akamviika
 ivarwii raachwe ra kulume, na akahokera
 Mutima Múuja kufuma kwa Taáta. Uhu Mutima
 Múuja, Taáta iichuunga kuturetera ari, yeeye
 atakung'untiire na noo aya ^meene mooyoona
 no yateera. 34 Daúdi mweeneevyo si aambuka
 na kurumwii tuku, maa kaa, yeeye aluusa, 'Ijva

amuwyiira Mweenevyoosi waani, “Ikala mukono waani wa kulume, 35 fuuru nivaviike vavi vaako, vave kabambari ko vikira majeo yaako.” 36 Sa jeyyo, vaantu voosi va Isiraeeli moosaakwa mutaange kikomi, Yeesu ‘mumuning’in’ya masalábii fuuru akakwya, Muluungu amuvika ave Mweenevyoosi na Masía.” 37 Vara Vayahúudi ‘vakateere ayo masáare, vakaavwa ni mitima. Aho, vakamuurya Peéteri na vara vatumwi viingi voosea, “Vanaviitu, jooli turi bweeyya haaha?” 38 Peéteri akavasea, “Valanduki fuma uvii waanyu, na kira muuntu abatisiwe kwa irina ra Yeesu Kirisitu, sa Muluungu aseee uvi waanyu wasírire. Aho, hokera muri kilungulungu cha Mutima Muja. 39 Sa kwiichuunga reterwa turi Mutima Muja, ni sa nyuuny na vaana waanyu, na vaantu voosi ‘vari kuli na kira muuntu ‘ari kaanirirwa ni Ijva Muluungu.” 40 Peéteri akatuuba voonekya kwa masáare yiingi ‘yari foo na akavaluma kutu yoosea, “Muloombi Muluungu avalamuriye fuma mbyaala ihi ‘yareka njira.” 41 Vaantu ‘vari foo vakayaruma yara masáare, vakabatisiwa na vakasaangira na vaantu ‘vamura Yeesu. Vaantu avo ni ja mayana yatatu jei vajáa. 42 Vaantu ava ‘vamura Yeesu vakatuuba teerera ukiindya wa vatumwi va Yeesu, vakava kiintu kimwi kimutima na kubendulabendula mukáate ja nkumbukira ya inkwya yaachwe no muloomba Muluungu. 43 Vatumwi va Yeesu vabweeyáa viintu ‘vihwáalarya ‘vyamema maatuku vii na isháara. Sa jeyyo, vaantu va Yerusaleemu vajáa vakwaatwa ni woowa na vamunyemyáa Muluungu maatuku vii. 44 Vaantu voosi ‘vajáa vamura Yeesu vajáa vaava kiintu kimwi, na viiheeráa voosi viintu vyoosi ‘vajáa novyo. 45 Vaantu vaváa iyoombe viintu vyaavo na mpía ‘ng’eeene vapatáa, vajigaváa kwa kira muuntu ‘vyeeene asaakáa. 46 Kira siiku valumanáa waámii wa Kaaya Njija ya Ijva. Kei, valumanáa nyuumbii jaavo kubendula mukáate no rya chákurya chaavo hamwi kunu vari na mitima myeeru na vari na cheeru. 47 Vamubweeyiryáa Muluungu nkongojima na vajáa veendwa ni vaantu voosi. Na kira siiku Yeesu Mweenevyoosi oongereryáa vaantu viingi ko valamuriya, vakava hamwi na viivaavo vara ‘vamura.

3 Sikú imwi mpiindi ja cháamuusi, Peéteri na Yooháani vajáa vatamanya na Kaayii Njija ya Ijva. Mpiindi ijo, noo vaantu

vatamanyiryáa noo muloomba Muluungu. 2 Uko Kaayii Njija, kujáa kwatiite vaantu ‘vajáa vamuvérekire muuntu umwi kivete keende kavyaalwa kwaachwe. Avo vaantu vamuvikáa uwo kivete muryaangwii wa waama ya Kaaya Njija ‘uséwaa Muryaango ‘Wabooha, sa andooloomba chochoosi fuma kwa vara vaantu ‘viingiráa na Kaayii Njija. 3 Uwo muuntu ‘akavoone Peéteri na Yooháani vookiingira na Kaayii Njija, akavaloomba vamuheere mpía. 4 Peéteri na Yooháani vakamutuuriya miiso, maa Peéteri akamusea, “Tulaange!” 5 Ura kivete akavalaanga kunu yookiilaangya heewa ari kiintu chochoosi. 6 Aho, Peéteri akamusea, “Niini nsiina mpía baa na saháabu tuku, maa kaa, kira ‘ndiri nocho kuheera ndiri. Kwa irina ra Yeesu Kirisitu wa Nasaréeti, inuka, na waande yeenda!” 7 Hara, Peéteri akamukwaata mukono wa kulume, akamwiinula. Hahara, majeo na mpáúnnchi jaachwe jikapata ngururu. 8 Akafirira, akiima, maa akaanda yeenda. Akiingira hamwi novo na waámii ya Kaaya Njija, yooyeenda no firirafirira kunu yoomudumba Muluungu. 9 Vaantu voosi ‘vajáa aho, vakamoono yooyeenda kunu yoomudumba Muluungu. 10 Vaantu ‘vakataange uhu noo ura muuntu ‘aloombaloombáa heehi na Muryaango ‘Wabooha wa Kaaya Njija, vakahwaalala munamunu koono masáare ‘yamupátire. 11 Kunu vahwáaliire, vaantu voosi vakakurika na kunu ‘kuséwaa Waama wa Solomóoni, kunu uwo muuntu ‘ajáa avuúmiriire vala Peéteri na Yooháani. 12 Peéteri ‘akavoone avo vaantu, maa akavasea, “Ee Viisiraéli, sa che aya masáare yoovahwaalarya? Sa che mootuturiya miiso? Ni kiisea mwiise tamuhóriirye uhu muuntu kwa ngururu jiiiswi, au ni sa mwiikalo wiiswi ‘utúubaa kira Muluungu ‘asáakaa wuu? 13 Muluungu wa Aburaháamu, Isaka na Yaakúupu, Muluungu wa vala baaba wiitu amubwéeyiriirye nkongojima Mutamami waachwe Yeesu. Uhu noo ura ‘mumutwaala na balásii kwa vakúulu sa ulawe, na mukamuheera moongo mpiindi Piláato ‘asaakáa amuchungurire. 14 Mumuheera moongo Yeesu, Muja na Mwoloki. Na nyuuny mwamuloomba Piláato amurekere mulai kipaango chaachwe. 15 Jeyyo, mwamulaa yeeye ‘ari ncholo ya nkaasu! Maa kaa, Muluungu amufafula! Na suusu voosi turi vara ‘voona ayo! 16 Irina ra Yeesu na kuriruma irina iro, noo

^vimahũre ngururu uhu mũntu ^moomoona. Ja viintu voosi ^moomoona, ahõrre sa kuruma Yéesu. 17 Vanaviitu, mumányire nyuuny na vakúúlu vaanyu mwatamama aya sa si mujáa mumányire tuku. 18 Ayo yatamamwa sa Muluungu akiimikirire masáare yara ^aluusa kutweera kwa valáli na mutwe vaachwe voosi, Masía waachwe turikiriwa ari. 19 Sa jeyyo, muvalandukiri Muluungu sa yeeye aseyye uvi waanyu, yeeye aveerye mitima kwa kura kuva amwaari na nyuuny, 20 na avatamire Masía, yeeye ni Kirisitu ^avasaawula keende aho kali. 21 Yéesu yasaakwa achaale uko kurumwii, mpaka jifike mpiindi Muluungu ^ari bweyya kira kiintu kive kifya, ja ^vyene aluusa keende aho kali kwa njira ya valáli na mutwe vaachwe. (aiõn g165) 22 Muláli na mutwe Músa aluusa, 'Kuri nyuuny, Ijva Muluungu vasaawurira ari muláli na mutwe ^mweene ari kiifwaana na niini. Masáare yoosi muláli na mutwe waachwe ^ari vawyyira, muyateerere neeja. 23 Mũntu yoyoosi si ^ari muteerera uwo muláli na mutwe, Muluungu museyya ari kwa siku ^jisiina uhero fuma kwa vaantu vaachwe.' 24 Masáare ya siku iji, yaluuswa ni valáli na mutwe voosi, kwaandira mpiindi ja Samwéeli na voosi ^vamuubirira vayaluusa na vayavariyula. 25 Masáare yara Muluungu ^aluusa ko tweera kwa valáli na mutwe vaachwe, nyuuny noo mooyahokera. Kei, muháko ura ^mweene abweyya na vala baaba waanyu nyuuny noo mookuhokera. Muluungu aviika muháko na baaba waanyu Aburaháamu kunu yoosea, 'Kwa njira ya vaana vaako, luu vatalarya neende vaantu voosi va weeru.' 26 Haaha Muluungu amufufula Mutumami waachwe sa nyuuny mupate kunáalo va ncholo, mutalariwe fuma uvii waanyu."

4 Viintu Peéteri na Yooháni ^vajáa vakaari vooluusika na vara vaantu, maa veeneisi va Ijva, Masadukáayo na mukúúlu wa valukaluka va Kaayii Njija ya Ijva vakafika. 2 Avo vajáa vakáliire maatuku vii sa avo vatumwi va Yéesu vakiindyáa na vavariyuláa Yéesu afufuka, isáare iri roónkyaa kiweerwii, vaantu ^vaakwa fufuka vari. 3 Aho, vakavakwaata, na sa viintu uchiku ujáa wĩngiire, vakavaviika munyololwii fuuru lomutóondo yaachwe. 4 Maa kaa, vaantu ^vari foo va vara ^vateerera isáare, vakamuruma Muluungu. Na ^vamuruma Yéesu vakafika

vaantu valume mayana yasaano. 5 ^Kukeere, vakúúlu va vaantu, vawosi na vakiindya va Miiri vakalumana uko Yerusaléemu. 6 Aho kiikalwii, ajáa amwaari Anási mweeneisi mukuulu, Kayáafa, Yooháni, Alekisáanda na vaantu viingi va lukolo lwa mukúúlu wa veeneisi va Ijva. 7 Vakaviimya vala Peéteri na Yooháni, vakavuurya voosea, "Kivete ^mumuhoriiryé ni kwa ngururu na kwa irina ra ani?" 8 Aho, Peéteri kunu amémire Mutima Mũja, akavasea, "Arumi, nyuuny vakúúlu va vaantu na vawosi! 9 Kooni isiku mootuchukuruma sa iri isáare ^reene abweyyiriwé uhu kivete na ^vyene ahoriiwé, 10 nyuuny na vaantu voosi va Isiraéli moosaakwa mutaange, mũntu uhu ^mweene ímire mbere yaanyu ahõrre na avĩre nkaasu, kwa ngururu ya irina ra Yéesu Kirisitu wa Nasaréeti. Uhu Yéesu nyuuny mwamuning'in'ya musalábii fuuru akakwya, maa kaa, Muluungu akamufufula fuma inkwyii. 11 Ni uhu Yéesu noo ^aluuswa jei, Iwe ^rasiitwa ni nyuuny vajeengi, ravĩre iwe ikulu ra kichurii. 12 Kusiina mũntu wiingi yoyoosi ^ari daha kutalamurirya tuku, sa kusiina irina riingi vaantu ^vaheewa aha weerwii ^reene riri daha kutalamurirya fuma uvii tuku." 13 Vara vakúúlu ^vakoone ^vyene vala Peéteri na Yooháni vajáa viitema, vakahwaalala maatuku vii sa vajáa vamányire si vakiindiwa isáare ra Muluungu tuku. Vakataanga vala Peéteri na Yooháni ni hamwi vajáa na Yéesu. 14 Maa kaa, ^vakamoone ura mũntu ^ajáa ahõrre ímire hamwi na vala Peéteri ya Yooháni, si vaava na isáare ro luusa tuku. 15 Aho, vakavalairirya vafume hara Balási Nkuulu ya Vayahúudi, maa vakachaala vooveene, vooluma sáare. 16 Vakaanda kiiyurya, "Che turi vabweyya vaantu ava? Si turi daha siita uhu muujiisa mukuulu ^mweene vabwéeyiirye tuku, sa ni kiweerwii uri kwa kira mũntu wa aha Yerusaléemu. 17 Sa jeyyo, tuvakaan'ye ko vavumba, vareke luusika na mũntu yoyoosi kwa irina ra Yéesu, sa iri irina ridiire kweenera." 18 Aho, vakavaanirira vala Peéteri na Yooháni kei, vakavakaan'ya vareke luusika ayo masáare mbere ja vaantu, baa kari vandookiindya vaantu kwa irina ra Yéesu vii kaa tuku. 19 Maa kaa, vala Peéteri na Yooháni vakavasea, "Lamuli veeneevyo kooni ni uwoloki mbere ya Muluungu kavanyemya nyuuny kulookya Muluungu. 20 Suusu si turi reka kulusa masáare ^toona

no teera tuku.” 21 Maa re, Balása Nkuulu ya Vayahúudi ikavakaan’ya na nkalari, maa ikavareka. Vasiindwa kuvahera irya sa vaantu voosi vamubweeyirya nkongojima Muluungu maatuku vii sa iro isáare ^rijáa rafúmiire. 22 Uwo muuntu ^ahoriwa kwa muujisa ni kivete ajáa keende ^avyaalwa, na ajáa atiite myaaka makumi yani na kiintu. 23 Vala Peéteri na Yooháani ^vakarekerwe, vakahinduka na kwa viivaavo, vakavawyiira yara voosi ^vajáa vawyiiriirwe ni vakúúlu va veeneisi va Ijuva na vawosi. 24 Novo ^vakateere jeyyo, voosi hamwi vakamulomba Muluungu voosea, “Weewe Ijuva Mweeneevyo weemweene, uri mukúúlu wa kira kiintu. Weewe noo wumba kurumu na weeru, mayiya na viintu vyoosi ^viri mumo. 25 Weewe umubweeyya baaba wiitu Daúdi mutumami waako alúuse jei kwa njira ya Mutima Muija, ‘Sa che vaantu va weeru vakáliire? Na sa che nkolo ja vaantu joobweeyya miryungu ya kihoho? 26 Vatemí va íhi weeru vímire neeja kulwa nkoondo, kei vakúúlu va Viisiraéeli vijijingire hamwi, sa vamusiite Ijuva wiitu na Masía waachwe.’ 27 Masáare aya yafúmiire aha múujii, Heróode Antípaasi na Poontío Piláato valúmiine na vaantu si ^vari Vayahúudi na Viisiraéeli sa vamukikane Yéesu Mutumami waako muija ^wamuhaka makuta. 28 Ayo masáare vabwéeyiirye noo ^ujáa ulamula keende aho kali yatamamwe, kwa ngururu jaako na kweenda kwaako. 29 Haaha ee Ijuva, laanga ^vyeene vootuvumba! Uthueere ngururu suusu vatumami vaako tweenerye isáare raako ko kiitema. 30 Onekya ngururu jaako jo horya valwíiri. Kei utwaambirirye tundoobweeyya ishára na viintu ^vihwáalarya kwa irina ra Yéesu Mutumami waako muija.” 31 ^Vakahumule kulomba, aho haantu ^vajáa vijijingire, hakasingisika. Mutima Muija akavalongoola voosi vakaanda kweenerya isáare ra Muluungu kunu viitémire. 32 Vaantu voosi ^veene vajáa vamura Yéesu vajáa vaava mutima umwi, na miryungu yaavo ijáa yaava hamwi. Kusiina muuntu ^aséaa viintu ^ari novyo ni vyaachwe yeemweene tuku, viintu vyaavo vyoosi vijáa vyasaangiwa hamwi. 33 Vatumwi va Yéesu vavawyiiraa vaantu ko kiitema, kimáári cha kufufuka kwa Yéesu Mweenevyoosi. Na nduwo ya Muluungu ^iri foo ni mweeri ya voosi ijáa. 34 Kusiina umwi waavo si ^eenereryaa kiintu

tuku, sa vara ^veene vajáa na mawunda baa na nyumba, vaváa iyoombe. 35 Mpía ^ng’eene vapatáa, vavaheeráa vatumwi va Yéesu, novo vajigaváa kwa vaantu ^vamura Yéesu ja ^vyeene kira muuntu asaakáa. 36 Kujáa kwatiite Muláawi umwi fuma isi ya Kúpuro. Irina raachwe noo Yooséfu asewáa. Uhu, vatumwi va Yéesu vajáa vamukemera irina ra Barinába, noo kusea, “Mwaana ^ahéeraa mutima.” 37 Uhu ne ajáa avaa iyoombe iwunda raachwe. Na mpía ^ng’eene ajáa apata, akajitwaala kwa vatumwi va Yéesu.

5 Kujáa kwatiite muuntu umwi ^asewáa Ananía na muki waachwe ^asewáa Saffiira. Ava novo vajáa vavaa iyoombe iwunda raavo. 2 Na mpía ^ng’eene vajáa vapatire, Ananía akakeehya, na jira ^ng’eene jijáa jachíhiire akajitwaala na kwa vatumwi va Yéesu. Iki kiintu vajáa valausikan’ya na mudala waachwe. 3 Uko, Peéteri akamusea, “Ananía, sa che Irimu riingiire mutimii waako na woomulongowera Mutima Muija ko luusa uréetire mpía joosi ^ng’eene upátire ko vaa iyoombe rira iwunda raako? 4 De uri vae iyoombe, iri iwunda ni raako raari. Baa ^ukarivae iyoombe, mpía ^ng’eene upátire vyaari ujibweeyirye viintu vyaako ja ^vyeene woosaaka weewe mweeneevyo. Ha de haaha ni sa che utumamire isáare ja iri mutimii waako? Weewe si utulóngowiire suusu vii tuku, maa kaa, umulóngowiire Muluungu!” 5 Ananía ^akateere vii ayo masáare, akawya, maa akakwya. Vaantu voosi ^vateera ayo ^yajáa yafúmiire, maa vakakwaatwa ni woowa. 6 Aho, vakuuja vatavana, vakuufarimbirira maviri waachwe na sáanda, vakamufumya na weerwii, maa vakiita noo mutaaha. 7 Masaa yatatu ^yakalooke, muki waachwe akiingira. Yeeye si ajáa anataanga yara ^yajáa yafúmiire tuku. 8 Aho, Peéteri akamuurya, “Hooni ngwyiira, iji noo mpía joosi ^mupátire ko vaa iyoombe iwunda wuu?” Maa akasea, “Hii, noo iji.” 9 Aho, maa Peéteri akamusea, “Sa che mwiirúmiire kumuyera Mutima wa Ijuva? Teera! Vara vatavana ^vadómire noo mutaaha mulume waako, naava aha muryaangwii, baa weewe kukutwaala viise noo kutaaha!” 10 Hahara Saffiira akawya majewii ya Peéteri, maa akakwya. Vara vatavana vakiingira, vakashaana akwíire, vakamutwaala na weerwii maa vakiita noo mutaaha hechi na mulume waachwe. 11 Mpuka ya vaantu ^vamura Yéesu, na

vaantu voosi ^vájáa vateera, vakiingirwa ni woowa mukúulu, sa ayo ^yajáa yafúmiire. 12 Kwa luviro lwa Muluungu, vatumwi va Yéesu vabweeyáa ishára na viintu ^vyamema maatuku vii ^vihwáalarya kwa vaantu. Na vaantu vara ^vájáa varuma, valumanáa voosi haantu ^kuséwaa Waama wa Solomóoni. 13 Kusiina muuntu yoyoosi si ^ajáa amuruma Yéesu ^iisaangiriyáa novo tuku. Baa neembe ni jeyyo, vaantu vara si ^vájáa vaturuma Yéesu vavadiumbáa no vanyemya munamuntu. 14 Vaantu ^vaturuma Yéesu Mweenevyoosi vakakiingika munamuntu, vaantu valume na vaantu vaki, vakatuuba kiingika. 15 Sa jeyyo, vaantu vavaviikáa valwíri ndirii na virágwii njirii, sa Peéteru ^ari looka, baa murimírimu waachwe uvatweerere novo vahole. 16 Vaantu ^vari foo vujáa fuma miji ^iri mbarimbari ya Yerusaleému, na vavareetáa valwíri vaavo na vara ^vájáa na mirimu mivi, na avo voosi vahoriwáa. 17 Haaha, mweeneisi mukúulu, na viivaachwe ^vájáa va mpuka ya Masadukáayo, vakaanda voonera kivina vatumwi. 18 Sa jeyyo, vakavakwaata vatumwi, maa vakavatwaala na munyololwii. 19 Maa kaa, kati na kati ya uchiku murimu muja wa Ijva ukauja. Ukachungula miryaango ya aho munyololwii, ukavafumya na weerwii, maa ukavasea, 20 “Tamanyi na waámii ya Kaaya Njija ya Ijva mukavawiyire vaantu masáare yoosi ya ihi nkaasu ifya.” 21 Vatumwi vakakwaata isáare iro, vakatamanya namutóondo dwii na waámii ya Kaaya Njija, maa vakaanda vavariyurira vaantu Masáare Maaja. Mweeneisi mukúulu na vara ^vájáa ne ^vakafike, vakaanirira Balása Nkúulu ya Vayahúudi, noo kusea, itaka ra valume voosi va Isiraéli. Vakavatumu vaantu vavafumye vatumwi fuma munyololwii. 22 Maa kaa, valukaluka va Kaayii Njija ^vakafike aho munyololwii, si vavashaana vatumwi tuku. Sa jeyyo, vakahindula mulomo voosea, 23 “Tashíhiine miryaango ya munyololwii yachuungwa vivira, na valukaluka va munyololwii víimire miryaangwii, maa kaa, ^tukayúule miryaango si tashíhiine muuntu yoyoosi nyuumbii tuku.” 24 Aho, mukúulu wa valukaluka va Kaayii Njija na vakúulu va veeneisi va Ijva ^vakateere ayo masáare, vakoololokera na vakahwaalala munamuntu kuu vookiiryura ni kiintu che chafúmiire. 25 Aho, akauja muuntu umwi, akavasea, “Vara vaantu ^mavachuungiré munyololwii, vamwaari waámii ya Kaaya Njija voovakiindya vaantu.” 26 Aho, mukúulu wa valukaluka va Kaayii Njija na valukaluka vaachwe vakadoma na Kaayii Njija, maa vakitoovareeta vatumwi. Maa kaa, si vavakwaata na ngururu tuku, sa voofáa kuvawa na mawye ni vaantu. 27 ^Vakavareete, maa vakaviimya mbere ya Balása Nkúulu ya Vayahúudi. Aho, mweeneisi mukúulu akavasea, 28 “Eri, si tavakaaniiriyé na ngururu mureke kukiindya vaantu kwa irina ra Yéesu tuku wuu? Haaha sa che moodoomererya kweenerya uvari yuli waanyu Yerusaleému yoosi na moosaaka kutaverekya irya ra inkwya ya uhu muuntu?” 29 Aho, Peéteru na vatumwi viivaachwe vakasea, “Suusu ni Muluungu turi mutuuba kulookya kuteera vaantu! 30 Muluungu wa vala baaba wiitu amufufula Yéesu, ura nyuunyu ^mwamúula ko muning’in’ya musalábii. 31 Maa Muluungu akamubweeyirya nkongojima ko muvika mukono waachwe wa kulume, ave Mukúulu na Mulamuriri sa Muluungu atubweeye suusu Viisiraéli tudahe kavalanduka fuma uvii wiitu na asee uvi wiitu wasírire. 32 Suusu turi vara ^voona aya masáare hamwi na Mutima Muja Muluungu ^avaheera vara ^vamutéeraa matu.” 33 Avo vakúulu ^vakateere ayo, vakakalala maatuku vii, vakasaaka kuvúula vatumwi va Yéesu. 34 Maa kaa, umwi wa valume ajáa atiite miiririkano ^yiisimire. Uwo ni Mufarisáayo ajáa na irina raachwe noo Gamaliéli asewáa. Yeeye ni mukiindya wa kikomi wa Miiri ya Muluungu na anyemiwáa maatuku vii ni vaantu voosi. Akiima mbere ya Balása Nkúulu ya Vayahúudi, maa akalairirya vatumwi vafumiwe na weerwii kiduudi. 35 Aho, akavasea vara valume ^vájáa vachíhiire hara Balásii, “Nyuunyu vaantu valume va Isiraéli, laangi neeja iki kiintu ^moosaaka bweeyya kwa ava vaantu. 36 Sikú si ^jiri baa foo tuku, Teúuda, ajáa iibweeyya ni muuntu wa kikomi na ajáa avalanduka serekáli, baa kei ajáa aava na vapooji magana yani. Maa kaa, ^akuulawe, vapooji vaachwe viipasa na mirimo yaavo ikarimira. 37 Sikú ^jikaseese, mpiindi vaantu ^valawáa, Yúuda Mugaliláaya ajáa afumira. Uhu ne ajáa apata vaantu iitubáa novo, baa yeeye ajáa avalanduka serekáli, ne ^akuulawe vaantu voosi vara ^vamutuubáa viipasa. 38 Haaha ni kuvawiyira niise. Kari muvabweeyye kiintu chochoosi ava vaantu tuku! Vareki! Kooni vookiibweeyirya masáare

yaavo vii, uhu murimo waavo si uri chaala tuku. 39 Maa kaa, kooni woofuma kwa Muluungu si muri daha kuvakitira tuku, sa kuva muri moomukiikana Muluungu.” Maa re, vakaruma masáare ya Gamaliéeli. 40 Sa jeyyo, vakavaanirira vatumwi, maa vakavataandikataandika. Aho, maa vakasea, kari luu valuuse kei irina ra Yéesu tuku. Vakavarekera vadome na meevo. 41 Vatumwi vakafuma Balásii Nkuulu ya Vayahúudi vari na cheeru, sa viintu Muluungu ajáa avavárire viima neeja kuchwiiwa mati sa irina ra Yéesu. 42 Vakatuuba variyula Masáare Maaja kira siiku waámii ya Kaaya Njija na nyuumbii ja vaantu, Yéesu ni Masía.

6 Sikú jikaseese, vaantu vumuruma Yéesu vakiingikáa munumunú. Mang’uulo ya Vayahúudi valuusikáa Kigiríki na vara valuusikáa Kieburanía yakaanda. Vara valuusikáa Kigiríki, vang’uuláa vandoosea, valala vaavo, si vagavirwáa chóorya cha kira siiku tuku. 2 Sa jeyyo, vatumwi ikimi na vaviri vakaanirira itaka ra vaantu voosi vumuruma Yéesu vakavasea, “Si vyabooha suusu kureka murimo wo variyula isáare ra Muluungu sa tundoovagavira valala chóorya tuku. 3 Haaha vanaviitu, saawuli vaantu mufungati fuma kuri nyuunyu. Ava vaantu vave valúuswaa ni vaaja, vara valóngoolwaa ni Mutima Muja. Kei, vave vari na tooti. Ava, vaviika turi vandootumama murimo wo gava vyóorya, 4 sa suusu tutuube maloomba Muluungu no variyula isáare raachwe.” 5 Isáare iri, rikaveerya mutima vaantu voosi. Hara, vakaanda saawula, vakamusaawula Sitefáni. Uhu ni munutu amuruma Yéesu kikomi ajáa na alongoolwáa ni Mutima Muja. Kei, vakamusaawula Filípi, Purokóoro, Nikanóori, Timóona, Pariméena na Nikoláao fuma múuji wa Antiókia atuubáa díini ya Kiyahúudi. 6 Aho, vakavaviika avo vasaawiirwe mbere ya vatumwi va Yéesu, novo vakavaloombera ko vavikira mikono yaavo. 7 Isáare ra Muluungu rikatuuba kweenera, na vaantu vumuruma Yéesu vakatuuba kiingika munumunú uko Yerusaleému. Mpuka nkuulu ya veeneisi va Ijuva ikamuruma. 8 Haaha, Sitefáni ajáa aheewa nduwo ni Muluungu maatuku vii. Muluungu ajáa amuheera ngururu nkuulu jo bweeyya viintu vihwalaryaa na ishára nkuulu kwa vaantu. 9 Maa kaa, Vayahúudi vamwi vakasaaka kwiiruta ndihi ne.

Ava vajáa vafúmire sinagógii iséwaa Vatámwa Varekerwa. Vamwi vaavo vajáa vafúmire múuji wa Kiréene na Alekisándiria, na isi ja Kilikía na Ásia. 10 Sitefáni akava yooluma sáare novo kwa tooti kwa luviro lwa Mutima, novo vakasiindwa kwiiruta ndihi ne. 11 Aho, vakavaheemba vaantu kimbiso, maa vakaanda sea, “Tamuteera Sitefáni yoomuhiintikira Músa na Muluungu.” 12 Vakaluuse jeyyo, vakavatikula vaantu, vawosi na vakiindya va Miiro. Aho, vakamukwaata Sitefáni, maa vakamutwaala na mbere ya Balása Nkuulu ya Vayahúudi. 13 Uko Balásii, vakamuvikira mashahídi va uloongo vamlongowereryáa vandoosea, “Kimaari uhu munutu si arekaa lusa masáare yo kiihiintikira Kaaya Njija ya Ijuva na Miiro vii kaa tuku. 14 Tamuteera yoosea ati uhu Yéesu wa Nasaréeti vaa ari ihi Kaaya Njija na valandula ari tuuva ng’eene talaiririwa ni Músa.” 15 Vaantu voosi vajáa Balásii iyo, vakamutuurirya miiso Sitefáni, vakoona kisho chaachwe choolavalava ja kisho cha murimu muja.

7 Aho, maa mweeneisi mukuulu akamuurya Sitefáni, “Eri, masáare vookusitaakya ni ya kimáari wuu?” 2 Sitefáni akamusea, “Vanaviitu na vala taáta wiitu, nteereri! Muluungu wa Nkongojima amufumira baaba wiitu Aburaháamu mpiindi ajáa Mesopotámia, mpiindi si anasaama na Haráni. 3 Na ajáa amusea, ‘Inuka fuma isi yaako, vareke vaantu va lukolo lwaako, doma na isi ng’eene ndiri koonekya!’ 4 Aburaháamu akasaama fuma isi yaachwe ya Vakalidáayo, akiita kiikala Haráni. Taáta waavo akawulale, Muluungu akamusaamya, akamureeta akuja joo kiikala isi ng’eene mookiikala haaha. 5 Baa neembe ni jeyyo, Muluungu si amuheera upaari wowoosi tuku, baa jjeo rimwi ra kadawo tuku. Maa kaa, Muluungu ajáa iichuunga kwaachwe kumuheera ari isi ihi ive yaachwe na vaana vaachwe, baa neembe mpiindi ijo ajáa asiina mwaana. 6 Muluungu ajáa amusea, ‘Vaana vaako kuva vari vayeni isi ya vaantu viingi. Uko bweeyyiwa vari vatámwa na turikiriwa vari kwa myaaka magana yani. 7 Maa kaa, niini vaheera ndiri irya vaantu va isi ng’eene iri vabweeyya vatámwa. Aya yari looka, vafumya ndiri fuma isi iyo sa ji vaanyinamire aha.’ 8 Ayo yakalooke, Muluungu akamuheera Aburaháamu muháko, wo twaala vaantu valume na kibawii. Jeyyo,

Aburaháamu akamuvyaala Isaka, akamutwaala na kibawii siku ya naani keende ^avyaalwa. Isaka ne akamuvyaala Yaakúupu, ne akavavyaala vala baaba wiitu ikimi na vaviri. 9 Ava vala baaba wiitu ikimi na umwi vamooneeráa kivina mwaanaavo Yooséefu, sa jeyyo, vakamuvaa iyoombe ja mutúmwa uko Mísiri. Maa kaa, Muluungu ni hamwi ajáa na Yooséefu. 10 Yeeye akamulamuririrya fuma uturikirii waachwe woosi. Akamuheera tooti na Faráo mutemi wa Mísiri akamweenda, akamuvika ave mukúulu wa isi ya Mísiri na wa nyumba yaachwe yoosi ya kitemi. 11 Siku ^jikaseese, isi yoosi ya Mísiri na Kanáani ikava na njala ya imalo ^ng'eene ijáa yareeta uturikiri mukúulu. Chóorya kikavasirira vala baaba wiitu. 12 Yaakúupu ^akateere Mísiri kwatiite viryo, akavatuma vaana vaachwe, noo kusea, vala baaba wiitu vadome. Ulo noo lujáa lwa ncholo voovo kutamanyana na uko. 13 ^Vakatamanye lwa kaviri, Yooséefu akiilusa kwa vaanaavo, novo vakataangikana kwa Faráo mutemi wa Mísiri mweeneevyo. 14 Yooséefu akatuma mulomo kwa taáta waavo Yaakúupu, adome na Mísiri hamwi na nyumba yaachwe yoosi, novo ni vaantu makumi mufungati na vasaano vajáa. 15 Aho, Yaakúupu akatamanyana na Mísiri, akawularira kuko, baa na vala baaba wiitu vakawularira kuko. 16 Miviri yaavo ikareetwa fuuru Shekéemu, ikataahwa mbiriririi ^ng'eene Aburaháamu ajáa awula na mpía fuma kwa vaana wa Hamóori. 17 Mpiindi ^jikasengerere ja kura kwiichuunga Muluungu ^ajáa iichuunga kwa Aburaháamu, mbyaala ya vala baaba wiitu ijáa yoongereriwa, vakava foo munumununu uko Mísiri. 18 Maa reeru, mutemi wíngi akaanda temerera isi ya Mísiri, uwo si ajáa amányire kiintu chochoosi cha Yooséefu tuku. 19 Uwo mutemi akaanda kuvaturikirya vala baaba wiitu, fuuru akavadoomererya vandoofweita vasinga vaduudi sa vakwye. 20 Mpiindi iyo, Músa ajáa avyaalwa. Músa ni musinga ^abooa maatuku vii ajáa mbere ya Muluungu. Akarerwa kaayii kwa taáta waavo kwa myeeri itatu. 21 Maa kaa, ^vakasiindwe kumuvisa, vakiita koomufweita luujii na muhíinja wa Faráo akamushaana, maa akamusumula, akaanda murera ja mwaana waachwe. 22 Músa akakiindiwa masáare yoosi ya tooti ja Vamísiri, akava nkabaako kwa masáare na mirimo yaachwe. 23 Músa ^akafikye myaaka makumi yani, akapata mpiima yo koovaalanga

Viisiraéeli viivaachwe. 24 Uko akamushaana Mwiisiraéeli umwi yooturikirirwa vyaviiha ni Mumísiri, akadoma noo mulamurirya, akamulaa uwo Mumísiri. 25 Músa ajáa iisea, Viisiraéeli viivaachwe taanga vari Muluungu valamurirya ari ko tweera yeeye, baa jeyyo vanduu vaachwe si vataanga ayo tuku. 26 Lomutóondo yaachwe akavoona Viisiraéeli vaviri vookiivaa, akaanda valamula yoosea, 'Arumi, nyuunyu muri vaantu va muntu umwi! Sa che mookitamikya?' 27 Maa kaa, ura ^amuturikirya mwiiwaachwe akamakundula Músa na ivarwii kunu yoomusea, 'Ni ani akuvikire uve mutemereri wiitu na mulamuli wiitu?' 28 Ni saaka wiise wunjulaa ja ^vyeeene umulairé ura Mumísiri niijo wuu?' 29 Músa ^akateere ayo, akatiija na isi ya Midiáni, akiita kiikala uko ja muyeneni. Uko, akava na vaana vaviri va kiintu kilume. 30 Myaaka makumi yani ^ikalooke, murimu muja ukamufumira Músa ituundwii ^rokorera mooto, uko isi ya ibaláangwii heehi na Luulu lwa Sinái. 31 Músa akahwaalala maatuku vii koono iro isáare, akaseesa na heehi sa alaange neeja. Hahara akateera sawúti ya Ijua yoomusea, 32 'Niini ndiri Muluungu wa vala baaba waanyu, Aburaháamu, Isaka, na Yaakúupu.' ^Akateere ayo, akaanda tetema, akoofa baa kulaanga. 33 Hara Ijua akamusea, 'Fumya mirunkumo majewii yaako, aha haanta ^wimire ni haanta haaja. 34 Niini niine viintu vaantu vaani ^vooturikira uko isi ya Mísiri, natéire kiroo chaavo, nakimire nivalamurirye fuma utumwii. Haaha nikutume udome na uko Mísiri.' 35 Uhu Músa noo yeeye u'ura vala baaba wiitu ^vajáa vamusiiita yoosea, 'Ni ani ^akuvikire uve mutemereri wiitu na mulamuli wiitu?' Kwa njira ya ura murimu muja ^mweene wamufumira hara ituundwii ^rakoreráa mooto, Muluungu amutuma ave mutemereri waavo na mulamuriri waavo. 36 Yeeye noo avalongoola vaantu va Isiraéeli fuma Mísiri kwa ishára na viintu ^vihwáalaryaa uko Mísiri, mayiyii ya Sháamu, na isi ya ibaláangu kwa myaaka makumi yani. 37 Uhu Músa noo ^mweene awayiira Viisiraéeli yoosea, 'Fuma kuri lukolo lwaanyu Muluungu vasaawurira ari muláli na mutwe fuma kuri vaanaanyu ^iifwíine na niini.' 38 Yeeye noo ajáa hamwi na Viisiraéeli uko isi ya ibaláangwii. Murimu muja alusa na vala baaba wiitu uko Luulwii lwa Sinái,

akahokera masáare ya nkaasu sa atuheere suusu. **39** Kiri vyoova jeyyo, vala baaba wiitu vajáa vamusiita Músa vakamuviika ivarwii, vakoona mpiima mitimii yaavo vahinduka na Mísiri. **40** Músa akachereve kuhinduka fuma luulwii, vakamusea Harúuni mwaanaavo, 'Tutengenesherye kidabalaíyo cheene kiri tulongoola njirii, sa Músa atulongoola fuma uko Mísiri si tootaanga cheene alúmiine nocho tuku!' **41** Siku ijo, Viisiraéeli vakatengenesha kidabalaíyo chiifwíine na ndama ya ng'oombe. Baa neembe kijáa ni kiintu cho tengenesha na mikono yaavo, voovo vakakitoorera mpóryo jo chimika na vakakibweeyira ngovi. **42** Aho, Muluungu akaleyya miiso na kwiingi, akavareka viinamire mwaasu, mweeri na nyényeeri. Ja vyeene yaandikwa kitáabwii cha valáli na mutwe, 'Ee Nyumba ya Isiraéeli! Mpiindi mwiikaláa isi ya ibalángu kwa myaaka makumi yani, eri, munsinjiráa nchúwo jaanyu sa muntoore mpóryo wuu? Aka tuku! **43** Laangi mwaverekáa itibu ro kiinamira kidabalaíyo cha Molóoki, na kidabalaíyo cha nyényeeri ya muluungu waanyu Refáani. Vidabalaíyo ivyo, mujáa mwavitengenesha sa mundoovinamira. Sa jeyyo, vatwaala ndiri na nyinikiro ya Babéeli.' **44** Kura isi ya ibalángwii, vala baaba wiitu vajáa vatiite rira itibu ro kiinamira, ralairáa Muluungu novo ari. Iro rijáa ratengeneshiwa viviravivira ja vyeene Muluungu ajáa amonekya Músa. **45** Vala baaba wiitu viiheereryáa mpiindi Yoosháa avalongooláa. Novo vakiiisumule ira isi fuma kwa vaantu va isi ijo, Muluungu akavakibirye mbere yaavo, vakarireeta na uko. Iro itibu rikava rimwaari fuuru mpiindi ja mutemi Daúdi. **46** Daúdi ajáa apata wuuja mbere ya Ijuva, akamuloomba yoosea, 'Ee Ijuva, Muluungu wa Yaakúupu noolomba nikujeengere Kaaya Njija.' **47** Maa kaa, ura ajeenga iyo Kaaya Njija ni mutemi Solomóoni. **48** Baa neembe ni jeyyo, yeeye Ari Mweerimweeri si iikalaa nyuumbii ng'eene yajeengwa ni vaantu tuku. Ja vyeene muláli na mutwe aluusa, **49** 'Ijuva aluusa, "Kurumu ni ichuumbi raani ra kitemi, na weeru ni ibambari raani ro vikira majeo. Haaha ni nyumba iri jooli muri kunjeengera? Ni hai ndiri hamuluka? **50** Eri, ivyo vyoosi si niini navyumba tuku wuu?"' **51** Sitefáni akavasea, "Eri, nyuunyu mwahiingya nkiingo! Mitima yaanyu na matu yaanyu si yanatwaalwa kibawii

tuku. Siku joosi nyuunyu mundoomukitira Mutima Muija ja vyeene vala baaba waanyu vabweeyya. **52** Eri, kwatiite muláli na mutwe mweene vala baaba waanyu si vamturikirya wuu? Laangi, vavuláa valáli na mutwe valuusa kuuja kwa Yéesu Mwoloki! Na uwo noo nyuunyu mwamutwaala na kwa vavi mukamulaa. **53** Nyuunyu mwahokera Miuro ya Muluungu kwa njira ya murimu muija, maa kaa, makasiita kwiiteera." **54** Vara vakúulu va Vayahúudi vakateere ayo masáare ya Sitefáni, maa vakakalala maatuku vii kunu viilumire mayeo. **55** Maa kaa, Mutima Muija akamuheera ngururu Sitefáni, akalaanga kurumwii, akoona nkongojima ya Muluungu na Yéesu ímire mukono wa kulume wa Muluungu. **56** Hara akavasea, "Laangi! Niine kurumu kwayúurikire na Mwaana wa Muuntu ímire mukono wa kulume wa Muluungu!" **57** Hahara vakúulu va Vayahúudi vakasiita kumuteerera, vakatumika matu yaavo kunu vootula isóso, maa voosi vakamukimira Sitefáni hamwi. **58** Hara, vakamufumya na mbarimbari ya múuji, maa vakaanda muvaa na mawye. Mashahídi vajáa vafumya nyweenda jaavo, maa vakajiviika mawulwii ya mutavana umwi aséwaa Saúli ajilaange. **59** Mpiindi vamuváa Sitefáni na mawye, yeeye amuloombáa Muluungu yoosea, "Yéesu Mweenevyoosi, hokera mutima waani!" **60** Aho, akachwaama isi, akarira vikulukuulu yoosea, "Mweenevyoosi, kari uvalamurire sa uvi uhu tuku." Akaluse jeyyo, mutima waachwe ukareka muviri.

8 Na Saúli ajáa amwaari aho, akeeriwa mutima sa kuulawa kwa Sitefáni. Siku iyo, mpuka ya vaantu vamuruma Yéesu vakaanda turikiriwa munumunu uko Yerusaléemu. Novo vakiipasa na isi ya Yudeea, na Samaría. Vatumwi vii noo vajáa vachaala uko Yerusaléemu. **2** Sitefáni akulawe, vaantu vmutuubaa Muluungu, vakiita noo mutaaha, vakarira noo myaaha munumunu sa Sitefáni. **3** Mpiindi ijo, Saúli akaanda kuturikirya mpuka ya vaantu vamuruma Yéesu. Yeeye ayeendaa nyuumbii ja vaantu, indoovarutirirya vaantu valume na vaantu vaki no vachuunga munyololwii. **4** Vaantu vamuruma Yéesu vajáa vapásirwe, vakaanda varyula Masáare Maaja kira haantu vadomáa. **5** Filípi ne akadoma na múujii umwi wa isi ya Samaría. Uko akaanda kuvavariyurira

vaantu Masáare ya Masía. 6 Vaantu ^vakateere masáare Filípi ^alúúsáa na myuujísa na ishára ^abweeyáa, vakateya matu yaavo. 7 Filípi akibiryáa mirimu mivi fuma kwa vaantu ^vari foo, na mirimu mivi yariráa kati ^yafumáa. Avahoryáa vaantu ^vari foo ^vajáa vaakwya iyandiyandi na vivete. 8 Sa jeyyo, vaantu va iyo míji vajáa veeriwa mitima maatuku vii. 9 Haaha aho múujii úwo wa isi ya Samaría, kujáa kwatiite muuntu umwi ^mweene abweeyáa usavi. Úhu muuntu irina raachwe noo Simóoni asewáa. Yeeye avahwaalaryaáa vaantu voosi va isi ya Samaría kwa usavi ^mweene abweeyáa. Kei, iiyonáa yeeye ni nkabaako. 10 Vaantu voosi, vasinga na vaantu vakuulu vamuteeráa matu neejaneeja voosea, “Muuntu úhu noo ira ngururu ya Muluungu ^iséwaa Ngururu Nkuulu.” 11 Vaantu avo vamuteeráa matu, sa avahwaalaryaáa kwa siku ^jiri foo na usavi waachwe. 12 Maa kaa, Filípi ^akavariyule Masáare Maaja ya Útemi wa Muluungu na irina ra Yéesu Kirisitu, vaantu vakaruma na vaantu valume na vaantu vaki vakabatisiwa. 13 Simóoni ne akamuruma Yéesu, akabatisiwa, maa akaanda mutuuba Filípi na kira haantu ^adomáa. ^Akoone ishára na myuujísa mikuulu Filípi ^abweeyáa, akahwaalariwa maatuku vii. 14 Vatumwi va Yéesu ^vajáa vachaala Yerusaleému ^vakateere vaantu va Samaría novo varirúmiré isáare ra Muluungu, maa vakavatumba vala Peéteru na Yooháani vadome na úko. 15 Novo ^vakafike úko, vakavaloombera vaantu vamuhokere Mutima Múuja. 16 Sa avo vaantu vajáa vabatisiwa kwa irina ra Yéesu Mweenevyoosi vii na Mutima Múuja vajáa vakaari si vanamuhokera tuku. 17 Peéteru na Yooháani vakavavikira avo vaantu mikono yaavo, novo vakamuhokera Mutima Múuja. 18 Simóoni ^akoone vaantu vamuhókíire Mutima Múuja kwa njira yo vikirwa mikono ni vatumwi, yeeye akayera kuvaheera mpía vala Peéteru na Yooháani 19 yoovasea, “Mpeeri baa niini lúviro úlu, sa kira muuntu ^nkamuvikira mikono, amuhokere Mutima Múuja.” 20 Peéteru akamusea, “Isunke aha na mpía jaako! Ni kisea wiise kilungulungu cha Muluungu chawúlwa na mpía! 21 Weewe si uri hamwi na suusu murimwii úhu baa kiduudi vii tuku, sa mutima waako si uri muwoloki miiswii ya Muluungu tuku. 22 Valanduka fuma úhu úvi waako, na umuloombe Mweenevyoosi akoonere mbavariri. Yeeye

ifaanaa asee yasírire aya mavi ^waakiiririkana mutimii waako. 23 Nakwíine mutima waako wamema kivina, na waava murerwa wa úvi.” 24 Simóoni akamusea, “Nooloomba muunoombere kwa Mweenevyoosi, sa ayo ^mulúusire baa rimwi ridiire kuumpata.” 25 Vala Peéteru na Yooháani vakoonekya kikomi na vakeenerya Masáare Maaja ya Yéesu Kirisitu Mweenevyoosi. Fuma úko vakahinduka na Yerusaleému. Kunu njiriri vavariyuláa Masáare Maaja maturii yiingi ^vari foo ya Samaría. 26 Sikú imwi, murimu muuja wa Ijuva újáa wamusea Filípi, “Inuka, udome na ivaru ra saame fuuru ira njira ^yafuma Yerusaleému ^yatamanya na Gáasa.” Njira íhi ijáa yatweera na isi ya ibalángwii. 27 Aho, maa Filípi akakwaata njira. Njiriri akalumana na mukúúlu umwi fuma Esiópia, úwo muuntu ni mukulukuulu wa isi ajáa na ajáa achulwa asiina mbyaala tuku. Úwo noo íimíríra mpía joosi ja Kandáake, noo kusea, mutemi muki wa isi ya Esiópia. Úhu mukúúlu ajáa adómire na Yerusaleému noo mwiinamira Muluungu. 28 Mpiindi ijo, ni hinduka ahindikáa na kaayii. Yeeye ajáa íkyiire gáarii yaachwe ^irútwa ni farási kunu yoosoma kitáabu cha Isáaya muláali na mutwe. 29 Aho, Mutima Múuja akamusea Filípi, “Tamanya fuuru wíikwaate ira gáari.” 30 Akiikibirira mpaka akiikwaata. Úko gáarii akateera muuntu yoosoma kitáabu cha Isáaya muláali na mutwe. Filípi akamuurya, “Taanga wiise ayo ^woosoma wuu?” 31 Ne akamusea, “Jooli ndiri taanga na niini nsiina muuntu wo kuunvariyrira masáare aya?” Hara, akamuloomba Filípi íingire na gáarii novo vakiikala hamwi. 32 Masáare ^Yari Mpeho ^meene asomáa úwo Mweesiópia ni aya, “Ajáa alongoriwa ja muundi ^yootwaala noo siinjwa. Ne ajáa akirinya sawu ja ^vyeeene mwaana wa muundi akirinyaa kati ^yookerwa mabaáhira. Yeeye si iinula mulomo waachwe tuku. 33 Vakamuchwa mati na vakamusea ni muvi, maa kaa, yeeye si abweeyya úvi wowoosi tuku. Kusiina muuntu ^ari daha lúusikira masáare ya mbyaala yaachwe tuku. Sa kuva mooyo kwaachwe, kwaseyyiwa aha weerwii.” 34 Úra Mweesiópia akamuurya Filípi, “Nooloomba wuungyiire masáare aya muláali na mutwe alúusa sa ani? Ni sa yeeye mweeneevyo au sa muuntu wiingi?” 35 Hahara Filípi akaanda na yayara Masáare ^Yari Mpeho, akamuvariyrira Masáare Maaja ya Yéesu. 36

Mpiindi ^vayeendaa, vakafika haantu ^kujaa na maaji. Ura Mweesiopia akamusea Filipi, "Laanga! Maaji naaya aha. Che kiri kunkitira ndiire batisiwa?" [37 Filipi akamusea, "Kooni wooruma kwa mutima waako woosi daha uri batisiwa." Akamusea, "Narumire, Yeesu Kirisitu ni Mwaana wa Mulungu."] 38 Hara ura Mweesiopia akalairiya gaari yaachwe yiimiwe, vakakiima, vakiingira luujii, maa Filipi akamubatisa. 39 ^Vakafume vii luujii, hahara, Mutima wa Ijawa ukamushumula Filipi, na ura Mweesiopia si amoonu kei tuku. Akatuuba lyeendo lwaachwe kunu ari na cheeru. 40 Filipi ne akiishaana ari muijii wa Asoto. Akatweera miji yoosi iri njirii kunu yoovariyula Masare Maaja mpaka akafika muijii wa Kaisaria.

9 Mpiindi ijo, Sauli ajaa atuuba kuvavumba vaantu ^vamura Yeesu Mweeneoyoosi. Yeeye asaakaa avamale imalo. Aho, akadoma na kwa mweeneisi mukulu, 2 noo loomba barawa sa akataangwe uko masinagooii ya Damésiki. Barawa ijo, jamuheera ngururu yo vakwaata no vachuunga vaantu valume na vaantu vaki vara ^varuma Njira ya Yeesu Mweeneoyoosi sa avatwaale na Yerusalemu. 3 Aho, akakwaata njira yo doma na Damésiki. ^Akasengerere Damésiki, koonka kiweeru kikulu fuma kurumwii kikamumirika fuma kira ivaru. 4 Haaho akawya na isi na akateera sawuti yokaanirira, "Sauli, Sauli sa che wookuunturikira?" 5 Sauli akasea, "Aai Mukulu, uri ani weewe?" Na ira sawuti ikamusea, "Niini ndiri Yeesu. Weewe wookuunturikira. 6 Ima, utamanye na muijii, uko wiyirwa uri ni muuntu umwi ^cheene woosaakwa ubweeye." 7 Vaantu ^ayeenda yaa novo vajaa viimire kimi kunu vahwaaire, sa baa voovo vajaa vatéire iyo sawuti, maa kaa, si vamoona muuntu yoyoosi tuku. 8 Hara, Sauli akiinuka, akasaaka kunukula miiso baa koonu kiintu tuku. Vara viivaachwe vakamukwaata mukono vakamutwaala fura Damésiki. 9 Sauli iikala uko kwa siku itatu baa koonu tuku. Mpiindi ijo, si arijaa baa noo nywa kiintu tuku. 10 Uko Damésiki kujaa kwatiite muuntu umwi ^amura Yeesu ^asewaa Anania. Yeesu Mweeneoyoosi ajaa amwaniire Anania njorii akamusea, "Anani!" Ne akamusea, "Mweeneoyoosi, niini nu aha!" 11 Mweeneoyoosi akamusea, "Tamanya fura njira ira ^yasewaa Njira ^Yawoloka. Aho, nyuumbii

ya Yuda, wuurikirirye muuntu umwi fuma Taro irina raachwe Sauli. Haaha ni mulomba iise Mulungu, 12 na ine njori. Uko njorii amwine muuntu ^asewaa Anania yookingira na nyuumbii na amvikiire mikono sa oone kei." 13 Maa kaa, Anania akamusea, "Ee Mweeneoyoosi, nateera kwa vaantu ^vari foo ^veene uhu Sauli avatamamira viintu vivi vaantu vaako vaaja uko Yerusalemu. 14 Haaha amwaari aha ari na wiimiriri fuma kwa vakulu va veeneisi va Ijawa wo kwaata vaantu voosi ^variruma irina raako." 15 Maa kaa, Mweeneoyoosi akamusea Anania, "Weewe doma! Uhu muuntu niini namusawire ave mutumami waani. Yeeye kweenerya ari irina raani kwa vaantu si ^vari Vayahudi, kwa vatemi, baa na kwa Viisiraéli. 16 Niini mweeneoyo kumulaira ndiri ^veene ari turikiriwa maatuku vii sa irina raani." 17 Hara Anania akadoma, akiingira nyumba kunu ^ajaa Sauli. Akamavikira mikono akamusea, "Sauli mwanawitu, Yeesu Mweeneoyoosi aantumire kwaako, waande koonu, umuhokere Mutima Muija. Uhu Yeesu noo akufumira kura njirii kati ^wujaa na aha." 18 Koonka, viintu ^viri ja majula vikawya fuma miiswii ya Sauli, akaanda koonu. Aho, akiinuka, akabatisiwa. 19 ^Akahumule kurya chakurya, maa akava na ngururu kei. Sauli iikalakala uko Damésiki, na mpiindi ijo ni na vaantu ^vamura Yeesu ajaa. 20 Hahara, akaanda doma na masinagooii, na akaanda varyula Yeesu ni Mwaana wa Mulungu. 21 Vaantu voosi ^vateerera varyuli waachwe uwo, vahwaalala maatuku vii. Viyuryaa voosea, "Eri, uhu si noo ura muuntu ^avaturikiryaa munumunu vaantu ^vamura Yeesu uko Yerusalemu tuku wu? Eri, ^chamureeta na aha si joo kwaata vaantu ^vamura Yeesu aha Damésiki sa avatwaale na kwa vakulu va veeneisi va Ijawa tuku wu?" 22 Maa kaa, Sauli akava yookitema munumunu, yeeye avavariyiraa Vayahudi ^vikalaa Damésiki, ko tweera Masare ^Yari Mpeho Yeesu noo Masia na si vadahaa siita tuku. 23 Mpiindi ^jikalooke, Vayahudi vakatunga muryungu wo mulaa Sauli. 24 Vakaanda kumugiida miryaangwii ya ura muiji uchiku na muusi sa vamulae. Maa kaa, muryungu waavo wo mulaa ukamufikira Sauli. 25 Sa jeyyo, nuuchiku vapooji vaachwe vakamavikira kikapii kikulu, vakamukiimya na isi na ludihi ko tweera na chooririi ^cheene

kijáa lukaandii lwa múuji, maa akalooka. 26 Saúli ákafike Yerusaléemu, akiisompyasompya kusaangira na vaantu ávumuruma Yéesu. Vaantu voosi ávumuruma Yéesu vakamoofa, sa si varumáa kooni ajáa amurúmime Yéesu tuku. 27 Maa kaa, Barinába akamutwaala Saúli na kwa vatunwi va Yéesu. Akavawiyiira ávyeeene Saúli ajáa amoono Mweenevyoosi njirii yoodoma na Damésiki na ávyeeene Mweenevyoosi amuwiyiira. Kei, akavawiyiira ávyeeene Saúli avavariyuriráa vaantu Masáare áYari Mpeho ko kiitema úko Damésiki. 28 Sa jeyyo, Saúli akiikala hamwi novo. Indooriingirira novo úko Yerusaleému, kunu yooavariyurira vaantu kwa irina ra Yéesu Mweenevyoosi baa woowa tuku. 29 Aluusikáa no kwiiruta ndihi na Vayahúudi áveene valuusikáa Kigiríki, maa kaa, voovo vasaakáa vamulale. 30 Maa kaa, vaaniitu ávakataange ayo, vakamusumula, vakamutwaala na múujii wa Kaisaría, maa vakamutuma atamanye na kwaavo úko múujii wa Társo. 31 Mpiindi ijo, mpuka ya vaantu ávumuruma Yéesu vajáa viikala mwiikalo muja isi yoosi ya Yudeea, Galiláaya, na Samaría. Vajáa vakiingika, vajáa vadoma na mbere, na Mutima Muija ajáa avaheera mutima. Kei vamunyemyáa Mweenevyoosi. 32 Mpiindi ijo, Peéteri ariingiriráa úko nooko, akadoma fura múuji wa Lída sa avaluumbye vaantu va Mulungu áviikaláa úko. 33 Úko Lída akamushaana muuntu umwi ásewáa Ainéa. Uhu ajáa aakwya iyandiyandi kwa myaaka inaani na alaala ndirii vii. 34 Peéteri akamusea, “Ainéa, Yéesu Kirisitu akahóriire. Inukal Fota ndiri yaako.” Koonka, Ainéa akiinuka. 35 Vaantu voosi áviikaláa úko múuji wa Lída na nyika yoosi ya Sharóoni ávakamoone Ainéa, vakamuruma Yéesu Mweenevyoosi. 36 Úko múuji wa Yóopa, kujáa kwatiite mwaana muki umwi ájáa amuruma Yéesu irina raachwe noo Tabiita asewáa, noo kusea Dorikáasi na Kigiríki. Dorikáasi avaambiririyáa vakiva na avabweeyiriyáa vaantu viingi vaaja. 37 Mpiindi ijo Peéteri ájáa úko, Dorikáasi ajáa alwaala, maa akawulala. Vaantu vakamooyya, vakamulaarya, maa vakamviika chúumba cha gorófii. 38 Na sa viintu múuji wa Lída ujáa heehi na Yóopa, vaantu ávumuruma Yéesu vakateera Peéteri amwaari Lída. Sa jeyyo, vakavatuma vaantu vaviri vakamwaanirire. Vakavasea, vakamusee jei, “Tooloomba wuúje chaangu na miitu, kari ucherevaa tuku.”

39 Aho, maa Peéteri akatamanyan'ya novo. áVakafike Yóopa, vakamutwaala Peéteri na kura chúumba cha gorófii. Úko, valala ávari foo vakaanda kumuriingirira Peéteri kunu voomuririra no mulaira Peéteri ingo áng'eene Dorikáasi avachumira kati ájáa ari mooyo. 40 Peéteri akavaseyya voosi na weerwii, akachwaama, akamuloomba Mulungu. Hara akuulaanga ura muviri, maa akasea, “Tabiita, inuka!” Tabiita akakunukula miiso yaachwe, na ákamoono Peéteri, akiikala. 41 Peéteri akamukwaata mukono, maa akamwaambirirya kwiima. Akavaanirira vara valala, na vaantu viingi ávumuruma Yéesu, maa akavalaira Tabiita ari mooyo. 42 Masáare aya yakeenera múujii woosi wa Yóopa, vaantu ávari foo vakamuruma Yéesu Mweenevyoosi. 43 Peéteri akiikala úko Yóopa kwa siku ájiri foo na kunu áikaláa ni kwa muuntu ásewáa Simóoni ámweene aténgeshaa mimbere.

10 Úko múujii wa Kaisaría, kujáa kwatiite mukúulu wa valvi nkoondo umwi ásewáa Kornéli. Uhu iimiriráa valukaluka fuma mpuka nkuulu ya valukaluka áyasewáa Mpuka ya Kiitalía. 2 Kornéli ni muuntu muja ajáa, na amunyemyáa Mulungu hamwi na vaantu voosi va kaaya yaachwe. Yeeye amuloombáa Mulungu mpiindi joosi na avaambiririyáa vakiva. 3 Siku imwi mpiindi ja cháamuusi, akoona njori. Aho njorii akoona murimu muja wa Mulungu woomwaanirira kwa irina raachwe, “Kornéli!” 4 Kornéli akuulaanga ura murimu muja na woowa, maa akuurya, “Ee aai ni che?” Murimu muja ukamusea, “Mulungu atéire kuloomba kwaako na íne ávyeeene uvaambiráa vakiva. Ivyo vyoosi vyafikire kwa Mulungu na vikumbukira iise. 5 Haaha, tuma vaantu vatamanye na múujii wa Yóopa, sa vakamureete muuntu umwi ásewáa Simóoni irina riingi Peéteri. 6 Kunu áyookiikala ni kwa Simóoni mutengeshi wa ndiri. Nyuumba yaachwe ni mbarimbiri ya mayiya iri.” 7 Murimu muja ákahumale kumuwyiira Kornéli ayo masáare, maa ukalooka. Aho, maa akavaanirira vatamami vaachwe vaviri na mulwi nkoondo umwi ámweene ajáa muja. 8 Akavawiyiira yoosi áyajáa yamufúmiire, maa akavatuma vadome na Yóopa. 9 Siku ya kaviri mpiindi ja mpoloonge, vaantu áveene Kornéli ajáa avatuma vakava vaséngeriire Yóopa. Mpiindi

yiyo, Peéteru ne akaambuka na ikekeerii noo muloomba Muluungu. 10 Mpiindi ^asaaryáa, njala ikamwaava munumunu. Maa kaa, mpiindi chóorya ^chiimiwáa neeja, akoono njori. 11 Aho njorii, akoono kurumu kwayúurikire, na kiintu ja lweénda lukulukulu ^lwakwáatirwe makondowa yoosi lukakiima fuuru isi. 12 Isii ya ulo lweénda, kujáa kwatiite maka ja kira ivala. Kujáa kwatiite maka ^jiri na mawulu yani, viintu ^vitambaalaa na ndee. 13 Aho, akateera sawúti yoomusea, “Peéteru, inuka, usiinje, urye.” 14 Maa kaa, Peéteru akamusea, “Ee Mweenevyoosi, tuku! Niini si ninaarya baa kamudu vii tuku kiintu chochoosi ^kiri na njeo.” 15 Kei iyo sawúti ikamusea lwa kaviri, “Kuvisea viintu ^avijirula Muluungu viri na njeo tuku.” 16 Ivi vijáa vyafumira katatu, maa lura lweénda lukahindulwa na kurumwii. 17 Mpiindi Peéteru ^ajáa akaari ahwáaliire, vaantu vara ^vajáa vatúmirwe ni Kornéli vakuurikirirya ira nyuumba ya Simóoni, maa vakiitaanga. Aho, maa vakiima muryaangwii. 18 Vakalumbya, maa vakuurya, “Eri, aha kwatiite muyeni ^aséwaa Simóoni, na irina riingi Peéteru wuu?” 19 Na mpiindi Peéteru ^iiririkanáa ira njori, Mutima Muija akamusea, “Simóoni, uko isi vamwaari vaantu vatatu vookusaakira. 20 Kiima na isi na udoman’ye novo. Kuva na kivundu tuku, ni niini mweenevyo nivatúmirwe kwaako.” 21 Aho, Peéteru akakiima na isi, maa akavasea, “Niini noo ^mweene mookuusaakira. Che kivaréetire?” 22 Vakamusea, “Mukúulu umwi wa valwi nkoondo atutúmirwe. Irina raachwe noo Kornéli aséwaa. Yeeye ni mawoloki na amunyemyaa Muluungu na Vayahúudi voosi vamudúumbaa. Haaha murimu muija wamusea, akuteengye na kaayii kwaachwe na ateerere masáare ^uri muwyiira.” 23 Aho, maa Peéteru akavateengya na nyuumbii, vave vayeni vaachwe. Lomutóondo yaachwe, Peéteru akiinukan’ya na vara vayeni na vamwi va vaaniitu fuma Yóopa. 24 Kukiire yaachwe, vakafika Kaisaría. Kura vakamushaana Kornéli avajíngire vanduu vaachwe na vijeengi vyaachwe, yoovawoojera. 25 Peéteru ^akiingire vii kaayii kwa Kornéli, maa Kornéli akiita noo musingirirya, akachwaama mbere yaachwe, maa akamwiinamira. 26 Maa kaa, Peéteru akamwiimya, kanu yoomusea, “Ima, niini ndiri muuntu ja weewe.” 27 Aho, Kornéli akiima, vakaanda luusika hamwi, maa vakiingira na nyuumbii, vakashaana vaantu viijíngire. 28

Aho, Peéteru akavasea, “Nyuunyu veeneevyo mwamányire, suusu Vayahúudi Miiró yiiswi yakaan’ya ko valuumbya vaantu si ^vari Vayahúudi baa kusaangirira novo. Maa kaa, Muluungu aankániirye ndeke kumulaanga muuntu wiingi yoyoosi ja ^ari na njeo. 29 Noo ^chooreka si nasiitiré kuja mpiindi ^ukavatame vaantu na kwaani ji vaandeete na aha. Haaha ni kuvuurya niise, sa che muunyániriire?” 30 Kornéli akamusea, “Jalóokire siku ine keende mpiindi ira ^namulóombaa Muluungu aha nyuumbii, mpiindi ja iji ja cháamuusi. Koonka, noona muuntu iimire mbere yaani iivikiire ingo ^jilavalaváa. 31 Uhu muuntu aanse, ‘Kornéli! Kulusika kwaako Muluungu akutéire na kuvaambirirya kwaako vakiva, Muluungu akwíine. 32 Haaha, tuma vaantu vadome vakamwaanirire Simóoni ^vamuséaa Peéteru. Uhu ikalaa Yóopa kwa muuntu umwi irina raachwe Simóoni ^mweene aténgeneshaa ndiri. Nyuumba ya uhu Simóoni ni mbarimbari ya mayiya iri.’ 33 Aya noo yaambweeyiirye ntume chaangu vaantu ji vakwaanirire, na weewe wabwéeyiirye vyabooha viintu ^wuújire. Haaha suusu voosi ni mbere ya Muluungu turi, toowoojera kuteera masáare Mweenevyoosi ^akuláiriirye utuwyiire.” 34 Aho, maa Peéteru akavasea, “Haaha natángire, ni kikomi Muluungu si asinanalaa vaantu tuku. 35 Yeeye avarúmaa vaantu wa kira isi ^veene vamuunyemyaa na vabwéeyyaa uwoloki mbere jaachwe. 36 Nyuunyu mwamányire, Muluungu atuma vaantu vaachwe kuvavariyurira ViisiraéliMasáare Maaja, vapate mwiikalo muija kwa njira ya YéesuKirisitu, Mweenevyoosi wa vaantu voosi. 37 Mwamányire yara ^yafúmiire Yudea yoosi, kwaandira Galiláaya mpiindi Yooháani ^avavariyuriraa vaantu vabatisiwe. 38 Mwamányire ^vyeeene Muluungu amuhaka makuta Yéesu wa Nasaréeti ko muheera Mutima Muija na luviro. Yéesu adomaa uko na uko, yoobweeyya maaja no horya vaantu voosi ^veene vaturikiriwáa ni ngururu ya Ikúulu ra Mirimu Mivi, sa Muluungu ni hamwi ajáa ne. 39 Ayo yoosi Yéesu ayatamamáa uko isi ya Vayahúudi na Yerusaléemu múujii, na suusu turi vara ^voona. Mpiindi ^jikalooke, vakamulaa ko muning’in’ya musalábii. 40 Maa kaa, siku ya katatu Muluungu akamufufula na akamoonekya kwa vaantu. 41 Si oonekana kwa kira muuntu tuku, maa kaa, kuri suusu

Mulungu ajaa atusaawula tave vara voona. Suusu twaarya, no nywa ne akafufuke. 42 Akatulairiya tavavariyire vaantu Masaaire Maaja, na toonekye kikomi yeeye noo aviikwa ni Mulungu avalamurire vaantu vari mooyo na vaakwya. 43 Uhu Yesu valaali na mutwe voosi voonekya ukulu waachwe, vakasea, muantu yoyoosi ari kumuruma uvi waachwe sira uri kwa irina raachwe.” 44 Kati Peeteri avijaa akaari yoolusika ayo, vaantu voosi vajaa aho vooyateerera ayo masaaire, Mutima Muija akavakiimira. 45 Vayahudi vajaa vamuruma Yesu vara vajaa wujan'ya na Peeteri, vakahwaalala kooni vaantu si vari Vayahudi novo vookiimirwa ni Mutima Muija. 46 Voovo vajaa vavateiere yoolusika kwa ndusika jisisimiresimire voomudumba Mulungu. Aho, Peeteri akasea, 47 “Vaantu ava, novo vamuhokiire Mutima Muija ja vyeene suusu tamuhokera. Ni ani ari daha siita vadiire batisiwa na maaji?” 48 Haaho Peeteri akalairiya Korneli na viivaachwe vabatisiwe kwa irina ra Yesu Kirisitu. Maa reeru, vakamuloomba iikale novo kwa siku nke.

11 Haaha, vatumwi na vaaniitu vara viikalaa Yudea, vakateera vaantu si vari Vayahudi novo varirumire isaaire ra Mulungu. 2 Peeteri akahinduke na Yerusalemu, maa vara Vayahudi vakaanda mung'urira Peeteri 3 voomusea, “Weewe wiingire nyumbii ya vaantu si vanatwaalwa na kibawii na ukarya novo!” 4 Aho, Peeteri akavayira pusu masaaire yoosi yafumira, yoovasea, 5 “Siku imwi kati nijaa muiji Yopa noomuloomba Mulungu, nijaa noona kiintu ja lweenda lukulu, lookiimiwa na isi fuma kurumwii lwakwaatirwe makondowa yoosi, maa lukaviikwa mbarimbari yaani. 6 Nkalaange kura isii, nkoona kuri na maka ja isaka, maka jiri na mawulu yani, viintu vitambaalaa na ndee jiwuluka. 7 Aho, nkateera sawuti yookunsea, Peeteri, inuka, usinje, uryel!” 8 Maa kaa, niini nkasea, ‘Ee Mweenevyoosi tuku! Laanga si ninaarya kiintu kiri na njeo tuku!’ 9 Maa kaa, ira sawuti fuma kurumwii ikaansea kei, ‘Kiintu chochoosi akijirula Mulungu, kuchaanirira kiri na njeo tuku.’ 10 Masaaire aya yafumira katatu, aho, maa ivyo viintu vikahindulwa na kurumwii. 11 Hahara, vaantu vatatu vajaa vatimirwe Kaisaria, vakafika nyumba

haantu niikalaa. 12 Na Mutima Muija akaangwiiira ndoman'ye novo baa kivundu tuku. Ava vaaniitu vasasatu nadoman'ya novo, na twiingira kaayii kwa Korneli. 13 Ne Korneli atuwiira vyeene murimu muija wamufumira aho kaayii kwaachwe. Uwo murimu muija wamusea, ‘Vatume vaantu vadome na Yopa, vakamwaanirire Simooni asewaa Peeteri. 14 Yeeye kuretera ari masaaire yari kulamurira weewe na vaantu voosi va nyumba yaako.’ 15 Naani nkaande lusika novo, Mutima Muija akakiima mweeri yaavo ja vyeene atukiimira suusu aho ncholo. 16 Naani nkakumbukira rira isaaire Yesu Mweenevyoosi atuwiira, ‘Yohani avabatisaa vaantu na maaji, maa kaa, nyuunyu batisiwa muri na Mutima Muija.’ 17 Haaha kooni Mulungu avahera vaantu ava wuya wa Mutima Muija ura atuheera suusu tamuruma Yesu Kirisitu Mweenevyoosi, niini ndiri ani mpaka niiririkane daha ndiri kumusiita Mulungu?” 18 Vayahudi vakateere ayo, maa vakareka kwiiruta ndihi. Vakamubweeyirya Mulungu nkongojima voosea, “Kumba Mulungu avahera baa vaantu si vari Vayahudi njira iri vabweeya vadahe kavalanduka fuma uvii waavo, na vapate nkaasu ya siku jisiina uheroi!” 19 Vaantu vamuruma Yesu vajaa viimyaaha sa uturikiri Sitefaani akuulawe, vakatamanyana na isi ja Foinike, Kupuro na muiji wa Antiokia. Uko koosi vavariyulaa Masaaire ya Yesu Mweenevyoosi kwa Vayahudi vooveene vii. 20 Maa kaa, uko Antiokia, vamwi va vaantu vajaa vadoma na uko ni vaantu va isi ya Kupuro, na va muiji wa Kiréene. Voovo vakaanda kavariyula Masaaire Maaja ya Yesu Mweenevyoosi baa kwa Vagiriki. 21 Na laviro lwa Mweenevyoosi ni hamwi novo lujaa. Uko, vaantu vari foo maatuku vii vakamuruma Yesu Mweenevyoosi na vakamutuuba. 22 Mpuka ya vaantu vamuruma Yesu uko Yerusalemu vakateere aya masaaire, maa vakamutuma Barinaba atamanye na Antiokia. 23 Akafike uko, akooni viintu Mulungu avahera nduwo vaantu avo. Akavyeenda maatuku vii, akavakalaamya voosi vatube kamukwaatirira Yesu Mweenevyoosi kwa mitima yaavo yoosi. 24 Barinaba ni muantu muija ajaa na ajaa amema Mutima Muija na kuruma kwa kimaaari. Na vaantu vamuruma Yesu Mweenevyoosi vakakiingika mnamumnam. 25 Siku jikaseese, Barinaba

akadoma na múuji wa Társo koo m̄saakira Saúli. **26** ^Akam̄pate akam̄ureeta na Antiókia. Uko kwa mwaaka vuu, vakalumana na mpuka ya vaantu ^vamura Yéesu, kunu vookiindya vaantu ^vari foo. Uko Antiókia vaantu vakaanda vaanirira vaantu ^vamura Yéesu, Vakirisitu. **27** Siku ijo, valáali na mutwe fuma Yerusaleému vajáa vadoma na Antiókia. **28** Umwi waavo noo Agáabo asewáa. Yeeye kutweera kwa Mutima M̄uja, ajáa iima, akal̄usa uláali na mutwe, “Njala nk̄ulu ya imalo fumira iri isi jiingi joosi.” Njala iyo noo ira ijáa yafumira mpiindi ja Kaisári Kilaáudi mutemi mukuulu ^iimiriráa. **29** Sa jeyyo, vaantu ^vamura Yéesu uko Antiókia, vakalamula kira m̄untu asaange viintu vyo vaambirirya vaaniitu vara ^viikaláa uko isi ya Yudeea. **30** Vakasaanga na vakavaheera vala Barinába na Saúli vatwaale na kwa vawosi va vaantu ^vamura Yéesu uko Yerusaleému.

12 Siku ijo, mutemi Heróode Agirípa ajáa aanda kuvaturikirya vaantu vamwi va mpuka ya vaantu ^vamura Yéesu. **2** Akalairirya Yaakúpu mwaanaavo na Yooháni ulawe na nyaasuka. **3** ^Akoone masáare ayo yaveériye mitima Vayahúdi, maa akalairirya Peéteru ne akwaatwe. Aya yajáa yafumira mpiindi ja ngovi ya mikáate si ^ivikrwaa usasi. **4** Peéteru ^akaviikwe mikonwii yaavo, akachuungwa m̄nyololwii. Uko akatwaalwa na haantu ho laangiririwa ni valwi nkoondo vani vani va mpuka ine sa vamulaangirirye neejaneeja. Heróode akiiririkana Paásika iri looka de amulamurire Peéteru mbere ja vaantu. **5** Na siku ijo, mpiindi Peéteru ^ajáa achúungirwe m̄nyololwii, maa kaa, mpuka ya vaantu ^vamura Yéesu vajáa viitoola m̄num̄unu kumuloomba M̄lungu sa Peéteru. **6** Uchiku wa siku ^ng’eene Heróode ajáa iiririkana kumulamurira Peéteru, Peéteru ajáa alaala uko m̄nyololwii. Yeeye ni kati na kati ya valwi nkoondo vaviri ajáa na vajáa vamuchuunga mikono yaachwe na m̄nyololo iviri. Na muryaangwii wa gerésá kujáa kwatiite valukaluka viingi vamurindiráa. **7** Koonka, ukafumira murimu m̄uja wa Ijuva aho kuntu ^ajáa Peéteru. Kiweeru kikum̄rika hara haantu. Ura murimu m̄uja ukamusingisya Peéteru mbarwii, ukamusea, “Inuka chaangu!” Hara, m̄nyololo ^vajáa vamuchúungire Peéteru ikawya na isi! **8** Aho, ura murimu m̄uja ukamusea,

“Imutire lukova lwaako, wiivikire na viráatu.” Peéteru ^akamarikirye kubweeya jeyyo, ura murimu m̄uja ukamusea, “Ivikire ikóoti raako, wuuntuube!” **9** Peéteru akuutuuba ura murimu m̄uja. Si ataangáa ^yafumira kooni ni kimáári tuku, yeeye iiseáa ni njori. **10** Peéteru na murimu m̄uja vakavalooka valukaluka va ncholo, na va kaviri, na vakafika muryaangwii mukuulu wa chuúma ^woofuma m̄nyololwii ^wadoma na múuji. Muryaango uwo ukayurika wooweene, vakafuma na weerwii. ^Vakayeendeyende furu njiri imwi, hahara, ura murimu m̄uja ukamureka Peéteru. **11** Aho, Peéteru akataanga ayo ^yafúmiire, maa akasea, “Haaha natáangire, ni kimáári! Ijuva aantúmiire murimu m̄uja ji w̄namurirye fuma mikonwii ya Heróode na kwa yara yoosi Vayahúdi ^vaawoojera mbweyyiriwe.” **12** Peéteru ^akataange ayo, akadomerera na kaayii kwa Maríia íyo waala Yooháni ^mweene aanirirwáa Maáriki. Aho nyuumbii, vaantu ^vamura Yéesu vajáa viijingire, voomuloomba M̄lungu. **13** Peéteru akaluumbya muryaangwii wa weerwii wa iyo nyumba. Muhinja umwi, mutumami ^asewáa Róoda, akiita ko teerera ni ani. **14** ^Akateere ni Peéteru, akavyeenda m̄num̄unu, akahinduka na nyuumbii baa kum̄yurira muryaango tuku. Akavawiyira viivaachwe yovasea, “Peéteru amwaari muryaangwii!” **15** Novo vakamusea ura muhinja, “Utiiite kisari!” Maa kaa, yeeye akadoomererya kuvasea, atéiire sawúti ya Peéteru. Voovo vakatuuba sea, “Ni murimu m̄uja waachwe.” **16** Ne Peéteru ajáa adoomererya kulumbya kura muryaangwii. ^Vakayule, vakamooná Peéteru, vakahwaalala maatuku vii. **17** Peéteru akavalaira na mukono vakirinye, maa akavawiyira ^vyeeene Mweenevyoosi amuséyyiirye m̄nyololwii. Kei akavasea, “Muwyiiri ^meene yafúmiire Yaakúpu na vaaniitu.” Aho, maa Peéteru akalooka na kuntu kwiingi. **18** ^Kukeere, vara valwi nkoondo va m̄nyololwii vakoolokera sa si vajáa vatáangire ^kimupátire Peéteru tuku. **19** Heróode akalairirya Peéteru asaakwe kikomi. Maa kaa, ^vakasiindwe kum̄pata, maa akavaanirira vara valukaluka ^vamulaangirirya Peéteru. Heróode akavachukuruma, aho, maa akalairirya v̄ulawe. Mpiindi ^jikalooke, Heróode akakiima fuma Yudeea akatamanya na múuji wa Kaisaría, akiikala uko kwa mpiindi. **20** Heróode ajáa avasula maatuku vii vaantu va

míji ya Tíiro na Sidóoni. Maa kaa, vaantu va iyo míji vakava kiintu kimudu sa vadome noo kiiyona na Heróode. Vakamuheemba Bulásto, ne akava hamwi novo. Uhu Bulásto, noo himiríáa nyumba ya mutemi. Aho, vakatamanya na kwa mutemi ko loomba kwe na mwiikalo muja, sa míji iyo yiilaangyáa chóorya fuma isi ya mutemi. **21** Haaha siku iyo 'ng'eene vajáa vasaawula valumane, Heróode akiivikira ingo jaachwe ja kitemi. Aho, maa akiikala ichuumbii raachwe ro lamurira akaanda lusika novo. **22** Aho, vaantu vakaanda kumuvaira siriri noo tula isóso voosea, "Ihi isiri sawúti ya muuntu tuku, ihi ni sawúti ya umwi wa miluungu." **23** Na mpiindi ^vamudumbiriráa jeyyo, Heróode si amuheera Muluungu nkongojima tuku. Haaho, murimu muja wa Ijuva ukamuvaa na ndwála yo riwa ni vinyululu, maa akakwya. **24** Isáare ra Muluungu rikatuuba kweenera kwa vaantu, na vaantu ^vamura Yéesu vakatuuba kiingika munamunu. **25** Barinába na Saúli ^vakahumule murimo waavo, vakiinuka fuma Yerusaleému, vakadoma na Antiókia. Na vajáa vatamanyan'ya na Yooháani irina riingi aanirirwáa Maáriki.

13 Uko Antiókia, mpukii ya vaantu ^vamura Yéesu, kujáa kwatiite valáli na mutwe na vakiindya ava, Barinába, Simeóoni ura ^vamwaaniriráa Nigéeri, Lukó fuma Kiréene, Saúli na Maanaéeni ura ^ajáa arerwa hamwi na mutemi Heróode Antípaasi. **2** Mpiindi ^vamulombáa Mweenevyoosi ko kiirekya kurya, Mutima Muja akavasea, "Vakeri na ivarwii vala Barinába na Saúli sa murimo ^mweene navaanirira." **3** ^Vakahumule kumulomba Muluungu no kiirekya kurya, vakavavikira mikono vala Barinába na Saúli, maa vakavatumama vatamanye. **4** Vala Barinába na Saúli ^vakatumwe ni Mutima Muja, vakagirita fuuru múji wa Seleúkia na aho vakaambuka méeli fuuru isi ^yariingirirwa ni maaji ^iséwaa Kúpuro. **5** ^Vakafike múji wa Salámi, vakavariyula Masáare ya Muluungu masinagógogii ya Vayahúudi. Novo ni hamwi vajáa na Yooháani Maáriki mwaambiriryi waavo. **6** Barinába na Saúli vayeenda isi yoosi ^yariingirirwa ni maaji ya Kúpuro mpaka vakafika múji umwi ^iséwaa Páafo. Uko vakalumana na Muyahúudi umwi musavi na muláli na mutwe wa uloongo. Uwo muuntu irina raachwe noo Baari-Yéesu aséwaa. **7** Uhu

muuntu ni hamwi ajáa na Sárijo Paúli, mukúulu wa isi ya Kúpuro, yeeye ajáa atiite tooti maatuku vii. Uhu mukúulu akavateengya vala Barinába na Saúli, vatamanye na kwaachwe sa akateerere isáare ra Muluungu. **8** Maa kaa, Baari-Yéesu musavi (irina raachwe ra Kigiriki noo Elíma asewáa) akiiruta ndihi na vala Barinába na Saúli. Akayera kubweeya mutima wa ura mukúulu ufafe adiire muruma Yéesu. **9** Aho, maa Saúli ura irina riingi ^aanirirwáa Paúli, kunu yoolongoolwa ni Mutima Muja, akamutuuriya miiso Elíma, maa akamusea, **10** "Weewe uri mwaana wa Ikúulu ra Mirimu Mivi! Weewe uri muvi wa uwoloki woosi! Wamema kira uvaangu na ukerema! Sa che si wooreka kuvalandula kikomi cha Mweenevyoosi no kibweeya kive uloongo? **11** Haaha Mweenevyoosi kuheera ari irya. Kuva uri muhoku! Si uri koonu kiweeru cha mwaasu tuku, miiso dunga yari du kwa mpiindi." Hahara, nkungu na kilwiirya kikamukunikirira Elíma miiswii, akareka koonu, akaanda riingirira kusaakira muuntu wo mukwaata mukono amulongoole. **12** Ura mukúulu ^akoone yara ^meene yajáa yafúmiire, akamuruma Mweenevyoosi. Akahwaalala munamunu sa ura ukiindya ^ajáa atéiire wa Mweenevyoosi. **13** Paúli na viivaachwe vakiinuka Páafo, vakatamanya fuuru múji wa Périge ^uri isi ya Pamufilá. Maa kaa, Yooháani Maáriki akavareka uko, akahinduka fuuru Yerusaleému. **14** Novo vala Paúli na Barinába vakiinuka Périge, vakatamanya fuuru múji wa Antiókia ^uri isi ya Pisidia. Siku ya Sabáato ^ikafike, vakiingira sinagógogii, maa vakiikala. **15** Muuntu umwi akasoma kitábawii cha Miiri na masáarii ya valáli na mutwe. Aho, mukúulu va sinagógogi vakatuma muuntu avasee vala Paúli na Barinába, "Arumi, kooni muri na isáare roroosi ro vawyiira vaantu sa mitima yaavo ive na ngururu, teengi mulause." **16** Paúli akiinuka, maa akiinurirya mukono sa vamateerere akasea, "Nyuunyu vaantu valume va Isiraeéli na nyuunyu vaantu voosi si ^muri Vayahúudi ^munanyemyaa Muluungu, teerer! **17** Muluungu wiitu suusu Viisiraéeli noo avasaawula vala baaba wiitu, mpiindi ^vikaláa isi ya uyenii uko Mísiri, akavabweeya vave lukolo lukulu munamunu. Siku ^jikalooke, akavalongoola, akavaseyia fuma Mísiri kwa ngururu jaachwe nkulu. **18** Kwa myaaka makumi yani akavayimirirya uko isi ya

ibaláángu. 19 Akamala isi mufungati uko isi ya Kanáani, maa akavaheera vala baaba wiitu iyo isi ive yaavo. 20 Masáare aya yoosi yatumamwa kwa myaaka magana yani na makumi yasaano. Siku [^]jikaseese, Muluungu akavaheera vala baaba wiitu valamuli vo valongoola fuuru mpiindi ja Samwéeli muláali na mutwe aviimiriráa. 21 Aho, maa vakaloomba vave na mutemi. Muluungu akavaheera Saúli mwaana wa Kíisi wa lukolo lwa Bénjamini ave mutemi kwa myaaka makumi yani. 22 Muluungu [^]akamuseyye Saúli utemii, akamuhaka makuta Daúdi sha Yéese ave mutemi. Muluungu amoonekya kikomi Daúdi yoosea, 'Namwiíne Daúdi sha Yéese, eériirye mutima waani, kei noo [^]mweene ari tumama yoosi [^]noosaaka yatumamwe.' 23 Kufuma lukolwii lwa Daúdi noo kuntu Muluungu [^]avaretera Viisiraéeli Mulamuriri Yéesu, ja [^]vyeene ajáa iichuunga kuvaretera ari. 24 Mpiindi Yéesu [^]ajáa akaari kwaanda marimo waachwe, Yooháani avariyuriráa Viisiraéeli vavalanduke fuma uvii waavo na vabatisiwe. 25 Mpiindi Yooháani [^]amarikiririyáa mirimo yaachwe, akavasea, 'Mookisea niini ndiri ani? Niini si ndiri ura Masía [^]mweene moomuwoojera tuku. Teereri! Uwo [^]mweene ari kuuja nyuma yaani, niini si niima neeja kutumama marimo wa mutumwa wo reherya nkoorisa ja mirunkumo majewii yaachwe tuku!' 26 Arumi, nyuunyu vanaviitu vaantu va lukolo lwa Aburaháamu, na nyuunyu vaantu si [^]muri Vayahúudi [^]veene mununyemyaa Muluungu, suusu noo masáare aya ja ulamuriri [^]yatuujira fuma kwa Muluungu. 27 Sa viintu vaantu va Yerusaleému na vakúulu vaavo si vataanga Yéesu tuku, vakabweeyya aheewe irya ro kuulawa. Baa neembe vasomáa masáare yaachwe [^]yaandikwa vitáabwii vya valáali na mutwe kira siku ya Sabáato, voovo vayakiimikirirya ko mabweeyirya jeyyo. 28 Baa neembe vajáa vasiina isáare roroosi ra kimáári [^]rooneyáa Yéesu alamurirwe inkwya, voovo vamuuloomba Piláato alairirye uulawe. 29 [^]Vakahumule kira kiintu [^]chaluswa ni valáli na mutwe kuri Yéesu, vakamukiimya fuma musalábii, maa vakamuvika mbiríirii. 30 Maa kaa, Muluungu akamufufula. 31 Yeeye avafumiraa vaantu vara [^]vayeendan'yáa ne kufuma Galiláaya fuuru Yerusaleému. Ava noo vara vaantu vaachwe [^]voona, kwa vaantu va Isiraéli. 32 Suusu tuújire na aha,

kujoovavariyurira Masáare Maaja Muluungu [^]iichuunga kwa vala baaba wiitu. 33 Yeeye ayakiimikirirya kuri suusu vajukulu vaavo kwa njira yo mufufula Yéesu, ja [^]vyeene vyaandikwa Sabúurii ya kaviri, 'Weewe ni Mwaana waani, isiku niini navíire Taáta waako.' 34 Muluungu amufufula Yéesu sa adiire kukwya vii kaa kei. Sa aya Muluungu aluusa jei, 'Namwiilaha Daúdi ntálarya ja kikomi. Ntálarya ijo, noo [^]ng'eene ndiri vaheera nyuunyu.' 35 Isáare iri raluusa haantu hiingi, 'Si uri mreka tuku muja waako oole.' 36 Haaha Daúdi ajáa akiiman'ya kira Muluungu [^]asaakáa kwa mpiindi ja mbyaala yaachwe, akakwya, akataahwa heehi na vala baaba waavo na muviri waachwe ukoola. 37 Maa kaa, ura [^]mweene Muluungu amufufula, yeeye si oola tuku. 38 Vanaviitu, teereri neeja aya [^]meene toovawyiira! Ni kuvawyiira tiise kwa njira ya Yéesu, mwavariyurirwa kusira kwa avi. 39 Kwa Yéesu vii, kira muntu [^]amuruma, avalwa ni mawoloki mbere ya Muluungu, isáare iri si muri daha tuku ko tuuba Miuro ya Músa. 40 Mulaange neeja, kari lo mukwaatwe ni aya masáare [^]yaandikwa vitáabwii vya valáali na mutwe tuku, 41 'Nyuunyu [^]muchwíjaa mati, laangi! Muhwaalale, mumalwe imalo. Sa kiintu [^]noobweeyya mpiindi jaanyu, ni kiintu si [^]muri kiruma, baa muwyirwe ni muntu.' 42 Mpiindi Paúli na Barinába [^]vafumáa hara sinagógii, vaantu vakavakalaamya vahinduke kei siku ya Sabáato [^]itúubiriire na valuuse kei yara masáare. 43 Mwijiingo wa sinagógii [^]ukasire, Vayahúudi [^]vari foo na vaantu viingi vara [^]vatuubáa díini ya Kiyahúudi kumwiinamira Muluungu, vakavatuuba vala Paúli na Barinába, novo vakalusika novo na vakavaheera mitima vatube kukwaatirira nduwo ya Muluungu. 44 Sabáato [^]itúubiriire, sengerera vaantu voosi va ura múuji vajáa muja noo teerera isáare ra Mweeneyoosi. 45 Maa kaa, Vayahúudi [^]vakoone vaantu [^]vari foo munumunu vavijjiringiriire vala Paúli na Barinába, vakaanda koono kivina munumunu. Aho, vakaanda kwiiruta ndihi na vala Paúli na vakavatukira. 46 Hahara, vala Paúli na Barinába vakalusika ko kiitema munumunu, voosea, "Vijáa vyabooha, isáare ra Muluungu rivariyulwe ta kuri nyuunyu Vayahúudi. Maa kaa, sa viintu mwarisiitire iro isáare, kei mwiilamuriire si mwiima neeja muturye nkaasu ya siku [^]jisiina uhero tuku, haaha suusu tavarékire na domerera turi na

kwa vaantu si ^vari Vayahúudi. (aiōnios g166) 47 Sa Yéesu Mweenevyoosi atulairirya jei, 'Nakuvika weewe uve kiweeru kwa vaantu si ^vari Vayahúudi, sa ureete ulamuriri kwa vaantu fúuru utulo waasi.'" 48 Vaantu si ^vari Vayahúudi ^vakateere ayo masáare, maa vakavyeenda maatuku vii, vakaribweeyirya nkongojima isáare ra Mweenevyoosi. Na voosi ^vajáa vasaawulwa kuva na nkaasu ya siku ^jisiina uhoro, vakamuruma Yéesu Mweenevyoosi. (aiōnios g166) 49 Jeyyo, isáare ra Mweenevyoosi Yéesu rikeenera isi iyo yoosi. 50 Maa kaa, Vayahúudi vakavasonka vaantu vaki ^vamwiinamiraa Muluungu na ^vanyemiwáa ni vaantu, na vaantu valume vakuuu na uwo múuji. Vakavasonka vaantu vaande kuvaturikirya vala Paúli na Barinába, maa vakavakibirya fuma isi yaavo. 51 Aho, vala Paúli na Barinába vakiikonkoma maruri majewii yaavo koonekya kusiita kwa vara vaantu, maa vakadoma na múuji wa Ikonío. 52 Maa kaa, vaantu ^vamuruma Yéesu uko vakeerya mitima na vakatuuba kulongoolwa ni Mutima Muuja.

14 Uko múujii wa Ikonío, Paúli na Barinába vakiingira sinagóogi ja ^vyeeene vijivira. Vakavariyula Masáare Maaja ya YéesuKirisitu. Vayahúudi na vaantu si ^vari Vayahúudi ^vari foo munumunuu vakamuruma Yéesu. 2 Maa kaa, Vayahúudi ^veene si vajáa vamuruma Yéesu, vakavasonka na vakavakalarya vaantu si ^vari Vayahúudi vaviihye mitima kwa vaaniitu. 3 Baa neembe ni jeyyo, Paúli na Barinába vakiikala siku ^jiri foo uko Ikonío, vandoovoonekya kikomi vaantu Masáare ya nduwo ya Mweenevyoosi ko kiitema. Ne Mweenevyoosi abweeyya jeyyo, ko bweeyya vadahe tumama ishára na viintu ^vihwáalarya. 4 Vaantu va ura múuji vakiikera. Viingi vakavatuuba Vayahúudi na viingi vakavatuuba vatumwi va Yéesu. 5 Maa reeru, Vayahúudi, hamwi na vaantu si ^vari Vayahúudi na vakúulu vaavo vakiiramira kuvabweeyirya uvi no vavaa na mawye vala Paúli na Barinába. 6 Maa kaa, vala Paúli na Barinába vakataanga iyo miryungu, vakatijira na isi ya Lukoní, uko vakadoma na miji ya Lísitra na Déríbe na múji yingi ^iri mukaaya. 7 Na uko, vavavariyuríraa vaantu Masáare Maaja. 8 Uko Lísitra, kwajáa kwatiite muuntu umwi ^ajáa kivete keende kuvyaalwa kwaachwe. Majeo yaachwe si yajáa yanalwaatyaa baa siku imwi vii

tuku. 9 Mpiindi Paúli ^aluusikáa, uwo muuntu akava yoomuteerera. Paúli akamutuurirya miiso ura muuntu, maa akona kuruma kwaachwe ni ko mahorya. 10 Paúli akaluusa na ngururu, "Inuka! Wiime na majeo yaako!" Hara, maa ura muuntu akiima chaangu, akaanda yeenda yeemweene. 11 Vaantu ^vakoone kira Paúli ^ajáa abweeyiirye kwa ura muuntu, maa vakaanda tula isoso kwa nduusika ya kimeevo ya Kilukonía voosea, "Muluungu yakimire na kuri suusu iri ja vaantu." 12 Barinába vakamwaanirira irina ra muluungu waavo ^aséwaa Séeu. Na sa viintu Paúli noo ^aluusikáa, vakamwaanirira Hérime. 13 Weerwii ya uwo múuji kujáa kwatiite kaaya yo muloomba Séeu. Mweeneisi wa Séeu wa iyo kaaya, akareeta makabaako ya ng'oombe na matáaji na mutiryaangwii wa múuji. Uwo mweeneisi hamwi na vaantu viingi vasaakáa kuvasiinjira ng'oombe ja mpóryo vala Paúli na Barinába. 14 Maa kaa, vatumwi Paúli na Barinába ^vakateere ayo, vakamoola ingo jaavo kwa usungu. Vakatiija, maa vakiita koo saangirira na vaantu, aho, vakaluusika na ngururu voosea, 15 "Ee arumi, sa che moobweeyya jei? Arumi, suusu ni vaantu vii ja nyuunyul! Tuújire na aha jo vavariyurira Masáare Maaja, mureke kwiinamira muluungu ^isiina kiintu, muve vaantu va Muluungu ^Ari Nkaasu. Yeeye umba kurumu na weeru, mayiya, na viintu vyoosi ^viri muumo. 16 Aho mbere, ajáa avareka nyuunyu vaantu va isi joosi mwiikale ja ^vyeeene moosaaka veenevyo. 17 Baa neembe ni jeyyo, Muluungu si areka kuvallaira ni novo ari tuku. Yeeye atuuba kuvabweeyirya wuuja, kwa njira yo vaheera nyuunyu mbula, sa muchwe kwa mpiindi joojo na muve na chákurya cho keenererya na mitima yaanyu ive na cheeru." 18 Baa neembe vala Paúli na Barinába vajáa valuusa ayo masáare, vijáa vyafafa kuvakaan'ya vareke toola mpóryo yo chimika kwaavo. 19 Mpiindi kiduudi, kuvuuja Vayahúudi fuma múuji wa Antiókia na Ikonío. Vakavaheemba vaantu vave ivarwii raavo, vakamuvaa Paúli na mawye, maa vakamurutya na weerwii ya múuji sa viiseáa akwíire. 20 Maa kaa, vaantu ^vamuruma Yéesu ^vakamuringirire, akiinuka, akahinduka na múujii. ^Kukeere, akiinuka aho, akadoman'ya na Barinába fúuru múuji wa Déríbe. 21 Uko Déríbe, Paúli na Barinába vavavariyuríraa vaantu Masáare Maaja, vaantu ^vari foo vakamuruma Yéesu. Siku ^jikaseese,

vakahinduka na Lísitra, Ikonío na Antiókia. **22** Na kira haantú ^vadamáa, vavakalaamyáa vaantú ^vamura Yéesu vabweeyye mitima yaavo ive na ngururu yo muruma Yéesu. Vavaseáa, “Kwiingira Utemii wa Muluungu, ni mpaka tupate uturikiri ^uri foo.” **23** Na uko kuuntú ^vatweeráa, vasaawuláa vawosi viimiriri va mpuka ya vaantú ^vamura Yéesu kira haantú. Na vabweeyyáa jeyyo ko vaviika kwa Mweenevyoosi uhu ^vamura, ko loomba no kwiirekya kurya. **24** Aho, vakatweera na isi ya Pisidia, vakiita fuuru isi ya Pamufilia. **25** Uko, vakavariyula isáare ra Muluungu múujii wa Périge, maa vakatamanyá na múuji wa Atalia. **26** Fuma Atalia vakaambuka méeli vakatamanyá fuuru Antiókia ya Síria. Aho, noo kuuntú vaantú ^vamura Yéesu vajáa vavakwaatya vala Paúli na Barinába kuri nduwo ya Muluungu, sa murimo ^vajáa vamárikiriye. **27** ^Vakafike uko Antiókia, vakajiinga mpuka ya vaantú ^vamura Yéesu. Aho, vakavawiyiira yoosi ^meene Muluungu ajáa atumama ko tweera kuri voovo, ^vyeene Muluungu ajáa avayurira muryaango vara si ^vari Vayahúudi kumuruma Yéesu. **28** Aho, vakiikala siku ^jiri foo hamwi na vaantú ^vamura Yéesu.

15 Haaha, vaantú vamwi fuma Yudéa, vakatamanyá na Antiókia. Uko vakaanda vavariyurira vaaniitu voovasea, “Kooni muuntú si atwáarirwe na kibawii ja ^vyeene tuva ja Músa jalusa, si ari lamuririwa tuku.” **2** Paúli na Barinába vakavasiitira ng’ang’ala uvari yuli waavo. Jeyyo, vaantú ^vamura Yéesu vakavasaawula Paúli na Barinába na vaantú viingi fuma avo ^vamura Yéesu, sa vaambuke na Yerusaleému vakalumane na vatumi va Yéesu na vawosi, sa vakamarikiriye iri isáare. **3** Jeyyo, vakatumwa ni mpuka ya vaantú ^vamura Yéesu, vadome na Yerusaleému. Njirii, vakatweera na isi ja Foiníke na Samaria. Uko vakavawiyiira vaantú ^vamura Yéesu masáare ya vaantú si ^vari Vayahúudikavalanduka na kuri Yéesu. Ayo masáare yakaveerya mitima maatuku vii vaaniitu voosi. **4** Paúli na viivaachwe ^vakafike Yerusaleému, vakateengiwa vyabooha ni vatumi va Yéesu, vawosi na mpuka ya vaantú ^vamura Yéesu. Aho, vala Paúli vakavawiyiira yoosi Muluungu ^ajáa atumama ko tweera kuri voovo. **5** Aho, maa mpuka

imwi ya Mafarisáayo ^veene vajáa vamura Yéesu vakiima, vakasea, “Vaantú voosi si ^vari Vayahúudi, voosaakwa vatwaalwe na kibawii na vatube Miuro ya Músa.” **6** Sa jeyyo, vatumi na vawosi, vakalumane hamwi sa vatamule iri isáare. **7** ^Vakalume sáare kwa mpiindi nkuulu, Peéteru akiima, maa akavasea, “Vanaviitu, mumányire Muluungu aansaawula fuma kuri nyuunyú sa nkavariyule Masáare Maaja kwa vaantú si ^vari Vayahúudi, vateere ko tweera niini na vamura Yéesu Kirisitu Mweenevyoosi. **8** Muluungu amányire yoosi ^meene yari mitimii ya vaantú. Yeeye ónekiirye avahokera vaantú si ^vari Vayahúudi kwa njira yo vaheera Mutima Muija ja ^vyeene atuheera suusu. **9** Sa viintú kusiina usinanali wowoosi Muluungu ^abweeyya kuri suusu na kwaavo, yeeye ajirula mitima yaavo ko muruma Yéesu Mweenevyoosi. **10** Haaha sa che moosaaka kumyera Muluungu ko vaverekya vaantú ^vamura Yéesu muriwa uhu wo tuuba Miuro vala baaba wiitu na suusu ^tasiindwa kwiituuba? **11** Maa kaa, suusu taruma ni kwa nduwo ya Yéesu Mweenevyoosi turi lamuririwa, na baa voovo ni viivyo.” **12** ^Akaluuse jeyyo, maa vaantú voosi vakakirinya sawu, voovateerera Paúli na Barinába viintú ^valuusáa masáare makuulu ya ishára, na viintú ^vihuwalaryaa Muluungu ^abweeyya ko tweera kuri voovo kwa vaantú si ^vari Vayahúudi. **13** ^Vakalumule kulusika, maa Yaakúupu akavasea, “Vanaviitu nteereri! **14** Simóoni alúusire kuri suusu, ^vyeene Muluungu iisaawurira lwa ncholo vaantú vamwi si ^vari Vayahúudi, sa vave vaantú vaachwe. **15** Masáare ya valáli na mutwe, yadóman’yaa na isáare iri ja ^vyeene vyaandikwa, **16** ^Aya ^yari looka, hinduka ndiri, jeenga ndiri kei nyumba ya mutemi Daúdi ^ng’eene yaawya. Jeenga ndiri ihaama raachwe na kuriimya ndiri. **17** Sa jeyyo, vaantú viingi voosi vara ^vari chaala vadahe kumasaakira Ijuva, baa na vaantú si ^vari Vayahúudi, navaániriire kwa irina raani, alúusire Ijuva. Yeeye abweeyya **18** aya yoosi yataangikane keende aho kali. (aion g165) **19** Sa jeyyo, kiintú ^nalámwiire ni iki, tureke kuvahinisha vaantú si ^vari Vayahúudi ^veene vavalandukiire Muluungu. **20** Kiri vyoova jeyyo, tuvaandikire barúwa tuvasee, kari varijaa nyama ^iri na njeo ^itwiriire kwa vidabalaíyo tuku, kari vahángutaa tuku, kari varijaa nyama ^yakuvwa tuku na kari varijaa sakami tuku. **21**

Sa keende aho kali, voovo vavariyuláa Miiro ya Músa mífijii yoosi, sa viisomáa masinagóogii siku joosi ja Sabáato.” 22 Aho, maa vatumi, vawosi na mpuka yoosi ya vaantu ^vumuruma Yéesu uko Yerusaleému vakalamula hamwi, vakavasaawula vamwi va vaantu vaavo ^veene vari doman’ya na Paúli na Barinába na uko Antiókia. Vakavasaawula valongooli vaviri, umwi Yúda irina raachwe riingi ni Barisába, na wiingi Síla, fuma kuri vaaniitu. 23 Vakavatuma na barúwa ihi, “Kufuma kwa vatumi na vawosi, noo kusea suusu vanduu vaanyu ^tamuruma Yéesu, toovaluumbya nyuuny vanaviitu ^musiri Vayahúudi, ^mwiikalaa múuji wa Antiókia, isi ja Síria na Kilikía. 24 Tatéiire vamwaari vamwi viiswi ^vafuma aha, vakuuja nooko noo jo vawyiira masáare yo vaturikirya, baa mitima yaanyu yasóvire mpiima, maa kaa, si suusu tavatuma tuku. 25 Sa teériiwe mitima, twiirúmiire na tavasáawiire vaantu ^turi vatuma kwaanyu, vuje hamwi na ava vijeengi viiswi ^taveenda vala Paúli na Barinába. 26 Ava vatoola nkaasu yaavo so mutumamira Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu. 27 Haaha tavatúmiire vala Yúda na Síla, sa vavawyiire masáare aya ^távaándikiire. 28 Sa vyamweériire Mutima Muja na suusu, tureke kuvaverekya miriwa mikulu, maa kaa, mutuube viintu ivi, 29 mureke kurya chóorya ^kitwiirwe ntambiko kwa vidabalaíyo, mureke kurya sakami, au nyama ^ikúvirwe na kei mureke kuhanguta. Kooni murekire aya, bweeyya muri vyabooha. Mukiiikala nkaasu.” 30 Avo vaantu vani ^vakasuukye, maa vakakwaata njira na Antiókia. Uko vakavaanirira vaantu voosi ^vumuruma Yéesu, maa vakavaheera ira barúwa. 31 ^Vakiisome ira barúwa, vakavyeenda maatuku vii sa ijáa yavaheera mitima. 32 Yúda na Síla ni valáli na mutwe va ljava vajáa, vakalúusa masáare ^yari foo yo vaheera mitima no vabweeyya viime neeja avo vaaniitu. 33 ^Vakiikale kwa mpiindi, vaaniitu vakavarekera vahinduke vovasea, “Hinduki na mwiikalo muja kwa vara ^vavatum.” [34 Maa kaa, Síla akoona vyabooha achaale kukura.] 35 Paúli na Barinába vakachaala uko Antiókia, vookiindya no variyula isáare ra Mweenevyoosi na vaantu viingi ^vari foo. 36 Siku ^jikaseese, Paúli akamusea Barinába, “Tuhinduke na mífijii yoosi kuuntu ^taviyula isáare ra Mweenevyoosi, sa tulaange vaaniitu na

toone ^vyeene voodomerera na kura kumuruma Yéesu.” 37 Barinába asaakáa vatamanyan’ye na Yooháani ^aséwaa Maáriki. 38 Maa kaa, Paúli akasea, “Si iima neeja kutamanyan’ya na suusu tuku,” sa viintu Yooháani Maáriki ajáa avatiija kura Pamufilá, na akasiita tuuba tumaman’ya novo. 39 Aho, Paúli na Barinába vakiiruta ndihi kwa ukari maatuku vii fuuru vakiitamanula. Barinába akamusemula Maáriki, vakaambuka méeli, maa vakadoman’ya na Kúpuro. 40 Paúli akamusaawula Síla. Vaaniitu vakamuloomba Yéesu Mweenevyoosi avatheere nduwo, maa Paúli na Síla vakakwaata njira. 41 Vakakwaata na isi ja Síria na Kilikía na uko vavaheeráa mitima mpuka ja vaantu ^vumuruma Yéesu.

16 Paúli na Síla vakayeenda fuuru múuji wa Déríbe na Lísitra. Uko Lísitra, kujáa kwatiite muuntu ^iikaláa uko, ^asewáa Timotéoo. Timotéoo ajáa amuruma Yéesu. Iyo waala Timotéoo ni Mvayahúudi ajáa na ajáa amuruma Yéesu, maa kaa, taata waavo ni Mugiriki ajáa. 2 Vaaniitu uko Lísitra na Ikonío vamudumbáa Timotéoo sa miryungu yaachwe miija. 3 Paúli asaakáa andooyeendan’ya na Timotéoo, sa jeyyo, akamutwaala Timotéoo na kibawii sa Vayahúudi ^veene viikaláa uko kuuntu vajáa vamamányire taata waavo ni Mugiriki. 4 Na mpiindi ^vatweereráa na kira múuji, vavaheeráa vaaniitu ulamuli ^ujáa waviikwa ni vatumi va Yéesu na vawosi ^vumuruma Yéesu va Yerusaleému. Na vavasea vatube uwo ulamuli. 5 Jeyyo, mpuka ja vaantu ^vumuruma Yéesu vakava na ngururu ya kuruma kwaavo na vakiingikáa kira siiku. 6 Paúli na viivaachwe vakakwaata luyeendo fuuru isi ja Firigía na Galatía sa Mutima Muja ajáa avakáaniirye vareke varyula Masáare ^Yari Mpeho isi ya Ásia siku ijo. 7 ^Vakafike muhakii wa isi ya Mísia, vasaakáa viingire na isi ya Bisínia, baa uko Mutima wa Yéesu akavakaan’ya. 8 Sa jeyyo, vakakwaata na isi ya Mísia, vakadoma na múuji wa Turóoa. 9 Uchiku uwo, Paúli akoona njori. Aho njorii, akoona muuntu fuma isi ya Makedonía iimire nyambuko yookiiloombererya yoosea, “Mentuka na kunu Makedonía ji utwaambirirye.” 10 Paúli ^akoone iyo njori, hahara tukiimya neeja luyeendo lo doma na Makedonía, sa tujáa twataanga Mulungu atwaániriire tukavariyurire vara vaantu Masáare Maaja. 11 Kufuma Turóoa tukaambuka

méeli, tukiinuka, maa tukadomerera fuuru isi
 ^yariingirirwa ni maaji ^iséwaa Samosiráake.
 Lomutóondo yaachwe tukafika múuji wa
 Neopóoli. 12 Aho, tukiireka méeli, maa
 tukakwaata njira fuuru Filípi, múuji mukuulu
 wa isi ya Makedonía. Ihi isi yimimirwaa ni
 Varúumi. Aho, tukiikala kwa siku nke. 13 Siku
 ya Sabáato, tukafuma na weerwii ya múuji,
 maa tukadoma na mbarimbari ya iboote ^riíkaa
 maaji. Tujáa twiiséire turya turi haanta vaantu
 ^vamwiinamiraa Muluungu. Uko, tukiikala,
 maa tukaanda lusika na vaantu vaki ^vajáa
 vijijingire aho. 14 Na umwi wa vara ^vatuteereráa
 ni muuntu muki umwi fuma múuji wa
 Siatíra, irina raachwe noo Lídía asewáa. Yeeye
 amwiinamiraa Muluungu. Na murimo waachwe
 ^atamamáa ni wo vaa iyoombe ingo ^jiri gyaa.
 Paúli ^akaande varyiula Masáare Maaja, Yéesu
 Mweenevyoosi akakundukula mutima wa Lídía,
 maa akamuruma Yéesu. 15 Lídía na nyuumba
 yaachwe ^vakabatisiwe, akatuloomba maatuku
 vii tudome na kwaachwe yoosea, “Kooni mwíne
 namurúmiré Mweenevyoosi, hendi na kaayii
 kwaani.” Akiiloombererya mpaka tukaruma.
 16 Siku imwi mpiindi ^tadomáa na kuntu
 vaantu ^valémaniraa so mwiinamira Muluungu,
 akauja muhíínja umwi mutémwa. Uwo muhíínja
 ajáa atiite murimu mavi. Murimu mavi uwo,
 wamúheeráa luviro lo vaa mbare ya masáare
 ^yari fumira siku ^jookauja. Kutweera kwa
 uwo muhíínja, veenenyuumba vaachwe vapatáa
 mpía ^jiri foo. 17 Uwo muhíínja, atuubáa
 suusu na Paúli kumu yootula isóso yoosea,
 “Vaantu ava ni vatumami va Muluungu ^Ari
 Mweerimweeri, ni kuvavariyurira viise njira ya
 ulamuriri.” 18 Uwo muhíínja atuuba bweeyya
 jeyyo kwa siku ^jiri foo. Maa kaa, siku imwi,
 Paúli ajáa akalala maatuku vii akumusea ura
 murimu mavi, “Nakuláiriirye kwa irina ra Yéesu
 Kirisitu, fuma kuri uhu muhíínja!” Hahara,
 ura murimu mavi ukafuma. 19 Veenenyuumba
 va ura muhíínja ^vakataange njira yaavo yo
 patira mpía yasáambukire, maa vakavakwaata
 vala Paúli na Síla, vakavakumuririrya fuuru
 isóokwii, mbere ya vakúúlu. 20 Vakavasitaakya
 balásii voosea, “Vaantu ava ni Vayahúudi,
 voovo varéetire lusoso lukulu aha múujii
 miitu. 21 Voovo vakiindyaa tava ja meevo,
 ^ng’eene ndairiri jiitu ja Kirúumi jasiita
 suusu Varúumi kujiruma no jituuba.” 22
 Mpuka ya vaantu vakiima, maa vakavakimirira

vala Paúli na Síla. Aho, vara valamuli
 vakavafumya ingo vala Paúli na Síla, maa
 vakalairirya vavawe nkome. 23 ^Vakahumule
 rindamwa ni valukaluka, maa vakavachungira
 manyololwii na vakamulairirya mukúúlu wa
 gerésa avalaangirirye neeja. 24 ^Akalaiririwe
 jeyyo, akavatwaala vala Paúli na Síla na
 vyúumba vya isi’iisii ya gerésa, akavachuunga
 mawulu yaavo mapongoolii makuulu. 25 Uchiku
 kati, Paúli na Síla vamuloombáa Muluungu
 no kiimba nyimbo jo mudumba, na viivaavo
 ^vajáa vachuungwa vavateereráa. 26 Koonka,
 kitiíntima kikuulu kikalooka na kikasingisya
 mwaariryo wa nkaande ja gerésa. Miryaango
 yoosi ikayurika yoomyeene na minyololo
 ^myeene vajáa vachungirwe ikachunguluka.
 27 Mukúúlu wa gerésa ^akiinuke na ^akoone
 miryaango iri mwaarya, akakula nyaasuka
 yaachwe yoosaaka kwiiyulaa, sa ajáa iiséire
 vaantu voosi ^vachuungwa vatijijire. 28
 Koonka, Paúli akamwaanirira na ngururu
 yoosea, “Kari wiyulae tuku! Suusu voosi
 tumwaari aha.” 29 Ura mukúúlu wa gerésa
 akalairirya vimuri vireetwe, akiingira kurudu
 na chúumbii, maa akalaala na inda mbere
 ya Paúli na Síla kumu yootetema ni woowa.
 30 Aho, maa akavafumya na weerwii na
 akavuurya, “Arumi! Che ndiri bweeyya sa ndahe
 kulamuririwa?” 31 Novo vakamusea, “Murume
 Yéesu Mweenevyoosi, yeeye kukulamurirya
 ari weewe na vaantu va nyuumba yaako.” 32
 Aho, vakamvariyrira isáare ra Mweenevyoosi,
 yeeye na vaantu va nyuumba yaachwe. 33
 Mpiindi jijira akavasumula, maa akavooyya
 viloonde vyaavo. Hahara, maa yeeye na
 vaantu va kaaya yaachwe vakabatisiwa. 34
 Mukúúlu wa gerésa akavasumula vala Paúli
 na Síla na kaayii kwaachwe, akaviimirya
 neeja chóorya. Akeerya mutima maatuku vii,
 yeeye na nyuumba yaachwe sa kumuruma
 Muluungu. 35 Lomutóondo ^kukeere, vara
 valamuli vakavatuma valukaluka kwa mukúúlu
 wa gerésa vakamusea, “Vachungurire vara
 vaantu vilookere.” 36 Ura mukúúlu wa
 gerésa akamusea Paúli, “Valamuli vandairirye,
 nivachungurire, haaha, fumi, mwiitamanyirye
 na mwiikalo muja.” 37 Maa kaa, Paúli
 akamusea mukúúlu wa gerésa, “Valamuli
 vatuvairé maatuku vii mbere ja vaantu na
 vakatuchuunga manyololwii baa kutusitaakya
 tuku au baa kutuurya tuku baa neembe turi

vaantu va Róoma. Haaha sa che voosaaka kutachungurira kimbiso? Si viri kuva jeyyo tuku! Vuuje voovo veeneevyo de ji vatufumye.” 38 Valukaluka vakavawiyira ayo masáare valamuli. Vakateere vala Paúli na Síila ni Varúumi, maa vakakwaatwa ni woowa. 39 Sa jeyyo, vakuuja noo valoomba vasee yasírire, maa vakavafumya hara mnyololwii na vajáa valaloomba valooke fuma ura múuji. 40 Paúli na Síila vakafume mnyololwii, vakadoma na kaayii kwa Lídía. Uko vakalumana na vaaniitu, vakavaheera mitima, maa vakiinuka.

17 Paúli na Síila vakakwaata njira, vakakwaatira na múuji wa Amufipóoli na Apolonía, vakafika múuji wa Tesaloníike. Uko kwajáa kwatiite sinagógogii ya Kiyahúudi. 2 Paúli akiingira na sinagógogii kira siku ya Sabáato kwa majuma yatatu ja vyeene ajáa iijuvira. Uko, akava yootamanula novo Masáare Yari Mpeho. 3 Akavavariyurira uláli na mutwe na akoonekya kimaari, Masía ni mpaka aturikiriwe na afufuke fuma inkwyii. Akavasea, “Uhu Yésu noovavariyurira, noo Masía.” 4 Vamwi va Yayahúudi vakayaruma masáare ya Paúli, baa na Vagíríki vari foo munumunuu vara vamwiinamiráa Muluungu, na vaantu vaki vanyémiwaa vari foo, voosi vakasaangira na vala Paúli na Síila. 5 Maa kaa, Yayahúudi vara si vajáa varuma, vakakwaatwa ni kivina. Vakata manya na sóokwii, maa vakiita vanirira vaantu vavi, novo vakasaankan’ya vaantu vari foo, maa vakaanda lusoso lukulu múujii woosi. Aho, vakadoma na kaayii kwa Yasóoni, maa vakiingira na ngururu sa vakawaate vala Paúli na Síila na vavatwaale na kiweerwii mbere ja vaantu. 6 Maa kaa, vakavasoove, vakamukumurirya Yasóoni na vamwi va vaaniitu furu kwa vakúulu va múuji kunu vootula isoso voosea, “Vaantu ava noo vara vakányiirye weeru yoosi vu, haaha vuújire baa na kunu. 7 Uhu Yasóoni, avahokera na kaayii kwaachwe. Ava voosi vavalanduka tuva ja Kaisári na vaséaa, ati kwatiite mutemi wiingi aséwaa Yésu.” 8 Vaantu va ura múuji na vakúulu vaavo vakateere jeyyo, mitima yaavo ikavaava. 9 Aho, vakúulu va múuji vakavasea vala Yasóoni na viivaachwe vatoole mpía jo kiinunuula. Vakatoole, maa vakavarekera. 10 Uchiku ukiingire, vaaniitu vakavasea vala Paúli na Síila vatamanye chaangu na múujii wa

Beróoya. Vakafike uko, vakiingira sinagógogii ya Kiyahúudi. 11 Yayahúudi va aho Beróoya ni vaantu vateereráa kulookya vaantu va Tesaloníike. Mpiindi Paúli avariyuláa Masáare Maaja, voovo vakayahokera na mitima yaavo yoosi. Vakatuuba chukuruma Masáare Yari Mpeho siku joosi, sa viiyonere yara Paúli yoovariyula ni ya kimáari. 12 Sa jeyyo, Yayahúudi vari foo vakamuruma Yésu, hamwi na vakúulu va Kigiríki va kiintu kilume na va kiintu kiki. 13 Maa kaa, Yayahúudi va Tesaloníike vakataange Paúli amwaari yoovariyula isáare ra Muluungu uko Beróoya, vakadoma na uko. Vakasoona mpuka ja vaantu na vakareeta lusoso. 14 Aho, vaaniitu va Beróoya vakamusindikirirya Paúli na isi ya mbarimbari ya mayiya. Maa kaa, Síila na Timotéeo vakachaala uko Beróoya. 15 Vara vaantu vajáa vamusindikire Paúli, vakamufikye múuji wa Aséene, maa vakahinduka na Beróoya. De valooke Paúli akavasea, vavasee vala Timotéeo na Síila vamutuube chaangu. 16 Mpiindi Paúli avawoojeráa vala Timotéeo na Síila uko Aséene, mitima waachwe ujáa wasukiwasukiwa sa ajáa oona múuji woosi ujáa wamema vidabalaíyo. 17 Sa jeyyo, iingiraa masinagógogii. Uko andooluma sáare na Yayahúudi na kei Vagíríki veene vamwiinamiráa Muluungu. Kei, siku joosi alumaa sáare na vaantu alumanáa novo sóokwii. 18 Paúli ajáa alumana na vaantu vatuubaa ulwiiri wa miryuungu ya Vaepukuréo na Vasitofki na andooluma sáare novo. Vamwi vaavo vaseáa, “Ni che kaa yoosaaka aluuse uhu muhaanchi?” Na viingi vaseáa, “Vyeene yookoonekana ni lusikira iise masáare ya miluungu ya kiyeni.” Vajáa valuusa aya, sa viintu avariyuláa Masáare Maaja ya Yésu Kirisitu na kufufuka kwaachwe. 19 Avo vaantu vakamusumula, maa vakamutwaala na itakii ra vamanyi raséwaa Areopáago, uko vakamusea, “Tuwyiire hooni masáare ayo mafya wooluusa. 20 Tatéiire yiisimire, toosaaka utatamanurire ayo masáare.” 21 Vajáa valuusa jeyyo, sa vaantu va Aséene na vayeni fuma kuli viikaláa uko, vajáa veenda teerera masáare mafya noo yavariyula. 22 Aho, Paúli akiima kati na kati ya Areopáago, maa akavasea, “Arumi, nyuunyu vaantu va Aséene! Níne nyuunyu ni vaantu mutúbua masáare yoosi ya díini. 23 Mpiindi naalooka aha múujii, níne vyeene mwiinamiraa miluungu. Níne masabáahu

^mutóoreraa mpóryo ^ng'eene yaandikwa, 'Kwa muluungu si ^tamumányire.' Haaha iki kiintu ^navariyuláa noo noosaaka nivavariyurire, noo cha uwo ^mweene mumwiinamiraa si ^mamumányire. **24** Muluungu umba weeru na vyoosi ^viri mumo. Yeeye noo Mweenevyoosi wa kurumu na isi, si iikalaa nyuumbii ^ng'eene jajeengwa kwa mikono ya vaantu tuku. **25** Yeeye si atumamirwaa na mikono ya vaantu ja yoosaaka kiintu chaayo fuma kari voovo tuku. Yeeye noo avahéeraa vaantu voosi nkaasu na nkeeho na viintu vyoosi. **26** Yeeye umba muuntu umwi na uwo akava ichina ra vaantu va isi joosi viipasa aha weerwii koosi. Yeeye aviika mpiindi ja naadi na hai ^vari kwiikala. **27** Muluungu abweeyya jei, sa vaantu vamuasakire, baa kooni ni ko halaasha vamoone. Baa neembe ni jeyyo, yeeye si ari kuli na kira umwi wiitu asiindwe kumufikira tuku. **28** Sa 'Ni kuri yeeye suusu twiikalaa na tavijaa nkaasu.' Ja ^vyeeene mpíri yaanyu yalusa, 'Suusu turi vaana vaachwe.' **29** Sa viintu suusu turi vaana va Muluungu, si tasaakwa tundookiiririkana uluungu waachwe wiifwíne na vidabalaíyo ^viténgeshiwa na saháabu, au chuúma cha mpía, au mawye kwa wuya na tooti ja vaantu tuku. **30** Aho kali, mpiindi vaantu ^vatumamáa ayo kihoho, Muluungu ajáa iibweeyya ja si yookoona. Maa kaa, haaha ni vawyiira iise vaantu voosi va kira haantu vavalanduke fuma uvii waavo. **31** Yeeye aviika siku ^ari valamurira vaantu va weeru yoosi kwa uwoloki kwa njira ya muuntu ^mweene amusaawula. Muluungu alaira kwa vaantu voosi ayo kikomi kwa njira yo mufufula." **32** Vara vaantu ^vakateere Paúli yoolusikira kufufuka kwa vaantu ^vaakwya, vamwi vakava voomuchwa mati, maa kaa, viingi vakamusea, "Toosaaka tuteere woovariyula aya masáare kei." **33** Aho, Paúli akafuma, maa akavareka itakii raavo. **34** Vaantu vamwi vakamuruma Yéesu, maa vakaanda kumutuuba Paúli. Umwi wa avo vaantu ni Deonísi wa itakii ra Areopáago, na muuntu muki umwi ^akemerwáa Damáli, hamwi baa na viingi.

18 Aya ^yakalooke, Paúli akafuma Aséene, maa akadoma na múuji wa Koríinto. **2** Uko, akamushaana Muyahúudi umwi ^asewáa Akíila. Yeeye ni muuntu wa Póonto ajáa na ajáa afikire fuma Itália hamwi na Pírisíila muki waachwe. Ajáa abweeyya jeyyo, sa siku ijo Kaisári Kilaáudi

ajáa alairiya yoosea, "Vayahúudi voosi vuu viisunke múujii wa Róoma." Maa Paúli akadoma noo valuumbya. **3** Na sa viintu vajáa ni vachumi va minyana yo tengenesherya vivaanda, Paúli akiikala novo, na akatumama novo sa baa yeeye ni muchumi ajáa. **4** Na kira siku ya Sabáato, Paúli iingiraa na sinagógii na aluusikáa na Vayahúudi na Vagíríki sa yoosaaka vamurume Yéesu. **5** Síila na Timotéoo ^vakuuje fuma Makedonía, Paúli akaanda variyula Masáare ^Yari Mpeho kwa mpiindi joosi kwa Vayahúudi. Oonekyáa kikomi yoovasea, Yéesu noo Masía. **6** Maa kaa, Vayahúudi vakamusiita na vakamutukira. Aho, Paúli akiikonkoma maruri ingwii jaachwe kunu yoovasea, "Sakami ya marema yaanyu ive mweeri ya mitwe yaanyu! Niini nsiina lutaami na uvi waanyu tuku. Kwaandira haaha doma niise na kwa vaantu si ^vari Vayahúudi." **7** Aho, maa akafuma aho sinagógii, akadoma na kwa muuntu umwi ^asewáa Tíito Yústo. Uhu si ajáa Muyahúudi tuku na amwiinamiraa Muluungu na nyumba yaachwe ijáa yiilandama na sinagóogi. **8** Kiríipo mukúúlu wa iyo sinagóogi akamuruma Yéesu Mweenevyoosi baa na vaantu va kaaya yaachwe yoosi. Na Vakoríinto ^vari foo ^vakateere masáare ya Paúli, vakayaruma, maa vakabatisiwa. **9** Siku imwi nuuchiku, Mweenevyoosi akalusika na Paúli njorii yoosea, "Koofa tuku, tuuba variyula, kari uhindule mutima waako na nyuma tuku. **10** Niini ni na weewe ndiri, na kusiina muuntu ^ari kukiimirira akutamikye tuku. Niini natiite vaantu vaani ^vari foo aha múujii." **11** Jeyyo, Paúli akiikala uko mwaaka umwi na myeeri musasatu, kunu yoovavariyurira vaantu isáare ra Muluungu. **12** Haaha mpiindi Gálío ^ajáa mukúúlu wa isi ya Akáaya, Vayahúudi vajáa viisaanka, vakamukukira Paúli, vakamukwaata, maa vakamutwaala na balásii. **13** Uko, vakamusitaakya voosea, "Uhu muuntu yoovaheemba vaantu vamwiinamire Muluungu kwa njira ^ikiikanaa Miiró yiitu." **14** Paúli ^akiinuke sa aluusike, maa Gálío akavasea Vayahúudi, "Nyuunyu Vayahúudi teeri, ngaari mumurétire na balásii sa abwéeyyiirye uvi au usaambu, niini ngaari navatéeriire. **15** Maa kaa, sa viintu mookiiruta ndihi sa masáare, marina na Miiró yaanyu, lamuli nyuunyu veenevyo. Niini si noosaaka kuva mulamuli wa aya masáare tuku." **16** Aho, maa akavakibirya aho balásii. **17** Avo vaantu vakamukwaata

Sositénesi. Uhu noo ajáa mukúúlu wa sinagógogi. Haaho, balásii vakamúvaa. Baa jeyyo, Gálio akiikwaatira vyaachwe, si oona ni kiintu tuku. 18 Paúli akiikala uko Korínto siku ^jiri foo. Sikú ^jikalooke, Paúli akavasea vaaniitu, asúukiirye, aho, maa akadoma na múujii wa Kenkiréa. ^Akafike Kenkiréa, Paúli akakerwa njwiiri jaachwe, ja ^vyeeene ajáa alaha. Aho, maa akaambuka méeli ^yoodoma na isi ya Síría na akadoman'ya na vala Pirisíla na Akíila. 19 Vayeenda fúuru vakafika Eféeso. Aho, Paúli akavareka vala Pirisíla na Akíila. Yeeye akadoma na sinagógogi, uko akaanda luma sáare ja Muluungu na Vayahúudi. 20 Novo vakamuloomba oongererye siku jo kiikala novo, maa kaa, yeeye akasiita. 21 Akavasea asúukiirye yoosea, "Kooni Muluungu eéndire, hinduka ndiri kei na meenyu." Aho, akiinuka fuma Eféeso na méeli. 22 Paúli ^akafike Kaisaría, akaambuka fúuru Yerusaléemu, akiita ko lumbya mpuka ya vaantu ^vamura Yéesu, aho, maa akagirita na Antiókia. 23 Uko Antiókia, Paúli akiikala kwa mpiindi kiduudi. Aho, akiinuka, maa de indootweerera isi ya Galatía na Firigía, kunu yoovaheera mutima vaantu ^vamura Yéesu. 24 Haaha siku ijo, Muyahúudi umwi ^asewáa Apóolo ajáa uuja na Eféeso. Uhu meevo kuuntu ^ajáa avyaarirwa ni múuji wa Aleksándiria. Yeeye ni mumananyi wo lusika ajáa, na ajáa atiite muryungu mukúulu wa Masáare ^Yari Mpeho. 25 Yeeye ajáa akiindiwa njira ya Yéesu Mweenevyoosi, na yeeye avakiindyáa vaantu viingi iyo njira ya Mweenevyoosi ko kiitema na kwa uwoloki. Baa neembe abweeyáa jeyyo, yeeye kiintu ^ajáa amányire ni ubatíiso wa Yooháani vii. 26 Sikú imwi, akiingira sinagógogi, maa akaanda varyula Masáare ^Yari Mpeho ko kiitema kukúulu. Pirisíla na Akíila ^vakateere ^vyeeene alusáa ko kiitema, vakamusumula na meevo noo mukiindya neeja njira yo mutuuba Muluungu. 27 Sikú ^jikaseese, Apóolo akasaaka doma na isi ya Akáaya, vaaniitu vakamuheera mutima. Vakaandika barúwa atamanye noyo na kwa vaantu ^vamura Yéesu uko Akáaya sa vamuteengye vyabooha. ^Akafike uko, akavaambira maatuku vii kwa nduwo ya Muluungu. 28 Yeeye iirutáa ndihi na Vayahúudi mbere ja vaantu ko kiitema kunu yookoonekya Masáare ^Yari Mpeho yalusáa Yéesu ni Masía.

19 Mpiindi ijo Apóolo ^ajáa uko Korínto, Paúli ne atweereráa na isi ja mweeri fúuru múuji wa Eféeso. Uko Eféeso, Paúli akashaana vaantu ^vamura Yéesu. 2 Maa akavuurya, "Eri, ^makamurume Yéesu, mwahokera Mutima Múja wuu?" Novo vakamúsea, "Tuku, baa si tunateera kooni kwatiite Mutima Múja tuku." 3 Paúli akavuurya kei, "Kwa ubatíiso wa ani mwabatisiwa?" Maa vakamúsea, "Kwa ubatíiso wa Yooháani." 4 Paúli akavasea, "Ubatíiso wa Yooháani ni wavasaakáa vaantu vavalanduke fuma uvii waavo vii. Na yeeye awawhiiráa vaantu vamura ^mweene yookúja nyuma yaachwe, noo kusea Yéesu." 5 ^Vakateere jeyyo, maa vakabatisiwa kwa irina ra Yéesu Mweenevyoosi. 6 Na Paúli ^akavavikire mikono yaachwe, vakahokera Mutima Múja, vakaanda lusika ndusika ng'eni no lusáa uláli na mutwe. 7 Na avo voosi ni ja vaantu valume ikimi na vaviri vajáa. 8 Na kwa myeeri itatu, Paúli iingiráa masinagógogi na avariyláa ko kiitema munumunu kunu yooluma sáare, na vaantu varumáa masáare ya Utemi wa Muluungu. 9 Maa kaa, vamwi vaavo, vakahitan'ya mitima ya Yéesu Mweenevyoosi mbere ya mpuka ya vaantu. Aho, Paúli akiireka novo, akavamusumula vaantu ^vamura Yéesu, indoovakiindya kira siiku nyuumbii ya kibawo kwa Tiráano. 10 Paúli akatuuba kuvakiindya kwa myaaka iviri, sa jeyyo, Vayahúudi na Vagiriki voosi ^viikaláa isi ja Ásia, vakariteera isáare ra Mweenevyoosi. 11 Muluungu abweeyáa myuujíisa ^ihwáalaryaa ko tweera kwa Paúli. 12 Vaantu vatooláa baa nchúifu na ingo jingi ng'eene jijáa jasásiirye muviri wa Paúli, novo ^vakajivike kwa valwíiri, vaholáa ndwála jaavo baa mirimu mivi yavafumáa. 13 Vayahúudi vamwi ^veene vayeenda uko na uko kuseyya mirimu mivi kari vaantu, vakayera seyya mirimu mivi kwa irina ra Yéesu Mweenevyoosi voosea jei, "Nakuláiriirye kwa irina ra Yéesu, ura ^avariylwáa ni Paúli, fuma kari uhu muuntu." 14 Kujáa kwatiite vaana mufungati va Muyahúudi umwi ^asewáa Sikéewa. Yeeye ni mukúúlu wa veeneisi va Ijuva ajáa. Avo vaana vaachwe vandoobweeyya jeyyo. 15 Sikú imwi, murimu muvi ukavasea, "Yéesu namumányire, baa Paúli namumányire, ha nyuunyu muri vala ani?" 16 Aho, ura muuntu ^ajáa akwaatwa ni murimu muvi akavakimiriira voosi na ngururu,

akavahuma ngururu. Akavavaa maatuku vii mpaka vakafuma aho nyuumbii vari na tuku na vari na maloonda. 17 Aya masáare yakeenera kwa vaantu voosi ^viikaláa Eféeso noo kusea Vayahúudi na Vagiriki. Voosi vakakwaatwa ni woowa, na irina ra Yéesu Mweenevyoosi rikava roonyemiwa maatuku vii. 18 Vaantu ^vari foo vara ^vamura Yéesu, vujáa kunu voolusa hvi waavo ^vájáa vabweeyya. Vabweeyyáa jei mbere ja vaantu. 19 Vaantu ^vari foo vara ^vabweeyyáa usavi, vajiingáa vitáabu vyaavo na vavichimikáa mbere ya vaantu voosi. Vakavala iyoombe ra vitáabu vyoosi, rikafika mbwiiru ja chuma cha mpía mayana makumi yasaano. 20 Jeyyo, isáare ra Ijva reeneráa na ravijáa na ngururu munumununu. 21 Masáare ayo ^yakalooke, Paúli akalamura akiisea adome na Yerusaléemu ko tweera isi ya Makedonía na Akáaya. Akasea, “^Ndiri fika uko, yoosaakwa ndome na Róoma.” 22 Aho, akavatuma vaambiriri vaachwe vaviri, Timotéeo na Erásto, valongoole na Makedonía, yeeye akachaala kiduudi uko Ásia. 23 Mpiindi jiiho, aho Eféeso kwajáa kwafumira ntiribuka nkulu, sa uwo ukiindya wa Njira ya Yéesu Mweenevyoosi. 24 Haaha aho múujii, kujáa kwatite muntu umwi ^asewáa Demetirío. Yeeye ni mucháani wa fividabalaíyo fya mpía ajáa, na ifyo fividabalaíyo fijáa fiifwíne na kaaya ya mulungu waavo wa kiintu kiki ^asewáa Aritéemi. Na murimo hu wavareteraá vacháani vaachwe kunáalo nkulu. 25 Demetirío akavajiinga vacháani viivaachwe na vaantu viingi ^vatámamaa murimo ^wiifwíne na uwo, maa akavasea, “Arumi, mmanyire tapátaa mpía ^jamema maatuku vii fuma kuri hu murimo wiiswi. 26 Nookoona kiiteerera mwiise na kwiiyonera mwiise ^vyeeene Paúli yoovavalandula vaantu na ^vyeeene voomuruma. Yeeye atubire lusa vidabalaíyo ^viténgeneshiwaa ni vaantu si mulungu ya kimáari tuku. Avasóonkire vaantu ^vari foo si aha Eféeso vii tuku, baa na isi joosi ja uko Ásia. 27 Haaha ^vyeeene nookoona hu murimo wiiswi koonwa uri ni kosu vii, na si jeyyo vii tuku, baa na ihi kaaya ya Aritéemi, mulungu wa kiintu kiki chwiwa iri mati. Aritéemi, mulungu ^iinamirwaa isi joosi ja Ásia na weeru yoosi, nyemi yaachwe sira iri.” 28 ^Vakateere ayo masáare, vakakalala maatuku vii, maa vakaanda tula isóso voosea, “Aritéemi wa Vaféeso noo mukúulu!” 29 Haaha, múuji woosi

ukiinula ntiribuka. Vakavakwaata vaantu vaviri va Makedonía ^vayeendan’yáa na Paúli, vala Gáayo na Aristáriko, maa vakavatwaala fuuru haantu ^vabweeyyirya bwiito. 30 Paúli asaakáa doma na uko mwijijingwii wa vaantu maa kaa, vaantu ^vamura Yéesu vakamukaan’ya. 31 Baa vakúulu va isi ja Ásia vara ^vájáa vijeengi vya Paúli, vakatuma vaantu na kwaachwe vumuloombe adhire kiingira aho nyuumbii kuntu ^vabweeyyirya bwiito. 32 Na vaantu ^vájáa vijijingire hara si viiteerwáa tuku, viingi variráa jei, na viingi jira. Vaantu ^vari foo si vatáangaa baa ni che kivajijingire aho tuku. 33 Vayahúudi vakamwiimya muntu umwi ^asewáa Aleksándanda mbere ya vara vaantu. Vaantu vamwi vakamuhwehara kira ^ari lusa. Akiinurirya mukono kuvasea vakirinye sa asaakáa kiitetera. 34 Maa kaa, ^vakataange Aleksándanda ni Mvayahúudi, voosi vakatuuba tula isóso kwa masaa yaviri voosea, “Aritéemi wa Eféeso noo mukúulu!” 35 Aho, mwaandiki mukulu wa múuji akavakaan’ya vaantu vareke isóso, akavasea, “Arumi, nyuunyu vaantu va Eféeso, ni ani si ^amányire múuji wa Eféeso noo wimirira kaaya ya Aritéemi mukulu, na iri iwe ra kidabalaíyo chaachwe ^raawya fuma kurumwii? 36 Kusiina muntu ^ari daha siita iri tuku. Haaha nyuunyu kirinyi, kari mubweeyye kiintu chochoosi chaangu chaangu tuku. 37 Ava vaantu ^mvarétire na aha, si viivire kiintu tuku fuma kaayii ya Aritéemi wiita na si vamuhiintikiire mulungu muki wiita tuku. 38 Kooni Demetirío na vacháani viivaachwe vari na isáare na vaantu ava, vatwaali na balásii, amwi jimwaari na vakúulu vamwaari, ni vakaloongerwe uko. 39 Maa kaa, kooni muri na masáare yoyoosi yingi, yatwaali na balásii ^ng’eene yarumwa ni ndairiri ja Kirúumi, yakaloongwe uko. 40 ^Vyeene tabwéeyiirye isiku ifaanaa ikatabweeyya tutwaalwe na balásii sa tabwéeyiirye ntiribuka nkulu. Kooni vatusfakiirye sa ntiribuka ihi, tusiina cho kuuyirya tuku. Ihi ntiribuka ni ya bweete vii.” 41 ^Akaluuse jeyyo, maa akavasea vaantu viimyahe.

20 Ira ntiribuka ^ikasire, Paúli akavaanirira vaantu ^vamura Yéesu, akavaheera mutima, maa akavasea, asúukiirye. Aho, akakwaata njira na Makedonía. 2 Akatweera na isi iyo, na njirii avaheráa vaantu ^vamura

Yéesu masáare yo bweeyya mitima yaavo
ive na ngururu. Maa re, akafika Ugiríki. 3
Uko akiikala myeeri itatu. Mpiindi ^asaakáa
firira na mashúwa adome na Síria, Vayahúudi
vakabweeyya nchuungo, sa vamubweeyirye
uvi. Jeyyo, maa akalamula kuhinduka kwa njira
ya Makedonía. 4 Mpiindi ijo, Paúli ayeendan`yáa
na vala Sopatíro mwaana wa Píiro fuma múuji wa
Beróoya, Aristáriko na Séekuundo fuma múuji
wa Tesaloníke, Gáayo fuma múuji wa Déríbe,
Timotéeo fuma Lísitra, na Tíkiko na Tiroffimo
fuma isi ya Ásia. 5 Ava voosi vakalongoola
na Turóoa, maa vakiita kootuwoojera kura. 6
Maa kaa, ngovi ya mikáate si ^ivíkírwaá usasi
^ikalooke, tukaambuka méeli fuma Filípi na siku
isaano ^jikalooke, tukafika Turóoa, aho, tukiikala
kwa siku mufungati. 7 Siku ya ncholo ya júma
nakuyulwa, tujáa twalumana hamwi so bendula
mukáate. Paúli akaanda kuvavariyurira vaantu
fuuru nuuchiku kati, sa ajáa aláariire ndiri
kulooka lomutóondo yaachwe. 8 Na aho gorófii
haantu ^tujáa talámániire, kujáa kwatiite vimuri
^viri foo. 9 Mutavana umwi ^asewáa Eutíiko,
akiikala chooririi mpiindi Paúli ^alusikáa, maa
akakwaatwa ni tulo. Sa jeyyo, akanyeyya fúti,
maa akawya na isi fuma gorófa ya katatu.
^Vakakiime, vakiita shaana akwiire. 10 Paúli ne
akakiima na isi, akamulaarira ura mutavana,
akamuvatira, maa akavasea, “Koofi tuku, akaari
ari nkaasu!” 11 Aho, Paúli akaambuka na gorófii,
vakabendulabendula mukáate, maa vakarya.
^Vakahumule, akatuuba kulusika novo fuuru
kukeera. ^Kukeere, maa akalooka. 12 Vara vaantu
vakamuhindula ura mutavana na kaayii ari
nkaasu, vakatuuriwa mitima maatuku vii. 13
Aho, suusu tukaambuka méeli, tukalongoola
doma na Asóosi, sa Paúli ajáa alámwiire kukerya
na mawulu. Uko Asóosi noo kauntu ^tujáa
twiirumira kumutweerera. 14 ^Tukalumane kura
Asóosi, tukaambukan`ya méeli fuuru múuji wa
Mituléene. 15 Lomutóondo yaachwe tukakwaata
njira, tukayeenda na méeli fuuru isi ya Kíio
^ng`eene ijáa yariingirirwa ni maaji. Siku ya
katatu tukayeenda na méeli fuuru isi ya Sáamo
^ng`eene ijáa yariingirirwa ni maaji, na siku ya
kani tukafika múuji wa Miléeto. 16 Mpiindi ijo,
Paúli ajáa alámwiire atuube luyeendo lwaachwe
na méeli baa tweera na múujii wa Eféeso tuku,
sa adiire chereva uko isi ya Ásia. Asaakáa
kooni viri dahika, afike Yerusaléemu siku ya
ngovi ya Pentekóste si inafika. 17 Mpiindi

Paúli ^ajáa Miléeto, akatuma vaantu vadome
na Eféeso, vakavaanirire vawosi va mpuka ya
vaantu ^vamuruma Yéesu. 18 ^Vakuuje, maa
akavasea, “Nyuunyu mumányire ^vyeeene niikala
na nyuunyu fuma siku ira ya ncholo ^nalwaatya
kuulu kwaani aha Ásia. 19 Namutumamira Yéesu
Mweenevyoosi kwa uholi woosi na nafumwáa
ni miísoori. Nayimiriya uturikiri ura ^wafumáa
kwa Vayahúudi. 20 Mumányire si navavisa
isáare baa rimwi ^riri na kunáálo kwaanyu
tuku. Na kei nijáa niitoola kuvakiindya mbere ja
mpuka ja vaantu na nyuumbii jaanyu. 21 Kiintu
^noonekyáa kikomi ni kimwi kwa Vayahúudi
na kwa vaantu si ^vari Vayahúudi, voosi vareke
uvi waavo vamuvalandukire Mulungu na
vamurume Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu. 22
Haaha teeri, doma niise na Yerusaléemu ja
^vyeeene Mutima Muija yookunkulusirirya
ndome. Na si nootaanga viintu ^viri kunfumira
uko tuku. 23 ^Cheene nootaanga vii niini ni kira
^noolumwa kutu ni Mutima Muija kira múuji
^mweene nootweera, kuchuungwa munyololwii
na uturikiri vimwaari vyookungoojera. 24
Maa kaa, kuva nkaasu kwaani si kiintu tuku.
Kiintu kikuulu kwaani ni kumarikirya murimo
^mweene naheewa ni Yéesu Mweenevyoosi,
noo kusea, noonekye kikomi Masáare Maaja
ya nduwo ya Mulungu. 25 Niini nalookáa kira
haantu noovavariyurira Utemi wa Mulungu.
Maa kaa, haaha natáangire, kusiina baa umwi
waanyu nyuunyu ^akaanyiine mpula na mulomo
kei tuku. 26 Sa jeyyo, ni kuvawiyira niise
isiku, kooni umwi waanyu arímiire, sakami
yaachwe si iri kuva mweeri yaani tuku. 27
Niini si nanaha na si navisa kuvavariyurira
vyoosi Mulungu ^asaakáa tuku. 28 Mwiimirire
nyuunyu veeneevyo, na mwiimirire mpuka
yoosi Mutima Muija ^avaviika nyuunyu muve
viimiriri vaavo. Imiriri mpuka ya vaantu
^vamuruma Mulungu. Yeeye avanunuula kwa
sakami ya mwaana waachwe. 29 Taanga niise,
vakiindya va uloongo vara ^vari ja mbuiji
nkari, kuja vari niini ^ndiri looka. Avo si
vari voonera mbavariri vaantu ^vamuruma
Yéesu tuku. 30 Na vamwi vaanyu nyuunyu
veeneevyo, fumira vari vaantu ^vakaluusire
masáare ya uloongo, sa vavabweeyye vaantu
^vamuruma Yéesu varimire na vavatuube
voovo. 31 Haaha, mundoolaanga neeja! Noosaaka
mundookambukira kwa myaaka itatu si nareka
kavaluma kutu vii kaa tuku, kira mauntu kwa

miisoori uchiku na muusi. **32** Haaha, ni kuvaviika niise mbere ya wiimiriri wa Muluungu, na wa isáare ra nduwo yaachwe rira [^]riri na ngururu yo vajeenga, na [^]riri vaheera upaari [^]avavikira nyuunyu hamwi na vara voosi viingi [^]vaava vaaja mbere ya Muluungu. **33** Niini si namerirya mati mpía, saháabu, na baa ingo ja muuntu tuku. **34** Nyuunyu veeneevyo mumányire [^]vyeeene natumama na mikono yaani sa mpate viintu [^]nasaakáa na viivaani [^]vasaakáa. **35** Na kwa viintu vyoosi nasaakáa kuvalaira tasaakwa tundoofuma irutira ko tumama mirimo sa tundoopata viintu vyo vaambirirya vaantu vara [^]vasiina ngururu. Kei tundookumbukira masáare ya Yéesu Mweenevyoosi yara [^]alúusa yeeye mweeneevyo, yoosea, [^]Ura [^]atóolaa atálariwaa kulookya ura [^]ahókeraa.” **36** Paúli [^]akahumule kulúusa ayo, maa reeru, akachwaama hamwi na avo vaantu voosi akamuloomba Muluungu. **37** Aho, voosi vakarira maatuku vii ko mukwaatirira no musundira no kiiheera mikono yo kiiteengula na Paúli. **38** Voosi mitima yaavo ikavaluma, sa yara masáare [^]ajáa alúusire si vari moona kei vii kaa tuku. Aho, vakamusindikira fuuru méeli.

21 [^]Tukahumule kwiiteengula novo, tukaambuka méeli, maa tukatamanya fuuru isi [^]yariingirirwa ni maaji [^]iséwaa Kóosi. Lomutóondo yaachwe [^]kukeere, tukayeenda na méeli fuuru isi [^]yariingirirwa ni maaji [^]iséwaa Róodo. Kufuma aho, tukatamanya fuuru múuji wa Patáara. **2** Uko, tukashaana méeli yiingi yoofirira na isi ya Foiníke, maa tukaambuka. **3** [^]Tukafike sengerera na isi [^]yariingirirwa ni maaji [^]iséwaa Kúpuro na [^]tukaande kiiyona, tukaambalakana na ivaru ra saame fuuru isi ya Síria. Uko tukiima múujii wa Tíiro kuuntu ira méeli [^]yakiimyáa miriwa yaachwe. **4** [^]Tukavasaakire vaantu [^]vamuruma Yéesu, tukiikala kwaavo kwa siku mufungati. Avo vakalúusika ko longoolwa ni Mutima Múja. Vakiilomboola, voomusea Paúli adiire tamanya na Yerusaléemu. **5** Baa jeyyo, siku jo kiikala aho [^]jikasire, maa tukakwaata njira. Vaantu voosi [^]vamuruma Yéesu va aho Tíiro, vaantu valume, vaantu vaki na vasinga vakatusindikira fuuru weerwii ya múuji. Voosi tukachwaama hara mbarimbari ya mayiya, tukamuloomba Muluungu. **6** [^]Tukiiteengule, maa tukaambuka méeli, novo vakahinduka na

kaayii. **7** Kufuma Tíiro, tukatuuba luyeendo fuuru múuji wa Tolemáai, uko tukavaluumbya vaaniitu na tukiikala novo kwa siku imwi. **8** Lomutóondo yaachwe, tukiinuka, maa tukayeenda fuuru Kaisaría. Uko, tukiita kiikala kaayii kwa muvari yuli umwi wa Masáare Maaja [^]asewáa Filípi. Uhu Filípi, ni umwi wa vaantu mufungati vara [^]vajáa vasaawulwa kura Yerusaléemu vandoolaanga valala. **9** Yeeye ajáa atiite vahíinja vani, [^]vajáa vanjala, novo valaaláa na mutwe. **10** Na [^]tukiikale aho kwa mpiindi, muláli na mutwe umwi [^]asewáa Agáabo akúja fuma Yudéa. **11** Agáabo akúja, aho, akatoola mukandala wa Paúli, akiichuunga mikono na mawulu yaachwe, maa akasea, [^]Mutima Múja aséire, [^]Je! noo [^]vyeeene Vayahúudi va Yerusaléemu vari muchuunga mweene uhu mukandala na aho, mukwaatya vari kwa vaantu si [^]vari Vayahúudi.” **12** [^]Tukateere aya masáare, maa suusu hamwi na viivisiwa va aho Kaisaría, tukamukalaamya Paúli adiire doma na Yerusaléemu. **13** Maa kaa, Paúli akatusea, [^]“Ni che moobweeyya? Amwi moorira sa moosaaka kuung’una mutima? Niini si kuchuungwa vii noo nookoofa tuku, baa kooni ni kulawa uko Yerusaléemu sa irina ra Yéesu Mweenevyoosi, niini si nookoofa tuku.” **14** [^]Tukoone Paúli si yooteera kira [^]toomuwyiira, maa tukasea, [^]“Kira Yéesu Mweenevyoosi [^]yoosaaka, ikyo kitumamwe.” **15** Aya [^]yakalooke, tukatoola miriwa yiiswi, maa tukakwaata njira na Yerusaléemu. **16** Vamwi va vaantu [^]vamuruma Yéesu fuma Kaisaría vakatusindikira fuuru kaayii kwa Munasóoni, kuuntu [^]tiitáa kiikala kwa mpiindi. Munasóoni ni muuntu wa Kúpuro ajáa, na ni umwi wa vaantu [^]vamuruma Yéesu va ncholo ajáa. **17** [^]Tukafike Yerusaléemu, vaaniitu vakatuteengya na cheeru. **18** Lomutóondo yaachwe, Paúli akadoman’ya na suusu noo muluumbya Yaakúupu, na vawosi va mpuka ya vaantu [^]vamuruma Yéesu vajáa vamwaari. **19** Lumbi [^]jikalooke, maa Paúli akaanda vatamanirira kwa isáare rimwi rimwi voosi Muluungu [^]abweeyya kwa vaantu si [^]vari Vayahúudi kwa murimo waachwe. **20** [^]Vakateere masáare voosi, vakamubweeyirya Muluungu nkongojima, maa vakamusea Paúli, [^]“Mwanawitu, wíne [^]vyeeene Vayahúudi mayana na mayana vamuruma Yéesu. Avo voosi vatúubaa na ngururu jaavo joosi Miiri. **21** Maa kaa, vateera [^]vyeeene

uvakíndyaa Vayahúudi voosi ^veene viikalaa isi ja vaantu si ^vari Vayahúudi, vareke namatira Miuro ya Músa. Vateera ^veene ukíndyaa vareke vatwaala vaana vaavo na kibawii na vareke tũva ja Kiyahúudi. 22 Haaha jooli turi bweeyya? Na voovo kikomi vatángire, wuũjire. 23 Haaha bweeyya ja ^veene tookuwyiira. Aha kwatiite vamaa vani ^veene vamwiilaha Mweenevyoosi. 24 Saangira novo, na wiijirale hamwi novo. Kei varihire mpía sa vakerwe njwiiri jaavo. Sa jeyyo, vaantu voosi taanga vari yara masáare ^valúusaa si ya kimáári tuku, na weewe utúubaa Miuro. 25 Maa kaa, kwa vaantu vara si ^vari Vayahúudi ^veene vamura Yéesu, tavaandikira ^veene talamula, tukavasea, viikale kuli na kiintu chochoosi ^cheene chatoowa ntambiko kwa vidabalafo, kunywa sakami, kurya nyama ^jakuvwa tuku na kari vahángutaa tuku. 26 Lomutóondo yaachwe, Paúli akavasumula vara vamaa, maa akiita kiijirula novo. Aho, akiingira hara Kaayii Njija ya Ijáva, sa akalause siku jo kiijirula ^jiri humula mpóryo ng'eene jiri toolwa sa kira umwi waavo. 27 Sikũ mufungati jo kiijirula ^jikasengerere sira, vamwi va Vayahúudi fuma isi ya Ásia, vakamoona Paúli ari Kaayii Njija. Aho, vakiisonka mpuka ya vaantu voosi ^vajáa aho, maa vakamukwaata Paúli. 28 Vakaanda tula isóso voosea, "Arumi, vaantu va Isiraeeli, twaambiri! Uhu noo ɛra muuntu ^akíndyaa kira haantu, vaantu voosi vandoowuchwa mati suusu Viisiraéli na vandoowucha mati Miuro, baa na ihi Kaaya Njija. Kulookya ayo yoosi, abwéeyiirye Kaaya Njija ive na njeo ko viingirya Vagiriki na waámii ya Kaaya Njija." 29 Valúusa jeyyo, sa vajáa vamoona Tiroffimo, muuntu wa Eféeso ^ari hamwi na Paúli múujii Yerusaléemu, maa vakiisea Paúli ñngiire ne na Kaayii Njija. 30 Aho, múuji woosi ukava na ntiribuka, vaantu fuma kira haantu vakuja na waámii ya Kaaya Njija. Vakamukwaata Paúli, vakamurutya na weerwii, maa vakeeka miryaango ya Kaaya Njija chaangu. 31 Kati ^vasaakáa kumũlala, mukúulu wa vakúulu va valwi nkoondo va Kirúumi akapata mũlomo, múuji woosi wa Yerusaléemu wavũire na ntiribuka. 32 Hahara ɛra mukúulu akavasumula vakúulu va valwi nkoondo, na valwi nkoondo, vakadoma ifũjo na kuri ira mpuka ya vaantu. Novo ^vakamoone ɛra mukúulu yookuaja na

valwi nkoondo, maa vakareka kumũvaa Paúli. 33 Maa ɛra mukúulu akaseesa, akamukwaata Paúli, maa akalairiya achuungwe minyololo iviri. Maa akuurya, "Ni ani uhu? Na ni che abwéeyiirye?" 34 Hahara vara vaantu vakaanda tula isóso. Viingi valúusaa iki viingi kira, sa jeyyo ɛra mukúulu akadiira taanga ^chafumiraa. Aho, akalairiya vamutwaale Paúli na nkambii ya valwi nkoondo. 35 Paúli ^akafike mwaambukirwii wa ira nkambi, maa vara valwi nkoondo vakamwiinula kitangaritangaari sa ntiribuka ya vaantu ni nkúulu ijáa. 36 Ira mpuka ng'eene yamutuubaa, ikatuuba tula isóso yoosea, "Ni uulawe!" 37 Mpiindi valukaluka ^vamwiingirya Paúli na aho nkambii ya valukaluka, maa Paúli akamuurya ɛra mukúulu, "Eri, ifaanaa nikuwiiire isáare rimwi wuu?" Maa ɛra mukúulu akamusea, "Kumba ulúusikaa Kigiriki? 38 Weewe si ɛri ɛra Mumísiri ^areeta ntiribuka, maa akavalongoola vuulai mayana yani na isi ya ibalángwii tuku wuu?" 39 Paúli akavasea, "Niini ndiri Myahúudi, fuma múuji mukúulu wa Társo ^uri isi ya Kilikía. Nookuloomba nduusike na ava vaantu." 40 ɛra mukúulu ^akamurumire, Paúli hara mwaambukirwii akiinurirya mikono kuválaira vakirinye. ^vakakirinye, maa akalúusika novo kwa nduusika ya Kieburanía.

22 Aho, maa akavasea, "Vanduũ vaani, na vala taata, teereri aya ^noolúusa aha mbere yaanyu." 2 ^Vakateere Paúli yoolúusika nduusika ya Kieburanía, maa vakakirinya sawu. Aho, maa Paúli akavasea, 3 "Niini ndiri Myahúudi. Miitu ni Társo múuji mukúulu wa isi ya Kilikía. Baa jeyyo, nakurira aha Yerusaléemu. Na Gamaliéli noo aankiindya vyoovyovyoovyo Miuro ya vala baaba wiitu ^vatrekera. Namanyikaa na mutima waani kamutumamira Mũlungu ja ^veene nyuunyu moobweeyya isiku. 4 Navaturikirya na nũlúla vaantu ^vatuubaa Njira ya Yéesu Mweenevyoosi. Niini navakwaata vaantu valume na vaantu vaki na navachuungaa minyololwii. 5 Aya ^noolúusa baa mweeneisi mukúulu na Balása Nkuulu ya Vayahúudi daha vari toola ushahiidi kuri niini. Voovo noo vaampeera baráwa jo twaala na kwa Vayahúudi viiviiiswi ^veene viikalaa múujii wa Damésiki, sa nivakwaate vaantu vara ^vamura Yéesu. Aho, maa de nivareete na Yerusaléemu sa vaheewe irya raavo. 6 Mpiindi

^nijaa njirii noodoma na Damésiki, jijaa ja mpiindi ja mpoloonge na nijaa naséngeriire fika, koonka kiweeru kikuulu fuma kurumwii, kikaamurika kosikosi. 7 Haaho nkawya na isi, maa nkateera sawúti yookuunsea, 'Saúli, Saúli sa che wookuunturikiryá?' 8 Aho, maa nkuurya, 'Aai uri ani weewe?' Noyo ikaansea, 'Niini ndiri Yéesu wa Nasaréeti. Weewe wookuunturikiryá.' 9 Viivaani ^nijaa novo, voona kira kiweeru, maa kaa, ira sawúti si vataanga kira ^yaluúsaa tuku. 10 Aho, maa nkuurya, 'Jooli ndiri bweeyya Mukúulu?' Ne Mweenevyoosi akaansea, 'Inuka, udome na Damésiki, uko ko wyyiirwa uri mirimo yoosi ^nakwiimiriirye neeja.' 11 Na sa viintu kira kiweeru kijaa chadalava munumununu, nkasiindwa koonu, viivaani vakaankwaata mukono, vakaanongoola fuuru Damésiki. 12 Aho, kujaa kwatiite munutu amwi ^asewaa Ananía. Uhu Ananía ajaa akwaatya kikomi Miuro yiitu na anyemiwaa ni Vayahúudi vara ^viikalaa Damésiki. 13 Akuuja noo kuunaanga, akiima heehi na niini, maa akaansea, 'Saúli mwanawiiu, pata ngururu jo koonu keil' Na mpiindi i'ira nkamoonu Ananía. 14 Aho, Ananía akaansea, 'Muluungu wa vala baaba wiitu akusáawire weewe, sa utaange yara ^yoosaaka, umoone Yéesu ura Muvoloki na uteere sawúti yaachwe mweenevyo. 15 Sa weewe kuva uri ura ^oona kwa vaantu voosi kwa ayo ^woona na ^yateera. 16 Haaha che de woowojera? Inuka, ubatisiwe na uri waako wooyiwe kunu wooriruma irina raachwe.' 17 Aho, maa nkahinduka na Yerusaléemu. Na mpiindi ^namuloombaa Muluungu Kaayii Njija ya Ijva, maa nkoona njori. 18 Aho njorii, nkamoonu Yéesu Mweenevyoosi yookuunsea, 'Inuka chaangu fuma aha Yerusaléemu, sa aha si vari ruma vira ^vyeeene wookuunyonekya kwaavo tuku.' 19 Naani nkamusea, 'Ee Mweenevyoosi, voovo vamányire kikomi ^vyeeene nadomaa na masinagóogii noo vakwaata, ^vyeeene navavaa na ^vyeeene navaviikaa minyololwii vara ^vakuruma. 20 Baa siku ira sakami ya Sitefaani shahfidi waako ^yiitirwe, niini nijaa mwaari niimire aho, na nijaa naruma kira ^vatumamaa. Niini noonimiriiraa ingo ja vara ^vamuulaa.' 21 Aho, maa Yéesu Mweenevyoosi akaansea, 'Tamanya! Kutuma niise na kuli, kwa vaantu si ^vari Vayahúudi.' 22 Masáare ayo yoosi ya Paúli, vaantu vajaa vayateerera. Maa kaa, ^akaluuse aya, vakamukerya ko tula isóso voosea, "Muntu

uhu yoosaakwa arimire aha weerwii! Uhu yoosaakwa akwye!" 23 Vakatuuba tula isóso, noo kiikuusirirya iruri kunu vooringirirya nyweenda jaavo mweeri. 24 Aho, ura mukúulu wa vakúulu va valwi nkoondo akalairirya Paúli iingiriwe na nkambii ya valwi nkoondo. Akalairirya uuriwe ko nuswa na mijeléedi, sa aluuse ni sa che Vayahúudi voomuturira isóso. 25 Maa kaa, kati ^vamuchungaa na lukova sa vamunuse, Paúli akamuurya mukúulu wa valwi nkoondo ^ajaa iimire aho, akamusea, "Eri, Miuro yaruma nyuunyu kumunusa Murúumi ^mweene si analamurirwa wuu?" 26 Ura mukúulu wa valwi nkoondo ^akateere jeyyo, maa akatamanyu noo muwyyira ura mukúulu wa vakúulu, akamusea, "Che iki woosaaka ubweeyye? Uhu munutu ni Murúumi!" 27 Hara ura mukúulu wa vakúulu akatamanyu na kuri Paúli, maa akamuurya, "Ngwyyira, weewe uri Murúumi wuu?" Paúli akamusea, "Hii! Niini ndiri Murúumi." 28 Ura mukúulu wa vakúulu akamusea, "Niini naava Murúumi ko toola mpá ^jiri foo munumununu." Maa kaa, Paúli akamusea, "Niini ndiri Murúumi ko vyaalwa." 29 Hahara vara valukaluka ^vasaakaa kumuurya ko munusa, vakalooka chaangu, vakamureka Paúli. Ura mukúulu wa vakúulu va valukaluka ^akataange Paúli ni Murúumi, akakwaatwa ni woowa, sa viintu ^ajaa amuchungire na minyololo. 30 Lomutóondo yaachwe, ura mukúulu wa valukaluka akalairirya vakúulu va veeneisi va Ijva na Balása Nkuulu ya Vayahúudi valumane. Abweeyya jeyyo, sa asaakaa ataange kikomi ni sa che Vayahúudi vamusitakiirye Paúli. Jeyyo, akamuchungula Paúli minyololo, akamureeta, maa akamwiimya mbere ya Balása iyo.

23 Aho, Paúli akiituurirya miiso Balása iyo yoosi, maa akavasea, "Vanaviitu, niini fuuru isiku niikalaa mbere ja Muluungu na mutima waani si waantwáalaa na kiloongii tuku." 2 Ananía mweeneisi mukúulu ^akateere jeyyo, maa akalairirya vara ^vajaa heehi na Paúli vamahapule mulomwii. 3 Aho, maa Paúli akamusea, "Baa weewe mukweembi uri ja lukaande ^lwahakwa chokaa, Muluungu kukuvaa ari. Weewe wiikyirye aho, sa ulamule ko tuuba Miuro, amwi de weewe wookikana Miuro ko lairirya hapulwe?" 4 Aho, maa vara vaantu ^vajaa viimire heehi na Paúli, vakamusea, "Eri, ni mutukira wiise mweeneisi mukúulu wa

Mulungu wuu?" 5 Paúli akavasea, "Vanaviitu, si natáangire kooni ni mweeneisi mukúulu tuku. Sa Masáare ^Yari Mpeho yalusaa, 'Kari ulúsaa mavi kwa mukúulu wa vaantu vaanyu tuku.'" 6 Na Paúli ^akataange aho Balásii kujáa kwatiite Masadukáayo na Mafarisáayo, maa akalúsika na ngururu yoosea, "Vanaviitu, niini ndiri Mafarisáayo, mwaana wa Mafarisáayo. Naréetirwe na aha Balásii sa niilángyaa vaantu ^vaakwya fufuka vari." 7 Paúli ^akalúse jeyyo, maa ntiribuka ikiinuka kati na kati ya Mafarisáayo na Masadukáayo. Aho, maa vakiikera haviri. 8 (Sa Masadukáayo vaséaa kusiina kufufuka tuku, na baa kei si varúmaa kooni mirimu miija na mitima imwaari tuku, maa kaa, Mafarisáayo varúmaa aya yoosi.) 9 Kura kwiiruta ndihi kwa vara vakúulu kukakonkomala munumunu na isóso ikúulu. Vamwi va vakiindya va Miiri ^veene vajáa ni va mpuka ya Mafarisáayo, vakiima, maa vakasiita na ngururu voosea, "Si tookoona uvi wowoosi kuri uhu muuntu tuku! Ifaanaa ikava murimu muja au mutima walúsikire ne." 10 Ira nkoondo ikakula, mpaka ura mukúulu wa vakúulu va valwi nkoondo akakwaatwa ni woowa, akiisea ifaanaa vamuulumulemule Paúli. Aho, akalairirya valwi nkoondo viingirire na kati na kati ya Vayahúudi sa vamlamuriye na ngururu, na vamatwaale na nkambii ya valwi nkoondo, novo vakabweeya jeyyo. 11 Uchiku wa siku iyo, Yéesu Mweenevyoosi akiima heehi ne akamusea, "Iheere mutimal! Ja ^veene woonekiirye kikomi cha masáare yaani aha Yerusaleému, bweyya uri viivyo baa uko múujii wa Róoma." 12 ^Kukeere, Vayahúudi vakabweyya nchuungo, voosi vakiirumira, ko kwiilaha variwe ni salu, si vari kurya no nywa tuku mpaka haantu ^vari kuva vamuúlaire Paúli. 13 Na vaantu ^veene vajáa vabweyya iyo nchuungo ni makumi yani na kiintu vajáa. 14 Vakadoma na kwa vakúulu va veeneisi va Ijuva na kwa vawosi, maa vakasea, "Twilahíre, si turi kurya no nywa tuku mpaka tve tamuúlaire Paúli. 15 Haaha nyuunyu na vawosi va Balása Nkúulu ya Vayahúudi muloombi mukúulu wa vakúulu amureete Paúli na kuri nyuunyu. Ibweyyi ja moosaaka taanga neeja masáare yaachwe ^mumuréetiire na mbere yaanyu. Suusu tĩmire neeja kumulaa baa si anafika aha." 16 Iyo nchuungo, mwiihwa wa Paúli akava itéire, maa akatamanyaa, akamuwyiira Paúli

kura nkambii ya valwi nkoondo. 17 Hahara, Paúli akamwaanirira umwi wa vakúulu va valwi nkoondo, akamusea, "Mutwaale uhu mutavana na kwa mukúulu wa vakúulu va valwi nkoondo, atiite isáare ^yoosaaka amulume kutu." 18 Aho, ura mukúulu wa valwi nkoondo akamutwaala ura mutavana na kwa mukúulu wa vakúulu va valwi nkoondo, maa akamusea, "Paúli ura ^ari munyololwii, aanyániriire na aanoómbire nimureete uhu mutavana na kwaako, sa atiite isáare ^yoosaaka akuyiire." 19 Ura mukúulu wa vakúulu, akamukwaata mukono ura mutavana, maa akatamanyaa ne na ivarwii, maa akamuurya, "Ni kiintu che ^woosaaka wuungwyiire?" 20 Ura mutavana akamusea, "Vayahúudi viirúmiire vakuloombe weewe umutwaale Paúli na mbere ya Balása Nkúulu ya Vayahúudi lomutóondo sa vookiisaambirirya voosaaka vamuurye neeja masáare yaachwe. 21 Maa kaa, kari uvarumire tuku, sa vamwaari Vayahúudi makumi yani na kiintu ^vari mugiiida njirii. Ava viilahire variwe ni salu, si vari kurya no nywa tuku mpaka vamuulae Paúli. Haaha viimire neeja vooterera vii, ni che ^uri lusa." 22 Aho, ura mukúulu wa vakúulu akamurekera ura mutavana atamanye na akamukaan'ya, yoomusea, "Kari umuwyiira muuntu yoyoosi aya masáare ^wuungwyiiriire tuku." 23 Aho, maa ura mukúulu wa vakúulu akavaanirira vakúulu va valwi nkoondo vaviri akavasea, "Imyi neeja valwi nkoondo magana yaviri vooyeenda na mawulu, valwi nkoondo ^vaámbukaa faráasi makumi mufungati, na viingi magana yaviri ^vari na machimu. Ava voosi viinuke mpiindi jo kaala ndiri kugirita na múuji wa Kaisaria. 24 Kei, imyi neeja faráasi jiingi sa Paúli, na mumutwaale nkaasu fuuru kwa gávana Felísi." 25 Ura mukúulu wa vakúulu va valwi nkoondo akaandika barúwa, yoosea, 26 "Felísi ^unýemiwaa, gávana wa isi, niini Kilaáudi Lísia, nakulúumbiirye. 27 Uhu muuntu akwaatwa ni Vayahúudi, voovo vajáa vaséngeriire kumulaa. Maa kaa, ^nkataange yeeye ni Murúumi niita noo mulamuriya na valwi nkoondo vaani. 28 Nasaakáa ntaange ni sa che vamusitaakyaa Paúli, sa jeyyo, nkamutwaala na mbere ya Balása Nkúulu ya Vayahúudi. 29 Hahara, nkataanga vamatwáirire na balásii sa masáare ya Miiri yaavo. Baa jeyyo, kujáa kusiina isáare roroosi ^roobweyya iime neeja kukwya au baa achuungwe munyololwii tuku. 30 Haaha nalúmirwe kutu ni muuntu

umwi, vamwaari Vayahúudi ^varífire nchuungo yo mûulaa, sa jeyyo, nalámwiire chaangu valukaluka vamureete na kwaako. Navaséire vaantu vaachwe vara ^vamureeta na balásii vareete masáare yaachwe na kwaako.” 31 Jeyyo, valwi nkoondo vakamúsumula Paúli ja ^vyeeene vajáa valáiririwe, vakamutwaala uchiku u'ura fúuru múuji wa Antipáatiri. 32 Lomutóondo yaachwe, vara valwi nkoondo ^vayéendaa na mawulu, vakavarekera vara valwi nkoondo ^vajáa vaámbukire faráasi vadoman'ye na Paúli, maa voovo vakahinduka na nkambii. 33 Vara valukaluka ^vaámbukaa faráasi ^vakafike Kaisaría, vakamuheera gávana ira barúwa baa Paúli vakamukwaatya kwa gávana. 34 ^Akahumule kusoma ira barúwa, maa akavuurya, “Uhu muuntu ni wa isi che?” ^Akataange ni muuntu wa Kilikía, 35 maa akamusea, “Teerera ndiri sáare jaako mpiindi ^vari kuuja vara ^vakureeta na balásii.” Aho, maa akalairiya Paúli aviikwe isi ya ulaangiriryi jjuumbii ra kitemi ra Heróode.

24 Siku isaano ^jikalooke, Ananía mweeneisi mukúulu, akagiritan'ya na Kaisaría na vawosi va Vayahúudi na muuntu umwi, manyi wa Miiri ^asewáa Teritúulo. Avo, vakatwaala kiloongi cha Paúli na kwa gávana. 2 Paúli ^akaanirirwe, Teritúulo akaanda kumusitaakya Paúli yoosea, “Felísi ^anyémiwaa, ulongooli waako ^wabooha waámbiriirye twiikale na cheeru na twiikale mwiikalo muja kwa siku joosi iji, baa kei, viintu vyoovalanduka kuri isi ihi sa viintu ^woónaa mbere. 3 Felísi ^ubwéeyiriwaa nkongojima, siku joosi na kira haantu, tayahókeraa aya na dũmbi munumũũũ. 4 Niini si noosaaka nikuringirirye tuku. Nookuloomba kwa uyimiriryi waako nyateerere aya masáare yiiswi yangai vii. 5 Tamwiine muuntu uhu ni irema ikuulu. Kira isi ^kari na Vayahúudi, yeeye noo iinuláa ntiribuka. Yeeye noo mukúulu wa díini ya uloongo ya Vanasaréeti. 6 Yeeye asaakáa kwiibweeyya Kaaya Njija ya Ijva ive na njeo, maa kaa, suusu tamukwaata chaangu. [Tasaakáa kumulamurira kwa Miiri yiiswi, 7 maa kaa, Lísia mukúulu wa vakúulu va valukaluka akuja noo tuhoka na ngururu. 8 Akavalairiya vara ^vamusitaakyáa vamureete na kwaako.] Weewe mweeneevyo kooni umuchúkurumire taanga uri masáare yoosi ^toomusitaakya kwaako, ni ya kimáári.”

9 Vayahúudi voosi vakalumirirya masáare ya Teritúulo voosea, ayo yoosi ni ya kimáári. 10 Aho, maa gávana Felísi akamooloota Paúli sa ne aluusike. Aho, Paúli akaanda lausika yoosea, “Kwiitetera niise kwa mutima mweeru sa taanga niise weewe uri mulamuli wa vaantu wa isi ihi kwa myaaka ^iri foo. 11 Weewe mweeneevyo kooni uri ni siku ikimi na iviri vii jalóokire keende ^naambuka na Yerusaleému noo ko mwiinamira Mulungu. 12 Vaantu ava si vaanshaana nookiiruta ndihi na muuntu yoyoosi au noosoonka mpuka ya vaantu tuku. Iwe ni Kaayii Njija, sinagógogii, au baa haantu hiingi hohoosi kura múujii tuku. 13 Masáare aya ^vakitookunvikira kiloongi si vari daha laira kikomi ni ya kimáári tuku. 14 Baa neembe ni jeyyo, niini narúmiré namwiinamiraa Mulungu wa vala baaba na nasáakiraa Njira ya Yéesu Mweenevyoosi ^ng'eene ava voosea ni ya uloongo. Baa kei, nayaruma yoosi ^yari Miirwii na yoosi ^yaandikwa vitáabwii vya valáali na mutwe. 15 Si ayo vii tuku, kei, niilángyaa kwa Mulungu ja ^vyeeene vaantu ava viilángyaa Mulungu vafufula ari vaantu voosi, vawoloki na si ^vari vawoloki. 16 Sa jeyyo, namanyika siku joosi nive na mutima si ^wuuntwáalaa na kiloongii mbere ja Mulungu na vaantu. 17 Haaha ^nkiikale kwiingi kwa myaaka ^iri foo, nahinduka na Yerusaleému, sa ndeete mpia jo vaambirirya vakiva va isi yaani na ntoole mpóryo kwa Mulungu. 18 Kati vaantu ava ^vaanshaanáa noobweeyya aya waámii ya Kaaya Njija, njíáa nahúmwiire tumama tuuva yo jirulwa. Na baa si vaanshaana ndiri na mpuka ya vaantu tuku na baa si nabweeyyáa ntiribuka tuku. 19 Baa jeyyo, kwatiite Vayahúudi viingi fuma isi ya Ásia, avo nookoona ngaari vaveere mbere yaako sa valúuse kooni vari na kiloongi na kooni vari na kiintu chochoosi na niini. 20 Au voovo ava ^vari aha, ni valúuse ni tvi che ^voona kuri niini mpiindi ^njíáa niimiwé mbere ya Balása Nkuulu ya Vayahúudi? 21 Ifaanaa ikava voona kwa iki kiintu kimwi ^nalúusa kwa sawúti nkuulu mbere yaavo noosea, ^Naréetirwe na aha balásii sa viintu ^narúmaa vaantu ^vaakwya fufulwa vari.” 22 Maa kaa, Felísi ajáa amányire neeja Njira ya Yéesu Mweenevyoosi, akadiira lamula kiloongi ikyo yoosea, “Lamula ndiri masáare aya mpiindi Lísia mukúulu wa vakúulu va valwi nkoondo ^ari girita na kuu.” 23 Aho, maa akalairiya mukúulu wa

valwi nkoondo amavũike Paúli munyololwii, maa kaa, andoomuheera nkalo, baa vijeengi vyaachwe andoovarekera vamutumamire. **24** Siku ingai vii ^jikalooke, Felísi akũja na muki waachwe Durusíla. Uhu Durusíla ni Muyahúudi ajáa. Felísi akatuma vavũreete Paúli. Paúli ^akũje akaanda vawyiira kumuruma Kirisitu Yéesu. **25** Mpiindi ^aluusikiráa uwoloki mbere ya Mulungu, kwiiyimirira, na Mulungu luu valamurira ari vaantu siku yo kiimikirirya, Felísi akoofa, aho, akamusea Paúli, “Haaha doma, kukwaanirira ndiri kei kooni napátire nkalo.” **26** Mpiindi jiijo, Felísi iiseáa heewa ari mpía ja uhoondo ni Paúli. Sa jeyyo, andoomwaanirira Paúli kweene kweene sa aluusike ne. **27** Myaaka iviri ^ikalooke, Porikío Feésto akakwaata nkalo ya Felísi. Na Felísi asaakáa aveerye mitima Vayahúudi, sa jeyyo akamureka Paúli munyololwii.

25 Siku itatu ^jikalooke keende gávana Feésto ^afika Kaisaríá, akaambuka fuuru Yerusaléemu. **2** Mpiindi ^ajáa uko Yerusaléemu, vakúúlu va veeneisi va Ijuva na vakúúlu va Vayahúudi, vakadoma na kuntu ^ajáa sa vakamuwyiire kiloongi cha Paúli. **3** Viiloombereryáa maatuku kwa Feésto ahungire ivaru raavo voosea, “Tooloomba umhindule Paúli na Yerusaléemu!” Valuusa jeyyo, sa vajáa varfire nchuungo vamugiide njirii, maa vavulaa. **4** Maa kaa, Feésto akavasea, “Paúli amwaari munyololwii uko Kaisaríá, na niini hinduka niise na uko siku ingai vii ^jookũja.” **5** Kei akavasea, “Saaka niise ntamanyan’ye na vamwi va vakúúlu vaanyu ndoman’ye novo, vakalũse kiloongi chaachwe kooni kuri na uvi wowoosi ^abweeyya.” **6** Feésto akiikala na vaantu avo kwa siku inaani fuuru ikimi, maa de akahinduka na Kaisaríá. ^Akahinduke, lomutóondo yaachwe ^kukeere, akadoma na balásii, akiikala ichuumbii raachwe ro lamurira, maa akalairirya Paúli areetwe na mbere yaachwe. **7** Paúli ^akafike hara, akavashaana Vayahúudi vara ^vajáa vagirita fuma Yerusaléemu. Vakamuriingirira, maa vakaanda kumusiitaakya masáare maruto ^yari foo, baa jeyyo vakasiindwa koonekya kimáári chaachwe. **8** Aho, maa Paúli akiilũsira, yoosea, “Niini si nabweeyya kiintu kivi kuri Miiro ya Vayahúudi tuku, kuri Kaaya Njija ya Ijuva tuku, baa kuri Kaisári mutawáala wa Rúumi tuku.”

9 Maa kaa, sa viintu Feésto asaakáa kuveerya mitima Vayahúudi, aho, maa akamuurya Paúli, “Eri, saaka wiise aya masáare nkayadumirire uko Yerusaléemu wuu?” **10** Paúli akamusea, “Aha kuntu ^niímire, ni balásii ya Kaisári, aha noo kuntu ulamuli waani wa Miiro ^woosaakwa utoorerwe. Weewe mweeneevyo kiiyonera wiise, kisiina kiintu ^nahon’ya kwa Vayahúudi tuku. **11** Sa jeyyo, kooni kikomi natumama uvi ^mweene inkwya noo kiintu ^chaantéire, niini si noosiita kukwya tuku. Maa kaa, kooni iki kiloongi chareetwa ni ava Vayahúudi si cha kimáári, kusiina muntu ^ari na wiimiriri wo kũnkwaata na aankwaatye mikonwii yaavo tuku. Nooloomba iri isáare rikateererwe ni Kaisári!” **12** Feésto ^akahumule kwiilaangya sáare na balása yaachwe, maa akamusea Paúli, “Wakérire rufáa kiloongi chaako kikateererwe ni Kaisári! Haaha doma uri na kwa Kaisári!” **13** Siku ngala ^jikalooke, mutemi Agiríipa na Beriníike irũumbu raachwe vakũja na Kaisaríá sa jivoonekya nyemi jaavo kwa Feésto. **14** Vakiikala uko Kaisaríá kwa siku ^jiri foo. Siku ijo, Feésto akamuwyiira mutemi kiloongi cha Paúli yoomusea, “Kwatiite muntu umwi aha ^arekwa munyololwii ni Felísi. **15** Na ^nkadome na Yerusaléemu, vakúúlu va veeneisi va Ijuva na vawosi va Vayahúudi vajáa vaangwyiira kiintu ^chabweeyya vamutwaale Paúli na balásii, na vaanoomba nimulamurire atiite uvi. **16** Maa kaa, niini navasea, suusu Varúumi si takwátyaa muntu mikonwii ya vara ^vamusitaakya tuku, kooni si analumana na vara ^vamutwaala na balásii, na si anaheewa nkalo yo kiitetere tuku. **17** Haaha avo vakúúlu ^vakalumane aha, si nachereva tuku. ^Nkafike, lomutóondo yaachwe, nkaanirira valamuli na balásii, maa nkiikala ichuumbii raani ro lamurira. Aho, maa nkairirya Paúli areetwe. **18** ^Akareetwe, vara ^veene vamusitaakya, vakaanda mulũsira. Baa jeyyo, masáare ^meene valuusáa si yajáa mavi ja ^vyeeene niiseáa tuku. **19** Kiintu ^viirutiráa ndihi, ni sa masáare ya díni yaavo vii, na sa masáare ya muntu umwi ^mweene ajáa aakwya irina raachwe noo Yéesu. Uhu muntu Paúli uumirirya indoosea ni mooyo ari. **20** Niini nasova njira yo yatubirira sa ntaange kooni aya masáare ni ya kimáári. Sa jeyyo, niini namuurya Paúli kooni ari ruma kudoma na Yerusaléemu sa akalamurirwe uko. **21** Maa kaa, Paúli ^akaloombe rufáa achaaale munyololwii

kuwoojera kiloongi chaachwe kicateerewe ni Kaisári mutemi mukulu, nijaa nalairiya alaangiririwe aho mnyololwii, fuuru mpate njira yo mutwala na kwa Kaisári.” 22 Aho, maa Agirípa akamusea Feésto, “Noosaaka nimuteere uhu muuntu.” Feésto akamusea, “Kumuteerera uri lomutóondo!” 23 Lomutóondo yaachwe, Agirípa na Beriníike vakuuja na nkongojima. Vakiingira na balásii yo lumanira hamwi na vakúulu va vakúulu va walwi nkoondo na vakúulu va múuji. Aho, maa Feésto akalairiya Paúli areetwe na aho balásii. 24 Paúli akafike, maa Feésto akasea, “Agirípa mutemi, na vaantu voosi mwijjigire aha, uhu muuntu moomoona aha, Vayahúudi voosi vamusitaakya kuri niini uko Yerusalemu na aha Kaisaría. Vatulaa isoso voosea, ‘Muuntu uhu si ari wo wa mooyo tuku!’ 25 Maa kaa, niini si noona uvi wowoosi wo mubweezya iime neeja kuulawa tuku. Maa kaa, yeeye aanomba akalamurirwe kiloongi chaachwe ni Kaisári mutemi mukulu. Noo chooreka nalamula atwaalwe na Róoma. 26 Kikomi, niini nsiina isáare kuri yeeye ndiri mwaandikira mutemi wiitu mukulu tuku. Noo chooreka namuréetire na aha mbere yaanyu, na mbere yaako mutemi Agirípa, sa suusu turi hamula kumuurya, turya ndiri isáare ro kaandika. 27 Nabweeyiirye jeyyo, sa si viri kiingira miryungwii kamutwala muuntu na kwa Kaisári baa kwaandika kiintu asitaakiwa tuku.”

26 Aho, maa Agirípa akamusea Paúli, “Nakurékiire wiilusire masáare yaako.” Aho, Paúli akiinurirya mukono waachwe, maa akaanda kiitetera, yoosea, 2 “Ee mutemi Agirípa, nookiiyona natalariwa sa viintu nímire mbere yaako kiitetera sa masáare yoosi Vayahúudi vaansitaakyaa. 3 Niitéiire jei, sa weewe umányire vyabooha tuva ja Vayahúudi na viintu vyoosi vibweezyaa vandookiiruta ndihi. Sa jeyyo, noolomba uyimirirye kunteerera. 4 Vayahúudi voosi vamányire vyeene narerwa fuma usinga waani. Vamányire kwaandira aho ncholo vyeene niikalaa na vaantu va isi yaani uko Yerusalemu. 5 Vaamányire kwa myaaka iri foo, na kooni vooruma, voovo veeneevyo tola vari ushahiidi vyeene niikalaa ja Mufarisáayo, nootuuba viriravivira tuva ja diini yiitu. 6 Ati, iki noo chabweeyiirye nkiima aha, sa

ndamurirwe, sa niilángyaa kwiichuunga kwa Muluungu aluusa kwa vala baaba wiitu. 7 Kulaha uko, noo kura kwiilángiwa ni nkolo ikimi na iviri ja miitu. Na noo chooreka vamwiinamiraa Muluungu ko manyika uchiku na muusi. Ee mutemi, ni sa kwiilangya uko noo Vayahúudi vaansitakiriirye! 8 Ni sa che nyuunyumookoona Muluungu si ari daha fufula vaantu tuku? 9 Kikomi, niini mweeneevyo noonaa nasaakwa mbweezye kira kiintu sa nkiikane irina ra Yéesu wa Nasaréeti. 10 Aya masáare noo meene nabweezyaa uko Yerusalemu. Niini navachuungaa mnyololwii vaantu va Muluungu kwa wiimiriri wa vakúulu va veeneisi va Ijuva. Vara viingi vakalamurirwe kukwya, niini navaa mbare kuruma ulamuli uwo. 11 Kari foo nadomaa na masinagógii nkairirya vaturikiriwe, sa vamuhintikire Yéesu. Nijaa navakalarira maatuku vii, sa jeyyo nadomaa baa na miji iri kuli sa nkavaturikirye. 12 Siku imwi nadomaa noo vaturikirya vaantu uko múuji wa Damésiki, nijaa nahiiwe wiimiriri na ulairiri fuma kwa vakúulu va veeneisi va Ijuva. 13 Ee mutemi, mpiindi nijaa njirii, koonka nkoona kiweeru chadalavadalaava kulookya cha mwaasu fuma kurumwii. hkyo kiweeru kikaamurika niini baa viivaani veene nayeendan yaa novo. 14 Voosi tukawya na isi. Niini nkateera sawuti yookuunyanirira kwa nduusika yaani ya Kieburania, yoosea, ‘Saúli! Saúli! Sa che wookuunturikirya? Wookiitamikya bweete vii ja ndákuii yooava vivalo duri ya murisi waachwe.’ 15 Maa nkuurya noosea, ‘Aai, uri ani weewe?’ Ne akaanse, ‘Niini ndiri Yéesu. Weewe wookuunturikirya. 16 Baa neembe ni jeyyo, haaha inuka, wiime na majeo yaako! Nakufumiire sa nikaviike weewe uve mutumami waani na ura oona aya masáare wiine isiku na yara ndiri koonekya. 17 Kukulamurirya neende fuma mikonwii ya Vayahúudi viivaako na fuma mikonwii ya vaantu si vari Vayahúudi. Na ni kukutuma niise kwa avo vaantu si vari Vayahúudi. 18 Kavatuunukule miiso yaavo, vareke tuuba kilwiirya, vatuube kiweeru. Vareke tuuba Irimu, vamutuube Muluungu. Kwa njira iyo, Muluungu sea ari uvi waavo wasirire na kuva vari hamwi na vara vaava vaaja mbere ya Muluungu kwa njira yo kuunduma niini.’ 19 Ee mutemi Agirípa, sa jeyyo si nareka kwiituuba iyo njori ng’eene nijaa naheewa fuma kurumwii tuku. 20 Niini naanda

kuvavariyurira vaantu va Damésiki vareke [^]asewáa Juliáasi. Uhu, Juliáasi ni wa mpuka ya [^]valwi nkoondo va Kaisári Agúusto mutemi mukúulu ajáa. **2** Aho, tukaambuka méeli vaválandwiire mitima yaavo. Masáare yaayo, fuma múuji wa Adiramitío, [^]ng'eene yadomáa na míjii [^]iri mbarimbari ya mayiya ya isi ya Ásia. Mpiindi [^]twiinukáa aho, ni hamwi tujáa na Aristáriko muantu [^]amuruma Yéesu, Mumakedonía fuma múuji wa Tesaloníke. **3** Lomutóondo yaachwe [^]kukeere, tukafika múujii wa Sidóoni [^]uri mbarimbari ya mayiya. Aho, Juliáasi akamubweeyiirya wúuja Paúli ko murekera adome noo valuumbya vijeengi vyaachwe sa vamwaambirirye viintu [^]asaakáa. **4** Fuma aho, takakwaata njira na méeli yiiswi. Na sa viintu ihumbuuto ratukitiráa takakwaatira na utúruko wa isi [^]yariingirirwa ni maaji [^]iséwaa Kúpuro sa twiikitirirye iro ihumbuuto. **5** Tukafirira mayiya ko tweera na ivarwii ra isi ya Kilikía na Pamufilía, aho, tukafika múujii wa Míira [^]uri isi ya Líkia. **6** Aho, mukúulu wa valwi nkoondo akashaana méeli fuma múuji wa Aleksándiria, [^]yoodoma na Itália, maa akatwaambukya aho méelii. **7** Kwa siku [^]jiri foo tukayeenda na méeli kwa uturikiri mpoli mpoli fúuru takasengerera múuji wa Nído. Na sa viintu kujáa na ihumbuuto [^]rootukitira tundiire doma ja [^]vyeene tatamanyáa, maa takakwaata na nyungure ya isi [^]yariingirirwa ni maaji ya Kiréete, tukatweera hechi na múuji wa Salimóoni. **8** Takalooka ko turikira kumu tookiiyambalakana Kiréete mpaka tukafika kuntu [^]kuséwaa Bandári [^]Yabooha, hechi na múujii wa Laséa. **9** Tatuuba luyeendo kwa siku [^]jiri foo, na luyeendo lujáa lwaviiha maatuku vii. Ngovi yo kiirekya kurya ikava yalóokire. Jeyyo, Paúli akavakalamya valongooli va méeli yoovasea, **10** "Arumi, nookoona ulu luyeendo lwiiswi reeta luri marema na máari [^]jiri foo rimira jiri. Ihi méeli na miriwa yaachwe sirira iri mayiyii. Si jeyyo vii tuku, baa nkaasu jiiswi rimira jiri." **11** Maa kaa, ura mukúulu wa valwi nkoondo kiri vyo muteerera Paúli, yeeye akateerera masáare ya malongooli wa méeli na mweeneméeli. **12** Na sa viintu iyo bandári si ijáa yabooha so kiikala mpiindi ja mpeho, vaantu [^]vari foo vakalamula twiinuke aho, sa viiseáa fika turi Foiníike, na twiikale uko mpiindi ja mpeho. Foiníike ni bandári [^]iri isi ya Kiréete ijáa, na ijáa yalaanga ivaru ra saame kumweéri na utúruko kumweéri. **13** Mpeho ya kifwiiriri [^]ikaande fwiira fuma ivaru ra saame, vakiisea kiimikirirya

27 [^]Vakalamule doma turi na isi ya Itália ko kwaambuka méeli, maa vakamuviiika Paúli na vaantu viingi [^]vajáa mnyololwii mikonwii ya mukúulu wa valwi nkoondo umwi

vari miryungu yaavo. Aho, vakakuula náanga, ni rira ihúmbuuto kunu na kura haantu ha maa vakakwaata njira na mbarimbari ya isi ^yariingirirwa ni maaji ya Kiréete. 14 Kamusaambo kiduudi vii keende ^tukalooke, fika isi imwi. 28 Sa jeyyo, vakakiimya ludihi luujii sa vataange ulúhi wa maaji, vakashaana ni míta makumi yani. ^Vakaseese na mbere kiduudi, vakashaana míta makumi yatatu. 29 Aho, vakaanda koofa vookiisea méeli ifaanaa ihamire mwaalaliwe, sa jeyyo, vakafweitira náanga ine na nyuma ya méeli. Maa vakaanda loomba kweere chaangu. 30 Vatumami va méeli vasaakáa tiija fuma méelii, aho, vakakiimya ira mashúwa luujii kunu vookiibweeyya ja voosaaka fweitira náanga na ivaru ra mbere ya méeli. 31 Aho, maa Paúli akamusea mukúulu wa valwi nkoondo na valwi nkoondo ^vari isi yaachwe, “Kooni ava vatumami va méeli si vachíhiire na suusu aha méelii, nyuunyu si muri hona tuku.” 32 Reeru, valwi nkoondo vakakera ndihi ^ng’eene jijáa jachuunga ira mashúwa, maa vakiireka iwyiire na luujii isumulwe ni maaji. 33 ^Kukasengerere kweera, Paúli avakalaamyáa voosi varye chákurya, kunu yoosea, “Isiku mufikiirye siku ikimi na ine nti ^moololokera vii baa kei si munaarya chochoosi tuku. 34 Haaha kalaami murye chákurya, sa ikyo noo kiri valamurirya. Kusiina baa umwi waanyu ^ari taaha lujwíri lwaachwe tuku.” 35 Paúli ^akahumule lusa ayo, akatoola mukáate, akamudumba Muluungu mbere ya vaantu voosi, akabendulabendula, maa akaanda kurya. 36 Aho, voosi vakiheera mutima, maa vakaanda kurya. 37 Na vaantu voosi tujáa aho méelii, ni magana yaviri, makumi mufungati na vasasatu. 38 Voosi ^vakarye no kiikuta, vakafweita miriwa ya ngáano na luujii, sa méeli yaanguhe. 39 ^Kukeere, vatumami va méeli vakoona isi, maa kaa, si víitaangáa ira isi tuku. Kei, vakoona haantu maaji ya mayiya ^yiingira ^hari ni isaáre. Vakalamula kooni viri dahika víitwaale méeli na aho. 40 Aho, vakakera ndihi ja náanga, maa vakajireka mayiyii. Vakachungula ndihi ya usukáani wo wolorera méeli, maa vakachuunga lweénda ncholwii ya ngururyo ya mbere, sa mpeho yikundule méeli na mbarimbari ya mayiya. 41 Maa kaa, méeli ^ikaseese kiduudi vii, mpula ya méeli ikakita na ngururu isaárii, maa ikiibokera aho. Nyuma ya méeli ikava yoovawa ni mapúunta ya maaji mpaka méeli ikaanda wunika. 42 Aho, ikimi na ine ^ukafike, tujáa tukaari toofiindwa

vaantu voosi ^vachuungwa, sa vakitire muntu yoyoosi kooyerera, maa atijje. 43 Maa kaa, ura mukúúlu wa valwi nkoondo si asaakáa Paúli uulawe tuku, sa jeyyo, akavakaan'ya vara valwi nkoondo vareke bweeyya jeyyo. Aho, akalairiya, vara ^vamányire kooyerera, viifweitire na luujii sa vafirire na nyambuko. 44 Na vara ^veene si vamányire kooyerera, vatoole mbáwo, vamwi mabéendu ya méeli sa vooyerere novyo. Jeyyo, noo ^vyeeene tafirira voosi nkaasu fuuru nyambuko.

28 ^Tukafike turi nkaasu nyambuko, tukataanga ira isi ^yariingirirwa ni maaji ni Malíta iséwaa. 2 Vaantu va iyo isi vakatuteengya vyabooha munumuntu baa neembe si vajáa vatumányire. Vakaturerera mooto, maa vakatusea toote, sa mbula yaváa na kujáa kwatiite mpeho. 3 Paúli akiita noo sasawuta inkwi, maa akajivikira mootwii. Koonka, njoka ^idiimwiirwe ni irutira, ikamukoma, maa ikiifarimbirira mukonwii wa Paúli. 4 Vaantu va iyo isi ^vakoone njoka ining'inire mukonwii wa Paúli, maa vakiwiyira, "Si viri reka tuku, uhu muntu ni mulai, baa neembe ahonire uko mayiyii, mulungu wiitu uhu ^tamukémeraa Uwołoki, si arumire ave nkaasu tuku." 5 Maa kaa, Paúli akiikonkomera ira njoka na mootwii, yeeye baa kuva kiintu chochoosi tuku. 6 Vara vaantu vakatuuba woojera asuuwe, au awye no kwaya chaangu. ^Vakoone mpiindi joodoma baa kuva kiintu chochoosi tuku, maa vakavarindula miiririkano yaavo vakaanda sea Paúli ni umwi wa mulungu yaavo. 7 Heehi na hara haantu vaantu ^vajáa vatukóreririye mooto, kujáa kwatiite mawunda ya muntu umwi ^asewáa Púbulio. Uhu noo mukúúlu wa iyo isi ^yariingirirwa ni maaji ajáa. Akatuteengya vyabooha na kwaachwe, tukiikala kwa siku itatu. 8 Mpiindi jijo, taata waala Púbulio ni nchiirii ajáa na ajáa alwiire ndwála yo fwaaha sakami. Aho, Paúli akiingira na haantu mulwiiri ^ajáa. Akamulombera kwa Mulungu ko mukira mikono mweeri yaachwe, maa akahola. 9 Ayo ^yakafumire, aho, valwiiri ^vari foo va ira isi vujáa na vahoriwáa. 10 Vaantu va ira isi, vakatanyemya munumuntu. Na mpiindi ^takwaata njira na méeli, vakatwaambirira kwaambukya na méelii viintu vira ^tasaakáa. 11 Myeeri itatu ikava yalóokire. Tukakwaata njira fuma iyo isi,

na méeli ^ng'eene ijáa aho kuwoojera mpiindi ja mpeho jilooke. Ihi méeli ni ya múujii wa Alekisándiria ijáa na ijáa yatite sanáamu ja vidabalaíyo maása. 12 Mpiindi ^jikalooke, tukafika múuji wa Sirakúusa, aho, tukiikala siku itatu. 13 Fuma aho, tukariingirira fuuru múuji wa Réjio. Siku ^itúubiriire, mpeho ya saame ikaanda fwiira, na siku ya kaviri tukafika múuji wa Puteóoli. 14 Aho, tukavashaana vaaniitu, na vakatuteengya na vakatukalaamya twiikale novo kwa siku mufungati. Jeyyo, tukatuuba na njira yiiswi na lwa kulu fuuru múuji wa Róoma. 15 Na vaaniitu va Róoma ^vakateere tumwaari njirii tootamanya na kwaavo, maa vakuuja noo tusingirira. Vamwi vakatuwoojera Isóokwii ra Apío na viingi vakatuwoojera haantu ^haséwaa Nyuumba Itatu ja Vayeni. Paúli ^akavoone, akamudumba Mulungu, maa akiheera mutima. 16 ^Tukiingire múujii wa Róoma, Paúli akarekerwa indookiikala yeemweene na mulwi nkoondo umwi wo mulaangirira. 17 Siku itatu ^jikalooke, Paúli akavaanirira vakúúlu va Vayahúdi va uko. ^Vakiiingira, maa akavasea, "Vandu vaani, kusiina muntu wa lukolo lwiitu ^namubweeyiyira uvi wowoosi tuku. Baa kusiina tuva ja vala baaba wiitu ^nawuna tuku. Baa neembe ni jeyyo, vakúúlu va Vayahúdi vaankwaata uko Yerusaléemu, maa vakaambika mikonwii ya Varúumi. 18 Na avo Varúumi ^vakachukurume masáare yaani neeja, vasaakáa kumdekerera sa si voona uvi wowoosi ^nabweeyya wo lamurirwa uulawe tuku. 19 Maa kaa, Vayahúdi ^vakasiite ndiire rekerwa, nkava nadoomereriwe nkere rufáa na kunu kwa Kaisári, sa masáare yaani yateererwe ni Kaisári. Baa neembe ni jeyyo, nsiina isáare roroosi kwa vaantu va isi yiitu tuku. 20 Navaániriire na aha isiku, sa nivoone na ndusike na nyuunyu. Niini nachuungwa na ihi minyololo, sa kura kwiilaangya kwa Viisiráeli." 21 Aho, maa vara vakúúlu va Vayahúdi vakamusea Paúli, "Suusu tusiina baráwa yoyoosi ^tahokera fuma Yudeea ^ng'eene yalusaa masáare yaako tuku, baa kei, kusiina mundu wiitu baa umwi vii ^uja na aha noo tuwiyira masáare yaako au baa uvi waako tuku. 22 Maa kaa, suusu towoojera tuteere ^cheene weewe wookiiririkana, sa ihi njira ^ng'eene wookiituuba, tamányire yaluswaa vyaviha kira haantu." 23 Aho, vakiurumira na Paúli siku yo lumana. Siku iyo, Vayahúdi ^vari

foo vakijjiinga haantu Paúli ^ikaláa nachuuri fũũũ nakyũũlwa. Paúli akatuuba koonekya kikomi Ŭtemi wa Mũũũũũũ. Akavaheemba ko tweera Miĩro ya Mũsa na masáare ya valáali na mutwe, vamurume Yéesu. 24 Vamwi vaavo vakaruma yara ^meene Paúli alũũsáa, maa kaa, viĩngi vakasiita kũyaruma. 25 Jeyyo, vakahitana kiiteerwa voovo kwa voovo sa masáare ^meene Paúli ajáa alúũsire. Aho, vakiimyaaha. De valooke, Paúli akavasea, “Mutima Mũũja alũũsa kikomi mpiĩndi ^avawyiĩrãa vala taáta waanyu ko tweera muláali na mutwe waachwe Isáaya, 26 ‘Tamanya na kwa vaantu ava, uvasee jei, “Kuteerera, teerera mũri, maa kaa, si mũri kwaatya vii kaa tũkũ, koonã, koonã mũri, maa kaa, si mũri taanga vii kaa tũkũ. 27 Sa mitima ya vaantu ava yafafa, matu yaavo yadunga, miiso yaavo vakũnikirira, sa vandoosiindwa koonã, matu yaavo yadiire kundootera, na mitima yaavo idiire kundootaanga, sa vadiire kũũnvalandukira niĩni nivalamuriye.” 28 Haaha taangi! Masáare aya ya ũlamuriri wa Mũũũũũũ, yatwaalwa na kwa vaantu si ^vari Vayahúudi, novo yahokera vari.” [29 ^Akahũmũle lũũsa ayo masáare, maa vara Vayahúudi vakalooka, kũũũ vookiiruta ndihi mũũũũũũũũ.] 30 Paúli akiikala kwa myaaka iviri nyuumbii yaachwe ^ng’eene ajáa apaanga. Na vaantu voosi ^veene vũũjãa na kwaachwe avateengyáa. 31 Kwa myaaka iyo iviri, Paúli akatuuba variyũla masáare ya Ŭtemi wa Mũũũũũũ, na akatuuba kuvakiindya masáare ya Yéesu Kirisitũ Mweenevyoosi, ko kiitema, baa mũwi wo mukitirirya tũkũ.

Varúumi

1 Barúwa ihi, yafúmire kuri niini Paúli mutumwi wa Kirisitu Yéesu. Niini naanirirwa, nive mutumwi na nakerwa sa nvaryiule Masáare Maaja ya Muluungu. **2** Muluungu ajáa alaha aya Masáare Maaja aho kali Masáarii ^Yari Mpeho, ko tweera valáali na mutwe vaachwe. **3** Masáare aya Maaja, yaluusikira Mwaana wa Muluungu, yeeye kiri wuuntu afuma lukolwii lwa mutemi Daúdi. **4** Yeeye asaawulwa kuva Mwaana wa Muluungu, ^akafufulwe kufuma kwa ^vaakwa kwa ngururu ja Mutima Múja. Yéesu Kirisitu noo Mweenevyoosi wiitu. **5** Ko tweera kwa Yéesu na sa irina raachwe, Muluungu atuheera nduwo na murimo wa utumi, so vaanirira vaantu va isi joosi vave matu ko muruma Muluungu. **6** Nyuunyu ni vamwi va vaantu avo, mwaanirirwa sa mve vaantu va Yéesu Kirisitu. **7** Kwa vanaviitu muri uko múuji wa Róoma, nyuunyu ^mweendwa ni Muluungu na ^mwaanirirwa mve vaantu vaachwe. Nduwo na mwiikalo múja fuma kwa Muluungu Taáta wiitu, na kwa Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu, jive na nyuunyu. **8** Cha ncholo, noomudumba Muluungu kwa njira ya Yéesu Kirisitu sa nyuunyu voosi, sa kumuruma kwaanyu Yéesu, koteereka kuri weeru yoosi. **9** Muluungu ^nimwiinamiraa kwa mutima waani voosi ko varyiula Masáare Maaja ya Mwaana waachwe, yeeye amányire ^vyeeene navakumbukiraa **10** siku joosi mpiindi ^noomuloomba. Haaha kukiimikirirya, noomuloomba Muluungu kooni viri dahika, kwa kusaaka kwaachwe, aampeere nkalo yo kúja na kwaanyu. **11** Sa kikomi ndiri na mpiima maatuku vii yo voona, sa nivagavire wúya wa mutimii sa mwiime neeja. **12** Noo kusea twiitheere mitima, kuruma kwaanyu kwaampeere niini mutima, na kuruma kwaani kuvahere nyuunyu mutima. **13** Vanaviitu noosaaka mutaange, niimya neeja kúja na meenyu ^kamema maatuku vii, maa kaa, nakitirwa fúru haaha. Noosaaka ntumame kuri nyuunyu, sa nturye ndiwa ja ^vyeeene naturya kwa vaantu viingi si ^vari Vayahúudi. **14** Natiite noongwa yo varyiula masáare kwa vaantu voosi, ^vari mweeri na ^vari isi, kwa vaantu ^vasoma na si ^vasoma. **15** Iki noo ^chooreka ndiri na mpiima maatuku vii yo varyiula Masáare Maaja kwa nyuunyu ^muri múujii wa Róoma. **16** Niini

si noóniwa soni ni ayo Masáare Maaja tuku, sa ni ngururu ya Muluungu ^ilámurirya vaantu voosi vara ^viirúmaa, kwa Vayahúudi ta, de na kwa vaantu si ^vari Vayahúudi. **17** Masáare Maaja yatuwyíraa ^vyeeene Muluungu atubwéeyya tave vawoloki miiswii yaachwe kwa njira yo ruma. Vaantu vavíjaa vawoloki ko ruma vii, ja ^vyeeene Masáare ^Yari Mpeho yaluusa, “Muuntu ^avalwa ni muwoloki ni Muluungu, kuva ari nkaasa kwa kuruma kwaachwe.” **18** Nkalari ya Muluungu yiváriywiire fuma kurumwii, kwa vaantu ^viikalaa mwiikalo si ^utuubaa kira Muluungu ^asáakaa na kwa vaantu si ^vari vawoloki vara ^vakitiraa kimáari kwa njira yo sova uwoloki waavo. **19** Sa kira kiuntu ^choodaha taangikana cha Muluungu, ni kiweerwii kiri kuri voovo, sa Muluungu akivíikire kiweerwii kuri voovo. **20** Sa keende kumbwa kwa weeru, ^vyeeene Muluungu ari ni kiweerwii viri baa neembe vaantu si voomoona. Ivyo viintu ^umba vyoónekyaa ^vyeeene uluungu waachwe uri, na atiite luviro ^lusiina uhoro. Iki noo ^chooreka, vaantu vasiina cho luusa vaseyye vii waavo wo díra mutaanga Muluungu tuku. (aídios g126) **21** Voovo baa neembe vajáa vamutaanga Muluungu, si vamubweeyirya nkongojima tuku ja yeeye noo Muluungu, baa kei, si vamudumba tuku. Kiri vyoova jeyyo, voovo miiririkano yaavo ijáa ni mituhu na mitima yaavo yaava na kikoókoyo. **22** Voovo viívaa kipeembe vatiite tooti, kumbaari ni vakoókoyo. **23** Muluungu si akwíjaa tuku. Maa kaa, voovo vaásakan’yaa nkongojima yaachwe na vidabalaíyo ^viifwíine muuntu uhu ^akwíjaa, ^viifwíine ndee, nchúwo au viintu ^vitámbaalaa isi. **24** Jeyyo, Muluungu avareka sa vatuube uláku wa kosu ja mitima yaavo na vandookiitamama voovo kwa voovo viintu vya soni mivirii yaavo. **25** Voovo vavalandula kimáari cha Muluungu kuva uloongo. Kei, viinamiraa no vitumamira viúumbe ^vyumbwa kiri vyo mwiinamira no mutumamira Muumba mweeneevyo. Na yeeye adúumbwaa kwa siku ^jisiina uhoro! Kikomi. (aión g165) **26** Sa jeyyo, Muluungu avareka vatuube uláku waavo wa soni. Baa vaantu vaki vavalandula mirimo ya ^vyeeene miviri yaavo yumbwa, vareka laala na valume, vandookiilala voovo kwa voovo. **27** Viivyo, vaantu valume vareka mirimo ya ^vyeeene miviri yaavo yumbwa, vakakorera uláku na vaantu valume viivaavo. Vaantu valume

vandookiitumama voovo kwa voovo viintu vya soni, na sa ũwo ũvi, vaturya kulairwa chiiru mwiikalwii waavo ja ^vyeene Miuro yalũusa sa kurimira kwaavo. **28** Sa viintu ava vaantu ^vasiita kumutaanga Mũlungu, Mũlungu ne avareka vatuube miryũungu yaavo mivi, sa vatumame viintu si ^vyasaakwa vitumamwe. **29** Voovo vamema kira kusova ũwoloki, ũvi, kudĩira kwiinkima, kuviilhya mutima, kivina, wũulai, wiitooli, ũkwaata, miryũungu mivi na kulũusa vaantu. **30** Kei vaantu ava vamema kutukira, vamuũula Mũlungu, vari heno, vatiite ukudamu, vatiite kwiivaa kipeembe, voovo vavãangaa ũvi mufya, na si vavanyemyaa vavyĩiri vaavo tuku. **31** Ava vaantu ni vakoókoyo, vawũnaa kulaha kwaavo, vaviilhya inda na vasiina mbavariri tuku. **32** Vamányire ũlairiri wa ũwoloki wa Mũlungu, noo kusea vaantu ^vatũmamaa mavi ja aya, ũlairiri walũusa vakwye. Baa jeyyo, voovo vatũubaa tumama ayo, na kei vavarũmiraa vara ^vayatũmamaa.

2 Haaha weewe mwiiwaani, weewe usiina cho lũusa sa useyye ũvi waako tuku, weewe ^mweene ũlũusaa irya kwa viingi. Kooni woolũusa irya kwa mwiiwaako, taanga ni kiilũsira wiise irya weeweene. Sa baa weewe ^ũlũusaa irya kwa viingi, ũbwẽeyyaa ũvi wũwo. **2** Suusu tamányire kulũusa irya kwa Mũlungu ni kwa kikomi kwa vaantu ^vatũmamaa ũvi. **3** Haaha weewe ^mweene woolũusa irya kwa viingi, na kũna weewe wootumama viivyo, wookiisea neha ũri kulũusa irya kwa Mũlungu wũu? **4** Baku ni kuchwa wiise mati usũngaati wa wũũja waachwe, kutuurya mutima na ũwooji waachwe wũu? Si umányire wũũja ũwo wa Mũlungu wakulongoala weewe ũvalanduke fuma uvii tuku wũu? **5** Maa kaa, sa ukudamu waako na kusiita kũvalandula mutima waako, wookiijingira nkalarĩ ya Mũlungu siku iri ũlamu wa ũwoloki wa Mũlungu ^iri variyũlwa. **6** Mpiĩndi iyo, Mũlungu mũriha ari kira mũuntũ kwa ^vyeene atumama. **7** Mũlungu vaheera ari nkaasu vara ^vatũubaa tumama maaja kwa uyimiriryi, sa vasãakiraa nyemi na nkongojima fuma kwa Mũlungu na nkaasu ya siku ^jisiina ũhero. (aiōnios g166) **8** Maa kaa, vaantu vara ^viilãangaa voovo vii, vara ^vasĩtaa kimãári na ^vatũubaa mwiikalo wo sova ũwoloki, kindayirirwa vari ni imalo na nkalarĩ ya Mũlungu. **9** Vaantu voosi ^vatũmamaa ũvi

kũchoona vari chiiru na turya vari uturikiri, va ncholo ni Vayahũudi de vaantu si ^vari Vayahũudi. **10** Maa kaa, Mũlungu vaheera ari nkongojima, nyemi na mwiikalo mũũja vaantu voosi vara ^vatũmamaa viija, ta Vayahũudi de vaantu viingi si ^vari Vayahũudi. **11** Sa Mũlungu si asĩanalaa mũuntũ yoyoosi tuku. **12** Vaantu voosi vara ^vahon'ya weewii ya Miuro, rimira vari baa neembe vari weewii ya Miuro. Na vaantu voosi vara ^vatũmamaa ũvi na kũna vari isi ya Miuro, heewa vari irya ni iyo Miuro. **13** Sa si vaantu vara ^vatẽeraa Miuro noo ^vari vawoloki miiswii ya Mũlungu tuku, maa kaa, ni vara ^vatũubaa Miuro noo ^vari valwa ni vawoloki. **14** Vaantu si ^vari Vayahũudi kooni vatũmamire vira ^vyeene Miuro yalũusa, baa neembe iyo Miuro ^myeene Mũsa aheewa si viimányire, voovo voonekyaa vatũubaa miuro fuma mitimii yaavo. **15** Nteendo jaavo joonekyaa Miuro ya Mũlungu yaandikwa mitimii yaavo. Kei, mitima yaavo ^yiĩsima'ya mavi na maaja, yoonekyaa jeyyo. Baa miirikano yaavo ^yiirũtaa ndihi, mpiĩndi jiingi yavatwãalaa na kiloongii na mpiĩndi jiingi yavĩjaa mwitumbairiryo waavo. **16** Na ja aya Masãare Maaja ^meene nookaarya yalũusa, mpiĩndi ja ũlamu Mũlungu valamũrira ari vaantu miirikano yaavo ya kimbiso kwa njira ya KirisituYeesu. **17** Haaha sa viintu weewe wookiianirira Myahũudi, weewe wiilãangyaa Miuro na wiivaa kipeembe ũri wa Mũlungu. **18** Weewe umányire ^cheene Mũlungu yoosaaka na urũmire kira 'kiri cha ũwoloki sa ukiĩndiwa Miuro yaachwe. **19** Ati nyuunyu mwiimányire mũri mwitumbairiryo kwa vahoku, na kiweeru kwa vaantu vara ^varimira kilwiiryii. **20** Kei, ati ũri mukiindya wa vakoókoyo na vasinga vaduudi, sa kuri iyo Miuro wiisẽaa ũtiite umanyi wa kimãári na kikomi. **21** Haaha weewe ^mweene ukiĩndyaa viingi, sa che si wookiikiĩndya weeweene? Weewe ^ukiĩndyaa kwa vaantu viingi vareke kwiiva, sa che weewe wookiiva? **22** Weewe ^wasẽaa "Kari ũyẽendaa na muki wa mũuntũ tuku," sa che weewe wooyeenda na muki wa mũuntũ? Weewe ^wasẽaa wasũula vidabalaĩyo, sa che weewe wookiiva viintu fuma nyuumbii ja milũungu ya vidabalaĩyo? **23** Eri, weewe ^wiivãiraa kipeembe Miuro, eri, si wookoona wamuchwĩjaa mati Mũlungu ko wuna Miuro tuku wũu? **24** Ja ^vyeene Masãare ^Yari Mpeho yalũusa, "Nyuunyu Vayahũudi moobweeyya irina ra Mũlungu rihĩintikirwe

ni vaantu si ^vari Vayahúudi.” 25 Kutwaalwa kwaako kibawii kuva kwiise na kunáálo kooni wootuuba Miiro. Kooni woowuna Miiro, wavijaa ja muuntu si ^atwaalwa na kibawii. 26 Kooni muuntu si ^atwaalwa na kibawii atámamire uwoloki ura Miiro ^yasaaka, Muluungu muvala ari ja ^atwaalwa na kibawii. 27 Vaantu vara si ^vatwaalwa na kibawii, maa kaa, ^vatúubaa Miiro, luusa vari irya kari nyuunyu Vayahúudi ^mwatwaalwa na kibawii. Ni luusa niise jeyyo, sa baa neembe nyuunyu mwatwaalwa na kibawii na muri na Miiro, mwiwúnaa iyo Miiro. 28 Noo kusea, si kira muuntu ^oónekanaa ni Muyahúudi weerwii, ni Muyahúudi wa kikomi tuku, na kutwaalwa na kibawii si kiintu cha muvirii vii tuku. 29 Tuku! Muyahúudi wa kikomi ni muuntu ^ari matu kwa Muluungu mutimii waachwe. Na kutwaalwa na kibawii kwa kikomi, ni kutwaalwa kibawii kwa mutima, kura ^kubwéeyiwa na Mutima Muja na si ko tuuba Miiro tuku. Muuntu ja uwo turya iise nyemi fuma kwa Muluungu na si kwa vaantu tuku.

3 Haaha, ni kunáálo che kwatiite kuva Muyahúudi? Baku kunáálo che kwatiite kutwaalwa na kibawii? 2 Kwa kira njira kwatiite kunáálo! Cha ncholo, Muluungu ajáa avakwaatya Vayahúudi masáare yaachwe. 3 Kikomi vamwi vaavo si varuma tuku. Che turi luusa? Haaha sa uko kadiira kwaavo kuruma, valandula kuri kwiilaangiwa kwa Muluungu wuu? 4 Aka tuku! Muluungu ni wo kiilaangiwa siku joosi baa neembe kira muuntu ni muloongo. Ja ^vyeeene Masáare ^Yari Mpeho yaluusa, “Ee Muluungu mpiindi ^wooluusika, weewe utaangikane kwa vaantu uri wa kikomi, kei kati ^woolamurirwa weewe usiinde.” 5 Maa kaa, kooni kusova uwoloki kwiitu koónekayaa uwoloki wa Muluungu, che turi luusa de? Eri, tusee, kooni Muluungu yootulaira chiiru sa kusova uwoloki kwiitu, yeeye si ari muwoloki tuku wuu? Niini Paúli nooluusika aha ja kiri muuntu viri. 6 Aka tuku! Ngaari viri jeyyo, jooli viri dahika Muluungu kulamurira weeru? 7 Kei viingi ifaanaa vasee, “Kooni uloongo waani wookoongererya kimáari cha Muluungu na no muretera nkongojima yaachwe munamuntu, sa che niini nooheewa irya ja muvi?” 8 Iryo ni ja kusea, “Hendi tutumame uvi sa wuuja wuuje.” Jeyyo, noo ^vyeeene vaantu viingi vootulongowererya, ati suusu takiindyaa jeyyo.

Avo, heewa vari irya ^vyeeene vyasaakwa. 9 Haaha che turi sea? Eri, suusu Vayahúudi ni vaaja kulookya vaantu viingi wuu? Baa kiduudi vii tuku. Sa tahúmwiire laira Vayahúudi, na vaantu voosi si ^vari Vayahúudi, ni isi ya uvi vari. 10 Ja ^vyeeene Masáare ^Yari Mpeho yasea, “Kusiina muuntu ^ari muwoloki tuku, baa umwi vii tuku. 11 Kusiina muuntu ^ari na miryungu tuku, kusiina muuntu ^amusáakiraa Muluungu tuku. 12 Vaantu voosi vamureka Muluungu, na voovo si kiintu tuku miiswii yaachwe, kusiina ^atámamaa uwoloki tuku, baa umwi vii tuku. 13 Malaka yaavo ni ja mbiríira ^jiri mwaarya, ndimi jaavo jamema uloongo, ukeenke wa milomo yaavo wakúusaa kinyérumbe cha nyororoda. 14 Milomo yaavo yamema njumo na usungu. 15 Majeo yaavo yaanguha noo kiita sakami. 16 Imalo na uturikiri vyoónekanaa kira haantu ^vari doma. 17 Njira ya mwiikalo muja si viimányire tuku. 18 Voovo vasiina matu kwa Muluungu vii tuku.” 19 Haaha suusu tamányire kira kiintu Miiro ^yaluusa ni sa vaantu ^vari isi ya iyo Miiro, na iyo Miiro yaviikwa sa vaantu voosi vasove kiintu cho huurirya, na weeru yoosi ilamurirwe ni Muluungu. 20 Sa kusiina muuntu ^aválwaa ni muwoloki mbere ya Muluungu so tuuba ^vyeeene Miiro yasea tuku. Miiro kiintu ^ibwéeyaa ni koonekya muuntu ni atámamaa uvi vii. 21 Maa kaa, haaha Muluungu oónekiirye njira yo turya uwoloki baa tuuba kira Miiro ^yaluusa tuku. Noyo Miiro na valáali na matwe valuusa kiintu iki. 22 Kumuruma YéesuKirisitu noo kubwéeyaa Muluungu avarume vaantu ni vawoloki. Muluungu abwéeyaa jei kwa vaantu voosi ^vamurúmaa. Yeeye si asínanala baa umwi tuku, 23 sa vaantu voosi vatamama uvi na vakeehekerwa kukiimana kwa nkongojima ya Muluungu. 24 Maa kaa, vaválwaa ni vawoloki bweete kwa nduwo ya Muluungu kwa njira ya ununuuli ^uri kari kukandikaniwa na Kirisitu Yéesu. 25 Muluungu amutoola Yéesu Kirisitu ave mpóryo, sa vaantu ^vari ruma Yéesu, vakandikaniwe na Muluungu ko tweera sakami ya Yéesu. Abweeyya jeyyo, sa oonekye uwoloki waachwe. Sa aho kali, Muluungu ajáa ayimirirya baa kukwaatya uvi wa vaantu tuku. 26 Abweeyya jei, sa oonekye uwoloki waachwe mpiindi iji. Kei oonekye ni muwoloki na yeeye noo avaválwaa vaantu ^vamurúmaa Yéesu ni vawoloki. 27 Haaha suusu vaantu kwiivaa turi vipeembe wuu? Tuku! Kwa miiro irikwi? Sa ati

takwáatyaa Miiro wuu? Tuku! Maa kaa, sa viintu ^tamuruma Yéesu. 28 Sa Muluungu amaváala muuntu ni muwoloki kwa kumuruma Yéesu, na si ko tuuba mirimo ya Miiro tuku. 29 Au baku Muluungu ni Muluungu wa Vayahúudi vii wuu? Eri, yeeye si ari Muluungu wa vaantu si ^vari Vayahúudi tuku wuu? Hii, yeeye ni Muluungu wa vaantu baa si ^vari Vayahúudi. 30 Muluungu ni umwi vii, yeeye avaváala vaantu ^vatwaalwa na kibawii vave vawoloki kwa njira yo muruma Yéesu, na vaantu si ^vatwaalwa na kibawii kwa njira yiyo yo muruma Yéesu. 31 Eri, haaha ni kwiisiita tiise Miiro kwa njira ihi yo muruma Yéesu wuu? Aka tuku! Kiri vyoova jeyyo ni kwiikiimikirirya tiise Miiro.

4 Ha che turi luusa kuri Aburaháamu baaba wiitu kiwuuntu? Yeeye jooli ataanga masáare aya yo va muwoloki mbere ya Muluungu? 2 Kooni Aburaháamu avalwa ni muwoloki mbere ya Muluungu kwa mirimo ^yabooha, Aburaháamu ajáa atiite kiintu cho kiivaira kipeembe, maa kaa, mbere ya Muluungu, tuku. 3 Sa Masáare ^Yari Mpeho yasea, “Aburaháamu akamuruma Muluungu, sa jeyyo, Muluungu akamavala Aburaháamu ni muwoloki.” 4 Haaha, muuntu ^atúmamaa murimo, musáala waachwe si kilungulungu tuku, ni noongwa yaachwe ^asaakwa aheewe. 5 Maa kaa, muuntu si ^atúmamaa murimo tuku, sa avalwe ni muwoloki ni Muluungu, kiri vyoova jeyyo, amurúmaa Muluungu, kuruma kwaachwe Muluungu, kwaválwaa ni uwoloki. Muluungu avaváala vavi ni vawoloki. 6 Mutemi Daúdi aluusa masáare ayo mpiindi ^aluusikiráa ntálarya ^ari noyo muuntu ura Muluungu ^amavala ni muwoloki baa kulaanga mirimo yaachwe tuku. 7 “Vatalariwa vara ^vasewa ni Muluungu, nteendo jaavo ja kuwuna miiro jasírire, vara uvi waavo ^wahonolwa vuu. 8 Atalariwa muuntu ura, Ijava si ^aváala vii kaa tuku uvi waachwe.” 9 Eri, ihi ntálarya ni kwa vaantu ^vatwaalwa na kibawii, noo kusea, Vayahúudi vii wuu? Baku kei, baa ni ya vaantu vara si ^vatwaalwa na kibawii, noo kusea vara si ^vari Vayahúudi wuu? Talúusire Aburaháamu amuruma Muluungu ne Muluungu akamavala Aburaháamu ni muwoloki. 10 Eri, ni mpiindi che Aburaháamu ^avalwa ni muwoloki? Ni de atwaalwe na kibawii baku ^akatwaalwe na kibawii? Ni de atwaalwe kibawii na si ^akatwaalwe kibawii tuku. 11 Aheewa ishára

yo twaalwa na kibawii, ja mutooso wa uwoloki ^ajáa nowo sa kuruma kwaachwe ^kweene ajáa noko de baa atwaalwe na kibawii. Kwa njira iyo, Aburaháamu abweeyiwa ni taáta wa vaantu voosi vara ^vamurúmaa Muluungu, baa vara si ^vatwaalwa na kibawii, sa baa voovo vavalwe ni vawoloki. 12 Kei, yeeye ni taáta wa vara ^vatwaalwa na kibawii, avo si vatwaalwa vii na kibawii tuku, maa kaa, vatúubaa njira ya kuruma Muluungu ira ^ng'eene Aburaháamu taáta wiitu ajáa noyo de atwaalwe na kibawii. 13 Kwiichuunga kwa Muluungu, Aburaháamu na mbyaala yaachwe hokera vari weeru, Aburaháamu si aheewa sa atuuba Miiro tuku, maa kaa, ko tweera uwoloki ^wuájaa kwa kumuruma kwaachwe Muluungu. 14 Kooni ni vara ^vatúubaa Miiro noo ^vari kuva vahokeri va weeru, kumuruma Muluungu si kiintu tuku, na kwiichuunga kwa Muluungu ni kiintu kisiina, 15 sa Miiro yaréetaa imalo ra Muluungu. Maa kaa, kooni Miiro isina, noko kwiuwuna kusiina tuku. 16 Sa jeyyo, uko kwiichuunga kuájaa ko ruma, sa ive ni kwa nduwo, na itoolwe kikomi kwa mbyaala yoosi ya Aburaháamu. Kei itoolwe si kwa vara ^vatúubaa Miiro vii tuku, kiri vyoova jeyyo, ive kwa voosi vara ^vari na kuruma ja kwa Aburaháamu. Yeeye Aburaháamu ni baaba wiitu wa mutima wa suusu voosi. 17 Ja ^vyeeene Masáare ^Yari Mpeho yasea, “Nakuviiika uve taáta wa isi ^jiri foo.” Yeeye ni taáta wiitu miiswii ya Muluungu. Aburaháamu amuruma yeeye Muluungu avahéeraa vaantu ^vaakwya nkaasu, na kwa kulairirya kwaachwe viintu ^visiina vyavájaa. 18 Aburaháamu ajáa iilaangya viintu si ^vidáhikaa kwiilaangiwa na sa jeyyo akava taáta wa isi ^jiri foo ja ^vyeeene Muluungu amusea, “Mbyaala yaako kuva iri nkúulu munumuntu.” 19 Baa neembe Aburaháamu ajáa adálahiire, wa myaaka sengerera igana rimwi, kuruma kwaachwe si kwasingisika tuku baa kei ataangáa muviri waachwe ni ja ^waakwya, na inda ya Sáara ijáa yaakwya. 20 Maa kaa, Aburaháamu ajáa asiina kivundu na kura kwiichuunga ^kweene Muluungu ajáa amuheera tuku, maa kaa, yeeye akava na ngururu kwa kuruma kwaachwe na akamuheera Muluungu nkongojima. 21 Yeeye ajáa amányire kikomi Muluungu adáhaa tumama yara ^iichuunga kumutamamira. 22 Iki noo ^chooreka Muluungu amavala Aburaháamu ni muwoloki kwa kuruma

kwaachwe. 23 Aya masáare yasea, “Muluungu amavala ni mawoloki,” si yaandikwa sa yeemweene vii tuku, 24 maa kaa, yaandikwa baa kuri suusu. Suusu ^tarúmaa Muluungu amafufula Yéesu, Mweenevyoosi wiitu, suusu naasu valwa turi turi vawoloki. 25 Yeeye Yéesu atoolwa, akwe sa uvi wiitu, ne afufuka sa tavalwe turi vawoloki.

5 Jeyyo, sa viintu tavalwa ni vawoloki kwa njira yo ruma, haaha tatiite mwiikalo muja na Muluungu ko tweera Mweenevyoosi wiitu, YéesuKirisitu. 2 Kuri yeeye sa viintu tamuruma Yéesu, Muluungu atuheera nduwo yaachwe kwa njira yo muruma, na jeyyo noo ^vyeene twiikalaa haaha. Na kei, tookoona mwerere maatuku vii, sa tookiilaangya kuva turi hamwi na Muluungu kuri nkongojima yaachwe. 3 Si jeyyo vii tuku, baa kei, tookiiteera mwerere kati ^tootarikira sa tamányire uturikiri waréetaa uyimiriryi. 4 Uyimiriryi waréetaa wiimikiri, na wiimikiri waréetaa kwiilaangya. 5 Kwiilaangya si kubwéeyaa tusove mitima tuku, sa Muluungu ahúmwiiire takung^untira kweenda kwaachwe mitimii yiitu kwa njira ya Mutima Muja uhu ^atuheera. 6 Mpiindi suusu ^tujáa tusiina ngururu, mpiindi ja Muluungu ^jikafike, Kirisitu aakwya sa suusu si ^tatúubaa kira Muluungu ^asáakaa. 7 Kikomi vyafafa maatuku vii muuntu kukwya sa muuntu mawoloki. Ifaanaa vikadahika muuntu umwi akiitoola akwe sa muuntu muja munumunu. 8 Maa kaa, Muluungu yookoonekya atweenda maatuku vii, yeeye atoola Kirisitu akwe sa suusu, mpiindi suusu ^tujáa tukaari vavi. 9 Sa viintu tavalwa turi vawoloki kwa njira ya sakami ya Kirisitu, kikomi kulookya ivyo, lamuririwa turi ni yeeye fuma nkalarii nkari ya Muluungu ko tweera yeeye. 10 Sa mpiindi ^tujáa tukaari vavi va Muluungu, tujáa takundikaniwa ne kwa njira ya inkwya ya Mwaana waachwe. Kulookya ivyo, sa viintu tatumula kundikaniwa ne, ni kiweerwii viri yeeye tulumurirya ari kwa nkaasu ya Mwaana waachwe. 11 Si ivyo vii tuku, kei toovyeenda maatuku vii kwa Muluungu kwa njira ya Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu, na kwa njira yaachwe, suusu tatumaniwa na Muluungu. 12 Jeyyo, kwa njira ya muuntu umwi, noo kusea Adáamu, uvi wiingira kuri weeru, na uwo uvi wareeta inkwya. Noyo inkwya yaviingira vaantu voosi sa voosi vatumama

uvi. 13 De Miiró iviikwe ni Muluungu, uvi ujáa umwaari kuri weeru. Maa kaa, uvi si uviikwa nkumbukirii tuku kooni kusiina Miiró. 14 Maa kaa, keende mpiindi ja Adáamu fuuru mpiindi ja Músa, inkwya ijáa yimira baa vara si ^vatumama uvi ko wuna ulairiri ja ura wa Adáamu. Adáamu ni ja buuwo vii ya Kirisitu ura ^uja. 15 Maa kaa, kuhon^ya kwa Adáamu si kuri yaaniririwa na kilungulungu cha Muluungu tuku. Sa uvi wa muuntu umwi wareeta inkwya kwa vaantu ^vari foo. Maa kaa, nduwo ya Muluungu isiina kipímo na kilungulungu cha Muluungu chuja kwa nduwo ya muuntu umwi, noo kusea Yéesu Kirisitu. Na kilungulungu ikyo, choolookererya kwa vaantu ^vari foo. 16 Haaha kwatiite kwiisima kati ya kilungulungu cha Muluungu na kuherererya kwa uvi wa muuntu umwi. Na sa kwa uvi uwo, Muluungu ajáa atoola ulamu, na ulamu uhu, ukareeta kuheewa irya. Maa kaa, kilungulungu cha Muluungu kikuja sa uvi ^uri foo wa vaantu, na kwa njira iyo, Muluungu avavala voovo ni vawoloki mbere yaachwe. 17 Ko tweera uvi wa muuntu umwi, inkwya yimira kwa uwo muuntu umwi. Maa kaa, kulookererya ivyo, kikomi vara ^voohokera nduwo ya Muluungu ^isiina kipímo no turya kilungulungu cha uvoloki, kwiimira vari nkaaswii ko tweera muuntu wiingi, noo kusea Yéesu Kirisitu. 18 Sa jeyyo, ja ^vyeene uvi wa muuntu umwi wareeta kuheewa irya kwa vaantu voosi, viivyo marimo wa uvoloki wa muuntu umwi, wavabweeyya vaantu vavalwe ni vawoloki, na jeyyo, vaantu voosi vareterwa nkaasu. 19 Kei kwa kusova matu kwa muuntu umwi kwa Muluungu, vaantu ^vari foo vabweeyyiwa vave vavi, viivyo, kuva matu kwa muuntu umwi wiingi kwa Muluungu, bweeyya kuri vaantu ^vari foo vave vawoloki. 20 Miiró yareetwa sa uvi ukiingike. Maa kaa, uvi ^ukakiingike, noyo nduwo ya Muluungu ijáa yakiingika baa kulookya. 21 Jeyyo, ja ^vyeene uvi yimira ukareeta inkwya, viivyo nduwo nkuulu ya Muluungu yookiimira kwa njira yo tubweeyya tave vawoloki. Kei, yootaretera nkaasu ya siku ^jisiina uhero kwa njira ya Yéesu Kirisitu Mweenevyoosi wiitu. (aiónios g166)

6 Haaha, che de turi lusa? Eri, tutuube tumama uvi sa nduwo ikiingike wuu? 2 Aka tuku! Suusu takwiiira uvi, jooli turi daha tuuba kwiikala uvii? 3 Eri, suusu voosi ^tabatisiwa

kunū tookundikaniwa na Kirisitu Yéesu, si mwamányire talamaniwa ne inkwyi yaachwe tuku wuu? 4 Haaha, suusu taakwa na tataahwa hamwi na Kirisitu kwa njira ya ubatíso, sa jeyyo, kooni Yéesu afufulwa kwa ngururu ya nkongojima ya Taáta, viivyo baa suusu daha tūri kwiikala mwiikalo mufya. 5 Kooni suusu taava kiintu kimwi na Yéesu kwa inkwya yaachwe, viivyo suusu naasu kuva tūri ne kiintu kimwi ufufúukwii waachwe. 6 Suusu tamányire wuuntu wiitu wa ũvi waning'iniwa fuuru ũkakwya hamwi na Kirisitu, sa mūviri wa ũvi ũmalwe, na suusu tureke kuva vatámwa va ũvi. 7 Sa muuntu yoyoosi ^aakwa, avalwa ni muwoloki ko kerwa fuma uvii. 8 Haaha kooni taakwa na Kirisitu, ruma tiise, kiikala tweende ne. 9 Sa tamányire, Kirisitu afufulwa na si ari kukwya vii kaa tuku kei. Inkwya isiina wiimiriri mweeri yaachwe tuku. 10 Yeeye ^akakwe, aakwa kamudu vii, na akava uusindire ũvi. Haaha íkalaa kwa nkongojima ya Muluungu. 11 Jeyyo, baa nyuunyu ivali mwasiinda ũvi, na ũvi si ũri daha kuvimirira nyuunyu tuku kei. Na ni nkaasu mūri kwa Muluungu kwa njira yo kundikaniwa na Kirisitu Yéesu. 12 Haaha kari muurekere ũvi wiimirire miviri yaanyu ^ikwyíjaa tuku, sa mutuube uláku ^uri mūvi wa miviri tuku. 13 Kei, kari mutoole haantu ha miviri yaanyu have saama jo tumamira masáare si ^yari ya ũwoloki tuku. Kiri vyoova jeyyo, itooli nyuunyu kwa Muluungu ja vaantu ^mujáa mwaakwa, na haaha ^mwatiite nkaasu ifya. Nyuunyu tooli haantu ha miviri yaanyu ja saama jo tumamira ũwoloki. 14 Na ũvi si ũri viimirira nyuunyu kei tuku, sa si mūri isi ya Miiro tuku, maa kaa, isi ya nduwo. 15 Haaha, che tūri sea de? Tutuube tumama ũvi sa viintu tūri isi ya nduwo na si isi ya Miiro tuku wuu? Aka tuku! 16 Kikomi mwamányire, kooni mwiivikire kwa muuntu ja vatámwa ^vari matu, nyuunyu kikomi ni vatámwa vaachwe. Iki ni kikomi, kooni mūri kuva vatámwa va ũvi, ũhero waachwe ni inkwya, au kooni mūri vatámwa ^vari matu kwa Muluungu, ũhero waachwe ni ũwoloki. 17 Aduumbwe Muluungu, sa aho kali mujáa vatámwa va ũvi, maa kaa, haaha mwaava matu kwa mitima yaanyu kwa kira ukiindya ^mwakwaatiwa. 18 Nyuunyu mwaviikwa húuru fuma utúmwii wa ũvi, mukava vatámwa va ũwoloki. 19 Nalúusire lusímo lwa vatámwa kwa masáare ya kiwuuntu, sa

teketeke yaanyu ya kiwuuntu. Aho ncholo, mujáa mwatoola haantu ha miviri yaanyu ja vatámwa va nteendo jo wuna miiro na mukalookererya nteendo ijo. Viivyo haaha tooli haantu ha miviri yaanyu, ja vatámwa va ũwoloki ^kweene kuhererya kwaachwe ni wūja mbere ya Muluungu. 20 Mpiindi ^mujáa vatámwa va ũvi, mujáa mwiijanjaala si mwadoomeririwáa kutumama ũwoloki tuku. 21 Ni kunáálo che mwaturya mpiindi ^mwatumamáa viintu haaha ^moovyoonera soni? Kuherererya kwa viintu ivyo, ni inkwya ya siku ^jisiina ũhero. 22 Maa kaa, haaha mwaava húuru fuma uvii na mwaava vatámwa va Muluungu, kunáálo ^mūri turya vabweeyya iri mūve vaaja mbere ya Muluungu, na kuherererya kwaachwe ni nkaasu ya siku ^jisiina ũhero. (aiōnios g166) 23 Sa masáala wa ũvi, ni inkwya, maa kaa, kilungulungu cha Muluungu ni nkaasu ya siku ^jisiina ũhero ko kundikaniwa na Kirisitu Yéesu Mweenevyoosi wiitu. (aiōnios g166)

7 Vanaviitu, ni luusa niise jei sa ni luusika niise na vaantu ^viimányire Miiro. Mwamányire Miiro ni mweeri ya muuntu iri kati muuntu ^ari nkaasu. 2 Baa ja tusee, muuntu muki ^aloolwa, achuungwa ni miiro ya ilóla mpiindi joosi mulume waachwe ^ari mooyo, maa kaa, mulume waachwe kooni akwíre, ũwo muuntu muki achánguriirwe fuma iyo miiro ya ilóla. 3 Jeyyo, kooni ũwo muuntu muki alóorirwe ni muuntu mulume wiingi mpiindi mulume waachwe ^ari mooyo, ũwo muuntu muki kaanirirwa ari ^ayéendaa na mulume wa muuntu. Maa kaa, kooni mulume waachwe akwíre, ũwo muuntu muki iijanjaala, si ari isi ya miiro ya ilóla tuku, si ari kaanirirwa ^ayéendaa na mulume wa muuntu tuku. 4 Viivyo, vanaviitu, nyuunyu mwahumula kukwya kari Miiro, kwa njira ya mūviri wa Kirisitu. Haaha mwaava máari ya wiingi, ũra ^afufulwa sa tudahe kuvyaala ndiwa njija sa Muluungu. 5 Sa mpiindi ufumo wa wuuntu wiitu wa ũvi ^wiimiríaa miiririkano yiitu, Miiro yabweeyyáa uláku ulookye na ũve na ngururu jo tumama mirimo mivi mivirii yiitu, sa tuvyaale ndiwa ^jiréetaa inkwya. 6 Maa kaa, haaha tarekerwa fuma Miirwii, sa taakwa kwa kira ^chatwiimiríaa. Tarekerwa fuma Miirwii, sa tumutumamire Muluungu kwa njira ifya ya Mutima, na si kwa njira ya kali ya Miiro ^yaandikwa tuku. 7 Haaha, che de

turi lausa? Tasee Miiro ni uvi wuu? Aka tuku! Kikomi ngaari si Miiro, ngaari si nautanga uvi tuku. Ngaari si nataanga kumererya mati kiintu cha muuntu ni uvi tuku, ngaari Miiro si yalusa, “Kari umererya mati tuku.” 8 Maa kaa, nkataange uwo ulairiri, uvi waankumirirya ukiinula kira mpiima yo mererya mati. Sa kooni kusiina Miiro, uvi waakwa, usiina ngururu yo vabweeyya vaantu vatumame uvi tuku. 9 Mpiindi jimwi, niini njaa nkaasu bila Miiro, maa kaa, ulairiri ukuuje, uvi ukava nkaasu, naani nakwya. 10 Nkooni uvi ulairiri wasaakwa ureete nkaasu, kwaani wareretire inkwya. 11 Sa uvi ukaturye nkalo ko tweera njira ya uwo ulairiri, waankooovera. Na ko tweera ulairiri uwo, nkulawa. 12 Jeyyo, Miiro ni mija mbere ya Muluungu, na ulairiri ni muja, na ni wa uwoloki, kei wabooha. 13 Eri, kira chaboocha chaava inkwya kwaani wuu? Aka tuku! Maa kaa, sa uvi utaangwe ni uvi, wareeta inkwya kuri niini ko tweera kira kija chaboocha, sa kwa njira ya ulairiri uvi utuube kava ni muvi munumunu kulookya. 14 Tamanyire Miiro ni ya mutimii, maa kaa, niini ufumo waani ni wa muuntu, naani navawa iyoombe nive mutamwa wa uvi. 15 Kikomi niini mweeneevyo si niimanyire cheene nootumama tuku. Sa kira ndiri saaka tumama, si noodaha tumama tuku, maa kaa, nootumama yara nasuula. 16 Kooni nootumama kira si noosaaka tumama, ni ruma niise Miiro yaboocha. 17 Haaha si niini kikomi nootumama uvi tuku, maa kaa, uva ufumo waani wa uvi wikalaa kuri niini. 18 Sa namanyire, kusiina chaboocha chochoosi chikalaa kuri niini tuku, noo kusea ufumwii wa muuntu waani wa uvi. Sa nookooni mpiima yo tumama vyaboocha, maa kaa, si noodaha kuvitumama tuku. 19 Noosaaka tumama kira chaboocha, maa kaa, si nookitumama tuku. Si noosaaka tumama chaviha tuku, baa neembe ni jeyyo, nootuuba kitumama. 20 Haaha kooni nootumama kira si noosaaka kukitumama, si niini nootumama ivyo tuku, maa kaa, ni uva uvi wikalaa kuri niini. 21 Sa jeyyo, nataanga natiite mwiirori isii yaani, kira ndiri saaka tumama kira chaboocha, nkiishaana nasawire kutumama kiintu kivi. 22 Sa isi isii mutimii waani, Miiro ya Muluungu yaanjerya mutima. 23 Maa kaa, nookooni kwatiite mwiirori wiingi wootumama murimo muvirii waani, mweene woolwa na mwiirori wa miryungu yaani. Uwo,

wookumbweeyya mbe mutamwa wa mwiirori wa uvi, uva wootumama murimo muvirii waani. 24 Aka, niini mukiva! Ani ari kuandamurirya fuma muvirii uva wookuntwaala na inkwyii? 25 Noomudumba Muluungu ko tweera Yeesu Kirisitu Mweenevyoosi wiitu! Jeyyo, niini mweeneevyo kwa miryungu yaani ndiri mutamwa wa Miiro ya Muluungu, maa kaa, kwa ufumo wa muuntu waani wa uvi, ndiri mutamwa wa miirori ya uvi.

8 Sa jeyyo, haaha kusiina ari lausa irya kwa vara valumaniwa na Kirisitu Yeesu tuku. 2 Sa kwa njira ya Kirisitu Yeesu, miirori ya Mutima wa nkaasu, wavabweeyya muve huuru fuma wiimirii wa miirori ya uvi na inkwya. 3 Miirori si yadaha kutabweeyya tuve huuru na uvi tuku, sa teketeke ya ufumo wa muuntu wiitu wa uvi. Sa jeyyo, Muluungu amutuma Mwaana waachwe ari na muvirii ari ja yiitu suusu turi vavi. Uva Mwaana waachwe aava mporyo sa uvi, na kwa njira ihi Muluungu akava alusire irya kwa uvi kuri muvirii. 4 Muluungu abweeyya jeyyo, sa uwoloki uva Miirori yasaaka, ukiimane isii yiswi, suusu si twikalaa ko tuuba ufumo wa muuntu wiitu wa uvi tuku, maa kaa, ko tuuba Mutima wa Muluungu. 5 Vara vikalaa ko longoolwa ni ufumo wa muuntu waavo wa uvi, miryungu yaavo yamererya mati kutumama uvi, maa kaa, vara valongoolwaa ni Mutima Muja, vabweeyya viintu vira Mutima Muja asakaa. 6 Sa miryungu ya ufumo wa muuntu wa uvi ni inkwya, maa kaa, miryungu yo longoolwa ni Mutima, ni nkaasu na mwiikalo muja. 7 Sa miryungu ya muuntu wa uvi ni muvi wa Muluungu, sa yeeye si iivikaa isi ya Miirori ya Muluungu tuku, kei si adahaa tuku. 8 Vaantu vara viimirirwaa ni ufumo wa muuntu waavo wa uvi, si vari daha kumweerya Muluungu mutima tuku. 9 Nyuunyuni si mwiimirirwaa ni ufumo wa muuntu waanyu wa uvi tuku, maa kaa, mwiimirirwaa ni Mutima, kooni Mutima wa Muluungu ikalaa kuri nyuunyuni. Muuntu yoyoosi uva asiina Mutima wa Kirisitu, yeeye si wa Kirisitu tuku. 10 Maa kaa, kooni nyuunyuni muri kiintu kimwi na Kirisitu, baa neembe miviri yaanyu yaakwa sa uvi, kuri nyuunyuni mutima yaanyu ni nkaasu iri, sa mwavalwa muri vawoloki. 11 Tamanyire Muluungu amufufula Yeesu. Abweeyya jeyyo kwa njira ya Mutima waachwe. Mutima wawo,

iikalaa isii yaanyu. Sa jeyyo, ^vyeeene Muluungu amufufula Kirisitu Yeesu, viivyo kwa njira ya Mutima waachwe uhu ^aava kiintu kimwi na nyuunyuu kiiheera ari nkaasu miviri yaanyu ^ikwyj'jaa. 12 Haaha vanaviitu si tasaakwa tundookiikala ko tuuba ufumo wa wuuntu wiitu wa uvi tuku, noo kusea kwiikala ko tumama uvi. 13 Sa kooni mookiikala ja ^vyeeene ufumo wa wuuntu waanyu wa uvi woovalongoola, kukwya muri. Maa kaa, kooni murékire kutumama nteendo mbi kwa laviro lwa Mutima, kikomi kiikala muri na Muluungu kwa siku ^jisiina uhero. 14 Sa voosi vara ^valóngoolwaa ni Mutima wa Muluungu ni vaana wa Muluungu. 15 Sa nyuunyuu si mwahokera mutima ^uri vabweeyya muve vatúmwa ^voófaa tuku. Tuku! Mwahokera Mutima ^woovabweeyya muve vaana wa Muluungu, na kwa Mutima uwo toomwaanirira, "Áabal!" noo kusea, "Taáta!" 16 Uhu Mutima ^aláiraa hamwi na mitima yiitu, suusu turi vaana wa Muluungu. 17 Haaha sa viintu suusu turi vaana vaachwe, suusu turi vahokeri va kwiichuunga kwa Muluungu. Kei suusu ni vahokeri hamwi na Kirisitu, kooni kikomi turi turikiriwa hamwi na Kirisitu, sa kei suusu tuheewe nkongojima hamwi ne. 18 ^ndiri laanga uturikiri uhu wa haaha si nookooni na kiintu tuku kooni nafwáaniriirye na nkongojima ^yookuujja, ira ^iri variyulwa kuri suusu. 19 Sa viintu vyoosi ^vyuumbwa, vyoosi vyawóojeraa kwa mpiima Muluungu avavariyule vaana vaachwe. 20 Viintu vyoosi ^vyuumbwa ni Muluungu vyabweeyiwa vive matu isii ya mukube, si sa kweenda kwaavo tuku, maa kaa, ja kweenda kwa Muluungu. Baa neembe ni jeyyo, kwatiite kwiilaangya, 21 sa ivyo viintu vyoosi lamuririwa viri fuma utúmwii wa usaambu, na viheewe uhúuru wa nkongojima ya vaana wa Muluungu. 22 Sa tamányire fuuru haaha viintu vyoosi ^uumba Muluungu vvoorira kwa makata, ja makata yo kiichungula. 23 Baa si viintu vyoosi ^vyuumbwa vii tuku, baa suusu ^turi na ndiwa ja ncholo ja Mutima Muujja, kwa isii toorira kwa usuungu kunu toowojoera kwa mpiima kubweeyiwa tuve vaana wa Muluungu, noo kusea ununuuli wa miviri yiitu. 24 Sa ko kwiilaangya jeyyo, suusu talamuririwa. Maa kaa, kooni wookiilaangya kiintu kira ^ukitúriirye, uko si kwiilaangya tuku. Eri, kwatiite muuntu ^iiláangyaa turya ari kiintu kira ^ari nocho wuu? 25 Maa kaa, kooni tookiilaangya kira kiintu

si ^tunachooni, toosaakwa tukiwoojere kwa mpiima na kwa uyimiriri. 26 Viivyo ne Mutima atwaámbirirya haantu ^turi teketeke. Suusu si tamányire ^vyeeene vyasaakwa tumuloombe ljuva tuku, maa kaa, Mutima mweeneevyo atulóomberaa kwa Muluungu kwa muriro wa usuungu ^vyeeene baa si viri dahika kuvariyula na masáare. 27 Ne Muluungu amányire fuuru isii ya mitima yaanyu, amányire miiririkano ya Mutima. Sa uwo Mutima avalóomberaa vaantu va Muluungu ja ^vyeeene Muluungu asáakaa. 28 Suusu tamányire Muluungu atumamaa masáare yoosi kureeta maa ja kwa vaantu voosi ^vamweenda. Na avo vaanirirwa kwa miryuungu yaachwe. 29 Sa vaantu Muluungu ^avataanga keende aho ncholo, avasaawula viifwaane na Mwaana waachwe ^vyeeene ari, sa Mwaana waachwe ave ndaambere kuri vaantu ^vari foo. 30 Avo ^avasaawula, avaanirira, avo ^avaanirira kei avavala vave vawoloki, na avo ^avavala vave vawoloki kei avabweeyya vave na nkongojima. 31 Che de turi luusa kuri masáare aya? Kooni Muluungu ari ivarwii riitu ani ari daha kutavarinduka suusu? 32 Muluungu si amoonera mbavariri baa Mwaana waachwe tuku, yeeye amutoola sa suusu voosi. Jooli ari reka kutuheera viintu vyoosi viija hamwi na kuboohya mutima kwaachwe? 33 Ni ani ^ari vatwaala na kiloongii vaantu Muluungu ^avasaawula? Kusiina tuku! Muluungu avaváláa vave vawoloki. 34 Ni ani ^ari tulúusira irya? Kusiina tuku! Kirisitu Yeesu aakwya, kei kulookya ayo, afafuka na iikalaa mukono wa kulame wa Muluungu, kei yeeye noo atulóomberaa. 35 Ni ani ^ari tukera fuma kweenda kwa Kirisitu? Ni uturikiri, au marema, au waalakan'yo, au njala, au usava, au kusaaka kwiingira imalwii au inkwya wuu? 36 Ja ^vyeeene Masáare ^Yari Mpeho yaandika, "Sa weewe tookuulawa chobu, tabweeyiwe ja muundi jo siinja." 37 Baa neembe masáare ayo yoosi yootupata, suusu toosiinda munumuuu na kulookya ayo, kwa nyambirirya ya yeeye ^atweenda. 38 Kikomi namányire, kusiina kiintu ^kiri tukera na kweenda kwa Muluungu tuku, ive ni inkwya au nkaasu, ive ni mirimu miija au mirimu mivi, ive ni viintu ^vyoofumira haaha au ^viri fumira siku ^jookuujja, ive ni wiimiriri kurumwii, 39 ive ni weeru ya mweeri, au ni weeru ya isi au kiintu chochoosi chiingi ^chuumbwa ni Muluungu, si kiri daha kutananakula na

kweenda kwa Muluungu ko kukundikaniwa na Kirisitu Yéesu Mweenevyoosi wiitu tuku.

9 Kimaari kaa nooluusa kwa Kirisitu niini ^ndiri kiintu kimwi ne, si nooluusa ulongo tuku. Mutima waani ^wiisiman'yaa mavi na maaja na ^uri kiintu kimwi na Mutima Muuja, ni laira wiise isáare iri kei. **2** Mutima waani woorira no myaa, na natiite usuungu maatuku vii si ^usíraa mutimii waani. **3** Ngaari nadaha kuloomba baa njumwe, na nkerwe na Kirisitu sa vanduu vaani, vaantu va lukolo lwaani kiwuuuntu, ngaari nabweeyya jeyyo. **4** Ava ni Viisiraéeli, Muluungu avabweeyya vave vaana vaachwe, akavalaira nkongojima yaachwe na akaviika muháko novo. Kei Muluungu avaveera Miiri yaachwe na kwiichuunga kwaachwe na kumwiinamira Kaayii Njija ya Ijáva. **5** Voovo ni va ufumo wa mbyaala ya vala baaba vakuulu va ncholo na kwa wuuntu wa Masía. Uhu Masía ni Muluungu ^imírira kira kiintu, yeeye aduumbwe kwa siku ^jisiina uhero! Kikomi. (aiñ g165) **6** Si noosea isáare ra Muluungu rasiindirwe tuku. Sa si kira Mwiisiraéeli ^ari wa uvyaalo ^wafuma kwa Isiraéeli ni Mwiisiraéeli kikomi tuku. **7** Kei kuva vaana va ufumo wa mbyaala ya Aburaháamu si kuri vabweeyya vave kikomi vaana va Aburaháamu tuku. Sa Masáare ^Yari Mpeho yasea, “Sa lukolo lwaako ni kwa Isaka luri fuma.” **8** Ihi noo kusea, si vaana vara ^vavyaalwa kimuviri noo vaana va Muluungu tuku. Kiri vyoova jeyyo, vara ^vavyaalwa kwa ura ufumo wa kwiichuunga kwa Muluungu noo ^vari valwa ni vaana va Aburaháamu va kimáari. **9** Sa kwiichuunga kwa Muluungu kweeneevyo ni jei kwasea, “Mwaaka ^wookuuja mpiindi ja iji kuja ndiri, na Sáara kuva ari iichúngwiire mwaana mulume.” **10** Baa kei si jeyyo vii tuku, uwo mwaana wa uko kulaha ni Isaka taáta wiitu. Isaka ^akakule, amuloola Rabéeka na vakavyaalwa maása. **11** Maa kaa, sa kusaawula kwa Muluungu ni mweeri kuri, baa avo vaana si vanavyaalwa na baa si vanataanga riija na rivi, **12** Rabéeka asewa jei, “Mukúulu kumutumamira eende mudúúdi.” Kei, Muluungu asáawulaa si kwa nteendo ja vaantu tuku, maa kaa, ja ^vyeeene yeeye mweeneevyo aanirira. **13** Ja ^vyeeene Masáare ^Yari Mpeho yasea, “Namweenda Yaakúupu, maa kaa, Esáu namusula.” **14** Haaha che kaa turi sea? Muluungu asova uwoloki wuu? Aka tuku! **15** Sa

Muluungu amusea Músa, “Kumulaanga ndiri na riiso ra wuuja ura ^ndiri saaka mulaanga na riiso ra wuuja, kei kumoonera ndiri mbavariri ura ^ndiri saaka moonera mbavariri.” **16** Sa jeyyo, ni Muluungu noo alámulaa kulaanga na riiso ra wuuja. Muuntu si ari saawula au si ari kiimanyikira tuku. **17** Sa Masáare ^Yari Mpeho yaluusa jei, Muluungu amusea Faráao, “Nakwiinula uve mutemi, sa kwa njira yaako ngururu jaani jitaangikane na irina raani riluuswe kuri weeru yoosi.” **18** Ni kiweerwii viri, Muluungu alángaa na riiso ra wuuja yoyoosi ^yoosaaka na afáfyaa mutima yoyoosi ^yoosaaka afafye mutima. **19** Haaha kuuñsea muri, “Sa che de Muluungu aséaa atiite kiloongi na suusu? Sa ni ani ^ari kiikana vira Muluungu ^asáakaa?” **20** Eri, ati weewe muuntu vii uri ani fuuru umubeerule Muluungu? Eri, kiintu ^chuumbwa ifaanaa kimuurye ura ^achuumba, “Sa che wuunyumba ndiri jei?” **21** Eri, muumba nyiingu si ari daha kuumba nyiingu iviri kwa iroongo ririra na nyiingu imwi ive ya kitemi na yiingi ya kira siiku tuku wuu? **22** Jooli turi sea, kooni Muluungu yoosaaka koonekya kukorera kwa nkalari yaachwe na kubweeyya ngururu jaachwe jitaangikane? Che turi sea kooni atuurya mutima munumunu kwa uyimiriryi mukulu kwa saama ja nkalari yaachwe ^jeene jasaakwa jimalwe? **23** Kei jooli turi sea kooni yoobweeyya jeyyo sa usúngaati wa nkongojima yaachwe utaangikane kwa jira saama jaachwe ja riiso ra wuuja jira ^ajitengenesha keende aho kali kwa nkongojima yaachwe? **24** Jooli turi sea, kooni baa suusu ni vamwi va vara ^avasaawula na si kufuma kwa Vayahúudi vii tuku, maa kaa, kufuma kwa vaantu si ^vari Vayahúudi kei? **25** Kitáabwii cha muláli na mutwe Hoséa, Muluungu asea, “Vara si ^vajáa vaantu vaani, vanirira ndiri vaantu vaani! Vaantu si ^nijáa naveenda hara lombere, kuvaanirira ndiri ^naveenda,” **26** na “Haantu hara ^vasewa, ‘Nyuunyu si muri vaantu vaani,’ aho, kaanirirwa vari vaana va Muluungu ^Ari Nkaasu.” **27** Isáaya ne aluusa kwa sawúti nkuulu sa Viisiraéeli yoosea, “Baa kooni mbyaala ya Isiraéeli, ni nkúulu ja isáare ra mbarimbari ya mayiya, ni vake vii noo ^vari lamuririwa. **28** Sa Ijáva kiimikirirya ari ulamu waachwe kuri weeru, chaangu, na ukiimane.” **29** Ni ja ^vyeeene Isáaya aluusa aho kali, “Ngaari Ijáva Mweenengururu, si atuchererya vaana,

ngaari taava ja Sodóoma, ngaari tamalwa ja Gomóora.” 30 Che turi lúusa haaha? Ati vaantu si ^vari Viisiráéli vara si ^vasaakiráa uwoloki, Muluungu avabwéeyiirye vave vawoloki ko ruma vii. 31 Haaha, Viisiráéli vamányikaa kuva vawoloki kwa njira ya Miiró. Baa neembe ni jeyyo, vasiindwa kuva na uwo uwoloki. 32 Sa che? Sa viilaangya mirimo yaavo kiri vyo kiilaangya kuruma. Viikunguvala iwiyi rira ^rikúnguvaryaa. 33 Ja ^vyeeene vyaandikwa, “Laangi, uko Sayúuni víika niise iweye ^rikúnguvaryaa, mwaalaliwye ^uri hitahita vaantu. Maa kaa, yoyoosi ^ari muruma uwo, si ari kooniwa soni vii kaa tuku.”

10 Vanaviitu, mpiima ya mutima waani, na kulomba kwaani kwa Muluungu, ni sa Vayahúudi valamuririwe. 2 Sa ni koonekya niise kikomi, ava vaantu vamányikaa na mitima sa Muluungu, maa kaa, si vamányire vira viintu ^yoosaaka tuku. 3 Voovo si vamányire uwoloki ^ufúmaa kwa Muluungu tuku. Kei, vasáakiraa uwoloki waavo veeneevyo. Jeyyo, voovo si viibweeyya vave matu kuri uwoloki wa Muluungu tuku. 4 Sa Kirisitu noo kukiimikirirya kwa Miiró, sa yoyoosi ^ari muruma, ave muwoloki mbere ya Muluungu. 5 Kwa muwoloki ko tuuba Miiró, Músa aandika jei, “Muuntu yoyoosi ura ^atúmamaa ^meene yasaakwa ni Miiró, kiikala ari ko yera tuuba iyo Miiró.” 6 Maa kaa, uwoloki ^wújjaa kwa njira yo ruma, Masáare ^Yari Mpeho yaandika jei, “Lúusa mutimii waako jei tuku, ^Ani ^ari kaambuka fúuru kurumwii?” Noo kusea akamukiimye Kirisitu na kuri weeru? 7 “Baku, ^Ani ^ari kiima fúuru ntarii?” Noo kusea akamwaambukye Kirisitu fuma kwa ^vaakwa? (Abyssos g12) 8 Maa kaa, Masáare ya Muluungu ni jooli yalúusa? “Isáare raachwe ni heehi riri na weewe, ni mulomwii na mutimii waako riri.” Noo kusea rira isáare ro muruma Kirisitu ^turiváryulaa. 9 Sa kooni ulúusire na mulomo waako, “Yéesu ni Mweenevyoosi,” na kuruma mutimii waako, Muluungu amufufula fuma kwa ^vaakwa, lamuririwa uri. 10 Sa kwa mutima muuntu arúmaa, jeyyo aválwaa ni muwoloki, na kwa mulomo alúusaa, na jeyyo alámuririwaa. 11 Ja ^vyeeene Masáare ^Yari Mpeho yalúusa, “Yoyoosi ^ari mwiilaangya si ari kwaatiwa soni tuku.” 12 Sa Mvayahúudi na muuntu si ^ari Mvayahúudi si viisimire tuku. Kwatiite Mweenevyoosi umwi vii kwa vaantu voosi, yeeye avatálaryaa kwa

usúngaati voosi ^veene vamwaániriraa yeeye. 13 Sa Masáare ^Yari Mpeho yasea, “Kira muuntu ^ari mwaanirira Ijuva lamuririwa ari.” 14 Maa kaa, vaantu jooli vari mwaanirira ura si ^vanamuruma? Jooli vari muruma, ura si ^vanamuteera? Jooli vari muteera, kooni kusiina muuntu wo vavariyurira? 15 Jooli vaantu vari mavariyula, kooni si vanatamwa? Ja ^vyeeene Masáare ^Yari Mpeho yalúusa, “Myújjire ya vaantu ^varéetaa Masáare Maaja, yabooha maatuku vii.” 16 Maa kaa, si voosi vakwáatyaa Masáare Maaja tuku. Sa Isáaya alúusa, “Ee Ijuva, ni ani ^aruma masáare yiiswi?” 17 Haaha, kuruma kújjaa kwa njira yo teera isáare, na kuteera kújjaa kwa isáare ra Kirisitu. 18 Maa kaa, ni kuurya niise, eri Viisiráéli si vateera tuku wuu? Hii vateera. Masáare ^Yari Mpeho yasea, “Sawúti yaavo yadoma kuri isi joosi, noyo masáare yaavo yafika utulo waasi.” 19 Kei kuurya niise, eri, Viisiráéli si vataanga tuku wuu? Hii vataanga. Lwa ncholo Músa asea, “Vabweeyya ndiri mavoonere kivina vaantu va isi jingi, na vaantu ^vasiina umanyi, vabweeyya ndiri mukalale maatuku vii.” 20 Kei Isáaya asea ko kiitema, “Vaantu vara si ^vaansaakiraa vaantúriirye, niini niyónekiirye kwa vaantu vara si ^vanjurikirirya.” 21 Maa kaa, kuri Viisiráéli asea, “Muusi woosi nawolola mikono yaani, kwa vaantu ^vaankikanaa na si ^vaantéeraa.”

11 Ni kuurya niise, Muluungu avasiita vaantu vaachwe wuu? Aka tuku! Niini mweeneevyo ndiri Mwiisiráéli wa mbyaala ya Aburaháamu, fuma lukolo lwa Bénjamini. 2 Muluungu si avasiita vaantu vaachwe ^avataanga keende aho ncholo tuku. Si mookumbukira ^vyeeene Masáare ^Yari Mpeho yalúusa Elfa ^akavaluusire Viisiráéli kwa Muluungu tuku wuu? 3 “Ee Ijuva, wúlaire valáali na mutwe vaako na vakányiirye masabáahu jaako, nachíhiire niimweene na voosaaka nkaasu yaani.” 4 Ni jooli Muluungu amuyirya? Amúsea, “Niicheererya vaantu valume mayana mufungati ^veene si vanachwaama kwiinamira Baáli.” 5 Baa haaha ni viivyo, vamwaari Viisiráéli ^vachaala ^veene Muluungu avasaawula kwa nduwo yaachwe. 6 Haaha kooni vasaawulwa kwa nduwo, si kwa mirimo yaavo tuku. Sa kooni ari saawula kwa mirimo ya vaantu, nduwo yaachwe ngaari si yaava nduwo tuku. 7 Che turi lúusa haaha? Kira

kiintu Isiraélii ^vakisaakiraa na umanyiki si vakipata tuku. Maa kaa, vara ^vasaawulwa ni Muluungu vakipata. Vara viingi si ^vasaawulwa mitima yaavo yafafiwa. 8 Ja ^vyeeene Masáare ^Yari Mpeho yasea, “Muluungu avabweeyya vave ja vaantu ^vataavita, na fuuru isiku avakunikirira miiso yaavo, vadiire kooni, kei avakunikirira matu yaavo, vadiire teera.” 9 Ne Daúdi alúusa, “Ngovi jaavo jive kinyuhula na minyahu, kiintu ^kikúnguvaryaa, vawye, na kive ni ilya kwaavo. 10 Miiso yaavo yavikirwe kilwiirya sa vadiire kooni, myoongo yaavo iwode kwa uturikiri kwa siku ^jisiina uhoro.” 11 Haaha ni kuurya niise kei, eri, Viisiraélii viikunguvala sa vawye chalumwi wuu? Aka tuku! Maa kaa, sa kubweeyya uvi kwaavo, noo kusea kumusiita Yéesu, vaantu si ^vari Vayahúudi ulamuriri wavafikiire, sa Viisiraélii vave na kivina. 12 Haaha kooni kubweeyya uvi kwa Viisiraélii kwaviire usúngaati kuri weeru, kei kooni mukube waavo warétire usúngaati kwa vaantu si ^vari Vayahúudi, kukiimana kwa Viisiraélii ^vamuruma Yéesu ^kuri fika, reeta kuri usúngaati ^walookya. 13 Haaha ni luusika niise na nyuunyu vaantu si ^muri Vayahúudi. Muluungu aansaawula nive mutumwi kwa vaantu si ^vari Vayahúudi. Natiite nkongojima kuri murimo waani, 14 sa ndahe kuvabweeyya vaantu vaani voone kivina na kwa njira iyo nivalamurirye vamwi vaavo. 15 Kooni kusiitwa kwaavo kwareeta kulamaniwa kwa weeru na Muluungu, ha kuruma kwaavo si kuri kuva ja nkaasu fuma inkwyii tuku wuu? 16 Kooni ikúunta ra ncholo ra muchu ^utwíirwe ja mpóryo kwa Muluungu ni riija, muchu woosi ni muja, na kooni ichina ni riija, baa matáampi ni maaja. 17 Kooni matáampi yamwi ya museitúuni wa iwundii yatemwa na nyuunyu ^muri ja matáampi ya museitúuni wa isekii, mwakondiwa museitúunii uwo wa iwundii, na mukaanda kurya seve ya museitúuni uwo, 18 kari mundooyachwa mati matáampi yara ^yakerwa tuku. Kwiivaa kipeembe tuku, sa miriri si yookiilaangya nyuunyu tuku, maa kaa, nyuunyu noo mookiilaangya miriri. 19 Haaha sea muri, “Matáampi yatemwa sa niini nkondiwe aho ichinii.” 20 Ni kikomi. Matáampi ayo yatemwa sa si yamuruma Kirisitu tuku, maa kaa, nyuunyu mookiima neeja sa kumuruma kwaanyu Kirisitu. Sa jeyyo, kwiivai kipeembe tuku, maa kaa, ofi. 21 Sa kooni Muluungu si

ayoonera mbavariri matáampi yara ya ncholo, baa nyuunyu si ari voonera mbavariri tuku. 22 Laangi haaha wuuja na kuhumba kwa Muluungu. Yeeeye ahumba kwa vara ^vaawya, na ni muja kwaanyu nyuunyu kooni muri tuuba wuuja waachwe. Kooni si jeyyo, baa nyuunyu temwa muri. 23 Baa voovo kooni si vatúbire kusiita kumuruma Muluungu, kondiwa vari kei, sa Muluungu atiite lúviro lo vakondia kei. 24 Nyuunyu vaantu si ^muri Vayahúudi ni ja matáampi ya museitúuni wa isaka, maa kaa, mwaseyyiwa uko mukakondiwa museitúunii wa iwundii, kuuntu kiufumo si kwaanyu tuku. Eri, si viri vyaangu kukondia matáampi yara ufumo waavo ni museitúuni wa iwundii kuuntu ^yafuma tuku wuu? 25 Vanaviitu, sa mudiire kiivaa kipeembe mwatiite tooti kulookya ^vyeeene muri, noosaaka mutaange fuumbo ihi ya Muluungu. Kufafya mutwe kwavapata vamwi wa Viisiraélii ni fuuru hesáabu ya vaantu si ^vari Vayahúudi yo hokerwa ni Muluungu, ikiimane. 26 Aho, Viisiraélii voosi lamuririwa vari, ja ^vyeeene Masáare ^Yari Mpeho yalúusa, “Mununuuli kuja ari fuma Sayúuni, yeeeye seyya ari mwiikalo si ^utúbua kira Muluungu ^asáakaa kwa vaana va Yaakúupu. 27 Uhu noo muháko ^ndiri bweeyya novo, niini mpiindi ^ndiri seyya uvi waavo.” 28 So siita Masáare Maaja ya Yéesu, Viisiraélii vaava vavi wa Muluungu sa nyuunyu vaantu si ^muri Vayahúudi. Maa kaa, sa viintu vasaawulwa ni Muluungu, Muluungu akaari aveenda sa muháko ^abweeyya na vala baaba waavo. 29 Sa vilungulungu vya Muluungu na kwaanirira kwaachwe, si viséyyiwa tuku. 30 Aho ncholo, nyuunyu muja mwamvalanduka Muluungu, maa kaa, vaantu wa Isiraélii ^vakamvalanduke Muluungu, Muluungu avalaanga na riiso ra wuuja nyuunyu. 31 Jeyyo haaha, voovo novo vamvalanduka Muluungu sa kulaanga na riiso ra wuuja kwa Muluungu kutamanye na kwaavo, ja viintu kulaanga na riiso ra wuuja kwa Muluungu kura ^kuújire na kwaanyu ko tweera Yéesu. 32 Sa Muluungu avachuunga vaantu voosi uvarindukii, sa avalaange na riiso ra wuuja voosi. (eleese g1653) 33 Hooni laanga ^vyeeene usúngaati, tooti na umanyi wa Muluungu ^vyeeene wakula! Ni ani ^atáangaa ulamu na njira jaachwe? 34 “Ani ^amányire miryungu ya Ijáva? Ani ^iilángyaa sáare na Muluungu?” 35 “Ani ^amuheera Muluungu

kiintu, na Muluungu asaakwa arihe?” **36** Kira kiintu chuumbwa ni Muluungu, na kira kiintu kimwaari kwa ngururu jaachwe na sa yeeye. Nkongojima ni jaachwe kwa siku ^jisiina uhoro. Kikomi. (aiŋ g165)

12 Haaha vanaviitu noovakalaamya kwa kulaanga na riiso ra wuuja kwa Muluungu, tooli miviri yaanyu ive ja mpóryo ^iri nkaasu, njija na ^imweéryaa Muluungu mutima. Jeyyo, noo njira yaako ya kikomi yo mwiinamira Muluungu. **2** Kari mutuubirirye ^vyeeene weeru ibwéeyaa tuku, maa kaa, Muluungu avalandule mitima yaanyu muve na miryungu mifya. Aho, daha muri taanga na ruma muri kikomi kusaaka kwa Muluungu ^kweene kuri kuja, kweéryaa mutima na kwakiimana. (aiŋ g165) **3** Sa ko tweera nduwo ^ng’eene Ijuva aampeera, ni kuvawyiira niise nyuunyū voosi, kari mwiýónaa ni mweeri muri kulookya ^vyeeene mwasaakwa tuku. Kiri vyoova jeyyo, ilaangi miiririkano yaanyu kwa tooti ko tamanyan’ya na kira kipimo cha kuruma kira muuntu ^aheewa ni Muluungu. **4** Ja ^vyeeene mwamányire, muviri umwi watiite viintu ^viri foo, na kira kiintu chatiite murimo waachwe ^wifsimire. **5** Viivyo suusu baa neembe turi foo, turi muviri umwi ko va kiintu kimwi na Kirisitu, na kira kiintu cha muviri uhu, chakundikaniwa na viivaachwe voosi. **6** Tatiite wuuya ^wifsimiresimire kwa ira nduwo ^taheewa ni Muluungu. Ura ^ari na wuuya wo laala na mutwe, atumie ja ^vyeeene kumuruma kwaachwe Muluungu kuri. **7** Kooni wuuya waachwe ni kutumamira vaantu, avatumamire neeja, kooni ni kukiindya, akiindye neeja. **8** Ura ^ari na wuuya wo vaheera vyeewe mutima, abweeeye jeyyo. Ura ^ari na wuuya wo saangira viivaachwe, avasaangire kwa kuboohya inda. Ura ^ari na wuuya wo longoola, alongoole ko manyika, na ura ^aláangaa na riiso ra wuuja na cheeru. **9** Kweenda kwaanyu kari kuve na ukweembi tuku. Suuli isáare rooroosi rivi, na mukonkomale kutumama wuuja mpiindi joosi. **10** Iyendi kindu nyuunyū kwa nyuunyū, kira muuntu amwiiririkane mwiwaachwe ta kwa nyemi. **11** Kari muve vavira kwa Muluungu tuku, maa kaa, muve vakoonko mitimii, kumutumamira Mweenevyoosi. **12** Muve na cheeru kwa kura kwiilaangya kwaanyu. Mandooyimirira maremii, kei mukonkomale

kumuloomba Muluungu. **13** Vaambiriryi vaantu va Muluungu vara ^vari na viintu vakeehekerwa, na vateengyi vayeni vyabooha na nyuumbii jaanyu. **14** Vatalaryi vara ^voovaturikirya, talaryi na kari mujúmaa tuku. **15** Muve na cheeru na vara ^vari na cheeru, na murire na vara ^voorira. **16** Ikali na mwiikalo muja nyuunyū kwa nyuunyū. Kari mwiivaa vipeembe tuku, kiri vyoova jeyyo, ikiimyii na isi na mudoova hamwi na vara ^voondomereriwaa. Kari mwiyyone mwatiite tooti kulookya viingi tuku. **17** Kari muríhaa muuntu uvi kwa uvi tuku. Maa kaa, mukwaatyee neeja kutumama yara ^yari maaja miiswii ya vaantu voosi. **18** Kooni viri dahika, bweeeyi vyoosi vira ^muri daha kuri ivaru raanyu sa mwiikale na kira muuntu na mwiikalo muja. **19** Vijeengi vyaani naveenda. Kari muríraa muuntu nyono tuku. Rekeri ivyo kuri nkalarí ya uwoloki wa Muluungu. Sa Masáare ^Yari Mpeho yaluusa, “Kuriira nyono ni murimo waani niini, riha ndiri,” aluusa Ijava. **20** Kiri vyoova jeyyo, “Kooni muvi waako ari na njala, muheere chóorya. Kooni ari na nyóota ya maaji, muheere maaji. Kooni ubwéeyiirye jeyyo, kuva uri ja umutfikire makala ya mooto mutwii waachwe.” **21** Kari urúmaa usiindwe ni uvi tuku, maa kaa, siinda uvi kwa wuuja.

13 Kira muuntu asaakwa ave matu kwa vaantu ^vari na ngururu jo kiimirira isi. Sa ngururu jo kiimirira jafúmaa kwa Muluungu vii, nojo ngururu jo kiimirira javikwaa ni Muluungu. **2** Sa jeyyo, ura ^akikanaa ngururu ijo jo kiimirira isi, akikanaa ulairiri wa Muluungu. Ne Muluungu aviika ijo ngururu jo kiimirira. Vara ^vabwéeyaa jeyyo, kiiheera vari irya. **3** Viimiriri si varéetaa choooloo kwa vaantu vaaja tuku, maa kaa, kwa vaantu vavi. Haaha kooni moosaaka mudíre moofa mwiimiriri, bweeeyi vyabooha, ne kuvaduumbirira ari. **4** Sa mwiimiriri ni mutumami wa Muluungu, ne imirira sa kunáalo yaanyu. Maa kaa, kooni woobweeeya vyaviha, weewe moofe. Sa uwo mwiimiriri atiite ngururu jo valaira chiiru vaantu vavi kutamanyan’ya na nkalarí ya Muluungu. **5** Sa jeyyo, vyasaakwa muve matu kwa viimiriri, si so koofa kulairwa chiiru vii tuku, maa kaa, sa mitima yaanyu idiire twaalwa na kiloongii kei. **6** Sa viivyo, mooriha kóodi. Sa viimiriri ni vatumami va Muluungu ^veene vatóolaa

mpiindi jaavo joosi kwiimirira. 7 Rihhi noongwa ya kira muuntu. Kooni muri na noongwa ya kóodi, rihhi, kooni ni ushúuru, rihhi, kooni muuntu asaakwa abweeyirirwe nkongojima, mubweeyirirwe nkongojima, na kooni asaakwa anyemiwe, manyemyi. 8 Kari muve na noongwa yoyoosi kwa muuntu yoyoosi tuku. Muve na noongwa imwi vii, yo kwiiyenda. Sa ura amweenda mukaaya waachwe, akiiman'ya Miiri. 9 Sa kwatiite ndairiri, baa ja ihi, "Kari wuúlaa nuki wa muuntu tuku, kari wuúlaa tuku, kwiiva tuku, kumererya mati tuku," na ulairiri wiingi woosi, umwaari isii ya ulairiri uhu, "Mweende mwiiwaako ja vyeene wiiyenda mweeneevyo." 10 Kweenda si kwamubweeyirirwe mukaaya uvi tuku. Sa jeyyo, kweenda noo kwakíman'ya Miiri yoosi. 11 Bweeyi jeyyo, sa mwamányire ni mpiindi che turi nojo. Mpiindi jo kiinuka fuma tulwii jafíkire, sa kulamuririrwa kwiiitu kwavéeriire heehi kulookya aho ncholo tukarume vii. 12 Uchiku waséesire, na kwaséngeririire kweera. Haaha tureke nteendo ja kilwiryii na twiivikire mata ya kiweeru. 13 Twiikale mwiikalo wabooha wa vaantu va mpiindi ja muusi. Kari tundookiikala ko bweeyi ngovi ja uláku, kwa ureevi, ko laala na vaki va vaantu no yeenda ja kúri tuku. Na kari tundookiikala kwa wiitóoli na kivina tuku. 14 Kiri vyoova jeyyo, kwa kira kiintu, mulongoolwe ni YéesuKirisitu Mweenevyoosi. Kari mundookiiririkana kukiiman'ya uláku wa ufumo wa muuntu waanyu tuku.

14 Muteengyi ura kuruma kwaachwe kari teketeke, kei, kari mwiirute ndihi ne sa miiririkano yaachwe yiisimire tuku. 2 Muuntu umwi kwa kuruma kwaachwe oónaa ifaanaa ariye kiintu chochoosi yoosaaka, maa kaa, wiingi mweene si anakangaala mutimii, chóorya chaachwe ni mbowa ja masaambi vii. 3 Muuntu aríjaa kira kiintu, kari amuchwe mati ura si aríjaa kira kiintu tuku. Ura si aríjaa kira kiintu kari aluuse irya kwa ura aríjaa kira kiintu tuku, sa Muluungu amuhokera. 4 Weewe uri ani furu umulamurire mutumami wa muuntu wiingi? Mwiimiriri waachwe noo ari taanga, kooni mutumami waachwe iimire au awyíire. Ne kiima ari, sa Mweenevyoosi atiite ngururu jo mwiimyia. 5 Muuntu ifaanaa alamule siku imwi ni njija mbere ya Muluungu kulookya siku jiiingi, wiingi ifaanaa alamule siku joosi jiiwíine. Kira muuntu ataange kikomi vira yoolamula miryuungwii yaachwe. 6 Muuntu ura alámulaa siku imwi ni njija, abwéeyaa jeyyo sa Mweenevyoosi. Muuntu ura aríjaa nyama, abwéeyaa jeyyo so mweerya mutima Mweenevyoosi, sa amadúmbaa na akarya. Na ura si aríjaa nyama, abwéeyaa jeyyo so mweerya mutima Mweenevyoosi, sa amadúmbaa de akarya kei. 7 Sa kusiina muuntu umwi wiitu iikalaa sa yeemweene tuku, na kusiina akwíjaa sa yeemweene tuku. 8 Kooni tookiikala, tookiikala sa Mweenevyoosi, kooni tookwya, tookwya sa Mweenevyoosi. Haaha kooni tookiikala au tookwya, suusu ni va Mweenevyoosi. 9 Ni sa kiintu iki, Kirisitu aakwya, akafufuka sa ave Mweenevyoosi wa vaakwya na vari mooyo. 10 Haaha weewe, sa che woomulamurira mwaanaanyu? Au weewe sa che woomuchwa mati mwaanaanyu? Sa suusu voosi kiima turi mbere ya ichuumbi ro lamurira ra Muluungu. 11 Sa Masáare Yari Mpeho yasea, "Kikomi," asea Mweenevyoosi, 'kira muuntu chwaama ari mbere yaani, kira muuntu ruma ari kwa lurimi lwaachwe niini ni Muluungu.'" 12 Jeyyo, kira muuntu wiitu luusa ari masáare yaachwe mweeneevyo kwa Muluungu. 13 Jeyyo, tureke kavalamurira viiviiiswi, kei tureke kubweeyi chochoosi kiki vabweeyi vaaniitu viikunguvale au vawyiire uvii. 14 Sa kari Yéesu Mweenevyoosi namányire kikomi kusiina kiintu kiki na njeo kwa ufumo waachwe tuku. Maa kaa, kooni muuntu iine kiintu kimwi chatiite njeo, kwaachwe chaviire na njeo. 15 Kooni umoóniirye mwaanaanyu usuungu sa chóorya woorya, weewe mwiikalo waako si ulóngoolwaa ni kweenda tuku. Kari urúmaa mwaanaanyu mweene Kirisitu amukwiiira asaambukirwe sa chóorya chaako tuku. 16 Kari urume kiintu kira chookoonekana kwaako chabooha, kiluuswe chaviira tuku. 17 Sa Utemi wa Muluungu si kurya no nywa tuku, maa kaa, ni kava vawoloki, kava na mwiikalo muja na kweerya mutima, ivyo vyaréetwaa ni Mutima Muja. 18 Sa ura amutámamiraa Kirisitu jeyyo, amweéryaa mutima Muluungu, na arúmwa ni vaantu. 19 Haaha, tumanyike kutumama yara yaréetaa mwiikalo muja na yari tajeenga suusu kwa suusu. 20 Kari usáambalaa murimo wa Muluungu so kiiruta ndihi sa chóorya tuku. Vyóorya vyoosi vyarumwa viriwe, maa kaa, vyaviha muuntu kurya chóorya kiki mubweeyi mwiwaachwe

iiikunguvale uvii. **21** Ni pwee kudiira kurya nyama, au kunywa divaai, au kudiira kutumama kiintu chochoosi kiki mubweeya mwaanaanyu awyire uvii. **22** Kuruma kura utiite, viika kuri weewe na Muluungu vii. Atalariwa ura muuntu mutima si amuhéeraa irya sa kira kiintu yootumama. **23** Maa kaa, kooni uri na wiikovereri na chóorya cheene woorya, kooni urfire, heewa uri irya sa kira cheene wootumama si ukirumire ni uwoloki mbere ya Muluungu tuku. Sa kutumama kiintu chochoosi kooni kisiina kuri kuruma, ni avi.

15 Suusu vara takangaala kuri kumuruma Yésu, toosaakwa tandoovayimirirya vara vari teketeke. Kari tandootumama viintu vitweéryaa mitima suusu veeneevyo vii tuku. **2** Kira muuntu kuri suusu atumame viintu vyoomweerya mutima mwiiwaachwe, sa amujeenge kuri kumuruma Yésu Kirisitu. **3** Sa baa Kirisitu mweeneevyo si iiyeryaa mutima yeemweene vii tuku, maa kaa, vira atumama ni hamwi viri na Masáare Yari Mpeho yara yaluusa, “Vituki vyoosi vookutukira, vyookunfikira niini.” **4** Sa kira kiintu chaandikwa aho kali Masáarii Yari Mpeho, chaandikwa kutukiindya suusu. Kei chaandikwa sa tandoomwiilaangya Muluungu, kwa njira yo yimirirya na ko tuuriwa mitima fuma Masáarii Yari Mpeho. **5** Muluungu atuhéeraa kuyimirirya, na atutúuryaa mitima, avaheere nyuunyut mitima wo va kiintu kimwi kunu moomutuubirirya Kirisitu Yésu. **6** Jeyyo, kwa mutima umwi, na kwa sawúti imwi, mudahe kumubweeyirya Muluungu nkongojima. Yeeye ni Taata wa Mweenevyoosi wiitu, Yésu Kirisitu. **7** Haaha vahokeri viivaanyu ja vyeene Kirisitu avahokera nyuunyut, sa mumuretere Muluungu nkongojima. **8** Noovawyiira, Kirisitu uja kuvatumamira Vayahúudi, sa oonekye kimáari cha Muluungu na kura kwiichuunga Muluungu avaheera vala baaba vaavo kukiimane. **9** Abweeyya jeyyo, sa vaantu si vari Vayahúudi vamubweeyirye Muluungu nkongojima sa kulaanga na riiso ra wuja kwaachwe kuri voovo. Ja vyeene vyaandikwa Masáarii Yari Mpeho, “Sa jeyyo, kukubweeyirya ndiri nkongojima kati na kati ya vaantu si vari Vayahúudi, kiimba ndiri kuriduumbirira irina raako.” **10** Kei Masáare Yari Mpeho yasea, “Nyuunyut vaantu si muri Vayahúudi, eryi mitima na vaantu

vaachwe.” **11** Baa kei yasea, “Nyuunyut vaantu voosi si muri Vayahúudi muduumbiriri Ijiva, nyuunyut vaantu voosi va weera muduumbi.” **12** Nocho kitáabu cha Isáaya chaluusa, “Fuma mbyaala ya Yése, turika riri itáampi, yeeye viimirira ari vaantu si vari Vayahúudi, novo mwiilaangya vari.” **13** Tamwiilaangyaa Muluungu. Uhu, noomuloomba avaheere mwiikalo muja na kweerya mutima koosi kunu mootuuba kumwiilaangya, sa kumwiilaangya kwaanyu kukiingike kwa laviro Iwa Mutima Muja. **14** Vanaviitu, kikomi narumire nyuunyut mwamema muja, mwatiite umanyu woosi na kei mwamanyire kwiilaangya sáare nyuunyut kwa nyuunyut. **15** Maa kaa, naandikire masáare aya ko kiitema sa nivakumbusiky masáare yamwi. Nabweeyiirye jeyyo, sa Muluungu aampeera nduwo nive **16** mutumami wa Kirisitu Yésu kwa vaantu si vari Vayahúudi. Naheewa murimo wo luusa Masáare Maaja ya Muluungu ja mweeneisi waachwe, sa vaantu si vari Vayahúudi vave ja mpóryo yarumwa ni Muluungu na yabweeyiwa njija ni Mutima Muja. **17** Sa jeyyo, nookiiduumbirira ko kundikaniwa na Kirisitu Yésu, sa murimo waani kwa Muluungu. **18** Niini si ndiri yera kulusika kiintu chiingi tuku. Niini lusika ndiri kira vii Yésu Kirisitu atumama ko tweera niini, sa vaantu si vari Vayahúudi vave matu kwa Muluungu. Abweeyya jeyyo, ko tweera masáare naluusa na natumama **19** kwa ngururu ja viintu vihwáalaraya na ishára, na kwa laviro Iwa Mutima Muja. Jeyyo, nariigirira kira haantu, noovariyula Masáare Maaja ya Yésu Kirisitu kwaandira mújii wa Yerusaleému furu isi ya kuli ya Iliriko. **20** Mpiima yaani siku joosi, ni kuvariyula Masáare Maaja haantu irina ra Kirisitu si rinateereka, sa ndiire joojeenga mwaariyuii wa muuntu wiingi. **21** Ja vyeene Masáare Yari Mpeho yaluusa, “Vara veene si vanawyiirwa masáare yaachwe, kooni vari, na vara veene si vanateera masáare yaachwe, taanga vari.” **22** Iki, noo chaankitira kari foo nsiindwe kuja na meenyu. **23** Haaha sa viintu namárikiirye mirimo yaani kunu, na sa viintu navijaa na mpiima yo joovaluumba kwa myaaka iri foo, **24** nalámwire kutweera na aho, kati noodoma na isi ya Sipania. Vyeenda ndiri na nyuunyut aho, kwa siku ngala, na mpiindi nookiinuka nookiilaangya kumpeera muri nyambirirya ya luyeendo Iwaani. **25**

Maa kaa, haaha tamanya niise na múujii wa Yerusaleému nivatwaarire nyambirirya vaantu va Mũũũũũ kũra. **26** Sa vaantu ^vamura Yéesu ũko Makedonía na Akáaya, vavyeenda kũtoola kisaanga chaavo kuvaambirirya vaantu va Mũũũũũ ^vari vakiva ũko Yerusaleému. **27** Kũbweeyya jeyyo, kwaveerya mitima kikomi, ũwo ni mũrimo waavo kuvaambirirya. Sa kooni vaantu si ^vari Vayahúudi vapata ntálarya ja mitima hamwi na Vayahúudi, novo vasaakwa vavaambirirye Vayahúudi ntálarya jaavo ja viintũ vya mũviri. **28** Haaha ^ndiri marikirya mũrimo ũhũ, na ^ndiri vaa mũtooso wo vaheera visaanga ivi ũko Yerusaleému, aho kũja ndiri noo valuumbya mpiindi ^ndiri kũva njirii nootamany na isi ya Sipánia. **29** Kei namányire siku ^ndiri kũja na kwaanyu, kũja ndiri kwa kukiimana kwa ntálarya ja Kirisitu. **30** Haaha vanaviitũ, kwa irina ra Mweenevyoosi wiitũ, Yéesu Kirisitu na kwa kweenda kwa Mutima wa Mũũũũũ, noovakalaamy mũve hamwi na niini kũnnoombera ko manyika mbere ya Mũũũũũ. **31** Noomberi sa ndamuririwe fuma kwa vaantu vara si ^vamura Yéesu ũko Yudeea. Kei noomberi sa mũrimo waani ũko Yerusaleému urumwe ni vaantu va Mũũũũũ ^vari ũko. **32** Jeyyo, kwa kũsaaka kwa Mũũũũũ, ndahe kũja na kwaanyu kũna neériirye mutima na ntũuriwe mutima ni nyuunyũ. **33** Haaha nooloomba Mũũũũũ ^ari ncholo ya mwiikalo mũja, ave na nyuunyũ voosi! Kikomi.

16 Naveyéendire kũvataangya kuri nyuunyũ irũũũũũ riitũ ^aséwaa Fofibe. Yeeye ni mutumami wa mpuka ya vaantu ^vamura Yéesu ũko iturii ra Kenkiréa. **2** Nooloomba mũmũhokere sa mwaava kiintũ kimwi na Mweenevyoosi, ja ^vyeeene vaantu va Mũũũũũ vasaakwa. Mwaambiriry chochoosi ^cheene yoosaaka, sa yeeye aambirirya ^vari foo baa niini. **3** Nooloomba muunumbirye vala Piriisila na Akila, vatumami viivaani ko kundikaniwa na Kirisitu Yéesu. **4** Voovo viivika nemwiinemwii sa vahon'ye nkaasu yaani. Niini na mpuka joosi ja vaantu ^vamura Yéesu vara si ^vari Vayahúudi toovadũmba. **5** Kei luumbyi mpuka ya vaantu ^vamura Yéesu ^valũmanaakaayii kwaavo. Nuumbiryi Epainéeto kijeengi chaani. Namweenda mũnũmũũũ. Yeeye noo ajáa wa ncholo kumuruma Kirisitu ũko Ásia. **6** Nuumbiryi María, yeeye amanyika

maatũkũ vii kutumama sa nyuunyũ. **7** Nuumbiryi Andironfiko na Yúnia, Vayahúudi viivaani. Voovo vachuungwa mũnyololwii hamwi na niini. Voovo vamányirwe kwa vatũmwĩ, na voovo valongoola kumuruma Kirisitu de niini. **8** Nuumbiryi Ampuliáato. Yeeye namweenda ko kundikaniwa na Mweenevyoosi. **9** Nuumbiryi Uribáano mutumami mwiiwiiswi ko kundikaniwa na Kirisitu. Nuumbiryi kijeengi chaani Sitásiki, namweenda mũnũmũũũ. **10** Nuumbiryi Apéele. Yeeye arũmika ko kundikaniwa na Kirisitu. Nuumbiryi voosi ^vari kaayii kwa Aristobúulo. **11** Nuumbiryi Herodióoni Myahúudi mwiiwaani. Nuumbiryi voosi ^vari kaayii kwa Narikíiso, voovo ^vamura Mweenevyoosi. **12** Nuumbiryi Tirifafina na Tirifóosa, voovo ni vaantu vaki ^vamányikaa kutumama kuri Mweenevyoosi. Nuumbiryi Perisfisi. Yeeye namweenda. Yeeye ni mũantũ muki wiingi ^atumama ko manyika kwa Mweenevyoosi. **13** Nuumbiryi Rufáasi na íyo waavo. Rufáasi ni mũantũ ^asaawũlwa murimwii ni Mweenevyoosi, na íyo waavo kwaani ni ja íyo wiitũ. **14** Nuumbiryi Asinkirifito, Fulegóoni, Hérime, Patiróoba, Hérima na vaaniitũ ^vamura Yéesu ^vari novo. **15** Nuumbiryi Filolóogo, Yulía, Neréea na irũũũũũ raachwe, Olĩmpa na vaantu voosi va Mũũũũũ ^vari novo. **16** Mũndookiiluumbya viija ko kiisũndira. Mpuka joosi ja vaantu ^vamura Kirisitu voovaluumbya. **17** Vanaviitũ, noovakalaamy mũndoolaanga vara vaantu ^varéetaa ũsooniki wo kiikera nkova, vara ^vavũikaa viintũ vyo kũngũvarya mbere yaanyu. Kei, vakĩkanaa ukiindya ^mwakiindiwa. Vanehi avo vaantu. **18** Sa vaantu ^vari jeyyo, si vatũtũmamiraa Kirisitu Mweenevyoosi tũkũ, kiri vyoova jeyyo, voovo vatũtũmamiraa uláku waavo veeneevyo. Kwa masáare yaavo ^yari mwerere na yo koongoola, vakóoveraa mitima ya vaantu ^vari ferefere kuri kuruma kwaavo. **19** Kira mũantũ ateera kũva matu kwaanyu na sa jeyyo niini neeriwa mutima. Maa kaa, noosaaka mũve na tooti yo taanga maaja na mũve si ^mutũmamaa mavi. **20** Ne Mũũũũũ ni ncholo ya mwiikalo mũja. Yeeye pucha ari chaangũ Irimũ majewii yaanyu. Nduwo ya Mweenevyoosi wiitũ, Yéesu Kirisitu ive na nyuunyũ. Kikomi. **21** Timotéeo, mutumami mwiiwaani, avalũumbiirye. Baa Lukío, Yasóoni na Sosipáta, Vayahúudi viivaani, avalũumbiirye. **22** Naani Teritío ^nookaandika

baráwa ihí sa Paúli, navalúumbiirye kwa irina
ra Mweenevyoosi. **23** Mulúumbiwe ni Gáayo,
mweenenyumba kuantu ^niikalaa, kei kuantu
mpuka yoosi ya vaantu ^vamura Yéesu
^valúmaniraa. Kei Erásto, yeeye ^ñmiriraa
mpía ja múuji uhú, na Kwálito mwaaniitu
vavalúumbiirye. [**24** Nduwo ya Mweenevyoosi
wiitu, Yéesu Kirisitu, ive na nyuunyú voosi.
Kikomi!] **25** Haaha tumubweeyirye nkongojima
Mulungu, yeeye ^adáhaa bweeya kuruma
kwaanyu kwiisikane kwa luviro lwa Masáare
Maaja ya Yéesu Kirisitu ^navakiindya. Masáare
Maaja aya, yaviikwa fuumbo keende aho ncholo,
(aiōnios g166) **26** maa kaa, haaha yakunukulwa ko
tweera masáare ^yaandikwa ni valáli na mutwe.
Mulungu wa siku ^jisiina uhero, alairirya
kimáari ikyo kikunukulwe kwa vaantu, sa vaantu
va isi joosi ja weeru vamura na vave na matu
kwaachwe. (aiōnios g166) **27** Mulungu yeemweene
vii noo ^ari na tooti joosi, adumbwe kwa siku
^jisiina uhero ko tweera Yéesu Kirisitu! Kikomi!
(aiōn g165)

1 Vakoríinto

1 Barúwa ihí, yafúmire kúri níini Paúli na Sositénesi mwaaniitu. Muluungu noo ^aanyanirira kwa kusaaka kwaachwe nive mutumwi wa Kirisitu Yéesu. **2** Ní kúvaandikira níise nyuunyu mpuka ya vaantu ^mumuruma Muluungu úko múujii wa Koríinto. Nyuunyu mwatalariwa ní Kirisitu Yéesu. Kei mwaanirirwa ní Muluungu muve vaantu vaachwe vaaja, hamwi na vaantu voosi kira haantu, vara ^vamulóombaa Mweenevyoosi wiitu Kirisitu Yéesu, Mweenevyoosi waavo na wiitu. **3** Nduwo na mwiikalo muja fuma kwa Muluungu Taáta wiitu, na kwa Yéesu Kirisitu Mweenevyoosi wiitu, jive na nyuunyu. **4** Sikú joosi namudúmbaa Muluungu sa nyuunyu. Yeeye avaaheera nduwo yaachwe kwa njira yo vakundikan'ya na Kirisitu Yéesu. **5** Kwa njira ya Kirisitu Yéesu, mwasungaata kwa kira kiintu, kwa ndusika yaanyu na kwa umanyí waanyu. **6** Ihí yoónekyaa masáare ya Kirisitu ní ya kikomi ^kúri nyuunyu. **7** Jeyyo, mwatiite kira wúya fuma kwa Mutima Muja, kúnu moowoojera kuvariyula kwa Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu. **8** Yeeye kuvabweyya ari muve na ngururu fúru uhéro, sa muve si mung'úurirwaa siku íra ya Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu ^ari kúja jo lamurira vaantu. **9** Muluungu bweyya ari jei, sa yeeye ní wo kiilaangiwa. Yeeye avaanirira nyuunyu muve kiintu kimwi na mwaana waachwe Yéesu Kirisitu Mweenevyoosi wiitu. **10** Haaha vanaviitu, ní kuvaloomba níise kwa irina ra Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu, nduusikii jaanyu, kari uhu indoolúsa iki na úra kira tuku. Kari mundookigavagava nyuunyu kwa nyuunyu tuku, kúri vyoova jeyyo, muve kiintu kimwi kwa miryungu yaanyu na kwa kira ^mootumama. **11** Vanaviitu, natéire fuma kwa vaantu va nyumba ya Kiléeo, kúri nyuunyu kwatiite wiitóoli. **12** Vamwi vaanyu voosea, "Níini namutúubaa Paúli." Viingi voosea, "Níini ní wa Apóolo," au wiingi yoosea, "Níini ní wa Kéefa," na wiingi yoosea, "Níini ní wa Kirisitu." **13** Eri, Kirisitu iigavagava wuu? Tuku! Eri, Paúli aning'iniwa musalábii fúru akakwya sa nyuunyu wuu? Au nyuunyu mwabatiwa kwa irina ra Paúli wuu? **14** Noomudúmba Muluungu sa nabatisa Kirísipo na Gáayo vii. **15** Sa jeyyo, kusiina ^ari daha sea abatisiwa

kwa irina raani tuku. **16** Kei nabatisa vanduu va Sitefáni, kooni kwatiite viingi nabatisa si nookumbukira tuku. **17** Sa Kirisitu si aantuma jo batisa tuku. Kiri vyoova jeyyo, aantuma kuvariyula Masáare Maaja, si kookiilaangya tooti jo lusika tuku, sa kubweyya jei, bweyya kúri inkwya ya Kirisitu musalábii, isove ngururu. **18** Masáare ya kukwya kwa Kirisitu musalábii kwa vara ^voorimira, voónaa ní úkoókoyo, maa kaa, kwa suusu vara ^toolamuririwa, masáare ayo ní ngururu ya Muluungu. **19** Masáare ^Yari Mpeho yasea, "Mala ndiri tooti ja vara ^vari na tooti, kei miryungu ya vara ^vari na miryungu kiisiita ndiri." **20** Hai ari muuntu ^ari na tooti? Hai ari mukiindya wa Miiro? Hai ari mumanyi wo lusika siku íji? Muluungu oónekiirye umanyí wa weeru ihí, ní úkoókoyo. (aión g165) **21** Sa Muluungu kwa tooti jaachwe oona weeru si iri mutaanga kwa tooti ja vaantu tuku. Muluungu avyeenda kavalamurirya vaantu ^varuma kwa uvariyuli wiiswi wa kikoókoyo. **22** Vayahúudi voosaaka ishára sa varume, na Vagiríki voosaaka tooti. **23** Maa kaa, suusu toovariyula Kirisitu ^aning'iniwa musalábii fúru akakwya. Kwa Vayahúudi kiintu iki choobweyya viikunguvale, na kwa vaantu si ^vari Vayahúudi vookoona ní úkoókoyo. **24** Maa kaa, kwa vaantu vara Muluungu ^avaanirira, vave Vayahúudi au vaantu si ^vari Vayahúudi, Kirisitu ní ngururu na tooti ya Muluungu. **25** Sa úkoókoyo wa Muluungu, watiite tooti munumunu kulookya tooti ja vaantu, na teketeke ya Muluungu, yatiite ngururu kulookya ngururu ja vaantu. **26** Haaha vanaviitu, kumbukiri viintu ^mujáa de mwaanirirwe ní Muluungu. Vake kúri nyuunyu noo voonekanáa ní vaantu ^vari na tooti mbere ja vaantu. Na vake kúri nyuunyu noo mujáa na marina makulu, na vake, mujáa mwavyaalwa kwa vasúngaati. **27** Maa kaa, Muluungu asaawula vira viintu weeru ^yoónaa ní vya kikoókoyo, sa avakwaatyé soni ^vari na tooti, kei asaawula viintu ^viri teketeke vya weeru sa avakwaatyé soni ^vari na ngururu. **28** Muluungu asaawula viintu vya isi na ^vichwíiwa matí, viintu ^vyoónekaa ja kiintu kisiina vya ihí weeru, sa avichwe matí vira ^vyoónekanaa vya kikomi. **29** Abweyya jeyyo, sa kusoveke muuntu wookíivaa kipeembe mbere ya Muluungu. **30** Muluungu mweenevyo noo ^avakundikan'ya na Kirisitu Yéesu. Yeeye amabweyya Kirisitu ave tooti yiitu. Yeeye

Kirisitu atubweeyya tawe vawoloki, na tawe vaaja mbere ya Muluungu na atununuula fuma uvii. **31** Ja ^vyeeene Masáare ^Yari Mpeho yasea, “Ura ^yooosaaka iiduumbirire, iiduumbirire sa Ijuva vii.”

2 Vanaviitu, ^nkuuje na kwaanyu, si navavariyirira fuumbo ya Muluungu kwa nduusika yo heemba au kwa tooti ja vaantu tuku. **2** Nabweeyya jeyyo, sa nijaa nalamula kurimirya kira kiintu mpiindi ^nijaa na nyuuny, kiintu ^nijaa nocho, ni kumutaanga YeesuKirisitu vii, uhu ^aning^iniwa musalábii furu akakwya. **3** Mpiindi ijo, nijaa muja na kwaanyu nsiina ngururu kunu ndiri na woowa na nootetema munumunu. **4** Nduusika yaani na kuvariyula kwaani, si kujaa kwa masáare ya tooti na yo heemba vaantu tuku, maa kaa, kwa ngururu ^jiionyekyaa ja Mutima Muija. **5** Nabweeyya jeyyo, sa kuruma kwaanyu kuve ngururwii ja Muluungu, na si kuve kari tooti ja vaantu tuku. **6** Haaha, taluusikaa tooti kwa vaantu ^vafáfire kimutima, maa kaa, si tooti ja ihi weeru tuku, baa kei si tooti ya viimiriri va ihi weeru ava ^voodoma no malwa tuku. (aiñ g165) **7** Suusu taluusaa tooti ya fuumbo ya Muluungu, ^ng'eene yiivisa. Ihi tooti, Muluungu iivika baa weeru si inuumbwa sa nkongojima yiitu. (aiñ g165) **8** Tooti ihi, si yataangwa ni mwiimiriri wa ihi weeru baa umwi tuku. Sa ngaari vataanga, ngaari si vamuning'in'ya musalábii furu akwye Yeesu Mweenevyoosi wa nkongojima tuku. (aiñ g165) **9** Maa kaa, ja ^vyeeene vyaandikwa Masáarii ^Yari Mpeho, “Kusiina riiso ^rinoona tuku, kusiina kutu ^kunateera tuku, kusiina muuntu ^naviika mutimii tuku, yara ^meene Muluungu iimya neeja, sa vaantu vara ^vamweenda.” **10** Ayo noo masáare Muluungu ^atavariyirira suusu, kwa njira ya Mutima waachwe. Mutima wafyéekulaa baa yara ya kimbiso cha Muluungu. **11** Eri, ni ani kari vaantu ^amányire ^cheene muuntu yookiririkana? Ni mutima wa hwo muuntu ^uri isii yaachwe vii. Ni jeyyo viri, masáare ya Muluungu kusiina ^amányire tuku, ni Mutima wa Muluungu vii. **12** Haaha suusu, si tahokera mutima wa weeru tuku, kiri vyoova jeyyo, Mutima fuma kwa Muluungu. Abweeyya jeyyo, sa tataange vyabooha, vira Muluungu atuheera bweete. **13** Tooluusika aya masáare, si kwa tooti ^taakiindiwa ni vaantu tuku. Tooluusika

yara ^takiindiwa ni Mutima Muija. Toovariyula kikomi cha mutima kwa masáare ya mutima. **14** Muuntu ^asiina Mutima wa Muluungu, si adáhaa hokera yara ^yoofuma kwa Mutima wa Muluungu tuku. Sa kwa hwo muuntu ayo masáare ni hkoókoyo, na si ari yataanga tuku, sa ayo yataangikanaa ko chukuruma kimutima vii. **15** Muuntu ^alóngoolwaa ni Mutima Muija, hwo achúkurumaa kubooha na kuviiha kwa yoosi, na yeeye si ari chukurumwa ni muuntu yoyoosi tuku. **16** Masáare ^Yari Mpeho yasea, “Ani ^amányire miryungu ya Ijuva? Kei, ani ^ari dahi kumuheera miryungu Muluungu?” Maa kaa, suusu tatiite miryungu fuma kwa Kirisitu.

3 Vanaviitu mpiindi ^nijaa meenyu si naluusikaa na nyuuny ja nooluusika na vaantu ^valóngoolwaa ni Mutima Muija tuku. Maa kaa, ja nooluusika na vaantu ^vari va ihi weeru, kei ja nooluusika na vasinga vaduudi kari kumuruma Kirisitu. **2** Vasinga vaduudi, ni masusu vanywíjaa, si vahéewaa chóorya cha vaantu vakuulu tuku. Ni jeyyo baa niini navaheeraa ukiindya ^uri ferefere, sa mujaa mukaari si munakangaala tuku. Kikomi, baa haaha mukaari kangaala. **3** Mukaari, sa mwiikalo waanyu ni wa weeru. Sa kooni kivina na wiitóoli ukaari kari nyuuny, eri, ivyo si vyookoonekyaa nyuuny mari vaantu va weeru na mwálóngoolwaa ni mpiima ja maviri tuku wuu? **4** Kooni umwi waanyu yoosea, “Niini namutúbuaa Paúli,” kei wiingi yoosea, “Niini ni wa Apóolo,” kubweeyya jei si koónekyaa mwiikalaa ja vaantu si ^vanamuruma Yeesu tuku wuu? **5** Apóolo ni ani? Na Paúli ni ani? Voovo ni vatamami vii Muluungu ^avatuma vavaambirirye mumurume. Na kira umwi wiitu atumama murimo ^mweene aheewa ni Yeesu Mweenevyoosi. **6** Niini nahaanda mbeyu, Apóolo iitirira maaji, maa kaa, Muluungu noo ^abweeyya jikakula. **7** Jeyyo, ura ^aháandaa na ura ^iitiriraa si kiintu tuku, kiri vyoova jeyyo, Muluungu yeemweene noo ^ajibwéeyyaa jikule. **8** Ura ^aháandaa na ura ^iitiriraa maaji, voosi viifwíne baa neembe kira muuntu ^ari hokera kunáalo yaachwe kwa murimo waachwe. **9** Sa murimo ^tatámamaa niini na Apóolo, ni wa Muluungu. Na nyuuny ni iwunda raachwe. Kei ni nyumba yaachwe. **10** Muluungu kwa nduwo yaachwe aanyambirirya nkajeenga mwariryo

wa nyuumba ja mijeengi mumanyi ^ari na tooti. Haaha muuntu wiingi yoojeenga mweeri ya uwo mwaariyo. Maa kaa, muuntu ura ^yoojeenga mweeri yaachwe yoosaakwa alaange neeja ^yeene yoojeenga. 11 Sa kusiina muuntu wiingi ^ari vika mwaariyo wiingi wowoosi tuku, maa kaa, ura ^waviikwa vii, nowo ni Yeesu Kirisitu. 12 Muuntu ifaanaa ajeenge mweeri ya mwaariyo uwo kwa sahāabu, chuuma cha mpfa, mawye ya iyoombe ikuulu, miti au baa na masaambi. 13 Kwa vyovyoo si vira, murimo waachwe kooneka uri ni jooli ^uri kiweeriwi, siku Kirisitu ^ari lamurira mirimo yoosi. Sa siku iyo ya ulamu, mirimo yoosi yereniwa iri na mooto, mooto yeren'ya uri murimo wa kira muuntu. 14 Kooni kira ^cheene ura muuntu ajeenga kiri chaala, uwo muuntu hokera ari kunāālo. 15 Kooni murimo waachwe wafiire, kuva ari ariire mukube, maa kaa, yeeye lamuririwa ari ja muuntu ura ^ahóngiire kufya mooto. 16 Eri, si mumányire tuku nyuunyuni ni Kaaya Njija ya Muluungu na Mutima wa Muluungu ifikalaa isii yaanyu tuku wuu? 17 Kooni muuntu asāambwiire Kaaya Njija ya Muluungu, Muluungu mumala ari imalo uwo muuntu, sa Kaaya Njija ya Muluungu ni njija na noo nyuunyuni. 18 Kiikooveri tuku! Kooni muuntu umwi kuri nyuunyuni yookiyyona atiite tooti ya ihi weeru, yoosaakwa ave muhoho sa ave muuntu ^ari na tooti ya Muluungu. (aiōn g165) 19 Abweeeye jeyyo, sa tooti ya weeru ihi, ni ukóokoyo mbere ya Muluungu. Ja ^yeene Masāare ^Yari Mpeho yaandikwa, "Muluungu avakwāataa vara ^vari na tooti ukwāata wāavo." 20 Kei yasea, "Ijūva amányire miiririkano ya muuntu ^ari na tooti ni kiintu ^kisiina." 21 Sa jeyyo, kari wifvaa kipeembe so tuuba muuntu tuku. Sa suusu voosi Muluungu ataviika kuvaambirirya nyuunyuni, 22 ive ni niini Paúli, au Apóolo, au Kéefa. Kei avahera viintu vyoosi kuvaambirirya nyuunyuni, ive ni weeru, au nkaasu, au inkwya, viintu vyoosi ^viriko haaha na ^viri kuva. Viintu ivyo vyoosi ni vyaanyu. 23 Nyuunyuni muri va Kirisitu, na Kirisitu ni wa Muluungu.

4 Jeyyo, vaantu vatulaange suusu ja vatumami va Kirisitu, na vaantu ^taheewa fuumbo ya Muluungu tukiivariyale. 2 Haaha muuntu ura ^aheewa murimo, yoosaakwa ave mutumami wo kiilaangiwa. 3 Maa kaa, kari niini ni kiintu kiduudi munumunu kooni nalāmuriirwe ni

nyuunyuni au ni mulamuli yoyoosi wa vaantu. Baa niini mweenevyo si ndiri kwiilamurira ^yeene natumamire uhu murimo tuku. 4 Mutima jeyyo, iki si choolaira mwiikalo waani wawálwaa ni wa uwoloki tuku. Yeesu Mweenevyoosi noo ^aandamuriraa niini. 5 Sa jeyyo, kari mundoolamurira muuntu na mpiindi ^jikaari si jinafika tuku. Rindiri furu Mweenevyoosi ahinduke. Yeeye, kunukula ari yara masāare yoosi ^meene yaviswa kilwiiryii, na vika ari miiririkano ya mitimii ya vaantu kiweeriwi. Mpiindi ijo, kira muuntu hokera ari daumbi ira ^yasaakwa apate, daumbi fuma kwa Muluungu. 6 Vanaviitu, niini nasimire lusimo ulu lwaani na Apóolo, sa mudahe kwiikiindya fuma kuri suusu na mutaange mpiri ihi, "Kari mulóokereryaa kira ^chaandikwa tuku." Aho, si mari kwiivaira kipeembe muuntu umwi na mumuchwe mati wiingi tuku. 7 Sa ni ani ^akubweeeya weewe wiisimirire na viingi? Kira kiintu ^muri nocho, mwaheewa ni Muluungu. Kooni mwaheewa vii, che choobweeeya wiivae kipeembe ja si waheewa? 8 Haaha nyuunyuni mookiisea mwiikinkimire! Mookiyyona mwasungatire! Mookiyyona mwaviire vatemi na suusu va che kei. Kikomi, ngaari mwaava vatemi na suusu tave vatemi hamwi na nyuunyuni. 9 ^Yeene nookona, Muluungu ataviika suusu vatumi tave vaantu vo kiimikirirya kamwi. Taava ja vaantu ^valāmuriirwe kuulawa. Atubweeeya tave kiintu cho laanga kwa weeru, mbere ya iyiiimbi ra vaantu na mirimu. 10 Suusu ni vakoókoyo sa Kirisitu, maa kaa nyuunyuni ati moosea mwatiite tooti ko kundikaniwa na Kirisitu! Suusu turi teketeke, maa kaa, nyuunyuni muri na ngururu! Suusu toochwiiwa mati, maa kaa nyuunyuni ati moonyemiwa! 11 Furu mpiindi ihi, suusu turi na njala na takálukirwe, tookiivikira masambala, tookoondomereriwa, na tusiina nyuumba. 12 Toomanyika kutumama mirimo kwa mikono yiiswi. Vaantu ^vari tujuma, suusu tavatálaryaa. Vaantu ^vari tuturikirya, suusu tayimiriirya. 13 Vaantu vootulongowererya, na suusu tookuuyirya vyabooha. Haaha suusu tookoonekana ni waavu wa weeru na kwa kira muuntu suusu ni kosu. 14 Si nookaandika viintu ivi sa nivakwaatye soni tuku, maa kaa, noosaaka nivalume kutu nyuunyuni vaana vaana vaani ^naveenda. 15 Baa kooni muri kuva na vakiindya masāare ya

Yéesu mayana ikimi, mwatiite taáta umwi vii wa mitima yaanyu. Niini ni taáta waanyu ko kundikaniwa na Kirisitu Yéesu kwa njira yo varetera Masáare Maaja. **16** Ni kuvakalaamy niise, muuntuubirirye. **17** Sa jeyyo, namutú mire Timotéeo na kwaanyu. Yeeye ni mwaana waani ^namweenda na wo kiilaangiwa sa kura kukundikaniwa kwiitu na Mweenevyoosi. Yeeye vakumbusikya ari ^vyeeene niikalaa ja mupooji wa Kirisitu Yéesu, na ^vyeeene kwiikala uko kudóman'yaa na ukiindya waani, kwa kira mpuka ya vaantu ^vamura Kirisitu. **18** Kuri nyuunyu, vamwaari vamwi vaanyu ^vookiivaa kipeembe, ja si ndiri kuuja kei na kwaanyu. **19** Maa kaa, kooni Mweenevyoosi avyeéndire, kuuja ndiri na kwaanyu chaangu. ^Kuuja ndiri sa ji nteere ^vyeeene vooluusa avo vaantu ^viivaa vipeembe na ji ntaange ni ngururu che ^vatiite. **20** Sa Utemi wa Muluungu si kiintu cho luusika vii tuku, maa kaa, ni nteendo ^joónekiwa ni ngururu ja Muluungu. **21** Ni che moosaaka? Nuuje na nkome yo vachuunda, baku nuje na kweenda na uholi wa mutima?

5 Ni kikomi nawiiriirwe kwatiite vaantu vahanguti kari nyuunyu. Uhanguti uwo ni wo hwaalarya maatuku vii, walookya baa wa vaantu si ^vamamányire Muluungu, na muuntu andookiikala na muki wa taáta waavo. **2** Ati mumwaari mookiivaa vipeembe kiri vyookoona usungu mitimii! Uwo ^ari na musoolo ^uri jeyyo, yoosaakwa akerwe fuma kari nyuunyu. **3** Baa neembe si ndiri na nyuunyu kimuviri, ni na nyuunyu ^ndiri kimutima. Naani nahúmwiiire luusa irya kwa muuntu uhu ^atamama isáare iri, ja ngaari naari uko. **4** Haaha ^muri lumana, kwa irina ra Yéesu Mweenevyoosi, kuva ndiri hamwi na nyuunyu kimutima, na laviro lwa Yéesu Mweenevyoosi veera luri aho. **5** Aho, mumukwaatyé uhu muuntu kwa Irimu sa muviri waachwe umalwe, na mutima waachwe umuririwe siku yo hinduka Yéesu Mweenevyoosi. **6** Kwiivaa kipeembe kwaanyu, si kwabooha tuku. Si mumányire usasi kiduudi vii wúkyaa itoonge roosi ra muchu tuku wuu? **7** Seyyi uwo usasi wa kali noo kusea, museyyi uwo muuntu muvi kari nyuunyu, sa kubweeyya jeyyo, noo kuseyya usasi wa kali. Aho, kuva muri vaantu vafya ja itoonge ifya ^risiina usasi. Na jeyyo, noo ^vyeeene mwahumula kuva, sa Muluungu amutoola

Kirisitu ave Mpóryo ya Muundi ^iri mpeho sa Paásika. **8** Haaha tubweeyye Ngovi ya Paásika, si na mukáate ^uri na usasi tuku, noo kusea mukáate ^uri na kuviiha na uvi tuku. Maa kaa, tubweeyye Paásika na mukáate ^usiina usasi, noo kusea kwa mutima mweeru na kimáari. **9** Barúwii yaani, navaandikira mureke kundoosaangirira na vahanguti. **10** Si naluusikira vaantu va ihi weeru vara ^vari vahanguti, si ^viikinkimaa, ^vakwáataa vaantu matu na vara ^viinamiraa vidabalaíyo tuku. Sa kubweeyya jeyyo ngaari mwasaakwa mwiisunke kari ihi weeru. **11** Maa kaa, kiintu ^navaandikira, ni mureke kusaangirira na vaantu vara ^vaséaa vamura Yéesu na kunu ni vahanguti, si viikinkimaa, viinamiraa vidabalaíyo, vatákiraa vaantu, vareevi na vakwáataa vaantu matu. Kei, kari baa muríjaa na muuntu ja uwo tuku. **12** Sa si murimo waani kivalamurira vaantu si ^vamura Yéesu tuku. Nyuunyu mwasaakwa mvalamurire vaantu ^vari kari mpuka ya ^vamura Yéesu. **13** Muluungu valamurira ari vara si ^vamura Yéesu. Ja ^vyeeene Masáare ^Yari Mpeho yasea, "Museyyi muuntu muvi fuma kari nyuunyu."

6 Kooni umwi waanyu ari na sáare na umwi wa vaantu ^vamura Yéesu, sa che yoodoma na kwa valamuli va vaantu si ^vamura máa Muluungu? Yeeye yoosaakwa atwaale sáare jaachwe akalamurirwe ni vaantu va Muluungu! **2** Si mumányire vaantu va Muluungu noo vakalamurire weeru tuku wuu? Nyuunyu noo ^mukalamurire weeru, ha de jooli moosiindwa lamula fisáare fyaanyu ifi fiduudiduudi vii? **3** Mwamányire, luu lamurira turi baa mirimu wuu? Ha de jooli moosiindwa sáare nduudi ja kira siiku? **4** Kooni muri na sáare jaanyu nduudi ja ijo, sa che moojitwaala na kwa valamuli vara si ^vari va mpuka ya vaantu ^vamura Yéesu? **5** Naluusire jeyyo, sa moone soni. Eri, kusiina umwi waanyu ^ari na tooti jo lamula sáare jaanyu nyuunyu muri nduu tuku wuu? **6** Kiri vyoova jeyyo, mwaaniitu umwi yoomutwaala mwiiwaachwe na balásii ya vaantu si ^vamura máa Yéesu. **7** Kikomi, viintu mookiitwaala na balásii ni koonekya mwiise kikomi mwasindirwe. Sa che moosiita bweeyiriwa uvi? Sa che moosiita kwaatwa matu? **8** Maa kaa, nyuunyu veenevyo mookiibweeyirya uvi na mookiikwaata matu,

ivi ^moovibweezya kwa nduu yaanyu! 9 Si mumányire vara si ^vari vawoloki si vari hokera Utemi wa Muluungu tuku wuu? Kari mukóoverwaa tuku! Vahanguti, vaantu ^viínamiraa vidabalaíyo, vaantu ^vayéendaa na vaki va vaantu, vaantu valume ^valáálwaa, vaantu valume ^valáalaa vaantu valume, 10 víívi, vaantu si ^viikínkimaa, vareevi, vaantu ^vatúkiraa, vaantu ^vakwáataa vaantu matu, avo voosi si vari hokera Utemi wa Muluungu tuku. 11 Kikomi siku ^jilóokire, vamwi mujáa mwiikala ja jei. Maa kaa, haaha kwa irina ra Mweenevyoosi Yéesu Kirisitu na kwa Mutima wa Muluungu wiitu, mooyyiwa, mukatalariwa na mukavalwa muri vawoloki. 12 Vamwi vaanyu vaséaa, “Kusiina kiintu ^kiri mwiiko tuku.” Maa kaa, si kira kiintu kiri na kunáálo tuku. Kei mwaséaa, “Kusiina kiintu ^kiri mwiiko tuku.” Maa kaa, si nooruma mbe mutúmwa wa kiintu chochoosi tuku. 13 Vamwi vaanyu vaséaa, “Índa ni ya chóorya na chóorya ni cha índa.” Maa kaa, Muluungu vivalandula ari vyoosi. Muviri si sa uhanguiti tuku, maa kaa, ni sa Yéesu Mweenevyoosi na Mweenevyoosi ni sa mviri. 14 Jeyyo Muluungu tufufula ari suusu kwa ngururu jaachwe, ja ^vyeene amufufula Mweenevyoosi. 15 Eri, si mumányire miviri yaanyu ni viintu vya mviri wa Kirisitu tuku wuu? Eri, ifaanaa nkatoola kiintu cha mviri wa Kirisitu, maa nikikundikan’ye na mviri wa muhéngeeti wuu? Aka tuku! 16 Eri, si mumányire ura ^yoohanguta na muhéngeeti ni lumaniwa iise ave mviri umwi ne tuku wuu? Masáare ^Yari Mpeho yasea, “Novo vaviri kuva vari mviri umwi.” 17 Maa kaa, muuntu ura ^alumaniwa na Yéesu Mweenevyoosi, ni mutima umwi ne ^ari. 18 Nehi uhanguiti! Ni kimáári nyuuny mwaséaa, “Uvi woosi wiingi watúmamwaa weerwii ya mviri,” maa kaa, niini ni kuvasea niise, muuntu ^yoohanguta ni tumama iise avi mviri waachwe mweenevyo. 19 Kikomi, mwamányire miviri yaanyu ni Kaaya Njija ya Mutima Muja kuuntu ^íikalaa. Mutima ^uri kwaanyu mwahokera fuma kwa Muluungu. Miviri iyo si yaanyu tuku, maa kaa, ni máari ya Muluungu. 20 Nyuuny mwanunuulwa kwa iyoombe ikulu. Sa jeyyo, mumubweeyiye nkongojima Muluungu kwa miviri yaanyu.

7 Haaha varyiula ndiri yara masáare ^mwaanyandikira. Ni vyabooha kwa muuntu

mulume areke musaasya muuntu muki. 2 Maa kaa, sa kuyerwa kwa uhanguiti, kira muuntu mulume ave na muki waachwe, na kira muuntu muki yoosaakwa ave na mulume waachwe. 3 Mulume yoosaakwa amukinkimye muki waachwe, na muki yoosaakwa amukinkimye mulume waachwe. 4 Muviri wa muki si uri waachwe vii tuku, maa kaa, ni wa mulume waachwe. Viivyo kwa mulume, mviri waachwe si waachwe vii tuku, maa kaa, ni wa muki waachwe. 5 Kari mwiisóvyaa tuku, maa kaa, kooni mwiirúmiire kwiirekya kwa mpiindi kiduudi, sa mwiiviike kari kumuloomba Muluungu, aho, mwiihindukire sa Irimu risiindwe kuvayera na musiindwe kwiiyimirira. 6 Iki ^noovawyiira cho kiirekya, ni miiririkano yaani, si ulairiri tuku. 7 Nasáakaa ngaari vaantu valume voosi vave ja niini. Maa kaa, kira muuntu atiite wuuya waachwe ^aheewa ni Muluungu, umwi atiite wuuya uhu na wiingi atiite wuuya ura. 8 Kwa vara si ^vanaloolwa, si ^vanaloola na valala, ni vyabooha ngaari vachaale ja niini viintu ^ndiri. 9 Maa kaa, kooni si vari daha kwiiyimirira, valoole au valoolwe, sa ni vyoolo kuloola kulookya kulungurira ni uláku. 10 Maa kaa, kwa vara ^viiloola, ni kuvaheera niise ulairiri uhu, si niini tuku, maa kaa, Yéesu Mweenevyoosi. Muki kari amusiitaa mulume waachwe tuku. 11 Maa kaa, kooni amurékire, yoosaakwa achaale baa loolwa tuku. Kooni si jeyyo, yoosaakwa alumaniwa na mulume waachwe. 12 Na kwa viingi ni jei noosea, ni niini nooluusa si Yéesu Mweenevyoosi tuku. Kooni mwaaniitu mulume atiite muuntu muki si ^amuruma Yéesu, na uwo muuntu muki arúmire kwiikalan’ya ne, kari uwo mulume amusiite tuku. 13 Na kooni muuntu muki ^amuruma Yéesu atiite mulume si ^anamuruma Yéesu, na uwo muuntu mulume arúmire kwiikalan’ya ne, kari uwo muuntu muki amusiite tuku. 14 Sa uwo muuntu mulume si ^anamuruma Yéesu, atalariwa ni uwo muuntu muki ^amuruma Yéesu. Na uwo muuntu muki si ^anamuruma Yéesu atalariwa ni uwo muuntu mulume ^amuruma Yéesu. Kooni si jeyyo, vaana vaavo ngaari vaava na njeo. Maa kaa, viintu viri haaha ni vaaja. 15 Maa kaa, ura si ^amuruma Yéesu kooni amusiitire, reka amusiite. Muuntu ura ^amuruma Yéesu kwa muuntu ^ari jeyyo, miiro ya ilóola si iri muchuunga tuku. Sa Muluungu

atwaanirira twiikale mwiikalo muuja. 16 Weewe muki si uri taanga tuku, ifanaa mulume waako amurume Yéesu sa kuruma kwaako. Na weewe mulume si uri taanga tuku, ifanaa muki waako amurume Yéesu sa kuruma kwaako. 17 Kira muuntu iikale ja ^vyeene Yéesu Mweenevyoosi amwiimirya neeja, kei achaaale ja ^vyeene ajáa mpiindi Mulungu ^akamwaanirire. Uhu ni ulairiri waani kwa mpuka joosi ja vaantu ^vamuruma Yéesu. 18 Kooni muuntu aanirirwa na kuu ajáa ahumula twaalwa kibawii, kari iibweeyye ja si anatwaalwa na kibawii tuku. Kooni muuntu aanirirwa kati ^ajáa akaari twaalwa na kibawii, kari atwaalwe na kibawii sa uko kwaanirirwa tuku. 19 Kutwaalwa na kibawii au kudiira twaalwa na kibawii si kiintu tuku. Maa kaa, kiintu cho kwaatya ni ndairiri ja Mulungu. 20 Kira muuntu achaaale ja ^vyeene ajáa kati Mulungu ^amwaaniriraa. 21 Kooni Mulungu akwaanirira kati ^ujáa mutámwa kari uko kava mutámwa kukujuuwe tuku. Maa kaa, kooni kari na njira yo bweeyya uve húuru, bweeyya jeyyo. 22 Sa muuntu ura ^aanirirwa ni Mweenevyoosi ari mutámwa, uwo ni muuntu húuru kwa Yéesu Mweenevyoosi. Na ura ^aanirirwa ni Mweenevyoosi ari húuru, uwo ni mutámwa kwa Kirisitu. 23 Nyuunyu mwanunuulwa kwa iyoombe ikulu. Kari mubweeyyiwe vatámwa va vaantu tuku. 24 Vanaviitu, kira muuntu achaaale mbere ja Mulungu ja ^vyeene ajáa kati ^aanirirwaa. 25 Haaha kwa vanjalu, niini nsiina ulairiri fuma kwa Mweenevyoosi tuku. Maa kaa, kuvawyiira ndiri miiririkano yaani niini ^naava wo kiilaangiwa, kwa riiso ra wuuja ra Mweenevyoosi. 26 Sa uhu uturikiri ^tookuyona, ni vyabooha muuntu kuchaala ja ^vyeene ari. 27 Kooni waloola, musiita muki waako tuku. Kooni si uloolwa, saakira muki tuku. 28 Maa kaa, kooni ulóorire si abwéeyiirye uvi tuku. Na kooni munjalu alóorirwe si abwéeyiirye uvi tuku. Maa kaa, vara ^vari kiiloola lumana vari na uturikiri wa weeru. Niini ni kuvaluma niise kutu sa mudiire lumana na ayo. 29 Vanaviitu ni kuvawyiira niise, mpiindi ^tuchihire nojo, ni nkufi. Sa jeyyo, vara ^vari na vaki kari vandookiiririkana vaki vii tuku. 30 Vara ^voorira, vave ja si ^voorira. Vara ^vari na cheeru, vave ja si ^vari na cheeru. Vara ^voowula, vave ja vira viintu ^voowula si vyaavo. 31 Na vara ^voomanyika na viintu vya weeru, vave ja si ^voomanyika sa viintu ivyo. Sa weeru

ihii ja ^vyeene tookiyyona, ni looka yiise. 32 Noosaaka kari mundookoofa tuku. Muuntu mulume ura si ^aloola, amányikaa na murimo wa Mweenevyoosi ja ^vyeene ari mweerya mutima Mweenevyoosi. 33 Maa kaa, muuntu mulume ^aloola, amányikaa na viintu vya weeru ja ^vyeene ari mweerya mutima muki waachwe, 34 sa miryungu yaachwe yiigava. Maa kaa, muuntu muki munjalu au si ^analoolwa, amányikaa kari mirimo ya Mweenevyoosi sa ave muja muvirii na mutimii. Maa kaa, muuntu muki ^aloolwa, iiririkanaa viintu vya weeru, ja ^vyeene ari mweerya mutima mulume waachwe. 35 Ni luusa niise jei, sa kunáalo yaanyu na si noovavikira viintu ^viri bweeyya mwiikunguvale tuku. Noosaaka mwiikale kwa njira yabooha ko kiitoola kikomi kwa murimo wa Mweenevyoosi. 36 Kooni muuntu yookoona ni kumuhonerya iise munjalu ^amutumira, na uwo munjalu aándire firira mitungulu na yookoona ni vyaangu aloole, uwo amuloole ja ^vyeene yoosaaka, sa si yooobweeyya kiintu kivi tuku, varekerwe viiloolo. 37 Na kooni uwo muuntu mulume alámwire mutimii waachwe si yoomuloola uwo munjalu tuku, bila yo doomereriwa na daha ari kwiimirira mpiima yaachwe, na achaaale munjalu, uwo ni bweeyya iise ^vyabooha. 38 Jeyyo, ura ^yoomuloola munjalu ^amutumira, bweeyya iise ^vyabooha. Na ura si ^yoomuloola, bweeyya iise ^vyabooha kamwi. 39 Muuntu muki ura ^aloolwa, akandikwa ni mulume waachwe mpiindi joosi mulume ari mooyo. Maa kaa, mulume ^ari wulala, uwo iijanjaala kuloolwa ni wiingi. Kei, uwo mulume ^ari muloola ni mpaka ave ^amuruma Yéesu. 40 Kwa miryungu yaani, nookoona uwo mulala kava ari na cheeru kooni si alóorirwe. Kwa aya yoosi ^navawyiiriire, ni miryungu yaani, na nookoona nalóngwiirwe ni Mutima wa Mulungu.

8 Haaha variyula ndiri kwa iki kiintu muurya cha ntambiko ^jitwiirwe kwa vidabalafo. Kikomi, namányire viintu muséa, “Suusu voosi tatiite umanyi.” Maa kaa, umanyi wabwéeyyaa vaantu viivae kipeembe, na kwiiyenda kwaámbirirya viiviswi vafafe. 2 Muuntu yoyoosi ^iibwéeyyaa amányire kiintu, uwo kikomi si amányire ja ^vyeene asaakwa ataange tuku. 3 Maa kaa, muuntu ura ^amweenda Mulungu, amányirwe ni Mulungu. 4 Sa jeyyo, vyóorya vira ^vyatoolwa ntambiko kwa

vidabalaíyo, tamányire vidabalaíyo si kiintu chochoosi tuku aha weerwii, na Muluungu ni umwi vii. 5 Baa neembe kuri na viintu ^viséwaa ni miluungu uko kurumwii, au aha weerwii, au baa neembe kuri na miluungu ^iri foo na veeneevyo ^vari foo, 6 maa kaa, kuri suusu kwatiite Muluungu umwi vii. Yeeye noo Taáta ^umba viintu vyoosi na suusu tumwaari sa yeeye. Kei amwaari Mweeneevyo umwi vii, YéesuKirisitu, yeeye kwa njira yaachwe viintu vyoosi vyumbwa, na sa yeeye suusu tumwaari. 7 Maa kaa, si kira muuntu ari na uhu umanyi tuku. Vaantu vami vijuvira kwiiririkana vidabalaíyo ni vya kimáári, sa jeyyo, ^vari kurya chóorya ^chatoolwa ntambiko kwa vidabalaíyo, voónaa ja vínamiire miluungu kikomi na mitima yaavo si idáhaa kwiisiman'ya mavi na maaja vyabooha, voónaa vavíire na njeo. 8 Maa kaa, chóorya si kitubwéeyaa tave heehi na Muluungu tuku. Mwiikalo wiitu na Muluungu si wabooha au waviiha kooni taríire au si taríire chóorya tuku. 9 Maa kaa, mlaange neeja sa uhu uhúuru waanyu udiire kuva kiintu cho vabweeyya viivaanyu, vara kuruma kwaavo ^kuri teketeke, viikunguvale. 10 Sa kooni muuntu ^ari na mitima ^ari teketeke si udáhaa kwiisiman'ya mavi na maaja vyabooha, akwiine weewe mumanyi woorya kaayii ya kidabalaíyo, si ari kooni na vyabooha kwa yeeye kurya chóorya ^chatoolwa ntambiko kwa vidabalaíyo tuku wuu? 11 Jeyyo, mutwaala uri ni inalwii mwaanaanyu ura kuruma kwaachwe ^kuri teketeke, ^mweene Kirisitu amukwyiira, sa umanyi waako. 12 Kooni ubwéeyiirye jeyyo, tamikya uri mitima ^ari teketeke wa mwaanaanyu ura si ^udáhaa kwiisiman'ya mavi na maaja vyabooha. Na ko bweeyya jeyyo, weewe kuva uri amatumamiire Kirisitu uri. 13 Sa jeyyo, kooni kiintu ^noorya choobweeyya mwaaniitu iikunguvale, ikyo chóorya si ndiri kirya kei vii kaa tuku, sa ndiire kumubweeyya mwaaniitu iikunguvale. (aiōn g165)

9 Eri, niini si ndiri húuru tuku wuu? Eri, niini si ndiri mutumwi tuku wuu? Eri, niini si namoona Yéesu Mweenevyoosi wiitu tuku wuu? Na nyuunyu si mwafuma kuri murimo waani kwa Mweenevyoosi tuku wuu? 2 Baa neembe vaantu viingi si vookuunduma ndiri mutumwi, kikomi, namányire nyuunyu kuunduma mwiise ndiri mutumwi. Sa nyuunyu ni mutooso wa

utumi waani wa Mweenevyoosi. 3 Vaantu vara ^vookuundamurira si ndiri mutumwi tuku, jei noo ^vyeeene noovasea. 4 Eri, niini Paúli na Barinába si vyatéire turye no nywa fuma kwa vaantu ^vamuruma Yéesu tuku wuu? 5 Vatumwi viingi baa ja vaanaavo na Yéesu Mweenevyoosi na Kéefa, noo kusea Peéteru, vayeendan'yáa na vaki vaavo kati ^vookera njira, suusu naasu si vyatéire tuyeendan'ye na vaki viiswi ^vamuruma Yéesu tuku wuu? 6 Eri, ni niini na Barinába vii noo si tasaakwa kwaambiririwa viintu toosaaka mpiindi ^turi murimwii wuu? 7 Ni mulwi nkoondo arikwi ^atámányaa na nkoondwii ko kiirihira mpía jaachwe mweeneevyo? Ni murimi arikwi ^aháandaa iwunda ra misabíibu na si aríjaa sabíibu jaachwe? Ni murísi arikwi si ^anywíjaa masusú ya nchúwo jaachwe? 8 Eri, ni luusa niise masáare aya ja kiri muuntu vii wuu? Miiro noyo si yaluusa jeyyo tuku wuu? 9 Miiro ya Músa yaluusa jei, “Kari wiichúungaa ng'oombe mulomo tuku, kati ^yoovaa viryo luuwii.” Eri, aha Muluungu ni yookiiririkana ng'oombe vii wuu? 10 Eri, Muluungu si aluusa aya sa suusu tuku wuu? Kikomi, aluusa sa suusu, sa muuntu ^ari rima na wiingi akavaa viryo, voosi viiláangyaa kurya kira ^kichwíirwe. 11 Suusu tahaanda mbeyu ja mitimii kuri nyuunyu, haaha ni vyaviiha suusu kuchwa viintu vya weeru fuma kwaanyu wuu? 12 Kooni vaantu viingi vahókeraa nyambirirya ^jivatéire fuma kwaanyu, suusu si tasaakwa tuhokere kulookya avo tuku wuu? Baa neembe ni jeyyo, suusu si tunadaayya kira ^tasaakwa kubweeyiirwa ni nyuunyu tuku, maa kaa, tayimirirya masáare yoosi sa tudiire kuva kiintu ^kiri vabweeyya vaantu vadiire ruma Masáare Maaja ya Kirisitu. 13 Eri, si mwamányire tuku vaantu vara ^vatúmamaa Kaayii Njija ya Ijáva, vatúryaa chóorya chaavo muumo tuku wuu? Kei mwamányire vara ^vatúmamaa masabáahwii, vatúryaa mugavo waavo fuma mpóryo ^jitwíirwe. 14 Viivyo, Mweenevyoosi alairirya vara ^voovariyula Masáare Maaja, vaturye chóorya chaavo fuma murimwii waavo wo variyula Masáare Maaja. 15 Maa kaa, niini si ninaloomba baa kamudu tuku ivyo viintu nasaakwa mundookumbweeyirya. Baa kei, si nookaandika aya sa mbweeyiriwe ayo tuku. Kikomi, kwaani ni vyoolo nkweye, kulookya muuntu kuunseyyirya kwiivaa kwaani kipeembe ^kweene mbwéeyaa so variyula Masáare Maaja baa mariho tuku. 16 Kooni noovariyula Masáare

Maaja ikyo si kiintu cho kiivaira kipeembe tuku, sa ikyo, noo kiintu ^nalaiririwa mbweeyye. Na ni mpolai kuri niini kooni si noovariyula Masáare Maaja! 17 Ngaari nootumama uhu murimo sa kweenda kwaani, ngaari niilángyaa mariho. Maa kaa, haaha noosaakwa ntumame murimo uhu, sa Muluungu aampeera murimo uhu kwa kweenda kwaachwe. 18 Haaha mariho yaani ni yarikiwi? Mariho yaani ni kuvariyula Masáare Maaja baa kurihwa tuku, bila daayya vira ^vyeene nkuungu jaruma mpeewe ko variyula Masáare Maaja. 19 Sa baa neembe ndiri húuru, si ndiri mutámwa wa muuntu yoyoosi tuku, nookiitoola ja mutámwa wa vaantu voosi, sa nivaambirirye vaantu ^vari foo vamura Kirisitu. 20 Kwa Vayahúudi nijáa naava ja Muiyahúudi, sa nivaambirirye vamura Kirisitu. Kwa vara ^vari isi ya Miuro nijáa naava ja vara ^vari isi ya Miuro, baa neembe si nijáa isi ya Miuro. Nabweeyya jeyyo, sa nyaambirirye vara ^vatúubaa Miuro vamura Kirisitu. 21 Kwa vara ^vasiina miuro, noo kusea si ^vari Vayahúudi, nijáa naava ja voovo, baa neembe si ndiri mutámwa wa Miuro ya Muluungu, maa kaa, isi ya Miuro ya Kirisitu. Nabweeyya jeyyo, sa nivaambirirye avo ^vasiina miuro vamura Kirisitu. 22 Mpiindi ^nijáa na vara ^vari teketeke kuri kuruma, nijáa naava ja ndiri teketeke sa nivaambirirye vamura Kirisitu. Nabweeyya kira kiintu ^kidáhikaa sa nivabweeyye vamwi va vaantu voosi, vamura Kirisitu. 23 Niini nabwéeyya ayo yoosi, sa Masáare Maaja, sa hamwi na viingi nturye ntálarya jaachwe. 24 Kikomi mwamányire vara ^viíchiya ni foo vari, maa kaa, ni umwi vii noo ^ahéewaa itáaji. Haaha mundookiichia munumunu sa muturye itáaji. 25 Vaantu ^viíchiya, viijúvirya miviri yaavo kwa wiiuviri ^wafafa maatuku vii sa vaturye itáaji. Maa kaa, matáaji ayo ni ya mpiindi vii. Maa kaa, suusu toobweeyya jei sa tupate matáaji si ^vari saambuka kwa siku ^jisiina uhero. 26 Jeyyo, niini si niíchiya ja muuntu ^yookiichia baa kiintu cho kiichiyira tuku, na kei si ndiri ja muuntu ^afwéitaa nguúmi jaachwe kavaa mpeho tuku. 27 Niini nookuuturikirya maviri waani sa nookuutumama, sa ^ndiri humula kuvavariyirira Masáare Maaja viingi, kari ji nsiitwe mbere ya Muluungu tuku.

10 Vanaviitu, noosaaka mutaange neeja vala baaba wiitu ni isi ya rira ichu vajáa, na voosi valooka, ^vari nkaasu na katikati ya mayiya. 2 Voosi ^vakabatisiwe isi ya rira ichu na ayo mayiya, vaava vapooji wa Músa. 3 Voosi vajáa vaarya chóorya kikira ^chafuma kurumwii. 4 Na voosi vajáa vaanywa maaji yayara ya Muluungu ^ajáa avaheera kwa njira ya muujíisa. Voovo vajáa vaanywa maaji ya mwaalaliwye ura wa mutima ^wavatuubáa, na uwo mwaalaliwye ni Kirisitu ayenda'yáa novo. 5 Maa kaa, ^vari foo vaavo, Muluungu si eeriwa mutima ni voovo tuku. Sa jeyyo vaakwya na miviri yaavo ikeenera kira haantu uko isi ya ibalángwii. 6 Haaha masáare aya yafumira sa yave isimwi kuri suusu, naasu tureke kumerirya mati mavi ja ^vyeene vala baaba wiitu vabweeyya. 7 Kari tundookiina miri vidabalaíyo tuku, ja ^vyeene vamwi va vala baaba wiitu vatumama. Ja ^vyeene Masáare ^Yari Mpeho yalúusa, "Vaantu vajáa viikala, vakarya na vakanywa, aho, vakaanda kwiisava." 8 Tureke uhanguiti ja ^vyeene vamwi va vala baaba wiitu vajáa, iki chabweeyya vaantu mayana makumi yaviri na yatatu vakwye kwa siku imwi. 9 Baa kei, kari tundoomuyera Kirisitu ja ^vyeene vala baaba wiitu vamwi vabweeyya tuku, voovo vakomwa ni njoka, vakakwya. 10 Kari mung'úulaa ja vamwi vaavo viintu ^vang'úulaa tuku, avo vajáa vamaalwa ni murimu muuwa wa inkwya. 11 Masáare aya yafumira kuri voovo sa yave isimwi kuri suusu, na ayo masáare yaandikwa sa yatulame kutu suusu ^tookikala mpiindi iji jo kiimikirirya. (aiñ g165) 12 Jeyyo, kooni wookiyona wiimire ukabokerya, laanga neeja kari ji uwyire uvii tuku. 13 Kuyerwa kokoosi ^kweene kwavapáata nyuunyú, ni kura ^kwavapáata vaantu vii. Ne Muluungu ni wo kiilaangiwa, si ari rekera muyerwe kulookererya luviro lwaanyu tuku. Maa kaa, mpiindi ^muyérirwe, Muluungu vaheera ari ngururu jo yimirirya mufirire nkaasu. 14 Vanaviitu naveenda. Ikeryi fuma kwiinamira vidabalaíyo! 15 Ni lúusika niise na nyuunyú ja vaantu ^muri na tooti, yeren'yi veeneevyo aya ^noovawiyira. 16 Eri, mpiindi ^toonywa ndavo ya chóorya cha Mweenevyoosi so mudumba Muluungu, si toova kiintu kimwi kuri sakami ya Kirisitu tuku wuu? Na ^turi bendula mukáate wa chóorya cha Mweenevyoosi, si toova kiintu kimwi na maviri wa Kirisitu tuku wuu? 17 Baa neembe turi foo, voosi taríjaa mukumbata

umwi wa mukáate, iki choónekyaa tūri muviri umwi. 18 Iririkani vaantu va Isiraeeli, eri, vara ^varijaa mpóryo, si noo vatámaman'yaa masabáahwii tuku wuu? 19 Ni che nooluusa? Chóorya ^chatoowa ntambiko kwa vidabalaíyo ni kiintu cha kikomi wuu? Au ikyo kidabalaíyo ni kiintu kamwi wuu? 20 Aka tuku! Maa kaa, mpóryo ^jitwírwe ni vaantu si ^vamumányire Muluungu, ni na kwa mirimu mivi ^jitoolwaa na si kwa Muluungu tuku. Na niini si noosaaka mündootámaman'ya na mirimu mivi baa kiduudi vii tuku. 21 Si muri kunywa nduvo ya chóorya cha Yéesu Mweenevyoosi kei munywe nduvo ya mirimu mivi tuku. Si muri kurya chóorya cha Mweenevyoosi na chóorya cha mirimu mivi tuku. 22 Eri, ni saaka tiise tiinule usungu wa Mweenevyoosi wuu? Eri, tatiite ngururu kamulookya Mweenevyoosi? 23 Vamwi vaanyu vaséaa, "Kusiina kiintu ^kiri mwiiko tuku." Baa neembe ni jeyyo si vyoosi viri na kunáálo tuku. Kei mwaséaa, "Kusiina kiintu ^kiri mwiiko tuku." Baa neembe ni jeyyo, si kira kiintu ^kiri na nyambirirya yo fafa kuruma kwa vaantu tuku. 24 Muuntu kari abweeeye yara ^yari na kunáálo kari yeeye vii tuku, maa kaa, abweeeye yara ^yari na kunáálo kwa mwiwaachwe. 25 Mündoorya nyama yoyoosi ^iváwaa iyoombe isóokwii baa kuurya kuurya tuku, sa mitima yaanyu idiire twaalwa na kiloongii. 26 Masáare ^Yari Mpeho yaluusa, "Weeru ni ya Ijva na kira kiintu ^kiri weerwii ni chaachwe." 27 Kooni utéengiwe noo rya chóorya kaayii kwa muuntu si ^amuruma Yéesu na ukaruma kutamany, irya kira kiintu ^ari kuheera baa kuurya kuurya tuku. Bweeeya jeyyo, sa mitima yaanyu ^yiísiman'yaa mavi na maaja, idiire twaalwa na kiloongii. 28 Maa kaa, muuntu kooni akuséire, "Chóorya iki chatoowa mpóryo kwa vidabalaíyo," kurya tuku. Bweeeya jeyyo tuku, sa muuntu uwo ^akuwýíiriire na sa mutima wiísiman'yaa mavi na maaja. 29 Aha ni luusa niise mutima wa muuntu uwo na si mutima waako tuku. Sa che kusaawula kwaani kari lamurirwa ni mutima wa muuntu wiingi kwiísiman'ya mavi na maaja? 30 Kooni noomudumba Muluungu sa chóorya, sa che noolamurirwa sa ikyo chóorya ^nahámwiire mudumba Muluungu? 31 Haaha reeru, chochoosi ^mootumama, ive ni kunywa au kurya, mündoobweeeya so mubweeeyirya Muluungu nkongojima. 32 Kari mündoova

kiintu cho vakunguvarya vaantu tuku, ive ni Vayahúudi, vaantu si ^vari Vayahúudi au mpuka ya vaantu ^vamuruma Muluungu tuku. 33 Niini nayéaa kuveerya mitima vaantu voosi kwa njira joosi. Si nsáakaa viintu ^vyaampéeraa kunáálo niimweene vii tuku, maa kaa, ^vari foo vapate kunáálo, sa jeyyo valamuririwe.

11 Ntuubiriryi niini, ja ^vyeeene niini noomutuubirirya Kirisitu. 2 Navadúumbiriraa sa viintu muunkámbukiraa kwa kira njira, na kei mwakwáatyaa ukiindya ura ^navaheera. 3 Maa kaa, noosaaka mutaange, mutwe, noo kusea mukáálu wa vaantu valume voosi, ni Kirisitu, na mutwe wa muuntu muki ni mulume waachwe, na Muluungu ni mutwe wa Kirisitu. 4 Muuntu mulume ura ^ari muloomba Muluungu au ^ari luusa uláli na mutwe wa Muluungu kunu akúnikiriire mutwe waachwe, uwo achwíjaa mati mutwe waachwe noo kusea Kirisitu. 5 Maa kaa, muuntu muki ura ^amulombáa Muluungu au alúusaa uláli na mutwe baa kunikirira mutwe waachwe tuku, uwo amuchwíjaa mati mulume waachwe, sa kubweeeya jeyyo ni ja kapunyula ipuunyuu. 6 Muuntu muki ura si ^akúnikiriraa mutwe waachwe, ni vyaangu apunyule njwiiri jaachwe. Maa kaa, ni soni kwa muuntu muki kapunyula njwiiri jaachwe, sa jeyyo ni viija akúnikiriire mutwe waachwe. 7 Muuntu mulume si asaakwa akúnikiriire mutwe waachwe tuku, sa yeeye ni buuwo ya Muluungu, na kei, oónekyaa nkongojima ya Muluungu. Maa kaa, muuntu muki oónekyaa nkongojima fuma kwa muuntu mulume. 8 Sa muuntu mulume si umbwa fuma kwa muuntu muki tuku, maa kaa, muuntu muki umbwa fuma kwa muuntu mulume. 9 Kei, muuntu mulume si umbwa sa muuntu muki tuku, maa kaa, muuntu muki umbwa sa muuntu mulume. 10 Sa jeyyo, na sa mirimu miija, muuntu muki asaakwa akúnikiriire mutwe waachwe koonekya wiimiriri ^uri mweeri yaachwe. 11 Maa kaa, kwa kukundikaniwa na Yéesu Mweenevyoosi, muuntu muki amwiiláangyaa muuntu mulume na muuntu mulume amwiiláangyaa muuntu muki. 12 Sa ja viintu muuntu muki wa ncholo umbwa fuma kwa muuntu mulume, kira muuntu mulume wiingi afúmaa kwa muuntu muki. Maa kaa, kira kiintu chafúmaa kwa Muluungu. 13 Haaha yeren'yi veeneevyo, eri, ni vyabooha

muuntu muki kumuloomba Muluungu mbere ja vaantu baa kunikirira mutwe waachwe tuku wuu? 14 Amwi baa wuumbo woonekyaa muuntu mulume kuva na njwiiri ndihi ni soni kwaachwe mweenevyo! 15 Eri, njwiiri ndihi si nkongojima ya muuntu muki tuku wuu? Yeeye aheewa njwiiri ndihi sa jimukunikirire. 16 Maa kaa, kooni muuntu yoosaaka kiiruta ndihi sa iri, uwo ataange suusu na mpuka ja vaantu vamura Muluungu tusiina nkuungu jiingi tuku. 17 Haaha uhu ulairiri ^noosaaka nivaheere, si ndiri vaduumbirira tuku, sa mpiindi ^mookiijiinga, si mootumama yara ^yari na kunáalo tuku, maa kaa, yara ^yoooreeta mukube. 18 Cha ncholo, muri lumana ja mpuka ya vaantu vamura Yéesu, mookiigavagava. Kwa ayo ^meene nateera, yamwi yaavo naruma ni ya kikomi. 19 Eri, kikomi, kwiigava ni mpaka kufumire kuri nyuuny, sa vara ^varumwa ni Muluungu vooneke kiweerwii wuu? 20 Mpiindi ^moolumana, si moolumana sa kikomi murye chóorya cha Mweenevyoosi tuku. 21 Sa mpiindi jo rya, kira muuntu aánda kiiriira chóorya chaachwe baa kiiwoojera tuku. Iki chabwéeyaa vamwi vahinduke na njala, na viingi vareeve. 22 Ihi ni soni! Musiina nyumba kuuntu ^muri kiikala sa murye no nywa tuku wuu? Sa che moochwa mati mpuka ya vaantu vamura Muluungu? Na sa che moovachwa mati vara ^vasiina kiintu? Che ndiri vasea nyuuny? Nivaduumbirire wuu? Aka tuku! Kwa iri si ndiri vaduumbirira tuku. 23 Sa niini nahokera masáare aya fuma kwa Mweenevyoosi na navaheera nyuuny. Uchiku ura de Mweenevyoosi Yéesu ji avarindukwe, ajáa atoola mukáate, 24 ^akamuduambe Muluungu, akuubendulabendula, akasea, “Uhu ni maviri waani ^wootoolwa sa nyuuny. Bweeyi jei sa nkumbukira yaani.” 25 Viivyo ^vakahumule kurya, akatoola nduvo akasea, “Nduvo ihi ni muháko mufya wa Muluungu, ^wookiimikiririwa ni sakami yaani. Bweeyi jei, kira ^muri kunywa so kunkumbukira.” 26 Sa mpiindi ^moorya mukáate uhu na ^moonywa diváai ya nduvo ihi, ni kwaarya mwiise inkwya ya Yéesu Mweenevyoosi, furu ^ari hinduka. 27 Muuntu yoyoosi ^aríjaa mukáate uwo, au ^anywijaa nduvo iyo ^vyeeene si vyasaakwa, uwo kuva ari abwéeyiirye uvi mweeri ya maviri na sakami ya Mweenevyoosi. 28 Iki noo ^chooreka, woosaakwa wiieren’ye mweenevyo ta, de

urwe mukáate na unywe nduvo iyo. 29 Sa muuntu ^ari kurya mukáate no nywa iyo nduvo baa taanga maviri wa Mweenevyoosi tuku, uwo yookiicheera irya ra Muluungu mweeri yaachwe. 30 Iki noo ^chooreka ^vari foo vaanyu miviri yaavo yoochichikira, vamwi valwiri na viingi vake vaakwya. 31 Maa kaa, ngaari toochukuruma mitima yiitu, ngaari si toolamurirwa ni Muluungu jei tuku. 32 Maa kaa, ^tari lamurirwa ni Yéesu Mweenevyoosi, ni kutawolola iise mwiikalo wiitu, sa tadiire heewa irya ja vaantu si ^vamura yeeye. 33 Sa jeyyo, vanaviitu kati ^moolumana kurya chóorya cha Mweenevyoosi hamwi, moosaakwa mündookiwoojera. 34 Kooni muuntu ari na njala, yoosaakwa arye kaayii kwaachwe, sa ^muri lumana hamwi mudiire heewa irya. Naani ^ndiri kuja, vavariyurira ndiri masáare yara yiingi.

12 Haaha vanaviitu variyula ndiri iki kiintu ^muurya cha wuuya fuma kwa Mutima Muija sa noosaaka mutaange neeja. 2 Mwamányire mpiindi ^mujáa si munamutaanga Muluungu, mwakooverwaa na mwalongoolwaa kwiinamira vidabalaiyo, vyoovyo si viri mooyo tuku, baa kei visiina laviro lo luusika tuku. 3 Jeyyo, noosaaka mutaange, kusiina muuntu ^alóngoolwaa ni Mutima wa Muluungu ari daha sea, “Yéesu ajumwe” tuku, na kei, kusiina muuntu ^ari daha sea, “Yéesu ni Mweenevyoosi,” mpaka ave alóngwiirwe ni Mutima Muija. 4 Haaha kwatiite wuuya ^wiisimiresimire, maa kaa, Mutima wa Muluungu ni u’ura. 5 Kei kwatiite mirimo ^yiisimiresimire yo mutumamira Mweenevyoosi, maa kaa, Mweenevyoosi ni yeeye u’ura umwi. 6 Kei kwatiite mirimo ^iri foo, maa kaa, ^atóolaa laviro lo tumama mirimo iyo kuri suusu voosi ni yeeye u’ura Muluungu. 7 Kira muuntu ^amuruma Yéesu, ahéewaa uvariuyuli wa Mutima Muija, sa vaantu voosi vapate kunáalo. 8 Uwo Mutima Muija, amuhéeraa muuntu umwi laviro lo luusika na tooti na viingi isáare ra umanyi, na Mutima ni yeeye wuuwo. 9 Kei Mutima wuuwo, amubwéeyaa muuntu ave na kumuruma Yéesu kukuuu na viingi ave na wuuya wo horya valwiri. 10 Yeeye amuhéeraa muuntu wiingi laviro lo bweeyya myuujíisa, wiingi laviro lo laala na mutwe, na wiingi laviro lo kiisiman’ya isáare ^rafúmire

kwa mirimu mivi au kwa Mutima Muija, na wiingi luviro lo lusika ndusika ng'eni, na wiingi luviro lo varyula ijo ndusika. **11** Aya yoosi, yabwéyyiwa ni wuwo Mutima Muija umwi, yeeye amuhéeraa kira muuntu ja ^vyeene yoosaaka. **12** Muviri wa muuntu watiite viintu ^viri foo, na baa neembe ivyo viintu ^viri foo, ni maviri umwi, viivyo noo ^vyeene viri kwa maviri wa Kirisitu. **13** Sa suusu tave Yayahúudi au vaantu si ^vari Yayahúudi, vatúmwa au vaantu ^vari húuru, suusu voosi tabatisiwa kwa Mutima umwi na tahokera Mutima umwi sa tave maviri umwi. **14** Muviri si wuumbwa na kiintu kimwi vii tuku, maa kaa, viintu ^viri foo. **15** Kooni ijeo raséire, "Niini si ndiri haantu ha maviri tuku, sa niini si ndiri iyaanja tuku," eri, ijeo si riri chaala ni haantu ha maviri tuku wuu? **16** Na kooni kutu kwaséire, "Niini si ndiri haantu ha maviri tuku, sa niini si ndiri riiso tuku," eri, kutu si kuri chaala ni haantu ha maviri tuku wuu? **17** Ngaari maviri woosi ni riiso, jooli uri teera? Ngaari maviri woosi ni kutu, jooli uri tayya? **18** Haaha Muluungu aviviika viintu vya maviri, na kira kiintu cha maviri akiviika haantu haachwe, ja ^vyeene asaaka. **19** Ngaari maviri woosi waava kiintu kimudu, ngaari si kwaava na maviri wowoosi tuku. **20** Kikomi, kwatiite viintu ^viri foo vya maviri, maa kaa, ni maviri umwi. **21** Riiso si ifanaa ruusee mukono, "Si nookusaaka tuku!" Baa kei mutwe si ifanaa uyasee majeo, "Si noovasaaka nyuuny tuku!" **22** Kei viintu vya maviri vira ^vyoónekanaa visiina ngururu, noo visáakwaa munumunu. **23** Viintu vira ^vyoónekanaa visiina nyemi, noo tavihéeraa nyemi nkulu. Na viintu viiswi vira ^vyooturetera soni, ivyo noo tuvilaangaa neejaneeja, **24** na vira viintu ^vyabooha ^vyoónekaa kwa vaantu si tavilaangaa neeja tuku. Jeyyo, Muluungu alaman'ya viintu vya maviri na aviiheera nyemi vira viintu ^visiina nyemi kulookya. **25** Sa jeyyo, kudíire kava na kwiigava, maa kaa, viintu vyoosi viiyambirirye. **26** Kiintu kimwi kooni chatámikire, vyoosi vikatamika hamwi nocho. Kooni kiintu kimwi chatúriirye nyemi, vyoosi vikavyeenda hamwi nocho. **27** Haaha nyuuny ni maviri wa Kirisitu, kira umwi waanyu ni haantu ha maviri uwo. **28** Kuri mpuka ya vaantu ^vamuruma Yéesu, Muluungu avika ta vatumwi, maa de valáli na mutwe, vakiindya, vaantu ^vabwéyyaa myuujíisa, vaantu ^vari na

wuuya wo horya valwíiri, vaantu ^vaámbiriryya viivaavo, vaantu ^vari na wuuya wo longoola, na vaantu ^vari na wuuya wo lusika ndusika ^jiisimiresimire. **29** Eri, vaantu voosi ni vatumwi wuu? Voosi ni valáli na mutwe wuu? Vaantu voosi ni vakiindya wuu? Eri, vaantu voosi vabwéyyaa myuujíisa wuu? **30** Eri, voosi vatiite wuuya wo horya valwíiri wuu? Eri, vaantu voosi valúsikaa ndusika ng'eni wuu? Eri, vaantu voosi vaváryulaa ndusika wuu? **31** Haaha noosaaka mave na mpiima yo turya wuuya mukulu. Naani haaha kuvonekya ndiri njira njija kulookya joosi.

13 Baa ndusike ndusika ja vaantu na ja mirimu muija, kooni si neenda vaantu, niini ni ja isóso ra idébe ituhu, au idandulu ituhu. **2** Kei kooni ndiri na wuuya wo laala na mutwe, na kooni ndiri na umanyi wo taanga fuumbo ya miryungu yoosi na ndiri na umanyi woosi, kei kooni ndiri na kuruma kukulu ko saamy njuulu, kooni si neenda vaantu, niini si kiintu tuku. **3** Kei kooni natwíire máari jaani kavaheera vakiva, kei kooni natwíire maviri waani ufye mootwii ja mpóryo, kooni si neenda vaantu, si ndiri turya kunáalo yoyoosi tuku. **4** Kweenda kwayimiriryya, na kwatiite mbavariri. Kweenda kusiina kivina tuku, si kwiivaa kipeembe tuku na kusiina ukudamu tuku. **5** Kweenda kwabwéyyaa muuntu ave matu, si kwabwéyyaa muuntu iiririkane sa masáare yaachwe vii tuku, si kwabwéyyaa muuntu akalale chaangu vii tuku, na si kwabwéyyaa muuntu aviike avi mutimii tuku. **6** Kweenda si kweenda kusova uwoloki tuku, maa kaa, kweenda kweenda kimaari. **7** Kweenda kwayimiriryya yoosi, kwarúmaa yoosi, kwiiláangyya yoosi na kweenda kwachuunga mutima kuri yoosi. **8** Kweenda si kusíraa vii kaa tuku. Maa kaa, kulaala na mutwe, kulúsika ndusika ng'eni, na umanyi vyatiite kuhherererya. **9** Sa umanyi wiiswi ni mudúúdi vii, kei kulaala kwiiswi na mutwe ni kudúúdi vii. **10** Maa kaa, kukiimikirirya ^kuri kuuja, yara si ^yakiimana seeka yari. **11** Mpiindi ^nijáa musinga, nalúsikáa kisinga, niirikanáa kimusinga na nijáa namányire viintu kisinga. Haaha ndiri muuntu mukulu, yara ya kisinga nayareka. **12** ^Vyeene tookoona haaha, ni ja kooni kiintu kióowii ^kiri na nkungu, siku ^jookuua kooni turi kira kiintu miiso kwa miiso. Haaha namányire kiduudi vii, siku ^jookuua

kuva ndiri na kutaanga ^kwakiimana, ja ^vyeeene Muluungu aantaanga niini. 13 Haaha viintu ivi vitatu si viri sira tuku, kuruma, kwiilaangya na kweenda. Maa kaa, kikuulu cha ivi vitatu ni kweenda.

14 Kwiyenda nyuunyu kwa nyuunyu kive noo kiintu kikulukuulu. Kei mumanike kuturya wuuya wa Mutima Muija na hasa wuuya wo laala na mutwe. 2 Sa muuntu ^aluuusikaa nduusika ng'eni, si aluuusikaa na vaantu tuku, maa kaa, yeeye amuloombaa Muluungu, sa kusiina muuntu ^ari taanga ^cheene yooluusa tuku. Yeeye avijaa yooluusika fuumbo kwa luviro lwa Mutima. 3 Maa kaa, ura ^mweene alaalaa na mutwe, aluusaa isaaare fuma kwa Muluungu, avajéengaa vaantu, avahéeraa mitima na avatúuryaa mitima. 4 Muuntu ura ^aluuusikaa nduusika ng'eni, iijéengaa yeemweene, maa kaa, ura ^alaalaa na mutwe, ajéengaa mpuka ya vaantu ^vamura Yeesu. 5 Niini noosaaka nyuunyu voosi mündooluusika nduusika ng'eni, na kulookya ivyo, noosaaka mündooluusa masáare fuma kwa Muluungu ko laala na mutwe. Sa murimo wo luusa masáare fuma kwa Muluungu ni mukuulu kulookya kuluuusika nduusika ng'eni, kooni si jeyyo, kave na muuntu wo varyula ayo masáare sa mpuka ya vaantu ^vamura Yeesu vajeengwe. 6 Haaha vanaviitu kooni nuújire na kwaanyu na nduusike nduusika ng'eni, kunáálo che muri turya? Maa kaa, kooni naréetire varyuli fuma kwa Muluungu, au umanyi au uláli na mutwe au ukiindya, ivyo vaheera viri kunáálo. 7 Jeyyo, noo ^vyeeene viri kwa saama ja chiimbo jira ^jisiina nkaasu, baa ja firimbi, na kinúubi. Kooni si vyaváirwe kutuuba mwiitubiriro wa chiimbo, jooli kira ^chookiimbwa kiri taangwa? 8 Baa ja kooni irimu raririre, na muriro waachwe si wootaangikana, ni ani ^ari kwiima neeja sa nkoondo? 9 Viivyo, baa nyuunyu, ani ari taanga ^cheene mooluusa kooni mwaluuusikire nduusika ifya? Kikomi, kira ^cheene mwiindooluusa, looka cheende na mpeho. 10 Kwatiite nduusika ^jiri foo aha weerwii, na kusiina nduusika ^isiina varyuli waachwe tuku. 11 Maa kaa, kooni si nootaanga kira ^yooluusa ura muuntu, uwo ^yooluusa ni muyeni kwaani na niini ni muyeni kwaachwe. 12 Ni viivyo viri kari nyuunyu. Sa viintu ^moosaaka munumunu kuva na wuuya wa Mutima Muija, manyiki na mitima yaanyu

kuturya wuuya ura ^wiindoojeenga mpuka ya vaantu ^vamura Yeesu. 13 Jeyyo, muuntu ura ^yooluusika nduusika ng'eni, yoosaakwa amuloombe Muluungu, sa amuheere luviro lo varyula kira ^yooluusa. 14 Kooni nooloomba kwa nduusika ng'eni, mutima waani noo wooloomba, maa kaa, muryuungu waani si wooturya kunáálo tuku. 15 Haaha che de ndiri bweeyya? Loomba ndiri na mutima waani de kei noombe na muryuungu waani. Kiimba ndiri na mutima waani, de kei niimbe na muryuungu waani. 16 Kooni woomuduumba Muluungu mutimii waako vii, ^uri humula duumba jooli vaantu vari sea, "Kikomi," na kunu si vootaanga kira ^cheene wooluusa? 17 Baa kooni kumuduumba kwaako kwabooha, muuntu wiingi si ari turya kunáálo tuku. 18 Noomuduumba Muluungu sa niini naluuusikaa nduusika ng'eni kulookya nyuunyu voosi. 19 Maa kaa, ni vyabooha nduusike masáare yasaano ^yari taangwa, sa nivakiindye mpuka ya vaantu ^vamura Yeesu, kulookya kuluuusika masáare mayana ikimi ya nduusika ng'eni ^ng'eeene vaantu si vari taanga. 20 Vanaviitu reki kwiiririkana ja vasinga. Miiririkano yaanyu, ive ja ya vaantu vakuulu, maa kaa, kutumama uvi muve ja vaana vaduudi. 21 Vyaandikwa Miirwii, Ijuva aluusa, "Luusika ndiri na vaantu vaani ko tweera vaantu va kuli, vaantu valuuusikaa nduusika ng'eni, baa jeyyo, si vari kuanteerera tuku." 22 Haaha kooni mwiile, kuluuusika nduusika ng'eni ni ishára ya Muluungu kwa vaantu si ^vamura, na si sa vaantu ^vamura tuku. Maa kaa, uláli na mutwe si sa vaantu si ^vamura tuku, maa kaa, sa vaantu ^vamura. 23 Sa jeyyo, kooni mpuka voosi ya vaantu ^vamura Yeesu valúmiine na voosi valuuusike na nduusika ng'eni, na aho viingire vaantu si ^vamányire au vayeni si ^vamura Yeesu, eri, si vari sea nyuunyu muri vasari tuku wuu? 24 Maa kaa, muuntu si ^amányire au si ^amura Yeesu, kooni ingiire maa ashaane vaantu voosi vooluusa uláli na mutwe, uwo muuntu taanga ari yeeye atiite uvi, na lamurirwa ari ni voosi. 25 Kimbiso cha mutima waachwe viikwa kiri kiweerwii, ne chwaama ari na mwiinamira ari Muluungu yoosea, "Kikomi, Muluungu ni hamwi ari na nyuunyu." 26 Vanaviitu che ndiri luusa? ^Muri lumana hamwi kumwiinamira Muluungu, umwi ari na lwimbo, wiingi ari na ukiindya, wiingi ari na wiivariyuli fuma kwa

Muluungu, wiingi aluusike nduusika ng'eni, wiingi ari na kutamanula. Aya yoosi yoosaakwa yandootumamwa sa kujeenga mpuka ya vaantu vumuruma Yeesu. 27 Kooni muuntu yoyoosi aluusikire kwa nduusika ng'eni, aho, valuusike vaantu vaviri au vatatu na si kulookya jeyyo tuku, na vandooluusika ko kiiheera, na kuve na muuntu wo tamanula kira vooluusa. 28 Maa kaa, kooni kusiina muuntu wo tamanula, uwo muuntu yooluusika nduusika ng'eni akirinye sawu aho mwiijingwii wa mpuka ya vaantu vumuruma Yeesu, aluusike na kimoyomooyo yeeye na Muluungu. 29 Valaali na mutwe vaviri au vatatu valuusike, na viingi vayaanirirye ayo vooluusa. 30 Kooni wiingi ura ifikyire ahliwe wiivariyuli fuma kwa Muluungu, ura yooluusa ulaali na mutwe akirinye. 31 Aho, vaantu voosi vandooluusa ulaali na mutwe ko kiitubirira na vaantu voosi viikiindy na vaheewe mitima. 32 Sa wuuya wo laala na mutwe, wimirirwaa ni ura yooluusa uwo ulaali na mutwe. 33 Muluungu si wa ntiribuka tuku, maa kaa, ni wa mwiikalo muja. Ja vyeene viri kuri mpuka ya vaantu voosi vumuruma Yeesu, 34 mpiindi muri lumana ja mpuka ya vaantu vumuruma Yeesu, vaantu vaki vakirinye. Sa voovo si varekerwa vandooluusika tuku. Voovo vasaakwa viivike isi ja vyeene Miiro yaluusa. 35 Na kooni muuntu muki yoosaaka uurye kiintu chochoosi, akuurye mulume waachwe kaayii, sa ni soni muuntu muki kuluusika mbere ya mpuka ya vaantu vumuruma Yeesu. 36 Isaaire ra Muluungu si raandira kwaanyu tuku, baa kei, si ruja na kwaanyu vii tuku! 37 Kooni muuntu yoyoosi kuri nyuuny yookoona yeeye ni mulali na mutwe au atiite wuuya wa mutimii, ataange ayo noovaandikira ni ulairiri fuma kwa Yeesu Mweenevyoosi. 38 Na muuntu si yooyateera aya, uwo muteereri tuku. 39 Haaha vanaviitu mave na mpiima yo luusa ulali na mutwe na kari mumiikaan'ya muuntu kuluusika nduusika ng'eni tuku. 40 Maa kaa, kira kiintu kitumamwe vyabooha na kwa mwiitubiriro.

15 Haaha vanaviitu noosaaka nivakumbusiky Masaaire Maaja meene navavariyurira, mukayaruma na kuri ayo mookiima neeja. 2 Kooni mookwaaty Masaaire Maaja ayo meene navavariyurira, aho, turya mwiise ulamuriri. Maa kaa, kooni si mookwaaty, kuruma kwaanyu kusiina kunalo tuku. 3 Sa

niini navakiindya ukiindya mukuulu mweene nahokera, ja vyeene Masaaire Yari Mpeho yaluusa, Kirisitu aakwa sa Muluungu aseee viiitu wasirire. 4 Kei, akataahwa, na siku ya katatu akafufulwa ja vyeene vyaandikwa Masaaire Yari Mpeho. 5 Yeeye amufumira Keefa, na kei akavafumira vatumwi vaachwe ikimi na vaviri. 6 Kei, avafumira vaaniitu magana yasaano veene vajaa hamwi na vamwi vaavo vamwaari vari mooyo baa haaha, baa neembe vamwi vaavo valongoola. 7 Aho, akamufumira Yaakuupu na kei, akavafumira vatumwi voosi. 8 Na lo kiimikirirya aanfumira niini ndiri ja mwaana avyaalwa mpiindi si jiri jaachwe. 9 Sa niini ndiri muduuduudu kwa vatumwi voosi. Baa si nasaakwa naanirirwe mutumwi tuku, sa naturikirya mpuka ya vaantu vumuruma Muluungu. 10 Maa kaa, kwa nduwo ya Muluungu naava mutumwi. Na iyo nduwo yaachwe kwaani ni kunalo nkuulu, sa kwa iyo nduwo natumama kulookya vatumwi viingi voosi. Si natumama ayo kwa ngururu jaani tuku, maa kaa, sa viintu nduwo ya Muluungu ijaa na niini. 11 Jeyyo, vive ni niini au ive ni viivaani voovariyula, kiintu cho kwaaty, toovariyula isaaire ririra, na kei iro noo mwariruma. 12 Haaha ngwyiiri, suusu tavariyula Kirisitu afufulwa, jooli vamwi vaanyu voosea kusiina kufufuka tuku? 13 Sa kooni kusiina kufufuka, aho, noo kusea baa yeeye Kirisitu si afufulwa tuku. 14 Na kei kooni Kirisitu si afufulwa, kuvariyula kwiiswi kusiina kunalo tuku, na kuruma kwaanyu ni kutuhu. 15 Kulookya ivyo, suusu tookoonekana ja vaantu voona va ulongo va Muluungu. Sa taluusa Muluungu amufufula Kirisitu, kumba si amufufula tuku, kooni vaantu vaakwya si vafufulwaa. 16 Sa kooni vaantu vaakwya si vafufulwaa, baa Kirisitu si afufulwa tuku. 17 Na kei kooni Kirisitu si afufulwa, kuruma kwaanyu ni kiintu kisiina, na mukaari uvii waanyu. 18 Na vaantu vara vaakwya kunu voomuruma Kirisitu, vataahika chalumwi. 19 Kooni kumwiilaangya kwiitu Kirisitu ni sa mwiikalo uhu vii, suusu turi vo koonerwa mbavariri kulookya vaantu voosi aha weerwii. 20 Maa kaa, haaha, kikomi, Kirisitu afufulwa, uhu noo wa ncholo kufufuka kwa vara vaakwya. 21 Sa ja vyeene inkwya yareetwa ni muuntu umwi, baa kufufuka noko kwareetwa ni muuntu umwi. 22 Sa ja vyeene vaantu voosi vakwijaa sa ni va ufumo wa Adamu, viivyo muuntu

yoyoosi ura ^ari wa Kirisitu afáfulwaa akava nkaasu. 23 Maa kaa, kira umwi fufulwa ari kwa mpiindi jaachwe, wa ncholo ^afufulwa ni Kirisitu, aho ^ari hinduka, fufulwa vari vara ^vari vaachwe. 24 Aho, Kirisitu ^ari mala ngururu, laviro na wiimiriri woosi mavi, kukiimikirirya kuja kuri, ne mukwaatya ari Utemi Muluungu Taata. 25 Sa Kirisitu kiimirira ari fuuru Muluungu avasiinde vavi vaachwe na avaviike isi ya majeo yaachwe. 26 Inkwyaa noo mavi wo kiimikirirya ^ari malwa. 27 Sa Masáare ^Yari Mpeho yasea, “Muluungu aviika viintu vyoosi isi ya majeo yaachwe.” Masáare ^yakasee, Muluungu aviika “viintu vyoosi” isi ya Yéesu ni kiweerwii viri, yeeye Muluungu si ari kiiviika isi ya Yéesu tuku, sa yeeye Muluungu noo aviika viintu ivyo isi ya Yéesu. 28 Mpiindi Muluungu Taata ^ari viika viintu vyoosi isi ya wiimiriri wa Mwaana, ne Mwaana kiiviika ari isi ya Muluungu, sa Muluungu iimirire viintu vyoosi vuu. 29 Haaha kooni kusiina kufufulwa, vaantu vara ^voobatisiwa sa vaantu ^vaakwya che vookiilaangya? Kooni vaantu ^vaakwya si vafufukaa tuku, sa che avo vaantu voobatisiwa sa avo ^vaakwya? 30 Na suusu sa che tookiiviika nemwiinemwii kira siiku? 31 Niini nookoona inkwya yaani kira siiku. Kwiidumbirira kwaani sa nyuunyu ko kundikaniwa na Kirisitu Yéesu Mweenevyoosi wiitu, uko noo kookumbweeyya nduuse masáare aya. 32 Kooni nalwijaa na maka ja isaka, noo kusea, vaantu vakari kura Eféeso sa viintu vya kiri untu vii, kunáálo che napata? Kooni vaantu ^vaakwya si vari fufulwa, Suusu tundoorya no nywa, sa lomutóondo kwya turi. 33 Kari mukóoverwaa ni vaantu ^valúsaa jeyyo tuku, “Vijeengi vavi, vasáambulaa wiijuviri muja.” 34 Hooni farimbuki na mureke tamama avi. Sa vaantu vamwi kuri nyuunyu si vamamányire Muluungu tuku. Ni lúusa niise aya sa nivakwaatye soni. 35 Maa kaa, muuntu ifaanaa uurye, “Vaantu jooli vari fufulwa? Ni na mavi uri jooli vari kuva nowo?” 36 Ihi ni miryungu ya kikoókoyo. Kooni uháandire mbeyu, yaméeraa ikakula bila yo koola wuu? 37 Na kira ^muháandaa si uri muti ura ^uri kula tuku, maa kaa, mbeyu vii ya ngáano au ya kira ^wahaanda. 38 Maa kaa, Muluungu iihéeraa ira mbeyu mavi ja ^vyeeene yoosaaka mweenevyo, na kira mbeyu yahéewaa mavi ^wiisimire. 39 Viivyo kwatiite miviri ^yiisimiresimire. Kwatiite miviri

ya vaantu, ya maka ja isaka, ya ndee na ya soompa ^yiisimire. 40 Kei kwatiite miviri ya kurumwii na miviri ya kuri weeru. Nkongojima ya miviri ya kurumwii ni kwa njira yaachwe na ya miviri ya weerwii, ni kwa njira yingi. 41 Nkongojima ya mwaasu ni kwa kivyaaachwe na nkongojima ya mweeri ni kwa kivyaaachwe, na nkongojima ya nyényeeri ni kivyaaachwe na kira nyényeeri yatiite nkongojima ya kivyaaachwe. 42 Jeyyo, noo ^vyeeene viri kava kwa ^vaakwya ^vari fufulwa. Mavi ura ^úsáambukaa taahwa uri, na fufulwa uri ura si ^úsáambukaa vii tuku. 43 Mavi wataáhwa uri na wuumbo wa soni, maa kaa, wafáfulwaa uri na nkongojima. Wataáhwa uri na ufoóndu na wafufukaa uri na ngururu. 44 Mpiindi ^wootaahwa, ni mavi wa kiwuuntu, maa kaa, mpiindi ^woofufulwa ni mavi wa kimutima. Tamányire kwatiite mavi wa kiwuuntu na viivyo kwatiite mavi wa kimutima. 45 Masáare ^Yari Mpeho yaandikwa, “Muuntu wa ncholo Adáamu ajáa aava kiintu ^kiri mooyo,” maa kaa, muuntu wo herererya, noo kusea Kirisitu, yeeye ni Mutima ^uhéeraa vaantu nkaasu. 46 Mavi ^wuja ncholo ni wa kiwuuntu si wa kimutima tuku. Aho, de ukujja mavi wa kimutima. 47 Muuntu wa ncholo afuma weerwii na umbwa na salu, Muuntu wa kaviri afuma kurumwii. 48 Vaantu va aha weerwii vatiite mavi wa salu ja ura wa Adáamu, na vaantu wa kurumwii vatiite mavi ja ura wa Yéesu. 49 Ja ^vyeeene twiifwaana na ura ^umbwa na salu, viivyo kwiifwaana turi na ura muuntu ^afuma kurumwii. 50 Haaha vanaviitu iki noo ^cheene noolúusa, mavi wa nyama na sakami si uri hokera Utemii wa Muluungu tuku, noo kusea, kira ^kisáambukaa si kiri hokera kira si ^kisáambukaa tuku. 51 Teereri nivawiyire fuumbo. Suusu voosi si turi kukwya tuku. Baa neembe ni jeyyo, voosi valandulwa turi. 52 Famira viri koonka, ja kulavya riiso. Sa irimu ro kiimikirirya ^riri fwiirwa, vaantu ^vaakwya fufulwa vari na kuva vari na miviri si ^isáambukaa na suusu valandulwa turi. 53 Sa mavi uhu ^úsáambukaa, ni mpaka avalanduke, uve mavi si ^úsáambukaa, mavi ^ukwíjaa avalanduke uve mavi si ^ukwíjaa. 54 Sa jeyyo, mpiindi mavi ^úsáambukaa uri valandulwa uve si ^úsáambukaa, na uhu ^ukwíjaa uri kiivikira si ^ukwíjaa, aho Masáare ^Yari Mpeho kiimana yari, “Inkwya yamériiwe ni kusiinda.” 55 “Ee inkwya kusiinda kwaako hai kuri? Ngururu

jaako jo reeta usungu hai jiri?" (Hadēs 986) 56 Uvi waréetaa usungu wa inkwya, na uvi watúryaa ngururu jaachwe fuma kuri Miiro. 57 Maa kaa, tumuduumbe Mulungu, yeeye atusiindiraa kwa njira ya Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu! 58 Jeyyo vanaviitu imi neeja. Niini naveenda. Kari mündoowuvwawuva tuku. Kei mutuube kutumama murimo wa Yéesu Mweenevyoosi kunu mootaanga murimo waanyu si wa bweete tuku.

16 Haaha varyiula ndiri kwa iki kiintu ^muurya cha kisaanga ^moobweeoya so vatwaarira vaantu va Mulungu, noosaaka mündookibweeoya ja ^vyeeene navalairiya mpuka ja vaantu ^vamura Yéesu kura isi ya Galatia. 2 Siku ya ncholo ya júma, kira muuntu akere na aviike na ivarwii mpia jimwi ja ^vyeeene Mulungu amutaliirye. Ijo mpia jivikwe sa ^ndiri kuja kusive na visaanga kei. 3 Na ^ndiri kuja, kaandika ndiri barawa jitamanyan'ye na vara vaantu ^mwavaruma na nivatume vatwaale ivyo visaanga vyaanyu na Yerusaleemu. 4 Kooni viri kooneka baa niini noosaakwa tamanyan'ye novo, tamanyan'ya ndiri novo. 5 Kuja ndiri na kwaanyu ^ndiri humula tweerera Makedonia, sa niimiirye neeja kutweera na uko. 6 Ifaanaa niikale na nyuuny kwa mpiindi kiduudi, ifaanaa ikava mpiindi joosi ja mpeho, sa mudahe kunyambirira lyeendwii lwaani na haantu hohoosi ^noosaaka tamanya. 7 Mpiindi ihi si noosaaka valuumbya chaangu vii, maa ndooke tuku. Nookoona kiikala ndiri na nyuuny kwa mpiindi, kooni Yéesu Mweenevyoosi avyeendire. 8 Maa kaa, kiikala ndiri muuji wa Eféeso furu siku ya ngovi ya Pentekoste ilooke. 9 Ni bweeoya niise jeyyo, sa Mulungu aampfire mpiindi njija yo tumama murimo mukulu kuri muuji uhu, baa neembe ni jeyyo, vamwaari vaantu ^vari foo ^vookunkitira. 10 Kooni Timotéo ari kuja na kwaanyu, mumuhokere neeja na kari oofe kiintu chochoosi mpiindi ^ari na nyuuny tuku, sa yeeye atamama murimo wa Mweenevyoosi ja niini. 11 Kari kuve na muuntu wo muchwa mati tuku. Maa kaa, mumwaambire iinuke uko, ari na mwiikalo muja sa ahinduke na kwaani, sa niini noomwoojera ahinduke hamwi na vaaniitu. 12 Haaha masáare ya Apóolo mwaaniitu, namulomba maatuku vii uje na kwaanyu na vaantu viingi ^vamura

Yéesu. Maa kaa, yeeye si yoosaaka kuja haaha tuku. Baa jeyyo kuja ari, ^ari turya nkalo. 13 Laangi neeja. Mwiime neeja kumuruma Yéesu. Mwiiteme. Muve na ngururu. 14 Tumami kira kiintu kwa kweenda kuri mitimii yaanyu. 15 Vanaviitu mwamanyire Sitefáni hamwi na kaaya yaachwe noo vaantu va ncholo kumuruma Yéesu uko isi ya Akáaya, novo viitoola kuvatumamira vaantu va Mulungu. Haaha ni kavaloomba niise vanaviitu, 16 muve matu kwa valongooli ja avo, na kwa vaantu voosi ^vamanyikaa kutumama murimo uhu. 17 Navyeenda vala Sitefáni, Fotunáato na Akáiko ^vakafike, sa voovo vaampfire nyambirira ira ^naasova fuma kwaanyu sa viintu musiina aha. 18 Vabwéeyiirye mitima waani uve na cheeru ja ^vyeeene vabweeoya mitima yaanyu ive na cheeru. Mündookoonekya nyemi kwa vaantu ^vatumama vyabooha jei. 19 Mpuka ja vaantu ^vamura Yéesu kunu Ásia voovaluumbya. Akila na Pisisila, hamwi na vaantu ^vamura Yéesu vara ^valumanaa kaayii kwaavo, vavalúumbiirye mumumunu kwa irina ra Mweenevyoosi. 20 Kei vaaniitu voosi ^vari aha, vavalúumbiirye. Mündookiiluumbya ko kiisundira kuja. 21 Niini Paúli naándikire lumbi iji kwa mukono waani mweenevyo. 22 Muuntu yoyoosi ura si ^amweenda Mweenevyoosi ajumwe. Mweenevyoosi wiitu yeenda! 23 Nduwo ya Yéesu Mweenevyoosi ive na nyuuny. 24 Kweenda kwaani koosi kuve hamwi na nyuuny ^veene mwakundikaniwa na Kirisitu Yéesu. Kikomi.

2 Vakoríinto

1 Barúwa ihi, yafúmire kuri niini Paúli na mwaaniitu Timotéeo. Niini naanirirwa ni Muluungu kwa kusaaka kwaachwe, nive mutumwi wa Kirisitu Yéesu. Ni kuvaandikira tiise nyuunyu vaaniitu mpuka ya vaantu ^mwamuruma Muluungu, ^mari múujii wa Koríinto na vaantu voosi va Muluungu ^vari isi yoosi ya Akáaya. **2** Nduwo na mwiikalo muuja fuma kwa Muluungu Taáta wiitu, na kwa Yéesu Kirisitu Mweeneeyoosi wiitu, jive na nyuunyu. **3** Aduumbwe Muluungu, Taáta wa Mweeneeyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu. Yeeye ni Taáta wo laanga na riiso ra wuuja, kei ni Muluungu wo tutuurya mitima kuri yoosi. **4** Yeeye atutúuryaa mitima kuri uturikiri woosi, sa na suusu tavatuurye mitima viingi ^vari uturikirii ^wiísimiresimire. Tavatuurye mitima, kwa kutuurya mitima ^taheewa ni Muluungu. **5** Sa ja ^vyeeene tooturikira munumunu sa Kirisitu, noo ^vyeeene Muluungu ari tuuba kututuurya mitima, kwa njira ya Kirisitu. **6** Kooni tooturikira, ni turikira tiise sa kutuuriwa kwaanyu mitima na sa ulamuriri waanyu. Na kooni suusu tootuuriwa mitima, ni sa tavatuurye nyuunyu mitima. Jeyyo, daha mari yimirirya uturikiri ^mweene baa suusu tooturikira. **7** Kei kwiilaangya kwiiswi kwaanyu kwakangaala, sa viintu ^mooturikira hamwi na suusu, noo ^vyeeene mootuuriwa mitima hamwi na suusu. **8** Vanaviitu, toosaaka mutaange ^vyeeene taturikira uko Ásia. Uturikiri ^mweene taturya, ujáa watukindairira munumunu, baa kuremeerwa kuyimirirya, tujáa twiisea kwaya turi. **9** Kikomi, mitimii yiiswi toonáa ni ja vaantu ^valámuriirwe kuulawa. Vyaava jeyyo, sa tureke kwiilaangya ngururu jiiswi, kiri vyoova jeyyo, tumwiilaangye Muluungu. Yeeye afúfulaa vaantu ^vaakwya. **10** Yeeye noo atulamurirya mpiindi ^tujáa twaséngeriire kukwya, kei, kutulamurirya ari. Suusu tamwiilángyaa yeeye, na yeeye kutulamurirya ari. **11** Nyuunyu mootwaambirirya ko tuloombera kwa Muluungu. Aho, vaantu ^vari foo muduumba vari Muluungu kwa nduwo yaachwe kuri suusu ^tooturya kwa kuloomba kwa ^vari foo. **12** Haaha suusu tookiduumbirira sa iki, mitima yiiswi si yootatwaala na kiloongii tuku, kiri vyoova jeyyo, yoolaira twiikala aha weerwii na kati

na kati yaanyu kwa uwoloki na kwa mitima myeeru fuma kwa Muluungu. Si tabweeeya jeyyo kwa tooti yiiswi tuku, maa kaa, kwa nduwo ya Muluungu. **13** Sa si toovaandikira kiintu chiingi kulookya iki ^moodaha soma no taanga tuku. Mpiima yaani ni siku yaayo lo taanga mari kikomi ^cheene tooluusa, **14** baa neembe mootanga kiduudi ^cheene tooluusa haaha. Siku Yéesu Mweeneeyoosi ^ari hinduka, kiiduumbirira mari sa suusu ja ^vyeeene suusu turi kiiduumba sa nyuunyu. **15** Na sa viintu nijáa namányire kikomi kutaanga kwaanyu na kwiilaangya kwaanyu, noo ^chooreka nijáa niimya neeja kuja na meenyu ta, sa muturye kunáalo yo toona kaviri. **16** Kei nijáa nalamula tweera na meenyu mpiindi ^nootamanya na Makedonía, na kei mpiindi ^ndiri hinduka fuma Makedonía, aho, muampeere nyambirirya yo tamanya na Yudéea. **17** Eri, ^nkavalandule miryungu yaani yo kuja na meenyu, mukiisea naviire iwalaanga wuu? Baku mukiisea nalamula masáare yaani kwa miryungu ya kiwuuntu vii? Noo ^chooreka noosea, “Hii” na kei nsee “Tuku” wuu? **18** Maa kaa, ja ^vyeeene Muluungu ni wo kiilaangiwa, masáare yiiswi kuri nyuunyu si “Hii” na “Tuku” tuku. **19** Sa Yéesu Kirisitu Mwaana wa Muluungu ^tavavariyurira masáare yaachwe, niini, Siliváano na Timotéeo, si “Hii” na “Tuku” tuku, maa kaa, kuri yeeye siku joosi ni “Hii.” **20** Sa kwiichuunga koosi kwa Muluungu kwa Kirisitu, ni “Hii.” Iki noo ^chooreka ko kundikaniwa na Kirisitu Yéesu toosea “Kikomi,” kwa nkongojima ya Muluungu. **21** Muluungu noo ^atuhéeraa ngururu suusu na nyuunyu sa tudahe kwiima neeja kuri Kirisitu. Yeeye noo ^atuhaka makuta, **22** na noo ^atutala mutooso koonekya turi vaachwe, na aviika mitimii yiitu Mutima Muuja, sa ave cha muhúúnda kwa yara ^atulaha kutuheera. **23** Haaha kiintu ^chabweeya ndiire hinduka na Koríinto, ni sa viintu si nasaakáa kuvajuuwa kulookya, baa Muluungu ni shahídi waani. **24** Niini si noosea suusu tiimiriraa kumuruma kwaanyu Muluungu tuku. Suusu tatámamaa hamwi na nyuunyu sa cheeru chaanyu, sa ni kwa njira yo muruma Muluungu nyuunyu ^mookiima neeja.

2 Sa jeyyo, nalamula mutimii waani ndiire kuja na meenyu, sa ndiire kuvatamikya mitima yaanyu. **2** Kooni niini nabwéeyiirye nyuunyu mwiirye mitima, ani

ari kumbweeyya mbe na cheeru? Kikomi, ni nyuunyu vii naviriirye mitima. 3 Noo chooreka navaandikira ira barúwa sa ndiri kuuja, ndiire kiiriwa mutima ni vaantu vara vasaakwa vaambweeyye mbe na cheeru. Namányire kikomi, kooni niini navyeéndire baa nyuunyu voosi vyeenda muri. 4 Navaandikira ira barúwa kunu naviswiire na niiriirye mutima maatuku. Si nasaakaa nivabweeyye muvisuule tuku, kiintu nasaakaa ni kubweeyya mutaange viintu naveenda munumununu. 5 Haaha kooni muuntu abweeyiirye mwiiwaachwe avisuule, uwo si aantamikiirye niini vii tuku, uwo avatamikiirye baa nyuunyu. Maa kaa, si noosaaka mbe mukari kulookererya tuku. 6 Irya reene aturya fuma kwa vari foo vaanyu, iro ratoosha. 7 Haaha moosaakwa mumusee yasirire, na mumutuurye mutima muuntu uwo sa adiire visuula, maa asove mpiima. 8 Sa jeyyo, noovaloomba moonekye mwamweenda kikomi. 9 Cheene chabweeyya nivaandikire ira barúwa, ni nasaakaa turya kikomi kooni muri matu kwa yara yoosi navakiindya. 10 Kooni nyuunyu mwamuséire muuntu yasirire, baa niini namuséire yasirire. Na rira naséire rasirire, kooni kwaari na rooroosi roosaakwa risire, ni sea niise rasirire mbere ya Kirisitu sa kunáalo yaanyu. 11 Tundoobweeyya jeyyo, sa Irimu riidiire kutusiinda kwa uweere waachwe, sa tamányire uweere waachwe. 12 Haaha nkafike múujii wa Turóo sa kweenerya Masáare Maaja ya Kirisitu, nkashaana Ijáva aanchunguriire muryaango. 13 Maa kaa, kunu mitimii waani nkoololokera sa nashaana Tiito mwaaniitu asanafika tuku. Jeyyo, nkavasea nasúukiirye, maa nkatamanya na isi ya Makedonía. 14 Maa kaa, adumbwe Muluungu, yeeye atulóngoolaa siku joosi twiichumiriire kwa kusiinda kwa Kirisitu. Na yeeye ko tweera suusu yookaarya masáare ya Kirisitu kira haantu ja iríira raboohabooha ro mutaanga. 15 Sa suusu kwa Muluungu ni iríira rabooha ra Kirisitu, rivafikiraa vara voolamuriwa na vara voorimira. 16 Kwa vara voolamuriwa ni iríira rivahéeraa nkaasu. Maa kaa, kwa vara voorimira, ni unyuku waviiha uvaréteraa inkwya. Haaha ni ani adáhaa tumama murimo uwo? Kusiina tuku. 17 Suusu si ja vaantu viingi vari foo vaviika isáare ra Muluungu ja kiintu cho vaa iyoombe tuku. Maa kaa, ko kundikaniwa na Kirisitu, tookaarya isáare ra Muluungu kwa

uwoloki woosi mbere ya Muluungu ja vyeene atutuma.

3 Eri, ni kaanda tiise kwiivaa vipeembe kei wuu? Eri, ni saaka tiise barúwa jaanyu jo tutaangya ja vaantu viingi viintu vayeéndaa na barúwa ja ijo wuu? 2 Nyuunyu noo barúwa yiiswi yaandikwa mitimii yiiswi. Barúwa ihi yamányirwe na yasómwaa ni kira muuntu. 3 Nyuunyu moónekyaa kiweerwii muri barúwa fuma kwa Kirisitu yoónekyaa murimo tatumama kuri nyuunyu. Barúwa iyo, si yaandikwa kwa wíino tuku, kiri vyoova jeyyo, yaandikwa kwa Mutima wa Muluungu. Na yeeye ni nkaasu. Si yaandikwa mawyii yari upwáápwa tuku, maa kaa, yaandikwa mitimii ya vaantu. 4 Iki noo kiintu twiilángyaa kikomi mbere ya Muluungu kwa njira ya Kirisitu. 5 Si tookiisea tumama tiise chochoosi kwa ngururu jiiswi tuku, kiri vyoova jeyyo, ngururu jiiswi ni kwa Muluungu jifúmaa. 6 Yeeye noo atuheera ngururu jo va vatumami va muháko mufya. Muháko uwo si ja Miiro myeene yaandikwa vii tuku, wafuma kwa Mutima Muja. Noo kusea, Miiro yaandikwa yareetaa inkwya, maa kaa, Mutima Muja areetaa nkaasu. 7 Haaha Miiro ya Músa ijáa yaandikwa mawyii yari upwáápwa. Iyo Miiro yareetaa inkwya, ijáa yuuja kwa nkongojima ya Muluungu fúuru Viisiraéli vakasiindwa kumulaanga Músa kishwii, baa neembe ira nkongojima ya kukorera kwaachwe, ijáa ni kwa mpiindi nduudi vii. Kooni murimo wa Miiro iyo wuuja kwa nkongojima ja iyo, 8 eri, murimo wa Mutima Muja si uri kuva wa nkongojima nkuulu kulookya iyo tuku wuu? 9 Kooni murimo uwo uvabweeyyaa vaantu vaheewe irya uri na nkongojima jei, eri, murimo ubweeyyaa vaantu vave vawoloki si uri kuva na nkongojima nkuulu kulookya tuku wuu? 10 Haaha nkongojima ya muháko wa kali si yiifwíne na nkongojima ya muháko mufya tuku, sa nkongojima ya muháko mufya ni nkúúlu munumununu kulookya. 11 Kooni kira charimáa vii kijáa na nkongojima, kira kiri tuuba kuva kimwaari kuva kiri na nkongojima nkuulu kulookya. 12 Sa viintu tatiite uko kwiilaangya, tatiite kwiitema kukuulu. 13 Suusu si tari ja Músa tuku. Yeeye ajáa iitaunikirira kisho chaachwe na kitambála, sa Viisiraéli vadiire kooni viintu kulavalava kwaachwe kwasisíra. 14 Maa kaa, miryungu

yaavo ijáa yachuungwa. **Fuuru** haaha mpiindi ^voosoma vitáabu vya muháko wa kali, vakitirwa kutaanga kimáári ni ikyo kitambála. Ikyo kitambála si kinaseyyiwa tuku, sa chaséyyiwa ko muruma Kirisitu vii. **15** Kimaari fuuru isiku, mpiindi ^voosoma Miiri ya Músa mitima yaavo yakunikirirwa ni kitambála, vandoosiindwa taanga. **16** Maa kaa, muuntu yoyoosi ^amurúmaa Mweenevyoosi, Mweenevyoosi aséyyaa ikyo kitambála. **17** Mweenevyoosi noo Mutima wa Muluungu. Na haantu ^kuri na Mutima wa Muluungu, aho, hatiite kwiiyanjaala. **18** Suusu voosi si twiikunikiriraa kitambála vishwii tuku, toónekyaa nkongojima ya Mweenevyoosi ja kíóo viintu ^choónekyaa buuwo. Mweenevyoosi, yeeye noo Mutima, na yeeye noo ^atuválandulaa twiifwaane ne, tave na nkongojima yaachwe ^yalookya na ^yootuuba lookya.

4 Jeyyo, suusu si tookera mpiima tuku, sa viintu Muluungu kwa kulaanga na riiso ra wuuja kwaachwe atuheera murimo uhu. **2** Suusu, tasiita tumama masáare ya kimbiso na ya soni, si takóoveraa vaantu tuku, baa kei, si tasáangyaa isáare ra Muluungu na uloongo tuku. Kiri vyoova jeyyo, suusu taláúsaa kimáári mbere ja vaantu, sa suusu si tubwéeyaa mitima ya vaantu itwaalwe na kiloongii mbere ya Muluungu tuku. **3** Kooni Masáare Maaja ^tuváriyulaa yiivisa, kava yari yiivisa kwa vara ^voorimira. **4** Irimu ^iri muluungu wa ihi weeru, ravakunikirira miryungu yaavo vara si ^vamurúmaa Yéesu, sa vadiire kuchooni kiweeru cha Masáare Maaja ya nkongojima ya Kirisitu. Yeeye atiite buuwo ya Muluungu. **(aión g165)** **5** Suusu si tookaarya masáare yiiswi tuku, maa kaa, tookaarya Yéesu Kirisitu ni Mweenevyoosi, na suusu turi vatamami vaanyu sa Yéesu. **6** Sa Muluungu asea, “Kiweeru kimurike kilwiirya,” yeeye amúrikaa mitima yiitu, na atubwéeyaa kutaanga kiweeru cha umanyii wa nkongojima yaachwe ^ikóreraa kishwii cha Kirisitu. **7** Suusu ni ja saama ja iroongo vii, taheewa Masáare Maaja saamii iji ja máari ya kikomi ^iri mberii, sa itaangikane ngururu ihi nkuulu yo tumama murimo uwo, si yiiswi tuku, yafúmaa kwa Muluungu. **8** Suusu tariingirirwa ni uturikiri ^wiisimiresimire, maa kaa, si toomalwa tuku. ^Kari foo si tumányire cho tumama tuku, maa kaa, si tookera mpiima tuku. **9** Tooturikira, maa kaa, Muluungu si

yootureka tuku. Toochuriwa isi, maa kaa, si tookwa tuku. **10** Siku joosi tavéreeka inkwya ya Yéesu mivirii yiiswi, sa nkaasu ya Yéesu noyo yiyoonekye mivirii yiiswi. **11** Noo kusea, suusu ^turi nkaasu, mpiindi joosi turi nemwiinemwii ya inkwya sa Yéesu, sa nkaasu ya Yéesu yoonekane kuri miviri yiiswi ^ikwyíjaa. **12** Jeyyo, suusu turi nemwiinemwii ya inkwya, maa kaa, nyuunyu mooturya nkaasu. **13** Masáare ^Yari Mpeho yasea, “Naruma, jeyyo nooluusa.” Suusu naasu kwa kuruma kukura tooluusa, **14** sa tootaanga Muluungu amafufula Mweenevyoosi Yéesu. Yeeye tufufula ari baa suusu hamwi na Yéesu. Yeeye tureeta ari suusu hamwi na nyuunyu mbere yaachwe. **15** Haaha suusu toohokera uturikiri uhu woosi, sa nyuunyu, sa nduwo ya Muluungu ivafikire vaantu ^vari foo na vamadumbe Muluungu munamumu. Jeyyo, Muluungu abweeyiriwe nkongojima baa kulookya. **16** Jeyyo, si tookera mpiima tuku. Baa neembe miviri yiiswi kwa weerwii yoosakahala, maa kaa, isii yiiswi Muluungu yootumba ufa siku joosi. **17** Ni luusa niise jeyyo, sa uturikiri wiiswi waanguha, kei ni wa mpiindi nduudi vii. Uturikiri uwo, wootwiimiryaa neeja nkongojima nkuulu kulookya ya siku ^jisiina uhero. Nkongojima iyo, isiina cho fwaanirirya tuku. **(aiónios g166)** **18** Jeyyo, si taláangaa viintu ^vyoónekanaa tuku, kiri vyoova jeyyo, taláangaa viintu si ^vyoónekanaa. Vira ^vyoónekanaa ni vya mpiindi nduudi vii, maa kaa, vira si ^vyoónekanaa ni vya siku ^jisiina uhero. **(aiónios g166)**

5 Suusu tavimányire vivaanda kuuntu ^twiíkalaa aha weerwii, noo kusea miviri yiitu, kooni yasáambukire, suusu tatiite nyuumba yingi fuma kwa Muluungu noo kusea miviri mifya. Nyuumba ijo ifya, ni ja siku ^jisiina uhero, sa si jajéengwaa kwa mikono ya vaantu tuku. **(aiónios g166)** **2** Kuri ihi weeru toorira kwa usuungu, tatiite mpiima maatuku yo vikirwa ingo ja miviri mifya, noo kusea, kiikalwii chiitu cha kurumwii. **3** Sa turi humula vikirwa miviri iyo mifya, si turi koonekana ni na tahu turi tuku. **4** Mpiindi ^tukaari tookiikala vivaandii vya aha weerwii, toorira kwa usuungu, sa tooremeerwa ni ^yari foo. Si toosea, toosaaka fumiwa miviri uhu ^ukwíjaa tuku. Kiri vyoova jeyyo, toosaaka tuvikirwe kiikalwii chiitu cha kurumwii, sa

muviri uhũ ^ukwĩjaa umeriwe ni muviri si ^ukwĩjaa. 5 Muluungu noo atwiimiryā neeja iyo miviri mifya, atuheera Mutima waachwe, sa ave chamuhũũnda chiitu. 6 Sa jeyyo, siku joosi tatiite kwiilaangya kikomi, kei tamányire, mpiĩndi ^tukaari turi muvirii uhũ, ni kali turi na Ijũva. 7 Kwiikala kwiiswi ni kwa njira ya kuruma na si kwa vira ^vyoónekanaa tũkũ. 8 Kikomi, tatiite kwiilaangya na kei tookoona ni pwee kũreka uhũ muviri, sa tatamanye noo kiikala na Mweenevyoosi. 9 Sa jeyyo, kooni turi muvirii uhũ, au si turi aha, kiĩntu kikuulu ni kumubweeyya Mweenevyoosi ave na cheeru. 10 Suusu voosi kiĩma turi mbere ya ichuumbi ro lamurira ra Kirisitu, sa kira umwi wiitu arihwe kira ^cheene atumama mpiĩndi ^ajaa muvirii waachwe, ive ni maaja au mavi. 11 Haaha tamányire, tasaakwa tundoomunyemya Mweenevyoosi. Jeyyo, toomanyika kuvawiyira vaantu vandomuruma. Muluungu atumányire ^veene turi, na ni kiilaangya niise baa nyuunyu mitima yaanyu si yovatwaala na kiloongii ^veene turi tũkũ. 12 Si toosaaka kwiidũmbirira kei kuri nyuunyu tũkũ, maa kaa, toosaaka kuvaheera nkalo yo kwiidũmbirira sa suusu. Kwa njira iyo, kuva muri na masáare yo vawiyira vara ^viidũmbiriraa mbere ja vaantu, kwa viintu ^vyoónekanaa na si kwa ^viri mitimii tũkũ. 13 Kooni tookoonekana turi vasari, ni jeyyo turi sa Muluungu, na kooni tookoonekana tatiite miryuungu, ni jeyyo turi sa nyuunyu. 14 Kweenda kwa Kirisitu noo kootulongoola suusu, sa taruma muuntu umwi aakwya sa vaantu voosi, sa jeyyo voosi vaakwya. 15 Yeeye aakwya sa vaantu voosi, sa vaantu vareke kiikala sa voovo veeneevyo, maa kaa, viikale sa ura ^aakwya sa voovo na ^afufuka sa voovo. 16 Kwaandira haaha si tooyeren'ya muuntu kiwuuntu tũkũ. Baa neembe hara kali tamuyeren'yaa Kirisitu kiwuuntu, haaha si tamoónaa jeyyo kei tũkũ. 17 Sa muuntu yoyoosi ura ^aava kiĩntu kimwi na Kirisitu, aava wũumbo mufya, ya kali yalooka, laanga, mwiikalo mufya waándire. 18 Aya yoosi yafuma kwa Muluungu, yeeye amutuma Kirisitu atuluman'ye na yeeye. Na suusu atuheera murimo wo valuman'ya vaantu na yeeye. 19 Noo kusea, Muluungu uluman'ya weeru na yeeye mweeneevyo kwa njira ya Kirisitu, baa vala uvi wa vaantu tũkũ. Kei Muluungu atukwaatyā isáare ro lumaniwa na

Muluungu. 20 Haaha suusu tatamwa ni Kirisitu kutumama murimo waachwe, na ko tweera suusu, Muluungu yookiilomboola mulumaniwe ne. Na noo ^chooreka tookiilomboola kwa masáare ya Kirisitu, mulumaniwe na Muluungu. 21 Muluungu amubweeyya Kirisitu yeeye ^asiina uvi, ave uvi sa suusu, sa ^turi kuva kiĩntu kimwi na Kirisitu, tavalwe vawoloki va Muluungu.

6 Haaha sa viintu turi vatumami hamwi na Muluungu, toovakalaamya ijo nduwo tahokera fuma kwa Muluungu kari mukereke jirimire bweete tũkũ. 2 Sa Muluungu asea Masáarii ^Yari Mpeho, "Mpiĩndi yaani ^niiruma, nakuteerera, siku ya ulamuriri, nakwaambirirya." Teera, mpiĩndi ^yaramika noo ihi, isiku, noo siku yo lamuririwa. 3 Si toobweeyya kiĩntu chochoosi ^kiri vabweeyya mwiikunguvale tũkũ, sa murimo wiiswi kari ji uluswe vyaviha tũkũ. 4 Kiri vyoova jeyyo, kwa kira njira, taláiraa suusu turi vatumami va kimáári va Muluungu. Toónekayā ayo, kwa uyimiriryi mukuulu mpiĩndi ja uturikiri, ujuuwiki na ukangaaru. 5 Kei, suusu tavawa, tachuungwa minyololwii, tasekererwa ni mpuka ja vaantu, tatámamaa mirimo ^yafafa, tasóvaa tulo, baa kei, tasóvaa chóorya. 6 Suusu ni vatumami vaaja va Muluungu kwa woloki, umanyi, kutuurya mitima, kuboohya inda kwa njira yo longoolwa ni Mutima Muja na kweenda kwa kimáári. 7 Kei suusu, ni vatumami kwa njira yo variyula isáare ra kimáári. Ayo, tayatámamaa kwa ngururu ja Muluungu. Uvoloki noo mata yiiswi mukonwii wa kulame na wa kumooos. 8 Suusu twiima neeja kunyemiwa na kuchwiiwa mati, kudũmbirirwa na kuluswa vyaviha. Taséwaa turi vakwaata, kumba talúusaa kimáári. 9 Toónekaa ja si tataangikana, kumba tataangikana. Toónekaa ja tookwya, kumba ni nkaasu turi. Taváwaa maatũkũ, maa kaa, si tuúlawa tũkũ. 10 Toónekanaa ja turi na usungu, maa kaa, mpiĩndi joosi turi na cheeru. Toónekanaa turi vakiva, maa kaa, ^vari foo tavaheera usúngaati, toónekanaa tusiina chochoosi tũkũ, maa kaa, tatiite viintu vyoosi. 11 Nyuunyu Vakorínto, talusika na nyuunyu baa visa chochoosi tũkũ, na talusika na nyuunyu kwa kweenda kukuulu. 12 Suusu si tunakitira kweenda kwiiswi kuri nyuunyu tũkũ, maa kaa, nyuunyu mwakitira kweenda kwaanyu kuri suusu. 13 Haaha, ni

luusika niise na nyuunyu ja nooluusika na vaana vaani, mave na kweenda kukuuu kuri suusu, ja ^vyeeene suusu taveenda nyuunyu. **14** Kari musaangyaa muhini na vaantu si ^vamuraama Yeesu tuku. Eri, uwoloki na kuwuna miiri ifaanaa vikava hamwi wuu? Eri, kiweeru na kilwiirya ni kiintu kimwi viri kwa kirikwi? **15** Eri, Kirisitu aviika muhako wowoosi na Irimu wuu? Jooli muuntu ^amuruma Yeesu ari tamanyan'ya na muuntu si ^amuruma? **16** Jooli Kaaya Njija ya Muluungu iri kava hamwi na vidabalaifo? Suusu ni Kaaya Njija ya Muluungu. Kei ari nkaasu! Ja ^vyeeene Muluungu mweeneevyo aluusa, "Kiikalan'ya ndiri novo, na yeendan'ya ndiri novo. Kava ndiri Muluungu waavo, novo kava vari vaantu vaani." **17** Sa jeyyo, Ijuva aseire, "Fumi katikati yaavo, mwiikere lukova novo. Kari mukwaate kiintu chochoosi ^kiri na njeo tuku, aho, niini vahokera ndiri." **18** "Kava ndiri Taata waanyu, na nyuunyu kava muri vaana vaani va kiintu kilume na va kiintu kiki. Ijuva Muluungu Mweenengururu aluusire."

7 Vanaviitu naveenda. Sa viintu Muluungu iichuunga kutuheera ayo yoosi, twiijirule fuma kuri kiintu chochoosi ^kitubweeyaa tave na njeo mivirii na mitimii. Tave vaaja kwa njira yo manyemya Muluungu. **2** Tuheeri nkalo mitimii yaanyu. Suusu, si tunamukosera au kumusaambula muuntu yoyoosi tuku, baa kei, si tunakwaata matu muuntu yoyoosi tuku. **3** Si nooluusa masaa aya sa nduuse irya kuri nyuunyu tuku. Niini nahumwiire kuvawyiira, nyuunyu munwaari mitimii yiiswi, baa kooni ni kava nkaasu au kukwya, ni hamwi tui. **4** Niini niitema kuri nyuunyu maatuku vii, na ^kari foo niidumbirira sa nyuunyu. Mwaampiire mutima munumunu, baa neembe tooturikira kwa ^yari foo, mwaambweeyiirye nive na cheeru kikuulu. **5** Tukafike Makedonia, miviri yiiswi yasiindwa humuluka, sa tujaa tatiite uturikiri fuma kira ivaru. Weerwii kujaa kwatiite nkoondo, na isii yiiswi tujaa tatiite woowa. **6** Maa kaa, Muluungu avatuurayaa mitima vara ^vari na usungu mitimii. Yeeye atuheera mutima kwa kuja kwa Tiito. **7** Si so kuja kwa Tiito vii tuku, maa kaa, sa viintu mwamheera mutima. Atuwyiira ^vyeeene mwaankumbuka na ^vyeeene moovisuula no juuwika sa niini. Ayo, yaambweeyiirye niveende maatuku vii. **8** Baa neembe barawa yaani yavoon'ya usungu, niini

si nookiivairya mbiri sa kira ^naandika tuku. Baa neembe niivairya mbiri, sa noona barawa iyo yavoon'ya usungu, baa jeyyo ni kwa mpiindi nduudi vii ijaa. **9** Maa kaa, haaha natiite cheeru, si sa viintu moona usungu tuku, maa kaa, natiite cheeru sa usungu waanyu wavabweeyya mavalanduke fuma uvii waanyu. Mooniwa usungu ja ^vyeeene Muluungu asaakaa. Sa jeyyo, suusu si tavatamikia kwa njira yoyoosi tuku. **10** Usungu Muluungu ^asaakaa tuturye, ni ura ^utubweeyaa tumavalandukire. Kavalanduka uko, noo kuréetaa ilamuriri. Kuvisuula kuri jeyyo, si kwabweeyaa mwiivairye mbiri tuku. Maa kaa, usungu ^urétwaa ni masaa ya weeru, waréetaa inkwya. **11** Laangi ^vyeeene hu usungu wa kimuluungu wareeta kunáalo kuri nyuunyu. Usungu uwo wavabweeyya mave na mpiima yo tamama viintu ^vyabooha, na mave na mpiiri jo luusa yara ^mootumama ni ^vyabooha. Kei, usungu uwo, wavabweeyya muusuule avi, mumoofe Muluungu, mave na mpiima yo kunyona, mandomanyika na moone ura ^ahon'ya ahokera mariho yaachwe. Nyuunyu mwaláire kwa kira njira ni utéréere muri kuri iri isaaire. **12** Jeyyo, baa neembe naandika barawa ira, si naandika sa ura ^atamama avi na sa ura ^atamamirwa avi tuku. Kiri vyoova jeyyo, naandika sa nyuunyu veeneevyo moone mbere ya Muluungu ^vyeeene mumanyikaa kutwaambirirya. **13** Sa jeyyo, tafafiiwe mitima. Hamwi na ayo ya suusu kufafiwa mitima, taava na cheeru maatuku vii, Tiito ^akatuwyiire ^vyeeene mweerya mutima waachwe. **14** Niini navadumbirira munumunu mbere yaachwe, na nyuunyu si mwaankwaatya soni tuku. Maa kaa, kooni yoosi ^meene tavawyiiraa ni ya kimáari yajaa, noo ^vyeeene viri, ^vyeeene tavadumbirira nyuunyu kwa Tiito, novyo vyooneka ni vya kimáari. **15** Tiito yookongererya kaveenda nyuunyu ^ari kumbukira kwiikiimya kwaanyu na isi, na ^vyeeene mwamuhokera kwa nyemi na ko tetema. **16** Naveyéndire maatuku vii, sa kwa kira kiintu daha ndiri kuviilaangya kikomi.

8 Vanaviitu, haaha toosaaka mutaange ira nduwo ^ngeene Muluungu ajiheera mpuka ja vaantu ^vamura Yeesu uko Makedonia. **2** Baa neembe vaantu avo ni vakiva munumunu na vari kati na kati ya uturikiri ^wiisimiresimire, vajaa vatiite cheeru

kikuuu ^cheene chavabweeeya vaboohye inda na vatoole viintu vyaavo munnununu. 3 Kimaari ni lausa niise, kwa laviro lwaavo, voovo vatoola viintu ^viri foo baa kulookya laviro lwaavo. Na vatoola ko keenda veeneevyo, 4 kunu vookiilomboola kari suusu voosea, novo voosaaka vave kiintu kimwi murimwii wo vaambirirya vaantu va Muluungu va Yerusaleemu. 5 Vabweeeya jei, kulookya vira ^vyeene twiiseaa. Lwa ncholo, viitoola kwa Mweenevyoosi, maa de vakiitoola kwiiswi ja ^vyeene Muluungu asaaka vatumame. 6 Sa jeyyo, tukamukalaamya Tiito uje sa avaambirirye nyuunyu mumarikirirye uwo murimo wa nduwo, sa yeeye noo aanda uwo murimo kwaanyu. 7 Mwatiite utemi wa masaaire yoosi. Mwatiite kuruma, mwatiite laviro lo luma saare, mwatiite umanyi, mwamanyikaa kutumama yoosi maaja, na mwatweenda suusu. Jeyyo, toosaaka moongererye kari nduwo yo vaambirirya vaantu viingi. 8 Si nooluusa aya sa nivalairirye tuku, maa kaa, noosaaka noone kooni kweenda kwaanyu ni kwa kimaari. Noobweeeya jei, ko yaanirirya na ^vyeene viingi vari na umanyiki wo vaambirirya. 9 Nyuunyu mwamanyire nduwo ya kuboohya inda kwa Yeesu Kirisitu Mweenevyoosi wiitu. Baa neembe ajaa musungaati, iibweeeya mukiva sa nyuunyu kwa njira ya ukiva waachwe, muve vasungaati. 10 Iki nooluusa chabooha kari nyuunyu. Mwaakiiyo nyuunyu noo mujaa va ncholo ^mwasaka toola kisaanga, na noo mujaa va ncholo kwaanda bweeeya jeyyo. 11 Haaha ni vyabooha mumarikirirye murimo uhu ^mwaanda, sa ira mpiima ^moonekya hara ncholo, yiifwaane na vira ^muri toola. Tooli ko laanga vira ^muri novyo. 12 Kooni muuntu ari na mpiima yo toola, ni vyabooha atoole kira ^ari nocho. Ne Muluungu hokera ari nyambirirya yaachwe, kwa kira ^ari nocho na si kwa kira si ^ari nocho tuku. 13 ^Cheene nooluusa si nyambirirya yaanyu ibweeeye mwiikalo wa viingi waanguhe, na mwiikalo waanyu ufafe tuku. Maa kaa, noosaaka kuve na uyaaniriri. 14 Mpiindi iji viintu ^viri foo vyaanyu, vaambirirya vara ^vasiina kiintu, sa mpiindi jingi novo viintu vyaavo ^viri foo vavaambirirye nyuunyu. Kwa iro, kuva muri mwayaaniriire. 15 Ja ^vyeene vyaandikwa Masarii ^Yari Mpeho, “Ura ^ajiinga ^viri foo, si achaarirwa tuku, na ura ^ajiinga vike, si akehekerwa tuku.” 16

Noomudumba Muluungu. Yeeye amuheera Tiito mutima wa umanyiki wo vaambirirya, ja ^vyeene niini ndiri na mpiima yo vaambirirya. 17 Ni lausa niise jei, sa ^tukamuloombe uje na meenyu, aruma. Kei yeeye atiite umanyiki mukuuu wo kuuja na meenyu kwa kweenda kwaachwe mweeneevyo. 18 Hamwi na Tiito, kamutuma tiise mwaaniitu mpuka joosi ja vaantu ^vamuruma Yeesu ^jimudumbaa, ne ni muvari yuli ^abooha wa Masaaire Maaja. 19 Kulookya ayo, yeeye asaawulwa ni mpuka ja vaantu ^vamuruma Yeesu, sa ayeendan’ye na suusu mpiindi ^tootwaala nyambirirya na Yerusaleemu. Murimo uwo woomuretera Mweenevyoosi nkongojima, kei wookoonekya ^vyeene toomanyika kvaambirirya viingi. 20 Toosaaka tunehe mang’uulo fuma kwa muuntu yoyoosi, ^vyeene tookimiriira ivi viintu vaantu ^vatoola kwa kuboohya inda kwaavo. 21 Toosaaka tubweeeye kira ^chabooha mbere ya Mweenevyoosi na mbere ya vaantu. 22 Kei kamutuma tiise mwiwiiswi viingi hamwi na vala Tiito. Uhu munduu wiiswi, ^kari foo tamoona atiite mpiima yo manyika, na haaha atiite mpiima nkuuu kulookya aho ncholo, sa kuviilaangya kwaachwe kwaanyu kikomi ni kukuuu. 23 Kooni muuntu uuriirye Tiito ni ani, musei ni mwiwaani ^ntamaman’yaa ne kari nyuunyu. Na avo vaaniitu ^ari novo, vatumwa ni mpuka ja vaantu ^vamuruma Yeesu, voovo voomuretera nkongojima Kirisitu. 24 Sa jeyyo, voonekwi vaantu avo kikomi cha kweenda kwaanyu, sa mpuka ja vaantu ^vamuruma Yeesu vataange tatiite kiintu cho bweeeya twiudumbe sa nyuunyu.

9 Haaha nsiina cho vaandikira sa mundootoola nyambirirya kwa vaantu vaaja ^vamuruma Yeesu va Yerusaleemu tuku. 2 Niini namanyire nyuunyu mwatiite mutima wo vaambirirya viingi. Kei niini niidumbiriraa kwa vaantu va Makedonia noosea, “Mpuka ja vaantu ^vamuruma Yeesu va Akaya, viimya neeja kutoola nyambirirya keende mwaakiiyo.” Uwo mutima waanyu, wavasesiire ^vari foo vaavo kuva na mutima wo toola. 3 Haaha navatamire vanaviitu, sa voone kwiidumbirira kwiiswi kari nyuunyu kwa isaaire iri, sa mwiimye neeja na masaaire yiiswi yadiire kooneka kikomi ni kiintu kituhu. 4 Haaha kooni nuujire na vaantu ^vamuruma Yeesu va Makedonia, maa tushaane

si muniimya neeja tuku, aho, kutoon'ya muri soni sa tavaruma bweete kunu tookoona kuva muri mwaumula. Baa nyuunyu kwaatwa muri ni soni. 5 Sa jeyyo, noona nivakalaamye ava vaaniitu, valongoole kuja na meenyu, sa viimye neeja viintu vira ^mwasea toola muri. Kwa njira iyo, kuva muri mwahumwiire kwiimya neeja vira ^mootoola kwa ntálarya, noo kusea ko keenda na si ko doomereriwa tuku. 6 Kumbukiri, "Muuntu ura ^aháandaa kiduudi achwíjaa kiduudi, na ura ^aháandaa na inda njeru, achwíjaa na inda njeru." 7 Kira muuntu atoole ja ^vyeeene alámwiire mutimii waachwe. Kari atoole kunu íiriirye mutima au ko doomereriwa tuku, sa Muluungu eenda muuntu ^atóolaa na mutima mweeru. 8 Aho, Muluungu kuvatalarya ari kwa ntálarya ^jiri foo, sa mpiindi joosi kari mukeehekerwe ni kiintu chochoosi tuku, na muve vaantu vo tumama maaja ^yari foo kwa kira murimo muja. 9 Ja ^vyeeene vyaandikwa Masáarii ^Yari Mpeho, "Ura ^atóolaa na mutima kuvahera vakiva, uwoloki waachwe kuva uri kwa siku ^jisiina uhero." (aión g165) 10 Muluungu noo ^amuhéeraa murimi mbeyu jo haanda, na mukáate wo rya. Viivyo vaheera ari nyuunyu mbeyu, na yeeye jibweeyya ari jikíngike. Kei, kuvoongererya ari viintu ^muchwiire vya uwoloki. 11 Yeeye vasungaaty ari kwa kira kiintu, sa kira mpiindi mutoole na inda njeru. Na kwa njira iyo, vaantu ^vari foo muduumba vati Muluungu, sa nyambirirya ^ng'eene turi vatwaarira fuma kwaanyu. 12 Sa uhu murimo ^mootumama, si kaambirirya vaantu va Muluungu vii tuku, kiri vyoova jeyyo, bweeyya mwiise vaantu ^vari foo vamuduumba Muluungu munumunu. 13 Murimo uwo, wookoonekya kikomi nyuunyu ni vatumami va kimáari, na sa jeyyo, vaantu voomubweeyirya Muluungu nkongojima. Voobweeyya jeyyo, sa muri matu ko ruma Masáare Maaja ya Kirisitu ^meene mwahokera. Kei, voomuduumba Muluungu sa viintu ^mootoola kwa kuboohya inda kari voovo na kwa vaantu viingi. 14 Jeyyo, valoombera veende kwa Muluungu kwa mpiima na mutima woosi, sa nduwo ^ihwáalaryaa ^ng'eene Muluungu avahera nyuunyu. 15 Aduumbwe Muluungu kwa kilungulungu chaachwe ^kihwáalaryaa ^cheene atuheera.

10 Haaha niini Paúli ^noónekanaa nahola mpiindi ^ndiri na nyuunyu, maa kaa, ^noónekanaa niitema mpiindi ^ndiri kuli na nyuunyu, noovakalaamya kwa uholi na uyimiriri wa Kirisitu. 2 Noovaloomba mpiindi ^ndiri kuja na meenyu, kari mwaambweeyye nive mukari ja ^vyeeene nookiiririkana tuku. Ni luusa niise jeyyo, sa ifanaa nkava mukari kwa vaantu voosi ^veene vookiisea ni tuuba tiise mwiikalo wa weeru. 3 Baa neembe tookiikala aha weerwii, si toolwa nkoondo ja ira vaantu va ihi weeru ^valwíjaa tuku. 4 Mata ^tulwíraa nkoondo yiiswi si ya ihi weeru tuku, maa kaa, yatiite ngururu fuma kwa Muluungu, na yasáambulaa nkaande ja nkambi ja muvi. Tasáambulaa miiririkano yoosi ya uloongo 5 na kira kiintu cha ukudamu ^kibwéeyya vaantu vadiire mutaanga Muluungu. Kei, tanyáhiraa kira mwiiririkano wiiswi sa umuteerere Kirisitu. 6 Na mpiindi kuva matu kwaanyu ^kuri kiimana, suusu kuva turi twiímiirye neeja kuválaira chiiru vaantu si ^vari matu kwa Yéesu kwa njira yoyoosi. 7 Nyuunyu moolaanga koonekana kwa weerwii vii. Muuntu yoyoosi ^iiyónaa yeeye kikomi ni wa Kirisitu, ataange baa suusu ni wa Kirisitu ja yeeye. 8 Si nookoona soni tuku baa kooni nookiivaa kipeembe sa wiimiriri Ijava ^atuheera. Wiimiriri uwo, si uvasáambulaa tuku, kiri vyoova jeyyo, wavajéengaa mwiisikane. 9 Si noosaaka noonekane ja noovavuumba mpiindi ^nookaandika barúwa jaani tuku. 10 Sa viingi voosea, "Barúwa ja Paúli jarutaha na suusu, ngururu. Maa kaa, mpiindi ^avijaa na suusu, asiina ngururu tuku baa masáare yaachwe yasiina kiintu tuku." 11 Muuntu ^yooluusa jei, yoosaakwa ataange ^meene toovaandikira mpiindi ^turi kuli, noo ^meene turi tumama mpiindi ^turi kuva na nyuunyu. 12 Si toosaaka kwiiyanirirya na kwiiviika hamwi baa kiduudi vii tuku na vara vaantu ^vookiivaa kipeembe. Mutaange voovo mpiindi ^vookiiaanirirya voovo kwa voovo, voónekayaa ^vyeeene vasova tooti. 13 Maa kaa, suusu si twiídúumbiriraa kulookya kipfimo tuku. Kiri vyoova jeyyo, twiídúumbiriraa kwa kipfimo ^taheewa ni Muluungu. Murimo uwo, noo ^woovafikira baa nyuunyu uko meenyu. 14 Si tookiídúumbirira kulookya kipfimo tuku mpiindi ^tooluusika mirimo yiiswi kuri nyuunyu, kooni ngaari si tuija na meenyu. Suusu noo ^tújaa va ncholo kuvaretera Masáare Maaja ya Yéesu

Kirisitu. 15 Kei, si tookiuduumbirira kulookya kipimo sa mirimo ^yatumamwa ni vaantu viingi tuku. Maa kaa, ni kwiilaangya tiise ja ^vyeeene kuruma kwaanyu kookula, mirimo yiiswi kuri nyuuny tuuba iri kiingika. 16 Aho, daha turi kaarya Masáare Maaja haantu hiingi nyungure ya meenyu. Bweeyya turi jeyyo, sa si toosaaka kwiiduumbirira sa murimo ^watumula tumamwa ni muuntu wiingi haantu hiingi tuku. 17 Masáare ^Yari Mpeho yasea, “Ura ^yoosaaka iiduumbirire, iiduumbirire sa Ijua vii.” 18 Ivi vyoonekyaa muuntu yoyoosi ura ^iduumbirira mweeneevyo, si arumwaa tuku, kiri vyoova jeyyo, ^arumwaa, ni ura ^aduumbirirwaa ni Mweenevyoosi.

11 Baa kooni nooluusa ukoókoyo kiduudi, noovaloomba muunyimirirye. 2 Niini natiite kivina na nyuuny, kivina cha Mulungu. Niini navatumirira mulume umwi, yeeye ni Kirisitu, sa nivareete mbere yaachwe ja vanjala ^vari uteréere. 3 Maa kaa, nookoofa, sa ja ^vyeeene Háawa akooverwa ni ira njoka ngweere, viivyo baa nyuuny koooverwa muri kwa miiririkano yaanyu, mureke kweenda kwaanyu ^kwawoloka na mutima waanyu kwa kikomi kwa Kirisitu. 4 Ni luusa niise jei, sa nyuuny mwaanguha kumuhokera muuntu wiingi ^yookujja noo kwaarya Yéesu wiingi ^mweene suusu si tamulusa. Kei, moohokera mutima wiingi au masáare maaja yiingi, ^meene si mwahokera fuma kwiiswi. 5 Namányire niini si ndiri muduudi kulookya avo ^vookiiona voovo ni vatumwi vakulu tuku. 6 Baa kooni niini nsiina wuya wo luusika neeja, natiite umanyi mukulu. Isáare iri tarooneky kiweeriw kuri nyuuny. 7 Mwamányire niini niikiimya na isi sa niviinule nyuuny ko vavariyurira Masáare Maaja ja Mulungu baa mariho tuku. Eri, nabweeyya ^vi si bweeyya jeyyo wuu? 8 Mpiindi ^natumamáa kwaanyu, nahokeráa nyambirirya fuma kwa mpuka jiingi ja vaantu ^vamuruma Yéesu. Ni ja naviiviráa vaantu viingi sa nivaambirirye nyuuny. 9 Naani mpiindi ^nijáa na nyuuny, si naava muriwa kwa muuntu yoyoosi tuku, sa kusirirwa kwaani, kwaseyiwáa ni vaaniitu va Makedonia. Voovo vaampeeráa kira ^noosaaka. Nalaangáa neeja sa ndiire kuva muriwa kwaanyu, baa kei, tuuba ndiri laanga neeja. 10 Ja ^vyeeene kimáári cha Kirisitu kiri isii yaani, kusiina muuntu baa umwi kuri isi ya

Akáaya, ^ari kuunkaan'ya ndeke kwiiduumbirira kwa isáare iri tuku. 11 Sa che? Eri, ni sa viintu si naveenda wuu? Mulungu amányire naveenda! 12 Tuuba ndiri bweeyya ^vyeeene noobweeyya, sa vatumwi avo ^veene vookiyanirira vakúulu, vasiindwe kwiiduumbirira murimo waavo ni ja wiiswi uri. 13 Vaantu ja avo, ni vatumwi va uloongo, ni vatumami ^vakóoveraa vaantu, na viivarindulaa vakava ja vatumwi va Kirisitu. 14 Ikyo si kiintu cho hwaalarya tuku, sa baa Irima riivarindulaa rikava ja murima muija wa kiweeru. 15 Sa jeyyo, si kiintu cho hwaalarya tuku vatumami vaachwe, kwiivarindula vave ja vatumami va uwoloki. Kuherererya, hokera vari kira ^kitéire mirimo yaavo. 16 Ni luusa niise kei, muuntu yoyoosi kari aanyone ndiri mukoókoyo tuku. Maa kaa, baa kooni aanyiine ndiri mukoókoyo, aanteerere ja mukoókoyo sa niivae kipeembe kiduudi. 17 Masáare aya ^nooluusa haaha yo kwiivaira kipeembe, si nalaiririwa ni Mweenevyoosi tuku, kiri vyoova jeyyo, nooluusa ja muuntu mukookoyo. 18 Sa viintu vaantu ^vari foo viiduumbirira ja vaantu va weeru, baa niini kiiduumbirira ndiri. 19 Nyuuny mwiionyaa mwatiite tooti, maa kaa, mwavayimirirya vaantu vakookoyo. 20 Ati mudooyimirirya muuntu ^yoovaviika utúmwii, muuntu ^yooviivira na ^yoovahoka viintu vyaanyu, muuntu ^yoovachwa mati na ^yoovahapula miiswii. 21 Nookoona soni kulusa suusu ni teketeke tujáa munamuna kubweeyya ayo. Haaha ni luusa niise ja mukoókoyo, kooni kwatiite muuntu ^asaakwa ayere kwiivaa kipeembe kwa roroosi, baa niini nasaakwa niivae kipeembe kwa iro. 22 Voovo ni Vaeburanía wuu? Baa niini ndiri Mweeburanía. Voovo ni Viisiraéli wuu? Baa niini ndiri Mwiisiraéli. Voovo ni va mbyaala ya Aburaháamu wuu? Baa niini ndiri wa mbyaala ya Aburaháamu. 23 Voovo ni vatumami va Kirisitu wuu? Haaha ni luusika niise ja muuntu ^asala. Niini ndiri mutumami wa Kirisitu kulookya voovo. Niini namanyika kutumama kulookya voovo, nachuungwa munyololwii ^kari foo kulookya, nanuswa maatuku vii kulookya, na nalumana na inkwya ^kari foo. 24 Nanuswa vira vibóoko vya Vayahúudi makumi yatatu na keenda mara kasaano. 25 Navawa nkome ni Varúumi katatu, navawa na mawye kamudu, méeli yaansaambukira katatu, na kei niikala mayiyii chiriri chobu. 26 ^Kari foo mpiindi ^nakeráa

njira, nalumanáa na marema ya njuujii na ya vahóki, marema yo vawa ni Vayahúudi viivaani na ni vaantu si ^vari Vayahúudi. Nalumanáa na marema mífijii, masekii na mayiyii. Kei nalumana na marema yo turikiriwa ni vaaniitu si ^vaturúmaa Yéesu. 27 Natumama murimo ^wafafa na naturikira, ^kari foo nasova tulo. Naturikira na njala na nyóota ya maaji, ^kari foo nasova chóorya, na niikala mpehwii na kisava. 28 Hamwi na ayo yoosi, kira siiku nookiiririkana wiimiriri wa mpuka joosi ja vaantu ^vaturuma Yéesu. 29 Kooni muuntu umwi ari teketeke kimutima, niini niitéeraa teketeke yaachwe. Kooni muuntu umwi aháandirwe atumame uvi, niini navisúulaa maatuku vii. 30 Kooni vyasaakwa niivae kipeembe, kwiivaira ndiri kipeembe vira viintu ^vyoónekyya ni teketeke ndiri. 31 Mulungu, Taáta wa Mweenevyoosi wiitu Yéesu, yeeye asaakwa aduumbwe kwa siku ^jisiina uhéro, amányire si nooluusa ulongo tuku. (aion g165) 32 Mpiindi ^nijaa Damésiki, gávana ajáa isi ya mutemi Aréeta, ajáa aviika valukaluka kulaangirirya múuji uwo sa aankwaate. 33 Maa kaa, vaantu vamwi, vaankiimya ikápwi ko tweera na chooririi ^cheene kijáa lukaandii lwa múuji, maa nkahona kwaatwa.

12 Noosaakwa niivae kipeembe! Baa neembe kubweeyya jeyyo kusiina kanáálo yoyoosi, luusa ndiri kulootera na njori ^naheewa fuma kwa Mweenevyoosi. 2 Namumányire muuntu umwi ^amuruma Kirisitu myaaka ikimi na ine ^lóokire, asumulwa fuuru kurumu ya katatu. Si namányire kooni ajáa na maviri uhu, au si ajáa na maviri uhu tuku mpiindi ^asumulwáa. Mulungu noo amányire. 3 Kei namányire muuntu uhu, kooni ajáa asumulwa kwa njira ya maviri au kwa njira ya mutima, niini si mányire tuku, maa kaa, Mulungu noo amányire. 4 Muuntu uhu kwa ntálarya ajáa atwaalwa na kurumwii. Uko, akateera masáare yo hwaalarya munumunu, ^meene muuntu si ari daha luusa tuku, na si asaakwa aluuse tuku. 5 Niini kiivaa ndiri kipeembe sa muuntu ja uhu, maa kaa, si sa niini mweenevyo tuku, niini kiivaa ndiri kipeembe vii sa teketeke yaani. 6 Maa kaa, kooni noosaaka kwiivaa kipeembe si ndiri kuva mukoókoyo tuku, sa kuva ndiri nooluusa kimáári. Baa neembe ni jeyyo, si ndiri kiivaa kipeembe tuku, sa si neenda muuntu yoyoosi aanduumbirire

kulookya vira ^mbwéeyaa na ^ndúusaa tuku. 7 Maa kaa, sa ndiire kwiivaa kipeembe kwa uhu wiivariyuli ^uhwáalaryaa ^nalairwa, naheewa mwiíwa muviri waani, mutumwi wa Irimu sa wuunturikirye. 8 Namuloomba Mweenevyoosi katatu aanseyirye mwiíwa uhu. 9 Maa kaa, yeeye aansea, “Nduwo yaani yakweenererya, sa ngururu jaani jakímanaa teketekii.” Sa jeyyo, navyeéendire munumunu kwiivaa kipeembe sa teketeke yaani, sa ngururu ja Kirisitu jive hamwi na niini. 10 Iki noo ^chooreka, sa Kirisitu, natiite cheeru kuva teketeke, kutukirwa, kuturikira, koondomereriwa na kuva maremii, sa mpiindi ^ndiri teketeke, noo ndiri na ngururu. 11 Haaha nooluusika ja ndiri mukoókoyo, na nyuunyu noo ^mwabwéeyiirye nduusike jei. Nyuunyu noo ^mwasaakwa mwaanduumbirire, sa niini si ndiri muduudi kulookya avo ^vaánirirwaa “vatumwi vakuulu” tuku, baa neembe niini si ndiri kiintu chochoosi. 12 Mpiindi ^nijaa meenyu, nijaa nayimirirya maatuku, na nabweeyya ishára, myuujísa na viintu ^vihwáalaryaa ^vyoónekyya niini ndiri mutumwi. 13 Kisiina ^cheene nabweeyya kwa mpuka jingi ja vaantu ^vaturuma Yéesu na si nabweeyya kwaanyu tuku. Ifaanaa ikava nahon’ya kudíira kuva muriwa kwaanyu. Kooni ikyo noo kiintu nasova uwoloki, nooloomba yasire! 14 Haaha nimíirye neeja kuja na meenyu lwa katatu, maa kaa, si ndiri kuva muriwa kwaanyu tuku. Si noosaaka viintu vyaanyu tuku, maa kaa, noovasaaka nyuunyu. Nalúusire iri, sa si vaana noo ^vasaakwa vaviike viintu kitubeekii sa vavyiiri vaavo tuku, maa kaa, vavyiiri noo vasaakwa vaviike viintu kitubeekii sa vaana vaavo. 15 Niini natiite cheeru kutoola viintu vyaani, baa kwiitoola niini mweenevyo kuvaambirirya nyuunyu. Maa kaa, eri, ^vyeeene niini nootuuba kaveenda munumunu, noo ^vyeeene nyuunyu mookeehya kunyenda wuu? 16 Haaha arumi, niini na nyuunyu ruma tiise, niini si naava muriwa kwaanyu tuku. Maa kaa, vamwi kuri nyuunyu voosea, “Paúli ni mweere, avaheemba kwa uweere.” 17 Eri, amwaari muuntu ^namutuma sa avakwaate matu nyuunyu wuu? 18 Namuloomba Tíito uje hamwi na mwaaniitu wiingi na meenyu. Eri, Tíito avakwaata matu wuu? Si mookoona niini na Tíito ni mutima umwi turi tuku wuu? Baa kei luyeendo lwiiswi lwiifwíne tuku wuu? 19 Ifaanaa mundookiiririkana kusea, mpiindi joosi iji ni

tookitetera vii. Suusu ni luusa tiise aya mbere ya Muluungu ja vaantu ^takundikaniwa na Kirisitu. Vanaviitu taveenda. Aya yoosi ^tootumama, ni sa kuruma kwaanyu kwiime neeja. 20 Haaha nookoofa mpiindi ^ndiri kuuja na meenyu, shaana ndiri muri na luyeendo ^lweene si luri kuunjerya mutima. Iro, bweeyya riri ntumame ^meene si yari veerya mitima. Nookoofa ifaanaa nkavashaana muri na wiitooli, kivina, nkalaria, kira muuntu kwiilaanga yeemweene vii, kwiilusa, kwiisaambirirya, kwiivaa kipeembe na ntiribuka. 21 Kei, nookoofa mpiindi ^ndiri kuuja na meenyu, Muluungu waani, bweeyya ari noone soni mbere yaanyu. Koololokera ndiri mutimii koono vaantu ^vari foo katikati yaanyu ^veene vabweeyya uvi siku ^jilookire, na si vanamuvalandukira Muluungu tuku. Vakaari vatumamaa kosu, vakaari viihengeetaa na vakaari vayéenda ja kúri.

13 Ulu ni lwa katatu nookuja na meenyu. Masáare ^Yari Mpeho yalusa, “Kira kiloongi lamulwa kiri kwa vooni vaviri au vatatu.” 2 Nahumula kuvaluma kutu mpiindi ^nijaa na nyuunyu lwa kaviri. Haaha ni hindukira niise baa neembe ndiri kuli. ^Ndiri hinduka, si ndiri reka kuvalaira chiiru tuku vara voosi ^vatumama uvi aho ncholo, baa na vara viingi ^vootumama uvi. 3 Bweeyya ndiri jeyyo, sa viintu moosaaka turya kikomi Kirisitu, lusika iise ko tweera niini. Kirisitu si ari teketeke kwaanyu tuku, maa kaa, atiite ngururu kati na kati yaanyu. 4 Kikomi baa neembe aning’iniwa musalábabii fuuru akakwya kwa teketeke, haaha ni nkaasu ari kwa ngururu ja Muluungu. Viivyo baa suusu ni teketeke turi ko va kiintu kimwi ne, maa kaa, takundikaniwa ne kwa ngururu ya Muluungu kari nyuunyu. 5 Haaha iyeren’yi veeneevyo, sa mutaange kooni muri na kuruma. Iyeren’yi veeneevyo. Eri, si mumányire Yéesu Kirisitu amwaari isii yaanyu tuku wuu? Kooni si mumányire, aho mwasíindirwe. 6 Maa kaa, ni kiilaangya niise nyuunyu taanga muri suusu si tasiindwa tuku. 7 Toomuloomba Muluungu, kari mutumame uvi wowoosi tuku ja ^vyeeene talúusire. Si sa toosaaka toonekane tasiinda uyeren’yi uwo tuku, kiri vyoova jeyyo, toosaaka mutumame maaja, baa kooni suusu turi koonekana tasiindwa ni uyeren’yi uwo. 8 Ni luusa niise jeyyo, sa tusiina ngururu jo kitira kimáari tuku, maa kaa, toofafirirya kimáari.

9 Toovyeenda kooni suusu turi teketeke, maa kaa, nyuunyu muri na ngururu. Toomuloomba Muluungu avaambirirye mukiimane. 10 Sa jeyyo, ni kuvaandikira niise masáare aya mpiindi ^nkaari si ni nuuja na meenyu. Sa mpiindi ^ndiri fika meenyu, ndiire kuva mukari kwa wiimiriri ^naheewa ni Mweenevyoosi. Ni luusa niise jeyyo, sa Mweenevyoosi aampeera wiimiriri wo vabweeyya mwiime neeja kwa kura kuruma, na si ko vasaambula tuku. 11 Haaha vanaviitu, ikali nkaasu. Mukiimane, muheewe mutima, muve kiintu kimwi miiririkanwii yaanyu na mwiikale mwiikalo muja. Ne Muluungu, yeeye ^ari na kweenda na mwiikalo muja, kuva ari hamwi na nyuunyu. 12 Mundookiiluumbya ko kiisundira kuuja. 13 Vaantu voosi va Muluungu turi novo aha, vavalúumbiirye. 14 Nduwo ya Yéesu Kirisitu Mweenevyoosi, na kweenda kwa Muluungu, na kuva kiintu kimwi na Mutima waachwe Muja, vive hamwi na nyuunyu voosi.

Vagalatía

1 Barúwa ihi yafúmire kuri niini Paúli. Niini si natumwa ni vaantu tuku na kusiina muuntu umwi ^aandairiya tuku, maa kaa, niini natumwa ni YéesuKirisitu mweeneevyo na Muluungu Taáta, yeeye ^amufufula Yéesu. **2** Niini na vaaniita voosi ^vamura Yéesu ^vari na niini aha, toovaluumbya nyuunyu mpuka ja vaantu ^mwamuruma Yéesu uko isi ya Galatía. **3** Nduwo na mwiikalo muja fuma kwa Muluungu Taáta wiitu, na kwa Yéesu Kirisitu Mweenevyoosi wiitu jive na nyuunyu. **4** Yeeye atoola nkaasu yaachwe sa atulamuriye fuma uvii woosi wa weeru ihi ya haaha. Abweeeya jeyyo, ja ^vyeeene Muluungu Taáta wiitu asaaka. (aiñ g165) **5** Muluungu abweeyiriwe nkongojima kwa siku ^jisiina uhero. Kikomi! (aiñ g165) **6** Nahwálariwe maatuku vii ni nyuunyu! Kwa mpiindi nduudi vii mwamurékire Muluungu, yeeye ^avaanirira kwa nduwo ya Kirisitu, na mwaándire tuuba ukiindya wiingi ^mweene vaantu viingi vuvyaniriraa ni masáare maaja. **7** Kimaari, kusiina masáare maaja yiingi tuku. Maa kaa, kwatiite vaantu ^voovasaangyasaangya na ^voosaaka vavalandule Masáare Maaja ya Kirisitu. **8** Kooni muuntu yoyoosi, ive ni suusu veeneevyo au ive ni murimu muja fuma kurumwii, woovavariyurira masáare maaja ^yiisimire na yara suusu ^tavavariyurira, muuntu uwo ajumwe ni Muluungu. **9** Ni kuvawyiira niise kei, ja ^vyeeene nahumula vawyiira, kooni muuntu yoovavariyurira masáare maaja ^meene yiisimire na yara ^tavavariyurira, muuntu uwo ajumwe ni Muluungu! **10** Eri, ni kiisea mwiise ni saaka niise ndumike kwa vaantu wuu? Aka tuku, niini noosaaka ndumike kwa Muluungu yeemweene vii. Baku ni kiisea mwiise noosaaka mbweeeye vaantu vavyeende wuu? Ngaari noosaaka kuvweya vaantu mitima, ngaari si ndiri mutumami wa Kirisitu tuku. **11** Vanaviitu noosaaka mutaange Masáare Maaja ^navavariyurira, si yafuma kwa vaantu tuku. **12** Niini si nahokera ayo Masáare Maaja fuma kwa muuntu tuku, na si nakiindiwa ni muuntu tuku, maa kaa, Yéesu Kirisitu mweeneevyo aanvariurira. **13** Sa nyuunyu mwateera ^vyeeene nijáa mpiindi ^nalwijáa sa díini yaani ya Kiyahúudi. Mwamányire ^vyeeene naturikirya maatuku mpuka ja vaantu

^vamura Muluungu na nasaakáa niimale iyo mpuka kamwi. **14** Niini ni mbere nijáa ya viivaani ^vari foo va lukolo lwaani, va irika raani. Niini nalwiiráa díini ya Kiyahúudi. Namanyikáa na mutima waani kukwaaty nkuungu ja vala baaba wiitu. **15** Maa kaa, de baa nvyaalwe, Muluungu ajáa ankera na ivarwii, akaanyanirira kwa nduwo yaachwe. **16** Yeeye alamula kumvariya Mwaana waachwe kwaani. Alamula kubweeeya jeyyo, sa nvariye Masáare Maaja ya Mwaana waachwe kwa vaantu si ^vari Vayahúudi. Kuri aya yooosi niini si niilaangya sáare na muuntu yoyoosi sa iki ^nootumama tuku. **17** Niini si nadoma na Yerusaleému nkavoone vatumwi vara ^vaanongorera kuva vatumwi tuku, maa kaa, chaangu natamanya na Arábia. Mpiindi ^jikalooke, nahinduka kei na Damésiki. **18** Myaaka itatu ^ikalooke, maa nkadoma na Yerusaleému sa nkalumane na Kéefa, noo kusea Peéter. Niikala kwaachwe siku ikimi na isaano. **19** Si niyona na vatumwi viingi tuku, maa kaa, Yaakúpu mwaanaavo na Yéesu Mweenevyoosi vii. **20** Ni kuvawyiira niise mbere ya Muluungu, iki ^noovaandikira si cha uloongo tuku. **21** Siku ^jikalooke, nijáa nadoma na Síria na Kilikía. **22** Maa kaa, mpiindi ijo, niini si nijáa namányirwe kuri mpuka ja vaantu ^vamura Yéesu uko isi ya Yudea ^jiri kiintu kimwi na Kirisitu tuku. **23** Kiintu voovo vajáa vamányire kuri niini ni iki, “Muuntu ura aho ncholo ^atuturikirya, haaha yoovariyula kuruma kukura ^kweene asaakáa akumale imalo.” **24** Novo vakamubweeyirya Muluungu nkongojima sa niini.

2 Myaaka ikimi na ine ^ikalooke, nijáa naambuka na Yerusaleému na Barinába. Baa Tíito nijáa namusumula, nkaambukan'ya ne. **2** Nijáa naambuka na uko, sa Muluungu ajáa aanyónekiirye ndome. ^Tukafike uko, tujáa twalumana na vakúulu va vaantu ^vamura Yéesu. Uko nkavawyiira kijiraawii Masáare Maaja ^navariyulaa kwa vaantu si ^vari Vayahúudi. Nabweeeya jeyyo, sa murimo ^natumamáa na ^nootuuba kutumama, kari ji uve ni wa mukube tuku. **3** Maa kaa, baa Tíito neembe ajáa Mugiriki, na ajáa hamwi na niini si adoomereriwa atwaalwe na kibawii tuku. **4** Isáare iri ro twaalwa na kibawii, rijáa ruuriwa ni vaantu vara ^viibweeeyáa ni vaaniita, kumba vajáa viiyingirya kwa uweere sa valaange uhúuru wiitu ^taheewa ni Kirisitu Yéesu. Kiintu

^vasaakáa, ni kutubweeyya tave vatámwa va
 Miiro ya Músa. 5 Suusu si twiirumira novo
 baa kiduudi vii tuku, sa kikomi cha Masáare
 Maaja kituube chaala na nyuuny. 6 Maa
 kaa, vakúúlu va vaantu ^vamura Yéesu,
 na ^vanyemiwáa munumunú, vajáa vasiina
 isáare roroosi ifya ro kuungwyiira tuku. Na
 kwaani ikyo si kiintu tuku, sa Muluungu si
 aláangaa ukúúlu wa muuntu tuku. 7 Avo
 valongooli, vajáa vataanga, Muluungu aantuma
 kuvariyula Masáare Maaja kwa vaantu si
 ^vari Vayahúudi, ja ^vyeeene amutuma Peéteru
 avariyele Masáare Maaja kwa Vayahúudi. 8
 Sa Muluungu ^atámamaa murimwii wa utumi
 wa Peéteru kwa Vayahúudi, kei yeeye noo
 ^aambweeyya niini nive mutumwi murimwii
 wa utumi kwa vaantu si ^vari Vayahúudi. 9
 Haaha, Yaakúupu, Kéefa na Yooháani ^veene
 vajáa valongooli vakuulu va vaantu ^vamura
 Yéesu, vakataanga Muluungu noo ^ampeera
 uhu murimo kwa nduwo yaachwe vii. Sa
 jeyyo vakatukwaata mikono niini na Barinába
 koonekya ni kiintu kimwi tui. Tukiirumira
 suusu tukatumame kwa vaantu si ^vari
 Vayahúudi novo vatumame kwa Vayahúudi. 10
 Avo valongooli vakatuloomba isáare rimwi vii,
 tundoovakumbukira vaantu vakiva ^vamura
 Yéesu ^vari uko Yerusaleému. Na ikyo ni
 kiintu ^nijáa na mpiima kukitumama. 11
 Haaha Kéefa akúja na Antiókia kuuntu ^nijáa.
 Sikú imwi, nkamudalavya mbere ja vaantu
 sa ajáa ahóniirye. 12 Peéteru ^akafike vii,
 arijáa na vaantu ^vamura Yéesu si ^vari
 Vayahúudi. Maa kaa, vaantu vamwi fuma kwa
 Yaakúupu ^vakafike, akiikera na vaantu si
 ^vari Vayahúudi, akareka kurya chóorya novo.
 Ajáa abweeyya jeyyo, sa oofáa vaantu vara
 ^vadoomereryáa vaantu ^vamura Yéesu
 voosi vandootwaalwa na kibawii. 13 Sa jeyyo,
 vaantu ^vamura Yéesu vara ^vajáa Vayahúudi
 vakaanda tuubirirya ukweembi wa Peéteru, baa
 Barinába akakusiririwa ni ukweembi waavo. 14
 ^Nkoone si vobweeyya ^vyeeene kimáári cha
 Masáare Maaja kiri, nkamuwyiira Kéefa mbere
 ja vaantu noomusea, “Weewe uri Mvayahúudi,
 maa kaa, wikalaa ja muuntu si ^ari Mvayahúudi.
 Sa che de haaha woovadoomererya vaantu si
 ^vari Vayahúudi vatube tava ja Kiyahúudi?”
 15 Suusu ufumo wiiswi ni Vayahúudi na si vaantu
 si ^vari Vayahúudi tuku, ^veene tavaániriraa
 ^vari na uvi! 16 Suusu tamányire, muuntu si

ari valwa ni mawoloki ko kwaatya Miiro tuku,
 maa kaa, ni ko muruma Yéesu Kirisitu vii.
 Jeyyo, baa suusu tamuruma Yéesu sa tavalwe
 vawoloki kwa njira yo muruma Kirisitu, si ko
 kwaatya Miiro tuku. Kikomi kusiina muuntu
 ^ari valwa ni mawoloki, ko kwaatya Miiro
 tuku. 17 Haaha suusu toosaakira tavalwe tui
 vawoloki ko kundikaniwa na Kirisitu. Maa
 kaa, kwa vaantu viingi suusu tookoonekana ni
 vaantu ^tabweeyya uvi. Eri, ni kimáári Kirisitu
 yootubweeyya tave vaantu ^tatámamaa uvi
 wuu? Aka tuku! 18 Maa kaa, kooni nahindukiire
 muryuungu wa kali wo kwaatya Miiro, ura
 muryuungu ^nasiita, aho, kuva ndiri muuntu
 ^nabweeyya uvi. 19 Mpiindi ^niikomyakomyáa
 kukwaatya Miiro, Miiro ijáa yaandamurira. Maa
 kaa, haaha si nooyera kukwaatya iyo Miiro
 tuku, sa ndahe kwiikala ja ^vyeeene Muluungu
 yoosaaka. 20 Kirisitu ^akakwe musaláabii, baa
 niini mwiikalo waani wa kali waakwa. Haaha ni
 nkaasu ndiri, maa kaa, si ja ^vyeeene nijáa hara
 kali tuku. Haaha ni Kirisitu ^yookiikala isii yaani.
 Mwiikalo wa maviri ndiri nowo mpiindi iji
 noo kiikala ko muruma Mwaana wa Muluungu.
 Yeeye aanyenda, akatoola nkaasu yaachwe sa
 aandamurirye niini. 21 Si kimáári ni siita niise
 nduwo ya Muluungu tuku. Kooni muuntu ari
 daha valwa ni mawoloki mbere ya Muluungu ko
 kwaatya Miiro, inkwya ya Kirisitu ni mukube.

3 Eri, nyuuny Vagalatía, kikomi mwaviire
 vakoókoyo wuu? Ni ani avalowa? Niini
 navavariyurira ikava kiweerwii ni sa che
 YéesuKirisitu aning'iniwa musaláabii furu
 akakwya. 2 Noosaaka niikiindye isáare rimwi
 fuma kwaanyu. Eri, mwahokera Mutima Muja
 sa mwakwaatya Miiro wuu? Baku ni sa
 mwateerera na mwaruma Masáare Maaja ya
 Yéesu? 3 Ni sa che mwaviire vakoókoyo jei?
 Mwaanda mwiikalo waanyu mufya kwa ngururu
 ja Mutima Muja, maa kaa, haaha moosaaka
 mumarikirirye kwa ngururu jaanyu kiwuntu!
 4 Eri, uturikiri woosi ^mwapata mookiisea ni
 wa mukube wuu? Aka tuku, si ujáa wa mukube
 tuku! 5 Eri, Muluungu avahéeraa Mutima
 waachwe Muja na abweeyya myuujisa kuri
 nyuuny sa mwakwaatya Miiro wuu? Baku sa
 viintu mwateera, na mukaruma Masáare Maaja
 ya Yéesu? 6 Iririkani Aburaháamu, Masáare
 ^Yari Mpeho yasea, “Aburaháamu amuruma
 Muluungu, sa jeyyo, Muluungu akamvala

Aburaháamu ni muwoloki.” 7 Haaha mutaange, vaantu ^vamura Muluungu, avo noo vaana va Aburaháamu va kikomi! 8 Masáare ^Yari Mpeho yalaala na mutwe, Muluungu vavala ari vaantu si ^vari Vayahúudi ni vawoloki kwa njira yo ruma. Muluungu alongoola kumuwyiira Aburaháamu Masáare aya Maaja yoosea, “Ko tweera kwaako vaantu va isi joosi talariwa vari.” 9 Sa jeyyo, vaantu ^vamura Muluungu, vatálaríwaa, ja ^vyeeene Aburaháamu atalariwa sa amuruma Muluungu. 10 Maa kaa, voosi ^viiláangyaa kulamuririwa so tuuba ^meene yasaakwa ni Miiro, avo vajumwa. Masáare ^Yari Mpeho yasea, “Yoyoosi ura si ^atúubaa no tumama yoosi ^meene yaandikwa Kitáabwii cha Miiro, uwo ajumwa.” 11 Ni kimaari, kusiina muuntu ^ari valwa ni muwoloki mbere ya Muluungu so tuuba Miiro tuku. Sa Masáare ^Yari Mpeho yasea, “Muuntu ^ari kuva nkaasu, ni ura Muluungu ^ari mvala ni muwoloki sa kuruma kwaachwe.” 12 Miiro si yiiláangyaa kuruma tuku, kiri vyoova jeyyo, yayéren’yaa nteendo ng’eeene muuntu atámamaa. Ni ja ^vyeeene Masáare ^Yari Mpeho yasea, “Muuntu yoyoosi ura ^atámamaa ^meene yasaakwa ni Miiro, kiikala ari ko yera tuuba iyo Miiro.” 13 Kirisitu atununuula fuma kuri lujumo lwa Miiro ko sumula lujumo ulo sa suusu. Masáare ^Yari Mpeho yasea, “Yoyoosi ^avairirwa musaláabii, ajumwa.” 14 Kwa njira ya Kirisitu Yéesu, Muluungu avatalarya vaantu si ^vari Vayahúudi kwa ntálarya jijira ^iichuunga kwa Aburaháamu, sa jeyyo, suusu vara ^twaruma tahokere Mutima Muja ura Muluungu ^iichuunga kutuheera. 15 Vanaviitu, noosaaka ntoole lusímo ulu fuma kuri mwiikalo wa kira siiku. Tuluse, kwatiite vaantu vaviri ^viirúmiire kiintu kimwi. Kooni uko kwiirumira kwahúmwiire kundikaniwa, kusiina muuntu ^ari daha siita au koongererya chochoosi kwa kira ^viirúmiire tuku. 16 Haaha, Muluungu iichuunga kwa Aburaháamu baaba wiitu na mbyaala yaachwe. Masáare ^Yari Mpeho si yasea, “Na mbyaala jaachwe tuku,” noo kusea si vaana ^vari foo tuku, maa kaa, yasea, “Na mbyaala yaachwe,” noo kusea ni mwaana umwi ne ni Kirisitu. 17 ^Cheene noosaaka lusa ni iki, Muluungu abweeyya muháko na mukundikan’ya myaaka magana yani na makumi yatatu Miiro si inaava. Sa jeyyo, Miiro iyo si iri wuna muháko uwo au baa kukavalandula uko kwiichuunga kwa Muluungu

tuku. 18 Ngaari vaantu vahókeraa upaari waavo fuma kwa Muluungu ko kwaatya Miiro, ngaari upaari uwo si wiiláangyaa kwiichuunga kwa Muluungu tuku. Maa kaa, Muluungu kwa nduwo yaachwe, amuheera Aburaháamu upaari wa muháko waachwe, sa amulaha jeyyo. 19 Haaha Miiro ni murimo che itiite? Miiro yaviikwa sa yonekye uvi wa vaantu, fura mpiindi ^ari kuja ura wa ichina ra Aburaháamu Muluungu ^iichuunga kumureeta. Miiro iyo, yalaiririwa ni mirimu mija ko tweera Músa mukundikan’yi kati ya Muluungu na vaantu vaachwe. 20 Mukundikan’yi asaakwa kooni nkaande iviri joobweeyya muháko. Maa kaa, Muluungu ni umwi, yeeye abweeyya muháko na Aburaháamu baa mukundikan’yi tuku. 21 Eri, haaha Miiro yakiikanaa kwiichuunga kwa Muluungu wuu? Aka tuku! Sa ngaari yatoolwa miiro ^iri daha kuvaheera vaantu nkaasu, ngaari muuntu aválwaa ni muwoloki ko kwaatya Miiro. 22 Maa kaa, si viri jeyyo tuku. Masáare ^Yari Mpeho yabweeyya viintu vyoosi vichuungwe wiimiriri wa uvi, sa vira viintu Muluungu ^iichuunga kuvaheera ko muruma Yéesu Kirisitu, vaheewe vara ^vamura Yéesu. 23 Mpiindi vaantu ^vajáa si vanaava na kumuruma Kirisitu, Miiro yatwiimiríaa ikatubweeyya tve isi yaachwe. Tawoojeráa mpiindi kumuruma Kirisitu ^kuri varyulwa. 24 Miiro yatulongooláa ja mureri wiitu fura mpiindi Kirisitu ^akuje. Sa jeyyo, valwa turi turi vawoloki ko muruma Kirisitu. 25 Maa kaa, haaha kumuruma Kirisitu kwahumula fika, sa jeyyo si turi isi ya Miiro ^yatureráa tuku. 26 Haaha nyuunyu ni vaana va Muluungu kwa kumuruma kwaanyu Yéesu, sa mwakundikaniwa na Kirisitu Yéesu. 27 Nyuunyu voosi mwabatisiwa, mwakundikaniwa na Kirisitu Yéesu, mwaava ja mwamwiivikira Kirisitu. 28 Sa jeyyo, Mvayahúudi na muuntu si ^ari Mvayahúudi si viisimire tuku, baa mutámwa na muuntu ^ari húuru tuku, au muuntu mulume na muuntu muki tuku. Voosi ni hamwi mari sa mwakundikaniwa na Kirisitu Yéesu. 29 Nyuunyu ni va Kirisitu, na kwa njira iyo mwaava uvyaalo wa Aburaháamu, na hokera mari viintu vyoosi vira Muluungu ^iichuunga kutuheera.

4 Haaha noosaaka nivawiyire, mupaari yoyoosi kooni akaari musinga, si iisimire na mutámwa tuku, baa neembe máari joosi ni jaachwe. 2 Yeeye avijaa isi ya vareri vaachwe na vaantu

^vookiimirira máari jaachwe fúuru ira mpiindi taáta waavo ^iyyimya neeja. 3 Na suusu ni viivyo, mpiindi Kirisitu ^ajáa akaari kúuja, tujáa ni ja vasinga, tujáa turi vatúmwa va túuva ^jímíiríraa íhi weeru. 4 Maa kaa, mpiindi ira ^jíaa yiimiwa neeja yafika, Muluungu amutuma Mwaana waachwe kuri íhi weeru. Mwaana waachwe úwo avyaalwa ni muuntu muki ja ^vyeeene suusu tavyaalwa, akiikala isi ya Miíro. 5 Atúmwa sa atununuule suusu ^tujáa isi ya Miíro. Abweeeya jeyyo, sa suusu voosi tave vaana va Muluungu. 6 Muluungu amutuma Mutima wa Mwaana waachwe mitimii yiitu, sa turi vaana vaachwe. Úwo Mutima Múuja, noo ^yootubweeeya tumwaanirire Muluungu “Áabal!” noo kusea, “Taátal!” 7 Haaha, nyuunyu si vatúmwa tuku, maa kaa, ni vaana va Muluungu. Sa jeyyo, hokera muri viintu vyoosi Muluungu ^avavikira vaana vaachwe. 8 Nyuunyu hara kali si mujáa mwamumányire Muluungu tuku. Mpiindi ijo, mujáa vatúmwa va fimilungu na si viri Muluungu tuku. 9 Maa kaa, haaha mwamumányire Muluungu, na Muluungu avamányire kulookya. Haaha ni sa che moosaaka mwiimirirwe kei ni túuva ^jímíiríraa íhi weeru? Túuva ijo, jisiina ngururu tuku na ni kiintu kisiina. Baku ni saaka mwiise kei muve vatúmwa va ijo túuva wuu? 10 Múkaari mookwaatyá ngovi ja Kiyahúudi wuu? Ati moonnyema siku jimwi ja júma, na ja myeeri na ja mwaaka, ati ni siku jo munyema Muluungu wuu? 11 Nookoofa murimo waani woosi ^natumama kwaanyu ni wa bweete. 12 Vanaviitu noovakalaamyá, muve húuru ja niini, sa niini si ndiri isi ya Miíro tuku, na noo ^vyeeene nyuunyu muri. Nyuunyu si mwaambweeyirya úvi wowoosi tuku. 13 Mwamányire ulwíiri ^nijáa nowo, noo waambweeeya nkapata nkalo yo vavariyirira Masáare Maaja. 14 Baa neembe ulwíiri waani wavayeráa muunchwe mati au muunsiite, si mwabweeeya jeyyo tuku. Kiri vyoova jeyyo, ^cheene mwabweeeya ni kuunduma ja ^vyeeene ngaari mwaruma murimu múuja wa Muluungu, au ja ^vyeeene ngaari mwamuruma Kirisitu Yéesu mweeneevyo. 15 Kira cheeru ^mujáa nocho na hai chadómire? Kikomi nooluusa, siku jira ngaari mwadaha, ngaari mwanonkola miiso yaanyu muumpeere. 16 Eri, haaha navíire muvi waanyu sa viintu noovawiyira kimáári wuu? 17 Avo vaantu víingi voomanyika sa vavapate, maa kaa, kiintu ^voovasaakirira si ^chabooha tuku. Voosaaka vavakere na niini sa muvatumamire voovo. 18 Ni vyabooha kumanyika, maa kaa, ive so tumama maaja. Mündoobweeeya jeyyo mpiindi joosi, baa mpiindi si ^ndiri na nyuunyu. 19 Vanavaani, nookiiteera kei usungu sa nyuunyu ja usungu wa makata. Tuuba ndiri kwiiteera jeyyo, fúuru Kirisitu ooneke yookiikala isii yaanyu. 20 Noomerya mati maatuku vii ngaari ndiri na nyuunyu mpiindi iji, ngaari nalúusikire na nyuunyu kwa úholi. Ndiri na woowa maatuku vii sa nyuunyu! 21 Haaha ngwyiiri nyuunyu ^veene moosaaka muve isi ya Miíro, si mwamányire ^vyeeene Miíro yaluusa tuku wuu? 22 Yaandikwa Masáarii ^Yari Mpeho, Aburaháamu ajáa atiite vaana vaviri. Úmwi ajáa avyaalwa ni Hájiri, úhu ni muuntu muki mutúmwa ajáa, na mwaana wíingi ajáa avyaalwa ni Sáara, úhu ni muuntu muki ^ari húuru ajáa. 23 Mwaana wa muuntu muki mutúmwa ajáa avyaalwa kwa muryungu wa muuntu. Maa kaa, mwaana wa muuntu muki ^ajáa húuru yeeye ajáa avyaalwa kwa kwiichuunga kwa Muluungu. 24 Vaantu vaki avo vaviri ifaanaa vakalaangwa ja lusímo lwa miháko iviri. Hájiri ímaa ja muháko wa kali ^mweene waviikwa Luulwii lwa Sináai ^luri Arábia. Vaana vaachwe vavyaalwa ja vatúmwa isi ya Miíro. 25 Hájiri ímaa ja Luulu lwa Sináai ^luri Arábia na ^lwiifwíine na Yerusaléemu ya haaha ^ng’eene iri isi ya utúmwa hamwi na vaana vaachwe. 26 Maa kaa, Sáara ímaa ja Yerusaléemu ya kurumwii, múuji ^wiijanjaala na úwo noo íyo wiitu. 27 Masáarii ^Yari Mpeho vyaandikwa, “Íva cheeru weewe ^uri muumba, tula isóso weewe si ^unoona makata yo vyaala mwaana, sa vaana va úra ^arekwa ni foo vari, kulookya va úra ^ari na mulume.” 28 Haaha vanaviitu, nyuunyu ni vaana va Muluungu sa kwiichuunga kwaachwe, ja ^vyeeene Isaka ajáa. 29 Maa kaa, siku jira mwaana ^ajáa avyaalwa kwa muryungu wa muuntu, amuturikiryáa mwaana ^avyaalwa kwa ngururu ja Mutima Múuja. Siku iji, vaantu ^vari isi ya Miíro voovaturikirya viivyo nyuunyu ^muri húuru. 30 Maa kaa, Masáare ^Yari Mpeho che yaluusa? Yaluusa, “Kibiryá muuntu muki mutúmwa hamwi na mwaana waachwe, sa mwaana wa mutúmwa si ari paala hamwi na mwaana wa muuntu muki ^ari húuru vii kaa tuku.” 31 Sa jeyyo, vanaviitu, suusu si turi vaana va muuntu muki mutúmwa tuku, suusu ni vaana va muuntu muki ^ari húuru.

5 Kirisitu atuheera uhúuru. Sa jeyyo, imi neeja kari murume kuhinduka na iyóokii ra utámwa wa Miíro tuku. **2** Nteereri, niini Paúli ^noovawiyiira, kooni mooruma twaalwa na kibawii so kwaatya Miíro ya Músa, aho, Kirisitu si kiintu chochoosi kari nyuunyu tuku. **3** Ni kuvawiyiira niise mbere ya Muluungu kei, muuntu mulume yoyoosi ^ari ruma twaalwa na kibawii, yoosaakwa akwaatye Miíro yoosi. **4** Nyuunyu ^veene mwiiláangyaa moovalwa vawoloki ko kwaatya Miíro, mwiikera na Kirisitu na ni kuli muri na nduwo ya Muluungu. **5** Maa kaa, suusu tookiilaangya kwa kuviro lwa Mutima Muija, Muluungu tavalala ari turi vawoloki sa tamuruma Yéesu. **6** Haaha, kooni talumaniwa na Kirisitu Yéesu, kutwaalwa na kibawii na kudiira twaalwa na kibawii si kiintu tuku. Kiintu cha kikomi ni kuruma kwiitu kura ^kwatámamaa ko kiiyenda. **7** Mwabweeyiira vyabooha maatuku vii. Haaha ni ani avakitirirya mukareka kwaatya ukiindya wa kikomi? **8** Uhu ^avalaangya sáare jei, si Muluungu yeeye ^avaanirira tuku. **9** Maa kaa, mutaange, ukiindya wa uloongo ni ja ^veene vaantu vaséaa, “Usasi kiduudi vii, wuúkyaa muchu woosi.” **10** Namányire kikomi, nyuunyu mwakundikaniwa na Yéesu Mweenevyoosi, sa jeyyo si muri ruma kukooverwa tuku. Maa kaa, muuntu yoyoosi ^ari vakoovera, baa ave ani, heewa ari irya. **11** Vanaviitu, vaantu viingi voosea niini nkaari nváriyulaa vaantu valume voosi voosaakwa vatwaalwe na kibawii. Ngaari ni kimaari noovariyula jeyyo, sa che Vayahúudi vookuunturikirya? Ngaari noovariyula jeyyo, ngaari kuvariyula kwaani masáare ya inkwya ya Kirisitu musaláabii si koobweeyya Vayahúudi vaansuule tuku. **12** Nookoona avo vaantu ^voovasaangirirya kwa viintu vyo twaalwa na kibawii, ngaari viichula vave mapachi. **13** Vanaviitu, Muluungu avaanirira sa muve húuru, sa jeyyo kari uhúuru waanyu undoovabweeyya muve na nkalo yo tuuba ufumo wa muuntu waanyu wa uvi tuku, maa kaa, mundookiiyambirirya ko kiiyenda. **14** Miíro yoosi yakiimana kwa ulairiri umwi, “Mweende mwiwaako ja ^veene wiiyenda mweenevyo.” **15** Maa kaa, kooni mookiikukira no kiitamikyaa, mulaange neeja, kiimala muri nyuunyu kwa nyuunyu. **16** Haaha kiintu ^noovawiyiira ni iki, mundoolongoolwa ni Mutima Muija. Kooni mabwéeyiirye jeyyo, si muri tuuba ufumo wa muuntu waanyu wa uvi vii kaa tuku. **17** Ni kuvawiyiira niise jeyyo, sa vira ^veene ufumo wa muuntu waanyu wa uvi usáakaa, si viri ja ^veene Mutima Muija asáakaa tuku. Na vira Mutima Muija ^asáakaa, si viri ja ^veene ufumo wa muuntu waanyu wa uvi usáakaa tuku. Mutima Muija na ufumo wa muuntu vookiisiinda, sa jeyyo kari mundootumama yara ^moosaaka tuku. **18** Kooni moolongoolwa ni Mutima Muija, si muri isi ya Miíro tuku. **19** Haaha nteendo ja ufumo wa muuntu wa uvi ni kiweerwii jiri, na ni iji, uhéngeti, kosu, káyeenda ja kúri, **20** kwiinamira vidabalaíyo, usavi, kwiikala ja kúri na nyaáu, wiitóoli, kumererya mati kiintu cha wiingi, nkalar, kwiilaanga weemweene vii, kwiikera lukova, kuvuusha uloongo, **21** kivina, ureevi, vina jo kiisava na viintu viingi ^viifwíine na ivyo. Ni kavaluma niise kutu ja ^veene nahumula kavaluma kutu, vaantu ^vatámamaa nteendo ijo, si vari hokera chochoosi Utemii wa Muluungu tuku. **22** Maa kaa, ndiwa ja Mutima Muija ni, kweenda, kuva na cheeru, mwiikalo muija, kuyimirirya, wuija, kubohya mutima, kuva vaantu vookiilaangiwa, **23** kuhola na kwiimirira. Kusiina mwiíro ^wakaan’ya muuntu adhire kandoobweeyya masáare aya tuku. **24** Vaantu ^vakundikaniwa na Kirisitu Yéesu, vaning’in’ya musaláabii ufumo wa muuntu waavo wa uvi, na uláku wa ufumo uwo. **25** Mutima Muija atuheera mwiikalo mufya, haaha tutuube ulongooli waachwe. **26** Tureke kwiivaa kipeembe bweete, tureke kandookwiisaakula na tureke kwiionera kivina.

6 Vanaviitu, kooni mutáangire mwiiwaanyu atámamire uvi, haaha nyuunyu ^muri va mutimii, mumuhindule muuntu uwo kwa uholi. Maa kaa, mulaange neeja kari naanyu ji muyerwe tuku. **2** Mundookiiyambirirya ko kiiverekera miriwa yaanyu, aho, kiiman’ya muri Miíro ya Kirisitu. **3** Sa muuntu yoyoosi ^iiyónaa yeeye ni kiintu, na kumba si kiintu tuku, uwo ni iikóoveraa vii. **4** Kira muuntu alaange neeja nteendo jaachwe mweenevyo, aho, daha ari kwiivaa kipeembe kwa nteendo njija jira ^atamama. Maa kaa, kari iiryaanirirye na nteendo ja muuntu wiingi jira ^atamama tuku. **5** Sa kira muuntu sumala ari muriwa waachwe mweenevyo. **6** Muuntu ^yookiindiwa isáare ra Muluungu,

indoomugavira mukiindya waachwe vira viintu
^vyabooha ^yooturya. 7 Kari mwiikoovere tuku,
Muluungu si abweeyiriwaa berereesi tuku. Kira
^cheene muuntu yoohaanda, noo ari kuchwa.

8 Muuntu ura ^yootuuba ufumo wa wuuntu
waachwe wa uvi, malwa ari ni uwo ufumo. Maa
kaa, ura ^yootuuba Mutima Muja, uwo kuchwa
ari nkaasu ya siku ^jisiina uhero. (aiōnios g166)

9 Sa jeyyo, kari tukatale kutumama nteendo
njija tuku, kuchwa turi viintu viija mpiindi
jo chwa ^jiri fika. 10 Sa jeyyo, mpiindi ^turi
na nkalo, tuvabweeyirye vaantu voosi wuja,
na hasa viiviswi vara ^vamura Yésu. 11
Laangi, nookaandika kwa lutalo lukuulu. Ni
kaandika niise kwa mukono waani mweenevyo.

12 Vaantu vara ^voovadoomererya mutwaalwe
na kibawii, voosaaka jeyyo sa vanyemiwe
ni Vayahúudi. Voobweeya jeyyo, sa vadiire
turikiriwa so variyula masáare ya inkwya ya
Kirisitu musalábii. 13 Baa vara ^vatwaalwa na
kibawii, si vakwátyaa Miiryo voosi tuku. Kiintu
^voosaaka ni nyuunyu mutwaalwe na kibawii sa
viivae kipeembe sa kibawo mivirii yaanyu. 14
Niini si noosaaka kiintu cho kiivaira kipeembe
tuku, aka tuku. Niini noosaaka niivaire kipeembe
inkwya ya Mweenevyoosi wiitu, Yésu Kirisitu
musalábii vii. Sa inkwya yaachwe, viintu vyoosi
vya weeru si kiintu tuku kuri niini, na mwiikalo
waani wa kali waning'iniwa musalábii fuuru
ukakwya hamwi ne. 15 Kutwaalwa na kibawii na
kudiiira twaalwa na kibawii si kiintu tuku. Kiintu
cha kikomi ni kumbwa ufya ni Muluungu.
16 Kwa vara ^vari tuuba kimáari iki, mwiikalo
muja na riiso ra wuja ra Muluungu vive na avo
vaantu voosi va Muluungu. 17 Kukiimikirirya,
muuntu yoyoosi kari aanturikirye tuku, sa niini
natiite nkoru muvirii waani so mutumamira
Yésu. 18 Vanaviitu, nduwo ya Mweenevyoosi
wiitu, Yésu Kirisitu, ive na nyuunyu. Kikomi.

Vaeféeso

1 Barúwa ihi yafúmire kuri niini Paúli mutumwi ^nasaawulwa ni Muluungu kwa kusaaka kwaachwe, sa ntumame murimo wa Kirisitu Yéesu. Ni kuvaandikira niise nyuunyu vaantu va Muluungu ^mwiikalaa múujii wa Eféeso, nyuunyu ^muri vo kiilaangiwa kwa kukundikaniwa kwaanyu na Kirisitu Yéesu. **2** Nduwo na mwiikalo muja fuma kwa Muluungu Taáta wiitu na kwa Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu, jive na nyuunyu. **3** Adumbwe Muluungu Taáta wa Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu. Yeeye atutalarya kwa kira ntálarya ya kuri weeru ^isoónekanaa ko tukundikan'ya na Kirisitu. **4** De weeru yumbwe, yeeye atusaawula tukundikaniwe na Kirisitu sa tave vaaja na si tung'uurirwaa mbere yaachwe. Kwa kusaaka kwaachwe, **5** Muluungu alongoola lamula kutubweyya vaana vaachwe kwa njira ya Yéesu Kirisitu. Abweyya jeyyo sa noo ^vyeeene eeriwa mitima. **6** Haaha tumudumbe Muluungu kwa nkongojima ya nduwo yaachwe nkuulu, ^ng'eene atukung'untira ko tweera Mwaana waachwe. Yeeye amweenda munumunu. **7** Muluungu atununuula kwa njira ya sakami ya Yéesu, noo kusea, atusea kwa mbavariri uvi wiitu wasfire. Ivyo vyoónekayaa usúngaati wa nduwo yaachwe. **8** ^atukung'untira, kwa ukúulu wa tooti yaachwe na umanyi waachwe. **9** Yeeye avariya muryungu waachwe wa fuumbo kuri suusu ^mweene uviiika keende aho kali. Uwo muryungu, uukiimikirirya ja ^vyeeene asaaka kwa njira ya Kirisitu, **10** mpiindi ^ajiviiika ^jiri kiimana. Bweyya ari viintu vyoosi vive isi ya wiimiriri wa Kirisitu, viintu ^viri kurumwii na ^viri aha weerwii. **11** Kuri Kirisitu, suusu Vayahúudi tabweeyiwa tave upaari, ^tukasaawulwe ja ^vyeeene yeeye ajáa asaaka, yeeye alámula kira kiintu ja ^vyeeene iimya neeja muryungu yaachwe. **12** Abweyya jeyyo, sa suusu ^tujáa va ncholo kukundikaniwa na Kirisitu, tave sa nkongojima ya Muluungu. **13** Haaha nyuunyu vaantu si ^muri Vayahúudi, mwateera isáare ra kimáari, noo kusea, Masáare Maaja ya kulamuririwa kwaanyu. Na ^mukamurume Yéesu Kirisitu, Muluungu sa oonekye nyuunyu ni vaachwe, avavikira mutooso wa Mutima Muja, ura ^ichuunga kvaheera. **14** Uwo Mutima Muja,

noo chamuhúnda cha upaari wiitu fuuru atununuule kamwi, tave vaantu vaachwe kwa dambi ya nkongojima yaachwe. **15** Vanaviitu, namudumba Muluungu sa masáare ayo yoosi. Kei nateera kumuruma kwaanyu Yéesu Mweenevyoosi na ^vyeeene mwaveenda vaantu voosi va Muluungu. Sa jeyyo, **16** si ninareka kumudumba Muluungu sa nyuunyu tuku, mpiindi ^noomuloomba Muluungu. **17** Nooloomba Muluungu wa Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu, yeeye ^ari Taáta wa nkongojima, yeeye avaheere tooti na avataangye ^vyeeene ari, sa mamutaange neejaneja. **18** Kei noolomba miiso ya mitima yaanyu yakunukulwe sa mutaange kira ^cheene mookiilaangya, na ^cheene avaaniririra. Kiintu iki ni ura usúngaati wa upaari wa nkongojima ^ihwálaryaa, ura ^avalaha vaantu vaachwe. **19** Kei mutaange laviro lwa Muluungu ^vyeeene luri lukuulu munumunu kuri suusu ^tamuruma. Laviro ulu lukuulu, noo lulura laviro lukuulu munumunu **20** ^lweene Muluungu amufufurira Kirisitu. Kwa laviro lualo, amuviika mikonwii waachwe wa kulame, haantu ha laviro lukulukuulu kuri weeru ^isoónekanaa. **21** Haaha, yeeye atiite laviro lukuulu mweeri ya wiimiriri na utemi woosi, na kira irina ^rilúsuaa, si kuri weeru ihi vii tuku, maa kaa, baa kwa weeru ^iri muja. (aión g165) **22** Muluungu amuheera Kirisitu wiimiriri wa viintu vyoosi. Aho, akamuvika kwa mpuka ya vaantu ^vamuruma ave mwiimiriri wa viintu vyoosi. **23** Avo vaantu ^vamuruma, ni mviri waachwe. Kei avo vakimikirirya murimo wa Yéesu, yeeye akimikirirya kira kiintu kira haantu.

2 Mpiindi ^jilóokire, mitima yaanyu ijáa yaakwya sa uvi waanyu na kumusiita kwaanyu Muluungu. **2** Mpiindi ijo, mwiikalaa uvii, mwatuubaa mavi ya ihi weeru, na mwariteereraa Irimu. Iro Irimu, noo rifimiraa mirimu mivi na ritámamaa mitimii ya vaantu si ^vamuteraa Muluungu. (aión g165) **3** Suusu voosi tujáa turi vawvi vaavo aho kali, tatuubaa uláku wa ufumo wa wuntu wiitu wa uvi, takiimikirirya uláku na kusaaka kwa muryungu ya ufumo uwo. Naasu kwa ufumo wiitu, tatamanyirirya na imalwii ikari ra nkalaru ya Muluungu ja avo viingi. **4** Maa kaa, Muluungu atiite usúngaati wa kulaanga na riiso ra muja. Na sa viintu atweenda munumunu,

5 na baa neembe tujáa twaakwa sa uvi wiitu, yeeye atuheera nkaasu akamufufule Kirisitu. Ni kwa nduwo ya Muluungu vii mwalamuririwa. 6 Kwa njira yo kundikaniwa na Kirisitu Yéesu, Muluungu atufufula na atuviika uko kuri weeru isoonekanaa, hamwi na Kirisitu Yéesu. 7 Muluungu abweeyya jeyyo, sa kuri weeru yookuuya oonekye usungaati wa nduwo jaachwe jisiina mihaka siku joosi. Yeeye atoonekya kuboohya uko ko tukandikan'ya na Kirisitu Yéesu. (aiōn g165) 8 Mwalamuririwa kwa nduwo ya Muluungu vii, kwa njira yo muruma Yéesu. Uko kulamuririwa, ufumo waachwe si nyuunyuku, maa kaa, kwafúmaa kwa Muluungu na ni kilungulungu cha bweete. 9 Kei, si kwa mirimo yaanyu tuku, sa muuntu yoyoosi adiire kwiivaa kipeembe. 10 Muluungu atumbamba suusu ufa kwa mikono yaachwe, na abweeyya jeyyo ko tukandikan'ya na Kirisitu Yéesu. Sa jeyyo, tatumame mirimo miija myeene Muluungu atwiimirya neeja twitumame. 11 Haaha, nyuunyuku ni vaantu si muri Vayahúudi kwa ufumo, mwaanirirwáa “si mwatwaalwa kibawii” ni Vayahúudi. Voovo viiyaniriraa “vatwaalwa kibawii.” Kutwaalwa kibawii uko ni kwa muviri vii, na kwabwéeyiwa na mikono ya vaantu vii. 12 Kumbukiri mpiindi jira nyuunyuku mujáa kuli na Kirisitu, kei mujáa mwakerwa kuli na vaantu va Muluungu noo kusea Viisiraéeli. Nyuunyuku mujáa musiina muhákwi ura Muluungu iichuunga kwa vaantu vaachwe tuku. Mwiikaláa aha weerwii baa cho kiilaangya tuku, na baa mujáa musiina Muluungu tuku. 13 Maa kaa, haaha kwa njira yo kundikaniwa na Kirisitu Yéesu, na kwa njira ya sakami yaachwe, mwarétirwe na heehi na Muluungu, baa neembe mbere mujáa kuli ne. 14 Kirisitu areeta mwiikalo muja kuri suusu, Vayahúudi na vaantu si vari Vayahúudi. Atabweeyya tave kitoonge kimwi, akagirimula lukaande lo kwiisula, ulo lwatukeraa suusu. 15 Akatoole muviri waachwe, aseyya Miir, ndairiri na tava jaachwe. Yeeye avaluman'ya Vayahúudi na vaantu si vari Vayahúudi vave kiintu kimwi ko valuman'ya na yeeye. Jeyyo, noo vyeene abweeyya tave na mwiikalo muja. 16 Yeeye ahindula mwiikalo ura wasaambuka ukava wabooha wa vaantu va nkolo ijo iviri na Muluungu ko tweera musaláaba, na ura mwiikalo waavo wo kiikala ja kúri na nyaáu, ukulawa hara. 17 Yeeye Kirisitu muja

akavariyula mwiikalo muja kwa vaantu si muri Vayahúudi, nyuunyuku mujáa kuli na Muluungu na kei kwa Vayahúudi voovo vajáa lakolo lwa Muluungu. 18 Jeyyo, kwa njira yaachwe, suusu voosi, Vayahúudi na vaantu si vari Vayahúudi, daha turi kutamany na kwa Taata kwa njira ya Mutima waachwe. 19 Haaha nyuunyuku vaantu si muri Vayahúudi, si muri vayeni tuku. Nyuunyuku ni vaantu va Muluungu, noo kusea, vaantu va nduwa yaachwe. 20 Nyuunyuku mwajeengwa mweeri ya mwaariryo waviikwa ni vatumwi na valáli na mutwe va Ijwa, ne Kirisitu Yéesu noo iweye ikulu ra kichurii rakwaata nyumba. 21 Kuri yeeye Kirisitu, nyumba yoosi yakwaataniwa neeja na indoojeengwa kava Kaaya Njija kuri Mweenevyoosi. 22 Ko lumaniswa ne, baa nyuunyuku ni jeengwa mwiise hamwi na viingi, mave haantu Muluungu iikalaa kwa njira ya Mutima waachwe.

3 Sa jei, niini Paúli nachuungwa manyololwii so vavariyurira Kirisitu Yéesu nyuunyuku vaantu si muri Vayahúudi, noomulomba Muluungu. 2 Kikomi mwateera Muluungu aanviika nive mwiimiriri waachwe wo variyula nduwo yaachwe kwaanyu. 3 Muluungu aanyonekya kwa njira ya wiivariyuli, ihi fuumbo yaachwe ya keende kali, ja vyeene nalóngwiire kavaandikira kwa ukufi. 4 Muri soma kira navaandikiire, taanga muri vyeene namanyire iyo fuumbo ya Kirisitu. 5 Fuumbo iyo si yakunukulwa kwa vaantu va mbyaala jalongoala tuku, ja vyeene haaha fuumbo ihi yakunukulwa ni Mutima kwa vatumwi vaaja na valáli na mutwe va Ijwa. 6 Fuumbo ihi, noo ihi, kwa njira ya Masáare Maaja, vaantu si vari Vayahúudi ni vapaari hamwi na Vayahúudi na vaava muviri umwi. Kei ko kundikaniwa na Kirisitu Yéesu, vahókeraa kwiichuunga kwa Muluungu kura avaaheera. 7 Muluungu kwa wuya wa nduwo yaachwe, aansawula ntumame murimo wo variyula Masáare Maaja. Aampeera ayo, kwa ngururu jaachwe nkulu. 8 Baa neembe niini ndiri muduudi kulookya vaantu voosi va Muluungu, Muluungu aampeera nduwo yo tumama murimo uha wo variyula kwa vaantu si vari Vayahúudi, usungaati uhwálarya wa Kirisitu. 9 Kei nimwiyire pusu kira muuntu kimbiso iki chaviswa keende aho kali ni Muluungu. Yeeye umbamba viintu vyoosi. (aiōn g165) 10 Haaha kwa njira ya mpuka ya vaantu

^vamura Yéesu, tooti joosi ja Muluungu jitaangwe kwa viimiriri voosi va kuri weeru ^isoónekanaa. **11** Muluungu atumama isáare iri ja ^vyeeene ajáa iimya neeja keende aho kali, na kukiimikirirya kwa njira ya Kirisitu Yéesu Mweenevyoosi wiitu. (aiōn g165) **12** Haaha ko lumaniwa na Yéesu na kumuruma kwiitu, suusu tatiite kwiitema ko fika mbere ya Muluungu baa woowa tuku. **13** Sa jeyyo, noovaloomba kari masove mpiima sa uturikiri ^mweene nooturya sa nyuunyu tuku. Uturikiri uhā, woovaretera nyuunyu nkongojima kwa siku ^jisiina uhero. **14** Sa jei, noochwaama mbere ya Muluungu Taáta, **15** yeeye noo ufumo wa nkolo joosi jaachwe ja uko kurumwii na ja weeru. **16** Noomuloomba avaheere ngururu ko tweera Mutima waachwe mitimii yaanyu kwa usúngaati wa nkongojima yaachwe, **17** sa Kirisitu iikale mitimii yaanyu kwa njira ya kumuruma kwaanyu. Aho, kweenda kwaachwe kavaheere ngururu yo kiima neeja ja mati ^wabokerya miriri kamwi, na ja nyuumba ^yajeengwa mwaarirywii wa kweenda. **18** Jeyyo, nyuunyu na vaantu voosi va Muluungu, mave na laviro lo taanga kweenda kwa Kirisitu ^vyeeene kwaliha, kwawariha, kwiingira naasii na ^vyeeene kwaambuka na mweeri. **19** Aho, taanga muri kweenda kwa Kirisitu, baa neembe si turi daha kukutaanga vyoovyovyoo. Aho, mukiimane kwa kira kiintu, kwa ngururu ^jifúmaa kwa Muluungu. **20** Aduambwe Muluungu, yeeye ^ari na ngururu jo tumama kulookya vira ^talóombaa au baa kwiiririkana. Yeeye abweeyaa jei ko tweera ngururu ^jitumamaa isii yiiswi. **21** Muluungu abweeyiriwe nkongojima kuri mpuka ya vaantu ^vamura Yéesu na kwa njira ya Kirisitu Yéesu, kwa mpiindi joosi ^jisiina uhero. Kikomi. (aiōn g165)

4 Haaha, niini ^nachuungwa so mutumamira Mweenevyoosi, noovakalaama mwiikale mwiikalo ^woónekayaa kwaanirirwa kwaanyu. **2** Moosaakwa mündookiikiimya na isi na mutuale. Mündootuurya mitima na mündookiivereka nyuunyu kwa nyuunyu ko kiiyenda. **3** Manyiki kukwaata neeja kura kuva kwaanyu kiintu kimwi, kara ^mwaheewa ni Mutima Muja. Mündoobweeya jeyyo kwa mwiikalo muja. **4** Kwatiite maviri umwi na Mutima umwi, ja ^vyeeene mwaanirirwa ni Muluungu mave na kwiilaangya kumwi. **5** Kei kwatiite

Mweenevyoosi umwi, kumuruma kumwi, ubatfiso umwi, **6** na Muluungu umwi. Yeeye ni Taáta wa voosi. Yeeye ni mweeri ya kira kiintu ari, na kutweera kira kiintu na kuri kira kiintu. **7** Maa kaa, kira muuntu umwi umwi kuri suusu, aheewa wuuya kwa kipfimo kwa kuboohya inda kwa Kirisitu. **8** Noo ^chooreka Masáare ^Yari Mpeho yaluusa, “Yeeye ^akaambuke na kurumwii, anyahira vaantu ^vachuungwa, akavaheera vaantu vaachwe kilungulungu.” **9** Haaha isáare iri “^akaambuke na kurumwii,” ni che raluusa? Noo kusea, Kirisitu ajáa akiima na kuri weeru. **10** Yeeye ura ^akiima na isi, noo ^aambuka na mweirimweeri kulooka kurumu joosi. Abweeyya jeyyo, sa ameme weeru voosi. **11** Yeeye noo avaviika vamwi vave vatumi, vamwi vave valáli na mutwe, vamwi vave vavariyuli Masáare Maaja, vamwi vave valongooli na vakiindya va vaantu ^vamura Yéesu. **12** Murimo wa avo voosi ni kuviimya neeja vaantu voosi va Muluungu, sa vatumame murimo wo jeenga maviri wa Kirisitu **13** fuuru tave kiintu kimwi kuri kuruma kwiitu na kumutaanga Mwaana wa Muluungu. Tave takangaala, na tufikire kukiimana kwa Kirisitu mweenevyo, **14** sa tufikire kuva ja vasinga ^veene vatwáalwaa na kunu na kunu ni ukiindya ^wiisimiresimire. Noo kusea, vakiindya va ulongo si vari tukooovera kwa ukwaata na uweere waavo tuku. **15** Kiri vyoova jeyyo, suusu tukwaatyé kikomi ko kiiyenda, sa tukule kwa kira kiintu na tumufikire Kirisitu, yeeye ^ari mutwe va vaantu ^vamura. **16** Kuri yeeye viintu vyoosi vya maviri vyakundikwa, vyakwaata ko tweera makwári. Aho, kwa nyambirirya yaachwe, maviri woosi wakúlaa ko kiiyenda na kunu kira kiintu cha maviri chootumama murimo waachwe. **17** Haaha, kwa viimiriri wa Mweenevyoosi ni kuvalairirya niise, kari mündookiikala ja vaantu si ^vamura Muluungu tuku. Avo viikalaa ko tuuba miryungu yaavo ^yasaambuka. **18** Vaantu avo miryungu yaavo yingira kilwiirya na vakerwa kuli na nkaasu ya Muluungu, sa ukoókoyo waavo na so fafya mitima yaavo. **19** Vaantu avo vasiina soni tuku. Mirimo yaavo ni kuyeenda ja kúri no tumama kira kosu. Ivyo noo viintu si ^viikinkimaa. **20** Maa kaa, nyuunyu si mwiikiindya masáare ya Kirisitu jeyyo tuku. **21** Nyuunyu mwateera masáare yaachwe na mwakiindiwa kimáári

^kiri kuri Yéesu. 22 Mwakiindiwa kureka njira yaanyu mbi, na kureka wuntu waanyu wa kali. Wuntu uwo, wasáambulwaa ni uláku waachwe ^ukóoveraa. 23 Kei mwiikiindya kuvalandula miryungu yaanyu ive mifya. 24 Haaha, ivikiri wuntu mufya ^mweene wumbwa wiifwaane na Mulungu. Wuntu uwo, wiifwaana ne kwa uwoloki wa kikomi, na wuja ^ufúmaa kuri kimáári. 25 Haaha mureke kulúusa uloongo. Kira umwi waanyu andoolúusa kimáári kwa mwiiwaachwe sa suusu voosi turi viintu vya maviri umwi wa Kirisitu. 26 ^Muri kalala, kari murekere nkali yaanyu ivabweeye mutumame uvi tuku. Mwaasu kari ukutumire na mukaari na nkali tuku. 27 Kari muriheere ikúúlu ra Mirimu Mivi nkalo tuku. 28 Ura ííva, areke kwiiva, atumame murimo muija kwa mikono yaachwe sa ave na kiintu cho vaheera vara ^vakehekerwa. 29 Kari mavi yafume kuri nyuunyutuku, maa kaa, maaja vii yara ^yari vajeenga viingi kwa kira ^voosaaka sa yave kunáalo kwa vara ^vooyateera. 30 Kari mündoomoon^ya usungu Mutima Muija wa Mulungu tuku, yeeye noo ^avavaa mutooso sa siku ya ununuuli. 31 Haaha fweiti na kuli kuhumba, nkali, kukorera nkali, kwiitoola, kulongowererya na kira uvi. 32 Mündookiilaanga, muboohe mitima na muve na mbavariri nyuunyutuku kwa nyuunyutuku. Mündookiisea yasirire kwa mbavariri ja ^vyeene Mulungu avasea yasirire kwa njira ya Kirisitu.

5 Sa jeyyo, mutuubiriyi Mulungu sa nyuunyutuku muri vaana vaachwe ^aveenda munumuntu. 2 Mweende vaantu voosi mpiindi joosi, ja ^vyeene Kirisitu atweenda, akiitoola sa suusu, akakwya ja mporyo ^iri na irira ^rabooha kwa Mulungu. 3 Maa kaa, masáare ya uhanguti, kosu yoyoosi na kudiira kwiinkima kari vindoolúuswa kuri nyuunyutuku, sa viintu ivi si vyasaakwa kwa vaantu va Mulungu tuku. 4 Kei kari mündoolúusa masáare ya soni, masáare ya kikoókoyo na ya berereesi tuku, sa masáare ayo yaviiha kwa vaantu va Mulungu. Maa kaa, mündoomudumba Mulungu mpiindi joosi. 5 Sa mwataanga kikomi viintu ivi, muhanguti, muntu ^abwéeyaa kosu, vaantu si ^viinkimaa, noo kusea vaantu ^viinamiraa vidabalayo, vaantu ja avo, si vari hokera Utemi wa Kirisitu na wa Mulungu vii kaa tuku. 6 Viintu ja ivi noo vibwéeyaa nkali

ya Mulungu ikorera kwa vara si ^vamutéeraa. Jeyyo kari mukoooverwe na masáare matuhu ya muntu yoyoosi tuku. 7 Kari mündooova hamwi na vaantu ^vatámamaa ayo tuku. 8 Hara kali, nyuunyutuku ni kilwiiriyi mujáa. Maa kaa, haaha nyuunyutuku ni kiweeru so lumaniwa na Mweenevyoosi. Mündookiikala ja vaana va kiweeru. 9 Ni lúusa niise jeyyo, sa kiweeru charéetaa ndiwa ^jaboooha, noo kusea, wuja woosi, mwiikalo wa uwoloki na kimáári. 10 Sa jeyyo, mündooosaakira yara ^yamwéeryaa mutima Mweenevyoosi. 11 Kari mündooosaangirira kutumama nteendo ja kilwiirya ^jisiina kunáalo tuku, maa kaa, mündoopusula nteendo ijo kiweerwii. 12 Kikomi ni soni baa kulúusa nteendo jira ^vatámamaa kimbiso vaantu si ^vamumányire Mulungu. 13 Maa kaa, kooni nteendo ijo joosi javiikirwe kuri kiweeru, koonekana jiri pwaa, sa murikwa jiri ni kiweeru. 14 Sa kira kiintu ^choónekanaa, chavijaa kiweeru. Noo ^chooreka vyalúuswa, “Inuka weewe ^ulaala, fufuka fuma inkwyii, na Kirisitu kukumurika ari.” 15 Sa jeyyo, haaha, mlaange neeja mwiikalo waanyu, kari mündookiikala ja vaantu ^vasiina tooti tuku, kari vyoova jeyyo, mündookiikala ja vaantu ^vari na tooti. 16 Kira mpiindi mündootumamira kureeta kunáalo, sa mpiindi iji ni mbi. 17 Sa jeyyo, kari muve vakoókoyo tuku, maa kaa, mündootaanga yara Mweenevyoosi ^yoosaaka mündootumama. 18 Kari mündoooreeva divái tuku, sa urevi wasáambulaa mwiikalo wa muntu. Maa kaa, nyuunyutuku moosaakwa mume Mutima Muija. 19 Jeyyo, mündoolúusika nyuunyutuku kwa nyuunyutuku sabúuri, chíimbo na kílumba cha mutimii, kunu moomwiimbira no mudumba Mweenevyoosi mitimii yaanyu. 20 Siku joosi mündoomudumba Mulungu Taata kwa kira kiintu kwa irina ra Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu. 21 Mündookiima na isi kari nyuunyutuku kwa nyuunyutuku sa moomnyemya Kirisitu. 22 Nyuunyutuku vaki, mwiikiimye na isi kwa valume vaanyu ja ^vyeene mwamunyemya Mweenevyoosi. 23 Sa mulume ni mutwe wa muki waachwe ja ^vyeene Kirisitu ari mutwe wa mpuka ya vaantu ^vamuruma, noo kusea maviri waachwe, ne noo Mlamuriri waavo. 24 Ja ^vyeene mpuka ya vaantu ^vamuruma Yéesu viikiimya na isi ya Kirisitu, baa nyuunyutuku vaki mwiikiimye na isi ya valume vaanyu kwa kira kiintu. 25 Naanyu valume, veendi vaki vaanyu

ja ^veene Kirisitu iiyenda mpuka ya vaantu ^vamura, yeeye itoola akakwya sa vaantu ^vamura. 26 Abweeya jeyyo, sa avabweeye mave vaaja kana yovajirula ko vooya kwa maaji isarii raachwe. 27 Abweeya jeyyo, sa yeeye iiretere mpuka ya vaantu ^vamura ^vari na nkongojima, vasiina lukwaalo, baa kei vasiina mareka, baa rimwi ^riri ja ayo tuku. Kiri vyoova jeyyo, vave vaaja na si ^vang'uurirwaa. 28 Viivyo, valume voosaakwa vaveende vaki vaavo ja ^veene veenda miviri yaavo. Ura ^eenda muki waachwe, iiyenda yeemweene. 29 Kusiina muuntu ^usulu maviri waachwe mweenevyo tuku, yeeye uheeraa chorya na ukwataa neeja. Viivyo noo ^veene Kirisitu abweeya kwa mpuka ya vaantu ^vamura, 30 sa suusu turi viintu vya maviri waachwe. 31 Masaae ^Yari Mpeho yalusa, "Sa jeyyo, muuntu mulume avarékaa vala íyo na taáta waavo, akava kiintu kimwi na muki waachwe, novo vaviri kuva vari maviri umwi." 32 Masaae aya yatiite fuumbo nkulu, maa kaa, niini ni lusikira niise masaae ya Kirisitu na mpuka ya vaantu ^vamura. 33 Maa kaa, baa nyuunyuni ni kuvayiira niise, kira muuntu amweende muki waachwe ja ^veene iiyenda, na muki kari areke kumanyemya mulume waachwe tuku.

6 Naanyu vaana, mudoovateera vavyiiri vaanyu kwa kura kuva kiintu kimwi na Yeesu Mweenevyoosi, sa kubweeya jeyyo ni uwoloki. 2 "Udoovanyemya vala taáta na íyo waanyu." Uha, noo ulairiri wa ncholo ^uri na kwiichuunga ^kweene Muluungu asea, 3 "Sa jeyyo, turya uri ntálary na wiikale myaaka ^iri foo kari ihi weeru." 4 Naanyu vala taáta, kari mudoovasaakula vaana vaanyu tuku, kiri vyoova jeyyo, vareri ko vawolola mwiikalo waavo na kwa ukiindya wa Mweenevyoosi. 5 Naanyu vatámwa, mave na matu kwa veenenyumba vaanyu va kiwuntu kwa nyemi na ko tetema, kwa mutima woosi ja ^veene mamutámamiraa Kirisitu. 6 Kundoobweeyi jeyyo mpiindi ^voovona vii tuku, sa vavaduumbire, maa kaa, mudoootumama jeyyo ja vatámwa va Kirisitu, mudoobweeya jeyyo fuma mitimii ja ^veene Muluungu asaaka. 7 Mudoootumama kwa mutima woosi, ja moomutamikira Mweenevyoosi, na si muuntu tuku. 8 Kumbukiri, kira muuntu ura ^abweeya vyabooa, ave mutámwa au muuntu ^ari húuru,

hokera ari kilungulungu chaachwe fuma kwa Mweenevyoosi. 9 Na nyuunyuni veenenyumba kwa njira yiyo, mudoovabweeyirya vyabooa vatámwa vaanyu, na kari mudoovavumba tuku. Kumbukiri mwatiite Mweenevyoosi umwi, na ni yeeye ^ari kurumwii, yeeye si asínanalaa tuku. 10 Kukiimikirirya, noosaaka mufafe na muhokere ngururu fuma kwa laviro lwa Mweenevyoosi. 11 Haaha, sumuli mata yoosi yo lwiira nkoondo ^moohewa ni Muluungu, sa mudahe kukitira miryuungu mivi ya lkúúlu ra Mirimu Mivi. 12 Sa nkoondo yiitu si yoolwa na vaantu tuku, maa kaa, nkoondo yiitu ni yoolwa na mirimu mivi, milwi nkoondo ya kari weeru ^isoónekanaa, ngururu na laviro lwa viimiriri va ihi weeru mbi. (aión g165) 13 Sa jeyyo, sumuli mata yoosi ^moohewa ni Muluungu sa mudahe kusiindana siku mbi ^iri kuuja. ^Muri humula kulwa, mwiime neeja. 14 Jeyyo, imi neeja, na kikomi kive ja lukova ^lwiimútirwaa hirii ni mulwi nkoondo, na uwoloki ave ja ngawo ^yivikirwaa ni mulwi nkoondo kipeembii sa ikitire miiwi. 15 Mpiima yo varyiula Masaae Maaja ya mwiikalo muja ive majewii yaanyu. 16 Hamwi na ivyo, kumuruma Yeesu ive ngawo yaanyu, sa mudahe rimya miiwi ya mooto ya ura Mavi. 17 Kulamuririwa kave ja kofia ya chuúma ya mulwi nkoondo ^iivikira mutwii, na isaae ra Muluungu mukwaatirire mukonwii ja nyaasuka ^moohewa ni Mutima Muja. 18 Mpiindi joosi na kwa kira kuloomba, mudoooloomba Muluungu kwa ngururu ja Mutima Muja. Hamwi na ayo, makeeshe mpiindi joosi, kana moovaloombera kwa uyimirirya vaantu voosi va Muluungu. 19 Mudoookuumoombera baa niini sa kira ndiri chungula mulomo, mpeewe masaae yo lusa sa ndahe kuvaryiula fuumbo ya Masaae Maaja ko kiitema. 20 Niini ndiri mutumwi wa ayo Masaae Maaja na noo ^chooreka ndiri munyololwii. Jeyyo noomberi kwa Muluungu sa ndahe varyiula ko kiitema ja ^veene yasaakwa. 21 Tikiko mwaaniitu, na mutumami wo kiilaangiwa kwa kura kukundikaniwa na Mweenevyoosi, niini namweenda maatuku vii. Yeeye vavyiira ari kira kiintu sa mutaange masaae yaani na kira ^nootumama haaha. 22 Namutámire na kari nyuunyuni sa isaae iri, nyuunyuni mutaange masaae yiiswi na avaheere mutima. 23 Vanaviitu, mwiikalo muja, kwiiyenda na kumuruma Yeesu, ^kwafúmaa kwa Muluungu

Taáta na kwa Yéesu Kirisitu Mweenevyoosi,
kúve na nyuunyu. 24 Nduwo ya Mulungu íve
na vaantu voosi ^vamweenda Mweenevyoosi
wiitu Yéesu Kirisitu kwa kweenda si ^kusíraa.

Vafilípi

1 Barúwa íhi yafúmire kúri níini Paúli na Timotéoo, vatumami va Kirisitu Yéesu.

Toovaandikira nyuunyu vaantu va Muluungu ^mwakundikaniwa na Kirisitu Yéesu, ^mwiikalaa múújii wa Filípi baa na viimiriri vaanyu na vaambiririyi vaanyu. **2** Nduwo na mwiikalo mwa fuma kwa Muluungu Taáta wiita na kwa Mweenevyoosi wiita, Yéesu Kirisitu, jive na nyuunyu. **3** Noomadumba Muluungu waani kira mpiindi ^ndiri vakumbukira nyuunyu. **4** Kira siiku namulóombaa Muluungu ndiri na cheera sa nyuunyu voosi, **5** sa nyuunyu mwaava vaambiririyi vaani vo kaarya Masáare Maaja keende siku ya ncholo fura isiku. **6** Niini namányire kikomi, Muluungu yeeye ^aanda murimo mwa fuma mitimii yaanyu, kuukiimikirirya ari murimo uwo siku ira Yéesu Kirisitu ^ari kuuja. **7** Ni uwoloki niini kwiiririkana jei sa nyuunyu, sa ni mutimii waani muri. Mwahókeraa nduwo ya Muluungu hamwi na niini mpiindi ^ndiri munyololwii na mpiindi ^naviviriraa na noonekyaa kikomi cha Masáare Maaja. **8** Muluungu amányire ^vyeeene naveenda munumunu na ^vyeeene ndiri na mpiima ya Kirisitu Yéesu kúri nyuunyu. **9** Kuloomba kwaani ni uku, moongererye kwiyyenda nyuunyu kwa nyuunyu, na muve na tooti na umanyi, **10** sa madahe saawula viintu vira ^vyabooha. Aho, kuva muri uteréere, na vaantu si ^vang'urirwaa fura siku Yéesu Kirisitu ^ari hinduka, **11** kuu mwamémire ndiwa ^jifúmaa kúri uwoloki ura ^ufúmaa kúri Yéesu Kirisitu sa nkongojima na dumba kwa Muluungu. **12** Haaha noosaaka vanaviitu mutaange yara yoosi ^yafumira kúri niini, ayo yaambiriirye kwaarya Masáare Maaja. **13** Sa jeyyo, valukaluka voosi va mutemi Kaisári na vaantu viingi voosi va aha, vatáangire nachuungwa sa namutámamiraa Kirisitu. **14** Na sa kuvii kwa kwaani munyololwii, vaaniitu ^vari foo vamutámamiraa Yéesu Kirisitu Mweenevyoosi, viitémire kulusa isáare ra Muluungu baa woowa tuku. **15** Kimaari, vamwaari vamwi ^voovariyula masáare ya Kirisitu kwa kivina na wiitooli. Baa neembe ni jeyyo, vamwaari viingi ^vavariyulaa kwa wuuja. **16** Ava vatámamaa jeyyo kwa mutima wo kweenda, na namányire niini mwaari kuu munyololwii, sa nduuse Masáare Maaja ya Yéesu

ni kikomi. **17** Maa kaa, avo ^vari na kivina, vavariyulaa masáare ya Kirisitu kwa miryungu iyo sa vadumbwe ni vaantu. Voovo voosaaka koongererya uturikiri waani mpiindi iji ^ndiri munyololwii. **18** Baa jeyyo, che kisáambukire? Laanga, masáare ya Kirisitu yoovariyulwa, ive ni kwa mutima muvi au kwa mutima wa kikomi. Sa kiintu iki, niini tuuba ndiri kuvyeenda. Hii, tuuba ndiri kuvyeenda, **19** sa namányire kwa kulusa kwaanyu na Muluungu na kwa nyambirirya ya Mutima Mwa fuma wa Yéesu Kirisitu, lamuririwa ndiri. **20** Ni kiilaangya niise, si ndiri kooni soni kwa njira yoyoosi tuku. Tuuba ndiri kwiitema na Kirisitu tuuba ari bweeyiriwa nkongojima muvirii waani, ive ni kwa nkaasu au kwa inkwya. **21** Sa kwaani, kuva mooyo ni kumutámamira Kirisitu na kukwya ni kunáalo. **22** Kooni ndiri tuuba kuva mooyo muvirii uhu, tuuba ndiri tumama murimo uri na kunáalo nkuulu. Si nootaanga nsaawule kirikwi tuku. Kuva mooyo baka kukwya. **23** Viintu ivi viviri vyookuunduta. Noosaaka ndooke, nkiikale na Kirisitu, na ivyo noo vyabooha maatuku vii. **24** Maa kaa, sa nyuunyu, ni vyabooha nchaale ndiri mooyo muvirii uhu. **25** Isáare iri ni ra kikomi, sa jeyyo, namányire kuva ndiri mooyo hamwi na nyuunyu, sa mukule kwa kura kuruma kwaanyu na muvyeeende kumuruma Yéesu. **26** ^Ndiri kuva hamwi na nyuunyu, kuvyeenda muri maatuku vii sa Kirisitu Yéesu kuva ari aanyambiriirye niini mpindake na kwaanyu kei. **27** Kiintu kikuulu, mwiikalo waanyu uve ja ^vyeeene Masáare Maaja ya Yéesu Kirisitu yalusa. Na kooni ndiri kuuja no valaanga au kooni si ndiri kuuja, nkindooteera na nkindootaanga mwatuuba kiima neeja, muri na miryungu umwi na muri mutima umwi, kuu mookiisiinda sa kuruma kwa Masáare Maaja. **28** Kari mundaovoofa vavi vaanyu tuku, maa kaa, mwiiteme. Ihi koonekya iri kúri voovo ni tamanya viise noo malwa, maa kaa, nyuunyu lamuririwa muri ni Muluungu. **29** Sa nyuunyu si mwaheewa nduwo yo muruma Kirisitu vii tuku, maa kaa, baa nduwo yo turikiriwa sa yeeye. **30** Ayo ^moolwa noyo, noo ayo baa niini ^naalwijaa noyo, ja ^vyeeene moona. Kei baa haaha teera mwiise mwaari nootuuba kulwa noyo.

2 Eri, mwiikalo waanyu wo va kiintu kimwi na Kirisitu vaheera wiise mutima wuu? Eri, kuvyeenda kwaachwe kuvatuurya kwiise mitima

wuu? Eri, ni kiintu kimwi mari na Mutima Muija wuu? Laangwa mwiise kwa riiso ra wuija ni Kirisitu wuu? 2 Kooni viri jeyyo, kuumbweeyya mari nive na cheeru munumunu kwa nyuunyukuva na muryungu umwi, kweenda kumwi, kuva kiintu kimwi mutimii na kuva na tooti imwi. 3 Kari mudoobweeyya kiintu ko viihya inda tuku. Kari mudookiiva kipeembe tuku. Maa kaa, mwiikiimye na isi, kira muuntu yoomunyema wiingi na moovona wiingi vabooha kulookya nyuunyuku. 4 Kari kira umwi waanyu indoolaanga masaa yaachwe vii tuku, maa kaa, kira umwi waanyu andookiriririka kuvaambirirya wiingi. 5 Miiriririka yaanyu ive i'ira Kirisitu Yeesu ajaa noyo. 6 Yeeye baa neembe ufumo waachwe ni Muluungu, si oona kura kuva Muluungu, ni kiintu cho namatira tuku. 7 Maa kaa, iibweeyya ja kiintu kisiina, aava ja mutumwa, avyaalwa ja muuntu. 8 Akave na ufumo wa muuntu, akiikiimya na isi, akaruma kukwya, inkwya yo vairirwa misumari musalabi. 9 Sa jeyyo, Muluungu amwiinula munumunu, na amuheera irina ralooka marina yoosi. 10 Sa kwa irina ra Yeesu, kira kiiumbe kurumwii na kuri weeru na Ntarii, kichwaame mbere yaachwe, 11 na kira lurimi luluuse, Yeesu Kirisitu ni Mweenevyoosi, kwa nkongojima ya Muluungu Taata. 12 Vijeengi vaani naveenda munumunu. Haaha, ni matu mujaa kuri niini siku joosi mpiindi njaa waanyu na baa mpiindi ndiri kuli na nyuunyuku. Viivyo tuubi kutumama viintu vyoonekya Muluungu avalamurirya, kuu mookoofa no tetema. 13 Sa ni Muluungu yootumama isii yaanyu, yeeye noo yoovaheera mpiima na ngururu yo tumama yara meene yoosaaka yatumamwe. 14 Tumama viintu vyoosi baa kung'uula no kwiiruta ndihi tuku. 15 Muve vaana va Muluungu, si mung'urirwaa na musiina uvi. Kei muve vaantu musiina lukwaalo, mpiindi iji mookiikala kati na kati ya vaantu va haaha vamema uvi na vasaambuka. Kati na kati ya avo vaantu, nyuunyuku muve ja kiweeru kimurikiraa weeru. 16 Kei mukwaaty isaa ra nkaasu, sa siku Kirisitu ari hinduka, niiteere mwerere sa murimo natumama ko manyika kuri nyuunyuku, na noone si naturikira bweete tuku. 17 Baa kooni nkaasu yaani yootoolwa ja mporyo ya choonywa mweeri ya mporyo ya kuruma kwaanyu, niini na cheeru ndiri, na nayeendire hamwi na nyuunyuku voosi. 18 Viivyo

nyuunyuku moosaakwa muvyeende na muve na cheeru hamwi na niini. 19 Haaha nookiilaangya Yeesu Kirisitu Mweenevyoosi kooni ari vyeenda, mutuma ndiri Timoteo siku jookuuja aha mbere, uje na kwaanyu, sa ari hinduka, neeriwe mutima ni saare ja mwiikalo waanyu. 20 Sa niini nsiina muuntu wiingi avalaangaa ja yeeye tuku. 21 Wiingi ni volwa vii na masaa yaavo, na si yara ya Yeesu Kirisitu tuku. 22 Maa kaa, nyuunyuku veenevyo mwamanyire kikomi vyeene Timoteo iima neeja. Yeeye atumama na niini murimo wo varyula Masaa Maaja ja mwaana na taata waavo. 23 Haaha kiilaangya niise nimutume na kwaanyu chaangu, ndiri taanga vii cheene kiri fumira kuri niini. 24 Naani nookiilaangya kuri Yeesu Mweenevyoosi, rekerwa ndiri, na kuja ndiri na kwaanyu siku jiji vii jookuuja aha mbere. 25 Nookoona ni vyabooha nimutume Epafuradiito na kwaanyu. Yeeye ni mwaaniitu amuruma Yeesu, kei ni mutumami na mulwi nkoondo mwiwaani. Na nyuunyuku mwamutuma ji aampeere nyambirirya mpiindi iji niini noosaaka nyambirirya. 26 Ni kumrekera niise ahinduka sa atiite mpiima maatuku vii yo voona, na kei avisula akataange nyuunyuku mwateera ajaa alwaala. 27 Kimaari ajaa alwaala kende akwe. Maa kaa, Muluungu amulaanga na riiso ra wuija na si yeeye vii tuku, baa niini, sa ndiire kuvisula mweeri ya kuvisula. 28 Sa jeyyo, noo chooreka noomanyika kutumama na kwaanyu, sa mari moona kei muvyeende. Na niini nseyiriwe kuvisula kwaani. 29 Muteengi na cheeru, sa yeeye ni mwiwaanyu kwa kura kumuruma Yeesu Mweenevyoosi, na muuntu ari ja yeeye, mudoomunyema. 30 Yeeye ajaa asengerera kukwya sa murimo wa Kirisitu. Yeeye ajaa aviika nkaasu yaachwe nemwiinemwii sa afiye nyambirirya ng'eene nyuunyuku mwasiindwa fikya sa viintu mwiikalaa kuli.

3 Haaha ee vanaviitu, vyeendi kuri Yeesu Mweenevyoosi. Niini si ndiri kataka kavaandikira masaa yara nahumula kavaandikira tuku, sa masaa ayo, kiimirira yari kumuruma kwaanyu Kirisitu. 2 Laangi neeja ijo kuri, vatumama vavi, vara vakwaaty kutwaala vaantu na kibawii. 3 Sa suusu tamwiinamiraa Muluungu kwa Mutima wa Muluungu, suusu noo kikomi tatwaalwa na kibawii. Suusu twiivaa kipeembe sa Kirisitu

Yéesu na tamwiilángyaa. Suusu kwiilaangya kwiitu, si kuri kuri muviri tuku, 4 baa neembe niini ndiri daha kwiiva kipeembe sa masáare ya muviri waani. Kooni muuntu yoyoosi yookoona atiite nteendo ja muviri jo kiivaira kipeembe, niini nadaha munumunu. 5 Niini natwaalwa na kibawii mpiindi njáa na siku inaani vii. Niini ndiri Mwiisiraéli fuma lukolo lwa Bénéjimini, na ndiri Mweeburanía wa Vaeburanía. Ko kwaatya Miuro, niini njáa ndiri Mufarisáayo. 6 Niini namanyikáa maatuku vii kutumama yara niiseáa noo Muluungu eenda, na sa jeyyo, naturikira mpuka ja vaantu vumuruma Yéesu maatuku vii. Na kuri uwoloki utóorekaa kwa Miuro, njáa si nang'urirwáa tuku. 7 Maa kaa, yara yoosi noonáa ni kunáalo kwaani, haaha nooyavala ni mukube sa Kirisitu. 8 Na si ayo vii tuku, haaha nookoona masáare yoosi ni mukube ndiri yayaanirirya na kunáalo nkuulu munumunu yo mtaanga Kirisitu Yéesu Mweenevyoosi waani. Sa yeeye, napata mukube wa masáare yoosi, na nayavala ayo ja kosu sa nimuturye Kirisitu, 9 na nkundikaniwe ne. Niini si noosaaka noonekane mawoloki ja vyeene Miuro yasea tuku, maa kaa, nive mawoloki ko muruma Kirisitu. Kavalwa uko, kwafúmaa kwa Muluungu na ni ko muruma Kirisitu. 10 Niini noosaaka nimutaange Kirisitu na ngururu ya kufufuka kwaachwe. Noosaaka nive kiintu kimwi uturikirii waachwe, na noosaaka niifwaane ne inkwyii yaachwe. 11 Aho, siku iyo, nive umwi wa vaantu vara Muluungu ari vafufula. 12 Niini si noosea nahumwiire turya ayo tuku, au nahumwiire kiimaniwa tuku, maa kaa, nootuuba manyika sa nturye kira cheene Kirisitu Yéesu aankwaatira. 13 Vanaviitu si noosea nahumula kwaatya ayo tuku. Maa kaa, nootumama kiintu kimwi, nareka kwiiririkana yara yalooka, na noomanyika kufikira yara yari mbere. 14 Mwaari noomanyika kukurika sa nfikire kira kilungulungu cha kurumwii cho siinda cheene Muluungu yootwaanirira ko tweera kava kiintu kimwi na Kirisitu Yéesu. 15 Sa jeyyo, suusu twiima neeja kuri kumuruma Yéesu, tasaakwa twiirumire masáare aya. Na kooni mookiiririkana viisimire, Muluungu vakunukurira ari kuhon'ya kwaanyu. 16 Kiintu cho kwaatya haaha, toosaakwa tutuube mwiikalo wiitu ura mweene Muluungu ahumula kutoonekya. 17 Vanaviitu, moosaakwa mündootuubirirya mwiikalo waani. Kei

moosaakwa mündookiikiindya kwa vaantu vatúubaa mwiikalo wiiswi, sa mutuubirirye viviravivira mwiikalo waavo. 18 Sa ja vyeene nahumula kuvawyiira isáare iri kari foo, na haaha ni hindukira niise kuvawyiira na misoori yookiika miiswii yaani. Ni kuvawyiira niise, vaantu vari foo mwiikalo waavo ni ja vavi va musaláaba wa Kirisitu. 19 Kukiimikirirya kwa vaantu ava ni imalo, muluungu waavo ni inda jaavo, na nkongojima jaavo ni viintu vya soni, na miiririkano yaavo ni viintu vya weeru. 20 Suusu miitu ni kurumwii kwa Muluungu. Na suusu toowojera na mpiima kuhinduka kwa Mulumuriri wiitu Yéesu Kirisitu Mweenevyoosi fuma kurumwii. 21 Yeeye kwa ngururu jaachwe valandula ari miviri yiitu iri tekeke, na iibweeeye yiifwaane na muviri waachwe wa nkongojima. Kwa ngururu jiijo, viika ari viintu vyoosi vive isi ya wiimiriri waachwe.

4 Haaha, vanaviitu, niini ndiri na mpiima maatuku vii yo voona. Niini naveenda maatuku vii. Nyuunyu ni cheeru chaani, na itáaji raani naheewa sa murimo natumama. Haaha mwiime neeja kuri kumwiilaangya Yéesu Mweenevyoosi. 2 Noovakalaamya Eudía na Sintíke vave kiintu kimwi. Sa viintu muri va Yéesu Mweenevyoosi, marikiriyi kudiira kwiiteerwa kwaanyu. 3 Nookuloomba weewe uri mwaaniitu wa kikomi tutumaman'ya, vvaambirirye avo vaantu vaki vaviri sa vandookiiteerwa. Avo vaviri vamanayikáa maatuku vii kutumama hamwi na niini, mpiindi tavariyuláa Masáare Maaja. Vatumamáa hamwi na Kileméenti, na vatumami viingi voosi. Marina yaavo yamwaari kitáabwii cha nkaasu. 4 Ivi na cheeru siku joosi, sa mwakundikaniwa na Yéesu Mweenevyoosi, kei ivi na cheeru. 5 Kuhola kwaanyu kutaangikane kwa vaantu voosi. Mweenevyoosi ni heehi ari. 6 Kari mwiitirikirye kwa kiintu chochoosi tuku, maa kaa, kwa kira kiintu, ilombooli na muloombi Muluungu kunu moomudumba. Vira viintu moosaaka, vitwaali vitaangikane kwa Muluungu. 7 Na mwiikalo muija wa Muluungu ura walooka miryuungu yoosi, laangirirya ari mitima yaanyu na miryuungu yaanyu kava iri kiintu kimwi na Kirisitu Yéesu. 8 Haaha vanaviitu, kiintu kimwi cho kiimikirirya, mukwaatye masáare yoyoosi ya kikomi, masáare yoyoosi yanyémiwaa, masáare yoyoosi ya uwoloki,

masáare yoyoosi ^yari uteréere, masáare 23 Nduwo ya Yéesu Kirisitu Mweenevyoosi, ive
yoyoosi ^yeendwa, masáare yoyoosi ^yarumwa mitimii yaanyu. Kikomi!

ni maaja, kiintu chochoosi ^chaboohabooha
na kiintu ^chasaakwa kiduumbirirwe, ivyo
noo mwiindookiiririka. 9 Masáare yoosi
^mwiikiindya fuma kwaani, au ^mwahokera au
^mwateera au ^moona fuma kwaani, yatumami.
Na Muluungu wa mwiikalo muja, kuva ari
na nyuuny. 10 Natiite cheera kuri Yéesu
Mweenevyoosi, sa kei mwaándire kiiririka
sa niini. Kikomi mwaanjiririka, maa kaa,
mwasiindwaa turya nkalo yo kunyambirira.

11 Si nooluusa jei sa nasirirwe tuku, niini
niikiindya kwiinkima na viintu ^ndiri novyo.

12 Niini namanyire kusirirwa na namanyire
kuva na viintu ^viri foo. Nijavira kwiinkima
mpiindi joosi, nive nikutire au nive na njala,
nive na kira kiintu au nive nasirirwe. 13
Nadáhaa tumama yoosi, kuri Mweenevyoosi
^aampeeraa ngururu. 14 Baa jeyyo, mwabweeya
vyabooa maatuku vii kunyambirira mpiindi
^naturikiraa. 15 Nyuuny Vafilipi mwamanyire,
siku ja ncholo ^nkaande varyula Masáare
Maaja kwaanyu, na mpiindi ^nafumaa isi
yaanyu ya Makedonia, ni nyuuny vii noo
^mwaanyambiriraa. Ni mpuka yaanyu ya
vaantu ^vamura Yéesu vii noo ^yaampeeraa
kisaanga. Kusiina mpuka yingi ya vaantu
^vamura Yéesu ^yaampeeraa nyambirira
ya kisaanga tuku. 16 Baa mpiindi ^nijaa muuji
wa Tesalonike, mwaantumira nyambirira baa
si kamudu vii tuku. 17 Si nooluusa jeyyo sa
noosaaka mutuube kuampeera nyambirira
tuku, maa kaa, noosaaka nkindookoona
ntalarya ^ng'eene Muluungu yoovaheera sa
kuboohya inda kwaanyu. 18 Haaha vira viintu
^mwaantumira kwa njira ya Epafuradito,
navihokera. Natiite kira kiintu ^noosaaka baa na
kulookya. Nyambirira iyo, yavire ja mporyo ^iri
na irira ^rabooha na ^yarumika na ^imweeryaa
Muluungu mutima. 19 Na Muluungu wiitu,
vaheera ari kira ^muri saaka kwa usungaati
waachwe wa nkongjima ko va kiintu kimwi na
Kirisitu Yéesu. 20 Muluungu, Taata wiitu wa
kurumwii, abweeyiriwe nkongjima kwa siku
^jisiina uhero! Kikomi. (aiōn g165) 21 Nuumbiryi
vaantu voosi va Muluungu vara ^vari kiintu
kimwi na Kirisitu Yéesu ^vari uko Filipi.
Vaaniitu voosi ^vari na niini vavaluumbiirye. 22
Vaantu voosi va Muluungu vavaluumbiirye, na
hasa ava ^viikalaa kaayii kwa mutemi Kaisari.

Vakolosáai

1 Baráwa ihi, yafúmire kuri niini Paúli mutumwi wa Kirisitu Yéesu kwa kusaaka kwa Muluungu. Niini na Timotéoo mwaaniitu, **2** ni kuvaandikira tiise nyuunyu vaantu va Muluungu ^veene muri vo kiilaangiwa kwa kukundikaniwa kwaanyu na Kirisitu, nyuunyu ^mwiikalaa múujii wa Kolosáai. Nduwo na mwiikalo muja fuma kwa Muluungu Taáta wiitu jive na nyuunyu. **3** Siku joosi, suusu tamudúumbaa Muluungu Taáta wa Mweenevyoosi wiitu Yéesu Kirisitu, mpiindi ^toomuloomba Muluungu sa nyuunyu. **4** Suusu tateera kumuruma kwaanyu Kirisitu Yéesu na ^veene mwaveenda vaantu voosi va Muluungu. **5** Kumuruma kwaanyu Yéesu na kweenda kwaanyu kwafuma kuri kwiilaangya kura ^kwiimiwa neeja sa nyuunyu uko kurumwii. Nyuunyu mwateera kwiilaangya uko, fuma hara ncholo ^mukavariyurirwe isáare ra kikomi noo kusea Masáare Maaja. **6** Masáare aya Maaja ^meene yavafikira nyuunyu yookeenera kuri weeru woosi. Masáare aya, yoovalandula mwiikalo wa vaantu sa viikale mwiikalo wo mweerya mutima Muluungu. Kei yoovalandula mwiikalo waanyu keende siku ira ya ncholo ^mukateere nduwo ya Muluungu na ^mukataange neeja kikomi chaachwe ^veene kiri. **7** Nyuunyu mwakiindiwa Masáare Maaja fuma kwa Epáfura mutumami mwiwiiswi. Suusu tamweenda, kei yeeye ni mutumami wo kiilaangiwa wa Kirisitu kipaango chiiswi. **8** Yeeye noo atuwyiira ^veene mwaveenda vaantu va Muluungu kwa nyambirirya ya Mutima. **9** Sa jeyyo, keende ^tukateere masáare aya yaanyu, si tunareka kumuloomba Muluungu sa nyuunyu tuku. Tookiilomboola kuri Muluungu avakung'antire kutaanga yoosi ^meene yoosaaka mutumame, ko vaheera tooti yoosi ya kimutima na umanyi woosi. **10** Aho, daha muri kiikala ja ^veene vasaakwa kwiikala vaantu va Mweenevyoosi. Mwiikalo waanyu kumweerya uri mutima Mweenevyoosi, kumu mootuunga ndiwa kwa kira mirimo yaanyu miija, kei kumu mookoongereriwa kamutaanga Muluungu. **11** Tooloomba Muluungu avaheere ngururu joosi ja nkongojima jaachwe, sa madahe kuyimirirya na cheeru kumu moowoojera uturikiri usire. **12** Kei mundoomudumba Muluungu Taáta, yeeye kwa nduwo avabweeyya mupate ivaru ra upaari

waachwe ^aviimirya neeja vaantu vaachwe utemii wa kiweeru. **13** Yeeye atulamurirya fuma utemii wa kilwirya na atusaamyá, akatwiingirya na Utemii wa Mwaana waachwe. Yeeye amweenda munumunu. **14** Mwaana uwo atununuula, noo kusea atusea kwa mbavariri uvi wiitu wasirire. **15** Mwaana ni buuwo ya Muluungu si ^oónekanaa, yeeye ajáa amwaari keende ncholo na mwiimiriri wa viintu vyoosi. **16** Kwa yeeye, Muluungu umba viintu vyoosi, ^viri kurumwii na kuri weeru. Umba viintu vyoosi ^vyoónekanaa, na si ^vyoónekanaa, ive ni wiimiriri, au utemi, au ukúúlu na ngururu. Muluungu umba vyoosi kwa njira yaachwe na sa yeeye. **17** Yeeye ajáa amwaari viintu vyoosi si vinumbwa, na kwa njira yaachwe viintu vyoosi vyakwaatana hamwi. **18** Yeeye alóngoolaa mpuka ya vaantu ^vamuruma, ja ^veene mutwe walóngoolaa muviri. Yeeye noo ncholo ifya, na wa ncholo kufafuka sa ave mukúúlu wa vyoosi. **19** Sa Muluungu eenda kukiimana kwaachwe koosi kwiikale kuri Mwaana waachwe. **20** Kei kwa njira ya Mwaana waachwe, Muluungu eenda ahindule mwiikalo ura ^wasaambuka ukava ^wabooha na viintu vyoosi, viintu ^viri aha weerwii na ^viri kurumwii. Noo kusea, areeta mwiikalo muja kwa njira ya sakami ya Mwaana waachwe, ira ^yiitwa hara musalábii. **21** Aho ncholo, nyuunyu mujáa kali na Muluungu. Nyuunyu mujáa ni vavi va Muluungu miiririkanwii yaanyu ^myeene yareetáa mwiikalo waanyu muvi. **22** Ma kaa, haaha Mwaana ahindwiire mwiikalo muja kwa njira ya inkwya ya muviri waachwe, sa avareete na mbere ya Muluungu kumu muri vaaja, musiina lukwaalo na si luu mukang'urirwe tuku. **23** Haaha moosaakwa mutuube kura kumuruma Yéesu. Kari musukiwesukiwe mureke kwiilaangya ^kweene mwapata ^mukateere Masáare Maaja tuku. Ayo noo Masáare Maaja ^meene yavariyulwa kwa vaantu voosi va weeru. Na niini Paúli naava mutumami wa Mweenevyoosi wo kaarya ayo Masáare. **24** Haaha, navyeéndire kuturikiriwa sa nyuunyu. Muvirii waani nookiimikirirya yara ^yakeheka uturikiri wa Kirisitu sa muviri waachwe, noo kusea, mpuka ya vaantu ^vamuruma. **25** Niini nasaawulwa ni Muluungu nive mutumami wa vaantu ^vamuruma Yéesu, sa nivaretere nyuunyu isáare ra Muluungu, na jeyyo, rikiimane. **26** Isáare iri ni

fuumbo keende aho kali na kwa mbyaala joosi. Haaha rakunakulwa kwa vaantu va Muluungu. (aion g165) 27 Muluungu alamula kuvavariyirira voovo usunguati wa nkongojima ya fuumbo ihi sa vaantu si ^vari Vayahúudi. Isáare ra fuumbo iyo, ni Kirisitu ^ífkalaa isii yaanyu, kei yeeye noo kwiilaangya kwaanyu ^muri kuva hamwi nkongojimii yaachwe. 28 Sa jeyyo, tookaarya isáare ra Kirisitu, toovaluma kutu na toovakiindya vaantu woosi kwa tooti yoosi Muluungu ^atuheera. Jeyyo, twareete woosi na mbere ya Muluungu, kuu vookiimana ko lumaniwa na Kirisitu. 29 iki noo ^choobweeyya ntumame murimo kwa umanyiki waani woosi na kutumama kwa kuviro lwaachwe lukulu ^lweene lwatámamaa kuri niini.

2 Noosaaka mutaange ^vyeeene namányikaa kutumama munumunu sa nyuunyu, na sa vaantu ^vamuruma Yéesu va Laodikía, na sa vaantu viingi voosi ^vamuruma Yéesu ^veene si vanawaayya kunyona miiso kwa miiso. 2 Noobweeyya jei, sa vatuuiriwe mitima, na mitima yaavo ilumaniwe hamwi kari kwiiyenda, na sa vave na usunguati wa umanyi ^wakiimana wa fuumbo ya Muluungu. Fuumbo iyo, ni Kirisitu mweeneevyo. 3 Isii yaachwe kwiivisa máari joosi ja kikomi ja mberii ja tooti na ja umanyi. 4 Ni kuvawiyira niise jei, sa mudiire ruma muuntu yoyoosi avakoovere kwa masáare yo vaheemba. 5 Sa baa neembe niini ndiri kuli na nyuunyu kimaviri, ni na nyuunyu ndiri mitimii. Navyeéndire sa mookiikala ja ^vyeeene mwasaakwa, na kumwiilaangya kwaanyu Kirisitu ni kukúlu. 6 Haaha nyuunyu ja ^vyeeene mwamuhokera Kirisitu Yéesu ja Mweenevoyoosi, mutuube kwiikalan'ya ne. 7 Muve na miriri isii yaachwe, yeeye ave mwaariryo waanyu na mwiime neeja ko yaruma yara ^mwakiindiwa. Na mutuube kumudumba munumunu. 8 Laangi neeja, kari muuntu avabweeyye muve vatámwa kwa ukiindya mutuhu na wa ukwaata tuku. Ukiindya uwo ufumo waachwe ni weeru, na tuuva ja vaantu ^viihókereryaa na si uri wa Kirisitu tuku. 9 Sa kukiimana kwa Muluungu, kumwaari kuri maviri wa wuuntu wa Kirisitu. 10 Na nyuunyu ko lumaniwa hamwi na Kirisitu, mwakiimana. Yeeye Kirisitu noo ^ari mweeri ya kira utemi na wiimiriri. 11 Kuri yeeye mwatwaalwa na kibawii, si kwa mikono ya vaantu tuku,

maa kaa, kwa kibawo ^kibwéeyyiwa ko kundikaniwa na Kirisitu mweeneevyo. Kibawo ikyo, chavaseyyirya ufumo wa wuuntu wa uvi. 12 Noo kusea, ^mukabatisiwe, mwataahwa hamwi ne, na mwafufulwa hamwi ne sa mwiilaangya ngururu ya Muluungu. Yeeye amufufula Kirisitu fuma kwa ^vaakwa. 13 Nyuunyu mitima yaanyu ijáa yaakwa sa uvi waanyu, na sa ufumo wa wuuntu waanyu wa uvi si ^ujáa unatwaalwa na kibawii tuku. Maa kaa, Muluungu avabweeyya mukava nkaasu hamwi na Kirisitu. Noo kusea, ase uvi wiitu woosi wasírre. 14 Muluungu amoola kiloongi cha noongwa jiitu joosi ja uvi. Akakifweita chalumi ko kivairira musalábii. 15 Aho musalábii, Kirisitu asumula utemi na wiimiriri. Akukwaatyia soni utemi na wiimiriri mbere ja vaantu, ko kuusiinda kwa njira ya musaláaba. 16 Sa jeyyo, kari mukere muuntu baa umwi aluuse irya kuri nyuunyu sa viintu ^murjiaa au ^munywijaa tuku, au sa viintu si mutúubaa tuuva jaavo ja ngovi jimwi tuku, ngovi ja mweeri majia au ngovi ja siku ya Sabáato tuku. 17 Ivyo vyoosi ni murimíriri vii wa masáare ^yari kuuja, na ayo yoosi kikomi chaachwe chooneka kwa Kirisitu. 18 Kari mumuteerere muuntu yoyoosi ura ^yookiivaa kipeembe yeeye ni muja kwa uholi wa ulongo na kuu iinamiraa mirimu tuku. Muuntu ja uwo ^akwáatyaa njori jaachwe, ni mukudamu kwa miryungu ya ufumo wa kiwuuntu wa mukube. 19 Uwo iikera lukova na Kirisitu, yeeye Kirisitu alóngoolaa vaantu vaachwe ja mutwe viintu ^ulóngoolaa maviri. Yeeye abwéeyya maviri woosi wiikwaate hamwi na ngereera ja maviri na makwáari, na wakúlaa ja ^vyeeene Muluungu avabweeyya ukule. 20 Sa viintu mwaakwa hamwi na Kirisitu na mukalamuririwa fuma ukiindyii wa tuuva ja vaantu, haaha sa che mookiikala ja muri vaantu va ihi weeru? Si vyabooha kutuuba tuuva tuku, baa ja 21 kukwaata kiintu jei tuku, saira chóorya kira tuku, au saasya kiintu iki tuku. 22 Viintu ivyo, ni tuuva na ukiindya wa vaantu ^mweene utámanyan'ya na viintu ^visáambukaa ^viri humula tumiwa. 23 Kikomi vaantu ^vatúubaa tuuva ijo, voónekanaa ni vaantu ^vari na tooti. Vatúubaa kwiinamira ^kweene viivikira voovo veeneevyo, kuhola na kwiimirira maviri kwa ukari. Maa kaa, tuuva ijo ^ng'eene viivikira si jiri daha kukitira uláku wa miviri tuku.

3 Haaha sa viintu Muluungu avafufula hamwi na Kirisitu, yasaakiri masáare ya kurumwii kuantu Kirisitu [^]ari, ifkyiire mukono wa kulume wa Muluungu. 2 Iririkani viintu vya kurumwii na si viintu vya weeru tuku. 3 Sa nyuunyu mwaakwya, na nkaasu yaanyu haaha yaviswa hamwi na Kirisitu kuri Muluungu. 4 Mpiindi Kirisitu [^]ari variyulwa, yeeye [^]ari na nkaasu yaanyu, baa nyuunyu variyulwa muri hamwi na yeeye nkongojimii. 5 Haaha ulai kira kiintu [^]kiri isii yaanyu [^]cheene kiri na ufumo wa weeru, uhanguti, kubweeya kosu, ulaku, mpiima mbi na kadiira kwiikinkima, noo kusea kwiinamira vidabalafyo. 6 Sa ayo, irya ra nkalaru ya Muluungu ni kuvujira riise vara si [^]vanutéeraa Muluungu. 7 Nyuunyu hara kali mwatutamáa viintu ivyo vivi, mpiindi [^]mwiikaláa kati na kati yaavo. 8 Maa kaa, haaha fweiti viintu ivyo vyoosi, nkalaru, kukorera nkalaru, [^]vi, kulongowererya na kituki fuma milomwii yaanyu. 9 Kari mwiilóngoweraa tuku, sa mwaseyya wuuntu waanyu wa kali na mirimo yaachwe. 10 Mwiivikira wuuntu mufya na moobweeyiwa ufa [^]umanyi waanyu sa mwiifwaane na yeeye [^]avumba. 11 Sa jeyyo, kusiina Mwayhúudi na muuntu si [^]ari Mwayhúudi tuku, [^]atwaalwa na kibawii na si [^]atwaalwa na kibawii tuku, mwayeni au mampeto tuku, mutúmwa au muuntu [^]ari húuru tuku, maa kaa, Kirisitu ni kira kiintu na ni kari voosi ari. 12 Haaha sa viintu nyuunyu mwaviire ni vaantu [^]vasaawulwa ni Muluungu, muve na mutima wa mbavariri, wuujja, kwiikiimya na isi, kahola na uyimiriri. 13 Mundookiivereka na kooni muuntu ari na isáare kwa mwiiwaachwe, mundookiisea yasirire ja [^]vyeeene Mweenevyoosi avasea yasirire nyuunyu. 14 Kikúulu kuri ayo yoosi mwiijende, sa kwiijenda noo kwakúndikan'ya vyoosi kwa wuujja vikava hamwi. 15 Mwiikalo muujja wa Kirisitu wiimirire mitima yaanyu. Mwiikalo muujja uwo noo mwaanirirwa kuri maviri umwi. Kei muve ni vaantu [^]vari na duumba kwa Muluungu. 16 Isáare ra Kirisitu riikale isii yaanyu kwa usúngaati waachwe woosi kunu mookiikiindya no kiiluma kutu kwa tooti joosi, no mwiimbira Muluungu kwa mitima yaanyu, no mudumba kwa sabúuri, chíimbo na kilumba cha mutimii kwa Muluungu. 17 Roroosi [^]muri luusa, au [^]muri bweeyya, tumami kwa irina ra Yéesu Mweenevyoosi,

kunu moomudumba Muluungu Taáta kwa njira yaachwe. 18 Nyuunyu vaki, mwiikiimye na isi ya valume vaanyu ja [^]vyeeene vyasaakwa kwa vaantu [^]vamuruma Mweenevyoosi. 19 Naanyu valume, veendi vaki vaanyu na kari muve vakari kwaavo tuku. 20 Vaana, muve na matu kwa vavyiiri vaanyu kwa kira kiintu, sa kubweeyya jeyyo kwamweeryaa mutima Mweenevyoosi. 21 Vala taáta, kari muvasáakurirya vaana vaanyu tuku, sa ifaanaa vakakera mpiima. 22 Naanyu vatúmwa, muve matu kwa veenenyumba vaanyu va kiwuuntu kwa mirimo yoosi. Bweeyyi jeyyo mpiindi joosi, na si ive mpiindi [^]voovona vii tuku sa mwiiyonekye mwabooha tuku. Maa kaa, mvanyemye mpiindi joosi kwa mutima woosi sa kubweeyya jeyyo ni kumunyemya Yéesu Mweenevyoosi. 23 Roroosi [^]muri tumama, tumami kwa mutima woosi sa Mweenevyoosi na si sa vaantu tuku. 24 Taangi hokera muri upaari waanyu fuma kwa Mweenevyoosi ja kilungulungu. Mutumamiri Kirisitu Mweenevyoosi. 25 Muuntu [^]abweeyaa [^]vi, rihwa ari mavi yaachwe, sa Muluungu si asinanalaa tuku.

4 Naanyu veenenyumba, vabweeyiriri vatúmwa vaanyu viintu vira [^]vyasaakwa na kwa uwoloki, sa mwamányire baa nyuunyu mwatiite Mweenevyoosi waanyu [^]ari kurumwii. 2 Mundoomulomba Muluungu siku joosi, muve miiso na kei mundoomudumba Muluungu. 3 Kei mundootulombera suusu sa Muluungu achungule njira yo variyula isáare raachwe, sa tudahe kwaarya isáare ra Kirisitu. Aho mbere, isáare iro rijáa ni fuumbo. Kei niini nachuungwa so kwaarya isáare iro. 4 Mundookunoombera sa nvariyle pusu pusu ja [^]vyeeene vyasaakwa. 5 Mpiindi [^]muri na vaantu si [^]vanamuruma Yéesu, muve na tooti, na iyo nkalo mwiitamire neeja. 6 Nduusika jaanyu jive ja nduwo siku joosi na jindoobweeyya muuntu amerye mati, sa mutaange kuuyirya vyabooha kira muuntu. 7 Tikiko mwaaniitu namweenda. Yeeye ni mutumami wo kiilaangiwa [^]tatámamaa hamwi ne murimo wa Yéesu Mweenevyoosi. Yeeye vavyiira ari isimwi raani roosi. 8 Namutúmire kuri nyuunyu sa avavyiire isimwi riiswi na avacheere mitima. 9 Kuujan'ya iise na Onésimo mwaaniitu [^]tamweenda na wo kiilaangiwa, na ni muuntu wa meenyu. Voovo vavyiira vari yoosi [^]yoofumira aha. 10 Aristáriko

^nachuungwa hamwi ne aha munyololwii,
 avalúumbiirye. Maáriki mwaanaavo na Barinába
 avalúumbiirye. Nyuunyu mwahokera ndairiri
 sa Maáriki, ^ari fika mumuhokere neeja.
11 Yéesu ^aánirirwaa Yústo, avalúumbiirye.
 Ava noo Vayahúdi vooveene ^vamura
 Yéesu ^ntámaman'yaa novo murimwii wa
 Utemi wa Mulungu. Ava vaantúryaa mutima
 maatuku vii. **12** Epáfura muuntu wa meenyu na
 mutumami wa Kirisitu Yéesu avalúumbiirye.
 Siku joosi amányikaa kuloomba sa nyuunyu
 mwiime neeja kuri kusaaka kwa Mulungu
 na mukangaale ndairirii jaachwe joosi. **13**
 Kikomi noolusa, niine ^vyeeene yoomanyika
 kutumama sa nyuunyu na sa vaantu va múji
 wa Laodikía na Hierapóoli. **14** Lúka dakitári
 wiiswi ^tamweenda na Déema vavalúumbiirye.
15 Valuumbyi vaaniitu voosi va Laodikía. Kei
 muluumbyi irumbu riiswi Nímufa na mpuka
 ya vaantu ^vamura Yéesu ^valúmanaa kaayii
 kwaachwe. **16** ^Muri humula soma barúwa ihi,
 yoosaakwa itwaalwe ikasomwe kwa mpuka
 ya vaantu ^vamura Yéesu va Laodikía. Baa
 nyuunyu moosaakwa musaake njira yo soma
 barúwa ^vapata voovo. **17** Muwyiiri Aríkipo
 akiimikirirye neeja ura murimo ^aheewa ni
 Mweenevyoosi. **18** Niini Paúli navaándikiire
 lumbi iji kwa mukono waani mweenevyo.
 Kumbukiri niini ni munyololwii ndiri. Nduwo
 ya Mulungu ive na nyuunyu.

1 Vatesaloníike

1 Barúwa ihi, yafúmire kuri niini Paúli, Siliváano na Timotéeo. Ni kuvaandikira tiise nyuunyu mpuka ya vaantu ^mumuruma Yéesu uko múuji wa Tesaloníike. Nyuunyu muri va Muluungu Taáta na va Yéesu Kirisitu Mweenevyoosi. Nduwo na mwiikalo muja fuma kwa Muluungu jive na nyuunyu. **2** Sikú joosi tamudúmbaa Muluungu sa nyuunyu voosi, na mpiindi joosi ^toomuloomba Muluungu, tavalúusaa kweene. **3** Suusu tavakúmbukiraa siku joosi mbere ya Muluungu na Taáta, sa ^vyeeene moónekyaa kumuruma Yéesu kwa nteendo jaanyu, ^vyeeene kweenda kwaanyu kwavabwéeyaa mutumame mirimo ko manyika, na ^vyeeene kwa uyimiriryi mwamwiiláangyaa Mweenevyoosi wiitu Yéesu Kirisitu. **4** Vanaviitu ^mweendwa ni Muluungu, suusu tamányire, Muluungu avasaawula nyuunyu mave vaachwe. **5** Sa mpiindi ^tukavaretere Masáare Maaja, si tavaretera masáare matuhu vii tuku. Maa kaa, masáare ayo, yavariyulwa kwaanyu kwa njira ya ngururu ya Mutima Muja na ni ya kimáári. Nyuunyu mwamányire ^vyeeene suusu twiikaláa meenyu sa tavaambirirye nyuunyu. **6** Baa neembe ayo Masáare yavaretera uturikiri ^wahumba, nyuunyu mwayahokera Masáare ayo kwa cheeru fuma kwa Mutima Muja, kwa njira iyo, mwatutuubirirya suusu na mwamutuubirirya Mweenevyoosi. **7** Jeyyo, mwaava vaantu ^vabooha vo tuubiririwa ni vaantu ^vamuruma Yéesu va Makedonía na Akáaya. **8** Sa kootweera nyuunyu, Masáare ya Mweenevyoosi yoteereka si kwa vaantu va Makedonía na Akáaya vii tuku, maa kaa, kumuruma kwaanyu Muluungu kwatéerekire kira haantu. Sa jeyyo, si toohangaika kulúusa kiintu tuku sa kumuruma kwaanyu Muluungu. **9** Kira haantu ^turi doma, vaantu voolúusa ^vyeeene mwatuteengya ^tukuje na meenyu. Kei voolúusa ^vyeeene mwareka kwiinamira vidabalaíyo, mukamavalandukira Muluungu wa kikomi ^ari nkaasu, sa mumutumamire. **10** Kei, voolúusa ^vyeeene moowoojera kúja kwa Mwaana wa Muluungu fuma kurumwii, noo kusea, Yéesu. Uhu Yéesu, Muluungu amufufula na yeeye atulamurirya fuma irya ra Muluungu ^rookúja.

2 Vanaviitu, nyuunyu mwamányire kúja kwiiswi na kwaanyu kújaa kwatiite kunáalo nkúulu. **2** Mwamányire ^vyeeene taturikira na ^vyeeene tatukirwa uko múujii wa Filípi. Baa neembe takitirwaa munumuntu, Muluungu atuheera kwiitema kukulu, tukaarya Masáare Maaja ya Muluungu kuri nyuunyu. **3** Masáare ^meene talumirirya kuri nyuunyu si yafumaa kuri ukwaata tuku na yasiina kosu tuku, na si tasaakaa tavaheembe kwa ukwaata tuku. **4** Maa kaa, suusu siku joosi talúusaa ja vaantu ^tarumwa ni Muluungu na tukakwaatiwa Masáare Maaja. Si toosaaka kúveerya vaantu mitima tuku, maa kaa, Muluungu vii, yeeye amányire mitima yiiswi. **5** Kei, mwamányire suusu si twavaheembáa kwa masáare yo vakwaata neeja tuku, na kei si talúusikáa masáare ya uweere sa tuvise kúdiira kwiikinkima kwiiswi tuku, Muluungu noo mooni wiiswi. **6** Suusu si tasaakaa kudumbirirwa ni vaantu tuku, au kudumbirirwa ni nyuunyu tuku au fuma kwa muuntu wiingi yoyoosi tuku. **7** Suusu turi vatumwi va Kirisitu, ngaari tadaaaya viintu fuma kwaanyu, maa kaa, suusu tujáa tahola kuri nyuunyu ja íyo ^vyeeene aláangaa vaana vaachwe vaduudi. **8** Noo jeyyo viri kuri suusu, taveenda maatuku vii, noo ^chooreka si tavaheera Masáare Maaja ya Muluungu vii, maa kaa, tavalaira baa mwiikalo wiiswi. Tabweeyya jeyyo, sa nyuunyu ni vaantu ^taveenda. **9** Vanaviitu kumbukira mwiise ^vyeeene tamanyikáa, na kwiidoomererya kutumama uchiku na muusi, sa tudíire kuva muriwa kwa muuntu yoyoosi kuri nyuunyu, mpiindi ^tavariyuláa Masáare Maaja ya Muluungu kuri nyuunyu. **10** Nyuunyu ni vooni baa na Muluungu, ja ^vyeeene tujáa vaaja, na ^vyeeene twiikaláa na nyuunyu kwa uwoloki, na tusiina mang'uulo. **11** Nyuunyu veeneevyo mwamányire, suusu tavalangáa nyuunyu ja ^vyeeene taáta avaláangaa vaana vaachwe. **12** Tavaheeráa mutima, tavatuuryáa mutima na tiilombooláa kavawiyira mumanyike kwiikala mwiikalo ^umweéryaa Muluungu mutima. Yeeye Muluungu noo avaaniriraa mwiingire ^temii na nkongojimii yaachwe. **13** Suusu si tarékaa kumudumba Muluungu tuku, sa nyuunyu mwarihokera isáare ra Muluungu fuma kwiiswi. Si mwarihokera ja isáare ra muuntu tuku, maa kaa, mwarihokera isáare ra Muluungu na jeyyo noo ^vyeeene riri. Na iro isáare noo ^ritumámaa mitimii yaanyu nyuunyu

^mwariiruma. **14** Vanaviitu nyuuny mwalumana na masáare yayara ^meene jalumana noyo mpuka ja vaantu ^vumuruma Kirisitu Yéesu uko Yudeea. Nyuuny mwaturikiriwa ni vaantu va isi ya meenyu ja ^vyeene Vayahúudi ^vumuruma Yéesu vaturikiriwa ni Vayahúudi. **15** Avo Vayahúudi vavuuula valáli na mutwe va Ijéva na vavuuula Yéesu Mweenevyoosi. Vaantu avo vavukalarya Muluungu na ni vavi va kira muuntu. **16** Voovo voomanyika kutakitira kuvariyula Masáare Maaja kwa vaantu si ^vari Vayahúudi sa vadiire lamuririwa. Kwa njira ihi vootuuba jiinga uvi vaavo, maa kaa, haaha nkalaru ya Muluungu yavakimiriire. **17** Vanaviitu kukerwa kwiiswi na nyuuny ni kwa mpiindi vii, na kukerwa uko ni kwa maviri vii, mitima yiiswi ni hamwi iri na nyuuny. Suusu tukaari turi na mpiima yo kiiyona na nyuuny mpula na mulomo. **18** Sa jeyyo, tasaakaa ji tavaluumbye. Niini Paúli nasaakaa ji nivaluumbye ^kari foo vii, maa kaa, Irimu ratukitira. **19** Haaha kwiilaangya kwiiswi, cheeru chiiswi na itáaji riiswi ra nkongojima ni che? Ni nyuuny mbere ya Yéesu Mweenevyoosi mpiindi ^ari hinduka! **20** Hii, nyuuny ni nkongojima na cheeru chiiswi.

3 Haaha re, tujáa tasiindwa yimirira, sa si tataangáa ni che ^choofumira uko meenyu tuku. Aho, tukalamula tuchaale suuveene kura múuji wa Aséene. **2** Tujáa tamutuma Timotéeo mwaaniitu ji avaheere mutima, na avaheere ngururu kwa kura kumuruma kwaanyu Yéesu. Yeeye Timotéeo ni mutumami mwiiwiiswi murimwii wa Muluungu wo kaarya Masáare Maaja ya Kirisitu. **3** Tabweeyya jeyyo, sa kari muuntu baa umwi ji asove mpiima sa uwo uturikiri ^mwapatáa tuku. Nyuuny mwamányire suusu ni vaantu ^tasaakwa kutweera uturikirii. **4** Kikomi, mpiindi ^tujáa na nyuuny, tavawiyiraa kweene suusu voosi turikira turi, haaha vyaava ja ^vyeene mwamányire. **5** Iki noo ^chooreka mpiindi ^nkave si noodaha kuyimirira, namutuma Timotéeo na kwaanyu sa ntaange sáare ja kuruma kwaanyu Yéesu. Nabweeyya jeyyo, sa niiseáa ifaanaa mayeri, noo kusea Irimu, ravayera. Na murimo wiiswi ^tatumama kwaanyu uve ni mukube. **6** Haaha Timotéeo ahíndukire fuma kwaanyu na ataváaire mbuwo ^jabooha ja kumuruma kwaanyu Yéesu, na kweenda kwaanyu. Atawýiriire kira siiku

mwatakúmbukiraa na cheeru, na mwatiite mpiima yo kiiyona na suusu ja ^vyeene suusu turi na mpiima yo voona nyuuny. **7** Haaha vanaviitu, baa neembe tooturikira, suusu tatuuriwe mitima kuteera masáare ^yabooha ya kumuruma kwaanyu Yéesu. **8** Sa viintu mwífmire neeja kari Mweenevyoosi, suusu toopata nkaasu ifya. **9** Haaha, suusu toomudumba Muluungu sa nyuuny. Suusu tatiite cheeru kikuula mbere ya Muluungu sa nyuuny. **10** Toomuloomba Muluungu chiriri chobu, sa tupate nkalo yo voona kei miiso kwa miiso, sa tudahe memerekererya kira ^chakeheka kari kumuruma kwaanyu Yéesu. **11** Haaha toomuloomba Muluungu, Taáta wiitu na Mweenevyoosi wiitu, Yéesu atulaire njira sa tujje na kwaanyu. **12** Mweenevyoosi avaheere kwiyyenda kukulukuula, sa mwiiyende nyuuny kwa nyuuny na muveende vaantu voosi ja ^vyeene suusu taveenda nyuuny. **13** Toomuloomba Muluungu abweeyye mitima yaanyu ikangaale, kari wujja muve si mung'úurirwaa mbere ya Muluungu Taáta wiitu, mpiindi ja kuuja kwa Mweenevyoosi Yéesu hamwi na vaaja voosi.

4 Vanaviitu, nyuuny mwiikiindya fuma kwiiswi ^vyeene mwasaakwa kwiikala sa mumweerye Muluungu mutima. Kikomi, jeyyo noo ^vyeene mwiikalaa. Vanaviitu, toovaloomba kwa wiimiriri wa Yéesu Mweenevyoosi mutuube bweeyya jeyyo na moongererye. **2** Nyuuny mwamányire ulairiri ^tavaheera kwa luviro lwa Yéesu Mweenevyoosi. **3** Muluungu asaaka muve vaaja mbere yaachwe, sa jeyyo, mureke kikomi khanguta. **4** Kira umwi waanyu yoosaakwa andookiimirira maviri waachwe na indookiikala kwa nyemi na kwa wujja mbere ya Muluungu. **5** Kari mundootuuba uláku wa miviri yaanyu ja vaantu si ^vamamányire Muluungu tuku. **6** Kari umwi waanyu amukwaate matu mwaanaavo ^amuruma Yéesu ko yeenda na muki waachwe tuku. Tahumula kuvawiyira no valuma kutu, Mweenevyoosi avaláiraa chiiru vara ^vatúmamaa masáare ayo. **7** Muluungu si atwaanirira twiikale mwiikalo wa kosu tuku, maa kaa, yeeye atwaanirira twiikale mwiikalo wa wujja mbere ya Muluungu. **8** Jeyyo muuntu yoyoosi ^asíitaa kutuuba ukiindya uhu, si amusíitaa muuntu tuku, maa kaa, amusíitaa Muluungu mweenevyo.

Kumbukiri, yeeye avahéeraa nyuuny Mutima waachwe Mũja. 9 Haaha kwa isáare ro kiiyenda kindũ, si toosaaka kuvaandikira tũkũ, sa nyuuny veeneevyo mwakiindiwa ni Mũũngu ^vyeeene mwasaakwa kwiiyenda. 10 Nyuuny kikomi mwaveenda vaaniitũ voosi ^vari ũko isi ya Makedonía. Haaha toovaloomba vanaviitũ mveende baa kulookererya ivyo. 11 Mũndoomanyika kwiikala mwiikalo ^watũla, kei kira mũntũ andootumama mũrimo waachwe mweeneevyo. Ikyo noo ^cheene tavalairiya mũndootumama. 12 Jeyyo, mwiikalo waanyu wa kira siiku, bweeyya ũri mũndooniyemiwa ni vaantũ si ^vanamuruma Yéesu. Aho, si mwiindookiilaangya nyambirirya fuma kwa vaantũ viingi tũkũ. 13 Haaha vanaviitũ, toosaaka mũtaange ^vyeeene viri kuva kwa vaantũ ^vamuruma Yéesu, vara ^vawulala, sa mureke kuva na makiva ja vaantũ si ^viiláangyaa nkaasũ ya siku ^jisiina ũhero. 14 Suusu tamányire Yéesu aakwa na kei afufuka. Suusu tarũmaa Mũũngu vafufula ari na vareeta ari hamwi na Yéesu, vaantũ vara ^vawulala kunũ vamuruma Yéesu. 15 Ni kuvawyiira tiise ukiindya ũhũ wa Yéesu, suusu ^turi mooyo mpiindi ^yoohinduka Mweenevyoosi, kikomi si turi valongorera vara ^vawulala tũkũ. 16 Sa Mweenevyoosi mweeneevyo kiima ari fuma kurumwii, na sawúti yo lairirya na sawúti ya mukúũlu wa mirimũ miija na ntununu ya Mũũngu teereka iri. Na vara ^vawulala kunũ vamuruma Kirisitu, fufulwa vari ta. 17 Aho, suusu vara ^turi mooyo hamwi na vara ^vafúfwirwe, vuulwa turi na kurumwii noo musingirirya Mweenevyoosi machwii. Jeyyo, kiikala turi na Mweenevyoosi kwa siku ^jisiina ũhero. 18 Haaha mũndookiituurya mutima nyuuny kwa nyuuny kwa masáare ayo.

5 Vanaviitũ, kisiina ^choobweeyya tvaandikire ni naadi Mweenevyoosi ^ari kũja tũkũ. 2 Sa mwamányire neeja siku Mweenevyoosi ^ari kũja jo lamurira weerũ, kũja ari ja mwiĩvi viintũ ^ũjja no kiimirira nuuchikũ. 3 Mpiindi jojoosi vaantũ ^vookiisea, “Tatiite mwiikalo mũja, na kira kiintũ chatwĩre,” aho, noo imalo mũjja ko vundukirya, ja ^vyeeene makata ya muruto yũjja. Aho, kusiina ^adaha kiikerya na imalo iro tũkũ. 4 Maa kaa, nyuuny vanaviitũ, si mũri kilwiiriyi tũkũ, na siku iyo si iri vavundukirya

ja mwiĩvi tũkũ. 5 Sa nyuuny voosi ni vaana va kiweerũ na vaana va muusi. Suusu ^tamuruma Yéesu, tusiri vaantũ va uchikũ au va kilwiirya tũkũ. 6 Haaha tũreke laala ja ^vyeeene vaantũ viingi valaala. Suusu twiime neeja na tũndookiimiriira. 7 Sa vara ^valáalaa, valáalaa nuuchikũ na vara ^varévaa, varévaa nuuchikũ. 8 Maa kaa, suusu ni vaantũ va muusi, toosaakwa tũndookiimiriira. Tũve vaantũ ^tamuruma Yéesu, na ^taveenda vaantũ, ivyo vive ja ngawo kipeembii cha mulwi nkoondo. Kei kwiilaangya kwiitũ ũlamuriri wa Mũũngu, kũve ja kofia ya mulwi nkoondo. 9 Sa Mũũngu si atusaawula sa atumale na nkalarĩ yaachwe tũkũ, maa kaa, yeeye atusaawula suusu sa tũpate ũlamuriri kwa njira ya Mweenevyoosi wiitũ, Yéesu Kirisitu. 10 Yeeye aakwa sa suusu twiikale hamwi ne, tũve ^turi mooyo au ^taakwa. 11 Mũndookiituurya mitima no kiiheera mutima ja ^vyeeene moobweeyya. 12 Haaha vanaviitũ, toovaloomba mũndooovanyemya vara ^vootumama mũrimo wa Mweenevyoosi ko manyika kũri nyuuny, vara ^vari viimiriri vaanyu na ^voovakiindya mwiikalo wa vaantũ ^vamuruma Yéesu. 13 Vanyemyi mũnũmũnũ, na mveende sa vootumama mũrimo kũri nyuuny. Mũndookiikala mwiikalo mũja nyuuny kwa nyuuny. 14 Vanaviitũ, noovaloomba mũndooadalavya vavira, na mũndooavaheera mutima vafóndũ, mũndooavaambirirya ^vari teketeki na mũndooyimiriirya vaantũ voosi. 15 Mũndoolaanga, kari mũntũ indooriha rivi kwa rivi tũkũ, maa kaa, siku joosi miryũngu yaanyu ive kuvabweeyirya mũja vaantũ voosi. 16 Siku joosi mũve na cheerũ. 17 Mũndoomuloomba Mũũngu baa katala tũkũ. 18 Mũndoomũdũmba Mũũngu kwa kira kiintũ, sa ikyo noo ^cheene Mũũngu asáakaa sa nyuuny kwa kura kukundikaniwa na Kirisitu Yéesu. 19 Kari mũndoomukitira Mutima Mũja wa Mũũngu tũkũ. 20 Kei, kari mũndoochwa mati uláli na mutwe wa Mũũngu tũkũ. 21 Maa kaa, mũndoooyeren'ya masáare yoosi, na mukwaatyẽ yara yoosi ^yari maaja. 22 Mũndoonaha kira ũvi. 23 Mũũngu yeeye atuhéeraa mwiikalo mũja, avajirule kikomi. Atalarye nkaasu jaanyu, miryũngu yaanyu na miviri yaanyu idiire kuva na mang'ũulo, fũũũ siku ^ari kũja Mweenevyoosi wiitũ, Yéesu Kirisitu. 24 Mũũngu yeeye ^avaániriraa, ni wo kiilaangiwa na tumama ari yoosi. 25 Vanaviitũ,

mundootaloombera. 26 Valuumbyi vaaniita voosi, kwa kusundira kuja. 27 Ni kuvalairiya niise kwa irina ra Mweenevyoosi, mawasomere vaaniita voosi barúwa ihi. 28 Nduwo ya Yéesu Kirisita Mweenevyoosi wiita, ive na nyuunyu.

2 Vatesaloníike

1 Barúwa ihi, yafúmire kuri níini Paúli, Siliváano na Timotéeo. Ní kúvaandikira tiise nyuunyu mpuka ya vaantu ^mwamuruma Yéesu úko múujii wa Tesaloníike. Nyuunyu muri vaantu va Muluungu Taáta wiitu na va Yéesu Kirisitu Mweeneeyoosi. **2** Nduwo na mwiikalo muúja fuma kwa Muluungu Taáta wiitu, na kwa Yéesu Kirisitu Mweeneeyoosi wiitu, jive na nyuunyu. **3** Vanaviitu, tasaakwa tumaduumbe Muluungu siku joosi sa nyuunyu. Toobweeyya jeyyo, sa kumuruma kwaanyu Yéesu na kwiyyenda nyuunyu kwa nyuunyu, kookula. **4** Sa jeyyo, tookiivaa vipeembe mbere ja mpuka ja vaantu ^vumuruma Muluungu sa kuyimirirya kwaanyu na kuruma kwaanyu ^kweene muri noko, baa neembe moolumana na uturikiri na ufafu. **5** Ayo yoonekyaa ilamu wa Muluungu ni wa kikomi. Sa jeyyo, nyuunyu valwa muri vawoloki kwiingira Utemii wa Muluungu. Na sa uwo Utemi, mooturikiriwa. **6** Muluungu alámulaa kwa uvoloki, yeeye kuválaira ari chiiru vara ^voovaturikiriya. **7** Nyuunyu ^mooturikira, Muluungu vahumulukya ari hamwi na suusu. Muluungu bweeyya ari jei mpiindi Yéesu Mweeneeyoosi ^ari kúja fuma kurumwii, hamwi na mirimu yaachwe miija ^iri na ngururu, **8** na mooto ^ukóriire. Yeeye valaira ari chiiru vara si ^vamumányire Muluungu, na vara si ^vari matu kwa Masáare Maaja ya Mweeneeyoosi wiitu, Yéesu. **9** Avo valaira ari chiiru kwa imalo ra siku ^jisiina uhero, na kerwa vari fuma ngururwii ya nkongojima ya Mweeneeyoosi. (aiōnios g166) **10** Kulairwa chiiru úko, kúja kuri siku Mweeneeyoosi ^ari hinduka noo bweeyiriwa nkongojima ni vaantu voosi ^vumuruma. Nyuunyu kúva muri vamwi vaavo, sa nyuunyu mwaruma isáare riiswi ^reene tavaretera. **11** Sa jeyyo, tavalóomberaa mpiindi joosi, Muluungu avabweeyye mudahe valwa mwiima neeja kuri kúvaanirira kwaachwe. Kei tooloomba Muluungu kwa laviro lwaachwe akiimikirirye masáare yoosi maaja ^meene moosaaka tumama, na mirimo yaanyu yoosi ya kuruma. **12** Tooloomba jeyyo, sa irina ra Mweeneeyoosi rindoobweeyiriwa nkongojima sa nyuunyu. Kei, nyuunyu mündoobweeyiriwa nkongojima ni yeeye, kwa nduwo ya Muluungu na ya Yéesu Kirisitu Mweeneeyoosi wiitu.

2 Haaha vanaviitu, ni kúvaandikira tiise sa tavawiyiire masáare ya Mweeneeyoosi wiitu, YéesuKirisitu ^ari hinduka, na ^vyeeene turi kiijiinga mbere yaachwe. Vanaviitu toovakalaamya, **2** kari musingisiwe vyaangu vii tuku, na kari moofiwe ni vara ^vaséaa siku ya Mweeneeyoosi yahumula looka tuku. Ifaanaa mukava mwateera ayo masáare fuma kwa uláli na matwe umwi, au fuma kuri barúwa ^vaséaa yafuma kuri suusu. **3** Kari mumurume muuntu yoyoosi avakoovere tuku, sa siku iyo si iri kúja tuku mpaka vaantu vamuvarinduke Muluungu munumuntu, na kei ni fuuru ura ^awúnaa miiro ^ari bweeyya uvi mukulu, oonekane. Uwo kukiimikirirya, malwa ari kikomi. **4** Yeeye kiyyinula ari na siita ari kira kiintu vaantu ^vaaniriraa muluungu, na kira kiintu vaantu ^viinamiraa. Ati baa kiikala ari Kaayii Njija ya Muluungu yookiibweeyya yeeye ni Muluungu. **5** Eri, si mookumbukira tuku aya yoosi navawiyira mpiindi ^nijaa na nyuunyu wuu? **6** Nyuunyu mwamányire kira ^choomukitira uwo ^awúnaa miiro kwa haaha sa oonekane mpiindi ^yasaakwa. **7** Sa ngururu ya kimbiso yo wuna miiro yahumwiire imwaari yootumama murimo. Maa kaa, si ari koonekana tuku fuuru ura ^yoomukitira, aseyyiwe. **8** Aho, uwo muwuna Miiro kooneka ari. Maa kaa, Yéesu Mweeneeyoosi muulaa ari kwa nkeeho fuma mulomwii waachwe, na mumala ari kwa nkongojima ya kúja kwaachwe. **9** Uwo muwuna Miiro mpiindi ja kúja kwaachwe, tumama eende ja Irimu kwa ngururu joosi, na bweeyya eende ishára na viintu ^vihwáalarya vya ulongo. **10** Bweeyya ari kira njira ya ukwaata yo sova uvoloki, avakoovere vara ^voodoma no rimira. Avo, rimira vari sa voosiita kweenda kimáari na valamuririwe. **11** Iki noo ^chooreka, Muluungu arekera viimirirwe ni ngururu ja ukwaata, sa vatube ruma ulongo. **12** Aho, voosi ^veene si varúmaa kimáari na veenda uvi, heewa vari irya. **13** Maa kaa, suusu toosaakwa tumaduumbe Muluungu mpiindi joosi, sa nyuunyu vanaviitu mweendwa ni Yéesu Mweeneeyoosi. Toosaakwa tundoobweeyya jeyyo, sa Muluungu avasaawula nyuunyu keende aho ncholo, sa mulamuririwe. Kulamuririwa úko, mwahokera ko jirulwa ni Mutima Muúja na ko ruma kimáari. **14** Muluungu avaanirira sa mahokere kulamuririwa úko kwa njira ya Masáare Maaja ^meene tavavariyirira nyuunyu.

Avaanirira sa muve hamwi kuri nkongojima ya Mweenevyoosi wiitu Yéesu Kirisitu. 15 Haaha vanaviitu mwiime neeja kukwaatyia ukiindya wiiswi ^mweene mwahokera fuma kwiiswi, ive ni kwa uvariyuli wiiswi au kwa barúwa jiiswi. 16 Muluungu Taáta wiitu atweenda. Kwa nduwo yaachwe atutuuryaa mitima siku joosi na atahéeraa kwiilaangya kuuja. Toomuloomba yeeye hamwi na Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu, (aiōnios g166) 17 avatuurye mitima yaanyu na avafaye, sa mudahe kuluusa na kutumama yoosi ^yari maaja.

3 Haaha vanaviitu, mündootuloombera sa ukiindya wa Mweenevyoosi utuube kweenera chaangu. Kei, vaantu vuhokere uhu ukiindya kwa nyemi ja ^vyeeene ijáa kwaanyu. 2 Na kei, mündootuloombera sa Muluungu atulamurirye fuma kwa vaantu vavi na ^vaviha sa si voosi ^vamurúmaa Yéesu tuku. 3 Maa kaa, Mweenevyoosi ni wo kiilaangiwa, yeeye vafafya ari nyuunyu na valaangirirya ari fuma kwa ura Mui. 4 Na suusu tookiilaangya kwa kura kukundikaniwa kwaanyu na Yéesu Mweenevyoosi, nyuunyu tumama mwiise na tuuba muri tumama yara ^tavawyiira. 5 Mweenevyoosi alongoole mitima yaanyu ive na kweenda kwa Muluungu, na muve na uyimirirya ^ufúmaa kwa Kirisitu. 6 Vanaviitu, toovalairirya kwa irina ra Mweenevyoosi wiitu Yéesu Kirisitu, munehe vaantu ^vamuruma Yéesu vara ^vari vavira, vara si ^vatúubaa ukiindya ura ^tavaheera. 7 Nyuunyu mwamányire mwasaakwa mutuubirirye ja ^vyeeene suusu twiikaláa kwaanyu. Mpiindi suusu ^tújáa na nyuunyu si tújáa vavira tuku. 8 Suusu si tarijáa chóorya cha muuntu bila yo kirihira tuku. Suusu tatamamáa chiriri chobu sa tuiire kuva muriwa kwa muuntu yoyoosi wa meenyu. 9 Tabweeyya jeyyo, si sa si vyatéire suusu kuhokera nyambirirya fuma kwaanyu tuku. Maa kaa, tabweeyyáa jeyyo, sa ive kiintu cho tuubirirya, na nyuunyu mutuubirirye. 10 Mpiindi ^tújáa na nyuunyu, tavawyiiraa jei, “Muuntu yoyoosi ura si ^asáakaa tumama, si asaakwa arye tuku.” 11 Ni luusa tiise jei, sa tatéire vamwaari vamwi vaanyu ^vari vavira, si ^vatúmamaa chochoosi tuku, voovo vandookiisembereka kuri masáare ya vaantu viingi. 12 Vaantu avo, ni kuvalairirya tiise na ni kuvakaan’ya tiise kwa irina ra Mweenevyoosi

Yéesu Kirisitu vatuuule, vatumame mirimo sa vave na chóorya chaavo veenevyo. 13 Maa kaa, kuri nyuunyu vanaviitu, kari mureke vii kaa tuku kutumama maaja. 14 Mwiime neeja, na muuntu yoyoosi ura si ^akwáatyaa masáare ^tavaándikiire barúwii ihi, mureke kusaangya muhini ne, sa oone soni. 15 Kari mündoomoona ja muvi waanyu tuku, maa kaa, mündoomuluma kutu ja nduu yaanyu. 16 Haaha Mweenevyoosi, yeeye ^ari ufumo wa mwiikalo muja, avahere mwiikalo muja siku joosi kwa njira joosi. Mweenevyoosi ave na nyuunyu voosi. 17 Niini Paúli nookaandika lumbi iji kwa mukono waani mweenevyo, jei noo ^vyeeene naándikaa barúwa jaani joosi. 18 Nduwo ya Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu, ive na nyuunyu voosi.

1 Timotéeo

1 Barúwa ihi yafúmire kuri niini Paúli mutumwi ^naanirirwa kwa ulairiri wa Muluungu ^atulamurirya, na kwa Kirisitu Yéesu suusu ^tumwiilángyaa. **2** Ni kwaandikira niise weewe Timotéeo, mwaana waani wa kikomi kwa kura kuruma kwiiswi. Nduwo, riiso ra wuúja na mwiikalo muúja, jive na weewe fuma kwa Muluungu Taáta wiitu na kwa Kirisitu Yéesu Mweenevyoosi wiitu. **3** Kati ^niinukáa na Makedonía, nijáa niilomboola nkakusea wiikale múujii wa Eféeso sa uvakaan'ye vaantu vareke kwaarya uvaryuli wa uloongo. **4** Uvasee vareke mbuwo ja uloongo jo vaanga, na marina ^yasiina uhéro ya vala baaba va nkolo. Ayo yoosi yaréetaa nkaani, kiri vyo kweenerya murimo wa Muluungu, ura ^wuújaa kwa njira yo ruma. **5** Kiintu kikuulu cha ulairiri uhu, ni kweenda kura ^kwafúmaa mutimii mweeru, kuruma kwa kikomi na mutima si ^utwáalaa muuntu na kiloongii. **6** Vaantu vamwi vayapala aya na ivarwii na valúmaa sáare ^ng'eene jisiina kiintu. **7** Ava vaantu vasáakaa vave vakiindya va Miiro, maa kaa, si vatáangaa ^cheene valúusaa na ayo ^meene kwaavo viiririkanaa ni ya kikomi tuku. **8** Suusu tamányire, Miiro yabooha, kooni yatúubirwe ^vyeeene yasaakwa. **9** Kei tamányire, Miiro si sa vawoloki tuku. Miiro ni sa vaantu ^vawúnaa miiro na vavarinduki, vara si ^vatúubaa kira Muluungu ^asáakaa na vavi, vaantu si ^vari vaaja mbere ya Muluungu na vaantu ^vamuhíintikiraa Muluungu, vaantu ^vuúlaa vala íyo na taáta waavo na vuulai. **10** Kei ni sa vahanguti, vaantu valume ^viiláalaa, vaantu ^vávaa iyoombe vaantu, na valoongo. Baa kei ni sa vaantu ^viiláhaa kwa uloongo na vara voosi ^vabwéeyyaa viintu ^viisimire na uvaryuli wa kikomi. **11** Masáare aya ya uvaryuli yamwaari Masáarii Maaja ya nkongojima ya Muluungu ^Adúumbwaa, ^meene niini nakwaatiwa nvaryiule. **12** Duumbi yaani ni kwa Kirisitu Yéesu, Mweenevyoosi wiitu. Yeeye aampeera ngururu sa aanvala ndiri mawoloki, akaansaawula sa murimo waachwe. **13** Baa neembe mbere nijáa muturiinti, namuhíintikiráa na navaturikiryáa vaantu vaachwe, yeeye aanaanga na riiso ra wuúja sa nabweeyyáa ivyo na kihoho na sa viintu si namurumáa. **14** Mweenevyoosi wiitu

aankung'untira nduwo ^iri foo, ikuujaan'ya na kuruma na kweenda kuri ^kuri kuva kiintu kimwi na Kirisitu Yéesu. **15** Mpíri ihi ni ya kimáári na yavalwa yiima neeja kurumwa, "Kirisitu Yéesu uuja na aha weerwii joo lamurirya vaantu vavi." Na niini noo muvi kulookya voosi. **16** Maa kaa, sa isáare iri, Muluungu aanaanga na riiso ra wuúja, sa Yéesu Kirisitu oonekye kuyimirirya kwaachwe ^kusiina uhéro kuri niini. Jeyyo, mbe ja kiintu ^kiri koonekyá vara ^vari muruma siku ^jookuuja, vapate nkaasu kwa siku ^jisiina uhéro. (aiðnios g166) **17** Haaha nyemi na nkongojima aheewe siku joosi yeeye Mutemi wa siku joosi, ^mweene asiina uhéro, na si ^oónekanaa, yeeye vii noo Muluungu. Kikomi. (aiðn g165) **18** Haaha Timotéeo mwanawaani, ni kuheera niise ulairiri uhu wo tamanyan'ya na kulaala na mutwe kura ^kwaluuswa kuri weewe, sa ko kuukwaatya ulwe nkoondo ^yabooha. **19** Kei ukwaate kumuruma Yéesu na mutima wo kiisiman'ya mavi na maaja. Vaantu vamwi vayasiita masáare ayo, na sa jeyyo, vamala kuruma kwaavo. **20** Vaviri va avo vaantu, ni Himenáayo na Alekisáanda, ava navakwaatya kwa Irimu sa rivalaire chiiru, kari jivamuhíintikire Muluungu tuku.

2 Cha ncholonchoolo, ni vawyiira niise, mündookiiloombera kwa Muluungu sa avaambirirye na avatalarye vaantu voosi. Kei mündoomduumba Muluungu sa vaantu voosi. **2** Mündooloomba jeyyo sa vatemi na vara voosi ^vari na wiimiriri ^veene vari utemii, sa twiikale mwiikalo muúja na utuuli, kei tave na nyemi kwa Muluungu na wuúja kwa vaantu voosi mbere ya Muluungu. **3** Masáare aya yabooha, kei yamweéryaa mutima Muluungu ^atulamurirya. **4** Yeeye asáakaa vaantu voosi valamuririwe na vataange kikomi. **5** Muluungu ni umwi vii, na kwatiite muuntu umwi vii ^avakúndikan'yaa vaantu na Muluungu. Muuntu uhu ni Kirisitu Yéesu. **6** Yeeye mweenevyo iitoola ave Mununuuli wa vaantu voosi. Kiintu iki chaláiraa kikomi muryuungu wa Muluungu kwa mpiindi jaachwe. **7** Haaha sa masáare aya, Muluungu aansaawula mbe mutumwi, kei nive mweeneri wa Masáare Maaja kwa vaantu si ^vari Vayahúudi. Ayo ^nooluusa ni ya kikomi na si nooluusa uloongo tuku. **8** Nooloomba kira haantu ^mukiiíingaa, vaantu valume vamuloombe Muluungu kana

vookiinurirya mikono yaavo miija isiina nkalarina nkerunkera. **9** Kei noosaaka vaantu vaki vandookwiiruwika ^vyabooha koonekya nyemi na vandookiivikira vira ^vyeeene visáakwaa. Kari viiháambaa ko suka njwiiri tuku, kwiivikira saháabu na mpári tuku, baa kei kari viiwiikiraa ingo ja iyoombe ikulu tuku. **10** Maa kaa, viiruwike mirimo miija, ja ^vyeeene vyasaakwa kwa muuntu muki ura ^alúusaa kiweerwii amwiinamiraa Muluungu. **11** Muuntu muki iikiindy kimu na ave matu. **12** Niini si noovarekera vaantu vaki vandooavariyurira no viimirira vaantu valume tuku, maa kaa, vaantu vaki vandookirinya sawu. **13** Muluungu amumba Adáamu ta, de akamumba Háawa. **14** Baa kei, si Adáamu noo ^akooverwa tuku, ni muuntu muki noo ^akooverwa akiingira uvii. **15** Maa kaa, muuntu muki lamuririwa ari ko va na vaana, kooni atúubire kumuruma Kirisitu, kuveenda vaantu, kuva muja mbere ya Muluungu na kubweyya ^vyeeene vyasáakwaa.

3 Mpári ihi ni yo kiilaangiwa, “Kooni muuntu aviiire na mpiima yo va mulongooli, uwo muuntu atiite mpiima ya mirimo ^wabooha.” **2** Muuntu uwo wo va mulongooli, asaakwa ave muuntu wa kikomi, ave mulume wa muki umwi, muuntu ^iisikana, muuntu ^adáhaa kwiiyimirira, muuntu ^anyémiwaa, muuntu ^aténgyaa vaantu, na ave muuntu ^amányire varyula masáare neeja. **3** Kari ave mureevi tuku, kari ave eenda mpía tuku, baa kei, kari ave muuntu ^eenda nkoondo tuku, maa kaa, ave muuntu ^ahola, ^eenda mwiikalo muja. **4** Asaakwa alongoole nyumba yaachwe neeja, na asaakwa ave alóngoolaa vaana vaachwe neeja, sa vandoomuteera na vave na nyemi kwa vaantu voosi. **5** Sa kooni muuntu si adáhaa kulongoola nyumba yaachwe mweeneevyo, jooli ari daha kulongoola mpuka ya vaantu ^vamura Muluungu? **6** Mulongooli kari ave muuntu ^amura Yéesu siku ingai vii ^jilóokire tuku, sa ifaanaa akiivaa kipeembe, maa awe, aho, maa aheewe irya ra Muluungu ja Ikúulu ra Mirimu Mivi ^vyeeene raawa. **7** Kei asaakwa ave muuntu ^ataangikana kwa mirimo miija ni vaantu ^vari weerwii, kari ji aberulwe, maa awiire mtehwi ja Ikúulu ra Mirimu Mivi tuku. **8** Viivyo baa vaantu ^vaámbiraa mirimo ya nyumbii ya Ijéva vasaakwa vave vaantu ^vanyémiwaa, kari vave kosikosi tuku au vareevi

tuku, baa kei kari vave vaantu ^veenda mpía ja muhonyo tuku. **9** Vasaakwa vakwaatyé fuumbo ya isii yo mwiilaangya Yéesu kwa mutima si ^uvatwáalaa na kiloongii. **10** Vayereniwe ta, kooni si vang^urirwaa, maa de vaande mirimo yo vaambirirya valongooli. **11** Viivyo, vaki vaavo vasaakwa vave ni vaantu ^vanyémiwaa, na vaantu si ^valúusaa vaantu, maa kaa, vave vaantu ^viisikana na ^viiláangiwa kwa kira kiintu. **12** Vaambiriri va valongooli vave valume va muki umwi, vaantu ^valóngoolaa vaana vaavo na kaaya jaavo neeja. **13** Vaambiriri va valongooli, kooni vatámamire mirimo yaavo vyabooha, nyemiwa vari na kuva vari na ngururu jo lusika na kipeembe mbere ja vaantu, masáare ya kumwiilaangya kwaavo Kirisitu Yéesu. **14** Baa neembe nookona kuja ndiri noo kulaanga siku ^jookuua, niini nakwaándikiire masáare aya, sa **15** kooni nachérevire kuja, masáare aya kubweyya yari utaange viintu vaantu ^vasaakwa viikale nyumbii ya Muluungu. Nyumba iyo ni mpuka ya vaantu ^vamura Muluungu ^Ari Nkaasu, na ni ngururyo na mwaariry wa kikomi. **16** Fuumbo ya mwiikalo wo tuuba kira Muluungu ^asáakaa ni nkúulu. Avariylwa kwa maviri wa muuntu, ooneka kikomi ni mwoloki kwa Mutima Muja, oonekana na mirimu miija, avariylwa kwa vaantu va isi joosi, akarumwa ni weeru, akasumulwa na kurumwii na nkongojima.

4 Haaha Mutima Muja yootuwyiira baa tuvisa tuku, siku ja uhero, vaantu vamwi reka vari kumwiilaangya Yéesu, na tuuba vari ukwaata wa mirimu mivi, na vvariyluli waavo. **2** Vvariyluli uwo wujjaa kwa njira ya ulongo wa vakweembi, vara ^vari na mitima si ^idáhaa kwiisiman^ya mavi na maaja. Mitima yaavo yaakwa ja yachimikwa ni chuuma ^kiri mooto. **3** Vaantu ava, vakakán^yaa vaantu vareke kwiiloola na vandooneha vyóorya vimwi vimwi. Vyóorya ivyo Muluungu avyumba sa vihokerwe na duumbi ni vara ^vataanga kimáári na ^vamura Yéesu. **4** Sa kira kiintu ^umba Muluungu chabooha. Na kusiina kiintu baa kimwi vii cho siita tuku, kooni takihókiire na duumbi, **5** sa viintu chatalariwa na isáare ra Muluungu na ko loomba. **6** Kooni uvawyiiriire vaaniitu na maruumbu yiitu masáare aya, weewe kuva uri mutumami muja wa Kirisitu Yéesu, ^wiikiindya kikomi

cha kumuruma Yéesu na uvariyuli muja ura
 utubaa. 7 Siita mbuwo jo vaanga ja ihi
 weeru, baa kei, kari utubaa simo ja ulongo
 tuku, weewe tuuba kwijuvirya weemweene
 mwiikalo utubaa kira Muluungu asáakaa.
 8 “Sa kwijuvirya mviri kwareeta kanálo
 jaachwe, maa kaa, mwiikalo utubaa kira
 Muluungu asáakaa, watiite kanálo kwa kira
 njira, sa waréeta kwichuunga kwa Muluungu
 kwa nkaasu ya haaha na nkaasu yookuaja.”
 9 Mpiri ihi ndúusire ni yo kiilaangiwa, kei
 yiima neeja kurumwa ni vaantu voosi. 10
 Iki noo chabwéeyaa tundo tumama na
 ngururunguruuru, sa taviika kwiilaanga kwiitu
 kwa Muluungu Ari Nkaasu siku joosi, Muluungu
 Mulamuriri wa vantu voosi veene vamuruma.
 11 Ivi viintu nookulairirya, vavariyurire sa
 vavituube. 12 Kari urúmaa muantu yoyoosi
 akuhenerere ati sa uri mutavana tuku, maa
 kaa, fafa, sa vantu veene vamuruma Yéesu
 vandookulaanga na vatuubirirye ndusika
 yaako, lyeendo lwaako, kweenda kwaako,
 kuruma kwaako na mwiikalo waako muja. 13
 Manyika mbere ja vantu kusoma Masáare Yari
 Mpeho, kuyakiindya na kuyavariyula, furu
 haantu nkuújire. 14 Kari urékaa bweeyya ura
 wuya mweene uri nowo tuku, wuya ura
 waheewa ni Kirisitu kwa masáare ya Ijva
 ya uláli na mutwe na ko vikirwa mikono ni
 vawosi. 15 Iririkana neeja ayo yoosi na manyike
 sa kudoma na mbere kwaako koonekane
 kwa vantu voosi. 16 Laanga neeja vyeene
 wookikala na vyeene woovariyula. Tuuba
 kutumama ayo, sa kooni ubwéeyiirye jeyyo,
 kiilamurirya uri weewe mweenevyo na vara
 veene vookuteerera.

5 Kari umubéerulaa moosi tuku, maa
 kaa, muwyiire ja woomuwyiira taata
 waanyu. Undoovakaan ya vatavana ja vyeene
 uvakaan'ya vaanaanyu va inda imwi, 2
 vadala, ja viintu ukáan'ya iyo waanyu na
 vahinja ja marumbu yaako va inda imwi. 3
 Undoovanyemya valala vara vasiina muantu wo
 kiitumbairirya. 4 Baa neembe ni jeyyo, mulala
 ari na vaana, au vajukulu, avo vaana na vajukulu
 viikiindyé ta kuvaambirirya vanduu vaavo.
 Jeyyo noo vyeene vandoohindula masáare
 meene vabweeyiriwa ni vavyiiri vaavo. Ivyo,
 noo viintu vimweéryaa mutima Muluungu.
 5 Mulala ura asiina muantu baa umwi wo

kiitumbairirya, yeeye amwiilangyaa Muluungu
 vii, na amulóombaa Muluungu amwaambirirye
 chobu chiriri. 6 Maa kaa, mulala ifkalaa na
 mpiima mbi, uwo aakwya baa neembe ari
 mooyo. 7 Undoovawyiira masáare aya vantu
 vamwiilangyaa Kirisitu sa vave vantu va
 kikomi. 8 Kooni muantu si yookiilaanga nduu
 yaachwe, na kikomi vara vari kaayii kwaachwe,
 re muantu uwo akuhiire moongo kumuruma
 Yéesu na muantu uwo aviiha kulookya ura si
 amuruma Yéesu. 9 Kari mumwaandike mulala
 yoyoosi mweene si anafikya myaaka makumi
 musasatu tuku. Uwo mulala ave ni ura ajáa
 aloolwa ni mulume umwi. 10 Kei ave amányirwe
 atumamaa maaja, ura avarera vaana vaachwe
 vyabooha, ura avaténgyaa vayeni na cheeru,
 ura avoóyyaa vantu va Muluungu majeo,
 ura avaámbirirya vantu va Muluungu vari
 na uturikiri na ura eenda tumama mirimo
 miija. 11 Maa kaa, kari muvaándikaa vahinja
 valala hamwi na valala tuku, sa mpiima jaavo
 kooni javarémiire kiiseyya vari kwa Kirisitu,
 maa valoolwe. 12 Sa jeyyo, kiheera vari irya
 so hinduka na nyuma kwa yara masáare vajáa
 vamwiilaha Kirisitu. 13 Si jeyyo vii tuku, kei
 viijóvyaa kyeenda nyuumbii ja vantu sa
 uvira, na chaviihaviha vaánda lusa vantu,
 maa vakiyingirya masáarii si yari yaavo, aho,
 valúsaa viintu visivateire kulusa. 14 Sa
 jeyyo, ni vakiindya niise valala vara vakaari
 vahinja valoolwe, vave na vaana na valaange
 nyumba jaavo, kwa njira iyo, muvi siindwa ari
 kutufontorirya. 15 Ni lusa niise jei, sa kwatiite
 valala vahinja vareka kumutuuba Kirisitu,
 vakatuuba Irimu. 16 Kooni kuri na muantu muki
 amuruma Kirisitu mweene ari na mulala wa
 nduu yaachwe, indoomulaanga, kari avarekere
 vantu viingi vara vamuruma Yéesu tuku.
 Sa jeyyo, iyo mpuka ya vantu vamuruma
 Yéesu indoovalaanga valala vara vari vooveene.
 17 Vawosi veene vimiriraa mirimo ya
 vantu vamuruma Kirisitu vyabooha, avalwe
 viima neeja kunyemiwa kaviri, na varavaara
 vatumamaa murimo wo lusa no variyula
 Masáare Maaja, vasaakwa vanyemiwenyemiwe.
 18 Sa Masáare Yari Mpeho yalusa, “Kari
 wiichúungaa ng'oombe mulomo tuku, kati
 yooava viryo luuwii,” kei yalusa, “Mutumami
 iima neeja kuheewa musáala waachwe.” 19 Kari
 uhókeraa kiloongi cha moosi kooni si kiréetirwe
 na mashahidi vaviri au vatatu tuku. 20 Vawosi

vara ^vabwéeyaa ^vi ^vadalavye mbere ja vaantu sa viingi voofe. 21 Ni kulairirya niise mbere ya Muluungu, na mbere ya Kirisitu Yéesu, na mbere ya mirimu miija yaachwe ^iisaawula, kikomi ^yakwaatyé masáare aya na ^yabweeyye na kari ^muláangaa muuntu miiswii mirimwii yaako tuku, na kari usínanalaa vaantu tuku. 22 Kari usúngurirya kumúvikira muuntu mikono tuku. Kubweeyya jei, ifaanaa kukakubweeyya wiingire uvii waachwe. Ilaange neeja na ^ve ^teréere. 23 Kunywa maaji meene vii tuku, maa kaa, ^ndoonywa diváai kiduudi sa índa yaako na ulwíiri waako wa kweene kweene. 24 ^vi wa vaantu viingi woónekaa kiweerwii vii, na wavalóngoorayaa no heewa irya, maa kaa, ^vi wa vaantu viingi wuújaa nyuma ntuhu. 25 Viivyo mirimo miija ni kiweerwii iri na mirimo miija ira si ^iri kiweerwii yoónekanaa na nyuma.

6 Kira ^ari isi ya iyóoki ra utúmwa, amavale mweenekaaya waachwe íima neeja kuheewa nyemi joosi, sa vaantu vasiindwe kúndoomutukira Muluungu na ^vari yuli ^mweene tookiindya. 2 Vara vatúmwa va veenekaaya vara ^vamuruma Kirisitu, kari vaviínurirya mpula veenekaaya vaavo tuku. Voovo vakumbukire avo ni vaanaavo kwa Kirisitu. Kiri vyoova jeyyo, vatúmwa avo vavatumamire veenekaaya vaavo vyaboohabooha, sa ^veene vooturya kunáálo fuma murimwii waavo, ni vara ^vamuruma Kirisitu, na voovo vaveenda. Vavariyurire aya masáare na vakalaamyé vayatuube. 3 Kooni muuntu yoyoosi yoovariyula masáare ^yiisimire, na yoosiita masáare ya kikomi ya Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu, na ^vari yuli wa mwiikalo ^utuubaa kira Muluungu ^asáakaa, 4 muuntu uwo iyónaa yeeye noo yeeye na si amányire kiintu tuku. Eenda maatuku kwiiruta ndihi sa masáare vii. Na ^ko kwiiruta ndihi kwaréetaa wiitóoli wa kivina, kwiivaa, kituki, kwiikoverera vaantu vivi, 5 na kwiitoola ^kusiisíraa. Míryuungu yaavo yasaambuka, na kira kimáári vasikimányire tuku. Kei viiséaa kutuuba mwiikalo ^utuubaa kira Muluungu ^asáakaa noo njira yo va vasúngaati. 6 Maa kaa, mwiikalo ^utuubaa kira Muluungu ^asáakaa na kwiikinkima na kira kiintu ni usúngaati mukulu. 7 Sa suusu si tuúja na aha weerwii na kiintu chochoosi tuku, baa kei si turi kwiinuka aha na kiintu chochoosi tuku. 8 Maa kaa,

kooni turi na chóorya na ingo, twiikinkime. 9 Vaantu vara ^vari na uláku wo va vasúngaati vayérwaa na vakwáatwaa ni minyahu na mpiima ^jiri foo ja kihoho. Ijo mpiima javatwáalaa fuuru imalwii na vamárikiriraa kuuko. 10 Sa kweenda mpía ni ichina rimwi ra ^vi woosi. Vaantu vamwi sa kura kusaaka mpía viikera na kumuruma Kirisitu, vakiiturikirya kwa usuungu mukulu. 11 Maa kaa, weewe muuntu wa Muluungu, ^nehe masáare yoosi mavi. ^manyike kutuuba uwoloki, utuube mwiikalo ^utuubaa kira Muluungu ^asáakaa, utuube kumuruma Muluungu, kwiiyenda, kuyimirirya na kuhola. 12 ^ndoolwa nkoondo ^yabooha yo muruma Muluungu. Kwaatirira nkaasu ya siku ^jisiina uhero, ^ng'eene waaniririrwa ni Muluungu kati ^ukalúse bila yoovisa kumuruma Muluungu mbere ya vaantu ^vari foo ^voona. (aiónios g166) 13 Muluungu avihéeraa viintu vyoosi nkaasu. Ni kulairirya niise mbere yaachwe na mbere ya Kirisitu Yéesu. Uhu noo ^atoola ushahídi waachwe ^wabooha miiswii ya Poontio Piláato baa visa tuku. 14 Kwaatyá ulairiri uhu, kari ureke baa kadawo tuku na kari uhon'ye tuku fuuru siku ^ng'eene Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu ^ari hinduka. 15 Kuhinduka kwaachwe reetwa kari ni Muluungu kwa mpiindi jaachwe. Atalariwa Muluungu, yeeye vii noo ^ari Mwiimiriri, Mutemi wa vatemi, Mweenevyo wa veenevyo! 16 Yeeye ari nkaasu kwa siku ^jisiina uhero, íkalaa kiweerwii ^kisiésésererwaa ni vaantu. Yeeye si anoonwa ni vaantu tuku na kusiina muuntu ^ari daha kumoonaa tuku. Nyemi na luviro ni na yeeye viri kwa siku ^jisiina uhero! Kikomi. (aiónios g166) 17 Valairirye vasúngaati va íhi weeru vareke kwiineenga, kari viiláangyaa usúngaati waavo ^usiri wo kiilaangya tuku, maa kaa, viilaangye Muluungu. Yeeye atuhéeraa viintu vyoosi ^viri foo sa tweerye mitima. (aión g165) 18 Valairirye vandoobweeyya maaja, vave vasúngaati va mirimo miija. Kei vaboohye índa na vandoovaambirirya vaantu viingi na usúngaati waavo. 19 Kwa njira iyo, kiivikira vari usúngaati ja mwaariryo ^wiima neeja siku ^jookuúja, vaturye nkaasu ya kikomi. 20 Timotéeo, imirira viija masáare ^meene ukwaatiwa ni Muluungu. Neha masáare ya weeru na kwiiruta ndihi ^kweene vaantu kwa uloongo vaséaa ni umanyi. 21 Sa kutuuba umanyi uwo, vaantu vamwi vareka kumuruma

Yéesu. Mweenevyoosi avaheere nduwo nyuunyu
voosi.

2 Timotéeo

1 Paúli, niini [^]naanirirwa ni Muluungu kwa kusaaka kwaachwe nive mutumwi wa Kirisitu Yéesu, sa nvaryiyurire vaantu kwiichuunga kwa Muluungu kwa nkaasu [^]iri kuri kukundikaniwa na Kirisitu Yéesu. **2** Ni kwaandikira niise weewe Timotéeo mwaana waani. Niini nakweenda maatuku vii. Nduwo, riiso ra wuuja na mwiikalo muuja fuma kwa Muluungu Taata na kwa Kirisitu Yéesu, Mweenevyoosi wiitu, jive na weewe. **3** Noomudumba Muluungu [^]nimutámamiraa na mutima si [^]waantwáalaa na kiloongii, ja [^]vyeeene vala baaba wiitu vamutámamiraa. Kira uchiku na muusi nakukúmbukiraa na namulóombaa Muluungu sa weewe. **4** Nakúmbukiraa mifoori yaako mpiindi [^]nasuukyáa. Na natiite mpiima maatuku vii yo koono, sa mbe na cheeru. **5** Nakúmbukiraa [^]vyeeene umuruma Muluungu kikomi. Baa kei nakukúmbukiraa kura kuruma [^]kweene ari noko ta maama waanyu Lofisi na iyo waanyu Yunike. Kikomi, niini namányire baa weewe utiite kuruma [^]kuri jeyyo. **6** Sa jeyyo, ni kukumbusikya niise, ujimbule wuuja wa Muluungu ura [^]uheewa siku [^]nikuvikiire mikono yaani. **7** Bweeeya jei, sa Muluungu si atuheera Mutima wa woowa tuku, maa kaa, atuheera Mutima wa ngururu, wo kiiyenda na wo kiiyimirira. **8** Sa jeyyo, kari woónaa soni yo luusa masáare ya Mweenevyoosi wiitu tuku, baa kari woónaa soni sa niini nachuungwa manyololwii sa Kirisitu tuku. Maa kaa, uyimirirye hamwi na niini uturikiri [^]wuuja ko varyiula Masáare Maaja kwa ngururu [^]uheewa ni Muluungu. **9** Muluungu noo atulamurirya na atukemera na lukemerwii luuja, si sa kubweeeya wuuja tuku, aka tuku, ni sa kweenda kwaachwe na sa nduwo jachwe. Atuheera nduwo iyo kwa njira ya Kirisitu Yéesu mpiindi baa weeru [^]ajaa akaari si aniiyumba. (aiōnios g166) **10** Haaha Muluungu atuváryuriire nduwo yaachwe kwa njira ya kuuja kwaachwe Kirisitu Yéesu. Yeeye atulamurirya, kei adumuladumula inkwya na oonekya nkaasu na kudiira kukwya kwa njira ya Masáare Maaja. **11** Muluungu aansaawula niini nive mweeneri wa Masáare Maaja, mutumwi na mukiindya wa aya Masáare Maaja. **12** Iki noo [^]chooreka niini nooturikira jei aha manyololwii. Baa jeyyo, si nookoono soni tuku,

sa namámányire yeeye [^]mweene namuruma na kikomi yeeye chiimirira ari kira [^]nakiviika kwaachwe furu siku ira [^]ari kuuja. **13** Kwaata kikomi varyiyuli [^]wateera fuma kwaani. Bweeeya jeyyo ko ruma no keenda Kirisitu Yéesu. **14** Masáare Maaja [^]meene uheewa ni Muluungu, yimirire kwa njira ya Mutima Muja, uha [^]iikalaa kuri suusu. **15** Umányire vaantu voosi va Ásia vaanvalanduka na vamwi vaavo ni Fugéelo na Herimogéene. **16** Mweenevyoosi avalaange na riiso ra wuuja munumunu vaantu va kaaya ya Onesifóro, sa aanjeryáa mutima. Kei si ooniwáa soni kuu niini ndiri manyololwii tuku. **17** Yeeye [^]akafike vii Róoma, amanyika maatuku vii kuuksaakira mpaka akaanshaana. **18** Nooloomba Mweenevyoosi Yéesu avalaange na riiso ra wuuja siku ira ya ulamu! Baa weewe umányire maaja [^]meene aanyambirirya kura múujii wa Eféeso.

2 Haaha mwaana waani, uve nkabaako kwa nduwo [^]iri kwa Kirisitu Yéesu. **2** Weewe uyateera masáare [^]meene navariyulaa mbere ja vaantu [^]vari foo. Masáare ayo uvakwaatye vaantu valume vara [^]uviilángyaa, [^]veene vari daha vavariyurira vaantu viingi. **3** Yimirirya hamwi na suusu uturikiri ja mulwi nkoondo muja wa Kirisitu Yéesu. **4** Kusiina mulwi nkoondo yoyoosi mpiindi [^]ari nkoondwii [^]atámamaa mirimo yingi tuku, sa mpiima yaachwe ni kusaaka kumweerya mutima ura [^]amwaandika ave mulwi nkoondo. **5** Kei, kusiina muuntu [^]asíindaa kwiichia akaheewa kunáálo kooni si atúbire miiro yo kiichia tuku. **6** Ni jeyyo viri, murimi ura [^]afafa tumama, asaakwa ahokere viintu vya ncholo vira [^]vichwirwe. **7** Yakwaatyekwaatye aya [^]meene nookuwyyira, sa Mweenevyoosi kuheera ari ukoonko wa masáare ayo yoosi. **8** Udoomukumbukira Yéesu Kirisitu. Yeeye afufuka na ni wa mbyaala ya mutemi Daúdi. Ayo noo Masáare Maaja [^]meene navariyulaa, **9** na kwa ayo mwaari nooturikiriwa na nachuungwa ja nabweeeya uvi. Maa kaa, isáare ra Muluungu si richúungwaa tuku. **10** Na sa jeyyo, nayimirirya kira kiintu sa vaantu [^]vasaawulwa ni Muluungu. Nabwéeyaa jeyyo, sa vapaté ura ulamuriri wa Kirisitu Yéesu, hamwi na nkongojima ya siku [^]jisiina uhero. (aiōnios g166) **11** Mpiri ihi ni yo kiilaangya, “Kooni taakwa ne, kwiikala turi ne. **12** Kooni tooyimirirya, temerera turi

hamwi ne. Kooni taséire si tamúányire tuku, ne sea ari si atumányire tuku. 13 Kooni tarékire kumwiilaangya, yeeye chaala ari wo kiilaangiwa. Yeeye si ari daha kwiisiita tuku.” 14 Kari urékaa vaantu varimirye aya masáare tuku. Uvalume kutu mbere ya Muluungu kari viirútaa ndihi sa viintu si ^vitéire tuku. Viintu ivyo vyavasáambulaa vara ^vavitéereraa. 15 Tumama na ngururu sa Muluungu akurume uri mutumami si ^akwáatwaa ni soni, kunu wootaanga no variyula kikomi isáare ra Muluungu ra kimáári. 16 Ikerye fuma nduusika ja kihoho si ^jiréetaa nyemi kwa Muluungu. Masáare ayo, yavabwéeyaa vaantu watuube rimirirarimiriira mwiikalwii si ^utúubaa kira Muluungu ^asáakaa. 17 Uvari yuli ^uri jei, weéneraa ja kiloonda cha bekene muvirii. Vamwi va vaantu ava, ni vala Himenáayo na Filéeto. 18 Ava vareka njira ya kimáári na vaséaa kafufuka kwahumula looka. Sa jeyyo, vasáambulaa kuruma kwa vaantu vamwi. 19 Maa kaa, mwaariryo ^mweene Muluungu aviika wiima neeja na ^wafafa, wachuungwa na mutooso waachwe walúusa jei, “Ijava amányire ^vari vaachwe,” kei walúusa, “Kira ^ari lúusa irina ra Ijava, areke kusova uwoloki kwaachwe.” 20 Nyuumba nkúulu si ivíjaa na saama ja saháabu na mpía vii tuku, maa kaa, yavíjaa na saama ja miti na ja iroongo. Saama jimwi jatúmamaa siku ja ngovi vii na jimwi kira siiku. 21 Haaha kooni muuntu iijírwíire na iirékire na ayo mavi, kúva ari saama ya kikomi, njija sa Mweenevyo yeemweene, iimiwa neeja sa kira murimo muuja. 22 Ikerye fuma mpiima mbi ja utavana. Kei umanyike kutuuba uwoloki, kuruma, kwiiyenda na mwiikalo muuja hamwi na vaantu ^vamwaániriraa Yéesu Mweenevyoosi na mitima myeeru. 23 Siita kwiiruta ndihi kwa kihoho na kwa kikoókoyo, sa umányire masáare aya yaréetaa nkoondo. 24 Mutumami wa Mweenevyoosi si asaakwa ave muuntu wa nkoondo tuku, kiri vyooa jeyyo, asaakwa ave ^ahola kwa kira muuntu, ^amányire variyula masáare neeja na muyimiriyi. 25 Kei asaakwa indoovakaan’ya mpooli vaantu vara ^vamukíkikanaa. Ifaanaa Muluungu akavabweeyaa vavalanduke fuma uvii waavo na vataange kimáári. 26 Aho, miryungu yaavo vahindikira iri na neha vari miteo ya Ikúúlu ra Mirimu Mivi, ^reene ravakwaata vatumame kiintu rooro ^rasáakaa.

3 Maa kaa, taanga siku ja uhero kuva jiri ^jafafa maatuku vii. 2 Vaantu kwiiyenda vari vooveene, kweenda vari mpía, kúva vari ^viidúumbiriraa, ^vari na ukudamu na ^vatúkikraa, si ^vanyémyaa vavyíiri vaavo, ^vasiina duumbi, na si vari kuva vaaja tuku. 3 Kúva vari si ^veenda vaantu, si ^vasáakaa sáare jisire, ^valúusaa vaantu, si ^viiyimiriraa, ^vahúumba na ^vasúula viintu viija. 4 Kwiiivalanduka veende. Kúva vari si ^viitwéetyaa. Kúva vari ^viiyónaa na ^veenda uvi wa muviri kulookya kumweenda Muluungu. 5 Weerwii kundookiinyonekya veende ja vaantu ^viikalaa mwiikalo ^utúubaa kira Muluungu ^asáakaa, maa kaa, siita veende ngururu jaachwe. Wiikerye na vaantu avo. 6 Vamwi vaavo vamwaari ^viingiraa nyuumbii ja vaantu kwa uweere na vandoovasumula vaantu vaki vara ^varehera. Avo vaantu vaki vakwaatwa, varemeerwa ni uvi na vasúkwasukwaa ni uláku. 7 Vaantu vaki ava vasáakiraa kutaanga viintu vifya, maa kaa, si vadáhaa taanga ukoonko wa kikomi vii kaa tuku. 8 Vaantu ava vakíkikanaa kira kimáári, ja viintu mpiindi jira Yáane na Yámbure ^vayeráa kumukiikana Músa. Miryungu yaavo yahopola na kuruma kwaavo kwasiitwa. 9 Maa kaa, si vari fika kuli tuku, sa ukooókoyo waavo koonekana uri kwa kira muuntu, ja vira vya vala Yáane na Yámbure. 10 Maa kaa, weewe watuuba uvari yuli waani, mwiikalo waani, kira kiintu ^nasáakaa mbweeyye, kuruma kwaani, kuyimirirya kwaani, kweenda kwaani vaantu, na kwiifafya kwaani. 11 Umányire viintu vaantu ^vaanturikirya na masáare ^meene nalumana noyo uko mífijii ya Antiókia, Ikonío na Lísitra. Uturikiri uwo nuuyimirirya na Yéesu Mweenevyoosi aadamurirya kufuma ayo yoosi. 12 Kikomi, yoyoosi ^ari saaka kwiikala ko manyemya Muluungu ko va kiintu kimwi na Kirisitu Yéesu, turikiriwa ari. 13 Maa kaa, vaantu vavi na vakooveri tuuba vari kuva vavi kunu voolongowa na voolongowerwa. 14 Baa neembe ni jeyyo, weewe utuube kayakwaata masáare yoosi ^meene uvari yurirwa ukayaruma kikomi. Sa uvamányire ni vala ani vakuvariyurira masáare ayo yoosi ya kimáári. 15 Keende usinga waako, waviyurirwa Masáare ^Yari Mpeho. Aya yadáhaa kukuheera tooti ya ulamuriri waako ko mwiilaangya Kirisitu Yéesu. 16 Masáare yoosi ^Yari Mpeho yatiite nkeeho ya Muluungu. Yabooha ko variyurira na ko kaanirya no

temerera vaantu vareke uvi waavo, na ko wolola kwa uwoloki mwiikalo mbere ja Mulungu. 17 Jeyyo, muuntu wa Mulungu kiisikana ari na daha ari tumama kira murimo muja.

4 Ni kulairirya niise mbere ja Mulungu na mbere ja Kirisitu Yeesu. Yeeye valamurira ari vaantu ^vari mooyo na ^vaakwa mpiindi jo kuuja kwaachwe na Utemi waachwe. 2 Variyula isaaare ra Mulungu. Ima neeja kubweeyya jeyyo mpiindi joojo na si ^jiri joojo. Baamirirya, dalavya na vaheere mitima. Ivyo vyoosi vitumame ko yimirirya na kwa uvariuyuli muja. 3 Sa kuuja jiri mpiindi vaantu ^vindoosiita uvariuyuli wa kikomi. Voovo kijiingira veende vakiindya ^vari foo sa vadahe kukiimikirirya mpiima jaavo na vadahe kuvawuyira kira ^cheene chanyeyaa matu yaavo. 4 Siita veende kuteerera kimaaari na varindukira veende uteeri wa ulongo. 5 Maa kaa, weewe undookiyimirira kwa kira kiintu. Yimirirya uturikiri, tumama murimo wo variyula Masaaare Maaja, na kikomi ukiimikirirye utumami waako. 6 Niini haaha toolwa niise ja mporyo ya kiintu ^kinyeweeaa na mpiindi jaani jo suukya jafikire. 7 Nalwisiin'ye nkoondo ^yabooha, nalamarikiirye luyeendo lwaani, nakulangiirye kumwiilaangya kwaani Kirisitu neeja. 8 Haaha niimiriwe neeja itaaji ra uwoloki. Mweenevyoosi Mulamuli wa uwoloki kunjavika ari niini siku ira ya ulamuli wa vaantu voosi. Maa kaa, si niini vii tuku, baa na vara voosi ^veene vawojeraa kuuja kwaachwe na mpiima. 9 Bweeyya chaangu wuue na kwaani. 10 Kirésike adoma na isi ya Galatia, na Tíito adoma na isi ya Dalumatia. Na so kweenda masaaare ya weeru munumunu, Déema aandeka akadoma na múujii wa Tesaloníke. (aiñ g165) 11 Ni Lúka yeemweene noo ^achaala na niini aha. Musaakire Maárikí wuue ne. Yeeye abooha maatuku vii murimwii waani. 12 Tíkiko namutuma adome na múujii wa Efésó. 13 Mpiindi ^uri kuuja, nooloomba wuundetere ira nkáancho ^nareka kwa Kárho uko múujii wa Turóoa na vira vitáabu vyaani, na hasa vira vya ndiri. 14 Alekisáanda macháani, aambweeyirya uvi mukulu munumunu. Mweenevyoosi muriha ari sa yara ^meene aambweeyirya. 15 Baa weewe umulaange neeja, sa yeeye ayasiita munumunu masaaare yiiswi. 16 Kati ^nijaa niimiiwe balásii lwa ncholo, kusiina baa muuntu umwi ^aanyambirirya tuku.

Voosi vajaa vaandeka. Nooloomba Mulungu avoonere mbavariri sa isaaare iri. 17 Baa neembe ni jeyyo, Mweenevyoosi ajaa ima ivaru raani na akaampeera ngururu sa nduuse isaaare raachwe ko kiimana na vaantu voosi si ^vari Vayahúdi variteere. Sa jeyyo, niini nalamuririwa fuma mulomwii wa siimba. 18 Mweenevyoosi kutulamurirya ari fuma kira ukiimiriri muvi na kunsumula ari ndiri nkaasu fuuru Utemii waachwe kurumwii. Yeeye abweeyirirye nkongojima kwa siku ^jisiina uhero. Kikomi. (aiñ g165) 19 Nuumbirya Akíla na Piri síla muki waachwe, na nyumba yoosi ya Onesifóro. 20 Erástó achaala múujii wa Korínto. Kei Tiroffimo nijaa namureka kura múujii wa Miléeto, yeeye ni mulwíiri. 21 Konkómala ufike kunu mpiindi ja mpeho si jinaanda. Ulúumbiwe ni Eubúulo, Púude, Líni na Kílaáudi na nduu yoosi ya vaantu ^vamwiiláangyaa Kirisitu. 22 Mweenevyoosi ave hamwi na mutima waako. Mweenevyoosi avaheere nduwo nyuunyu voosi.

Tiito

1 Barúwa ihi yafúmire kuri niini Paúli, mutumami wa Muluungu na mutumwi wa YéesuKirisitu. Yéesu aantuma njeenge kuruma kwa vaantu ^veene Muluungu avasaawula, vataange kimáári ^cheene kiréetaa mwiikalo ^utúubaa kira Muluungu ^asáakaa. **2** Na kwa úko kwiilaangya, turya vari nkaasu ya siku ^jisiina uhéro. Kikomi, Muluungu si alúusaa uloongo tuku, ajáa iichuunga kureeta iyo nkaasu mpiindi si jinaanda. (aiónios g166) **3** Maa kaa, mpiindi yaachwe ^ikafike, aroonekya isáare raachwe kwa njira ya uvariyuli waani. Muluungu ni Mulamuriri wiitu. Yeeye noo aandairiya nvaryiule. **4** Tiito, ni kwaandikira niise weewe ^uri mwaana waani wa kura kuruma ^kweene turi hamwi. Nduwo na mwiikalo muuja fuma kwa Muluungu Taáta na kwa Kirisitu Yéesu ^atulamurirya, jive na weewe. **5** Aai nakureka úko Kiréete sa uwolole yara masáare ^meene yajáa yachaala, na kei usaawule vawosi ^vari kiimirira vaantu ^vamura Muluungu kwa kira múuji ja ^vyeeene nakulairiya. **6** Moosi yoyoosi wa vaantu ^vamura Muluungu ave muuntu si ^ang'úurirwaa, ave mulume wa muki umwi, na vaana vaachwe vamura Muluungu, na kari vaana vaachwe vave vasiina matu tuku au kari vave na heno tuku. **7** Mulongooli wa vaantu ^vamura Muluungu ave ni muuntu si ^ang'úurirwaa sa yeeye asaawulwa ni Muluungu indootumama murimo waachwe. Kari ave muuntu ^iinéengaa tuku, na kari ave na nkalar ja heehi tuku. Kei kari ave mareevi tuku, kari ave eenda nkoondo tuku na kari ave eenda máari ja muhonyo tuku. **8** Maa kaa, ave muuntu ^atéengyaa vaantu. Ave eenda wuuja, muuntu ^iyyimiriraa, muwoloki, muuja na muuntu ^asiri na mpiima ^ilókereraa. **9** Ave muuntu ^arikwáataa isáare ro kiilaangiwa ja ^vyeeene ravariyulwa. Kwa njira iyo, daha ari vaheera mitima vaantu kwa uvariyuli waachwe wa kikomi na daha ari koonekya uvi wa vaantu ^vakikanaa uvariyuli uwo. **10** Kikomi vamwaari vaantu ^vari foo ^veene si vachuwala, masáare yaavo ni ya kihoho, na vakóoveraa vaantu, hasa avo fuma díini ya Kiyahúudi ^veene vadóomereryaa tuuva jaavo. **11** Avo woosaakwa uvatuumike milomo vareke kundoovavariyurira vaantu. Kwa uvariyuli waavo ^mweene si

vasáakwaa vakiindyé, vasáambulaa kuruma kwa kaaya ja vaantu ^vari foo. Vabwéeyaa jeyyo, sa vapate mpía. **12** Kwatiite muuntu waavo umwi muláali na mutwe ^aluusa, akasea, “Vakiréete ni valoongo siku joosi, ni ja nyama mbi ja isaka vari, ni valáku na vavira.” **13** Mpíri ihi ni ya kikomi. Sa jeyyo, vadalavyedalaavye sa kuruma kwaavo kúve kwa kimáári. **14** Kei vadalavye sa vareke teerera mbuwo ja uloongo ja Vayahúudi. Baa kei, kari vatéereraa ndairiri ja vara ^veene vasítaa kimáári tuku. **15** Viintu vyoosi ni mpeho viri kwa vaantu ^vari mpeho. Maa kaa, kwa vaantu ^vari na njeo na vara ^vamusiita Yéesu, viintu vyoosi vyatiite njeo. Kikomi miryungu yaavo na mitima yaavo ^yiísiman'yaa mavi na maaja, yamema kosu. **16** Vaséaa vamumányire Muluungu, kumba vaséaa si vamumányire tuku kwa masáare yaavo. Vakálaryaa maatuku vii, ni vasaambu, na si vabooha kwa isáare roroosi riija tuku.

2 Maa kaa, weewe woosaakwa uvavariyurire uvariyuli wa kikomi. **2** Vawyiire vawosi viisikane, vave vaantu ^vanyémiwaa na viyimirire. Vave na ngururu yo muruma Yéesu, kweenda na kuyimiriya. **3** Viivyo, vawyiire vadala vandookiikala mwiikalo ^woosaakwa kwa muuntu ^amutámamiraa Muluungu. Kari valúusaa vaantu tuku, na kari vave vareevi tuku. Kikomi vasaakwa vandoovariyula viintu viija. **4** Jeyyo, bweeyya vari vahíinja vaveende valume vaavo na vaana vaavo. **5** Kei kiyyimirira vari, na kuva vari uteréere, laanga veende nyumba jaavo na boohya vari. Kindoovateera veende valume vaavo, sa vaantu vasiindwe rihíintikira isáare ra Muluungu. **6** Viivyo, valairirye vatavana viyimirire. **7** Kwa kira isáare, weewe uve ni wo tuubiririwa ko bweeyya maaja. Uvariyuli waako uve wa kikomi na kari uve na berereesi tuku. **8** Masáare yaako yave ya kikomi na ^yawoloka, sa vara ^vatukikanaa vasove roolúusa kuri suusu, maa vakwaatwe ni soni. **9** Vakiindyé vatámwa vave matu kwa veenekaaya vaavo kwa kira kiintu na vandooveerya mitima. Kari viiyúyirya novo tuku. **10** Na kei kari vífvaa viintu vyaavo tuku. Maa kaa, valaire voovo ni vaantu vo kiilaangiwa kamwi, sa vuuviike uvariyuli wa Muluungu Mulamuriri wiitu kwa kira kiintu, uve na nyemi. **11** Uvavariyurire ayo, sa Muluungu alaira nduwo yaachwe ^ng'eene ilámurirya vaantu voosi. **12** Nduwo iyo, yatawólolaa tusiite

mwiikalo si ^utúubaa kira Muluungu ^asáakaa na tusiite mpiima ja ihi weeru, twiisikane, tave vawoloki na tundoowwiikala mwiikalo ^utúubaa kira Muluungu ^asáakaa aha weerwii ya haaha. (aiōn g165) 13 Twiikale jeyyo, kunu toowoojera siku ira ^yatalariwa, ^twiilángyaa ^ari kuja na nkongojima Yéesu Kirisitu, Muluungu wiitu mukuulu na Mulamuriri wiitu. 14 Yeeye iitoola mweeneevyo sa atununuule fuma kira kuwuna miiro koosi, na atujirula tave vaantu vaachwe mweeneevyo, ^vamányikaa na mitima kutumama maaja. 15 Vawyiire vaantu masáare aya! Vaheere mutima na uvakaan'ye na ngururu joosi. Muuntu yoyoosi kari akusinanale tuku.

muvi ^iilamurira mweeneevyo. 12 Mpiindi ^ndiri mutuma Aritéema au Tíkiko na uko kwaako, waanguhe kuja sa twiyyone uko Nikopóoli. Niini nalámwiire kwiikala uko mpiindi ja mpeho. 13 Manyika uvaambirirye Senási ura ^atéteraa vaantu balásii na Apóolo. Vaambirirye sa vadiire sova kiintu chochoosi luyeendwii lwaavo. 14 Vaantu wiitu viikiindye vandoobweeyya viintu viija, na vandoovaambirirya vamuchiiri. Kwa njira iyo, mwiikalo waavo kuva uri na ndiwa. 15 Vaantu voosi ^veene ndiri hamwi novo, vakulúumbiirye. Nuumbirya vijeengi voosi ^vatweenda sa kura kuruma. Mweenevyoosi avaheere nduwo nyuunyu voosi.

3 Vakumbusikye vaantu vave na nyemi kwa vakúulu na vatemi. Vave na matu na vave viimire neeja kutumama mirimo miija. 2 Kari vatúkiraa muuntu yoyoosi tuku. Vave vaantu va mwiikalo muja na ^viíkalán'yaa na vaantu vyabooha na vave vahola kwa vaantu voosi. 3 Baa suusu mpiindi jimwi, tujáa tusiina miryungu tuku na si tateeráa tuku. Tujáa takoooverwa na tujáa takwaatika ni uláku ^wiisimiresimire. Twiikaláa na uvi na twiyyoneráa kivina, tujáa tasuulwa na tujáa tavasula viingi. 4 Maa kaa, mpiindi ^jikafike, Muluungu ajáa atonekya kubooha kwaachwe na ^veene aveenda vaantu, 5 yeeye atulamurirya, si sa suusu tatumama masáare ya uwoloki tuku, maa kaa, ni sa yeeye atulaanga na riiso ra wuuja vii. Atulamurirya ko tooyya uvi ko vyaalwa lwa kaviri na tukabweeyyiwa vafya kwa njira ya Mutima Muja. 6 Yeeye atukung'untira Mutima Muja kwa njira ya YéesuKirisitu ^atulamurirya. 7 Yeeye atavala suusu turi vawoloki kwa nduwo yaachwe sa tave vahokeri va nkaasu ya siku ^jisiina uhero ^ng'eene twiilángyaa. (aiōnios g166) 8 Mpíri iyo ni yo kiilaangiwa. Noosaaka uyalumirirye masáare aya sa vara ^vamuruma Muluungu, viime neeja kutumama murimo muja. Masáare aya yabooha munumuunu, na kei yatiite kunáálo kwa vaantu voosi. 9 Maa kaa, neha kwiiruta ndihi kwa kihoho, mbuwo jo lusa marina ya vala baaba va nkolo na kwiitoola sa Miir. Aya yoosi yasiina kunáálo tuku, baa kei ni ya bweete vii. 10 Muuntu yoyoosi ^asóonkyaa vaantu, mulume kutu lwa ncholo na lwa kaviri. Kooni si yookuteera ireke ne. 11 Weewe umányire muuntu ja uwo, asaambuka na ni

Filemóoni

1 Barúwa ihi yafúmire kuri niini Paúli ^nachuungwa sa Kirisitu Yéesu, na Timotéeo mwaaniitu. Tookwaandikira weewe Filemóoni, mutumami mwiiwiiswi, ^takweenda, **2** na iruumbu riitu Afia na Aríkipo, munyaampala mwiiwiiswi. Kei tookaandikira mpuka ya vaantu ^vamuruma Yéesu ^veene valúmanaa kaayii kwaako. **3** Nduwo na mwiikalo muja fuma kwa Muluungu Taáta wiitu na kwa Yéesu Kirisitu Mweenevyoosi wiitu, jive na nyuuny. **4** Kira siiku kati ^noomuloomba Muluungu, nakukumbukiraa na namudúmbaa Muluungu sa weewe. **5** Ni bweeyya niise jei, sa nateera mbuwo ja viintu ^umuruma Mweenevyoosi Yéesu na ^veene veenda vaantu voosi va Muluungu. **6** Nooloomba kuruma kwaako kwe kiinti kimwi na kuruma kwa vaantu viingi sa utaange kukiimana kwa masáare yoosi ^yabooha ^meene tapata kwa Kirisitu. **7** Mwanawiitu, kweenda kwaako kwaanjériirye mutima, na kwaampíire mutima kamwi, sa wavoon'ya mwerere vaantu va Muluungu. **8** Sa jei, baa neembe ndiri na laviro kwa Kirisitu lo kulairiya utumame ^veene vyoosaakwa, **9** maa kaa, niini níne ní viija nikuloombe ko kiiyenda. Nabwéeyiirye jei baa neembe niini ni moosi Paúli ^nachuungwa sa Kirisitu Yéesu. **10** Aai nookuloomba sa mwaana waani Onésimo. Uhu, kunu kuntu ^nachuungwa, namuvariyurira Masáare Maaja ne aava mwaana waani ko muruma Yéesu. **11** Aho ncholo Onésimo ajáa asiina kunáálo kwaako tuku, maa kaa, haaha, avíire na kunáálo kwaani baa na kwaako. **12** Baa neembe namweendamweenda, ni kumuhindula niise na kwaako. **13** Kwaani naakeenda ngaari achaale na niini aha, sa aantumamire kipaango chaako mpiindi niini ^nkaari neékiirwe nyuumbii sa Masáare Maaja. **14** Maa kaa, kisiina ngaari ^nabwéeyiirye tuku bila weewe kumdekera mbweeyye jeyyo. Kooni woosaaka kunyambirirya, nyambirirya ja ^veene weewe uri keenda, maa kaa, kusive kwa njira yo kudoomererya tuku. **15** Ifaanaa ikava Onésimo akerwa na weewe kwa mpiindi kiduudi sa ahinduke na kwaako, wiikale ne siku joosi. (aiónios g166) **16** Haaha, Onésimo si mutúmwa vii tuku, maa kaa, yeeye ni mwaaniitu kwa Kirisitu na tamweenda. Niini

namweenda maatuku vii, maa kaa, weewe mweenda uri kulookya ja mutumami waako, kei ja mwaanaanyu kwa Mweenevyoosi. **17** Sa jeyyo, kooni wookuumbika ja mwiiwaako ^tutámaman'yaa, muhokere ja ngaari ^veene wuumpókíire niini mweenevyo. **18** Kooni baa ahon'ya kimwi, au baa kooni ari na noongwa yaako, ndaayya niini. **19** Niini Paúli naándikire kwa mukono waani, riha ndiri. Maa kaa, si ndiri kuwyiira weewe utiite noongwa yaani ya nkaasu yaako tuku. **20** Mwanawiitu! Nyambirirya kwa Mweenevyoosi. Kei nooloomba wunjerje mutima kwa Kirisitu. **21** Naándikire kunu nootaanga kikomi tumama uri kulookya baa ayo ^nalóombire. **22** Hamwi na ayo, nooloomba wuunyimiryee neeja haantu ^nkiindoojookiikala. Sa kwa kulúsika kwaanyu na Muluungu, nookoona Muluungu kunchungurira ari na kuuja ndiri na meenyu. **23** Epáfura, akulúumbiirye. Yeeye eekerwa na niini sa murimo wa Kirisitu Yéesu. **24** Kei vatumami viiviiswi va aha, vala Maáriki, Aristáriko, Déema na Lúka vakulúumbiirye. **25** Nduwo ya Yéesu Kirisitu Mweenevyoosi ive na nyuuny voosi.

Vaeburanía

1 Lombere, Muluungu aluusikáa na vala baaba wiitu ko tweera valáali na mutwe. Abweeyyáa jeyyo haantu ^hari foo kwa njira ^jiisimiresimire.

2 Maa kaa, siku iji jo kiimikirirya, yooluusika na suusu ko tweera Mwaana waachwe. Amusaawula uhu Mwaana ahokere viintu vyoosi, kei ko tweera yeeye Muluungu uumba weeru. (aiōn g165)

3 Uhu Mwaana, alávalavaa kwa nkongojima ya Muluungu na oónekyaa ^vyeeene Muluungu ari. Yeeye abweeyya viintu vyoosi viikwaate hamwi kwa isáare raachwe ^riri na ngururu. Yeeye iitoola, akava mpóryo yo seyya uvi wa vaantu, akiikala mukonwii wa kulume wa Muluungu Mweenengururu uko kurumwii. **4** Jeyyo, Muluungu amubweeyya Mwaana waachwe ave mukuulu munamuntu kulookya mirimu miija, ja ^vyeeene irina Muluungu ^amuheera ni ikulu kulookya ra mirimu miija. **5** Sa Muluungu si awyíira murimu muja wowoosi tuku kira ^amuwyíira Yéesu, “Weewe ni Mwaana waani, isiku niini navíire Taáta waako.” Kei, Muluungu si aluusikira murimu muja wowoosi tuku, ^akasee, “Kuva ndiri Taáta waachwe, ne kuva ari Mwaana waani.” **6** Kei, mpiindi Muluungu ^ari mureeta Mwaana waachwe wa mpeke kuri weeru, asea, “Mirimu yoosi ya Muluungu imwiinamire.” **7** Na kwa masáare ya mirimu miija Muluungu asea, “Mirimu yaani niibwéeyyaa ja mpeho, novo vatumami vaani navabwéeyyaa ja luriijo lwa mooto.” **8** Maa kaa, kwa Mwaana waachwe asea, “Weewe Muluungu, kwíimirira uri kwa siku ^jisiina uhero, weewe kwíimirira uri kwa nkome ya uwoloki. (aiōn g165)

9 Weewe weenda uwoloki na wasuula uwuni miiro, Sa jeyyo Muluungu, Muluungu waako, akuhákire makuta yo kubweeyya uve na cheeru kulookya viivaako voosi.” **10** Kei, Muluungu amusea Mwaana waachwe, “Weewe Mweeneyoosi noo wumba weeru aho ncholo, weewe noo wumba kurumu kwa mikono yaako. **11** Viintu vya weeru na vya kurumwii sakahala viri ja ingo, maa kaa, weewe kuva uri umwaari kwa siku ^jisiina uhero. **12** Weewe vifotafota uri ja viintu muuntu ^afótáa ingo ^yasakahala. Maa kaa, weewe si aválandukaa tuku, baa myaaka yaako si iri sira vii kaa tuku.” **13** Muluungu si usea murimu muja wowoosi tuku, “Ikala mukono waani wa kulume, fuuru nivaviike

vavi vaako vave kabambari ko vikira majeo yaako.” **14** Sa jeyyo, mirimu miija ni kiintu che? Ni mitima ^imatúmamiraa Muluungu, ne Muluungu itumaa ivatumamire vara ^vari lamuririwa.

2 Sa jeyyo, tuyakwaatyee neejaneeja yara ^tateera sa kari ji tuyareke tuku. **2** Sa masáare yara vala baaba wiitu ^vaheewa ni murimu wa Muluungu, yajáa yatiite wiimiriri. Sa jeyyo, vaantu voosi vara si ^vatuubáa na si ^vateeráa, Muluungu avalamurira kwa uwoloki. **3** Kooni voovo vabweeyirirwa jeyyo, jooli suusu turi hona kooni si tookwaatyaa ulamuriri mukuulu ja uhu? Ulamuriri uhu, waanda kaariwa ni Yéesu Mweeneyoosi, na vaantu vara ^vateeráa voonekya kuri suusu ni kimáári. **4** Muluungu ne oonekyáa masáare ayo ni kikomi ko tumama isháara, viintu ^vihwáalarya na myuujíisa ^yiisimiresimire. Kei, avaveera viingi wuuya wa Mutima Muja ja ^vyeeene eenda. **5** Tamányire, Muluungu si ihera mirimu miija laviro lo kiimirira weeru ifya ^yookuujia tuku, iyo ^tooluusa masáare yaachwe. **6** Maa kaa, vyoonekiwa kikomi ni muuntu umwi Masáarii ^Yari Mpeho haantu hamwi yoosea, “Muuntu ni kiintu che fuuru umwiiririkane? Mwaana waachwe muuntu ni ani fuuru umukwaate neeja? **7** Kwa mpiindi kiduudi wamaviika isi ya mirimu miija, maa kaa, haaha wamuheera nkongojima na nyemi. **8** Na waviika viintu vyoosi isi ya majeo yaachwe.” Jeyyo, Muluungu amaviika muuntu indookimirira viintu vyoosi. Kusiina kiintu si ^chiimirirwaa ni muuntu tuku. Maa kaa, kwa mpiindi iji si toomoonaa muuntu yookiimirira iyo viintu vyoosi tuku. **9** Maa kaa, toomoonaa Yéesu, Muluungu kwa mpiindi nduudi amubweeyya ave isi ya mirimu miija. Uwo noo Muluungu ^amuheera nkongojima na nyemi sa kuturikiriwa na kukwya kwaachwe. Muluungu abweeyya jeyyo sa kwa njira ya nduwo yaachwe, Yéesu akwye so lamuririrya vaantu voosi. **10** Muluungu noo uumba kira kiintu na noo aviviika ja ^vyeeene viri. Sa avareete vaana na nkongojimii yaachwe, Muluungu oona ni vyabooha amukiiman’ye yeeye ^ari ncholo ya ulamuriri waavo kwa njira yo turikiriwa. **11** Yéesu yeeye ^avabwéeyyaa vaantu vave vaaja mbere ya Muluungu, hamwi na avo ^vabwéeyyiwa vaaja, Taáta waavo ni umwi. Na noo ^chooreka Yéesu si oónaa

soni tuku kuvaanirira avo vaantu vanduu vaachwe. 12 Yoosea, "Ee Muluungu, lusa ndiri mirimo yaako mikuulu kwa vaaniitu, mbere ya itaka, kudumba ndiri kwa nyimbo." 13 Kei asea, "Niini kumwiilaangya neende Muluungu. Laanga niini mwaari aha na vaana Muluungu ^aampeera ndiri novo." 14 Haaha sa viintu vaana vari na miviri na sakami, Yeesu ne uja ari na maviri ja miviri yaavo. Abweeyya jeyyo, sa kwa njira ya inkwya yaachwe, asiinde ngururu ja lkuulu ra Mirimu Mivi, rooro ^iri na luviro lwa inkwya. 15 Kei, Yeesu aakwya sa avaviike huuru vaantu ^veene vajaa vatumwa siku jaavo joosi so koofa inkwya. 16 Jeyyo, kikomi yoonekya Yeesu si uja jo kaambirirya mirimu tuku, maa kaa, mbyaala ya Aburahamu. 17 Sa jeyyo, uja ja ^vyeeene vaanaavo vari kwa kira kiintu, sa ave mweeneisi mikuulu ^ari na mbavariri na wo kiilaangiwa mbere ya Muluungu. Jeyyo, atoole mporyo sa Muluungu asee uvi wa vaantu wasirire. 18 Sa viintu Yeesu atarikira ko yerwa, daha ari kuvambirirya vara ^vooyerwa.

3 Sa jeyyo vanaviitu vaaja, nyuunyu ^veene Muluungu avaanirira muve ne kurumwii, mwiiririkani Yeesu, yeeye ^ari mutumwi na Mweeneisi Mikuulu suusu ^tamurumaa mbere ja vaantu. 2 Muluungu amusaawula Yeesu. Yeeye ni wo kiilaangiwa ajaa ja ^vyeeene Misa ne ajaa wo kiilaangiwa kwa Muluungu, kuu ari mutumami waachwe kuri nyuumba ya Muluungu noo kusea Viisiraéli. 3 Majeengi anyemiwaa kulookya nyuumba ^ng'eene ajeenga, viivyo, Yeesu iima neeja kubweeyirirwa nkongojima kulookya Misa. 4 Kira nyuumba yajeengwaa ni mjeengi umwi, maa kaa, Muluungu noo mjeengi wa kira kiintu. 5 Misa ni wo kiilaangiwa ajaa kwa Muluungu, kuu ari mutumami waachwe mbere ya vaantu va nyuumba ya Muluungu. Murimo waachwe ujaa ni kuvawihira vaantu yara Muluungu ^ajaa iimiirye kuyalusa siku ^jookuja. 6 Maa kaa, Kirisitu ni wo kiilaangiwa kwa Muluungu ja Mwaana ^imiriira nyuumba ya Muluungu. Na suusu turi nyuumba yaachwe kooni tootuba kwiitema kuri yeeye no kwiilaangya kwiitu kura ^twiivaira kipeembe. 7 Ivi noo ^vyeeene Mutima Maja yoolusa, "Isiku kooni mutiire sawuti ya Muluungu, 8 mureke hiingya mitima yaanyu, ja ^vyeeene vala baaba waanyu vasiita longoolwa, mpiindi jo kunjera kura isi ya

ibalaangwii. 9 Sa uko vala baaba waanyu vajaa vanjera, baa neembe navabweeyirya myuufisa ^iri foo kwa myaaka makumi yani. 10 Sa jeyyo, nijaa navakalarira vaantu avo, nkasea, 'Ava vaantu ni vavi siku joosi, ni vaantu si ^vatubaa njira jaani.' 11 Sa jeyyo, ni kwiilaha niise kuu nakaliire noosea, 'Fiti, si vari kiingira vii kaa tuku na haantu ^naviimirya neeja ho humulukira.'" 12 Vanaviitu, mulaange neeja sa kari ji kuu na muuntu yoyoosi kuri nyuunyu ^ari na mutima mavi tuku, uwo si ^anamuruma Yeesu tuku na yoosiita kumutuuba Muluungu ^Ari Nkaasu. 13 Maa kaa, moosaakwa mndookiilheera mitima nyuunyu kwa nyuunyu kira mpiindi ^yoosewa "Isiku," sa kudiire kuu na umwi waanyu ^ari koooverwa ni uvi na asiite muruma Kirisitu. 14 Suusu ni hamwi turi na Kirisitu, kooni tatubire kumwiilaangya Kirisitu ja ^vyeeene taruma keende ncholo fuuru kukiimikirirya. 15 Kumbukiri ja ^vyeeene Masaaare ^Yari Mpeho yasea, "Isiku kooni mutiire sawuti ya Muluungu, mureke hiingya mitima yaanyu, ja ^vyeeene vala baaba waanyu vasiita longoolwa ni niini." 16 Ni vala ani ^vateera sawuti ya Muluungu, maa kaa, vakasiita longoolwa ni yeeye? Eri, si vara voosi ^valongoolwaa ni Misa fuma isi ya Misiiri tuku wuu? 17 Eri, ni vala ani Muluungu ^vakalarira kwa myaaka makumi yani? Eri, si vara voosi ^vatumama uvi na vakakwya isi ya ibalaangwii tuku wuu? 18 Eri, ni vala ani Muluungu iilaha si ^vari kiingira vii kaa tuku haantu ho humuluka ^heene iimya neeja? Eri, si vara ^vasova matu tuku wuu? 19 Jeyyo tamanyire, avo vaantu vasiindwa kiingira na aho haantu, sa viintu si vamuruma Muluungu.

4 Haaha, sa viintu kwiichuunga kwa Muluungu vaantu kiingira vari na humulukii kukaari kuri kiweerwii, tulaange neeja sa kari muuntu baa umwi waanyu ji asiindwe kiingira na aho tuku. 2 Sa suusu tateera Masaaare Maaja ja ^vyeeene vala baaba wiitu vateera. Maa kaa, voovo ^vakateere masaaare ayo, si yavaambirirya chochoosi tuku, sa si vaava hamwi na vara ^vayateera vakayaruma tuku. 3 Haaha suusu ^taruma, kiingira turi na aho haantu ho humuluka, ja ^vyeeene Muluungu asea, "Jeyyo ni kwiilaha niise kuu nakaliire noosea, 'Fiti, si vari kiingira vii kaa tuku na haantu ^naviimirya neeja ho humulukira.'" Muluungu alusa jeyyo baa neembe ahumula mirimo yaachwe keende

aho ncholo [^]akuumbe ihi weeru. 4 Haantu hamwi Masáare [^]Yari Mpeho yasea, “Siku ya mufungati Muluungu akahumuluka mirimo yaachwe yoosi.” 5 Kei Masáare [^]Yari Mpeho aho mweeri yasea, “Fiti, si vari kiingira vii kaa tuku na haantu [^]naviimirya neeja ho humulukira.” 6 Sa jeyyo, hamwaari vamwi [^]vari kiingira haantu ha Muluungu ho humulukira, maa kaa, vara [^]vateera Masáare Maaja aho ncholo vasiindwa kiingira sa si vamuteera Muluungu tuku. 7 Sa jeyyo, Muluungu iimya neeja siku yiingi na iyanirira “Isiku.” Muluungu siku [^]jikalooke [^]jiri foo alusa kei ko tweera Daúdi ja [^]vyeene vyaandikwa aho mweeri, “Isiku kooni mutéire sawúti ya Muluungu, mureke hiingya mitima yaanyu.” 8 Ngaari Yooshúa avatheera aho haantu ho humulukira, Muluungu ngaari si alusa siku [^]jikalooke tuku, siku yiingi yo humuluka. 9 Sa jeyyo, imwaari siku yo humuluka ya Sabáato [^]ng’eene Muluungu iimya neeja sa vaantu vaachwe. 10 Sa muuntu yoyoosi [^]iingiraa aho haantu ho humulukira, ahumuluka mirimo yaachwe mweeneevyo, ja [^]vyeene Muluungu ahumuluka [^]akahumule kumba weeru. 11 Sa jeyyo, twiifafye sa twiingire na uhumulukwii uwo, kari muuntu baa umwi kari suusu ji asiindwe kiingira so diira teera ja [^]vyeene vala baaba wiitu si vateera tuku. 12 Sa isáare ra Muluungu ni nkaasu riri na ratiite ngururu. Rahumba kulookya nyaasuka [^]iri kosikosi, jeyyo ríingiraa rikaasakanula mutima na nkaasu, kei raásakanulaa viintu vya muviri na manonu. Kei isáare iro, raváriyulaa miryuungu na miiririkano ya mitima ya vaantu. 13 Kusiina kiintu [^]chuumbwa ni Muluungu [^]kiri daha kwiivisa mbere yaachwe mweeneevyo tuku. Kira kiintu ni kiweerwii kiri na chakunukulwa. Kari yeeye ni mpaka tuluse kimáari cha kira kiintu. 14 Haaha, tatiite Mweeneisi Mukulukuulu, yeeye iingira na kurumwii. Uhu ni YéesuMwaana wa Muluungu. Sa jeyyo, tukwaatyee neeja kuruma kwiiswi [^]tulúsaa mbere ja vaantu. 15 Uhu Mweeneisi Mukulu, yeeye noo [^]ari daha taanga teketeke yiitu, sa baa yeeye ayerwa ni Irimu kwa njira [^]jiisimiresimire ja suusu, maa kaa, yeeye si atumama uvi tuku. 16 Haaha tutamanye ko kiitema na ichuumbii ra Muluungu [^]ari na nduwo. Aho, twaambirira ari mpiindi ja uturikiri wiitu kwa nduwo na kulaanga na riiso ra wuja kwaachwe.

5 Kira mweeneisi mukuulu asáawulwaa fuma kuri vaantu, sa iime haantu ha vaantu kuri masáare ya Muluungu. Uhu mweeneisi mukuulu atóolaa vilungulungu kwa Muluungu na mpóryo sa uvi wa vaantu. 2 Yeeye daha ari kuvoonera mbavariri vaantu [^]vabwéeyaa uvi baa taanga tuku, sa viintu baa yeeye atiite teketeke yo tumama uvi. 3 Iki noo [^]kibwéeyaa atole mpóryo sa uvi waachwe, kei, sa uvi wa vaantu viingi. 4 Kusiina muuntu [^]ari daha kwiivika ave mweeneisi mukuulu tuku, maa kaa, avíjaa mweeneisi mukuulu ko saawulwa ni Muluungu ja [^]vyeene Harúuni aanirirwa. 5 Viivyo Kirisitu si iyinula akiiheera nyemi yo va mweeneisi mukuulu tuku, maa kaa, yeeye asaawulwa ni Muluungu. Sa Muluungu amusea, “Weewe ni Mwaana waani, isiku niini navíire Taáta waako.” 6 Kei haantu hiingi amusea, “Weewe ni mweeneisi kwa siku [^]jisiina uhéro, kwa mwiitubiriro wa Melikisedéeki.” (aiōn g165) 7 Mpiindi Yéesu [^]iikaláa kari ihi weeru, amuloombáa Muluungu na amuriríaa maatuku vii. Muluungu [^]adáhaa kumulamuriya fuma inkwyii, ahokeráa kulomba kwaachwe sa viintu Yéesu ajáa iikiimya na isi. 8 Baa neembe Yéesu ajáa ni Mwaana wa Muluungu, ajáa iikiindya kwa matu kwa njira ya uturikiri [^]uuturyáa. 9 Kwa njira iyo, Muluungu amubweeyaa akiimane, haaha yeeye ni ufumo wa ulamuriri wa siku [^]jisiina uhéro kwa vara [^]vari matu kwaachwe. (aiōnios g166) 10 Muluungu amuviika ave Mweeneisi Mukulu kwa mwiitubiriro wa Melikisedéeki. 11 Tatiite [^]yari foo yuusa ya weeneisi mukuulu wa Yéesu, maa kaa, vyafafa kuvawiyira sa si mutáangiraa chaangu tuku. 12 Mpiindi iji, mwasaakwa muve mwahumula kwa vakiindya, maa kaa, mukaari mookiilaangya mukiindya avakiindye masáare ya ncholo ya isáare ra Muluungu. Moosaaka masuus na si chórya [^]chafafa tuku. 13 Kira [^]asaakwa kunywa masuus, akaari musinga, si amányire masáare ya uwoloki tuku. 14 Maa kaa, vaantu [^]vakangaala, varíjaa chórya [^]chafafa, vaantu avo viikiindya vooeene kwiisiman’ya mavi na maaja.

6 Arumi, toosaakwa tukule na twaande kwiiririkana viintu vikuulu, na si vira viintu vya ncholo [^]takiindiwa vya Kirisitu vii tuku, maa kaa, tukasane kwiikiindya sa tave vaantu [^]takangaala. Tureke kuhindikira ukiindya wa mwaariryo wo valanduka fuma nteendwii jira

ʒiréetaa inkwya, na wo muruma Muluungu. 2 Tureke hindukira ukiindya wa ubatfiso, ukiindya wo vavikira vaantu mikono, ukiindya wa kufufulwa kwa vaantu ʒaakwya na ulamu wa siku ʒisiina uhero. (aiðnios g166) 3 Na Muluungu kooni avyeëndire, ayo tumama turi. 4 Haaha mutaange, si vyadáhikaa kuvahindula kuri kuvarinduka fuma uvii vaantu vara ʒajáa vaheewa kiweeru tuku. Avo, vajáa vahumula turya wuuya wa kurumwii na vakava kiintu kimwi na Mutima Muujja. 5 Voovo vasaira kubooha kwa isáare ra Muluungu na myuujfisa ya mwiikalo wa weeru ʒookuuja. (aiðn g165) 6 Vaantu avo, kooni varékire kumuruma Muluungu, eri, daha turi kuvahindula na kuri kuvalanduka fuma uvii kei wuu? Avo vaantu vamaváirira Mwaana wa Muluungu misumári musalábii lwa kaviri na vamuréteraa soni ilaarii. 7 Salu ʒooloviwa kweene kweene ni mbula, na ʒikúryaa mbeyu, ʒavaámbiriryaa varimi, salu ijo, Muluungu ajitálaryaa. 8 Maa kaa, salu jira ʒikúryaa miíwa na mbiiri, jisiina kunáálo kwa murimi tuku, ifaanaa jikajumwa na kuherererya kwaachwe chimikwa jiri mootwii. 9 Baa neembe tooluusa jei vanaviitu, na kikomi taveenda, suusu tookoona kikomi tumama mwiise vyabooha kulookya, sa nyuunyu mwalamuririwa. 10 Sa viintu Muluungu ni muwoloki, si ari reka kumbukira mirimo yaanyu miija ʒatútumamaa tuku. Kei, si ari rimirya kweenda kura ʒmoonekya kuri irina raachwe kwa njira yo vaambirirya vaantu ʒvamura Yéesu fuuru isiku tuku. 11 Tookoona mpiima kira muuntu amanyike kuveenda vaantu ava fuuru kukiimikirirya, sa muyahokere yara yoosi ʒmwiilángyaa. 12 Si toosaaka muve vavira tuku. Maa kaa, toosaaka mavatuubirirye vara kwa njira yo ruma na kuyimirirya, ʒvahokera yara Muluungu ʒiichuunga kavaheera. 13 Hara kali mpiindi Muluungu ʒiichuungáa kwa Aburaháamu, Muluungu ajáa alaha kwa irina raachwe sa kusiina ʒari mukuulu kulookya yeeye Muluungu tuku. 14 Muluungu amulaha Aburaháamu yoosea, “Kikomi, kooni ni kutalarya, kutalarya ndiri na bweeyya ndiri mbyaala yaako ive nkulunkuulu.” 15 Aho, Aburaháamu awoojera ko yimirirya fuuru akaturya yara Muluungu ʒiichuunga kumuheera. 16 Kooni vaantu volaha kiintu, viiláhaa kwa irina ra ura ʒari mukuulu kulookya voovo, na kei kulaha uko, koonekyaa

yara ʒooluusa ni ya kimári. Kubweeyya jeyyo, kwamárikiryaa kwiruta ndihi. 17 Muluungu asaakaa koonekya kiweerwii kwa vaantu vara ʒari hokera kwiichuunga kwaachwe, vataange si ari varindula miryuuungu yaachwe tuku. Iki noo ʒhabweeyya iilahe. 18 Kwa njira yo luusa aya masáare yaviri si ʒaválandukaa, atuheera mutima mukuulu suusu ʒamatúubaa sa tumirire kwiilaangya yara ʒookuuja mbere yiitu, sa si viri dahika vii tuku Muluungu kuluaa ulongo. 19 Kuruma kwiitu ni ja kiintu ʒkisikiriryaa nkaasu yiitu ifafe. Kwiilaangya uko kwiingira Haantu Haajahaaja nyuma ya ipasia. 20 Yéesu alongoola na iingira na aho haantu sa suusu. Na yeeye aava ni Mweeneisi Mukuulu kwa siku ʒisiina uhero kwa mwiituu biriro wa Melikisedéeki. (aiðn g165)

7 Melikisedéeki ni mutemi wa Saléemu ajáa. Kei ni mweeneisi wa Muluungu ʒAri Mweerimweeri ajáa. Melikisedéeki ajáa alumana na Aburaháamu mpiindi Aburaháamu ʒafumáa nkoondwii ʒng'eene ajáa avasíndire vatemi vani. ʒAkalumane na Aburaháamu, maa akamutalarya. 2 Aburaháamu ajáa atoola rimwi ra maluuundu ikimi ya viintu ʒajáa atúriirye nkoondwii, akamuheera Melikisedéeki. Melikisedéeki noo kusea, “Mutemi wa uwoloki.” Kei ni mutemi wa Saléemu, noo kusea, “Mutemi wa mwiikalo muujja.” 3 Viintu ʒyoónekanaa, taáta na íyo waala Melikisedéeki si vamányirwe tuku, baa ichina raachwe si raluuuswa tuku, si vyamányirwe ni naadi avyaalwa na ni naadi aakwya tuku. Yeeye ni mweeneisi kwa siku ʒisiina uhero ja Mwaana wa Muluungu. 4 Laanga viintu Melikisedéeki ʒajáa mukúulu. Baa Aburaháamu baaba wiitu, ajáa amuheera iluundu rimwi ra maluuundu ikimi ya viintu ʒajáa anyáhiire nkoondwii. 5 Miuro yaluusa, veeneisi va ljava fuma lukolwii Láuwi noo valaiririwa vandoohokera iluundu rimwi ra maluuundu ikimi fuma kwa Viisiraéeli viivaavo. Viisiraéeli vajáa vasaakwa vandoobweeyya jeyyo baa neembe voovo ni va ufumo wa baaba waavo Aburaháamu. 6 Baa neembe Melikisedéeki si ajáa afuma lukolwii lwa Láawi, yeeye ajáa asumula rimwi ra maluuundu ikimi fuma kwa Aburaháamu. Kei, akamutalarya Aburaháamu, uhu Aburaháamu Muluungu ajáa iichuunga kamutalarya ari. 7 Na suusu voosi tamányire, ni kimaari, mukúulu noo amutálaryaa mudúúdi. 8

Kei veeneisi va Ijuva fuma lukolwii lwa Láawi, voovo ^vahókeraa rimwi ra maluuṇdu ikimi, ni vaantu ^vakwyijaa, maa kaa, Melikisedéeki ahokera rimwi ra maluuṇdu ikimi fuma kwa Aburaháamu, tawyiirwa kikomi ni nkaasu ari. 9 Jeyyo ifaanaa tukasea, baa Láawi yeeye mbyaala yaachwe ^ihókeraa rimwi ra maluuṇdu ikimi, baa yeeye atoolá rimwi ra maluuṇdu ikimi ko tweera kwa Aburaháamu. 10 Sa viintu Láawi ajáa akaari vyaalwa, ajáa akaari muvirii wa baaba Aburaháamu mpiindi ^alumanaa na Melikisedéeki. 11 Baa neembe weeneisi wa Láawi watuubáa Miiro ya Músa na kwa mwaariryo uwo, Miiro yatoolwáa kwa vaantu, maa kaa, weeneisi uwo si ujáa wakiimana tuku. Sa jeyyo, asaakwáa mweeneisi wiingi ja mwiitubiriro wa Melikisedéeki na si ja mwiitubiriro wa Harúuni tuku. 12 Sa kooni weeneisi waválandukire, ni mpaka na Miiro ivalanduke. 13 Muuntu ^tooluusa aha ni wa lukolo lwiingi, kusiina muuntu fuma lukolwii lwaachwe ^anatumama masabáahwii ja mweeneisi tuku. 14 Kira ^nooluusa ni iki, Mweenevyoosi wiitu afuma lukolwii lwa Yúuda, na Músa si aluusa veeneisi va Ijuva fuma vari lukolwii ulo tuku. 15 Aya ^nooluusa haaha ni kiweerwii yari, sa kwafumira mweeneisi wiingi ^iifwiine na Melikisedéeki. 16 Yeeye si aava mweeneisi kwa ulairiri wa kiwuuntu wo tuuba lukolo lwaachwe tuku, maa kaa, ni kwa ngururu ja nkaasu yaachwe, ^ng'eene si iri dahan saambulwa. 17 Sa Masáare ^Yari Mpeho yoonekya kikomi yoosea, "Weewe ni mweeneisi kwa siku ^jisiina uhero, kwa mwiitubiriro wa Melikisedéeki." (aiṇ g165) 18 Jeyyo, Muluungu aseyya ulairiri ura wa ncholo sa ujáa usiina ngururu tuku, na kei, ujáa usiina kunáalo yoyoosi tuku. 19 Noo kusea, Miiro si iri dahan kubweyya kiintu chochoosi kikiimane tuku, maa kaa, haaha Muluungu atuheera kwiilaangya kwiingi ^kweene kwabooha kulookya. Na ko tweera kwiilaangya uko, tamuséesereraa Muluungu. 20 Mpiindi Valáawi ^vaviikwáa kuva veeneisi va Ijuva, Muluungu si ilaháa chochoosi kwaavo tuku. Maa kaa, mpiindi Muluungu ^amuviikáa Yéesu ave mweeneisi ajáa amwiilahira, 21 ja ^vyeeene vyaandikwa Masáarii ^Yari Mpeho, "Ijuva iilaha na si ari valandula miryuungu yaachwe tuku, ^Weewe ni mweeneisi kwa siku ^jisiina uhero." (aiṇ g165) 22 Sa kulaha uko, Yéesu noo cha muhúnda wa muháko uwo ^wabooha. 23 Muhákwi wa

ncholo, veeneisi va Ijuva ni foo vajáa. Voovo si vatuubáa kutumama murimo waavo tuku sa vakwyijáa. 24 Maa kaa, sa viintu Yéesu ari nkaasu kwa siku ^jisiina uhero, yeeye kuva ari mweeneisi kwa siku ^jisiina uhero. (aiṇ g165) 25 Haaha yeeye atiite ngururu jo valamurirya kikomi, voosi ^vootamanya na kwa Muluungu ko tweera kwaachwe, sa yeeye ni nkaasu ari kwa siku ^jisiina uhero, na avalóomberaa siku joosi. 26 Mweeneisi Mukuulu ^ari jeyyo, asaakwa maatuku vii kuri suusu, sa yeeye ni muja na si atumama uvi wowoosi tuku. Muluungu amukera fuma kwa vaantu ^vatúmamaa uvi, akamwaambukya furu kurumwii. 27 Yéesu si asaakwa atoole mpóryo kira siiku tuku ja veeneisi vakuulu va Ijuva. Voovo vajáa vasaakwa vatoole mpóryo sa uvi waavo, de vaseyye uvi wa viivaavo. Maa kaa, Yéesu iitoola mpóryo kamudu vii hara musalábii sa uvi wa vaantu voosi. 28 Sa Miiro yaviikáa vaantu si ^vakiimana kuva veeneisi vakuulu va Ijuva. Maa kaa, siku ^jiri foo ^jikalooke, Muluungu ko laha amusaawula Mwaana waachwe ave mweeneisi ^akiimana kwa siku ^jisiina uhero. (aiṇ g165)

8 Kiintu kikuulu kulookya vyoosi vya kira ^tooluusa ni iki, Mweeneisi wiitu Mukuulu iikala mukono wa kulame wa ichuumbi ra ukúulu ra Muluungu Mweenengururu uko kurumwii. 2 Uko, amutámamiraa Muluungu Haantu Haaja na itibwii ro kiinamira ra kikomi ^rakovwa si kwa mikono ya vaantu tuku, maa kaa, ^rakovwa ni Muluungu Mweenevyoosi. 3 Kira mweeneisi mukuulu asáawulwaa ni Muluungu, andootoola vilungulungu na mpóryo. Jeyyo Mweeneisi wiitu Mukuulu wa Ijuva ne asaakwa ave na kiintu cho mutoorera Muluungu. 4 Ngaari Yéesu atuuba kiikala aha weerwii, ngaari si aava mweeneisi wa Ijuva baa kiduudi vii tuku, sa kuri ihi weeru kwatiite veeneisi va Ijuva ^veene vatóolaa mpóryo ko tuuba Miiro. 5 Yara ^vatúmamaa kira Haantu Haaja, ni kiintu cho tubiririwa na murimírimi wa yara ^yatámamwaa kurumwii. Noo ^chooreka mpiindi Músa ^iimyáa neeja kujeenga itibu ro kiinamira, Muluungu ajáa amusea, "Kova kira kiintu ja ^vyeeene nakoónekiirye yoosi luulwii." 6 Maa kaa, Muluungu amuheera Kirisita murimo wa kiweeneisi ^wabooha kulookya ura wa veeneisi va Ijuva va kali, ja ^vyeeene muháko ^mweene yeeye ni mukundikan'yi waachwe

^wabooha kulookya ura wa kali. Kei, muháko uwu mufya waviikwa mweeri ya mwaariryo wa kwiichuunga kwa Muluungu kura ^kwabooha kulookya. 7 Ngaari muháko wa ncholo ujáa wakiimana, ngaari si kwa saakwa muháko wa kaviri tuku. 8 Maa kaa, Muluungu ^akoone uvi wa vaantu asea, “Teerer! Jeyyo noo ^vyeeene alúusire Ijuva, siku kuuja jiise, niini viika ndiri muháko mufya, na vaantu va Isiraeéli, na va Yúuda. 9 Muháko uhu si uri kuva ja ura, ^nabweeyya na vala baaba waavo tuku, mpiindi jira ^nijáa navakwaata mukono, nkavafumya fuma isi ya Mísiri. Voovo si vajáa vawoloki kwa muháko waani tuku, ikyo noo ^chooreka navareka ja ^vyeeene vari. 10 Siku ^jookuuja uhu noo muháko ^ndiri viika, na vaantu va Isiraeéli, aséire Ijuva. Viika ndiri miiro yaani miryungwii yaavo, na kwiitala ndiri mitimii yaavo. Kuva ndiri Muluungu waavo, novo kuva vari vaantu vaani. 11 Si kuri kuva na muuntu wo mukiindya mwiwaachwe aantaange tuku, au kusiina ^ari musea mwiwaachwe, ‘Mutaange Ijuva’ tuku. Sa kira muuntu kuva ari aantaanga, kwaandira mudúúdiduudi fuuru mukúúlu. 12 Sa niini sea ndiri nteendo jaavo mbi jasíre, si ndiri kumbukira kei uvi waavo vii kaa tuku.” 13 Muluungu kati yoosea uhu ni “muháko mufya,” ni koonekya iise, muháko wa ncholo ni wa kali. Haaha kiintu chochoosi ^kiri cha kali, chahiririrya, kisiina murimo wowoosi tuku, chaséngeriire rimira.

9 Muháko wa ncholo ujáa watiite ndairiri ^ng’eene vaantu vatuubáa mpiindi jo mwiinamira Muluungu, na Haantu Haaja ho mwiinamira Muluungu kuri ihi weeru. 2 Kujáa kwatiite itibu ro kiinamira Muluungu. Iro itibu rijáa ratiite vyúumba viviri. Chúumba cha ncholo kijáa chatiite kyaángo cho vikira kimuri na méesa yo vikira mikáate mbere ya Muluungu. Ikýo chúumba cha ncholo noo Haantu Haaja hasewáa. 3 Aho itibwii ro kiinamira, kujáa kwatiite ipasía ^rakeráa chúumba cha ncholo na cha kaviri. Ikýo chúumba cha kaviri noo Haantu Haajahaaja hasewáa. 4 Aho chúumbii cha kaviri, kujáa kwatiite masabáahu yo kuusirirya ng’óno ^jinyékiraa. Kei kujáa kwatiite isandúku ra muháko ^reene rijáa rahakwa saháabu mavaru yoosi. Aho isandúkwi, kujáa kwatiite nyiingu ya saháabu ^ng’eene ijáa na máana na kujáa kwatiite nkome ya Harúuni ^ng’eene ijáa

yaturika masaambi, na kei kujáa kwatiite mawye yaviri ^meene yajáa na Miiro Ikimi ya muháko. 5 Mweeri ya iro isandúku, kujáa kwatiite sanáamu ja makerúubi, noo kusea viúumbe vya kurumwii ^viri na mabava, ivyo vyoonekyáa Muluungu amwaari aho. Mbava jaavo jijáa jakunikirira ikubiko ra isandúku ^riséwaa ichuumbi ra mbavariri kuuntu Muluungu ^aséaa uvi wa vaantu wasíre. Maa kaa, ihi si mpiindi yo varyula ivi viintu naasii tuku. 6 Viintu ivi ^viri humula kiimiwa neeja haantwii haavo, veeneisi va Ijuva viingiráa kira siiku na chúumbii cha ncholo noo ko tumama murimo waavo wo mwiinamira Muluungu. 7 Maa kaa, ni mweeneisi mukúulu vii noo ^iingiráa na chúumbii cha kaviri, ne iingiráa kamudu vii kwa mwaaka. Na ajáa asaakwa iingire na sakami yo mutoorera Muluungu mpóryo yo seyya uvi waachwe na wa vaantu voosi ^vatumama uvi baa taanga tuku. 8 Haaha, sa tuuva ijo, Mutima Muja yookoonekya njira yo kiingira na Haantu Haajahaaja ikaari si inachungulwa tuku, mpiindi itibu ro kiinamira ra kali ^rikaari rootumika. 9 Mirimo yoosi ^yatamamwáa hara itibwii, ni buuwo ^yoónekya ^vyeeene masáare yajáa mpiindi ja muháko wa ncholo. Mpóryo ^vatoooláa kwa Muluungu, si jiri daha jirula mitima ^yiísiman’yaa mavi na maaja ya vaantu ^vamwiinamiraa Muluungu tuku. 10 Sa ndairiri ijo ja kiwuuntu, jijáa jaluusa vyóorya, vinywiwa, na kwijirula maviri, mirimo yoosi iyo ni ya weerwii vii, na ijáa imwaari fuuru mpiindi Muluungu ^ari reeta muháko mufya. 11 Haaha Kirisitu uuja, yeeye ni Mweeneisi Mukúulu wa viintu ^vyuuja. Yeeye iingira, akatweera na itibwii ikuulu ro kiinamira na ^rakiimana, si ^ratengeneshiwa ni vaantu na si ^riri kuri ihi weeru. 12 Aho, iingira kamudu vii na Haantu Haajahaaja. Si iingira kwa njira ya sakami ya mburi na ndama tuku, maa kaa, iingira kwa njira ya sakami yaachwe mweeneevyo sa yeeye mweeneevyo atununuula kwa siku ^jisiina uhero. (aiónios g166) 13 Muhákwi na ncholo, vaantu ^vari na njeo vajirulwáa mivirii kwa njira yo nyinyirirwa sakami ya mburi, sakami ya njiku, na mavu ya ndama ^ijáa yachimikirwe. 14 Maa kaa, sakami ya Kirisitu yatiite ngururu munamunu kulookya sakami ya nchúwo. Sa kwa njira ya Mutima wa siku ^jisiina uhero, Yéesu iitoola kwa Muluungu ja mpóryo ^isiina lukwaalo loloosi. Sakami

yaachwe yajírulaa mitima yiitu ^yiísiman' yaa mavi na maaja, kwa yara ^yaréetaa inkwya, sa tumutumamire Muluungu ^Ari Nkaasu. (aiñios g166) 15 Sa jeyyo, Yéesu noo mukundikan'yi wa muháko mufya sa vara ^vaanirirwa vahokere upaari wa siku ^jisiina uhero ura Muluungu ^iichuunga vaheera ari. Sa Yéesu aakwya sa avanunuule fuma uvii waavo ^vatumama isi ya muháko wa kali. (aiñios g166) 16 Sa kooni muuntu aándikire ^vyeeene máari jaachwe jiri gavwa, ijo máari si jiri gavwa tuku fuuru uwo muuntu yoonেকে kikomi akwíre. 17 Kira ^alairirya kuva kiri na ngururu kooni muuntu ^aandika akwíre, maa kaa, si kivíjaa na ngururu vii kaa tuku kooni uwo muuntu akaari mooyo. 18 Iki noo ^chooreka baa muháko wa ncholo ujáa usiina ngururu tuku fuuru kwiita sakami ya nchúwo. 19 Músa ^akahumule luusa kira ulairiri wa Muluungu mbere ya vaantu voosi ja ^vyeeene ijáa yasaakwa ni Miuro, ajáa atoola sakami ya ndama na ngulaata, maa akasaangya na maaji. Aho, ajáa anyinyirira iyo sakami kitáabwii cha Miuro, baa na vaantu voosi akavanyinyirira ko tumia mabaáhira ^yari nkuundu ^yachuungwa itáampii ra faai. 20 Kunu, Músa yoovasea vaantu, "Ihi noo sakami ya muháko wa Muluungu. Uwo muháko Muluungu aláiriirye mündookwaatyá." 21 Viivyo, Músa anyinyirira sakami itibu ro kiinamira na sama joosi ^jitámikaa mpiindi jo mwiinamira Muluungu. 22 Ko tuuba ^vyeeene Miuro yalúusa, kusengerera kira kiintu chasaakwa kijirulwe na sakami. Sa kooni sakami si yiftikire, kusiina kusewa uvi wasíre tuku. 23 Itibu na viintu vyoosi veeneisi va Ijuva ^vatumiyáa kumutoorera Muluungu mpóryo, vijáa ni buuwo ya viintu ^viri kurumwii. Itibu na viintu ivyo, vyatalariwáa kwa njira ya sakami ya nchúwo, maa kaa, viintu vya kurumwii vyasaakwa vitalariwe ni mpóryo ^yabooha kulookya sakami ya nchúwo. 24 Kirisitu si iingira na Haantu Haaja ^hajeengwa kwa mikono ya vaantu tuku, ^kweene kuri buuwo ya Haantu Haaja kurumwii. Maa kaa, yeeye iingira kurumwii kweenevyo, kuuntu haaha ^yootuloombera mbere ya Muluungu. 25 Kei, Yéesu si iingira na kurumwii indookiitoola mpóryo ko hindukirahindukira tuku. Yeeye si iingira ja mweeneisi mukuulu viintu ^iingiraa Haantu Haajahaaja kira mwaaka ko toola sakami si ^iri yaachwe. 26 Ngaari viri jeyyo, ngaari Kirisitu aturikira akwe ^kamema keende

kuumbwa kwa weeru. Maa kaa, yeeye mpiindi iji jo kiimikirirya uja itoole ave mpóryo kamudu vii sa aseyye uvi. (aiñ g165) 27 Ja ^vyeeene kira muuntu akwíjaa kamudu vii, na ^ari kukwya Muluungu amulámuriraa, 28 viivyo Muluungu amutoola Kirisitu akwe ja mpóryo ya mara kamudu vii sa asumule irya ra uvi wa vaantu ^vari foo. Kei, Kirisitu kuja ari lwa kaviri, si jo sumula uvi wa vara ^vooomwoojera na mpiima tuku, maa kaa, kujooovaheera ulamuriri.

10 Miuro ni buuwo ya masáare ^yabooha ^yookujja, yooyo si ayo masáare meeneevyo tuku. Noo ^chooreka ijo mpóryo ^ng'eene Miuro yalairirya jitoolwe ko hindukira kweene na mwaaka kwa mwaaka, si jiri daha baa kiduudi vii kaa tuku kuvajirula vaantu ^vootamanya noo mwiinamira Muluungu. 2 Ngaari ijo mpóryo jadáhaa kuvajirula vaantu uvi waavo, ngaari vareka toola ijo mpóryo jaavo. Ngaari yaava jeyyo sa ngaari avo vaantu ^vamwiinamiraa Muluungu kwa njira yo tuuba Miuro, ngaari vahumula jirulwa kamudu vii. Kei ngaari mitima yaavo si ivatwáalaa na kiloongii vatiite uvi tuku. 3 Maa kaa, mpóryo ijo ^vatóolaa mwaaka kwa mwaaka, ni nkumbukira ya uvi waavo vii. 4 Sa sakami ya nkabaako na ya mburi si iri daha kuseyya uvi tuku. 5 Noo ^chooreka Kirisitu ^akuje na kuri ihi weeru, amusea Muluungu, "Weewe si wasaaka mpóryo ja nchúwo tuku baa mpóryo jo chimika tuku, maa kaa, waanyimiryá neeja muviri. 6 Si weeriwa mutima ni mpóryo jo chimika tuku, kei si weeriwa mutima ni mpóryo jo seyya uvi tuku. 7 Aho, maa nkasea, 'Niini nu aha, nuújire sa ntumame kusaaka kwaako, ee Muluungu, ja ^vyeeene naandikirwa Kitáabwii cha Masáare ^Yari Mpeho.'" 8 Lwa ncholo Yéesu ase, "Weewe si wasaaka na si weeriwa mutima ni mpóryo ja nchúwo, jo chimika na jo seyya uvi wa vaantu tuku." Yeeye alúusa jeyyo baa neembe mpóryo ijo jatóolwaa ko tuuba Miuro. 9 Aho, akasea, "Niini nu aha, nuújire sa ntumame kusaaka kwaako." Sa jeyyo, aseyya muháko wa ncholo, akaviika muháko wa kaviri. 10 Na kwa kusaaka kwa Muluungu, suusu tabweeyiwa tukava vaaja mbere ya Muluungu, ko tweera mpóryo iyo ya muviri wa Yéesu Kirisitu, ^uutoola kamudu vii na mpóryo ikakiimana. 11 Ko tuuba muháko wa kali, kira siiku mweeneisi wa Ijuva iimáa kweene masabáahwii kutoola mpóryo ijo

^ng'eene si jidáhaa kuseyya uvi baa kiduudi vii
 kaa tuku. **12** Maa kaa, Kirisitu iitoola mpóryo
 kamudu vii, kuseyya uvi kwa siku ^jisiina
 uhero. Aho, akatamanya noo kiikala mukono
 wa kulume wa Muluungu, haantu ha nyemi
 munumunu. **13** Uko amwaari yooowojera vavi
 vaachwe vaviikwe ja fibambari fyo vikira majeo
 yaachwe. **14** Kwa njira ya mpóryo imudu vii,
 avabweyya vakiimane vaantu ^voobweeyiwa
 vave vaaja ni Muluungu. **15** Ne Mutima Muija
 yookooneka kikomi masáare aya kuri suusu
 ko tusea, **16** "Siku ^jookuija, uhu noo muháko
 ^ndiri viika na vaantu vaani, aséire Ijüva. Viika
 ndiri miiro yaani mitimii yaavo, na kwiitla
 ndiri miryuungwii yaavo." **17** Kei oongererya
 akasea, "Si ndiri kumbukira kei uvi waavo vii
 kaa tuku, na nteendo jaavo jo wuna miiro
 tuku." **18** Kooni Muluungu avaséire uvi waavo
 wasíre, kusiina cho bweyya tutoole mpóryo
 sa uvi tuku. **19** Vanaviitu kwa njira ya sakami ya
 Yéesu, suusu ni húuru turi kwiingira na Haantu
 Haajahaaja baa woowa tuku. **20** Kwa ihi njira
 ya muviri na nkaasu, atuchungurira twiingire
 mbere ya Muluungu ko tweera rira ipasía, noo
 kusea, muviri waachwe. **21** Kei, tatiite Mweeneisi
 Mukuulu kulookya ^ñimiraa nyumba ya
 Muluungu. **22** Haaha tandootamanya na mbere
 ya Muluungu na mitima myeeru, na kuruma
 ^kwakiimana, sa Muluungu atujirula kwa njira
 yo tunyinyirira sakami ya Yéesu mitimii.
 Abweyya jeyyo, sa mitima yiitu mivi, ^myeene
 itatwáalaa na kiloongii, ijirulwe. Kei, miviri
 yiitu Muluungu iyyoyya kwa maaji ^yabooha.
23 Haaha tukwaatye kumwiilaangya Kirisitu
 uku ^tulúusaa fuma mutimii, sa Muluungu
 yeeye ^iichuunga kutuheera ni wo kiilaangiwa.
24 Tandookiiririkana ^vyeene tandookiiheera
 mitima, sa twiiyende na tandookiitumamira
 maaja suusu kwa suusu. **25** Kari tureke
 kundoolamana hamwi ja ^vyeene vaantu
 viingi vareka kundoolamana. Maa kaa, tutuube
 kundookiiheera mitima suusu kwa suusu, sa
 tamányire siku yo hinduka Mweenevyoosi
 yaséngeriire. **26** Kooni tatúbire tumama uvi
 ko keenda na kunu tamányire kikomi cha
 Muluungu, haaha kusiina mpóryo ^yachaala
 ^iri daha jirula uvi tuku. **27** Jeyyo, toochaala
 kuwoojera kuheewa irya kwa Muluungu ro
 koofya, na mooto ^mweene uri vamala vaantu
 voosi ^vamusíitaa Muluungu. **28** Muuntu yoyoosi
 ura ^asiitáa Miuro ya Músa, uulawáa baa laangwa

na riiso ra wuija tuku kooni kuri na mashahídi
 vaviri au vatatu. **29** Iririkani! Ni irya riri jooli
 ^riima neeja kuheewa muuntu ura ^amuchwíre
 mati Mwaana wa Muluungu, na sakami yaachwe
 ya muháko ^yamubweyya ave muuija mbere
 ya Muluungu? Kei ni irya riri jooli ^riima
 neeja kuheewa muuntu ura ^amuhíntikiire
 Mutima Muija wa nduwo? **30** Sa tamányire
 Muluungu ase, "Kuriha kisási ni murimo
 waani, niini noo ndíhaa kisási." Kei ase, "Ijüva
 valamúriira ari vaantu vaachwe." **31** Ni kiuntu
 cho koofya maatuku vii kuwiiira mikonwii ya
 Muluungu ^Ari Nkaasu. **32** Kumbukiri siku jira
 ja ncholo ^mukamurume Kirisitu. Baa neembe
 mwaturyáa uturikiri mukuulu, mwayimiriyáa
 uturikiri uwo. **33** Mpiindi jingi mwaturikiriwáa
 no tukirwa mbere ja vaantu ^vari foo. Kei
 moonáa usungu hamwi na viivaanyu vara
 ^vabweyyiriwáa mavi ja ayo. **34** Mwavooneráa
 mbavariri vara ^vajáa munyololwii. Mwarumáa
 máari jaanyu jinyahirwe na kunu muri na
 cheeru sa mujáa mwamányire mwatiite máari
 ^yabooha kulookya, iyo ^ivijáa imwaari kwa
 siku ^jisiina uhero. **35** Sa jeyyo, kari mufweite
 kwiitema uko tuku, sa mwatiite kunáálo nkuulu
 munumunu. **36** Moosaakwa muyimirirye sa
 mutuube kutumama kusaaka kwa Muluungu.
 Aho, hokera muri yara yoosi Muluungu
 ^iichuunga kvaheera. **37** Sa Masáare ^Yari
 Mpeho yasea, "Uwo ^yookuija si ari chereva
 tuku. **38** Na muuntu waani ura mawoloki,
 kuva ari nkaasu ko kuunduma. Maa kaa, kooni
 muuntu arékire kuuntuuba, si ndiri vyeenda ne
 tuku." **39** Suusu si turi ja avo vaantu ^vooreka
 kumutuuba Muluungu tuku, voovo ^voosira
 imalo. Suusu ni hamwi turi na vara ^vamura
 na ^voolamuririwa.

11 Kumuruma Muluungu ni kutaanga kikomi
 yara ^tookilaangya famira yari, na kuruma
 ni ya kikomi yara si ^tooyoona haaha. **2** Ko ruma
 jeyyo, vala baaba wiitu vajáa vadumbirirwa
 ni Muluungu. **3** Kwa njira yo ruma, suusu
 tamányire Muluungu umba kurumu na weeru
 kwa isáare raachwe. Kei tamányire Muluungu
 umba viintu vyoosi ^vyoónekanaa, si kwa
 viintu ^vijáa vimwaari tuku. (aiñ g165) **4**
 Kwa kumuruma Muluungu, Abéli amutoorera
 Muluungu mpóryo ^yabooha kulookya ya
 mwaanaavo Kaíni. Sa mpóryo iyo, Muluungu
 ooneka kikomi Abéli abwéeyiirye vyabooha,

na sa kuruma kwaachwe, Muluungu asea Abéli ni muwoloki. Abéli aakwya, kuruma kwaachwe ni kiintu ^chootulaira naasu, ^vyeene tasaakwa tumurume Muluungu. 5 Kwa kumuruma Muluungu, Enóoki asumulwa na kurumwii baa kukwya tuku. Si oonekana kei tuku, sa Muluungu amsumula na kurumwii. Mpiindi Muluungu ^ajáa akaari musumula, yoonekana kikomi Enóoki amweerya Muluungu mutima. 6 Kusiina muuntu ^ari mweerya Muluungu mutima tuku, kooni asiina kuruma. Kira muuntu ura ^yootamanya noo mwiinamira Muluungu, yoosaakwa arume Muluungu amwaari na avahéeraa vilungulungu vara ^vamusáakiraa. 7 Kuruma, kujáa kwabweeyya Núhu ave na matu kwa Muluungu, Muluungu akamuluma kutu kwa yara si ^anoona, ^yasaakáa yafúmire. Yeeye akatengenesha safiina sa Muluungu amulamuriye yeeye Núhu na kaaya yaachwe. ^Akabweeyye jeyyo, Núhu oonekya vaantu va weeru vara si ^vamura, heewa vari irya ni Muluungu. Kwa kuruma kwaachwe, Núhu ajáa ahokera uwoloki fuma kwa Muluungu. 8 Kuruma, kujáa kwabweeyya Aburaháamu ave matu kwa Muluungu, Muluungu ^akamusee iinuke fuma isi yaachwe, atamanye na isi ^ng'eene Muluungu luu akamuhire, ja ^vyeene amulaha. Aburaháamu ajáa asaamira na isi iyo kunu si yootaanga kuuntu ^yootamanya. 9 Kuruma, kujáa kwabweeyya Aburaháamu iikale ja mayeni isi iyo ^ng'eene Muluungu ajáa iichuunga kumuheera. Yeeye iikala matibwii na viivyo vala Isaka na Yaakúupu viikala matibwii. Baa voovo vajáa vahokera kwiichuunga kukura ^kweene Aburaháamu ajáa ahokera. 10 Aburaháamu ajáa abweeyya jeyyo, sa iilaangyáa kiikala ari múujii ^uri na myaariryo ^yabooha, ^yiimiwa neeja na ^yajeengwa ni Muluungu mweeneevyo. 11 Kuruma, kujáa kwabweeyya Sáara aheewe luviro lo vyaala mwaana na Aburaháamu, baa neembe yeeye ajáa adalalala munumunu na ajáa muumba. Sáara ajáa aruma Muluungu ni wo kiilaangiwa, tumama ari yara ^ajáa iichuunga kutumama. 12 Jeyyo, kwa njira ya muuntu uwo umudu, baa neembe yeeye ajáa moosi munumunu, vavyaalwa vaantu ^vari foo ^veene si vari daha valwa, ja nyéneyeri ja kurumwii au isaáre ra mbarimbari ya mayiya. 13 Vala baaba avo voosi vaakwya kunu vooruma Muluungu vaheera ari yara ^iichuunga kavaheera. Mpiindi ^vajáa

nkaasu, si vayahokera tuku, maa kaa, vayoonáa kwa kuli na vavyeendáa. Voovo vajáa valúusa mbere ja vaantu ni vayeni na ni valooki kuri ihi weeru. 14 Sa vaantu ^valúusaa jeyyo, voónekyya kiweerwii ni saaka viise kuva na isi yaavo veeneevyo. 15 Ngaari viiririkanáa isi yaavo kuuntu ^vafuma, ngaari vadaha hinduka na kwaavo. 16 Maa kaa, vaantu avo viiririkanáa isi ^yabooha kulookya, isi ya kurumwii. Ikyo noo ^chooreka Muluungu si oónaa soni tuku mpiindi vaantu avo ^vooomwanirira yeeye ni Muluungu waavo, sa yeeye aviimirya neeja múuji kura kurumwii. 17 Kuruma, kujáa kwabweeyya Aburaháamu amutoole mwaana waachwe Isaka ave mpóryo Muluungu ^akamuyere. Aburaháamu ajáa ahokera kwiichuunga fuma kwa Muluungu mweeri ya Isaka, maa kaa, yeeye ajáa aruma kumutoola uhu mwaana waachwe wa mpeke, 18 baa neembe Muluungu ajáa amusea Aburaháamu, "Lukolo lwaako ni kwa Isaka luri fuma." 19 Aburaháamu ajáa aruma Muluungu atiite luviro lo mufufula Isaka. Kwa njira iyo, Aburaháamu ajáa amuhokera kei Isaka, yeeye ^ajáa aava ja aakwya, maa akava nkaasu kei. 20 Kuruma, kujáa kwabweeyya Isaka avatalarye vaana vaachwe, Yaakúupu na Esáau kwa yara ^yari fumira siku ja mbere. 21 Kuruma, kujáa kwabweeyya Yaakúupu ^akasengerere kukwya, avatalarye vaana vaviri va Yooséfu, na aho akamwiinamira Muluungu kunu iisikiiriye nkomii yaachwe yo kiitumbairya. 22 Kuruma, kujáa kwabweeyya Yooséfu ^akasengerere kukwya, alúuse ^vyeene Viisiráeli vari fuma isi ya Mísiri. Kei, ajáa avalairiya vasumule makúfa yaachwe vakayataahe kuri isi ya Kanáani. 23 Kuruma, kujáa kwabweeyya vavyiiri va Músa vamuvisi kwa myeeri itatu ^akavyaalwe. Vajáa vabweeyya jeyyo sa Músa ajáa avyaalwa ^abooha, si voofa kuwuna ulairiri wa mutemi wa Mísiri tuku. 24 Kuruma, kujáa kwabweeyya Músa ^akave mukúulu, asiite kwaanirirwa mwaana wa muhíinja wa Faráao. 25 Yeeye ajáa asaawula kuturikira hamwi na vaantu va Muluungu kulookya kutuunga viintu uvii kwa mpiindi nduudi vii. 26 Músa ajáa oona kutukirwa sa Masía ni usúngaati kulookya kuturya máari ya kikomi ya mberii ya isi yoosi ya Mísiri. Ajáa abweeyya jeyyo sa iilaangyáa vii vilungulungu Muluungu ^ari muheera siku ^jookuaja. 27 Kuruma, kujáa kwabweeyya Músa iinuke fuma isi ya Mísiri baa koofa nkalaru ya mutemi tuku. Yeeye ajáa

ayimirirya sa ajáa ni ja yoomoona Muluungu si ^oónekanaa. 28 Kuruma, kujáa kwabweeyya Músa abweeyye ngovi ya Paásika na avalairirye Viisiraéli vahake sakami miimwii ya miryaango sa murimu muja ^uri looka no mala ndaambere, ^diire mala ndaambere ja vaana valume va Viisiraéli. 29 Kuruma, kujáa kwabweeyya Viisiraéli vafirire mayiya ya Sháamu na mawulu ja vaantu ^vooyeenda kuri isi ^yuma. Maa kaa, Vamísiri novo ^vakabweeyye jeyyo, maaji yajáa yavakunikirira. 30 Kuruma, kujáa kwabweeyya Viisiraéli variingirire lukaande lwa múuji wa Yeriko kwa siku mufungati, nowo waawy. 31 Kuruma, kujáa kwabweeyya Raháabu muhengeeti, adiire kuulawa hamwi na vaantu si ^vamurúmaa Muluungu. Ajáa ahona sa viintu si avateengya vuurikiriri va Kiisiraéli ja vavi, maa kaa, avateengya na mwiikalo muja. 32 Che ndiri luusa kei? Nsiina múuda wo luusa kuruma kwa Gideóni, Baráaki, Samúsoni, Yéfuta, Daúdi, Samwéli na valáali na mutwe va Ijva tuku. 33 Kwa kuruma kwaavo, vaantu ava vasiindaa nkoondo ^ng'eene valwijáa na vatemi va isi jingi. Kei, ava viimiríaa isi yaavo kwa uloloki na vahokeráa yara Muluungu ^ajáa iichuunga kuvaaheera. Kei, viingi vajáa vatiite ngururu jo tunika milomo siimba. 34 Sa kuruma kwaavo, varimyaá mooto ^wahumba, vaneháa kuulawa na nyaasuka. Vajáa vasiina ngururu tuku, maa kaa, Muluungu avahéeraa ngururu jo siinda nkoondo no vakibirya valwi nkoondo ^veene vafumáa isi jingi. 35 Kuruma, kujáa kwabweeyya vaantu vaki vamwi vahokere vaantu vaavo ^vaakwa vafufukire. Viingi vaturikiriwáa na vajáa vasiita kurekerwa vave húuru, sa Muluungu avafufule na avaaheere mwiikalo ^wabooha kulookya. 36 Vamwi vasekererwáa na vavawáa na mijeléedi. Vamwi vachuungwáa na minyololo na vaviikwáa minyololwii. 37 Kei, vamwi vavawáa na mawye fura vakakwya, vamwi vasatulwáa na misuméeno kati na kati na vamwi vuulawáa na nyaasuka. Vamwi vajáa ni vakiya, viivikiráa ndiri ja muundi na mburi na vajáa vasiina kiintu tuku. Vaturikiriwáa na vabweeyyiriwáa mavi ^yari foo. 38 Vatulatuláa isi ja mabaláangwii na njuulwii, na viikaláa mpángii na maduundwii. Vaantu avo vajáa vabooha maatuku vii, weeru si ijáa yiima neeja kuva novo tuku. 39 Baa neembe vaantu voosi avo ^veene tookonekye kikomi vajáa vamuruma Muluungu, baa jeyyo, voovo si vahokera ^meene

Muluungu ajáa iichuunga kuvaaheera tuku. 40 Vyaava jeyyo, sa Muluungu ajáa atwiimirya neeja suusu na voovo viintu ^vyabooha maatuku, sa tukiimane hamwi.

12 Haaha sa viintu tariingirirwa ni mpuka nkulu munumunu na vaantu ^voonekye kuruma kukuulu, taseyye vyoosi ^vyootakitira na tareke ^vi ^wootabweeyya tuwye. Na tumanyike kutiija itíijo ^riri mbere yiitu ko yimirirya. 2 Tundoomulaanga Yéesu, sa yeeye noo ^atachungurira njira tundoomuruma Muluungu. Kei, yeeye noo ^yootuheera mutima sa tutuube kumuruma Muluungu fura kukiimana. Yeeye ayimirirya inkwya hara musalábii baa kooni soni tuku, sa cheeru ^cheene kijáa mbere yaachwe. Yeeye iikala mukono wa kulume wa ichuumbi ra kitemi ra Muluungu. 3 Hooni iririkani yara Yéesu ^alumana noyo kufuma kwa vaantu vavi na yeeye ayayimirirya, sa mudiire katala kumuruma Muluungu mitimii yaanyu na mumureke. 4 Baa neembe mulwijáa kuusiinda ^vi, si munaalwa fura mwiite sakami yaanyu tuku. 5 Eri, mwarimirya masáare yo vaheera mutima yara Muluungu ^avasea nyuunyu ja vaana vaachwe wuu? Muluungu asea jei, "Mwanawaani, Ijva ^ari kawolola mwiikalo waako, kari uchwijáa mati tuku. ^Ari kudalavya, kari usóva mutima tuku. 6 Sa Ijva amwólolaa mwiikalo muuntu ura ^amweenda, na amuláiraa chiiru kira muuntu, ^amuhókeraa akava mwaana waachwe." 7 Haaha yimirirya uturikiri mpiindi Muluungu ^yoovawolola mwiikalo waanyu. Ni bweeyya iise jeyyo sa nyuunyu ni vaana vaachwe. Eri, kwatiite mwaana si ^awólolwaa mwiikalo waachwe ni taata waavo wuu? 8 Muluungu avawólolaa vaana vaachwe voosi. Kooni Muluungu si yoovawolola mwiikalo waanyu, mutaange nyuunyu ni vaana va uluri, si vaana vaachwe tuku. 9 Kei suusu voosi tatiite vala baaba va muviri, avo vatwólolaa mwiikalo wiiswi, na suusu tavanyemyáa. Eri, si tasaakwa twiivike isi ya Muluungu Taata wiitu wa kurumwii kulookya sa tave nkaasu tuku wuu? 10 Vala taata wiitu wa muviri vatwólolaa mwiikalo wiiswi kwa mpiindi nduudi sa vatoonekye vira ^voonáa ni viija. Maa kaa, Muluungu yootwólolaa mwiikalo wiiswi sa kunáalo yiiswi na tave hamwi ne wujii waachwe. 11 Kusiina muuntu ^avyeendaa mpiindi ^yoowololwa

mwiikalo waachwe tuku, kiri vyoova jeyyo, avisúulaa. Maa kaa, vara ^varúmaa kuwololwa jeyyo, avo vavyáalaa ndiwa ja mwiikalo muija na uwoloki. **12** Sa jeyyo, fafyi mikono yaanyu ^iri na nkamamáangi, na machwaamiro yaanyu ^yaakwya iyandiyandi. **13** Mündooyeendera njirii ^yawoloka sa vara majeo yaavo ^yaakwya iyandiyandi vadiire kunguvala na vawye, maa kaa, vahone. **14** Haaha mündoomanyika kwiikala mwiikalo muija na vaantu voosi. Kei mumanyike kuva vaaja mbere ya Muluungu mwiikalwii waanyu, sa kusiina muuntu si ^ari na uwo wuija ^ari moona Mweenevyoosi tuku. **15** Mulaange neeja kari ji kuve na muuntu ^ari siindwa turya nduwo ya Muluungu tuku. Kei, mulaange neeja kari kuve na vaantu ^vari kuva ja miriri ya usungu ^itúrikaa kari nyuunyu tuku. Sa muuntu ja uwo vajuuwa ari na bweeyya ari mitima ya vaantu ^vari foo ive na njeo. **16** Mulaange neeja kari muuntu ji ave muhanguti au si ^amunyemyaa Muluungu ja Esáau tuku. Yeeye avaa iyoombe kuva ndaambere kwaachwe sa chóorya cha mpiindi imwi vii. **17** Nyuunyu mwamányire baa mpiindi asaakáa hokera ira ntálarya, taáta waavo ajáa asiita. Si aturya nkalo yo valanduka fuma uvii tuku, baa neembe Esáau ajáa arira munumuuntu, taáta waavo si amutalarya tuku. **18** Nyuunyu si mwafika Luulwii lwa Sináai lura ^luri daha koonwa noo kwaatwa tuku. Si munafika luulwii ulo ^lukóreea mooto, ^luri na kilwiirya kikuulu na ihúmbuuto ikuulu tuku. **19** Nyuunyu si mwafika haantu Viisiraéli ^vajáa vateera marimu yoorira na sawúti nkuulu ya Muluungu tuku. ^Vakateere sawúti iyo, Viisiraéli vajáa voofa maatuku, vakamuloomba Músa voosea, kari Muluungu indooluusika novo kei tuku. **20** Valúusa jeyyo, sa si vadaha yimirira ulairiri ^mweene Muluungu alairiryáa tuku, yoosea, “Baa kooni ni nchúwo au ni muuntu ^ari saasya luulu ulu, yoosaakwa avawe mawye akwye.” **21** Yoosi ^yafumira Luulwii lwa Sináai yoofyáa maatuku, baa Músa ajáa asea, “Nootetema maatuku sa nookoofa.” **22** Maa kaa, nyuunyu mwafika Luulwii lwa Sayúuni, Yerusaleému ya kurumwii. Múuji uwo ni múuji wa Muluungu ^Ari Nkaasu. Uko múujii mirimu miija mayana na mayana yiijiinga iri na cheeru. **23** Nyuunyu mwafika mpukii ya vaantu ^vamuruma Yéesu va ncholo. Marina ya vaantu ava yaandikwa kurumwii. Mwafika mbere ya Muluungu, yeeye ^ari Mulamuli wa vaantu voosi

na mbere ya mitima ya vaantu vaaja ^veene Muluungu avakiiman^ya. **24** Nyuunyu muija na kwa Yéesu, yeeye ni mukundikan^yi wa muháko mufya, yeeye avamyaahira sakami yaachwe sa uvi waanyu, si ja sakami yo riha kisási ya Abéli tuku. **25** Laangi neeja, kari mündoosiita kumuteerera Muluungu mpiindi ^yooluusika tuku. Kooni voovo si vaneha kulairwa chiiru ^vakamusiite Músa mpiindi ^avalumáa kutu aha weerwii, jooli suusu turi hona kooni si toomuteerera Muluungu yeeye ^yootulama kutu fuma kurumwii? **26** Mpiindi jira Muluungu ^alausika fuma Luulwii lwa Sináai, weeru yoosi ijáa yasingisika. Maa kaa, haaha iichúungire, “Kamudu kei, si ndiri singisya weeru vii tuku, singisya ndiri baa kurumu.” **27** Isáare iri “kei” roonekya viintu vyoosi Muluungu ^uumba kari ihi weeru, singisiwa viri na seyyiwa viri, sa vichaale vira si ^visingisikaa. **28** Jeyyo, tündoomaduumba Muluungu sa tooheewa utemi si ^usingisikaa. Tündoomwiinamira Muluungu kwa njira ^imweéryaa mutima, kumu tookiikiimya na isi na toomunyemya. **29** Sa Muluungu wiitu ni ja mooto ^wahuumba ari, mooto uwo wachimikaa na wamálaa kamwi.

13 Kwiiyenda kinduu, koosaakwa kutuube. **2** Mutuube kuvateengya vayeni, sa ko bweeyya jeyyo, vaantu vamwi vajáa vateengya mirimu miija ya Muluungu baa taanga tuku. **3** Mündoovakumbukira vara ^vachuungwa munyololwii, muve ja mwachuungwa hamwi novo. Mündoovakumbukira vara ^vooturikiriwa, muve ja mooturikira hamwi novo. **4** Ilóola rasaakwa rinyemiwe ni vaantu voosi, kei muki na mulume vanehe uhanguti, sa Muluungu vaheera ari irya vahanguti voosi. **5** Kari muve mweenda mpía tuku, maa kaa, mündookiikinkima na vira ^muri novyo, sa Muluungu mweenevyo asea, “Si ndiri kareka tuku, na si ndiri kurimiryá tuku.” **6** Iki noo ^chooreka tooluusika ko kiitema toosea, “Mweenevyoosi noo nyambiriryá yaani, si ndiri koofa kiintu tuku. Muuntu che ari kuumbeeyya?” **7** Mündoovakumbukira valongooli vara ^vavakiindya isáare ra Muluungu. Mündookiirikana mwiikalo waavo na mündootuubiriryá kuruma kwaavo. **8** YéesuKirisitu ni yeeye u^ura, niijo, isiku na siku ^jookuija ^jisiina uhéro. (aiñ g165) **9** Kari mündookumuriwa ni kira ukiindya mufya ^wiisimiresimire tuku, sa ngururu ja mitima

yaanyu jafúmaa kuri nduwo ya Mulungu na si noovakalaamya mukwaatyee neeja aya masáare kuri miiro ya vyóorya tuku. Iyo si ivaámbiriryaa yo vaheera mutima ^naándikire kwa ukufi. kiintu chochoosi tuku vara ^viitúubaa. **10** 23 Noosaaka mtaange Timotéoo mwaaniitu, Suusu tatiite masabáahu ^ng'eene veeneisi va achungurirwa fuma manyololwii. Kooni uújire Ijéva ^vamutámamiraa Mulungu itibwii ro chaangu na kuuntu ^ndiri, kuujanj'ya ndiri ne sa kiinamira, si varekerwa vandoorya mpóryo ji tavaluumbye. **24** Mavaluumbye valongooli ^vivikwa mweeri ya iyo masabáahu tuku. **11** voosi na vaantu va Mulungu ^muri novo Kwa Miiro ya Músa, mweeneisi mukulu atóolaa ako. Vaantu ^vamuruma Yéesu kunu Itália sakami ya nchúwo na atwáalaa na Haantu vavalúumbiirye. **25** Mweenevyoosi avahere Haajahaaja ja mpóryo jo seyya uvi. Maa kaa, nduwo nyuuny voosi. atóolaa nyama ja ijo nchúwo na ajichimikáa weerwii ya nkambi. **12** Iki noo ^chooreka baa Yéesu aturikiriwa weerwii ya mutiryaango wa Yerusaléemu, sa avabweeyee vaantu vave vaaja mbere ya Mulungu kwa sakami yaachwe. **13** Jeyyo, baa suusu toosaakwa tumutuube na weerwii ya mutiryaango, na tuyimirirye kutukirwa ja ^vyeeene yeeye ayimirirya. **14** Tubweeyee jeyyo, sa aha weerwii tusiina múuji wa siku ^jisiina uhero tuku, maa kaa, toowoojera kwiingira múujii wa kurumwii uwo ^wookujja. **15** Haaha kwa njira ya Yéesu, tundoomutoorera Mulungu mpóryo ya duumbi, noo kusea duumbi ^jitóolwaa kwa milomo yiitu suusu ^turúmaa irina raachwe. **16** Kari murékaa kutumama maaja no kwiiyambirirya tuku, sa ijo noo mpóryo ^jimweéryaa Mulungu mutima. **17** Mave matu kwa valongooli vaanyu na mündootuuba yara ^voovawiyira, sa voovo noo voovarera nyuuny baa katala tuku. Voovo, lusa vari mirimo yaavo mbere ya Mulungu. Mave matu kwaavo sa vandootumama kunu vari na cheeru, sa kooni si muri matu, tumama veende kunu vari na usungu na uwo murimo waavo si ukavaámbiriryaa chochoosi tuku. **18** Mutuube kutuloombera. Suusu tamányire mitima yiiswi si itutwáalaa na kiloongii tuku, na kira kiintu ^toosaaka tutumame kive cha uwoloki na cha nyemi. **19** Noovakalaamya mündookunoombera, sa mpinduke na kwaanyu chaangu. **20** Mulungu yeeye ^aréetaa mwiikalo muja, amufufula Mweenevyoosi wiitu, Yéesu, Murísi Mukulu wa muundi, kei yeeye iita sakami yaachwe ^yiimya muháko wa siku ^jisiina uhero. (aiōnios g166) **21** Yeeye Mulungu atuube kuviimirya neeja kira kiintu kiija cho vaambirirya mutumame vira ^asáakaa, abweeyee mitima yaanyu indootumama yara ^eenda kwa njira ya Yéesu Kirisitu. Nkongojima ive kwaachwe kwa siku ^jisiina uhero. Kikomi. (aiōn g165) **22** Vanaviitu

Yaakúupu

1 Yaakúupu, mutámwa wa Muluungu na wa Mweenevyoosi YéesuKirisitu, lumbi kwa nkolo ikimi na iviri ^ng'eene jeenera weeru yoosi. **2** Ee vanaviitu eryl mitima kati ^mooyerwa kwa njira ^jiisimiresimire. **3** Nyuunyu mwamányire kuyerwa kwa kuruma kwaanyu kwabwéeyaa mudahe kuyimirirya. **4** Kuyimirirya kwaanyu moosaakwa mukukimikirirya, sa mwe vaantu ^vakangaala kei ^vakimikirira, si ^mookehekerwa ni kiintu baa kimwi. **5** Maa kaa, kooni umwi waanyu yoosova tooti, amulombe Muluungu. Yeeye asiina itima tuku na avahéeraa voosi ^viri foo na kei Muluungu si avíikaa ikuundi mutimii tuku, kumuheera ari. **6** Maa kati yoolomba ni mpaka arume baa kari ave na wiikovereri tuku, sa muuntu ^ari na wiikovereri ni ja ipúunta ra mayiya, rira ^risámwiirwe ni mpeho no rutwarutwa kunu na kunu. **7** Muuntu ja uwo, kari iisee turya ari kiintu chochoosi fuma kwa Mweenevyoosi tuku. **8** Yeeye ni ja iwalaanga ari, iikóvererakovereraa kuyeenda kwaachwe koosi. **9** Haaha mwaanaanyu ura ^ari isi iidumbe na eerye mutima sa Muluungu amwiinula. **10** Viivyo baa musúngaati ne eerye mutima kati ^yookiimiwa na isi, sa looseeka ari ja maluva ya isekii. **11** Mwaasu watúlaa na ivááva raachwe, ^reene ruúmyaa masaambi. Maluva ya masaambi yaláhalaa na kabooha kwaachwe kwarimira. Noo jeyyo, musúngaati ne kuma ari ng'ang'ala na mirimo yaachwe ^atámamaa. **12** Atalariwe muuntu ^ayimirirya mpiindi jo yereniwa, sa kooni asiindire uko kayereniwa, heewa ari itáaji ra nkaasu ^reene Muluungu iichuunga kvaheera vara ^vamweenda. **13** Kooni muuntu yooyerwa kari asee jei tuku, "Nooyerwa ni Muluungu." Sa Muluungu si ayérwaa ni uvi tuku baa kei yeeye si ayérwaa muuntu yoyoosi tuku. **14** Maa kaa, kira muuntu ayérwaa kati ^anwéeri na ^akwáatikire ni uláku waachwe mweenevyo. **15** Haaha ura uláku ^uri sumula inda, wavyáalaa uvi na ura uvi ^uri kangaala wavyáalaa wulalo. **16** Vanaviitu naveenda. Kari mukóoverwaa tuku. **17** Kira kiintu ^chabooha na kira kiintu ^chakiimana chafúmaa mweeri, chakiima fuma kwa Muluungu Taáta, yeeye noo Taáta wa vimuri vyoosi kurumwii. Yeeye si aválandukavalandukaa tuku, baa kei

asiina ivala ro valandukavalanduka tuku. **18** Kwa muryuungu waachwe, yeeye atavyaala kwa isáare raachwe ra kikomi, sa tve vaachwevaachwe mbere ya viintu ^avyumba, kei tve ja mpóryo ya viintu ^vichwíirwe vya ncholo. **19** Vanaviitu naveenda. Kwaaty isáare iri! Nyuunyu mwaanguhe kundooterera na kari mwaanguhe kundooluusika tuku, baa kari mwaanguhe kundookalala tuku. **20** Sa kooni muuntu akáliire si ari daha tamama uwoloki ^mweene Muluungu asáakaa tuku. **21** Sa jeyyo, fweiti na kuli kosu joosi na uvi waanyu woosi, muhokere ko kiiloombererya na isáare rira ^rahaandwa kwaanyu ^reene radáhaa kulamurirya nkaasu yaanyu. **22** Maa kaa, mwe vatumami va isáare na kari mwe vateereri vii tuku, kunu mookoovera mitima yaanyu. **23** Muuntu yoyoosi ^atéereraa isáare baa ritumama tuku, uhu ni ja muuntu ^iiláangaa buuwo yaachwe kiwóowii. **24** Muuntu uwo ^ari humula kwiiyona, atámanyaa, na hahara arimiryaa ^vyeene ari. **25** Maa kaa, muuntu ^iiririkanaa Miuro ya Muluungu ^yakiimana na ^yaréetaa uhúuru fuma kwimiriwa ni uvi, uwo ísimire. Kooni muuntu uwo atúubire tuuba Miuro bila yoorimiryaa ^cheene atéiire, uwo talariwa ari kwa yara ^meene atámamaa. **26** Kooni muuntu yookiinyona yeeye ni muuntu ^amweéryaa mutima Muluungu na si akítiraa lurimi lwaachwe, muuntu uwo ni iikóoveraa vii, díini yaachwe ni kiintu kisiina. **27** Díini ^iri mpeho, ^isiina kosu ^irumwaa mbere ja Muluungu Taáta wiitu noo ihi, kvaambirirya varekwa na valala na uturikiri waavo no kwiiyimirira udiire saambulwa ni uvi wa weeru.

2 Vanaviitu ^mumwiiláangyaa Mweenevyoosi wiitu YéesuKirisitu, Mweenevyo wa Nkongojima, kari mufákulaa vaantu tuku. **2** Baa ja tusee, kooni uújire muuntu na mwijijingwii waanyu, ^ari na péete ya saháabu na ^iirúwikire ingo ^jabooha, maa kei uje mukiva ^íisasavire ingo ^jasakahala, jooli mubwéeyyaa? **3** Nyuunyu mumunyémyaa ura muuntu ^iirúwikire ingo ^jabooha na mumuséaa, "Ikala aha haantu ^habooha," na ura mukiva mumuséaa, "Weewe ima hara," au "Ikala aha isi ya ibambari ra majeo yaani." **4** Eri, uwo si uri usinanali tuku wuu? Na kei, si uri ulamuli mavi fuma mitimii yaanyu tuku wuu? **5** Teereri vanaviitu va mutimii. Eri, Muluungu si avasaawula vakiva

va ihi weera vave vasúngaati vo mwiilaangya Yéesu na vahokere ttemi Muluungu iichuunga kuvaaheera vara ^vamweenda tuku wuu? 6 Maa kaa, nyuuny moomuchwa mati mukiva. Eri, si avo vasúngaati noo ^vavoóndomereryaa no ^vatwaala na balásii tuku wuu? 7 Eri, si avo noo ^vahiintikiraa irina riija rira ^reene mwaheewa tuku wuu? 8 Kikomi, kooni mookiimikirirya ura umwi wa Miuro ya kitemi ira ^yasea, “Mweende mwiiwaako ja ^vyeeene wiiyenda mweeneevyo,” tumama mwiise viija. 9 Maa kaa, kooni moosinanala vaantu, mtaange bweeyya mwiise uri na ira Miuro valamurira yiise nyuuny mwiiwúnaa. 10 Sa muuntu yoyoosi ura ^akwáataa Miuro yoosi, maa kaa, akasaambula umwi vii, uwo valwa ari asáambwiire Miuro yoosi. 11 Sa ura ^mweene ase, “Kari uyéendaa na muki wa muuntu tuku,” kei ase, “Kari wuúlaa tuku.” Sa jeyyo kooni si uyéendire na muki wa muuntu, maa kaa, wuúlaire, weewe uwúnire Miuro. 12 Sa jeyyo, luusiki no tumama ja vaantu ^muri lamurirwa ni Miuro ira ^ivafúmyaa kuuntu ^moondomereriwa. 13 Sa kuheewa irya kusiina mbavariri kwa muuntu ura ^asiina mbavariri tuku. Maa kaa, mbavariri ya Muluungu veera iri mweeri ya kuheewa irya. 14 Ee vanaviitu kunáalo che kwatiite muuntu kusea amuruma Yéesu na kuu si yoobweeyya viintu viija? Eri, kuruma uko ifaanaa kumulamurirye wuu? 15 Eri, baa ja kooni mwaaniitu au iruumbu riitu avawa ni usava wa ingo au chákurya, 16 na umwi waanyu kooni amuséire, “Ukafika nkaasu, ukoota mooto nkaasu na uve na mwiikuto muja,” baa kumwaambirirya ingo na chákurya tuku, ni kunáalo che ^mwatiite? 17 Noo jeyyo, kumuruma Yéesu baa kuva na mirimo ^itámanyany’yaa na kura kumuruma, uko kumuruma kwaakwya. 18 Maa kaa, muuntu umwi sea ari, “Weewe umwiiláangyaa Yéesu, na niini natúmamaa mirimo miija.” Haaha hooni ndaira kumwiilaangya kwaako Yéesu baa kubweeyya viintu ^vitámanyany’yaa tuku, naani kulaira ndiri kumwiilaangya kwaani kwa mirimo yaani. 19 Uruma kwatiite Muluungu umwi vii. Vyabooha! Baa mirimu mivi yarúmaa na yatétemaa ni woowa. 20 Eri, weewe muuntu muhoho, saaka wiise ulairwe kuruma kura si ^kutámanyany’yaa na mirimo si kiintu tuku wuu? 21 Eri, baaba wiitu Aburaháamu si avalwa ni muwoloki sa kira ^atumama ^akamutoole mwaana waachwe

Isaka ave mpóryo masabáahwii tuku wuu? 22 Kooni wiise wuu? Kuruma kwa Aburaháamu kwatamanyan’yaa na mirimo yaachwe na ^vyeeene kuruma kwaachwe kwakiimikiririwa ni mirimo ^myeene atumamáa. 23 Jeyyo, yakiimikiririwa Masáare ^Yari Mpeho yara ^yasea, “Aburaháamu akamuruma Muluungu, sa jeyyo, Muluungu akamuvala Aburaháamu ni muwoloki,” ne aanirirwa kijeengi cha Muluungu. 24 Mwiine wuu? Muuntu aválwaa ni muwoloki kwa mirimo yaachwe na si ko muruma Muluungu kookweene vii tuku. 25 Noo jeyyo, baa Raháabu muhéengeeti, si avalwa ni muwoloki sa viintu avahokera vara vuurikiriri akavaambira vatweere na njira yiingi tuku wuu? 26 Ja viintu ^viri, kooni muviri usiina nkeeho, uwo waakwya, noo ^vyeeene viri kwa muuntu ^amurúmaa Muluungu baa kubweeyya mirimo ^itámanyany’yaa na kuruma kwaachwe tuku.

3 Vanaviitu, kati yaanyu kari kundoova na vakiindya va isáare ra Muluungu ^vari foo tuku, sa mumányire siku ya ulamu Muluungu lo tulamurira ari suusu vyahuumba kulookya viingi. 2 Suusu voosi tahón’yaa kwa njira ^jiri foo ^jifsimiresimire. Kooni amwaari muuntu si ^ahón’yaa kwa yara ^alúusaa, uwo ni wa kikomi na adáhaa kwiimirira muviri waachwe woosi. 3 Tavikira vipini milomwii ya faráasi sa jindootateera, kwa njira ijo tajilongoola miviri yaavo yoosi wuu. 4 Viivyo baa méeli, baa neembe ni nkúulu munumuntu na yakúndulwaa ni mpeho ^yahuumba, yalóngoolwaa ni usukáani muduudi na yadómaa na kuuntu kokoosi ^kweene mulongooli asáakaa idome. 5 Viivyo baa lurimi ni kiintu kiduudi vii muvirii, maa kaa, chifneengaa munumuntu vii. Iririkane ^vyeeene kooto kaduudi kadáhaa mala isaka ra loovíwo. 6 Lurimi nolo ni mooto! Kati ya viintu vyoosi ^viri muvirii, lurimi noo weera ya mavi. Lwamusáambulaa muuntu wuu na lwakóreryaa mooto kuri nkaasu yaachwe yoosi. Na loolo lwakóreriwaa mooto wa Jehénamu. (Geenna g1067) 7 Vaantu vadáhaa temerera maka ja isekii na ja kaayii ja kira ivala, ndee ja kira ivala, viintu ^vitámbaalaa vya kira ivala na viintu vyoosi vya mayiyii, na vawaayya kuvitemerera vyoosi. 8 Maa kaa, kusiina muuntu ^adáhaa temerera lurimi ladiire luusa uri tuku. Lurimi ni uri si ^utúulaa. Kei lwamema kinyéruumbe ^chuúlaa vaantu. 9 Kwa lurimi tamudúumbaa Ijva Taáta

wiitu. Na kei kwa lualo lurimi, twajumiraa vaantu. Avo vaantu vumbwa ni Mulungu kwa buuwo yaachwe. 10 Mulomwii umwi, mumo tadumbaa na tajumaa. Vanaviitu, vyaviha kuva jeyo! 11 Eri, nchoonko imwi ifanaa ikafumya maaji yari mwerere na yari usungu wuu? 12 Vanaviitu, musambu watungaa saituni wuu? Au musabiibu watungaa sambu wuu? Noo viivyo, nchoonko imwi si iri daha fuma maaji yari mwerere na yari usangasa tuku. 13 Ni ani umwi waanyu ari na tooti na mirungu? Uwo oonekye ayo kwa njira ya mwiikalo waachwe muja na kwa mirimo yaachwe myeene atumama ko kiiheembererya na kwa tooti. 14 Maa kaa, kooni mitima yaanyu yamema kivina kiri na usungu na kuviihya inda, kari mwiivaa kipeembe tuku na kari mulusaa ulongo haantu ha kimaari tuku. 15 Tooti iri jeyo, si ifumaa kurumwii tuku ni kari weeru ifumaa, si ya mutimii tuku na ni ya Irimu reeneevyo. 16 Sa kira haantu hari na kivina na muuntu kwiilaanga yeemweene vii, aho, hatiite isoso na kira ivala ra vii. 17 Maa kaa, tooti ifumaa kurumwii ni utereere iri, yeenda mwiikalo muja, yahola na yaviririkanaa vaantu viingi, yalangaa na riiso ra muja na yatiite ndiwa njija. Si isinanalaa vaantu tuku, na isiina ulahi tuku. 18 Vaantu va mwiikalo muja mpiindi voohaanda mwiikalo muja ja mbeyu, muja joochwa uwoloki mbere ya Mweenevyoosi.

4 Nkoondo na wiitooli ni hai vyoofuma kuri nyuuny? Eri, si vyoofuma ulakwii woolwa nkoondo na miviri yaanyu tuku wuu? 2 Moomerirya mati viintu na si moovipata tuku, jeyo moosaaka mulae. Moova na kivina maa kaa, si muri pata vira moosaaka tuku. Jeyo, mookiitoola na moolwa nkoondo. Masovire sa si moomulomba Mulungu tuku. 3 Mpiindi moolomba si moopata tuku sa viintu vyoobweyya mulombe, ni vivi. Moolomba sa mukiimikirirye ulaku waanyu. 4 Nyuunyumyeendaa na vaki na valume va vaantu, si mumanyire kuva kijeengi na weeru ni kuva mavi na Mulungu tuku wuu? Sa jeyo, muuntu ura yoosaaka kuva kijeengi cha weeru uwo arumire kuva mavi wa Mulungu. 5 Kari mwiiseaa Masare Yari Mpeho yalusaa masare aya ubweete tuku, Mutima Mulungu aviika kuri suusu, watweenda matuku vii. 6 Kikomi

woowo, watoongereryaa nduwo. Noo chooreka Masare Yari Mpeho yalusaa, Mulungu avakitiraa vara viivaa kipeembe, maa kaa, avaheraa nduwo vara viikimyya na isi. 7 Haaha reeru, iviiki isi ya Mulungu. Ikuulu ra Mirimu Mivi risiiti noro vatija riri. 8 Museesereri Mulungu ne vaseserera ari. Nyuuny vavi! Reki tumama vii. Kei jiruli mitima yaanyu nyuunyumari kosikosi. 9 Oni usungu, riri na riri no myaaha. Laseko lwaanyu lvalanduke lve kiro. Na kweerya mitima kwaanyu kve koono usungusungu. 10 Kiimi na isi kwa Ijava, ne viinula ari. 11 Ee vanaviitu, kari mwiilongowereryaa tuku. Muuntu amulongowereryaa mwiwaachwe vyaviha au amulamuriraa, uwo alusaa Miir ni mivi na iisinanalaa. Kati wookilamurira Miir, na weewe si wiitubaa tuku, wavijaa wookilamurira. 12 Ni Mulungu vii noo aviika Miir na noo Mulamuli. Ni yeeye vii noo adahaa kulamurirya na kumala. Ha de haaha weewe uri ani furu mulamurire mukaaya waako? 13 Haaha nteereri nyuunyumuseaa, Isiku au lomutoondo doma turi na muji umwi. Kwiikala turi uko mwaaka vu toochurusha no turya kisapu. 14 Maa kaa, si mumanyire cheene kiri fumira lomutoondo tuku! Nkaasu yaanyu ni ya mpiindi nduudi vii. Nyuuny ni ja muve, wonekanaa kwa mpiindi kiduudi na kiduudi wamiraa. 15 Kiri vyoolusaa jeyo, vyaakwa mudoosea, Kooni Mweenevyoosi aveendire, kwiikala turi na bweyya turi iri na rira. 16 Maa kaa, nyuuny si mbweyyaa jeyo tuku, nyuuny mwiivaa kipeembe no kiyyona. Kwiivaa kipeembe koosi uko kwaviha. 17 Muuntu yoyoosi ura amanyire isare riija ro bweyya na akareka kuritumama, muuntu uwo abweyyaa vii.

5 Haaha, teeri nyuuny vasungaati! Riri na ani ntakwi, sa musengeriire kiingira uturikirii wa kikomi. 2 Usungaati waanyu woore, na ingo jaanyu jabontwiirwebontwiirwe ni nchili. 3 Sahabu na mpia jaanyu, jakwaatirwe ni kuntu. Kuntu iyo, kavatwala iri na kiloongii, na kurya iri miviri yaanyu ja mooto. Nyuuny mukungwiire mairi siku iji jo herererya. 4 Laangi! Vatumami waanyu voong'uula! Voovo varima na vaachwa mawunda yaanyu na kwa ukwaata si mwavariha tuku. Kung'uula kwaavo Ijava Mweenengururu

akutéiire. **5** Mwiibóheriirye aha weerwii kwa máari ^jiri foo na uláku ^uri foo. Mulúungu mbula ivae, mbula ikavaa na isi Mulúungu aséngeriire kuvalamurira. Haaha maváire ja ng'oombe ^jinénehire so siinjwa. **6** Nyuunyu mulúusire irya na mavúúlaire vaantu vawoloki, novo si vavasitira tuku. **7** Sa jeyyo, vanaviitu yimiriryi fúuru siku ^ari kúúja Yéesu Mweenevyoosi. Laangi ^vyeeene murimi awóojeraa iwunda ritoole ndiwa ja kikomi ^jakangaala. Ayímiriryaa mbula ja mbere ya mwaaka na jo kiimikirirya mwaaka. **8** Baa nyuunyu moosaakwa mündooyimirirya na mitima yaanyu yiime neeja, sa kúúja kwa Yéesu Mweenevyoosi kwaséngeriire. **9** Vanaviitu kari mwiing'úuriraa nyuunyu kwa nyuunyu tuku sa mudiire lamurirwa ni Mulúungu. Laangi, Mulamuli iímire mbere ya maryaango. **10** Vanaviitu valaangi valálali na mutwe vara ^valuusikáa kwa irina ra Ijwa ^vyeeene vayimiriryáa uturikiri. Nyuunyu vatuubiriryi avo. **11** Nyuunyu mwamányire, vara ^vayímiriryaa tavaválaa vatalariwa. Mwateera uyimiriryi wa Ayúubu na mwateera kira ^cheene Ijwa amutumamira siku jo herererya. Ijwa atiite mbavariri na wúúja mukuulu. **12** Ee vanaviitu kulookya vyoosi, kari mwiiláhaa baa kwa kurumu au kwa weeru au kwa kiintu chiingi chochoosi tuku. Kooni muséire, “Hii” ive “Hii” na kooni muséire, “Tuku” ive “Tuku.” Kooni si moobweeyya jeyyo heewa muri irya. **13** Eri, kwatiite umwi waanyu ^yooturikira wuu? Uwo yoosaakwa amulombe Mulúungu. Eri, amwaari umwi waanyu ^ari na cheeru wuu? Uwo yoosaakwa iimbe nyiimbo jo duumba. **14** Eri, amwaari umwi waanyu ^alwíire wuu? Uwo yoosaakwa avaanirire vawosi va mpuka ya vaantu ^vamuruma Yéesu sa vamulombere na vamuhake makuta kwa irina ra Yéesu Mweenevyoosi. **15** Na kati ^vooloombera ko ruma, hola ari. Mweenevyoosi mwiiinula ari na kira uvi ^abweeyya, Mweenevyoosi sea ari wasírire. **16** Sa jeyyo, mündookiiwyiira uvi waanyu nyuunyu kwa nyuunyu na mündookiiloombera sa Mweenevyoosi avahorye ulwíiri waanyu. Kuloomba kwa muuntu mawoloki mbere ya Mulúungu kwatiite ngururu nkuulu na kwatámamaa. **17** Mulálali na mutwe Elía ni muuntu ja suusu ajáa. Yeeye ajáa aloomba kwa mutima woosi mbula idiire vaa na kikomi, mbula si yavaa isi iyo kwa myaaka itatu na myeeri

musasatu tuku! **18** Maa kei akujoomuloomba ikatoola ndiwa jaachwe kei. **19** Vanaviitu umwi waanyu kooni arékire kimáári na muuntu wiingi kooni amuhíndwiire, **20** taangi, uwo ^yoomuhíndula muuntu mavi fuma urimirii waachwe, kuva iise ahóniirye nkaasu ya mwiiwaachwe fuma inkwyii na uvi ^uri foo kuva uri waséyyiwe.

1 Peéteri

1 Barúwa ihi yafúmire kuri niini Peéteri, mutumwi wa YéesuKirisitu. Ni kúvaandikira niise nyuunyu ^mwasaawulwa ni Muluungu Taáta, nyuunyu ^mwamyaahika na ^mwiikalaa ja vayeni úko isi ja Póonto, Galatía, Kapadókía, Ásia na Bisínia. **2** Muluungu Taáta avataanga na avasaawula nyuunyu keende aho kali, na ko tweera murimo wa Mutima Múuja, avabwéeyiirye muve vaaja mbere yaachwe. Aya yatumamwa sa muve matu kwa Yéesu Kirisitu, na yeeye avanyinyirire na sakami yaachwe. Noovaloombera nduwo na mwiikalo múuja ^uri foo. **3** Adúumbwe Muluungu Taáta wa Yéesu Kirisitu Mweenevyoosi wiitú! Kwa kulaanga na riiso ra wúuja kwaachwe kúkuulu, atubweeyya tuvyaalwe ufa ko mufufula Yéesu kufuma kwa ^vaakwya. Haaha tatiite kwiilaangya ^kuri nkaasu kwa siku ^jisiina uhéro. **4** Jeyyo, tookiilaangya kuhokera nkaasu fuma kwa Muluungu ira si ^iri koola, au kusaambuka au kuhirirya, ira ^yaviikwa kurumwii sa nyuunyu. **5** Na Muluungu kwa ngururu jaachwe, yoovimira kwa kuruma kwaanyu, mpaka muhokere úwo ulamuriri ^wahamula ^uri koonekiwa siku jo kiimikirirya. **6** Haaha vyeendi sa ntálarya ijo, baa neembe ifanaa muvisúle mpiindi nkufi ^jookúja, ko yerwa ^kwiisimiresimire. **7** Kuyimirirya kwa kuyerwa úko, koónekyaa kuruma kwaanyu ni kwa kimáári. Kuruma kwaanyu kwayérwaa ja chuúma cha saháabu viintu ^kiyérwaa na mooto. Kumuruma Muluungu kwabooha kulookya saháabu sa yooyo yasúsukaa. Sa jeyyo, Yéesu Kirisitu vaheera ari nyuunyu nkongojima na nyemi, nyuunyu ^mooyimirirya mpiindi ^ari kúuja na ^ari kiivariyula. **8** Nyuunyu mwamweenda, baa neembe si munamoona. Baa neembe si munamoona haaha, mwamuruma. Jeyyo mwatiite cheeru cha nkongojima ^chalookerera munumunu, **9** sa viintu mwahokera ulamuriri wa nkaasu yaanyu, iyo noo kiintu kikuulu cha kuruma kwiitu. **10** Valáali na mutwe, vajáa valaanga maatuku vii úwo ulamuriri sa vúutaange, vakalaala na mutwe nduwo ya Muluungu ^ng'eene ijáa sa nyuunyu. **11** Mutima wa Masía újáa na voovo na wavabweeyáa valaale na mutwe, Masía turikira ari, maa de ave na nkongojima. Avo valáali na

mutwe vasaakira maatuku voosaaka vataange masáare aya ni naadi ^yari kúva na ni mweeri ya ani yari kúva. **12** Muluungu ajáa avoonekya masáare ^meene valaalaa na mutwe si sa voovo tuku, maa kaa, ni sa nyuunyu. Na haaha Masáare Maaja aya, yavariyulwa kuri nyuunyu ni vara ^vari luusa kwa njira ya Mutima Múuja fuma kurumwii kwa Muluungu. Masáare ayo, noo yara baa mirimu miija ^yeenda kuyataanga. **13** Sa jeyyo, mwiime neeja miryuungu yaanyu, noo kusea, mundookiimirira, na muviike kwiilaangya kwaanyu kuri nduwo ^muri hokera mpiindi Yéesu Kirisitu ^ari variyulwa. **14** Mwiikale ja vaana va Muluungu na muve matu. Jeyyo, kari murúmaa kutuuba uláku waanyu úra ^mujáa nowo mpiindi ja úkoókoyo tuku. **15** Maa kaa, muve vaaja kwa kira kiintu ^mutumamaa ja ^vyeeene yeeye Muluungu avaanirira, ^ari múuja. **16** Masáare ^Yari Mpeho yaluusa, “Muve vaaja sa niini ndiri múuja.” **17** Muluungu mumwaániriraa, “Ee Taáta,” kati moomuloomba, yeeye noo ^ari lamurira kira muuntu kwa mirimo yaachwe baa kusananala tuku. Sa jeyyo muve na matu kuri yeeye mpiindi iji ^mookiikala aha weerwii ja vayeni. **18** Ni luusa niise jeyyo, sa mwiikalaa mwiikalo ^waviha ^mwapaala fuma kwa vala baaba waanyu. Haaha mwatángire, Muluungu si avanunuula fuma mwiikalwii úwo kwa viintu ^vihiririrya baa ja mpía na saháabu tuku, **19** maa kaa, kwa sakami ^iri na nkongojima ya Kirisitu. Yeeye aava ni ja muundi ya mpóryo ^iri mpeho ^isiina lukwaalo. **20** Muluungu amusaawula Kirisitu mpiindi da weeru si inaanda, maa kaa, haaha aváryiirwe mpiindi iji jo kiimikirirya sa nyuunyu. **21** Kwa njira ya Kirisitu, mwamuruma Muluungu. Yeeye amufufula Kirisitu, maa akamuheera nkongojima nkulu. Jeyyo, kuruma kwaanyu na kwiilaangya kwaanyu ni kwa Muluungu kuri. **22** Nyuunyu mwajirula nkaasu yaanyu kwa njira yo va matu kuri ukiindya wa kimáári. Jeyyo, mwatiite kwienda kinduu ^kusiina ukweembi, haaha iyendi kikomi fuma mitimii yaanyu. **23** Mwavyaalwa ufa si ja vaana va taáta ^akwíjaa tuku, kiri vyooova jeyyo, mwavyaalwa ni Taáta si ^akwíjaa kwa siku ^jisiina uhéro kwa njira ya isáare ra Muluungu ^riri nkaasu, ^riri kúva rimwaari kwa siku ^jisiina uhéro. (aion g165) **24** Ja ^vyeeene Masáare ^Yari Mpeho yaluusa, “Vaantu voosi ni ja masaambi vari, na nkongojima yaavo ni ja maluva ya isekii.

Masaambi na malwa yanyámalaa, 25 maa kaa, isáare ra Ijwa ni ra kikomi kwa siku ^jisiina uhero.” Isáare iro noo isáare riija ra Yéesu Kirisitu ^reene mwavariyurirwa. (aiḡn g165)

2 Haaha reki uvi waanyu woosi, uweere, ukweembi, kivina na kwiilongowererya. 2 Muve na mpiima na masusu ya isáare raachwe ra kikomi, ja vaana vaduudi viintu ^vari na mpiima na masusu ya vala íyo waavo. Kooni munywiire masusu ya mutima, tuuba muri kula fuuru mulamuririwe. 3 Haaha mwatángire mbavariri ya Yéesu Mweenevyoosi ni ^yabooha. 4 Yéesu Mweenevyoosi ni iwe ra nkaasu. Iwe iro ro jeengera ^rakwáataa nyuumba, vaantu varisiita, maa kaa, Muluungu arisaawula na ni ra iyoombe ikulu kwaachwe. Musesereri Yéesu, 5 na nyuunyu kuva muri mawye ya nkaasu ^meene Muluungu yoojeengera nyuumba ya mitima, kei muri veeneisi vaachwe vaaja. Mundootoola mpóryo ja mutima jira ^jimweéryaa Muluungu mutima kwa njira ya Yéesu Kirisitu. 6 Sa Masáare ^Yari Mpeho yalusa, “Laangi viika niise iwe uko Sayúuni, iwe ikulu ra kichurii, ^narisawula na ra iyoombe ikulu. Na yoyoosi ^ari riilaangya, si ari kwiivairya mbiri tuku.” 7 Sa jeyyo, nyuunyu ^muriiláangyaa mwahumula kooni iwe iro ni ra iyoombe ikulu, maa kaa, kwa vara si ^variiláangyaa, “Iwe ^rasiitwa ni vajeengi, ravire iwe ra kichurii.” 8 Na kei, “Iwe ^ribwéeyaa vaantu viikunguvale, na mwaalaliwe ^uri hitahita vaantu.” Vookiikunguvala sa si varuma rira isáare tuku, ja vira ^veene viimiriwa neeja keende aho kali. 9 Maa kaa, nyuunyu Muluungu avasaawula muve lukolo lwa vaantu vaachwe, veeneisi va kitemi, isi njija, kei ni vaantu vaachwe Muluungu mweenevyo. Mwaanirirwa sa mavariyule mirimo yaachwe miija. Yeeye avaanirira fuma kilwiiryi sa mwiingire na kiweerwii chaachwe ^chabooha. 10 Aho ncholo, nyuunyu si mujáa vaantu va Muluungu tuku, maa kaa, haaha muri vaachwe. Kei si mujáa manaturya riiso ra wuja ra Muluungu tuku, maa kaa, haaha mwaturya riiso ra wuja waachwe. 11 Vijeengi vyaani naveenda. Noovaloomba nyuunyu ^muri vayeni na valooki va aha weerwii, nehi ulúku wa maviri uhu ^walwíjaa nkoondo na nkaasu yaanyu. 12 Mundootumama mirimo miija mbere ya vaantu si ^vamamányire Muluungu, sa kooni voosea

nyuunyu ni vaantu ^mubwéeyaa uvi, voone viintu vyaanyu ^vyabooha na vamunyemye Muluungu siku ^ari kuja. 13 Sa Mweenevyoosi, muve matu kwa wiimiriri ^waviikwa ni vaantu, kooni mutemi noo mukúlu, 14 au kooni amuviika gávana. Sa mutemi avatuma vandoovalaira chiiru vara ^vatámamaa uvi na vavaduumbirire vara ^vatámamaa viija. 15 Muluungu asáakaa mutumame maaja, sa mudungye milomo ya kikoókoyo ya vaantu vahoho. 16 Ikali ja vaantu ^vari na uhúuru, maa kaa, kari mundootumia uhúuru waanyu ja kiintu ^chookunikirira uvi waanyu tuku, mwiikale ja vaantu ^vamutámamiraa Muluungu. 17 Munyemyi kira muuntu, veendi vaantu ^vamura Yéesu Mweenevyoosi, moofi Muluungu na munyemyi mutemi. 18 Nyuunyu vatamami, muve matu kwa veenekaaya waanyu kwa nyemi joosi, si vara veenekaaya ^vahola vii tuku, baa vara ^vahumba. 19 Iki noo ^kimweéryaa Muluungu mutima, muuntu kuyimirirya uturikiri kana yookoonerwa sa mutima ^wiisiman^yaa mavi na maaja wa Muluungu. 20 Ni kanáalo che kwatiite kutumama ^vyaviha na muturikiriwe? Maa kaa, kooni mooyimirirya uturikiri sa mwatumama maaja, iki ni kiintu ^kimweéryaa Muluungu mutima. 21 Moosaakwa muyimirirye jeyyo, sa baa Kirisitu mweenevyo aturikiriwa sa nyuunyu. Jeyyo, avarekera kiintu cho vabweeyya nyuunyu mumutuubirirye. 22 Yeeye si abweeyya uvi tuku, na uweere si woonekana fuma mulomwii waachwe tuku. 23 Yeeye ^akatukirwe si ahindurira kituki tuku, ^katurikiriwe si avuumba tuku, maa kaa, yeeye iiviika kwa ura ^alámulaa kwa uwoloki. 24 Yeeye mweenevyo asumula uvi wiitu muvirii waachwe mweeri ya muti, kwa njira iyo, taakwa kwa viintu vya uvi, tudahe kwiikala kwa uwoloki. Ko vawa kwaachwe, nyuunyu mwahoriwa. 25 Nyuunyu mujáa mwatuuba rimira ja muundi, maa kaa, haaha mwamaválandukire Murfisi na Mulaangiririyi wa nkaasu yaanyu.

3 Kwa njira yiyo, nyuunyu vaki mwiikiimye na isi ya valume waanyu, sa kooni vamwaari vara si ^vamura Yéesu, varutwe ni mwiikalo wa vaki vaavo baa isáare tuku, 2 ^vari laanga mwiikalo waanyu wa kikomi na wa nyemi. 3 Kwiibohererya kwaanyu kusive kwa weerwii vii, baa ja kusuka njwiri, kwiivikira viintu

vya saháabu na kwiirwiika ingo tuku. 4 luusa niise jeyyo, sa ni pwee kuturikira so Maa kaa, kwiibohererya kwaanyu kave kwa tumama wuúja, sa kooni kuturikira uko noo wuuntu waanyu, kubooha si [^]kusáambukaa [^]cheene Muluungu asáakaa, kulookya kuturikira na kutuula kwa mutima, kura [^]kuválwaa so tumama uvi. 18 Sa Kirisitu ne aturikiriwa kiintu cha kikomi mbere ya Muluungu. 5 kamudu vii sa uvi, muwoloki sa vara si [^]vari Jeyyo, noo [^]vyeeene viibohereryáa vaantu vaki vawoloki, sa avareete nyuunyuni kwa Muluungu. vaaja va kali vara [^]vamwiilaangyáa Muluungu. Muviri waachwe ukulawa, maa kaa, akafufulwa, Avo viibohereryáa ko vateera valume vaavo. akava nkaasu kwa njira ya Mutima. 19 Kwa 6 Baa ja Sáara jei, amunyemyáa mulume jeyyo, atamanya noo kiivariyurira mitima ya waachwe Aburaháamu na amwaaniriráa vaantu haaha [^]iri manyololwii. 20 Vaantu ava si mweenenyuumba. Haaha nyuunyuni muviire vajáa matu tuku aho kali mpiindi Muluungu vaana va Sáara, kooni mubwéeyiirye viija bila [^]awoojeráa ko yimirirya siku jira ja Náhu yo koofa kiintu chochoosi. 7 Viivyo nyuunyuni mpiindi safina [^]yatengengeshiwáa. Na aho valume, mwiikale na vaki vaanyu kwa nyemi, saffinii vaantu vake vii, noo kusea vaantu kunu mootaanga vaki vaanyu ni teketeke [^]vari. vanaani valamuririwa ko tweera maaji. 21 Na Kei mündoovalaanga na nyemi, sa Muluungu ayo maaji yoónekya ubatíiso [^]mweene haaha avalaha voosi hokera muri nduwo ya nkaasu woovalamurirya baa nyuunyuni siku iji, si ko [^]avaheera. Na aho, kulomba kwaanyu si kuri seyya kosu muvirii tuku, maa kaa, ja kulaha hitwahitwa tuku. 8 Kukiimikirirya, raanyu rive kwa mitima myeeru, si [^]itutwáalaa na kiloongii rimwi, mündookiiyonera mbavariri, mwiyyende mbere ja Muluungu, kwa njira ya kufufuka kwa kinduu, muve [^]mwahola na mündookikiimiya Yéesu Kirisitu. 22 Yeeye atamanya na kurumwii na isi kati yaanyu. na iikala mukono wa kulume wa Muluungu, 9 Kündoohindurira uvi na mirimu miija, na wiimiriri na ngururu joosi kwa uvi tuku, au kituki kwa kituki tuku, maa javiikwa isi yaachwe. jeyyo, noo [^]cheene Muluungu avaanirira mündootumama sa muhokere ntálarya. 10 Sa Masáare [^]Yari 4 Haaha, sa viintu Kirisitu aturikira muviri, baa Mpeho yaluusa, “Muuntu yoyoosi ura [^]yoosaaka nyuunyuni moosaakwa murume kuturikiriwa, kuuu mookwaatya muryuungu waachwe kwiikala vyabooha na ave na cheeru, areke [^]ajáa nowo. Sa muuntu [^]aturikira muvirii hitwáalaa na kiloongii, areke [^]atutwáalaa na kiloongii muvirii waachwe, iireka na uvi. 2 Kwaandira haaha, mwiikalo [^]wachihiiire aha weerwii, woosaakwa mwiikalo muija na atuube kiikala nowo. ulongoolwe ni vira [^]vyeeene Muluungu asáakaa, 12 Sa miiso ya Mweenevyoosi, yavaláangaa na si kwa uláku wa kiwuuntu tuku. 3 Sa siku vara [^]vabwéeyyaa uwoloki, na matu yaachwe, [^]jilóokire, mujáa mwatite mpiindi jo toosha jo yatéereraa kulomba kwaavo. Maa kaa, vara bweeyya yara [^]meene vaantu si [^]vamumányire [^]vabwéeyyaa uvi, avahéeraa ikochi.” 13 Ni Muluungu veenda kutumama, vara [^]vayéendaa ani [^]ari vabweeyirya uvi kooni kira mpiindi ja kúri, [^]vari na uláku, ureevi, [^]vabwéeyyaa moomanyika na mitima yaanyu kutumama ngovi ja kiláku, viintu [^]viréevyaa, vina mbi na wuúja? 14 Maa kaa, kooni muri turikiriwa na kwiinamira vidabalaiyo kiintu kivi mbere ya uwoloki [^]muri nowo, nyuunyuni mwatalariwa Muluungu. 4 Sa jeyyo, voohwaalariwa kooni ni Muluungu. nyuunyuni si mootumbuujja hamwi novo kei tuku uvii, na sa jeyyo voovatukira. 5 Maa tuku, voovo kwiiluuusira vari vooveene kwa Yéesu Kirisitu, yeeye [^]ahumula kwiima neeja kovalamurira [^]vari nkaasu na [^]vaakwya. 6 Na iki noo [^]chabweeyya Masáare Maaja yavariyulwa baa kwa vara haaha [^]vaakwya, sa valamurirwe kuri miviri ja [^]vyeeene vaantu valámurirwaa, maa kuri miviri ja [^]vyeeene vaantu valámurirwaa, maa kaa, vave na nkaasu ja [^]vyeeene Muluungu ari kwa ngururu ja Mutima waachwe. 7 Kuherererya kwa viintu vyoosi kwaséngeriire. Sa jeyyo, muve

na tooti na mündookiimirira mpiima jaanyu
 sa mündookeesha chiriri chobu mooloomba. **8**
 Kulookya vyoosi, mündoomanyika kwiiyenda
 sa kwiiyenda, kwakúnikiriraa úvi úri foo. **9**
 Mündookiiteengya nyuunyu kwa nyuunyu,
 baa kwiing'urira tuku. **10** Muluungu noo
 avahéeraa nyuunyu vaantu ^vamura wuuya.
 Na kira muuntu atumie uwo wuuya kuvalaanga
 viingi ja viimiriri va nduwo ^jiisimiresimire
 ja Muluungu. **11** Muuntu yoyoosi ^yoosaaka
 lusika ni aluusike ja yooluusika masáare ya
 Muluungu meeneevyo. Yoyoosi ^yootamama, ni
 atumame kwa ngururu ^aheewa ni Muluungu, sa
 Muluungu abweeyiriwe nkongojima kwa kira
 kiintu kwa njira ya Yéesu Kirisitu. Nkongojima
 ni na yeeye jiri siku kwa siku ^jisiina uhero.
 Kikomi. (aiōn g165) **12** Vijeengi vyaani naveenda.
 Kari muhwáalariwaa ni usungu wo yerwa
 ^moopata ja moopata kiintu kiyeni tuku. **13**
 Maa kaa, eryi mitima sa moova hamwi
 na Kirisitu uturikiri waachwe, sa muve kei
 na cheeru kikuluu mpiindi nkongojima
 yaachwe ^iri variyalwa. **14** Kooni muri tukirwa
 sa irina ra Kirisitu, mwatalariwa, sa Mutima wa
 Nkongojima noo kusea Mutima wa Muluungu,
 ni mweeri yaanyu wookikala. **15** Kari kave
 na muuntu umwi kuri nyuunyu ^mweene ari
 saakwa aturikire sa ni mulai, mwiivi, muuntu
 ^abwéeyaa úvi au ^alóngowereryaa vaantu
 tuku. **16** Maa kaa, kooni muuntu atúrikiire
 sa amuruma Kirisitu kari oone soni tuku.
 Mnduambe Muluungu so kaanirirwa weewe
 ni muuntu ^umutúbua Kirisitu. **17** Mpiindi
 ja ulamu jaffikire na Muluungu kaanda ari
 lamurira nyumba yaachwe, noo kusea, vaantu
 vaachwe. Haaha kooni ari kaanda na suusu, ha
 de vara ^vasiita Masáare Maaja ya Muluungu
 uhero waavo si úri kava wo koofya maatuku
 vii tuku wuu? **18** Ja ^vyeeene Masáare ^Yari
 Mpeho yalusa, "Kooni vyafafa vaantu vawoloki
 kulamuririwa, ni jooli viri kava kwa vaantu
 si ^vatúbua kira Muluungu ^asákaa na kwa
 vavi?" **19** Sa jeyyo, vara ^vooturikira ja ^vyeeene
 asákaa Muluungu, viivike kwa Muumba waavo,
 yeeye ni wo kiilaangiwa, na vatuube tumama
 maaja.

5 Haaha ni lusika niise na nyuunyu
 vawosi va vaantu ^vamura Yéesu. Niini
 ni moosi mwiiwaanyu na muuntu ^oona
 uturikiri wa Yéesu Kirisitu. Kei niini ni

hamwi ndiri nkongojimii ^iri kunukulwa. Ni
 kuvakalaamya niise, **2** riishi neeja mpuka
 ^ng'eene mwakwaatiwa ni Muluungu. Muve
 valaangiriri va iyo mpuka kwa mutima
 mweeru ja ^vyeeene Muluungu yoosaaka, na
 si koodoomereriwa tuku. Tumami si kwa
 mpiima ya mpía tuku, maa kaa, kwa mutima
 waanyu woosi. **3** Kari muve vakari kwa vaantu
 ^moovalongoola tuku, maa kaa, muve vo
 tuubiririwa kuri mpuka. **4** Mpiindi Murisi
 Mukulu ^ari kuuja, hokera muri itáaji ra
 nkongojima si ^risáambukaa. **5** Viivyo nyuunyu
 ^moolongoolwa, mündoovanyemya vawosi.
 Nyuunyu voosi itumamiri ko kiikiimya na
 isi, sa Masáare ^Yari Mpeho yasea, Muluungu
 avakítiraa vara ^viívaa kipeembe, maa kaa,
 avahéeraa nduwo vara ^viikiimya na isi.
6 Sa jeyyo, ikiimyi na isi kwa Muluungu
 ^ari na ngururu joosi, sa aviinule mpiindi
 ^iisaawula. **7** Muvikiri uturikiri waanyu woosi
 sa yeeye avaláangaa nyuunyu. **8** Muve na
 tooti na mwiime neeja. Muvi waanyu, ikúulu
 ra Mirimu Mivi, rimwaari rooriingirira ja
 siimba ^yoosaakira muuntu sa imumerye. **9** Iro
 risiiti na mwiime neeja kuri kuruma kwaanyu,
 kunu mootanga uturikiri wuwo turya viise
 vanduu vaanyu kuri weeru yoosi, turikira viise
 jeyyo. **10** Maa kaa, Muluungu ni wa nduwo
 joosi, yeeye avaanirira na nkongojimii ya siku
 ^jisiina uhero ko kundikaniwa na Kirisitu.
 ^Muri humula kuturikira kwa mpiindi, yeeye
 mweeneevyo vakiiman'ya ari, vaambirirya
 ari, vaheera ari ngururu na vaviika ari
 mwaarirywii wa kikomi. (aiōnios g166) **11** Kuri
 yeeye jive ngururu kwa siku ^jisiina uhero!
 Kikomi! (aiōn g165) **12** Navaándikiire baráwa
 ihi kwa nyambirirya ya Siliváano, mwaaniitu
 ^nimwiiláangyaa. Noosaaka nivaheere mutima
 na nivawiyire kikomi kira ^cheene mookipata,
 ni nduwo ya Muluungu. Ikali neeja kuri
 nduwo iyo. **13** Vaantu ^vamura Yéesu
 aha Babéeli ^veene vasaawulwa hamwi na
 nyuunyu, vavalúumbiirye. Kei, mulúumbiwe ni
 Maáriki mwaana waani. **14** Mündookiiluumbya
 ko kiisundira ja isháara ^iláiraa mwiiyenda
 ko muruma Kirisitu. Mwiikalo muja úve na
 nyuunyu ^muri kwa Kirisitu.

2 Peéteri

1 Barúwa ihi yafúmire kuri niini Simóoni Peéteri, mutumami na mutumwi wa YéesuKirisitu. Ni kuvaandikira niise nyuunyu ^veene kwa njira ya uwoloki wa Yéesu Kirisitu Muluungu na Mulamuriri wiitu, mwahokera kuruma kwa iyombe ikuuu la kwiiswi. **2** Nduwo na mwiikalo muu ja jivakung'untirikire nyuunyu ja ^veene mookula kwa kura kumutaanga Muluungu na Yéesu Kirisitu Mweenevyoosi wiitu. **3** Kwa ngururu jaachwe ja kimuluungu, atuheera viintu vyoosi ^tusáakaa sa nkaasu, na kwiikala mwiikalo ^utuubaa kira Muluungu ^asáakaa. Yeeye abweeyya jeyyo kwa njira ya suusu yo mutaanga yeeye ^atwaanirira, kwa njira ya nkongojima yaachwe nkuulu na wuuja waachwe. **4** Kwa njira iyo, atuheera kwiichuunga kwaachwe kukulukuulu na kwa kikomikoomi, sa ko tweera kwiichuunga uko, tureke uvi woosi ^mweene uri kuri ihi weeru, ^waréetwaa ni uláku woosi na tave tadóman^yaa na ^veene Muluungu ari. **5** Sa jeyyo, kuri kuruma kwaanyu manyiki koongererya wuuja, hamwi na wuuja, ongereryi umanyi. **6** Kei kuri umanyi, ongereryi kwiiyimirira, kwiiyimirira kwaanyu kuve na kuyimirirya kakuulu mpiindi ja uturikiri, na kuri kuyimirirya ongereryi mwiikalo ^utuubaa kira Muluungu ^asáakaa. **7** Hamwi na mwiikalo ^utuubaa kira Muluungu ^asáakaa, ongereryi kwiiyenda kinduu, na kwa kweenda uko, ongereryi kweenda kwawoloka. **8** Sa kooni muri na viintu ivi ^viri foo na kutuuba koongererya, vabweeyya viri mutuube manyika na muve na kunáalo kwa kura kumutaanga Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu. **9** Maa kaa, muuntu yoyoosi ^asiina ivi viintu, uwo ni muhoku, noo kusea uwo si oónaa kuli tuku, sa yeeye arimirya kura kujirulwa uvi waachwe woosi. **10** Sa jeyyo vanaviitu, manyiki kubweeyya kira kiintu koonekya ni kimáári Muluungu avasaawula na avaanirira, sa kooni muwéeyiirye jeyyo si muri kiikunguvala uvii vii kaa tuku. **11** Kwa njira iyo, hokerwa muri neeja Utemii wa siku ^jisiina uhero wa Yéesu Kirisitu, Mweenevyoosi na Mulamuriri wiitu. (aiónios g166) **12** Haaha, vakumbusikya ndiri masáare aya siku joosi, baa neembe muyamányire na yiisikana kwa kira kikomi ^muri nocho. **13** Nookoona ni uwoloki kuviinukya ko vakumbusikya masáare

aya mpiindi ^nkaari kivaandii iki, noo kusea muvirii waani. **14** Sa ni taanga niise, siku ^jookuuja chaangu aha mbere, kivaanda chaani viikwa kiri ivarwii ja ^veene Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu aanyónekiirye. **15** Naani bweeyya ndiri kira ^kiri dahika kwaandika, sa ^ndiri looka, mudahe kumbukira masáare aya siku joosi. **16** ^Tukavawyiire laviro lwa kuuja kwa Mweenevyoosi wiitu, Yéesu Kirisitu, si tavaa mbuwo jo vaanga kwa uweere tuku, maa kaa, tavawyiira ukúulu ura ^toona kwa miiso yiiswi. **17** Yeeye aheewa nyemi na nkongojima fuma kwa Muluungu Taáta, sawúti ^ikuuje kwa Nkongojima Nkuulu yoosea, ^Uhu ni Mwaana waani ^namweenda, neériwaa mutima ni yeeye." **18** Suusu veenevyo tiiteera sawúti ihi ^ng'eene ijáa yafuma kurumwii mpiindi ^tujáa ne luulwii lura luuja. **19** Kei tatiite iri isáare ra uláli na mutwe ^riri kiintu cho kiilaangya munamunu. Iro isáare kooni murilángire ja kimuri ^kilávalavaa haantu ^hari na kilwiirya, ni vyabooha moobweeyya fuuru kumwaae, na Kirisitu noo kusea, nyényeeri ya mutóondo itule mitimii yaanyu. **20** Mweeri ya vyoosi moosaakwa mutaange, kusiina uláli na mutwe wa Masáare ^Yari Mpeho ^mweene waviyulwa ni muláli na mutwe, ja ^veene muláli na mutwe mweenevyo asaakaa tuku. **21** Sa kusiina uláli na mutwe ^wuuja kwa kweenda kwa vaantu vii kaa tuku, maa kaa, vaantu valúusaa yara ^yafúmaa kwa Muluungu kunu voolongoolwa ni Mutima Muja.

2 Maa kaa, mpiindi ja valáli na mutwe va Ijva, vajáa viinuka valáli na mutwe va uloongo kuri Viisiraéli, ja ^veene vari kiinuka vakiindya va uloongo kuri nyuunyu. Avo kiingirya vari ukiindya wa uweere, ^uri saambula vaantu. Uwo ukiindya wamuhéeraa moongo baa Ijva Mweenevyo yeeye ^avanunuula. Jeyyo, kiiretera vari imalo chaangu mweeri yaavo. **2** ^Vari foo tuuba vari njira jaavo jo yeenda ja kúri na sa voovo njira ya kimáári tukirwa iri. **3** Na sa kudíira kwiikinkima kwaavo, ava vakiindya vakindayirira vari nyuunyu na masáare ya uloongo. Maa kaa, keende aho kali, Muluungu iimya neeja kuvaheera irya, yeeye ni miiso ^ari, kikomi vamala ari. **4** Noo ^chooreka, mirimu ^ikabweeyye uvi, Muluungu si iyonera mbavariri tuku, maa kaa, yeeye iifweitera na Ntarii kuntu ^kuri na kilwiirya

^chatuunika du, na yachuungwa na minyololo kuuu yooowojera siku ira yo heewa irya. (Tartaroõ g5020) 5 Kei Muluungu si areka kwiilaira chiiru weeru ya aho kali tuku. Yeeye areeta garika kwa weeru si ^ituubaa kira Muluungu asáakaa. Maa kaa, yeeye amulamurirya Nuhu hamwi na vaantu viingi mufungati. Na yeeye Nuhu, avariyláa uwoloki wa Muluungu. 6 Muluungu ajáa ilaira chiiru miji ya Sodóoma na Gomóora, akiimala na mooto ikava mavu. Hibeeyya ive ni kiintu cho laira masáare ^meene yari vapata vaantu si ^vatuubaa kira Muluungu asáakaa siku ^jookuujja. 7 Yeeye amulamurirya Lúutu, muuntu muwoloki, yeeye ^aaviwáa inda ni kuyeenda ja kúri kwa avo ^vawúnaa miiro. 8 Lúutu, muuntu muwoloki, iikaláa kati na kati ya avo vaantu. Kwa siku ^jiri foo mutima waachwe ujáa wasova mpiima maatuku vii, so koono no teera mirimo yo wuna miiro ya avo vaantu. 9 Sa ayo yoosi, ni kiweerwii viri Ijuva amányire kuvalamurirya vaantu vawoloki kuri yeeye. Kei amányire kuválaira chiiru vara si ^vari vawoloki fuuru siku ira yo heewa irya. 10 Na ivi ni kimaari kamwi kwa vara ^vatuubaa uláku wa ufumo wa wuuntu wa uvi, ^vachwíjaa mati wiimiriri. Vaantu avo ni vakudamu na viívaa kipeembe, voovo si voófaa kutukira baa viúumbe vya kurumwii baa woowa tuku. 11 Maa kaa, mirimu miija baa neembe iri na laviro na ngururu jeyyo, yooyo si iréetaa viloongi vya uloongo kwa viúumbe ivyo mbere ya Ijuva tuku. 12 Vaantu ava vachwíjaa mati chochoosi kira si ^vakimányire. Voovo viifwíne na nchúwo ^jisiina miryuungu na ^jimirirwaa ni kwiiteera kwa miviri yaavo, joojo javyáalwaa vii sa jikwaatwe no siinjwa. Jeyyo, noo ^veene Muluungu ari vamaala avo vakiindya va uloongo. 13 Voovo rihwa vari marema, sa marema ^meene vareeta kwa vaantu viingi. Voovo vavyeenda kubweeyya uláku waavo mavi namuusi kweeru chwe mbere ja vaantu. Vavyeenda kuvakoovera mpiindi ^voobweeyya ngovi ja kireevi na kiláku baa kwiiyimirira tuku hamwi na nyuunyu. Ava ni ja mabandawu ingwii njeru. 14 Miiso yaavo yamema kuyeenda na vaki va vaantu, ava si varékaa vii kaa tuku kutumama uvi. Voovo vavakóoveraa vaantu vara si ^viima neeja kuri kuruma kwaavo. Mitima yaavo yiijivirirwa kudiira kwiinkima. Vajumwa ni Muluungu. 15 Vareka njira ^yawoloka, na vatuuba njira ^atuuba Baláamu mwaana wa Beóri. Yeeye ajáa

eenda hokera misáala yo sova uwoloki. 16 Maa kaa, Baláamu sa uvi waachwe, ajáa adalaviwa ni ndákwi. Nchúwo si ^ilúusikaa, ikalúusika kwa sawúti ya muuntu ikakitira ukóokoyo wa uwo muláli na mutwe. 17 Vaantu ava ni nchóonko ^juuma, na nkungu ^ivúuntwaa ni ihúmbuuto. Muluungu aviimirya neeja haantu ^kuri kuva na kilwiirya ^chatuunika du. 18 Voovo valúusikaa masáare yo kiivaa kipeembe, ^yasiina kiintu. Voovo kwa uláku wa miviri yaavo yo yeenda ja kúri, vavahéembaa vaantu vara ^viirekiré na uvi siku ingai vii ^jilóokire, vara ^viiséyyiirye fuma kuri vamwi va vara ^viíkalaa urimirii. 19 Voovo vavaséaa vaantu vara ^varúmire viilaangye kuva vari húuru, kumba voovo ni vatámwa va uvi. Ni jeyyo viri, muuntu ni mutámwa wa kira ^kimukéndeiriraa. 20 Vaantu ava, viinonkola fuma uvii kwa njira yo mutaanga Mweenevyoosi na Mulamuriri YéesuKirisitu, kooni vakwáatirwe na vasíndirwe kei, ivyo vyaviiha, aho, viiha vari kulookya vya ncholo. 21 Ngaari ni pwee kwaavo, nga si vataanga njira ya uwoloki, kulookya kwiitaanga, maa de vareke ura ulairiri muja ^vakwaatiwa. 22 Vyafúmiire kwaavo ja ira mpíri ya kimaari ^isáa, “Kúri yahíndukiraa mataika yaachwe ng’eeneevyo,” kei mpíri yiingi yasea, “Nkaamba ^yoóyyiwe, yahíndukiraa noo walawala itoyii.”

3 Vijeengi naveenda. Ihi ni barúwa yaani ya kaviri ^noovaandikira. Kuri iji barúwa iviri ni yera niise kwiinukya miryuungu yaanyu ^iri uteréere ko vakumbusikya. 2 Noosaaka nyuunyu mukumbukire masáare ^yaluuswa aho kali ni valáli na mutwe va Ijuva na ura ulairiri wa Mweenevyoosi Mulamuriri ^mwaheewa ni vatumwi vaanyu. 3 Mweeri ya vyoosi, taangi, siku ja uhero, kuja vari vaantu ^veene vindoovahenchula na ^veene vindooutuuba uláku waavo mavi. 4 Kundoosea veende, “Si iichuunga akasea, kuja ari? Hai ari de? Masáare aya noo yaaya keende vala baaba wiitu ^vakawulale, viintu vyachaala vivira vii kwaandira kumbwa kwa weeru.” 5 Avo vaantu kwa heno varimirya aho kali, Muluungu ajáa umbwa kurumu na weeru kwa isáare. Weeru ijáa umbwa fuma kuri maaji na kwa njira ya maaji. 6 Na kwa maaji ayo, na kwa isáare raachwe, weeru ya mpiindi jira ijáa yareterwa mbula ya imalo, noyo ikamalwa ni maaji. 7 Maa kaa, kwa isáare riho, kurumu na

weeru ja haaha jacheeriwa sa mooto, jooviikwa yeeye, haaha na siku [^]jookuujaja [^]jisiina uhero!
 fuuru siku ira ya ulamu na yo malwa kwa Kikomi. (aiōn g165)
 vaantu si [^]vatúubaa kira Muluungu [^]asáakaa. 8
 Vanaviitu naveenda. Kari murimiryaa kiintu
 kimwi, nocho ni iki, siku imwi ni ja myaaka
 iyana rimwi kwa Ijüva, na myaaka iyana rimwi
 ni ja siku imwi. 9 Mweenevyoosi si achérevaa
 kukiimikirirya kwiichuunga kwaachwe tuku,
 ja [^]vyeeene vaantu viingi viiririkanaa. Yeeye
 avayimirirya nyuunyu, sa si asáakaa mauntu
 baa umwi arimire tuku. Maa kaa, kira mauntu
 amavalandukire fuma uvii. 10 Siku [^]yookuujaja
 Mweenevyoosi, kuujaja iri ja mwiivi. Siku iyo
 kurumu rimira kari kwa sawúti nkulu, viintu
[^]viri muumo chimikwa viri kwa mooto, noyo
 weeru na nteendo jaachwe tulwa jiri mwaaswii.
 11 Haaha kooni viintu ivi viri malwa jei, ha
 nyuunyu ni vaantu [^]vari jooli moosaakwa müve?
 Moosaakwa müve vaaja mbere ya Muluungu,
 na mündookiikala mwiikalo [^]utúubaa kira
 Muluungu [^]asáakaa, 12 kunu moowoojera siku
 ira ya Muluungu na mookiibweeyya yuuje
 chaangu. Sa siku iyo, kurumu rimira kari na
 mooto na viintu vyoosi [^]viri muumo chakalulwa
 viri ni mooto. 13 Maa kaa, suusu ko tuuba
 vira [^]vyeeene iichuunga kutuheera, ni woojera
 tiise kurumu kufya na weeru ifya [^]ng'eene
 iri mema uvoloki. 14 Vanaviitu naveenda.
 Kunu moowoojera masáare ayo, manyiki kwa
 kira njira mbere ya Muluungu, sa müve
 musiina lukwaalo na si mung'üurirwaa, na
 müve na mwiikalo muujaja ne. 15 Moosaakwa
 mütange Mweenevyoosi wiitu ni yimirirya
 iise sa müve na njira yo turya ulamuriri. Jeyyo
 noo [^]vyeeene Paúli mwaaniitu [^]tamweenda
 avaandikira kunu yootumia tooti [^]aheewa
 ni Muluungu. 16 Ayo noo [^]meene alúusikaa
 barúwii jaachwe joosi. Yamwaari masáare
[^]meene yafafa kuyataanga barúwii jaachwe.
 Masáare ayo, vamwaari vakoókoyo na vahoho
[^]veene vayaválandulaa ja [^]vyeeene vaválandulaa
 Masáare yiingi ya Muluungu. Kwa njira iyo
 voovo viiréteraa imalo kwaavo veeneevyo. 17
 Maa kaa, nyuunyu muhúmwiiire taanga isáare
 iri. Vanaviitu naveenda. Haaha, mwiime neeja
 kari ji mutwaalwe na kwiingi ni ukwaata wa
 vaantu avo, maa müreke kikomi chaanyu tuku.
 18 Maa kaa, nyuunyu mutuube koongererya
 nduwo kwa kura kumutaanga Mweenevyoosi na
 Mulamuriri YéesuKirisitu. Nkongojima ive na

1 Yooháani

1 Iki noo ^cheene toovavariyurira. Kira ^kijáa kimwaari baa ncholo si inaanda, kira ^takiteera, kira ^tachoona na miiso yiiswi, kira ^takilaanga, ^takikwaata na mikono yiiswi noo Isáare ra nkaasu ya siku ^jisiina uhero. **2** Nkaasu iyo yavariyulwa, na suusu twiyyona, na tookoonekya kikomi na tookaarya nkaasu ya siku ^jisiina uhero, iyo ^ijáa na Taáta na ^yavariyulwa kuri suusu. (aiðnios g166) **3** Toovawyyiira nyuunyu kira ^tachoona na ^tateera, sa nyuunyu muve kiintu kimwi na suusu. Na kuva kiintu kimwi kwiiswi ni kuva kiintu kimwi na Taáta na Mwaana waachwe YéesuKirisitu. **4** Aya ni kuyaandika tiise sa kuvyeenda kwiiswi voosi, kukiimane. **5** Masáare ^tateera fuma kwaachwe, na ^toovawyyiira nyuunyu, noo aya, Muluungu ni kiweeru na kuri yeeye kusiina kilwiirya chochoosi tuku. **6** Kooni taséire ni kiintu kimwi turi ne na kunu tooyeendera kilwiiryii, ni uloongo tooluusa, na si tootumama kira cha kimáári tuku. **7** Maa kaa, kooni tooyeendera kiweerwii ja yeeye ^vyeeene ari kuri kiweeru, ni kiintu kimwi ^turi suusu kwa suusu na sakami ya Yéesu Mwaana waachwe ni tujirula yiise na uvi woosi. **8** Kooni taséire tusiina uvi tuku, tookiikoovera suusu veeneevyo na kira kikomi si kiri kuri suusu tuku. **9** Kooni talúusire uvi wiitu kuri yeeye, yeeye ni wo kiilaangiwa na ni muwoloki, yeeye sea ari uvi wiitu wasífire na tujirula ari na kusova uwoloki koosi. **10** Kooni taséire si tabweeyya uvi tuku, toomubweeyya yeeye ave muloongo na isáare raachwe si riri kuri suusu tuku.

2 Vaana vaani vaduudi naveenda. Ni kuvaandikira niise aya sa mudiire bweeyya uvi. Maa kaa, kooni muuntu yoyoosi abwéeyyiirye uvi, amwaari umwi wo tulúusikira kwa Taáta na noo YéesuKirisitu Muwoloki. **2** Yeeye noo mpóryo yo seyya uvi wiitu, maa kaa, si sa uvi wiitu vii tuku, baa kei sa uvi wa weeru yoosi. **3** Iki noo ^chabwéeyyaa tutaange tamumányire Muluungu, ni kooni tookwaata ndairiri jaachwe. **4** Ura ^aséaa, “Namumányire,” na si akwáatyaa ndairiri jaachwe, uwo ni muloongo na kira kimáári kisiina kuri yeeye tuku. **5** Maa kaa, ura ^akwáatyaa isáare raachwe, uwo kweenda kwa Muluungu kwakiimana kuri yeeye kamwi. Kwa iri tamányire ni kuri yeeye

^turi. **6** Yoyoosi ^aséaa iikalaa kuri yeeye, asaakwa abweeyye ja ^vyeeene Yéesu abweeyya. **7** Vanaviitu naveenda. Si noovaandikira ulairiri mufya tuku, maa kaa, ^mujáa muutiite keende aho ncholo. Na uwo ulairiri ^mujáa muutiite ni iro isáare ^mujáa noro. **8** Baa neembe ni jeyyo, ulairiri ^mweene noovaandikira ni mufya, noo kusea, rira isáare ^riri kikomi isii yaachwe na isii yaanyu, sa kilwiirya choooloka na kiweeru cha kikomi chaandire lava. **9** Muuntu yoyoosi ^aséaa amwaari kuri kiweeru, maa kaa, amusuula mwaanaavo, uwo akaari kilwiiryii. **10** Ura ^amweenda mwaanaavo uwo iikalaa kiweerwii, na kusiina kiintu ^choomubweeyya iikunguvale tuku. **11** Maa kaa, yoyoosi ^amusuula mwaanaavo, uwo ni kilwiiryii ari, kei ayéenderaa kilwiiryii na si amányire baa muuntu ^yoodoma tuku, sa kilwiirya chamuhokurya miiso. **12** Ni kuvaandikira niise nyuunyu vaana vaani vaduudi, nyuunyu uvi waanyu wasewa wasífire sa irina raachwe. **13** Ni kuvaandikira niise nyuunyu vala taáta, sa nyuunyu mwamutaanga, yeeye ^ajáa amwaari baa ncholo si inaanda. Ni kuvaandikira niise nyuunyu vatavana, sa nyuunyu mwamusiinda ura Mavi. Ni kuvaandikira niise nyuunyu vasinga vaduudi, sa nyuunyu mwamutaanga Taáta. **14** Ni kuvaandikira niise nyuunyu vala taáta, sa nyuunyu mwamutaanga yeeye ^ajáa amwaari baa ncholo si inaanda. Ni kuvaandikira niise nyuunyu vatavana, sa nyuunyu mwatiite ngururu, na isáare ra Muluungu riikalaa kuri nyuunyu, na nyuunyu mwamusiinda ura Mavi. **15** Kari mweénda mavi ^yari kuri weeru tuku, baa na viintu ^viri kuri weeru tuku. Kooni muuntu yoyoosi iiyéndire weeru, kweenda kwa Taáta si kuri kuri yeeye tuku. **16** Sa kira kiintu ^kiri kuri weeru, noo kusea, baa ja uláku wa maviri, uláku wa miiso yaachwe, na kwiivaa kipeembe ^kwaréetwaa ni usúngaati, si vífúmaa kuri Taáta tuku, maa kaa, ni kuri weeru ^vífúmaa. **17** Na weeru ni looka yiise na uláku waachwe, maa kaa, ura ^atámamaa kira Muluungu ^asáakaa, ni nkaasu ari kwa siku ^jisiina uhero. (aiðn g165) **18** Vasinga naveenda. Iji ni mpiindi jo herererya. Ja ^vyeeene mwateera, musíiti Kirisitu amwaari yookuuja, jeyyo vasíiti Kirisitu ^vari foo vamwaari vahúmwiire kuuja. Sa isáare iri tahúmwiire taanga, iji ni mpiindi jo herererya. **19** Vafuma kuri suusu, maa kaa, si vajáa viitu tuku. Sa ngaari vajáa ni viitu,

ngaari viikala na suusu. Kufuma kuri suusu koonekya baa umwi vii waavo si ajáa wiitu tuku. 20 Nyuunyu mwahakwa makuta ni ura ^Ari Muija, na nyuunyu voosi mwakimányire kimáári. 21 Si navaandikira nyuunyu ati si mukimányire kimáári tuku, maa kaa, nyuunyu mwakimányire kimáári, na mwamányire kusiina uloongo wowoosi ^ufúmaa kuri kimáári tuku. 22 Muloongo ni ani? Muloongo ni muuntu ^aséaa Yéesu si Masía tuku. Muuntu ^ari jeyyo noo musíiti Kirisitu, noo kusea, yeeye amuhéeraa moongo Taáta na Mwaana. 23 Muuntu ^aséaa Yéesu si Mwaana tuku, uwo si ari na Taáta tuku. Na yoyoosi ^ari ruma na ^ari sea Yéesu ni Mwaana, atiite Taáta. 24 Kuri nyuunyu, kira ^mwakiteera keenda ncholo, laangi neeja chiikale kuri nyuunyu. Kooni kira ^mwakiteera keenda ncholo chookiikala kuri nyuunyu, nyuunyu kuva muri kiintu kimwi na Mwaana na Taáta. 25 Iki noo ^cheene Muluungu iichuunga kuri suusu, noo kusea, nkaasu ya siku ^jisiina uhéro. (aiónios g166) 26 Ni kuvaandikira niise masáare aya vaantu vara ^vooyera kuvatwaala na ivarwii. 27 Kuri nyuunyu, Muluungu avatheera Mutima Muija ^iikalaa isii yaanyu. Uwo noo ^ari vakiindya kira kiintu. Ukiindya waachwe ni wa kimáári si wa uloongo tuku. Sa jeyyo, si yoosaakwa muuntu avakiindye tuku. Ja ^vyeeene Mutima avakiindya, mwaava kiintu kimwi na Kirisitu. 28 Haaha, nyuunyu vaana vaani vaduudi, mave kiintu kimwi ne, sa ^ari variyulwa, mave mwiitema, mudiire kooni soni mbere yaachwe, mpiindi ja kuja kwaachwe. 29 Kooni mootanga yeeye ni muwoloki, nyuunyu mwamányire kira ^atámamaa uwoloki, avyaalwa ni yeeye.

3 Laangi kweenda uku kukulu ^kweene atuheera Taáta, suusu twaanirirwe vaana va Muluungu! Jeyyo noo ^vyeeene turi! ^Cheene choobweeyya weeru idiire kututanga ni sa viintu weeru si yamutanga yeeye. 2 Vanaviitu naveenda. Haaha turi vaana va Muluungu, maa kaa, si vinavariyulwa ni jooli turi kuva tuku, suusu tamányire ^viri variyulwa, kuva turi ja Kirisitu, sa moona turi ja ^vyeeene ari. 3 Kira muuntu ^amwiilángyaa yeeye, iitalaryaa ja viintu Yéesu ^ari uteréere mbere ya Muluungu. 4 Kira muuntu ^abwéeyyaa uvi, uwo awúnaa miiro, noo kusea uvi ni kuwuna miiro. 5 Maa kaa, suusu tamányire, yeeye

avariyulwa sa aseyye uvi, na isii yaachwe kusiina uvi tuku. 6 Jeyyo, kira muuntu ^iikalaa isii yaachwe si atámamaa uvi tuku. Kira muuntu ^atámamaa uvi si amoonaa yeeye tuku baa si amutanga tuku. 7 Vaana vaani vaduudi, kari murume muuntu yoyoosi avakoovere tuku. Kira muuntu ^atámamaa uwoloki, uwo ni muwoloki, ja yeeye ^vyeeene ari muwoloki. 8 Ura ^atámamaa uvi ni wa Ikúúlu ra Mirimu Mivi, ^ratumamáa uvi keende aho ncholo. ^Cheene chabweeyya Mwaana wa Muluungu avariylwe, ni kumala mirimo ya Ikúúlu ra Mirimu Mivi. 9 Yoyoosi ^avyaalwa ni Muluungu si atámamaa uvi tuku, sa mbeyu ya Muluungu yiikalaa isii yaachwe, baa si ari daha tumama uvi tuku, sa yeeye avyaalwa ni Muluungu. 10 Maa kaa, muuntu si ^abwéeyyaa uwoloki, noo kusea ura si ^amweenda mwiiwaachwe, uwo si ari mwaana wa Muluungu tuku. Jeyyo, noo ^vyeeene tutáangaa kikomi vaana va Muluungu na vaana va Ikúúlu ra Mirimu Mivi. 11 Masáare ^mwateera keende ncholo noo aya, twiiyende suusu kwa suusu. 12 Kari mave ja Kafini tuku, ura ^ajáa wa Mui akamuulaa mwaanaavo. Ni sa che amuulaa? Sa mirimo yaachwe ijáa ni yaviha na ya mwaanaavo ijáa ni ya uwoloki. 13 Sa jeyyo, vanaviitu, kari muhwalalaa kooni weeru yavaswíire tuku. 14 Suusu tamányire talooka fuma inkwyii tukiingira nkaaswii, sa taveenda vaaniitu. Ura si ^amweenda mwaanaavo iikalaa inkwyii. 15 Yoyoosi ^amuulaa mwaanaavo ni muulai, na mwamányire muulai asiina nkaasu ya siku ^jisiina uhéro isii yaachwe tuku. (aiónios g166) 16 Jei noo ^vyeeene tataanga kweenda kwa Muluungu, Yéesu Kirisitu atoola nkaasu yaachwe sa suusu. Naasu tasaakwa tutoole nkaasu yiitu sa vaaniitu. 17 Kooni muuntu atiite usúngaati wa weeru ihi na akamoonaa mwaanaavo ^asiina kiintu, maa kaa, adiire kamoonera mbavariri, jooli kweenda kwa Muluungu kuri kuva kiintu kimwi ne? 18 Vaana vaani vaduudi, kari twiiyende na milomo vii tuku au kwa lurimi vii tuku, maa kaa, kwa mirimo na kimáári. 19 Jei taanga turi suusu ni va kikomi na tuurya turi mitima yiitu mbere ya Muluungu. 20 Baa neembe mitima yiitu yiindootulamirira, suusu taanga turi Muluungu ni kukulu kulookya mitima na yeeye amányire kira kiintu. 21 Vanaviitu naveenda. Kooni mitima yiitu si yootulamirira, kwiitema turi mbere ja Muluungu. 22 Chochoosi ^talóombaa, tahókeraa

fuma kwaachwe, sa tatúubaa ulairiri waachwe na tatúmamaa yara ^yamweéryaa mutima. 23 Uhu noo ulairiri waachwe, suusu turirume irina ra Mwaana waachwe Yéesu Kirisitu, na twiyyende suusu ja yeeye ^vyeeene atulairirya. 24 Vara ^vakwáataa ndairiri jaachwe vavjaa kiintu kimwi ne na yeeye avjja kiintu kimwi novo. Suusu tamányire Muluungu ikalaa kuri suusu. Sa jooli? Sa yeeye atuheera Mutima waachwe Muija.

4 Vanaviitu naveenda. Kari murúmaa kira muuntu ^aséaa atiite mutima tuku, maa kaa, simbuli neeja moone kooni uwo muuntu yoolongoolwa ni Mutima fuma kwa Muluungu, sa valáali na mutwe va uloongo ^vari foo vafúmiire aha weerwii. 2 Jei noo ^vyeeene muri taanga Mutima wa Muluungu, kira mutima ^uri ruma na ^ari sea Yéesu noo Masía na uja na maviri, uwo longoolwa iise ni mutima fuma kwa Muluungu. 3 Mutima wowoosi ura si ^umurúmaa Yéesu, uwo si wafuma kwa Muluungu tuku. Na uhu noo mutima wa musíiti Kirisitu ura ^mwateera wookujja, nowo wujjire kuri weeru. 4 Maa kaa, vaana vaani vaduudi, nyuuny ni vaana va Muluungu, kei, nyuuny mwalumala vasiinda avo valáali na mutwe va uloongo. Sa ura ^ari isii yaanyu atiite ngururu kulookya ura ^ari kuri weeru. 5 Voovo ni va uhu weeru, noo ^chooreka vakíindyaa masáare ya uhu weeru na vaantu va uhu weeru vavatéereraa. 6 Maa kaa, suusu ni va Muluungu. Muuntu yoyoosi ^amumányire Muluungu, atutéeraa, na ura ^si wa Muluungu, uwo si atutéereraa tuku. Kwa njira iyo twatángaa Mutima wa kimáari na mutima wa ukwaata. 7 Vanaviitu naveenda. Twiyyende, sa kweenda kwafúmaa kwa Muluungu. Muuntu yoyoosi ^aveenda viivaachwe, uwo avyaalwa ni Muluungu na amumányire Muluungu. 8 Ura si ^eenda, si amumányire Muluungu tuku, sa Muluungu ni kweenda. 9 Muluungu atoonekya kweenda kwaachwe, ko mutuma Mwaana waachwe wa mpeke kuri weeru, sa suusu tupate nkaasu kutweera kwaachwe. 10 Jei noo ^vyeeene kweenda kuri, si suusu tujáa twamweenda Muluungu ta tuku, maa kaa, yeeye atweenda furu akamutuma Mwaana waachwe ave mpóryo yo seyya uvi wiitu. 11 Vanaviitu naveenda. Sa viintu Muluungu ^atweenda jei, baa suusu toosaakwa kwiyyenda. 12 Kusiina muuntu

^anamoona Muluungu mpiindi joosi tuku. Kooni twiyyéndire suusu kwa suusu, Muluungu kuva iise kiintu kimwi na suusu na kweenda kwaachwe kiimikiririwa kwiise kuri suusu. 13 Suusu tamányire twifkalan'yaa ja kiintu kimwi na Muluungu na yeeye Muluungu ikalan'yaa ja kiintu kimwi na suusu, sa yeeye atuheera Mutima waachwe. 14 Suusu toona na toonekya kikomi, Taáta amutuma Mwaana waachwe ave Mulamuriri wa weeru. 15 Muuntu yoyoosi ura ^aruma na ^aséaa Yéesu ni Mwaana wa Muluungu, Muluungu avjja kiintu kimwi ne, ne kiintu kimwi na Muluungu. 16 Suusu tamányire ^vyeeene Muluungu atweenda na suusu taviika kuruma kwiitu kuri kweenda kwaachwe. Muluungu ni kweenda. Yoyoosi ^avjja kiintu kimwi na kweenda, uwo avjja kiintu kimwi na Muluungu na Muluungu avjja kiintu kimwi ne. 17 Kwa njira iyo, kweenda kwakiimana kuri suusu sa tave na kwiitema siku ira ya ulamu, sa ja ^vyeeene Yéesu ari, noo ^vyeeene turi suusu aha weerwii. 18 Kuuntu ^kuri na kweenda, kusiina woowa tuku, kweenda kwa kikomi, kwakibiryaa woowa woosi, sa kulairwa chiiru kwaréetaa woowa. Muuntu yoyoosi ^ari na woowa, kweenda kwa Muluungu si kana kiimana isii yaachwe tuku. 19 Suusu tatiite kweenda sa Muluungu noo atweenda ta ncholo. 20 Kooni muuntu aséire amweenda Muluungu na kana amushula mwaanaavo ^amuruma Yéesu, uwo ni muloongo. Sa kooni muuntu si amweenda mwaanaavo ura ^yoomoona, si ari daha kamweenda Muluungu si ^anamoona tuku. 21 Uhu noo ulairiri fuma kwaachwe, yoyoosi ^amweenda Muluungu asaakwa amweende mwaanaavo.

5 Kira muuntu ^amurúmaa Yéesu ni Masía, uwo ni mwaana wa Muluungu. Kei kira muuntu ^amweenda Taáta, amweenda na mwaana ^avyaalwa ni uwo Taáta. 2 Jei noo ^vyeeene tatángaa taveenda vaana va Muluungu, ko mweenda Muluungu na kukwaatya ndairiri jaachwe. 3 Kamweenda Muluungu, ni kukwaatya ndairiri jaachwe. Kei ndairiri jaachwe si jarutaha tuku, 4 sa kira ^avyaalwa ni Muluungu, uusindaa weeru. Kuruma kwiitu noo njira yo kuusiinda weeru. 5 Ni ani ^adáhaa kuusiinda weeru? Ni ura ^mweene arúmaa Yéesu ni Mwaana wa Muluungu. 6 Yéesu Kirisitu yeeye ni muuntu kikomi, yeeye uja kwa maaji na sakami. Yeeye

si uja kwa maaji vii tuku, maa kaa, kwa vaduudi, iymiriri nyuuny veeneevyo fuma
maaji na sakami. Na Mutima wa Muluungu noo kari vidabalaio.

^wooneyaa ayo, sa Mutima ni kikomi. 7 Jeyyo kwatiite viintu vitatu ^vyooneyaa kikomi: 8 Mutima, maaji na sakami, ivi vyoosi vitatu viirumiraa kiintu kimwi. 9 Kooni tarumaa koonekya kikomi kwa muuntu, koonekya kwa Muluungu kwalookya sa koonekya uko ni kwa Muluungu mweeneevyo. Ne oonekya kwa Mwaana waachwe. 10 Kira muuntu ^amurumaa Mwaana wa Muluungu atiite koonekya kura kari mutimii waachwe. Maa kaa, ura si ^amurumaa jei, aséaa Muluungu ni muloongo sa si arumaa koonekya ^kweene Muluungu oonekya kuri Mwaana waachwe tuku. 11 Na koonekya uko noo uku, Muluungu atuheera nkaasu ya siku ^jisiina uhero na nkaasu iyo twiipataa kwa Mwaana waachwe. (aiōnios g166) 12 Ura ^ari na Mwaana wa Muluungu, uhu atiite nkaasu iyo ya siku ^jisiina uhero. Ura ^asiina Mwaana wa Muluungu uwo asiina nkaasu ya siku ^jisiina uhero tuku. 13 Ni kuvaandikira niise masáare aya nyuuny ^mwaruma irina ra Mwaana wa Muluungu sa mutaange mwatiite nkaasu ya siku ^jisiina uhero. (aiōnios g166) 14 Suusu twiima neeja mbere ya Muluungu sa tamányire kikomi, kooni talóombire kiintu ja ^vyeeene asákaa, kututeera ari. 15 Sa viintu tamányire yeeye atutéereraa kira ^turi muloomba, kei tamányire atuhéeraa vyoosi ^tamulóombaa. 16 Kooni muuntu amwiine munduu waachwe yobweeyya uvi si ^uri wa inkwya, asaakwa aloombe, na Muluungu kumuheera ari uwo muuntu nkaasu, kiintu ^nooluusa aha ni vara uvi waavo ^usiri wa inkwya. Umwaari uvi wa inkwya si nooluusa aloombe sa uwo tuku. 17 Kiintu chochoosi ^chasova uwoloki ni uvi, maa kaa, umwaari uvi ^usiri wa inkwya. 18 Tamányire ura ^avyaalwa ni Muluungu si atúmamaa uvi tuku, sa Muluungu amwimhiraa sa kura kuva Mwaana waachwe, na ura Mui si ari daha kumusaasya tuku. 19 Suusu tamányire turi vaana va Muluungu na weeru yoosi ni isi iri ya wiimiriri wa ura Mui. 20 Kei suusu tamányire Mwaana wa Muluungu uja, ne atuheera suusu umanyi sa tudahe kumutaanga yeeye ^ari Kikomi. Na suusu ni kiintu kimwi ^turi na yeeye, yeeye ^ari Kikomi, noo kusea kiintu kimwi na Mwaana waachwe Yéesu Kirisitu. Uhu noo Muluungu wa kikomi na nkaasu ya siku ^jisiina uhero. (aiōnios g166) 21 Vaana vaani

2 Yooháani

1 Lumbi kufuma kwa moosi m̐longooli wa vaantu ^vamuruma Yéesu. Ni kwaandikira niise weewe íyo ^usaawulwa ni M̐luungu hamwi na vaana vaako. Niini kimaari naveenda. Maa kaa, si niini vii tuku ^naveenda, baa vaantu viingi voosi vamányire kimáári. **2** Suusu taveenda, sa takwaatya kimáári mitimii yiitu na veera kiri m̐uumo kwa siku ^jisiina uhero. (aiōn g165) **3** Nduwo, riiso ra w̐uja na mwiikalo m̐uja fuma kwa M̐luungu Taáta na fuma kwa Yéesu Kirisitu, Mwaana wa Taáta kuva jiri na suusu kuri kimáári na kwiiyenda. **4** Neeriwa mutima maatuku vii kuteera vamwi va vaana vaanyu ^vamwaari vootuuba njira ya kimáári, ja ^vyeene M̐luungu Taáta atulairirya. **5** Haaha íyo noolomba twiiyende. Si noovaandikira ulairiri mufya tuku, maa kaa, ni ulairiri u'ura tujáa tatiite keende ncholo. **6** Kweenda noo uku, yasaakwa suusu twiikale ko tuuba ndairiri ja M̐luungu. Na uhu noo ulairiri ^mwateera keende aho ncholo, moosaakwa voosi mwiikale ko kiiyenda. **7** Vakwaata ^vari foo vara si ^vaséaa, Yéesu noo Masía na uja na maviri wa m̐untu, vafúmiire aha weerwii. M̐untu ^alúusaa jeyyo ni mukwaata na ni musíti Kirisitu. **8** Haaha nyuunyu mwiiyimire neeja kari ji mutaahe kira ^mwakitumamira tuku, maa kaa, m̐pate kunáalo yaanyu ^yakiimana. **9** Ura si ^akwáatyaa ukiindya wa Kirisitu, maa kaa, akureka, uwo asiina M̐luungu tuku. Maa kaa, ura ^akwáatyaa ukiindya uwo, avatiite voosi, Taáta na Mwaana. **10** Haaha kooni m̐untu ujjire na kwaanyu na avaretere ukiindya ^wiisimire na uhu, m̐teengyi na kaayii jaanyu tuku na muluumbyi tuku. **11** M̐untu yoyoosi ^ari m̐teengya kuva ari hamwi na nteendo mbi ja uwo m̐untu. **12** Natiite masáare ^yari foo yo vawyiira, maa kaa, si noosaaka bweeyya jeyyo na wíno na karatási tuku. Kiri vyoova jeyyo, nookiilaangya kuja ndiri na kwaanyu ndusike na nyuunyu miiso kwa miiso, sa kweerya mitima kwiiswi kukiimane. **13** Vaana va irumbu raako ^asaawulwa, vakulúumbiirye.

3 Yooháani

1 Niini moosi mulongooli, nookwaandikira weewe Gáayo, kijeengi chaani ^nakweenda kikomi. **2** Kijeengi chaani ^nakweenda, nooloomba maviri waako uwyiire kiriwi, ja ^vyeeene nkaasu yaako yoowyiira kiriwi. **3** Neeriwa mutima maatuku vii ni vaaniitu vamwi vara ^vuuja na aha vakaangwyiire ^vyeeene utúubaa njira ya kikomi. Mwiikalo waako na nteendo jaako ni ja kikomi mpiindi joosi. **4** Kisiina kiintu ^chaanjéyaa mutima tuku, ja kuteera vasinga vaani kiikala viise ko tuuba kikomi. **5** Kijeengi chaani ^nakweenda, kira mpiindi ^uri kaambirirya vaaniitu na hasa vayeni, woónekyya ^vyeeene uri wo kiilaangiwa. **6** Avo vaaniitu voonekya kikomi mpuka ya vaantu ^vamura Yéesu aha, viintu ^waboohya mutima. Kalaama vaambirirye vatube luyeendo lwaavo ja ^vyeeene iri mweerya mutima Mulungu. **7** Sa vatumami ava vakwaata luyeendo lwaavo, sa vatumame murimo wa Kirisitu baa hokera nyambirirya yoyoosi fuma kwa vaantu si ^vamumányire Mulungu tuku. **8** Haaha suusu tasaakwa tavaambirirye vaantu ja ava, sa baa suusu tave hamwi novo kutumama murimo wo vawyiira vaantu kimáari cha Mulungu. **9** Nijáa navaandikira mpuka ya vaantu ^vamura Yéesu, maa kaa, Diotiréefe uhu ^eenda kuva wa ncholo, si asaaka kunteerera baa kiduudi vii tuku. **10** Haaha ^ndiri kuuja, yaviika ndiri kiweerwii masáare yoosi ^atámamaa, noo kusea, masáare mavi yo tulongowererya. Si jeyyo vii tuku, yeeye si avatéengyya vaaniitu ^vari lyeendwii tuku, kei indookaan'ya baa vaantu viingi vareke vateengya. Na kooni voosaaka vateengya, yeeye avakitiraa na avakibiryaa fuma kuri mpuka ya vaantu ^vamura Yéesu! **11** Kijeengi chaani ^nakweenda, kari utuube wijuviri muvi tuku, tuuba wijuviri muja. Kira ^atámamaa maaja, ni wa Mulungu, maa kaa, ura ^atámamaa mavi, si anamoona Mulungu tuku. **12** Kira muuntu yoomudumba Demetirfo, na mirimo yaachwe kikomi yoónekyya ni muja. Baa suusu toomudumba yeeye ni muuntu muja, na weewe umányire koonekya kwiiswi ni kwa kikomi. **13** Natiite masáare ^yari foo yo vawyiira, maa kaa, si noosaaka bweeyya jeyyo na wíino na karatási tuku. **14** ^Vyeene nookiilaangya

kwiiyona turi chaangu, aho, luusika turi miiso kwa miiso. Mwiikalo muja tve na weewe. Vijeengi viiswi va aha vookulumbya. Naawe tulumbirye vijeengi viiswi ako umwi umwi kwa irina raachwe.

Yúuda

1 Niini Yúuda mutumami wa YéesuKirisitu, ndiri mwaanaavo na Yaakúpu. Ni kúvaandikira niise nyuunyu ^mwaanirirwa ni Muluungu Taata. Yeeye Muluungu aveenda na avaalamiraa sa Yéesu Kirisitu. **2** Riiso ra wuuja, mwiikalo muuja na kwiiyenda ^kuri foo kúve na nyuunyu. **3** Vanaviitu naveenda. Nijáa natiite mpiima yo vaandikira masáare ya ulamuriri voosi ^tatiite. Maa kaa, niine nasaakwa nivaandikire na nivaloombe munumunu, mukwaate neeja kura kuruma ^kweene vaantu vaaja vakwaatiwa kamudu kwa mpiindi joosi. **4** Ni vaandikira niise aya sa kwatiite vaantu ^viifenyekererya kimbiso kuri nyuunyu, vaantu ava keende aho kali, vaandikirwa kuheewa irya iri. Ava ni vara si ^vatúubaa kira Muluungu wiitu ^asáakaa, na kei, vaválandulaa masáare ya nduwo yaachwe sa yavarumire vayeende ya kúri. Kei, vamuheeraa moongo Yéesu Kirisitu, yeeye ^ari Mweeneovoosi na Mweeneovo wiitu yeemweene. **5** Haaha noosaaka nivakumbusikye baa neembe mumányire aya masáare, Mweeneovoosi ajáa avalamurirya ta Viisiraéli fuma Mísiri, maa de akavamala vara si ^vamuruma. **6** Kei kumbukiri ira mirimu ^myeene si yiimirira nkalo jaavo ja wiimiriri. Ikareka nkalo jaavo ja mwiikalo waavo wa ufumo. Muluungu iichuunga minyololwii kwa siku ^jisiina uhéro, kuuntu ^kuri na kilwiirya kunu yoowoopera ulamu wa siku ira nkuulu. (aídios g126) **7** Baa kei Sodóoma na Gomóora na míji ^ijáa mukaaya vaveendáa uhangutii, na ja kúri vatuubáa uláku wa maviri ^wiisimire na wuumbo waavo. Valamurirwa valairwe chiiru mootwii kwa siku ^jisiina uhéro, sa vave ni ukiindya kwa vaantu viingi. (aiónios g166) **8** Viivyo baa ava vaantu vamukáanaa Yéesu. Njori jaavo javabwéeyaa vabweeye miviri yaavo ive na njeo, vakáanaa wiimiriri wa Muluungu na vahíintikiraa víúumbe ^viri na nkongojima vya kurumwii. **9** Maa kaa, baa Mikáéli, mukúulu wa mirimu miija, mpiindi ^iidalavyáa na ^iirutáa ndihi na Ikúulu ra Mirimu Mivi sa maviri wa Músa, si ayera kuriheera irya Ikúulu ra Mirimu Mivi na kituki tuku. Yeeye asea, “Mweeneovoosi mweeneovo akwaamirirye!” **10** Vaantu ava, vahíintikiraa masáare si ^vayamányire na yara masáare

^vamányire vabwéeyaa ja maka ja isaka jira ^jitáangaa kwa wuumbo, kei jisiina miryungu. Na aya masáare noo yoovabweeyaa viisaambule. **11** Ni mpolai yaavo! Voovo vootuuba njira ya Kaíni, na sa kisapu vatúubire ukwaata wa Baláamu na vasírire imalo kwa usaambu wa Kóora. **12** Ava vaantu ni ja mabandawu miiru ingwii njeru kati ^voorya na nyuunyu chákurya cho rya hamwi ko kwiiyenda, varíjaa baa soni tuku na ni viiríshaa vooveene vii. Kei voovo ni ja machu ^yasiina mbula vari, machu yara ^yafwírikiwaa ni mpeho. Na kei ni ja miti ^yaláhiire matúutu ira si ^itúungaa vari, miti ira ^yuumu ng^ang^ala, ikakuuwa. **13** Vaantu ava viifwiine na mapúunta ^yahuumba ya mayiyii yara ^yafóokaa na viintu ^vabwéeyaa vyaréetaa soni ja ifulo ^riri foo. Voovo ni ja nyényeeri ^joorimirira kilwiiryii ^cheene javikirwa kwa siku ^jisiina uhéro. (aión g165) **14** Enóoki muuntu wa mufungati fuma kwa Adáamu, ajáa alaala na mutwe kwa vaantu ava yoosea, “Laanga, Ijva yookuuja na mirimu yaachwe miija ^iri mayana na mayana. **15** Yeeye yookuuja noo luusa irya kwa vaantu voosi, no valaira chiiru voosi ^vatúubaa mwiikalo si ^utuubaa kira Muluungu ^asáakaa, kwa nteendo jaavo. Kei yooluusa kuválaira chiiru vavi vara si ^vatúubaa kira Muluungu ^yoosaaka, sa masáare yaavo mavi ^meene yakálaryaa ^valuusa kuri Ijva.” **16** Ava vaantu vang^ulaa na viiririraa. Mwiikalo waavo ni wo tuuba uláku waavo. Milomo yaavo yalúusaa viintu vyo kiivaa vipeembe kwa vaantu sa masáare yaavo mavi yawoloke. **17** Maa kaa, yakumbukiri masáare ^yaluuswa ni vatumi wa Yéesu Kirisitu Mweeneovoosi wiitu. Vanaviitu naveenda. **18** Vajáa vavasea, “Siku jo kiimikirirya, fumira vari vaantu ^veene vandomusekerera Mweeneovoosi, vaantu ^vatúubaa uláku waavo kwa mwiikalo si ^utuubaa kira Muluungu ^asáakaa.” **19** Avo vaantu noo ^voovagavagava nyuunyu, avo ^vatúubaa uláku wa wuumbo wa weeru, vasiina Mutima wa Muluungu tuku. **20** Maa kaa, nyuunyu ijeengi kuri kuruma kwaanyu kuja. Nyuunyu naveenda. Luusiki na Ijva kwa ngururu ja Mutima Muja. **21** Kwa njira ijo, imi neeja kuri kweenda kwa Muluungu, kunu moowoopera kuja kwa Mweeneovoosi wiitu, Yéesu Kirisitu, yeeye kwa riiso ra wuuja waachwe ^vatwaala ari na kuri nkaasu ya siku ^jisiina uhéro. (aiónios g166) **22** Mandoovaalanga

na riiso ra wuuja vara ^vari na kivundu. 23
Valamuriryi viingi fuma mootwii, na viingi
valaangi na riiso ra wuuja ko laanga neeja kunu
moojisuuula baa ingo jaavo ^jiri na mabandawu
fuma ulaku wa miviri yaavo. 24 Mulungu
noo adahaa kaviimirira mudiire kuwya, na
avaréetaa nyuunyu mbere ya nkongojima
yaachwe baa si mung'uurirwaa tuku. 25
Kuri yeeye ^ari yeemweene vii Mulungu
Mulamuriri wiitu, ive nkongojima, ukúúu,
ngururu na luviro lo kiimirira kwa njira ya
Yéesu Kirisitu Mweenevyoosi wiitu, keende aho
kali, haaha na siku ^jookuuja ^jisiina uhero!
Kikomi! (aiōn g165)

Wiivariyuli

1 Ʋhu ni wiivariyuli ʼmweene YéesuKirisitu aheewa ni Muluungu, avoonekye vatumami vaachwe masáare ʼmeene kikomi yari fumira kasisi ʼkookuuja. Kirisitu amoonekye kiweerwii Yooháani mutumami waachwe wiivariyuli uwo ko tweera murimu waachwe muuja. **2** Ʋhu Yooháani aandika koonekye yoosi ʼayoona, noo kusea, koonekye isáare ra Muluungu na kumoonekye Yéesu Kirisitu. **3** Atalariwa ura ʼavasómeraa vaantu masáare aya ya uláali na mutwe. Kei vatalariwa vara ʼvatéeraa masáare ʼyaandikwa aha kitáabwii, vakayakwaatya mitimii yaavo, sa mpiindi ja kukiimana kwa masáare aya, ni heehi jiri. **4** Ni niini Yooháani ʼnoojaandikira mpuka mufungati ja vaantu ʼvamuruma Yéesu ʼjiri uko isi ya Ásia. Nduwo na mwiikalo muuja uve na nyuunyu fuma kwa yeeye ʼamwaari, ʼajáa amwaari na ʼari kuva amwaari, na kufuma kwa Mitima mufungati ʼiri mbere ya ichuumbi raachwe ra kitemi, **5** na kufuma kwa Yéesu Kirisitu. Yeeye ni shahídi wo kiilaangiwa, na ni wa ncholo kufufulwa na ni mukúulu wa vatemi va weeru. Yeeye atweenda, na kwa sakami yaachwe ooyya uvi wiitu. **6** Yeeye atubweeyya suusu tve utemi ja veeneisi vo mutumamira Muluungu Taáta waachwe. Nkongojima na ukúulu ni na yeeye jiri, kwa siku joosi ʼjisiina uhero! Kikomi! (aión g165) **7** Laanga! Yookuuja na machu! Vaantu voosi moona vari, baa vara ʼvamutuunga na ichimu, na vaantu va nkolo joosi ja weeru, rira vari no myaa sa yeeye. Hii! Kikomi! **8** Ijáva asea, “Niini ni Álufa na Oméega, noo kusea niini ni Ncholo na Uhero, niini nijáa mwaari, na mwaari, na kuva ndiri mwaari, na ni Ijáva Muluungu Mweenengururu joosi.” **9** Niini ni Yooháani mwaanaanyu kwa kura kumwiilaangya Yéesu. Niini ni hamwi ndiri na nyuunyu nooyimirirya kuturikira sa Yéesu Kirisitu na utemi waachwe. Niini nijáa isi ʼyariingirirwa ni maaji ʼiséwaa Pátimo sa navariyuláa isáare ra Muluungu na noonekyáa kikomi cha Yéesu Kirisitu. **10** Haaha siku imwi ya Mweenevyoosi, Mutima Muuja ajáa aanongoola. Uko nyuma nkateera sawúti nkúulu ja sawúti ya irimu. **11** Sawúti iyo ikaanse, “Andika kitáabwii masáare yoosi ʼwooyoona. Na kitáabu ikyo, ukítume na kuri mpuka ja vaantu ʼvamuruma Yéesu ʼjiri mijiii mufungati, Eféeso, Simúrina,

Perigamóoni, Siatíira, Sáriidi, Filadélifia, na Laodikía.” **12** Aho, nkavarinduka sa naange ura ʼyooluusika na niini. Aho, nkoono vyaángo mufungati vyo vikira vimuri ʼvyatengeneshiwa na saháabu. **13** Kati na kati ya vira vyaángo, nkoono kiintu ʼkiifwíine na Mwaana wa Muuntu. Ne ajáa iivíkiire nkáancho ndihi fuuru mawulwii, na mukandala wa saháabu wakúnikiriire kipeembe chaachwe. **14** Njwiri jaachwe jijáa njeru chwee ja páamba, njeru ja selúuji. Miiso yaachwe yalavalaváa ja ndimi ja mooto. **15** Majeo yaachwe yalavalaváa ja sháaba ʼyasafishiwa ni mooto wa ngʼaanjo. Sawúti yaachwe, yarumáa ja maaji ʼyari foo yootomoka. **16** Mukonwii waachwe wa kulume, ajáa akwáatiriire nyéneyeri mufungati. Mulomwii waachwe ikafuma nyaasuka ʼyadalavadalaava ʼiri kosikosi. Kisho chaachwe chalavalaváa ja ngururu joosi ja mwaasu. **17** ʼNkamoono, nkawya majewii yaachwe ja ʼnaakwya. Maa kaa, yeeye akaviika mukono waachwe wa kulume mweeri yaani yoosea, “Koofa tuku! Niini ni Wa Ncholo na Wa Uhero. **18** Niini noo mweenenkaasu, niini nijáa naakwya, maa kaa, laanga, haaha ni nkaasu ndiri kwa siku ʼjisiina uhero. Na niini natiite fungáwo ja inkwya na ja Ntarii. (aión g165, Hadés g86) **19** Haaha, andika masáare aya ʼwíine, aya ʼyariko na ʼyari kuva mpiindi ʼjookuuja. **20** Ihi fumbo ya nyéneyeri mufungati ʼwíine nakwáatiriire mukonwii wa kulume, na vira vyaángo mufungati vya saháabu, na jira nyéneyeri mufungati, ni ja jei. Jira nyéneyeri mufungati ni mirimu miija ya mpuka mufungati ja vaantu ʼvamuruma Yéesu na vira vyaángo mufungati vya saháabu ni mpuka ja vaantu ʼvamuruma Yéesu mufungati.

2 Kwa murimu muuja wa mpuka ya vaantu ʼvaanduma uko Eféeso andika jei, ‘Aya noo yara ʼalúusa yeeye ʼakwáatiriraa nyéneyeri mufungati mukonwii waachwe wa kulume, na ʼmweene atwéeraa na katikati ya vyaángo mufungati vya vimuri vya saháabu. **2** “Namányire nteendo jaako ʼutámamaa, amanyiki waako na kuyimirirya kwaako. Namányire si avayimirirya vaantu vavi tuku, na kei wavayerenʼya vara ʼviijániriraa ni vatumwi na kumba kaa si ʼvari vatumwi tuku, na wavataanga ni valoongo. **3** Kei waturikira no yimirirya sa irina raani baa katala tuku. **4** Maa kaa, natiite isáare kuri weewe, weewe wareka

kweenda kwaako kura kwa ncholo [^]mukaande kuniinaangya. 5 Haaha laanga neeja ni hai noo kuuntu [^]uwyiiriire. Valanduka fuma uvii, abweeyye ja hara ncholo. Maa kaa, kooni si uri bweeyya jeyyo, kuuja niise na kwaako, na seyya ndiri kyaango chaako cho vikira kimuri. 6 Weewe watiite isaaire rimwi riija, wasuula mirimo mivi [^]itumamwaa ni Vanikolaaai ja [^]vyeeene niini niisuula. 7 [^]Ari na matu ni ateere masaaire [^]meene Mutima Muija yoojiwiiira mpuka ja vaantu [^]vaanduma. Ura [^]ari siinda, muheera ndiri ndiwa ja muti wa nkaasu, [^]uri ntindikii ya Mulungu uko kurumwii.” 8 Kwa murimu muija wa mpuka ya vaantu [^]vaanduma va uko Simurina andika jei, ‘Aya noo masaaire yaani niini [^]ndiri Wa Ncholo na Wa Uhero. Nijaa naakwya na nkafufuka, nkava mooyo. 9 “Namanyire uturikiri waanyu na ukiva waanyu. Maa kaa, nyuunyu muri vasungaati. Namanyire [^]vyeeene mulongowererirwaa ni vara [^]vavakikanaa, vara [^]vaséaa ni Vayahudi, maa kaa, si [^]vari Vayahudi tuku sa isinagooogi raavo ni ra Irimu. 10 Koofi uturikiri [^]muri turya tuku. Teeri! Ikuulu ra Mirimu Mivi vaviika riri vamwi vaanyu mnyololwii kuvayera. Uko turikira muri kwa siku ikimi. Maa kaa, muve vo kiilaangiwa kuri niini baa kooni ni mpaka kukwya, naani kuvaheera ndiri itaaji ra nkaasu. 11 [^]Ari na matu ni ateere masaaire [^]meene Mutima Muija yoojiwiiira mpuka ja vaantu [^]vaanduma. Ura [^]ari siinda uku kayera wa si ari fikwa ni marema ni inkwya ya kaviri tuku, noo kusea kufweiritwa mootwii wa siku [^]jisiina uhero.” 12 Kwa murimu muija wa mpuka ya vaantu [^]vaanduma uko Perigamooni andika jei. ‘Aya noo masaaire ya ura [^]ari na nyaasuka [^]yadalavadalaava [^]iri kosikosi. 13 “Namanyire aho haantu [^]mwiikalaa ni ichuumbii ra kitemi ra Irimu. Baa neembe ni jeyyo, mootuuba kurikwaatya irina raani. Si mwaheera kuruma kwaanyu moongo tuku, baa siku ira Antipaasi shahidi waani wo kiilaangiwa, [^]akuulawe muujii kuuntu Irimu [^]riikalaa. 14 Maa kaa, [^]natiite masaaire make kuri nyuunyu. Kuri nyuunyu kwatiite vaantu vamwi [^]vatuuubaa ukiindya wa Balamu. Uhu Balamu amukiindya Balaki kavatea Viisiraéli sa vabweeyye uvi wo rya ntambiko [^]jatambikwa kwa vidabalaíyo na kwa uhanguti. 15 Viivyo, weewe utiite vaantu [^]vatuuubaa ukiindya wa Vanikolaaai. 16 Haaha valanduki fuma uvii, na kooni si mavalandukire kuuja ndiri chaangu

na kwaako, na kulwa ndiri nkoondo na avo vaantu kwa nyaasuka ya mulomo waani! 17 [^]Ari na matu ni ateere masaaire [^]meene Mutima Muija yoojiwiiira mpuka ja vaantu [^]vaanduma. Yoyoosi [^]ari siinda muheera ndiri haantu ha chooriya kira cha máana, kira [^]chaviswa kurumwii. Kei muheera ndiri iwee reeru, na iro iwee kaandikwa riri irina ifya. Iro irina kusiina muuntu wiingi [^]ari ritaanga tuku, maa kaa, ura [^]aheewa iwee iro.” 18 Kwa murimu muija wa mpuka ya vaantu [^]vaanduma va uko Siatfira andika jei, ‘Aya masaaire yafumire kwa Mwaana wa Mulungu, yeeye [^]ari na miiso [^]yari ja lurimi lwa mooto, na majeo yaachwe [^]yalavalavaa ja sháaba [^]yakuluswa na mooto. 19 “Namanyire mirimo yaako [^]utumamaa, kweenda kwaako, kuruma kwaako, kutumamira kwaako na kuyimirira kwaako. Kei kooni niise haaha nteendo jaako njija joolookya jira ja ncholo. 20 Maa kaa, natiite isaaire iri kuri weewe. Weewe woomuyimirira uwo muuntu muki Yesebéli, [^]iianirira muláli na mutwe wa Mulungu. Uhu muuntu muki ukiindya waachwe ni wa ulongo na avalongoola vatumami vaani na kuuntu kivi ko vabweeyya vahangute na varye vyooriya [^]vyatoolwa ja ntambiko kwa vidabalaíyo. 21 Namuhire nkalo avalanduka fuma uvii waachwe, maa kaa, si yooreka uhanguti waachwe vii kaa tuku. 22 Teera! Mufweitera ndiri mweeri ya kitaanda aturikire munumunuu. Baa avo vaantu valume [^]vayéendaa ne vaturikirya ndiri maatuku vii, kooni si vari valanduka fuma uvii waavo. 23 Kei, vuulaa ndiri vara [^]vamutuubaa. Aho, mpuka joosi ja vaantu vara [^]vaanduma taanga vari niini nalangaa mitima na miiririkano ya kira muuntu. Niini muriha ndiri kira muuntu kwa kira [^]atutumamaa. 24 Maa kaa, kuri nyuunyu viingi vawoloki [^]muri uko Siatfira, nyuunyu si mutuubaa ukiindya wa Yesebéli, kei si muniikiindya masaaire [^]meene vaséaa ni kimbiso cha isii cha irimu tuku. Nyuunyu si ndiri vaverekya muriwa wiingi tuku. Ni sea niise, 25 kira [^]cheene muri nocho umiriri nga mpaka mpiindi [^]ndiri kuuja. 26 Na ura [^]mweene ari siinda na ura [^]ari tuuba tumama masaaire yaani furu siku ya uhero, [^]uwo muheera ndiri wiimiriri wa isi ja weeru. 27 Yeeye viimirira ari kwa duuri ya chuuma, vatulatula ari ja saama ja iroongo,’ ja [^]vyeeene niini nahokera wiimiriri fuma kwa Taata waani. 28 Kei, ura [^]ari

siinda muheera ndiri ira nyéneyeeri ya chuuri. 29 ^Ari na matu ni ateere masáare ^meene Mutima Múúja yoojiwyiira mpuka ja vaantu ^vaanduma.”

3 Kwa murimu múúja wa mpuka ya vaantu ^vaanduma va úko Sárídi andika jei, ‘Aya noo masáare ^yoolúusa úra ^ari na Mitima mufungati ya Muluungu na jira nyéneyeeri mufungati. Namányire nteendo jaako. Vaantu viiséaa weewe ni mooyo úri, maa kaa, kikomi waakwa. 2 “Inuka! Yafafirirye yara maaja ^yachíhiire ^yaséngeríire rimíra. Nííne mirimo yaako si yookiimana mbere ya Muluungu waani tuku. 3 Haaha kumbukira yara ^uhokera na ^uyateera, yatuube na úvalandúke fuma uvii. Inuka, na kooni si wookiinuka, kúúja ndiri ja mwiívi na mpiindi ira ^ndiri kúúja si úri kíitaanga tuku. 4 Baa jeyyo, vamwaari vaantu vake aho Sárídi ^veene si vanachafula ingo jaavo. Avo yeendan’ya vari na níini kúu viivíkiire ingo njeru sa voovo valalwa víima neeja. 5 ^Ari siinda kura kúyerwa, vikirwa ari ingo njeru ja vara si ^vachafula ingo jaavo. Na níini si ndiri seyya irina raachwe fuma kitáabwii cha nkaasu tuku. Kei kumuruma ndiri mbere ya Taáta waani na mbere ya mirimu yaachwe miija. 6 ^Ari na matu ni ateere masáare ^meene Mutima Múúja yoojiwyiira mpuka ja vaantu ^vaanduma.” 7 Kwa murimu múúja wa mpuka ya vaantu ^vaanduma va úko Filadélifia andika jei, ‘Aya ni masáare yaachwe yeeye múúja na wa kikomi, yeeye ^ari na úfungúwo wa Daúdi. Yeeye ^ari chungula kusiina ^ari daha chuunga tuku, ^ari chuunga kusiina ^ari daha chungula tuku. 8 “Namányire mirimo yaako. Laanga! Nakuhiire muryaango ^wachungulwa mbere yaako, na kusiina ^ari daha kuuchuunga tuku. Namányire ngururu jaako ni inke, baa jeyyo warílaangirirya isáare raani, na irina raani si warisiita tuku. 9 Teera, kukuretera ndiri vaantu va sinagóogi ya Irimu vara ^vaséaa ni Vayahúudi, kumba tuku, maa kaa, voovo ni valoongo. Kavabweeyya ndiri ji vawye majewii yaako na vataange níini nakweenda. 10 Nakulairirya uyimirirye. Haaha sa viintu wabweeyya jeyyo, níini kukwiimirira ndiri mpiindi ja uturikiri ^uri reetwa kwíyera weeru yooi. 11 Kúúja niise haaha vii! Úmirira ikyo ^utiite, sa údiire hokwa itáaji raako ni muuntu yoyoosi. 12 ^Ari siinda, kumwiimya ndiri ave ngururyo ya Kaaya Njija ya Muluungu

waani, na si ari fuma úko kei tuku. Kwaandika ndiri mweeri yaachwe irina ra Muluungu waani na irina ra múuji wa Muluungu waani noo kusea Yerusaleému ifya, múuji ^uri kiima fuma kurumwii kwa Muluungu waani. Kei kwaandika ndiri mweeri yaachwe irina raani ifya. 13 ^Ari na matu ni ateere masáare ^meene Mutima Múúja yoojiwyiira mpuka ja vaantu ^vaanduma.” 14 Kwa murimu múúja wa mpuka ya vaantu ^vaanduma va úko Laodikía andika jei, ‘Aya noo masáare yaachwe yeeye ^aséwaa Kikomi, yeeye ^iiláangiwa na shahídi wa kimáári, yeeye ni Mwiimiriri wa viintu vyoosi Muluungu ^uumba. 15 “Namányire mirimo yaako yooi. Weewe si úhola jii tuku baa kei si úri mooto tuku. Ni vyaangu ngaari úri na kimwi, ngaari wahola au ngaari úri mooto. 16 Maa kaa, sa viintu úri katikati si mooto baa si úhola tuku, kukutaika ndiri fuma mulomwii waani. 17 Weewe wíívaa kipeembe woosea, ‘Níini ndiri musúngaati, nasúngaati na níiyénerirye kira kíintu.’ Weewe si úmányire wasusuvala tuku, úri wo koonera mbavariri, úri mukiva, mahoku, baa kei ni na túhu úri. 18 Sa jeyyo, ni kuwyiira niise úwule fuma kwaani saháabu ^yakulúswa na mooto, sa úve musúngaati, kei wula ingo njeru fuma kwaani wiivikire sa ukiritirye soni ya túhu yaako. Wula mooda wa miiso wa makuta uhake miiso yaako sa woone. 19 Níini navadálavyaa na navawólolaa mwiikalo voosi ^naveenda. Haaha úmanyike na úvalandúke fuma uvii. 20 Laanga, níimire muryaangwii noolumbya. Muuntu kooni atéire sawúti yaani, aywiire muryaango, kíingira ndiri na nyuumbii kwaachwe, kurya ndiri ne, ne kurya ari na níini. 21 ^Ari siinda kúyerwa murekera ndiri iikale hamwi na níini ichuumbii raani ra kitemi, ja viintu níini ^nasiinda kúyerwa, nkiikala hamwi na Taáta waani ichuumbii raachwe ra kitemi. 22 ^Ari na matu ni ateere masáare ^meene Mutima Múúja yoojiwyiira mpuka ja vaantu ^vaanduma.””

4 Ayo ^yakalooke, maa nkoona muryaango waywiirwe kurumwii. Aho, nkateera ira sawúti ^naari natéire aho ncholo ^iri ja sawúti ya irimu yoosea, “Ambuka na kúu, nikoonkeye masáare ni mpaka yafumire mpiindi íhi ^iri looka.” 2 Koonka, nkalongoolwa ni Mutima Múúja, aho, nkoona ichuumbi ra kitemi úko kurumwii, na mweeri yaachwe nkoona úmwi

^ikyyire. 3 Na ura ^ajaa ikyyire aho ichuumbii, alavalavaa ja mawye ya iyoombe ikuuu, ^yasewaa yasipi na akiki. Ichuumbi raachwe rijaa rariririrwe ni italavaasi ^ralavalavaa ja iwe ra sumariidi. 4 Iro ichuumbi rijaa rariririrwe ni machuumbi yingi makumi yaviri na vani. Ayo machuumbi yajaa yiikariirwe ni vawosi makumi yaviri na vani na vajaa viivikiire ingo njeru chwee na mitwii vajaa viivikiire mataaji ya sahaabu. 5 Na kufuma aho ichuumbii ra kitemi, kakafuma ndavo, kukiririma na kidandirika. Na mbere ya iro ichuumbi ra kitemi kujaa kwatiite vimuri mufungati ^vikoriire. Vimuri ivyo, noo ira Mitima mufungati wa Muluungu. 6 Kei, mbere ya iro ichuumbi ra kitemi kujaa kwatiite kiintu ^kiri ja mayiya ya kioo. Mayiya ayo yajaa ni ja iwe kiweeru ^kilookaniryaa. Katikati ya rira ichuumbi ra kitemi na vara vawosi, kujaa kwatiite viuumbe vine ^viri mooyo. Ivo viuumbe vijaa vyariingirira mavaru yoosi ya ichuumbi ra kitemi na vijaa vyatiite miiso kira haantu. 7 Kiuumbe cha ncholo kijaa kiifwiine siimba, na cha kaviri kijaa kiifwiine mpachi na cha katatu kijaa chatiite buuwo ja ya muuntu na cha kani kijaa ja mbeu ^yoowuluka. 8 Kira kiuumbe kijaa chatiite mabava musasatu. Ayo mabava yajaa yatiite miiso kira haantu baa isii ya mabava. Viuumbe ivyo, vyimbaa uchiku na muusi bila yooreka, vyoosea, 9 Kira mpiindi ivyo viuumbe ^yamubweeyiryaa nkongojima, ^vyamubumbaa na ^vyamunyemyaa ura ^ikalaa ichuumbi ra kitemi na ^ari nkaasu kwa siku ^jisiina uhero, (aiön g165) 10 vara vawosi makumi yaviri na vani, valaalaa isi na inda voomwiinamira yeeye ^ari nkaasu kwa siku ^jisiina uhero, ^ikalaa ichuumbii ra kitemi mbere yaachwe. Kei, vaviikaa mataaji yaavo mbere ya ichuumbii ra kitemi kunu voosea, (aiön g165) 11 “Weewe Ijva, Muluungu wiitu, wiima neeja kuhokera nkongojima, nyemi na ngururu, weewe noo ^wumba viintu vyoosi, kwa kusaaka kwaako vyumbwa, baa kei vimwaari.”

5 Aho, nkoona kitabu mukonwii wa kulume wa ura ^ikalaa ichuumbii ra kitemi. Ikyo kitabu kijaa chaandikwa isii na weerwii na kijaa chanamatikwa mitooso mufungati ya utawa. 2 Aho, nkoona murimu muija ^uri na ngururu woolusika na sawuti nkulu, woosea, “Ni ani noo ^iima neeja wo namatula mitooso

ya iki kitabu na wo kifotolola?” 3 Maa kaa, kujaa kusiina muuntu kurumwii, baa mweeri ya weeru au baa Ntarii ^ari daha fotolola kitabu ikyo no kisoma tuku. 4 Sa viintu si koonekana muuntu ^iima neeja wo kifotolola kira kitabu na wo kisoma, maa nkaanda rira munumunu. 5 Aho, umwi wa vara vawosi akaansea, “Rira tuku! Laanga, Siimba wa lukolo Iwa Yuda wa uvyalo wa mutemi Daudi, yeeye asiinda. Yeeye akiimana, kakanula ari iyo mitooso mufungati na kifotolola ari ikyo kitabu.” 6 Aho, nkoona Mwaana wa Muundi ^onekanaa ja ajaa asinjirwe, ajaa kati na kati ya ichuumbi ra kitemi na vira viuumbe vine ^viri mooyo, na katikati ya vara vawosi. Uwo Mwaana wa Muundi ajaa atiite mpeembe mufungati na miiso mufungati, noo kusea, Mitima mufungati ya Muluungu ^yatumwa kuri weeru yoosi. 7 Uwo Mwaana wa Muundi akaseesa, maa akakitoole kira kitabu fuma mukono wa kulume wa ura ^ikyyire aho ichuumbii ra kitemi. 8 Akakitoole vii kira kitabu, vira viuumbe vine na vara vawosi makumi yaviri na vani, vakiinama furu isi mbere ya ura Mwaana wa Muundi. Kira umwi waavo ajaa atiite iwuumbi kunu vakwaatiriire bakuri ja sahaabu ^jimemire ng’ono ^jinyukiraa, noo kusea, kuloomba kwa vaantu va Muluungu. 9 Aho, maa vakiimba lwimbo lufya voosea, “Weewe wiima neeja kukisumula ikyo kitabu, na wo kakanula iyo mitooso. Weewe wasinjwa, na kwa sakami yaako wamunurira Muluungu vaantu, vaantu fuma kira lukolo, kira ndusika, kira nduu na fuma kira isi. 10 Weewe wavabweeya vave utemi na veeneisi vo mutumamira Muluungu wiitu, novo kiimirira vari weeru.” 11 Aho, nkalaanga, maa nkateera sawuti ya mirimu miija ^iri foo munumunu, mayana na mayana, baa si iri daha valwa tuku. Iyo mirimu ijaa yariririrwe rira ichuumbi ra kitemi na vira viuumbe na vara vawosi makumi yaviri na vani. 12 Kwa sawuti nkulu yiimbaa voosea, “Mwaana wa Muundi ura ^asinjwa noo iima neeja, kuhokera laviro na usungaati, tooti na ngururu, nyemi, nkongojima na dambi!” 13 Aho, nkateera viuumbe vyoosi ^viri mooyo kurumwii, kuri weeru, Ntarii, uko mayiyii na vyoosi ^viri mumo vyookimba jei, “Ntalarya, nyemi, nkongojima, na laviro, jive kuri yeeye ^ikariraa ichuumbi ra kitemi, na kuri Mwaana wa Muundi, kwa siku ^jisiina uhero!” (aiön g165)

14 Vira viúumbe vine vikasea, “Kikomi!” Na vara vawosi makumi yaviri na vani vakalaala isi na inda voomwiinamira Muluungu na Mwaana wa Muundi.

6 Aho, maa nkoona Mwaana wa Muundi yookakanula mutooso wa ncholo kati ya ira mitooso mufungati ya utuwa. Maa nkateera kimwi cha vira viúumbe vine ^viri mooyo choosea kwa sawúti ja ya kidandárika, “Yeenda!” **2** Aho, nkoona faráasi ^iri na ivala reeru na muuntu ^iivérekiirye. Na uwo ^ajáa iivérekiirye ajáa atiíte uta, maa akaheewa itáaji. Akafuma aho, yoosiinda nkoondo na kei sa atuube siinda. **3** Mwaana wa Muundi ^akakakanule mutooso wa kaviri, maa nkateera kimwi cha vira viúumbe cha kaviri choosea, “Yeenda!” **4** Aho, ikafumira faráasi yíngi ^yasala gyaa. Na uwo ^ajáa iivérekiirye, akaheewa nyaasuka nkuulu na akaheewa luviro lo seyya mwiikalo muuja aha weerwii, sa vaantu viiyulae. **5** Aho, Mwaana wa Muundi akakakanula mutooso wa katatu. Nkateera kira kiúumbe cha katatu choosea, “Yeenda!” Nkalaanga mbere yaani, nkoona faráasi njiru. Muuntu ^ajáa iivérekiirye, ajáa atiíte sama yo piimira mukonwii waachwe. **6** Nkateera ja sawúti yoofuma kati na kati ya vira viúumbe vine yoosea, “Kibáába kimwi cha muchu wa ngáano kwa mariho ya murimo wa siku. Vibáába vitatu vya muchu wa shayíiri kwa mariho ya siku. Maa kaa, kari usáambulaa makuta au diváai tuku.” **7** Mwaana wa Muundi ^akakakanule mutooso wa kani, maa nkateera kira kiúumbe cha kani choosea, “Yeenda!” **8** Aho, nkavaa miiso, kumba mbere yaani kwatiíte faráasi ^iri ufuunde. Ura ^ajáa iivérekiirye, irina raachwe noo Inkwya asewáa na ura ^vayeendan^yáa ne noo Ntare asewáa. Novo vakaheewa wiimiriri mweeri ya imwi ya ine ya weeru sa vulae vaantu na nyaasuka, na njala, na ndwála nkari, kei kwa maka nkari ja isaka. (Hadēs g86) **9** Mwaana wa Muundi ^akakakanule mutooso wa saano, maa nkoona mitima ya vaantu isi ya masabáahu. Ava, noo vara vaantu ^vasiinjwa sa variruma isáare ra Muluungu na sa ushahiidi ura ^vatoola. **10** Avo vaantu vakarira kwa sawúti nkuulu voosea, “Ee Ijwa Mweeneevyo weemweene, muuja na wa kikomi, chereva uri mpaka naadi kuvahera irya no valaira chiiru vaantu va weeru so kiita sakami yiitu?” **11** Aho, vakaheewa

nkáancho ndihi njeru, maa vakasewa vawoojere kwa mpiindi kiduudi, mpaka ira hesáabu ya vatumami viivaavo, noo kusea vaanaavo ^vari kuulawa, ikiimane ja voovo ^vyeene vuulawa. **12** Aho, maa nkoona Mwaana wa Muundi yookakanula mutooso wa sasatu, kukava na kitiintima kikulukulu kuri isi. Mwaasu ukiira chi ja mikiri, na mweeri ukasala gyaa ja sakami. **13** Nyéneyeri ja kurumwii jikatomoka na kuri weeru ja saambu mbisi ^jiwúvirwe ni ihumbuuto ikari. **14** Kurumu kukarimira ja viintu ikaratáasi ^rifótwa. Njuulu joosi na isi joosi ^jariingirwa ni maaji, jikaseyyiwa haantu ^jijáa. **15** Aho, vatemi va weeru, vakúulu, vakúulu va vakúulu va valwi nkoondo, vasúngaati, vaantu ^vari na ngururu, vatámwa na vaantu ^vari húuru vakiivisa mpáángii na mawyii uko njuulwii. **16** Vakajisea njulu na mawye, “Tugirimukiri, mutuvise na kisho cha yeeye ^ikálaa ichuumbii ra kitemi na kei mutuhon^ye na nkalarí ja Mwaana wa Muundi. **17** Sa siku ira nkuulu ya nkalarí ^yahumba fuma kwa Muluungu na Mwaana wa Muundi yafikire. Eri, ni ani ^ari daha kwiivereka?”

7 Ayo ^yakalooke, nkoona mirimu miija ine, yiímire vichurii vine vya weeru, ^ikátiire mpeho idiire wuva fuma mavaru yoosi mweeri ya isi, mweeri ya mayiya, na mweeri ya muti wowoosi. **2** Aho, maa nkoona murimu muuja wiingi wookaambuka fuma itumba ^uri na mutooso wa Muluungu ^Ari Nkaasu. Uwo murimu muuja ukíturira isóso kwa sawúti nkuulu ira mirimu miija ine ^myeene ijáa yaheewa luviro lo saambula isi na mayiya. **3** Ukasea, “Kari musaambule isi, mayiya au baa miti tuku, mpaka tuhumule kuvavaa mutooso vatumami va Muluungu wiita vipámii vyaavo.” **4** Aho, nkateera hesáabu ya vara vaantu ^vavawa mutooso, fuma nkolo joosi ja Isiraeéli, avo ni mayana igana rimwi, makumi yani na ine vajáa. **5** Kufuma lukolo lwa Yúda vavawa mutooso, mayana ikimi na yaviri, kufuma lukolo lwa Rúbeni, mayana ikimi na yaviri, kufuma lukolo lwa Gádi, mayana ikimi na yaviri, kufuma lukolo lwa Ashéri, mayana ikimi na yaviri, kufuma lukolo lwa Nafutáli, mayana ikimi na yaviri, kufuma lukolo lwa Manáase, mayana ikimi na yaviri, **7** kufuma lukolo lwa Simeóni, mayana ikimi na yaviri, kufuma lukolo lwa Láawi, mayana ikimi na yaviri,

kufuma lukolo lwa Isakáari, mayana ikimi na yaviri, 8 kufuma lukolo lwa Sabulóoni, mayana ikimi na yaviri, kufuma lukolo lwa Yooséefu, mayana ikimi na yaviri, na kufuma lukolo lwa Bénjamini, mayana ikimi na yaviri yajáa yavawa mutooso. 9 Aya ^yakalooke, maa nkoona iyiimbi ra vaantu, kusiina muuntu ^ari daha kuvavala tuku. Vaantu fuma kira isi, kira lukolo, kira nduu, na fuma kira nduusika viimire mbere ya rira ichuumbi ra kitemi na mbere ya Mwaana wa Muundi. Vaantu avo, viivikiire nkáancho njeru, na matáampi ya mitéende vakwáatiriire mikonwii yaavo. 10 Vakaluusa na sawúti nkuulu voosea, “Ulamuriri wafúmaa kwa Muluungu wiitu, yeeye ^ikalaa ichuumbii ra kitemi, na kwa Mwaana wa Muundi.” 11 Murimu miija yoosi ijáa yiima mavaru yoosi, kuriingirira rira ichuumbi ra kitemi, vara vawosi makumi yaviri na vani, na vira viúumbe vine ^viri mooyo. Vakalaala isi na inda mbere ya ichuumbi ra kitemi, maa vakamwiinamira Muluungu, 12 voosea, “Kikomi! Aduumbwe, aheewe nkongojima, aheewe tooti, aheewe duumbi, nyemi, laviro na ngururu, Muluungu wiitu kwa siku ^jisiina uhero. Kikomi!” (aion g165) 13 Aho, umwi wa vara vawosi makumi yaviri na vani akaanjura, “Ava vaantu ^viivikiire nkáancho njeru ni vala ani? Umányire ni hai ^vafumire wuu?” 14 Maa nkamusea, “Ee mukulu, weewe wamányire.” Maa akaansea, “Ava noo vara vaantu ^vafuma uturikirii mukulu. Voovo vafula ingo jaavo sakamii ya Mwaana wa Muundi, maa jikeera chwee. 15 Sa jeyyo, ni mbere ya ichuumbi ra kitemi ra Muluungu vari, voomutumamira Muluungu Kaayii yaachwe Njija chiriri chobu, na yeeye ^iikiire ichuumbii ra kitemi, kova ari itibu mweeri yaavo. 16 Kikomi si vakaavirwe ni njala vii kaa tuku, kikomi si vakiine nyóota vii kaa tuku. Mwaasu si ukavalunguriire tuku, baa iratira si rikavachimikire tuku. 17 Sa Mwaana wa Muundi, ^ikalaa katikati ya ichuumbi ra kitemi, kuva ari murfisi waavo. Yeeye valongoola ari na mpulii ja maaji ya nkaasu. Na Muluungu vahonola ari kira mifsoori yaavo.”

8 Mwaana wa Muundi ^akakakanule mutooso wa mufungati, maa uko kurumwii kukakirinya sawu kwa mpiindi ya núusu saa jei. 2 Aho, nkoona ira mirimu miija mufungati ^yiimaa mbere ya ichuumbi ra Muluungu, na kira umwi waavo ukaheewa irimu. 3 Murimu

muuja wiingi ukujja, maa ukiima mbere ya masabáahu kunu ukwáatiriire chetéeso cha saháabu mukonwii. Ukaheewa ng’óono ^jinyúkiraa ^jiri foo, sa utoole hamwi na kuloomba kwa vaantu voosi va Muluungu mweeri ya masabáahu ya saháabu ^iri mbere ya ichuumbi ra kitemi. 4 Muuki wa ng’óono ^jinyúkiraa hamwi na kura kuloomba kwa vaantu va Muluungu vikaambukan’ya na mweeri mbere ya Muluungu, fuma mikonwii ya uwo murimu muuja. 5 Aho, murimu muuja ukatoola chetéeso, ukakimemya mooto fuma masabáahwii, maa ukakifweita na kuri weeru yoosi, maa kukava na kidandárika, kukiririma, ndávo na kitifintima. 6 Aho, ira mirimu miija mufungati ^myeene ijáa na marimu mufungati, ikiima neeja sa yaande yafwiira. 7 Murimu muuja wa ncholo ukarifwiira irimu raachwe. Aho, mbula ya mawye hamwi na mooto ^vyasaangira na sakami vikiitika mweeri ya isi. Uwo mooto ukalungurirya rimwi ra mavaru yatatu ya isi, ivaru rimwi ra mavaru yatatu ya miti ikalungurira, na masaambi yoosi ^yari kwani yakalungurira. 8 Murimu muuja wa kaviri ukafwiira irimu. Aho, kiintu ^kiri ja luulu lukulu ^lwakóriire mooto kikafweitirwa na mayiyii na ivaru rimwi ra mavaru yatatu ya mayiya rikavaluka sakami. 9 Ivaru rimwi ra mavaru yatatu ya viintu ^viri nkaasu mayiyii vikakwya, na ivaru rimwi ra mavaru yatatu ya méeli jikasaambuka. 10 Murimu muuja wa katatu ukafwiira irimu raachwe. Aho, nyényeeri nkuulu ikawya fuma kurumwii. Iyo nyényeeri yakoreráa ja isasaanku ra mooto, noyo ikawyiira mweeri ya ivaru rimwi ra mavaru yatatu ya maboote ^yiifkaa maaji, na mweeri ya mpula ja maaji. 11 Iyo nyényeeri irina raachwe noo “Usungu” yasewáa. Iyo nyényeeri ikavalandula ivaru rimwi ra mavaru yatatu ya maaji yakava usungu. Vaantu ^vari foo vakakwya, sa maaji ayo ^yari usungu. 12 Aho, murimu muuja wa kani ukafwiira irimu raachwe. Ivaru rimwi ra mavaru yatatu ya mwaasu, mweeri na nyényeeri, maa yakava kilwiirya. Sa jeyyo, ivaru rimwi ra mavaru yatatu ya muusi rikava kilwiirya na uchiku ukava viivyo. 13 Aho, nkalaanga, maa nkoona mbeu imwi kurumwii katikati yoosea kwa sawúti nkuulu, “Ni mpolai, ni mpolai, ni mpolai kwa vara ^viikalaa kuri weeru sa yara marimu

yatatu ^yachihiire ^yari fwiirwa. Ira mirimu miija yiimire neeja kuyavaa haaha jei.”

9 Murimu muuja wa saano ukafwiira irimu raachwe. Aho, nkoona nyenyeeri ^yawyiire fuma kurumwii fawu isi. Iyo nyenyeeri ikaheewa ufunguwo wa iduundu ra Ntarii. (Abyssos g12) 2 Ikarichungula iro iduundu ra Ntarii, aho, maa muuki ukafuma. Uwo muuki ukambuka na mweeri ja muuki wa itanuru ikuulu. Mwaasu na kurumu vikava na kilwiirya cha ura muuki ^wafumire ntarii. (Abyssos g12) 3 Aho, nkuumbi jikafuma hara muukii, jikeenera isi, maa jikaheewa ngururu yo luma ja ngururu ja ingi. 4 Ijo nkuumbi jikakaaniwa jidiire saambula masambi ya isi, baa mumeru tuku baa muti wowoosi tuku. Maa kaa, jivaturikirye vara voosi ^vasiina mutooso wa Muluungu vipaamii vyaavo. 5 Ijo nkuumbi si jijaa jarekerwa jivualae tuku, maa kaa, kuvaturikirya vii kwa myeeri isaano. Uvuungu wo lumwa ni ijo nkuumbi ujaa ni ja ulumirwe ni ingi. 6 Mpiindi ijo, vaantu saakira veende inkwya, maa kaa, si vari kiipata tuku. Merirya veende mati inkwya, maa kaa, inkwya vatija yeende. 7 Haaha ijo nkuumbi jijaa ni ja faraasi ^jiimiiwe neeja sa nkoondo. Mitwii yaavo jijaa jiivikira kiintu ^kiri ja itaaji ra sahaabu. Visho vyaavo vijaa viifwiine visho vya vaantu. 8 Njwiiri jaavo jijaa jiifwiine njwiiri ja vaantu vaki. Mayeo yaavo yajaa ni ja mayeo ya siimba. 9 Jijaa jatiite ngawo ya chuuma ^yakunikirira kipeembe. Sawuti ya mbava jaavo, ijaa ni ja sawuti ya magari ^yarutwaa ni faraasi ^yari foo ^yootiija na nkoondwii. 10 Mikira yaavo ijaa yatiite kidoboko ja mikira ya ingi, na ijaa yatiite ngururu yo turikirya vaantu kwa myeeri isaano. 11 Ijo nkuumbi jijaa jatiite matemii, uwo matemii waavo noo murimu muuja wa Ntarii. Irina raachwe kwa Kieburania noo Abadoni asewaa, na kwa Kigiriki noo Apoloni asewaa, noo kusea, “Mumali.” (Abyssos g12) 12 Irema ra ncholo ralookire. Haaha mutaange yakaari marema yaviri ^yookuujja. 13 Murimu muuja wa sasatu ukafwiira irimu raachwe. Aho, nkateera sawuti yoofumira mpeembii ine ja masabahu ya sahaabu ^iri mbere ya Muluungu. 14 Sawuti iyo, ikamusea jei murimu muuja wa masasatu ura ^ajaa na irimu, “Ichungurire mirimu miija ine, ira ^yachuungwa aho ibootii ikuulu riikaa maaji ra Efuraati.” 15 Iyo mirimu miija ine ikachungurirwa sa yualae ivaru rimwi

ra mavaru yatatu ya vaantu voosi va weeru. Iyo mirimu miija ijaa yavikwa neeja sa mpiindi ihi, siku ihi, mweeri uhu na mwaaka uhu. 16 Aho, vakuujja valwi nkoondo ^vari foo ^viiverekiirye faraasi. Nkateera hesaabu yaavo ni mayana magana yaviri mara iyana. 17 Haaha aho njorii, jei noo ^vyeeene joonekana ijo faraasi na vaambuki faraasi, vipeembii vyaavo, vajaa vatiite ngawo ja mooto ^jiri nkuundu, ^jiri gyaa na ^jiri ubuusi ja salufa. Ijo faraasi mitwe yaavo ijaa ni ja mitwe ya siimba, milomwii yaavo kwafumaa luriijo lwa mooto, muuki na salufa. 18 Kwa ayo marema yatatu, ivaru rimwi ra mavaru yatatu ya vaantu voosi va weeru vakuulawa ni mooto, muuki na salufa ng'eene yafumaa malakii yaavo. 19 Ngururu ja ijo faraasi ni milomwii na mikirii yaavo jijaa. Mikira yaavo ni ja njoka ^jiri na mitwe yo turikirirya vaantu ijaa. 20 Vaantu ^veene si vuulawa ni ayo marema, si vamuvalandukira Muluungu tuku, vareke uvi wa mirimo ya mikono yaavo. Voovo vajaa vatuuba kwiinamira mirimu mivi, vidabalafo ^vyatengeshiwa kwa sahaabu, chuuma cha mpia, shaba, mawye na mabambari. Vidabalafo ivyo si vyoona tuku, si vyateera tuku, baa kei si vyayendaa tuku. 21 Avo vaantu si vamuvalandukira Muluungu fuma kuulaa kwaavo, usavi waavo, uhanguiti waavo na wiivi waavo tuku.

10 Aho, nkoona murimu muuja wiingi ^uri na ngururu wookiima fuma kurumwii. Uwo murimu, ujaa waringiriirwe ni ichu na italavaasi mutwii waachwe. Kisho chaachwe chalavalavaa ja mwaasu, na mawulu yaachwe yajaa ja ngururyo ja mooto. 2 Mukonwii waachwe ujaa wakwaatiriire kitaabu kiduudi ^chaalwiirwe. Uwo murimu ujaa walwaatya ijeo raachwe ra kulume mweeri ya mayiya, na ra kumooos ujaa walwaatya mweeri ya isi. 3 Ukatula isoso na sawuti nkuulu ja siimba ^yooruma. Ukatule isoso, maa vira vidandrika mufungati vikarira. 4 Mpiindi ivyo vidandrika mufungati ^vikarume, niini nkasaaka naande kaandika. Maa kaa, nkateera sawuti fuma kurumwii yoosea, “Vaa mutooso masaaire ^yaluusirwe ni ivyo vidandrika mufungati na kari uyaandike tuku. Ni kimbiso.” 5 Aho, ura murimu muuja ^naari niine wiimire kuulu kumwi mweeri ya mayiya na kwiingi mweeri ya isi, ukiinurirya mukono waachwe wa kulume na

kurumwii. 6 Uwo murimu ukiilaha kwa irina ra Muluungu Ari Nkaasu kwa siku jisiina uhero. Yeeye umbamba kurumu na vyoosi viri muumo na umbamba weeru na vyoosi viri muumo na umbamba mayiya na vyoosi viri muumo. Maa ukasea, “Mpiindi jo woojera jasfire! (aiōn g165) 7 Maa kaa, siku ijo ura murimu muuja wa mufungati uri sengerera fwiira irimu raachwe, Muluungu kiimikirirya ari kira akibweeya kive fumbo ja vyeene avawiyira vatamami vaachwe valaali na mutwe.” 8 Aho, nkateera ira sawuti fuma kurumwii ikaanyanirira kei yookuunsea, “Tamanya kasumule kira kitabu kiduudi chafotolwiirwe mukonwii wa ura murimu muuja wimire mweeri ya mayiya na mweeri ya isi.” 9 Maa nkatamany na kwa ura murimu muuja. Nkuulomba wumpeere kira kitabu kiduudi. Nowo ukaansea, “Kisumule, ukirye. Mulomwii kuva kiri mwerere ja huuki na indii kuva kiri usungu.” 10 Jeयो, nkatoala kira kitabu kiduudi fuma mikonwii ya ura murimu muuja maa nkarya. Mulomwii kijaa chaamwerere ja huuki, maa kaa, nkamerye, indii kikava usungu. 11 Aho, maa nkasewa jei, “Woosaakwa uhuuse kei ulali na mutwe kwa nkolo jiri foo, kwa vaantu nduusika jiri foo, kwa isi jiri foo na kwa vatem i vari foo.”

11 Aho, nkaheewa isaanga riri ja duuri yo piimira, maa nkasewa, “Inuka, upiime Kaaya Njija ya Muluungu na masabaha. Kei uvale vaantu voomwiinamira Muluungu aho Kaayii Njija. 2 Maa kaa, kari upiime waama wa Kaaya Njija tuku, sa uwo waama vaheewa vaantu si vari Vayahudi. Voovo lwaatalwaata vari muujii muuja kwa myeeri makumi yani na iviri. 3 Niini vaheera ndiri mashahidi vaani vaviri laviro valuuse ulali na mutwe kwa siku ijo iyana rimwi, magana yaviri na makumi masasatu, kunu viivikiire maguni, koonekya usungu.” 4 Avo mashahidi ni ira miti iviri ya miseituni na vira vyaango viviri vya vimuri vyima mbere ya Ijuva wa weeru yoosi. 5 Muuntu yoyoosi ari saaka varetera marema, ulawaa ni mooto wafumaa malakii yaavo. Jeयो, noo vyeene ari kuulawa ura ari yera kuvaretera marema. 6 Avo mashahidi vatiite laviro lo chuunga kurumu mbula idiire vaa mpiindi joosi vooluusa ulali na mutwe. Baa kei, vatiite laviro lo valandula maaji yave sakami, na kuvaa weeru kwa marema yiisimiresimire mpiindi

yoyoosi voosaaka. 7 Na vari humula toola ushahidi waavo, maka fuma ntarii vakiimirira iri nkoondo, na iyo maka vasiinda iri na kuvuulaa iri. (Abyssos g12) 8 Miviimba yaavo chaala iri njirii ya muuji ura mukulu, haantu Mweenevyoosi waavo aninginiwa musalabii fuuru akakwya. Na irina ra fumbo ra uwo muuji noo Sodoma au Misiri wasewaa. 9 Vaantu fuma kira nduu, kira lukolo, kira nduusika, na fuma kira isi, laanga vari iyo miviimba kwa siku itatu na nusu na si vari ruma itaahwe tuku. 10 Na vaantu vikalaa aha weerwii vyeenda vari no vaa siriri. Novo kiheera veende vilungulungu sa avo mashahidi vavaturikirya avo vaantu vikalaa aha weerwii. 11 Maa kaa, siku itatu na nusu jikalooke, nkeho ya nkaasu ifumaa kwa Muluungu ikaviingira vara mashahidi. Aho, vakiima na mawulu yaavo. Vaantu vakakwaatwa ni woowa vakavalaange. 12 Aho, vara mashahidi vakateera sawuti nkuulu fuma kurumwii yovasea, “Ambuki na kunu we!” Jeयो, vakaambuka na kurumwii na ichu kunu vavi vaavo vovalaanga. 13 Mpiindi yiyo, kukafumira kitiintima kikuulu, na imwi ya ikimi ya muuji ikawya. Vaantu mayana mufungati vakulawa ni ikyo kitiintima. Na vara vachaala vakakwaatwa ni woowa maatuku vii, maa vakamubweeyirya nkongojima Muluungu wa kurumwii. 14 Rira irema ra vaantu ra kaviri ralookire. Laanga, irema ra katatu rookuuja chaangu. 15 Aho, murimu muuja wa mufungati ukafwiira irimu raachwe. Maa, kukava na sawuti nkuulu kurumwii joosea, “Utemi wa weeru wavuure wa Ijuva wiitu na wa Masia waachwe, yeeye kiimirira ari kwa siku jisiina uhero.” (aiōn g165) 16 Aho, vara vawosi makumi yaviri na vani, vara vikalaa machuumbii yaavo ya kitemi mbere ya Muluungu, vakalaala isi na inda, vakamwiinamira Muluungu. 17 voosea, “Tookudumba ee Ijuva Muluungu Mweenengururu, weewe umwaari na ujaa umwaari. Weewe watoola ngururu jaako nkuulu, na ukaanda kiimirira. 18 Isi si jikurumaa jijaa jakalala, maa kaa, nkalar yaako yuujire. Mpiindi yuujire yo mulamurira kira muuntu aakwya, na yo vaheera kuaalo vatamami vaako valali na mutwe na vaantu vaako, na vara varinyemyaa irina raako, vakuulu na vadudi. Kei mpiindi yuujire yo vamala vara vasaambulaa weeru.” 19 Maa re, Kaaya Njija ya Muluungu ya kurumwii ikayulwa. Aho,

isandúku ra mǎháko rikoonekana aho Kaayii Njija. Kukava na ndávo, kukiririma, kidandárika, kitiíntima na mbula nkulankuulu ya mawye.

12 Aho, isháara nkuulu ikoonekana kurumwii, muuntu muki árwíikirwe mwaasu, na mweeri ári isi ya majeo yaachwe, kei ári na itáaji ra nyéyeeri ikimi na iviri mweeri ya mutwe waachwe. 2 Uwo muuntu muki ni muruto ajáa na ariráa sa makata yo kiichungula mwaana. 3 Aho kei, isháara yíngi ikoonekana kurumwii, kiintu ákiri ja ramuuntaira ikuulu ári nkuundu árijáa na mitwe mufungati na mpeembe ikimi. Na kira mutwe újáa watiite itáaji. 4 Mukira waachwe újáa wahuunga ivaru rimwi ra mavaru yatatu ya nyéyeeri ájiri kurumwii na újáa wajifweitira na isi. Iro ramuuntaira rikiima mbere ya úwo muuntu muki ájáa aséngeriire kiichungula, sa ári kiichungula vii, rimerye mwaana. 5 Uwo muuntu muki akiichungula mwaana mulume. Mwaana úwo noo ári kiimirira isi joosi ja weeru kwa nkome ya chuúma. Maa kaa, úwo mwaana akatoolwa, maa akatwaalwa fuuru kwa Muluungu na fuuru ichuumbii raachwe ra kitemi. 6 Ura muuntu muki ne akatiija na isi ya ibaláángwii, haantu Muluungu áhiimya neeja sa amulaangirirye úko kwa siku iyana rimwi, magana yaviri na makumi musasatu. 7 Haaha úko kurumwii kukava na nkoondo. Mikaéeli mukúúlu wa mirimu miija na mirimu yaachwe vakalwa nkoondo na ramuuntaira na mirimu yaachwe mivi. 8 Maa kaa, ramuuntaira na mirimu yaachwe yakasiindwa na kukasoveka nkalo yaachwe na mirimu yaachwe úko kurumwii. 9 Maa iro ramuuntaira rikafweitwa na isi. Iro noo rira ijoka ra kali áriséwaa Ikúúlu ra Mirimu Mivi noo kusea, Irimu, rooro noo árikóoveraa weeru yoosi. Rikafweitwa na isi na mirimu yaachwe ikafweitwa hamwi noro. 10 Aho, nkateera sawúti nkuulu fuma kurumwii yoosea, “Haaha úlamuriri, ngururu na Utemi wa Muluungu wiitu wúújire, na wiimiriri wa Masía waachwe. Sa úra ávasítaakya vaaniitu mbere ya Muluungu chiriri chobu, afwéitirwe na isi. 11 Novo vamusiinda kwa sakami ya Mwaana wa Muundi, na kwa isáare ra ushahídi waavo. Voovo si voona nkaasu yaavo ni kiintu tuku, mpaka kukwya sa kuruma kwaavo. 12 Sa jeyyo, ee kurumu vaa siriri, na nyuunyu ámwíikalaa úko vai siriri! Maa kaa, ni mpolai kwa isi na

mayiya, sa Ikúúlu ra Mirimu Mivi rakímire na kwaanyu, rakímire na kwaanyu na nkali, rooro ratáangire mpiindi yaachwe ni nkufi.”

13 Iro ramuuntaira árikoone rafwéitirwe na isi, maa rikaanda kumusakaata úra muuntu muki ájáa iichúngwíire mwaana mulume. 14 Maa kaa, úra muuntu muki akaheewa mbava ja ja mbeu nkuulu, sa awuluke na kulikuuli úko isi ya ibaláángwii kuntu áimiriwa neeja sa alaangiririrwe neeja na ave kuli na iro ramuuntaira kwa siku iyana rimwi, magana yaviri na makumi musasatu. 15 Aho, iro ramuuntaira rikataika maaji áyari foo ja luuji álookiika sa yamukumuriirye úra muuntu muki. 16 Maa kaa, isi ikamwaambirirya úwo muuntu muki, ikoonyekera ja mulomo, maa ikateererya lura luuji álwafumáa mulomwii wa rira ramuuntaira. 17 Aho, iro ramuuntaira rikamukalarira úra muuntu muki maatuku vii. Rikalooka no koolwa nkoondo na vaana viingi vara ávachaala va úra muuntu muki. Ava vaana noo vara voosi ávakwaatia ndairiri ja Muluungu na ávatuuba kutoola ushahídi wa kumuruma kwaavo YéesuKirisitu.

13 Maa re iro ramuuntaira rikiima mbarimbari ya mayiya. Aho, nkoona maka yoofuma mayiyi. Iyo maka ijáa yatiite mpeembe ikimi, na mitwe mufungati. Kira mpeembe ijáa yatiite itáaji. Mweeri ya kira mutwe kujáa kwaandikwa irina ra uhiintiki kwa Muluungu. 2 Iyo maka ánijáa niyona ijáa yiifwíine sávi, majeo yaachwe yajáa ni ja majeo ya idunkáarya na mulomo waachwe újáa ni ja mulomo wa siimba. Rira ramuuntaira rikiheera iyo maka ngururu jaachwe, ichuumbi raachwe ra kitemi na ngururu jo kiimirira. 3 Nkoona mutwe umwi wa iyo maka újáa watiite kiloonda cha inkwya, maa kaa, úlo luuma lukahola. Vaantu voosi va weeru vakahwaalala, maa vakiituuba iyo maka. 4 Jeyyo, vakariinamira ramuuntaira sa ávyee nee ríjái ríhíire ira maka wiimiriri waachwe. Kei vakiyinamira ira maka na vakiyurya voosea, “Ani ári ja ihi maka? Na ni ani ári daha kulwa noyo?” 5 Ira maka ikaheewa nkalo ilúuse masáare yo kiivaa kipeembe na yo muhiintikira Muluungu. Ikaheewa úlo lúviro lo kiimirira kwa myeeri makumi yani na iviri. 6 Maa ikaalula mulomo waachwe imuhiintikire Muluungu, na ihiintikire haantu Muluungu áíikalaa na ávíikalaa úko kurumwii. 7 Kei ikarekerwa

ilwe na vaantu va Mulungu na ikavasiinda. Ikaheewa wiimiriri mweeri ya kira lukolo, kira nduu, kira nduusika, na kira isi. **8** Na vaantu voosi va weeru kwiinyamira vari, noo kusea, kira muuntu irina raachwe si raandikwa kitabwii cha nkaasu cha Mwaana wa Muundi keende kuumbwa kwa weeru, kitabwii cha Mwaana wa Muundi ura asiinjwa. **9** Ari na matu, ni ateere. **10** Kooni muuntu ni wo nyahirwa nkoondwii, nyahirwa ari asumulwe. Kooni muuntu ni wo kuulawa na nyaasuka, kuulawa ari na nyaasuka. Aho, noo kuuntu kuri kuyimirirya na kuruma kwa vaantu va Mulungu. **11** Aho, nkoona maka yiingi ya isaka yookaambuka na mweeri fuma isi. Iyo maka ijaa yatiite mpeembe iviri yiifwiiine ja mwaana wa muundi. Noyo ikaluusika ja ramuuntaira. **12** Iyo maka ikatumia wiimiriri wa ira maka ya ncholo kipaango chaachwe. Noyo ikabweeya vaantu voosi va weeru, voosi viikalaa isii yaachwe viinamire ira maka ya ncholo, ira kiloonda chaachwe cha imalo chahola. **13** Noyo ikabweeya ishara nkuulu, baa ikabweeya mooto ukakiima fuma kurumwii, ukujja mweeri ya isi mbere ja vaantu. **14** Sa ijo ishara ijaa yaheewa indoobweeya kipaango cha ira maka ya ncholo, ikavakoovera vara viikalaa kuri weeru. Ikavalairirya vabweeye kidabalafo kwa nyemi ya ira maka ya ncholo, ira ijaa yatamikiwa na nyaasuka, maa kaa, ikahola. **15** Ira maka ya kaviri ikaheewa laviro lo kiiheera nkeeho ya nkaasu kira kidabalafo cha maka ya ncholo, sa kiluusike na kibweeye vara vasiitire kuchiinamira ikyo kidabalafo vuuilawe. **16** Ikadoomererya kira muuntu, mukulu na muduudi, musungaati na mukiva, mutumwa na muuntu ari huuru atalwe mweeri ya mukono waachwe wa kulume au vipaamii vyaavo. **17** Kei ikalairirya, kusiina muuntu yoyoosi wula au baa wusa kiintu tuku, mpaka ave na ulo lutalo, noo kusea irina ra iyo maka au naamba ya irina raachwe. **18** Aha, noo hasakwa tooti. Kooni umwi ari na miryungu, ivale iyo naamba ya ira maka, sa ni naamba ya muuntu. Naamba yaachwe ni magana musasatu, makumi musasatu na musasatu.

14 Aho, nkalaanga, maa nkoona Mwaana wa Muundi iimire mweeri ya Luulu lwa Sayuuni, ari hamwi na vaantu mayana igana rimwi, makumi yani na ine. Ava noo vara

vaandikwa irina ra Mwaana wa Muundi, na irina ra Taata wa Mwaana wa Muundi vipaamii vyaavo. **2** Kei, nkteera sawuti fuma kurumwii, iri ja sawuti ya luuji lukulu, na ja sawuti ya kidandrika kikulu. Na iyo sawuti nijaa natiiire ni ja vavini voovaa mawuumbi vyaavo. **3** Avo vaantu vakiimba lwimbo lufya mbere ya ichuumbi ra kitemi, na mbere ya vira viiumbu vine viri mooyo na vara vawosi. Kusiina muuntu wiingi iikiindya akataangira ulo lwimbo tuku. Vataangira ni avo vaantu mayana igana rimwi, makumi yani na ine vii, veene vajaa vanunuulwa fuma kuri weeru. **4** Ava noo vara vaantu vasiina njeo, si vanaava na njeo na vaantu vaki tuku, sa voovo ni vanjalu. Ava vamutuubaa Mwaana wa Muundi kokoosi ari doma. Voovo vanunuulwa fuma kwa vaantu ja mporyo ja ndiwa ja ncholo kwa Mulungu na kwa Mwaana wa Muundi. **5** Milomo yaavo yashaanwa isiina ulongo tuku, na isiina mang'uulo tuku. **6** Aho, nkoona murimu muja wiingi woowuluka kati na kati ya kurumu, uri na Masare Maja ya siku jisiina uhero, woovariyura vara viikalaa kuri weeru, vaantu fuma kira isi, kira lukolo, kira nduusika, na fuma kira nduu. (aiōnios g166) **7** Akaluusa na sawuti nkuulu yoosea, “Munyemyi Mulungu na mumbweeyirye nkongojima, sa mpiindi ya ulamu yafikire. Mwiinamiri yeeye mweene umbwa kurumu na isi, mayiya na mpula ja maaji.” **8** Murimu muja wa kaviri ukatuubirira kuu woosea, “Wahangalamukire! Wahangalamukire muji mukuulu wa Babeli, muji ura wawaheera vaantu va isi joosi vanywe divai nkari ya uhanguti waachwe.” **9** Murimu muja wa katatu ukatuuba ira iviri, ukaluusa kwa sawuti nkuulu woosea, “Muuntu yoyoosi ari kiinyamira iyo maka na kidabalafo chaachwe, na yoyoosi ari talwa lutalo kipaamii chaachwe, au mukonwii waachwe, **10** uwo ne kanywa ari divai nkari ya nkari ya Mulungu. Divai iyo si yasaangiwa na maaji tuku kati yatengeshiwa. Uwo muuntu turikiriwa ari kwa mooto na salufa mbere ya mirimu mija iri mpeho na mbere ya Mwaana wa Muundi. **11** Na muuki wa kuturikiriwa kwaavo tuuba uri kuusa kwa siku jisiina uhero. Avo vaantu viinamira iyo maka na kidabalafo chaachwe, na muuntu yoyoosi atalwa lutalo lwa irina raachwe, si vari kava na pwee tuku chiriri chobu kwa siku joosi.” (aiōn g165) **12** Sa jeyyo,

vaantu va Mulungu voosaakwa vayimirirye, avo noo vara vaantu ^vakwáatyaa ndairiri ja Mulungu na ^vamurúmaa Yéesu. 13 Aho, nkateera sawúti fuma kurumwii yoosea, “Tala jei! Vatalariwa vara ^vookwya kwaandira haaha kunu viiluman’ya na Yéesu Mweenevyoosi.” Mutima Múja woosea, “Kikomi humuluka vari murimo waavo ^wafasa sa kunáalo ja mirimo yaavo vatuuba jiri.” 14 Aho, nkalaanga, maa nkoonu ichu reeru, na mweeri ya iro ichu ajáa amwaari umwi ^ari ja Mwaana wa Muuntu. Yeeye ajáa iivikiire itáaji ra saháabu mutwii waachwe na ajáa akwáatiriire múundu nkari mukonwii waachwe. 15 Murimu múja wiingi ukafuma Kaayii Njija ya Ijva, na kwa sawúti nkulu ukamusea ura ^ajáa iikyire mweeri ya ichu, “Toola múundu waande kuchwa sa mpiindi jo chwa jafikire, na viintu vyo chwiwa vya weeru vyakángiire.” 16 Maa ura ^ajáa iikyire mweeri ya ichu, akawumira múundu yaachwe na kuri weeru, maa viintu vyo chwa vya weeru vikachwiwa. 17 Aho, murimu múja wiingi ukafuma Kaayii Njija ya kurumwii, uhu nowo ujáa watiite múundu nkari. 18 Aho, ukafumira murimu múja wiingi fuma masabáhwi. Uwo murimu noo wiimiríraa mooto, ukalusa na sawúti nkulu, wookusea ura ^ari na múundu ^yahumba, “Toola múundu yaako ^yahumba, ukere no jiinga vicháanda vya sabibu ja weeru, sa sabibu jaachwe haaha javiriirwe.” 19 Ura murimu múja ukawumira múundu yaachwe na kuri weeru yoosi, ukakera sabibu ja weeru, maa ukajiwumira na iduundwii ikulu ro minyira sabibu ra nkalaru ya Mulungu. 20 Ijo sabibu jikaminywa aho iduundwii ro minyira sabibu ^riri weerwii ya múuji na sakami fuma aho iduundwii, ulihi waachwe ikafika matwii ya faráasi na ikiika kwa ulihi wa kilomita magana yatatu.

15 Aho, nkoonu ishára yingi nkulu na yo hwaalarya kurumwii, mirimu mija mufungati ^iri na marema mufungati yo hererya. Ayo marema mufungati noo yari kiiman’ya nkalaru ya Mulungu. 2 Kei, nkoonu kiintu ^kiri ja mayiya ya kíó, ^yasaangiwa na mooto. Ivarwii raavo, vajáa vímire vaantu ^viisiinda ira maka, kidabalaíyo chaachwe na náamba ya irina raachwe. Avo vaantu vajáa vakwáatiriire mawuumbi ^meene vajáa vahiiwe ni Mulungu. 3 Viimbáa lwimbo lwa Músa, mutumami wa

Mulungu na lwa Mwaana wa Muundi voosea, “Ijva Mulungu Mweenengururu joosi, mirimo yaako ni mikúulu na yahwáalarya! Njira jaako ni ja uwoloki na ja kikomi, ee Mutemi wa isi joosi! 4 Ni ani si ^ari koofa weewe ee Ijva? Ni ani si ^ari ribweeyiirya nkongojima irina raako? Weewe weemweene noo Múja. Isi joosi ja weeru kúja jiri na kwaako, noo kwiinamira, sa mirimo yaako ya uwoloki, yiiváriywire.” 5 Ayo ^yakalooke, maa nkoonu Kaaya Njija ya Ijva noo kusea itibu ro kiinamira ^riláira Mulungu ni hamwi ari na vaantu, ^riri kurumwii raywiirwe. 6 Ira mirimu mija mufungati ^iri na marema mufungati, ikafuma na weerwii ya Kaaya Njija. Iyo mirimu mija ijáa yiivikiire ingo njeru ja kitáani ya kikomi ^ilávalavaa, na vipeembii vyaavo ijáa yiichúungire mikandala ya saháabu. 7 Aho, umwi wa vira víumbe vine ^viri mooyo akiheera ira mirimu mija mufungati, kira umwi bakúuri ya saháabu ^imémire nkalaru ya Mulungu ^ari nkaasu kwa siku ^jisiina uhero. (aiōn g165) 8 Uko Kaayii Njija, maa ukamema muuki wo koonekya nkongojima ya Mulungu na laviro lwaachwe na kusiina ^adaha kwiingira tuku, furu yara marema mufungati ya ira mirimu mija mufungati yakiimane.

16 Aho, nkateera sawúti nkulu fuma Kaayii Njija ya Ijva yookisea ira mirimu mija mufungati, “Tamanyi mukiite ayo mabakúuri mufungati ya nkalaru ya Mulungu kuri weeru yoosi.” 2 Murimu múja wa ncholo ukadoma noo kiita bakúuri yaachwe mweeri ya isi. Aho, ukava na masungu ^yari usungu munumunu, yakavakwaata vara voosi ^vari na lutalo lwa ira maka, na vara ^viinamiraa kidabalaíyo chaachwe. 3 Murimu múja wa kaviri ukita noo kiita bakúuri yaachwe mweeri ya mayiya. Aho, mayiya yakava sakami ja sakami ya muviimba wa muuntu, viintu vyoosi ^viri mooyo ^viri mayiyii vikakwya. 4 Murimu múja wa katatu ukita noo kiita bakúuri yaachwe mweeri ya maboote ^yiíkaa maaji, na nchóonkwii ja maaji, maa jikava sakami. 5 Aho, nkateera murimu múja ^wiimiríraa maaji woosea, “Weewe uri mawoloki kwa uhu ulamu ^utwíire, weewe umwaari, ujáa umwaari na Múja. 6 Voovo viita sakami ya vaantu vaako, na ya valáli na mutwe vaako, naawe uvahiiire sakami vanywe, ja ^vyeeene valalwa víima neeja kuheewa.” 7 Aho, nkateera masabáhu yoosea, “Kikomi,

Ijwa Muluungu Mweenengururu, kulamula kwaako ni kwa kikomi na kwa uwoloki.” 8 Murimu muuja wa kani ukiita noo kiita bakúuri yaachwe mweeri ya mwaasu na mwaasu ukaheewa ngururu yo lungurirya vaantu na mooto. 9 Vaantu vakanweerera ni iro irutira ikari, vakamutukira Muluungu Mukuulu ári mweeri ya ayo marema. Kei, si vamuvalandukira noo mudumba Muluungu tuku. 10 Murimu muuja wa saano ukiita noo kiita bakúuri yaachwe mweeri ya ichuumbi ra kitemi ra ira maka. Utemi waachwe ukakunikirirwa ni kilwiirya, vaantu vakatakuna ndimi jaavo kwa usungu ^mweene vajaa nowo. 11 Vakamutukira Muluungu wa kurumwii sa usungu mukari na masungu yaavo. Maa kaa, voovo si vavalanduka fuma nteendwii jaavo mbi tuku. 12 Murimu muuja wa sasatu ukiita noo kiita bakúuri yaachwe mweeri ya iboote ikuulu ^riikaa maaji ra Efuraati. Aho, maaji yaachwe yakuma, sa njira ya vatemu fuma ufumo wa mwaasu itengeneshiwe. 13 Aho, nkoona mirimu mivi itatu ^yifwiine vibuula. Noyo ijaa yafuma, umwi fuma mulomwii wa rira ramuntaira, wiingi fuma mulomwii wa ira maka na wiingi mulomwii wa ura muláli na mitwe wa ulongo. 14 Iyo noo mirimu mivi ^ibwéeyaa ishára. Yooyo noo idómaa na kwa vatemu va weeru yoosi, noo koo vajiinga sa vareete nkoondo siku nkuulu ya Muluungu Mweenengururu. 15 “Laanga! Kuja niise ja mwiwi. Atalariwa ura ári miiso, ^alángirirya ingo jaachwe neeja sa adiire yeenda na tuhú ilári.” 16 Aho, maa iyo mirimu mivi ikavajiinga avo vatemu haantu ^haséwaa na Kieburania “Harimagedóoni.” 17 Maa reeru, murimu muuja wa mufungati ukiita noo kiita bakúuri yaachwe na mweeri. Aho, sawúti nkuulu ikateereka fuma ichuumbii ra kitemi Kaayii Nijja, yoosea, “Yahúmwiiire kuva!” 18 Aho, kukava na ndávo, kukiririma, nkúva na kitiintima kikuulu kuri isi. Ikyo kitiintima si kinafumira ja ikyo vii kaa tuku keende Muluungu ^umba vaantu, kijaa chakula maatuku vii. 19 Múuji mukuulu wa Babéeli ukiigava hatatu, na miji ya isi ja weeru ikahangalamuka. Múuji mukuulu wa Babéeli ukakumbukirwa mbere ja Muluungu, maa Muluungu akudoomererya unywe diváai yaachwe ya nkalaru nkuulu. 20 Kira isi ^yariingirirwa ni maaji ikarimira, baa njuulu si joonekana kei tuku. 21 Mawye makulukuulu ya mbula ya uruto ja wa kílo makumi yani,

yakavawiiira vaantu fuma kurumwii. Vaantu vakamutukira Muluungu sa iro irema ra mbula ya mawye, sa irema iro ríjaa raviiha maatuku vii.

17 Umwi wa ira mirimu miija mufungati ^myeene ijaa na mabakúuri mufungati, ukuja maa ukaanse, “Uja na kuu, nikoonekya irya ra ura muhengeeti mukuulu, ura ^ikalaa mweeri ya maaji ^yari foo. 2 Uwo, vatemu va weeru vahanguta ne, na vaantu va weeru vareeviwa ni diváai ya uhengeeti waachwe.” 3 Aho, nkava isi ya wiimiriri wa Mutima Muja na murimu muja ukaanongoola fuuru isi ya ibalángwii. Uko nkoona muantu muki íkyiire mweeri ya maka ^iri nkuundu gyaa. Iyo maka ijaa yaandikwa kira haantu marina yo muhiintikira Muluungu, na ijaa yatiite mitwe mufungati na mpeembe ikimi. 4 Uwo muantu muki, ajaa arwiikwa ingo ^jiri gyaa na ^jiri nkuundu gyaa. Kei ajaa ahaambwa na saháabu, mawye ya iyoombe ikuulu na lúulu. Mukonwii waachwe ajaa atiite kikóombe cha saháabu, ^cheene kijaa chamema viintu vya uhiintiki na kosu ja uhengeeti waachwe. 5 Kipáamii chaachwe ajaa aandikwa irina ra fuumbo jei: “Babéeli Mukuulu, iyo wa vahengeeti na wa uhiintiki wa weeru.” 6 Aho, nkoona ura muantu muki ^aréevire sakami ya vaantu va Muluungu, na sakami ya mashahídi va Yéesu. Naani ^nkamoone, maa nkahwaalala maatuku vii. 7 Ura murimu muja ukaanse, “Sa che woohwaalala? Kukuwiiira ndiri fuumbo ya uhu muantu muki, na ya ihi maka ^iipákiirye, ihi ^iri na mitwe mufungati na mpeembe ikimi. 8 Ihi maka ^wiine, ijaa imwaari, haaha isiina tuku. Yooyo kaambuka yiise fuma iduundwii ra ntarii, na tamanya iri na imalwii raachwe. Vaantu ^víkalaa aha weerwii vara marina yaavo si ^yaandikwa kitáabwii cha nkaasu keende weeru ^yaanda, hwaalala vari kwiiyona iyo maka, sa ijaa imwaari mpiindi jimwi, haaha isiina, na kei kuva iri imwaari.” (Abyssos g12) 9 “Aha, noo hasaakwa muryungu na tooti. Ira mitwe mufungati ni njuulu mufungati ^ng’eene uwo muantu muki íkariraa. 10 Kei iyo mitwe mufungati ni vatemu mufungati. Vasaano waawya, umwi amwaari na wiingi akaari kuja. Na ^ari kuja, kwiikala ari kwa mpiindi kiduudi. 11 Ira maka ^ijaa imwaari mpiindi jimwi na haaha ^isiina, yooyo ni mutemi wa naani. Yooyo ni imwi ya

vara mufungati, na yooyo ni tamanyirirya yiise na imalwii. **12** Jira mpeembe ikimi ^wiine ni vatemi ikimi, voovo si vanaheewa wiimiriri tuku, maa kaa, heewa vari utemi kwa mpiindi ja saa imwi, na hamwi na ira maka. **13** Ava voosi vatiite muryuungu umwi, na kwiheera vari ira maka ngururu jaavo na wiimiriri waavo. **14** Voovo kulwa vari nkoondo na Mwaana wa Muundi, na Mwaana wa Muundi vasiinda ari. Sa yeeye ni Mweeneeyyo wa veeneeyyo, na Mutemi wa vatemi. Yeeye kula ari hamwi na vaantu vaachwe ^vaanirirwa, voovo vasaawulwi vaachwe na vapoji vaachwe ^vilangiwa. **15** Kei murimu muja ukaansea, "Yara maa ji ^wiine haantu ^ikalaa ura muhengeeti, ni mataka ya vaantu, nkolo, isi na ndusika. **16** Mpeembe ikimi na ira maka ^wiine, avo musuula vari ura muhengeeti. Muhoka vari kira kiintu ^ari nocho, na mcheerya vari mukiva na ari na tuh. Kurya vari nyama jaachwe, na muchimika vari mootwii alungurire vuu na mooto. **17** Sa Muluungu avika mitimii yaavo kukiimikirirya kira ^cheene alamula, ko ruma kwiheera ira maka ngururu ja wiimiriri waavo fuuru masaaare ya Muluungu yakimane. **18** Ura muantu muki ^umwiine, ni ura muji mukulu ^wimiriraa vatemi va weeru."

18 Ayo ^yakalooke, maa nkoona murimu muja wiingi wookiima fuma kurumwii. Uwo ujaa watiite wiimiriri mukulu, na weeru yoosi ikamurikwa ni nkongojima ya kiweeru chaachwe. **2** Uwo murimu muja ukatula isoso kwa sawuti nkuulu woosea, "Uwfire, uwfire Babéeli Mukulu! Haaha wafire ihaama ra marimu, na kaaya ya kira murimu mavi, ihaama ro kiikala kira ndee ^iri na njeo si ^isakwaa ni vaantu. **3** Sa isi joosi ja weeru jaanywa, divaai nkari ya ulaku wa uhengeeti waachwe. Novo vatemi va weeru vahanguta ne, na vachurusi va weeru, viinkima kwa ngururu ja ulaku waachwe ^usiina mihaka." **4** Aho, nkateera sawuti yiingi fuma kurumwii yoosea, "Isunki kari yeeye nyuunyu ^mari vaani, sa mudiire kuva hamwi ne uvii waachwe, kei mudiire turya marena yaachwe. **5** Uvi waachwe wakikingire munumunu fuuru kurumwii, na Muluungu akumbukire uvi waachwe. **6** Mubweeyirya ja yeeye ^vyeeene avabweeyya, murihi kaviri kwa yara mavi ^abweeyya. Nduvwii yaachwe musangirirya ukari, kaviri ya kira

^avasaangirirya. **7** Muturikirya kwa kipfimo kikira cha usungu ^avabweeyirya, kwiipatira nkongojima na usungaati. Yeeye iiseaa mutimii waachwe yoosea, 'Niini ndiri mutemi muki ichuumbii raani. Niini si ndiri mulala tuku, baa si ndiri koonaa makiva vii kaa tuku.' **8** Sa jeyyo, marema yaachwe musinda yari siku imudu, wulalo, makiva na njala. Yeeye riwa ari ni mooto, sa ljava Muluungu ^amuhire irya ni Mweenengururu." **9** Vatemi va weeru avo ^vahanguta no bweeyya ulaku ne, rira vari no myaa, mpiindi ^vari koonaa muuki wa kulungurira kwaachwe. **10** Kiima vari kuli, sa vookoofa kuturikirirwa kwaachwe kunu voosea, "Ni mpolai, ni mpolai weewe muji mukulu, Weewe Babéeli muji ^ari na ngururu. Kulusa irya kwaako kujire kwa saa imwi vii." **11** Aho, vachurusi va weeru kuririra vari no myaa, sa kusiina woowula viintu vyaavo tuku. **12** Kusiina ^ari wula viintu vya sahaabu, chuuma cha mpia, mawye ya iyoombe ikulu, lulu, ingo ja kitani ^yabooha, ingo ^jiri gyaa, ingo ja hariri, ingo ^jiri nkuundu gyaa, miti yoosi ^inyakira, saama ja mpeembe ja njowu, saama ^jasongolwa ja miti ja iyoombe ikulu, shaba njiru, chuuma na marumaa, **13** mudalasini, hiliki, ng'ono ^jinyakira, manemane, viintu ^viri na muuki ^wanyakira, divaai, makuta ya seituni, muchu ^wabooha, ng'ano, ng'ombe, muundi, farasi, magari ^yarutwaa ni farasi, miviri na mitima ya vaantu tuku. **14** Vira vachurusi sea vari, "Jira ndiwa joosi ^ng'eene mitima waako wajimereryaa mati jalokire, usungaati na kutaangikana kwaako vyalokire fuma kwaako na si uri vipata kei vii kaa tuku." **15** Voovo ^vawusaa ivi viintu de vandoopata usungaati fuma kwaachwe, kiima vari kuli sa woowa wa uturikiri waachwe, kunu voorira no myaaha, **16** voosea, "Ni mpolai, ni mpolai, weewe muji mukulu. Weewe ^wiivikira ingo ja kitani ^jabooha, ^jiri gyaa na ^jiri nkuundu gyaa, ^wiihaambaa na sahaabu, mawye ya iyoombe ikulu na lulu! **17** Kwa mpiindi ya isaa rimwi vii, usungaati ^wamema jei, wafimire." Kira mulongooli wa meeli, mutumami wa meeli, vaantu ^vakeraa njira na meeli na vaantu voosi ^vapataa kunalo kwa njira ya mayiya vakima kuli. **18** ^Vakoone nkungula ya muuki wa ura mooto ^woolungurirya uwo muji, vakarira kwa sawuti nkuulu voosea, "Ati de kwawaaha kuva na muji mukulu ja uhu?" **19** Kiiparira vari

maruri mitwii yaavo koonekya usungu waavo. Rira vari no myaa kuu voosea, “Ni mpolai, ni mpolai kuri weewe muuji mukuulu, haantu vaantu voosi vari na meeli mayiyi, vasungaata ko tweera usungaati waako. Kwa mpiindi ya isaa rimwi vii wachihiire ihaama.” 20 Ee kurumu, vyeende sa kumalwa kwaachwe. Valaali na mutwe, vatumwi, na vaantu va Mlungu vyeendi, sa Mlungu amuhire irya yeeye, sa vira viinti avabweeyirya nyuuny. 21 Aho, maa murimu muija ari na ngururu akiinula iwe ikulu la lwaala, akarifweita na mayiyi kuu yoosea, “Jei no vyeene muuji mukuulu Babeli uri fweitirwa, aho, si uri koonekana tuku. 22 Baa sawuti ja vaantu vavaa mawuumbi, na ja viimbi, vavai ntoronya na vavai marimu, si jiri teereka kei kuri weewe vii kaa tuku. Kikomi, si kuri kava na machaani yoyoosi ari koonekana kuri weewe vii kaa tuku, baa sawuti ya lwaala si iri teereka kuri weewe kei vii kaa tuku. 23 Kiweeru cha kimuri, si kiri koonekana kuri weewe kei tuku, baa siriri ja mulooli na muloolwi, si jiri teereka kei vii kaa tuku. Sa vachurusi vaako ni vakulu vaja kuri ihi weeru, kwa usavi waako isi joosi wajikoovera. 24 Njirii jaachwe ja muji yoonekana sakami ya valaali na mutwe, ya vaantu va Mlungu, na sakami ya vaantu voosi vasiinjwa kuri weeru.”

19 Ayo yakalooke, maa nkateera ja sawuti ya iyiimbi ra vaantu kurumwii yoosea, “Adumbwe Ijva! Elamuriri, nkongojima na ngururu, ni ja Mlungu wiitu. 2 Kulamula kwaachwe, ni kwa kikomi na kwa woloki. Yeeye amuhire irya muhengeeti mukuulu, ura asaambula weeru na uhengeeti waachwe. Mlungu amurhire, sakami ya vatamami vaachwe ng'eene iita.” 3 Maa kei vakasea lwa kaviri, “Adumbwe Mlungu! Nkungula ya muuki wa mooto wo chimika uwo muji, kaambuka weende na mweeri kwa siku jisiina uhero.” (aiōn g165) 4 Aho, vara vawosi makumi yaviri na vani, na vira viumbe vine viri mooyo, vakamwiinamira Mlungu ikalaa ichuumbii ra kitemi, kuu voosea, “Kikomi! Adumbwe Mlungu!” 5 Aho, sawuti ikafuma ichuumbii ra kitemi yoosea, “Muduumbi Mlungu wiitu, nyuuny vatumami vaachwe voosi, nyuuny voosi mmanyemyaa, vadudi na vakulu.” 6 Kei, nkateera ja sawuti ya iyiimbi ra vaantu, na ja sawuti ya maaji yari foo

yootomoka na ja sawuti ya kidandrika yoosea, “Adumbwe Ijva, yeeye Ijva Mlungu wiitu Mweenengururu imirira. 7 Tuvyeende na tavae siriri, tumabweeyiire nkongojima, sa ngovi ya ilola ya Mwaana wa Muundi yafkire, na muloolwi waachwe imire neeja. 8 Muloolwi ahwe ingo ya kitani yabooha, ingo yalavalavaa na yabooha.” Iyo ingo ya kitani yabooha, ni mirimo ya woloki ya vaantu va Mlungu. 9 Aho, maa murimu muija akaansea, “Tala aya masare, Vatalariwa vara valaarikwa na ngovii ya ilola ya Mwaana wa Muundi.” Kei akaansea, “Aya masare ni ya kikomi ya Mlungu.” 10 Aho, nkalaala isi na inda sa niwiinamire. Maa kaa, akaansea, “Reka bweeyja jei! Niini ni mutamami vii ja weewe hamwi na vaanaanyu voonekya kikomi chaavo ko muruma Yesu. Mwiinamire Mlungu, sa koonekya kwa Yesu noo mutima wa lalaali na mutwe.” 11 Aho, nkoon kurumu kwahenjukire, na aho, kujaa kwatiite farasi njeru. Muutu ajaa iiverekiirye iyo farasi noo “Kiilaangiwa” na “Kikomi” asewaa. Yeeye kwa woloki alamula na atamanyaa no lwa nkoondo. 12 Miiso yaachwe ni ja lula lwa mooto yaja, na mutwii waachwe ajaa atiite mataaji yari foo. Ajaa aandikwa irina reene si ramanyirwe ni muutu yoyoosi, irina rimanyirwe ni yeeye vii. 13 Ajaa iivikire nkancho jalovekwa sakamii. Irina raachwe uwo noo “Isare ra Mlungu.” 14 Mpuka ja valwi nkoondo fuma kurumwii jamutuubaa, voovo vaja viiverekiirye farasi njeru. Kei vaja viivikira ingo njeru ja kitani chabohaboo. 15 Kufuma mulomwii waachwe ikafuma nyaasuka yahuumbahuumba na kwa iyo nyaasuka kanya ari isi joosi ja weeru. Yeeye longoola ari isi kwa nkome ya chuuma na minya ari ko lwaata sabibu iduundwii ra nkalaria nkuulu ya Mlungu Mweenengururu. 16 Irina raachwe raandikwa kanchwii yaachwe na raawii raachwe, “Mutemi wa vatemi, na Mweeneeyo wa veeneeyo.” 17 Aho, nkoon murimu muija mwii, wiimire mweeri ya mwaasu. Ekanirira kwa sawuti nkuulu, yoojisea ndee joosi joowuluka kurumwii, “Yeendi! Ijiingi hamwi sa ngovii nkuulu ya Mlungu. 18 Yeendi murye nyama ja miviri ya vatemi, ja vakulu na vakulu na valwi nkoondo, vasungaati, nyama ja farasi na ja avo viiverekyaa. Yeendi murye nyama ja miviri ya vaantu voosi, ja vatamwa na vaantu vari huuru, vakulu na vadudi.”

19 Aho, nkoona ira maka ya ncholo, vatemi va weeru na mpuka ja valwi nkoondo vaavo vijjingire hamwi kwiinula nkoondo na ura iivérekiirye faráasi na valukaluka vaachwe. 20 Maa kaa, ira maka ikakwaatwa hamwi na ura muláali na mutwe wa uloongo, mweene abweeya ishára mbere yaachwe. Kwa ijo ishára, ajáa avakoovera vara vaantu ^vajáa vahokera lutalo lwa iyo maka na ^viinamiraa kidabalaíyo chaachwe. Avo vaviri vakafweitirwa na irivii ra mooto wa sálufa. (Limnē Pyr g3041 g4442) 21 Valwi nkoondo vaavo vajáa vuuulawa ni nyaasuka ira ^yafumaa mulomwii wa ura ^ajáa iivérekiirye faráasi. Ndee joosi jikiikuta nyama ja miviri yaavo.

20 Ayo ^yakalooke, maa nkoona murimu maa ja wookiima fuma kurumwii, uri na ufungúwo wa iduundwii ra ntare na manyololo mukuulu mukonwii. (Abyssos g12) 2 Ukarikwaata rira ramuuntaira, ira njoka ya kali noo kusea Ikúúlu ra Mirimu Mivi au Irimu, aho, ukarichuunga kwa myaaka iyana rimwi. 3 Ukarifweitira na ntarii, ukakunikirira ntare, maa ukavaa mutooso sa ridiire tuuba koovera isi, fuuru myaaka iyana rimwi ^ikiimane. Myaaka iyo ^iri kiimana, chungurirwa riri kwa mpiindi kiduudi. (Abyssos g12) 4 Aho, nkoona machuumbi ya kitemi, na vaantu ^vajáa yayiikariire vajáa vaheewa wiimiriri wo lamurira. Kei nkoona mitima ya vara ^vadumulwa mitwe sa ushahídi waavo kwa Yéesu na kwa isáare ra Muluungu. Ava ni vara si ^viinamira ira maka, baa na kidabalaíyo chaachwe na baa si vatalwa lura lutalo lwaachwe vipáamii vyaavo baa na mikonwii yaavo tuku. Ava vafufulwa na viimirira hamwi na Kirisitu kwa myaaka iyana rimwi. 5 Avo viingi ^vajáa vaakwa vachaala si vafufulwa tuku, fuuru ira myaaka iyana rimwi ikakiimana. 6 Uku noo kufufulwa kwa ncholo. Vatalariwa vaantu va Muluungu, ^vari na nkalo ufufúkwii wa ncholo. Inkwa ya kaviri isiina ngururu kuri voovo tuku. Voovo kuva vari veeneisi va Muluungu na va Kirisitu, novo kiimirira vari hamwi na Kirisitu kwa iyo myaaka iyana rimwi. 7 Iyo myaaka iyana rimwi ^iri kiimana, Irimu chungurirwa riri fuma manyololwii waachwe. 8 Noro fuma riri sa rikoovere isi ja vaantu fuma mavaru yani ya weeru. Iji nkolo noo jíséwaa Góogu na Magóogu, jiingwa jiri sa jilwe nkoondo. Nojo kuva jiri foo ja isaare ^riri

mbarimbari ya mayiya. 9 Novo vakakerya weeru yoosi, maa vakiimirira nkambi ya vaantu va Muluungu, iyo nkambi noo múuji Muluungu ^aweenda. Maa kaa, mooto ukafuma kurumwii, maa ukavang'enyaa. 10 Ikúúlu ra Mirimu Mivi rira ^rakooveraa, rikafweitirwa irivii ^rakóreera mooto na sálufa, kuuntu iyo maka na ura muláali na mutwe wa uloongo ^afweitirwa. Uko turikiriwa vari chobu chiriri kwa siku ^jisiina ahero. (aiōn g165, Limnē Pyr g3041 g4442) 11 Aho, nkoona ichuumbi ikúulu ra kitemi na ura ^ajáa iikariire iro ichuumbii. Weeru na kurumu vikarimira miiswii yaachwe, na haantu haavo si hooneka kei tuku. 12 Kei nkavoona vaantu ^vaakwa, vakúulu kwa vadúúdi víimire mbere ya ichuumbii ra kitemi, maa vitáabu vikafotololwa. Kitáabu chiingi kikafotololwa, ikyo noo kitáabu cha nkaasu. Avo vaantu ^vaakwa vakalamurirwa kwa yara ^meene vajáa vabweeya, noo kusea, yara ^yajáa yaandikwa aho vitáabwii. 13 Mayiya yakavafumya vaantu ^vaakwa ^vajáa isii yaachwe. Inkwa na Ntare nojo jikatoola vaantu vaachwe ^vaakwa. Vakalamurirwa kira muuntu kwa masáare yaachwe. (Hadēs g86) 14 Ayo ^yakalooke, Inkwa na Ntare vikafweitirwa irivii ra mooto. Iri iriva ra mooto noo inkwa ya kaviri. (Hadēs g86, Limnē Pyr g3041 g4442) 15 Na muuntu yoyoosi irina raachwe si ^roonekana aho kitáabwii cha nkaasu, afweitirwa aho irivii ra mooto. (Limnē Pyr g3041 g4442)

21 Aho, nkoona kurumu kufya na weeru ifya. Sa kurumu kwa ncholo na weeru ya ncholo vijáa vyarimira, baa mayiya yajáa yasiina tuku. 2 Nkoona Yerusaléemu ifya, múuji maa ja wookiima fuma kwa Muluungu kurumwii. Ujáa wiimiiwe neeja ja muuntu muki ^aháambirwe siku ya ngovi ya ilóola, yootamanyaa noo lumana na mulume. 3 Nkateera sawúti nkuulu fuma ichuumbii ra kitemi kurumwii yoosea, “Laanga! Haaha Muluungu kiikala ari hamwi na vaantu. Yeeye kiikala ari na vaantu, novo kuva vari vaantu vaachwe, na yeeye Muluungu mweeneevyo kuva ari Muluungu waavo. 4 Yeeye vahonola eende miisoori yoosi miiswii yaavo. Inkwa si iri kuva kei tuku, baa kurira noo myaaha tuku, baa kurira tuku, baa usungu tuku. Sa masáare yara ya ncholo yahúmwiire looka.” 5 Aho, ura ^ajáa iikyire ichuumbii ra kitemi akasea, “Laanga, noobweeya yoosi yave mafya.” Kei akasea, “Andika aya masáare,

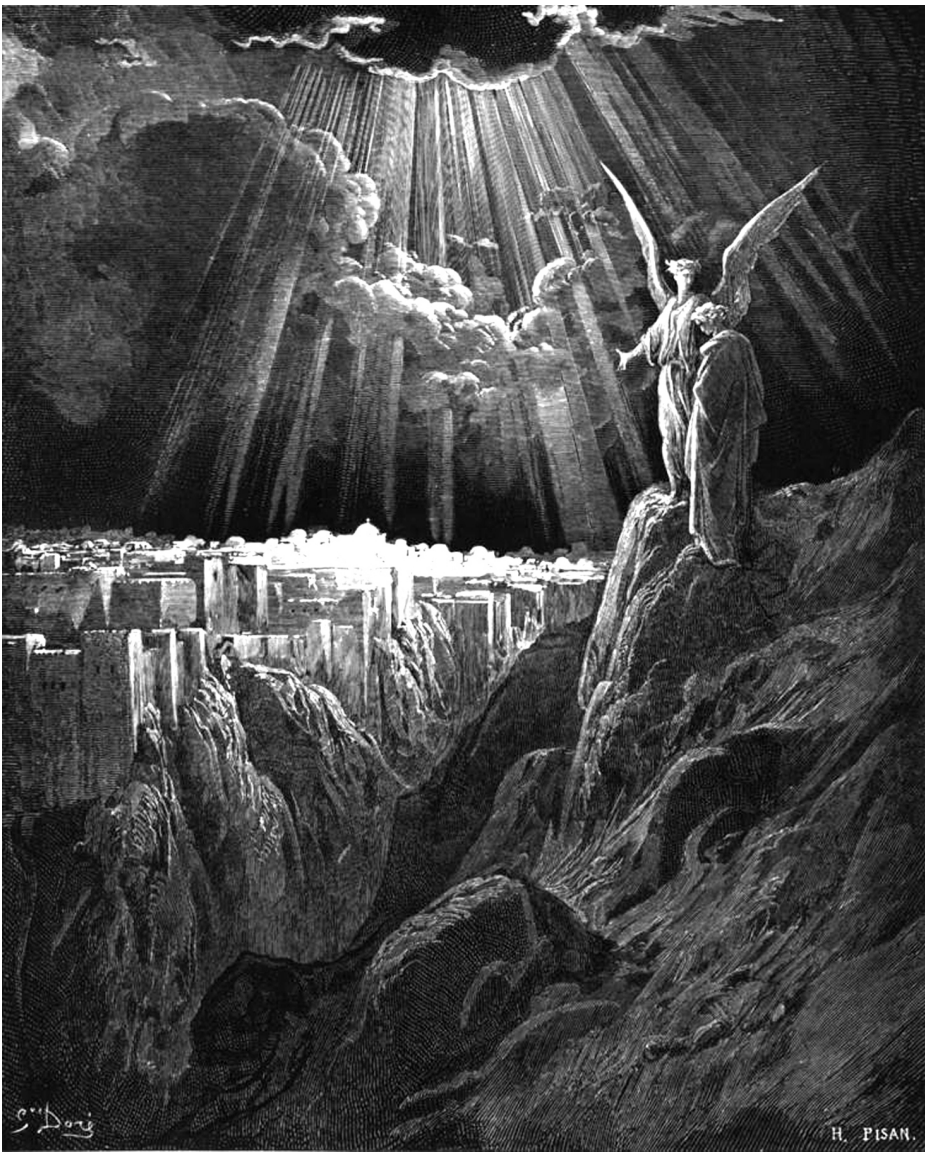
ni yo kiilaangiwa na ya kikomi.” 6 Akaansea, “Yakimiine! Niini ni Álufa na Oméega, Ncholo na Uhero. Niini muheera ndiri bweete maaji fuma nchóonkwii ya maajii ya nkaasu ura ári na nyóota. 7 Ári yasiinda, hokera ari aya yoosi, naani kuva ndiri Muluungu waachwe na yeeye kuva ari mwaana waani.” 8 Maa kaa, vara ^voofa, vara si ^varúmaa, ^vari na kosu, vualai, vahanguti, vasavi, vara ^viinamiraa vidabalaíyo na valoongo yoosi, haantu haavo ni irivii ^rakórreraa mooto na sálufa. Ihi noo inkwya ya kaviri. (Limnē Pyr g3041 g4442) 9 Aho, umwi wa ira mirimu miija mufungati, ^myeene ijáa na yara mabakúuri mufungati ya marema ya uhero, ukuuja, maa ukaansea, “Yeenda na kunu, niini kukoonekya ndiri ura mulóolwi, muki wa Mwaana wa Muundi.” 10 Aho, nkava isi ya wiimiriri wa Mutima Mueja na murimu mueja ukaanongoola fuuru luulu lukuulu na lulihihilihi. Aho, akanyoonekya múuji mueja Yerusaléemu, wookiima fuma kurumwii kwa Muluungu. 11 Uwo múuji walavalaváa kwa nkongojima ya Muluungu, na kiweeru chaachwe kijáa ni ja cha iweye ra iyoombe ikuulu ^raséwaa yásipi ^ralávalavaa ja kíóo. 12 Uwo múuji ujáa watiite lukaande lukuulu na lulihi ^lweene lujáa na miryaango ikimi na iviri. Iyo miryaango ikimi na iviri yalaangiririwáa ni mirimu miija ikimi na iviri. Mweeri ya kira muryaango kujáa kwaandikwa irina rimwi ra marina ikimi na yaviri ya nkolo ya Isiraéli. 13 Kujáa kwatiite miryaango itatu ivaru ra itumbaa, miryaango itatu ivaru ra utúruko, miryaango itatu ivaru ra saame na miryaango itatu ivaru ra usweero. 14 Lukaande lwa uwo múuji lujáa lwatiite myaariryo ikimi na iviri, na kira mwaariryo ujáa watiite irina rimwi ra marina ikimi na yaviri ya vatumi wa Mwaana wa Muundi. 15 Murimu mueja ura ^waluusikáa na niini ujáa watiite nkome ya kipímo ya saháabu, upiime uwo múuji, miryaango yaachwe na lukaande lwaachwe. 16 Uwo múuji mavaru yoosi yani ni hamwi yajáa. Murimu mueja ukapiima ura múuji na ira nkome ya saháabu. Ufíhi waachwe ukashaana ni mafli iyana rimwi na magana yani, ufíhi waachwe mavaru yoosi na kudoma na mweeri ni hamwi ujáa. 17 Murimu mueja ukapiima lukaande, lukaande lujáa lwatiite uyunuyinu, mikono fuuru kikókooli, igana rimwi na makumi yani na ine kwa kipímo cha vaantu ^cheene ura murimu mueja

wapiimiráa. 18 Ulo lukaande lujáa lwajeengwa na mawye ya iyoombe ikuulu ^yaséwaa yásipi, na múuji mweeneevyo ujáa wajeengwa na saháabu ^yabooha, ^ilávalavaa ja kíóo. 19 Myaariryo ya lukaande lwa uwo múuji, ijáa yahaambwa na mawye ^yísimiresimire ya iyoombe ikuulu. Mwaariryo wa ncholo, ni wa iweye ra yásipi ujáa, wa kaviri wa iweye ra samawáati, wa katatu iweye ra kalikedóoni, wa kani iweye ra sumarfídi, 20 wa saano iweye ra saridoníiki, wa sasatu iweye ra akíiki, wa mufungati iweye ra kirisolító, wa naani iweye ra sabarajáadi, wa keenda iweye ra tópasí, wa ikimi iweye ra kirisopiráaso, wa ikimi na imwi iweye ra hiyakíinto, na wa ikimi na iviri iweye ra amasísti. 21 Iyo miryaango ikimi na iviri, ni lúulu ikimi na iviri jijáa, na kira muryaango ujáa watengeneshiwa na lúulu vii. Na njira ya múuji ijáa yatengeneshiwa na saháabu ^yabooha ^yalávalavaa ja kíóo. 22 Niini si noona Kaaya Njija ya Ijuva aho múuji tuku, sa Ijuva Muluungu Mweenengururu na Mwaana wa Muundi noo Kaaya Njija yaachwe. 23 Uwo múuji si mpaka umurikirwe ni kiweeru cha mwaasu au baa cha mweeri tuku, sa nkongojima ya Muluungu noo imuríkkaa, na kimuri chaachwe ni Mwaana wa Muundi. 24 Vaantu va isi joosi yeenda veende kunu voomurikirwa ni kiweeru chaachwe, na vatemi va weeru reeta vari usúngaati waavo na aho. 25 Miryaango yaachwe si iri chuungwa vii kaa tuku mpiindi joosi, sa uko si kuri kuva na uchiku tuku. 26 Vaantu va isi joosi, reeta vari usúngaati na nyemi kuri uwo múuji. 27 Aho múujii, kusiina kiintu chochoosi ^kiri na njeo ^kiri kiingira vii kaa tuku, baa muuntu yoyoosi ^abweeyya masáare ya soni na ya uloongo si ari kiingira tuku. Maa kaa, vara ^vari kiingira ni vara marina yaavo ^yaandikwa kitáabwii cha nkaasu cha Mwaana wa Muundi.

22 Aho, murimu mueja ukanyoonekya iboote ra maaji ya nkaasu ^yeera ja kíóo. Iro iboote riikáa fuma ichuumbii ra kitemi ra Muluungu na Mwaana wa Muundi, 2 na ratweeráa na kati na kati ya njira nkuulu ya múuji. Na kira mbarimbari ya iro iboote kujáa kwatiite muti wa nkaasu. Uwo muti wa nkaasu watúungaa ndiwa ikimi na iviri kwa mwaaka. Kira mweeri watúungaa kamudu. Masaambi ya uwo muti ni mooda wo horya isi joosi ja weeru. 3 Aho múujii, si kuri kuva na kiintu chochoosi ^chajumwa ni Muluungu tuku. Ichuumbi ra kitemi ra

Mulungu na Mwaana wa Muundi veera riri aho, na vatumami vaachwe mwiinamira veende. 4 Novo moona veende kisho chaachwe, na irina raachwe kaandikwa riri vipámii vyaavo. 5 Si kuri kuva na uchiku kei tuku, baa si vari saaka kimari au kiweeru cha mwaasu tuku, sa Ijuva Mulungu kuva ari kimari chaavo, novo kiimirira vari kwa siku ^jisiina uhoro. (aiōn g165) 6 Aho, murimu muja ukaansea, “Aya masáare ni yo kiilaangiwa na ya kikomi. Ijuva Mulungu uutumire murimu waachwe muja uvoonekye vatumami vaachwe yara kikomi ^yari fumira kasisi ^kookuja. Yeeye alóngoolaa mitima ya valáali na mutwe.” 7 “Laanga, kuja niise chaangu! Atalariwa ura ^akwaatiirye masáare ya uláali na mutwe wa kitáabu iki.” 8 Niini Yooháani nayoona na nayateera aya yoosi. ^Nkayoone no yateera, nkawya na isi na inda majewii ya ura murimu muja ^waanyónekiirye ayo, sa nuuyiinamire. 9 Maa kaa, ukaansea, “Bweeyya jeyyo tuku! Niini ni mutumami vii ja weewe na vanduu vaako valáali na mutwe, na vara voosi ^vayakwaaty masáare ya kitáabu iki. Mwiinamire Mulungu vii.” 10 Kei ukaansea, “Kari uyavae mutooso masáare aya ya uláali na mutwe ^yari aha kitáabwii ja kiintu cha kimbiso tuku, sa mpiindi yo kiimana aya masáare, yaséngerire. 11 Muuntu mui ni atuube bweeyya ui, na muuntu ^ari na njeo ni atuube kuva na njeo. Muuntu muwoloki ni atuube kuva muwoloki, na muuntu ^ari muja mbere ya Mulungu, atuube kuva muja.” 12 “Teera, niini Yésu kuja niise chaangu. Kuja ndiri na kunáalo yo muheera kira muuntu ja ^vyene atumama. 13 Niini ni Álufa na Oméega, Wa Ncholo na Wa Uhero, kei Ncholo na Uhero.” 14 Vatalariwa vara ^vafúlaa ingo jaavo, sa varekerwe viingire na miryaangwii ya uwo múuji na varye ndiwa ja muti wa nkaasu. 15 Uko weerwii jimwaari kúri, vasavi, vahanguti, vulai, ^viinamiraa vidabalafo, na voosi ^veenda luusa uloongo. 16 “Niini Yésu namutuma murimu waani muja ooneky kíkomi cha masáare yoosi ayo kwa mpuka ja vaantu ^vaanduma. Niini noo Ichina na wa mbyaala ya mutemi Daúdi, ira ntoondo ^ifálaa namutóondo.” 17 Mutima Muja na mulóolwi wa Mwaana wa Muundi voosea, “Yeenda!” Na ura ^yooteera aya asee “Yeenda!” Ura ^akálukirwe ni uje, na ura ^yoosaaka maaji ya nkaasu ni asumale bweete. 18 Ni kumuluma niise kutu kira muuntu ^yooteera masáare

ya uláali na mutwe ya kitáabu iki. Muuntu yoyoosi ^ari koongererya chochoosi, Mulungu moongererya ari marema ^meene yaandikwa aha kitáabwii. 19 Muuntu yoyoosi ^ari keehya masáare yamwi fuma kitáabwii iki cha uláali na mutwe, Mulungu keehya ari haantu haachwe ^aviikirwa kura mutii wa nkaasu, na haantu haachwe ha ura múuji muja, ivi vyoosi masáare yaavo ^yaandikwa aha kitáabwii. 20 Yeeye ^yookooneky kíkomi cha aya masáare yoosea, “Kíkomi, kuja niise chaangu!” Vive jeyyo! Ee Yésu Mweenevyoosi yeenda! 21 Nduwo ya Yésu Mweenevyoosi ive na nyuunyu voosi. Kíkomi.



Nkoona Yerusaléemu ifya, múuji múnja wookiima fuma kwa Mũlũngũ kurumwii. ʒjáa wíimíiwe neeja ja mũntũ muki ʔhádambirwe siku ya ngovi ya ilóola, yootamanya noo lũmana na mũlũme. Nkateera sawúti nkũlũ fuma ichuumbii ra kitemi kurumwii yoosea, “Laanga! Haaha Mũlũngũ kiikala ari hamwi na vaantũ. Yeeye kiikala ari na vaantũ, novo kũva vari vaantũ vaachwe, na yeeye Mũlũngũ mweeneevyo kũva ari Mũlũngũ waavo.”

Wiivariyuli 21:2-3

Reader's Guide

Kilaangi at AionianBible.org/Readers-Guide

The Aionian Bible republishes public domain and Creative Common Bible texts that are 100% free to copy and print. The original translation is unaltered and notes are added to help your study. The notes show the location of eleven special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of afterlife destinies.

Who has the authority to interpret the Bible and examine the underlying Hebrew and Greek words? That is a good question! We read in 1 John 2:27, *"As for you, the anointing which you received from him remains in you, and you do not need for anyone to teach you. But as his anointing teaches you concerning all things, and is true, and is no lie, and even as it taught you, you remain in him."* Every Christian is qualified to interpret the Bible! Now that does not mean we will all agree. Each of us is still growing in our understanding of the truth. However, it does mean that there is no infallible human or tradition to answer all our questions. Instead the Holy Spirit helps each of us to know the truth and grow closer to God and each other.

The Bible is a library with 66 books in the Protestant Canon. The best way to learn God's word is to read entire books. Read the book of Genesis. Read the book of John. Read the entire Bible library. Topical studies and cross-referencing can be good. However, the safest way to understand context and meaning is to read whole Bible books. Chapter and verse numbers were added for convenience in the 16th century, but unfortunately they can cause the Bible to seem like an encyclopedia. The Aionian Bible is formatted with simple verse numbering, minimal notes, and no cross-referencing in order to encourage the reading of Bible books.

Bible reading must also begin with prayer. Any Christian is qualified to interpret the Bible with God's help. However, this freedom is also a responsibility because without the Holy Spirit we cannot interpret accurately. We read in 1 Corinthians 2:13-14, *"And we speak of these things, not with words taught by human wisdom, but with those taught by the Spirit, comparing spiritual things with spiritual things. Now the natural person does not receive the things of the Spirit of God, for they are foolishness to him, and he cannot understand them, because they are spiritually discerned."* So we cannot understand in our natural self, but we can with God's help through prayer.

The Holy Spirit is the best writer and he uses literary devices such as introductions, conclusions, paragraphs, and metaphors. He also writes various genres including historical narrative, prose, and poetry. So Bible study must spiritually discern and understand literature. Pray, read, observe, interpret, and apply. Finally, *"Do your best to present yourself approved by God, a worker who does not need to be ashamed, properly handling the word of truth."* 2 Timothy 2:15. *"God has granted to us his precious and exceedingly great promises; that through these you may become partakers of the divine nature, having escaped from the corruption that is in the world by lust. Yes, and for this very cause adding on your part all diligence, in your faith supply moral excellence; and in moral excellence, knowledge; and in knowledge, self-control; and in self-control patience; and in patience godliness; and in godliness brotherly affection; and in brotherly affection, love. For if these things are yours and abound, they make you to be not idle nor unfruitful to the knowledge of our Lord Jesus Christ,"* 2 Peter 1:4-8.

Glossary

Kilaangi at AionianBible.org/Glossary

The Aionian Bible un-translates and instead transliterates eleven special words to help us better understand the extent of God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies. The original translation is unaltered and a note is added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. Compare the meanings below to the Strong's Concordance and Glossary definitions.

Abyssos g12

Greek: proper noun, place

Usage: 9 times in 3 books, 6 chapters, and 9 verses

Meaning:

Temporary prison for special fallen angels such as Apollyon, the Beast, and Satan.

aidios g126

Greek: adjective

Usage: 2 times in Romans 1:20 and Jude 6

Meaning:

Lasting, enduring forever, eternal.

aiōn g165

Greek: noun

Usage: 127 times in 22 books, 75 chapters, and 102 verses

Meaning:

A lifetime or time period with a beginning and end, an era, an age, the completion of which is beyond human perception, but known only to God the creator of the aiōns, Hebrews 1:2. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

aiōnios g166

Greek: adjective

Usage: 71 times in 19 books, 44 chapters, and 69 verses

Meaning:

From start to finish, pertaining to the age, lifetime, entirety, complete, or even consummate. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Koine Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

eleēsē g1653

Greek: verb, aorist tense, active voice, subjunctive mood, 3rd person singular

Usage: 1 time in this conjugation, Romans 11:32

Meaning:

To have pity on, to show mercy. Typically, the subjunctive mood indicates possibility, not certainty. However, a subjunctive in a purpose clause is a resulting action as certain as the causal action. The subjunctive in a purpose clause functions as an indicative, not an optative. Thus, the grand conclusion of grace theology in Romans 11:32 must be clarified. God's mercy on all is not a possibility, but a certainty. See ntgreek.org.

Geenna g1067

Greek: proper noun, place

Usage: 12 times in 4 books, 7 chapters, and 12 verses

Meaning:

Valley of Hinnom, Jerusalem's trash dump, a place of ruin, destruction, and judgment in this life, or the next, though not eternal to Jesus' audience.

Hadēs g86

Greek: proper noun, place

Usage: 11 times in 5 books, 9 chapters, and 11 verses

Meaning:

Synonymous with Sheol, though in New Testament usage Hades is the temporal place of punishment for deceased unbelieving mankind, distinct from Paradise for deceased believers.

Limnē Pyr g3041 g4442

Greek: proper noun, place

Usage: Phrase 5 times in the New Testament

Meaning:

Lake of Fire, final punishment for those not named in the Book of Life, prepared for the Devil and his angels, Matthew 25:41.

Sheol h7585

Hebrew: proper noun, place

Usage: 66 times in 17 books, 50 chapters, and 64 verses

Meaning:

The grave or temporal afterlife world of both the righteous and unrighteous, believing and unbelieving, until the general resurrection.

Tartaroō g5020

Greek: proper noun, place

Usage: 1 time in 2 Peter 2:4

Meaning:

Temporary prison for particular fallen angels awaiting final judgment.

Glossary +

AionianBible.org/Bibles/Rangi---Rangi-Bible/Noted

Glossary references are below. Strong's Hebrew and Greek number notes are added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. Questioned verse translations do not contain Aionian Glossary words and may wrongly imply *eternal* or *Hell*. * The note placement is skipped or adjusted for verses with non-standard numbering.

Abyssos

Lúka 8:31
Varúumi 10:7
Wiivariyuli 9:1
Wiivariyuli 9:2
Wiivariyuli 9:11
Wiivariyuli 11:7
Wiivariyuli 17:8
Wiivariyuli 20:1
Wiivariyuli 20:3

aidios

Varúumi 1:20
Yúuda 1:6

aiōn

Matáayo 12:32
Matáayo 13:22
Matáayo 13:39
Matáayo 13:40
Matáayo 13:49
Matáayo 21:19
Matáayo 24:3
Matáayo 28:20
Maáriki 3:29
Maáriki 4:19
Maáriki 10:30
Maáriki 11:14
Lúka 1:33
Lúka 1:55
Lúka 1:70
Lúka 16:8
Lúka 18:30
Lúka 20:34
Lúka 20:35
Yooháani 4:14
Yooháani 6:51
Yooháani 6:58
Yooháani 8:35
Yooháani 8:51
Yooháani 8:52
Yooháani 9:32
Yooháani 10:28
Yooháani 11:26
Yooháani 12:34
Yooháani 13:8
Yooháani 14:16

Mirimo ya Vatumwi 3:21
Mirimo ya Vatumwi 15:18
Varúumi 1:25
Varúumi 9:5
Varúumi 11:36
Varúumi 12:2
Varúumi 16:27
1 Vakorfinto 1:20
1 Vakorfinto 2:6
1 Vakorfinto 2:7
1 Vakorfinto 2:8
1 Vakorfinto 3:18
1 Vakorfinto 8:13
1 Vakorfinto 10:11
2 Vakorfinto 4:4
2 Vakorfinto 9:9
2 Vakorfinto 11:31
Vagalatía 1:4
Vagalatía 1:5
Vaeféeso 1:21
Vaeféeso 2:2
Vaeféeso 2:7
Vaeféeso 3:9
Vaeféeso 3:11
Vaeféeso 3:21
Vaeféeso 6:12
Vafilipi 4:20
Vakolosáai 1:26
1 Timotéeo 1:17
1 Timotéeo 6:17
2 Timotéeo 4:10
2 Timotéeo 4:18
Tíito 2:12
Vaeburanía 1:2
Vaeburanía 1:8
Vaeburanía 5:6
Vaeburanía 6:5
Vaeburanía 6:20
Vaeburanía 7:17
Vaeburanía 7:21
Vaeburanía 7:24
Vaeburanía 7:28
Vaeburanía 9:26
Vaeburanía 11:3
Vaeburanía 13:8
Vaeburanía 13:21
1 Peéteri 1:23

1 Peéteri 1:25
1 Peéteri 4:11
1 Peéteri 5:11
2 Peéteri 3:18
1 Yooháani 2:17
2 Yooháani 1:2
Yúuda 1:13
Yúuda 1:25
Wiivariyuli 1:6
Wiivariyuli 1:18
Wiivariyuli 4:9
Wiivariyuli 4:10
Wiivariyuli 5:13
Wiivariyuli 7:12
Wiivariyuli 10:6
Wiivariyuli 11:15
Wiivariyuli 14:11
Wiivariyuli 15:7
Wiivariyuli 19:3
Wiivariyuli 20:10
Wiivariyuli 22:5

aiōnios

Matáayo 18:8
Matáayo 19:16
Matáayo 19:29
Matáayo 25:41
Matáayo 25:46
Maáriki 3:29
Maáriki 10:17
Maáriki 10:30
Lúka 10:25
Lúka 16:9
Lúka 18:18
Lúka 18:30
Yooháani 3:15
Yooháani 3:16
Yooháani 3:36
Yooháani 4:14
Yooháani 4:36
Yooháani 5:24
Yooháani 5:39
Yooháani 6:27
Yooháani 6:40
Yooháani 6:47
Yooháani 6:54
Yooháani 6:68

Yooháani 10:28
Yooháani 12:25
Yooháani 12:50
Yooháani 17:2
Yooháani 17:3
Mirimo ya Vatumwi 13:46
Mirimo ya Vatumwi 13:48
Varúumi 2:7
Varúumi 5:21
Varúumi 6:22
Varúumi 6:23
Varúumi 16:25
Varúumi 16:26
2 Vakorínto 4:17
2 Vakorínto 4:18
2 Vakorínto 5:1
Vagalatía 6:8
2 Vatesaloníike 1:9
2 Vatesaloníike 2:16
1 Timotéoo 1:16
1 Timotéoo 6:12
1 Timotéoo 6:16
2 Timotéoo 1:9
2 Timotéoo 2:10
Tíito 1:2
Tíito 3:7
Filemóoni 1:15
Vaeburanía 5:9
Vaeburanía 6:2
Vaeburanía 9:12
Vaeburanía 9:14
Vaeburanía 9:15
Vaeburanía 13:20
1 Peéteri 5:10
2 Peéteri 1:11
1 Yooháani 1:2
1 Yooháani 2:25
1 Yooháani 3:15
1 Yooháani 5:11
1 Yooháani 5:13
1 Yooháani 5:20
Yúuda 1:7
Yúuda 1:21
Wiivariyuli 14:6

eleēsē

Varúumi 11:32

Geenna

Matáayo 5:22
Matáayo 5:29
Matáayo 5:30
Matáayo 10:28
Matáayo 18:9
Matáayo 23:15
Matáayo 23:33
Maáriki 9:43

Maáriki 9:45
Maáriki 9:47
Láka 12:5
Yaakúupu 3:6

Hadēs

Matáayo 11:23
Matáayo 16:18
Láka 10:15
Láka 16:23
Mirimo ya Vatumwi 2:27
Mirimo ya Vatumwi 2:31
1 Vakorínto 15:55
Wiivariyuli 1:18
Wiivariyuli 6:8
Wiivariyuli 20:13
Wiivariyuli 20:14

Limnē Pyr

Wiivariyuli 19:20
Wiivariyuli 20:10
Wiivariyuli 20:14
Wiivariyuli 20:15
Wiivariyuli 21:8

Sheol

Genesis 37:35
Genesis 42:38
Genesis 44:29
Genesis 44:31
Numbers 16:30
Numbers 16:33
Deuteronomy 32:22
1 Samuel 2:6
2 Samuel 22:6
1 Kings 2:6
1 Kings 2:9
Job 7:9
Job 11:8
Job 14:13
Job 17:13
Job 17:16
Job 21:13
Job 24:19
Job 26:6
Psalms 6:5
Psalms 9:17
Psalms 16:10
Psalms 18:5
Psalms 30:3
Psalms 31:17
Psalms 49:14
Psalms 49:15
Psalms 55:15
Psalms 86:13
Psalms 88:3
Psalms 89:48

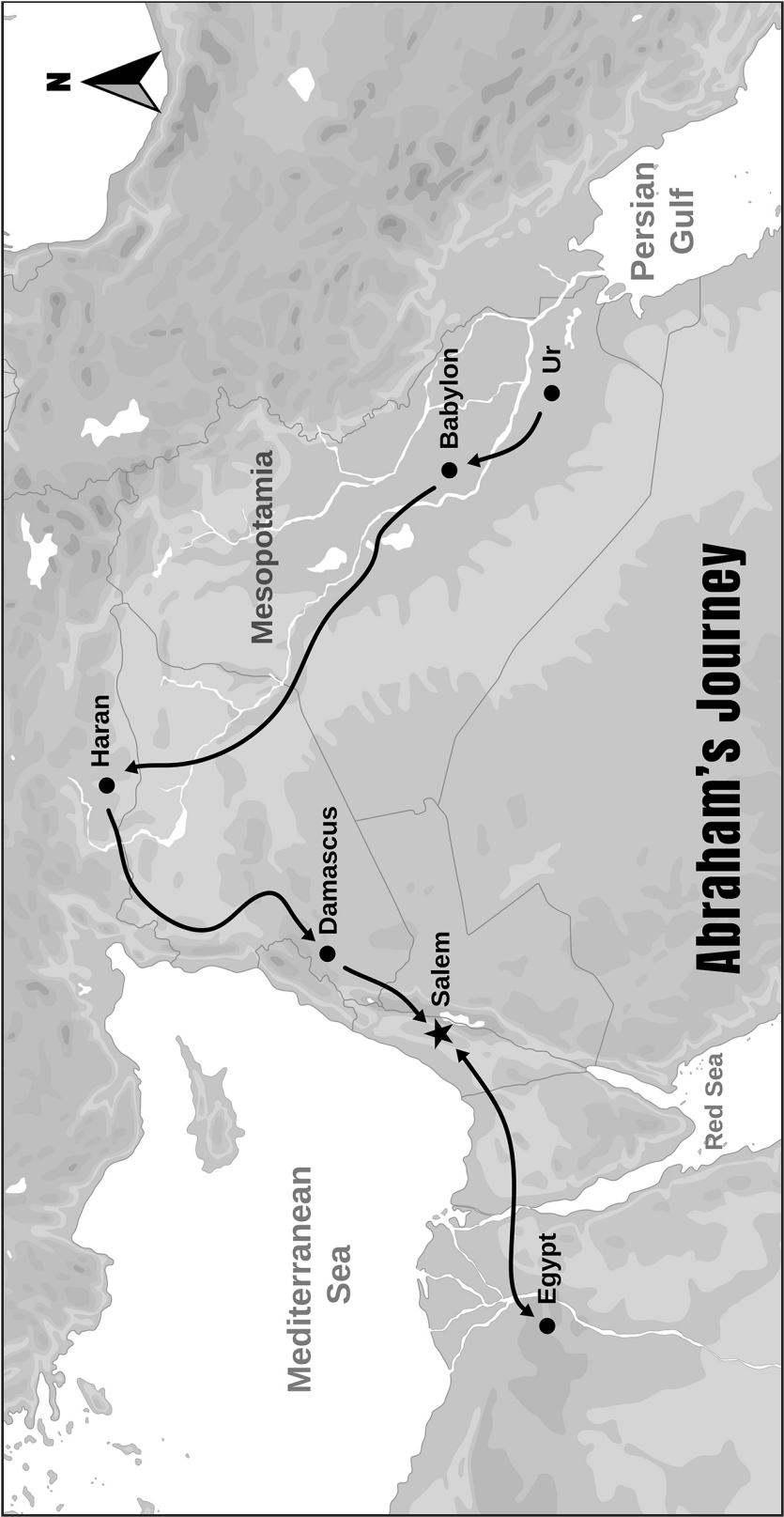
Psalms 116:3
Psalms 139:8
Psalms 141:7
Proverbs 1:12
Proverbs 5:5
Proverbs 7:27
Proverbs 9:18
Proverbs 15:11
Proverbs 15:24
Proverbs 23:14
Proverbs 27:20
Proverbs 30:16
Ecclesiastes 9:10
Song of Solomon 8:6
Isaiah 5:14
Isaiah 7:11
Isaiah 14:9
Isaiah 14:11
Isaiah 14:15
Isaiah 28:15
Isaiah 28:18
Isaiah 38:10
Isaiah 38:18
Isaiah 57:9
Ezekiel 31:15
Ezekiel 31:16
Ezekiel 31:17
Ezekiel 32:21
Ezekiel 32:27
Hosea 13:14
Amos 9:2
Jonah 2:2
Habakkuk 2:5

Tartaroō

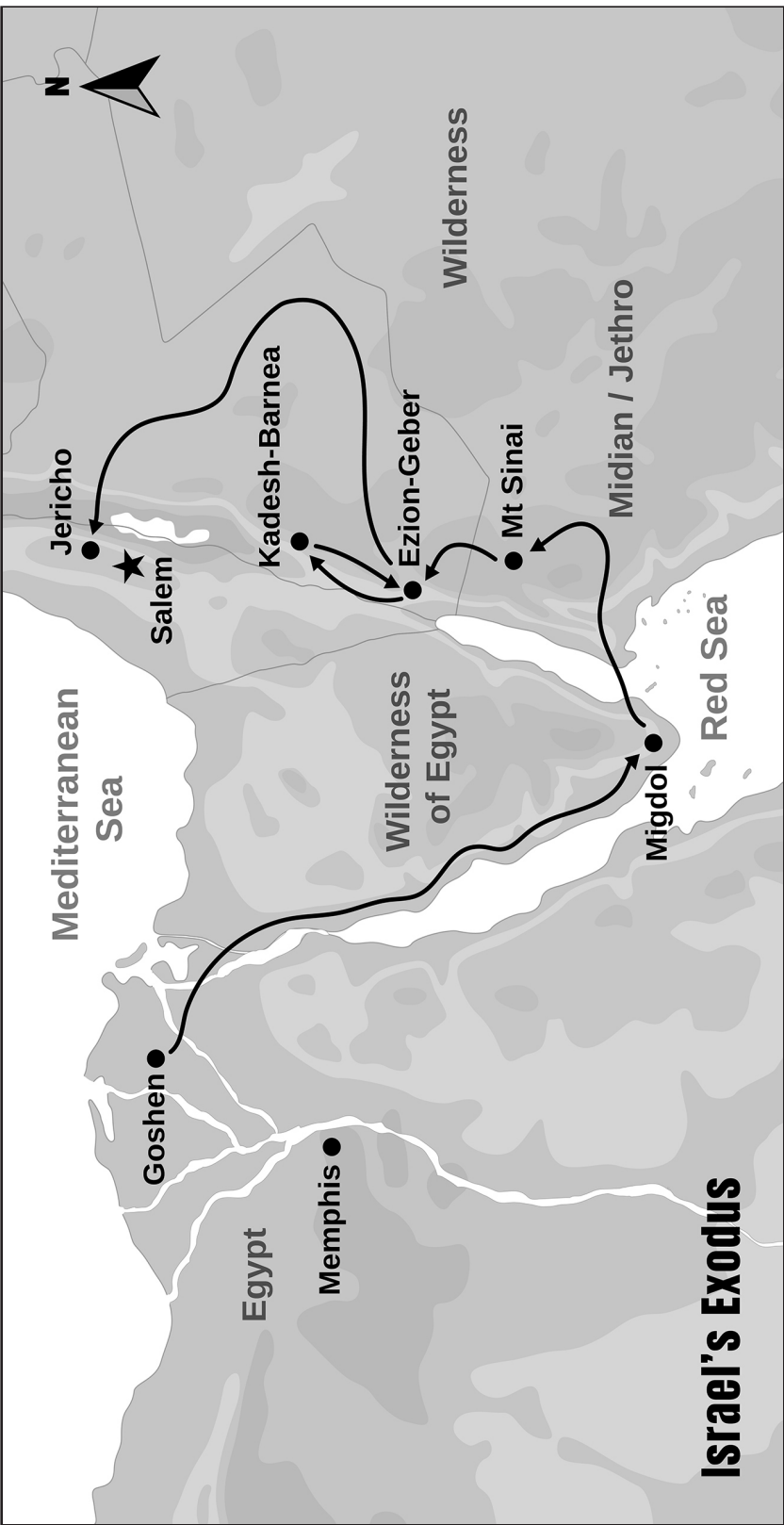
2 Peéteri 2:4

Questioned

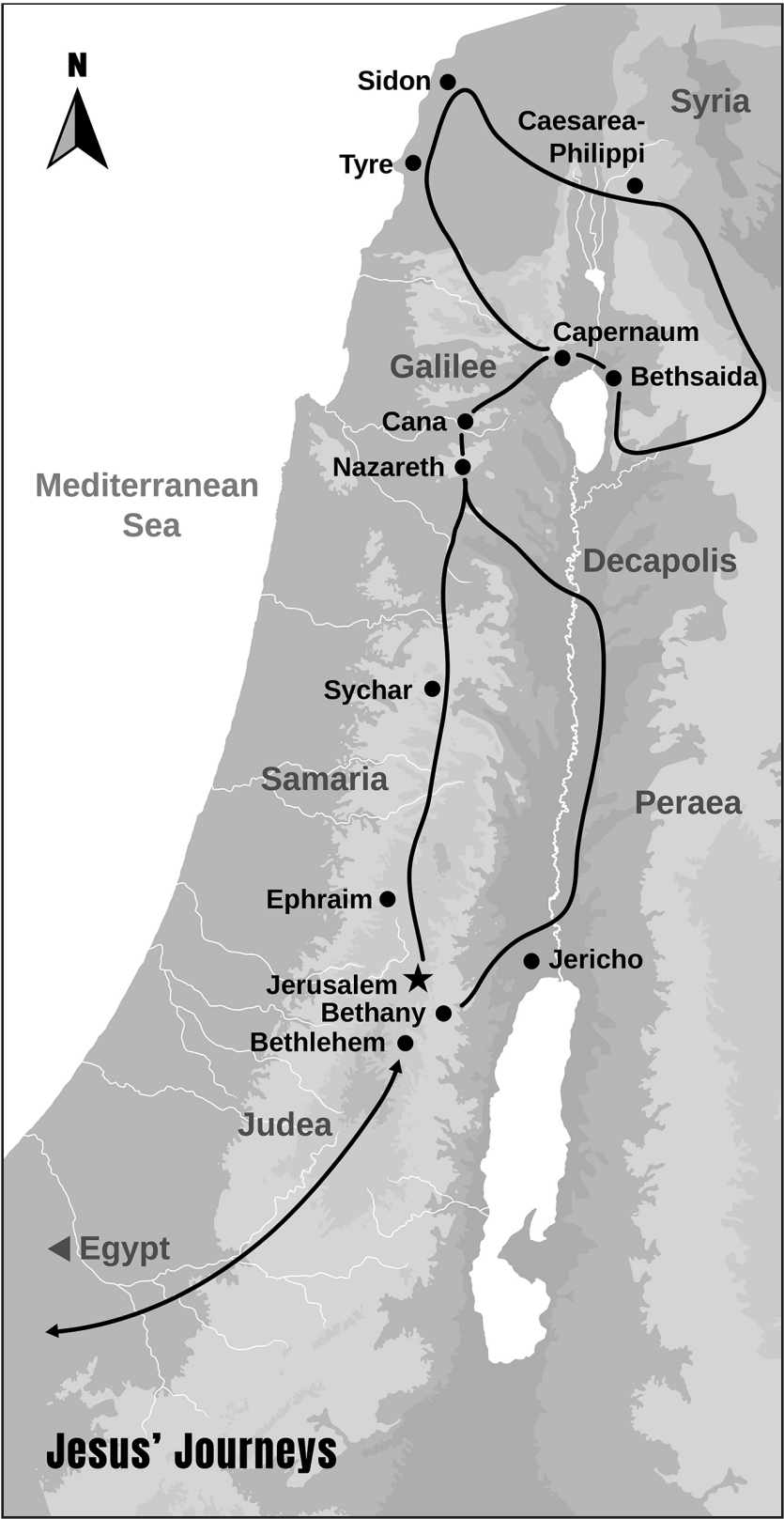
None yet noted



Kuruma, kajaa kwabweeyya Aburahamu ave matu kwa Melaungu, Melaungu akamusee iinake fuma isi yaachwe, atamanye na isi ng'ene Melaungu luu akamuhire, ja nyeene amulaha. Aburahamu ajaa asaamira na isi iyo kuni si yootaanga kuuntu yootamanya. - Vaeburania 11:8

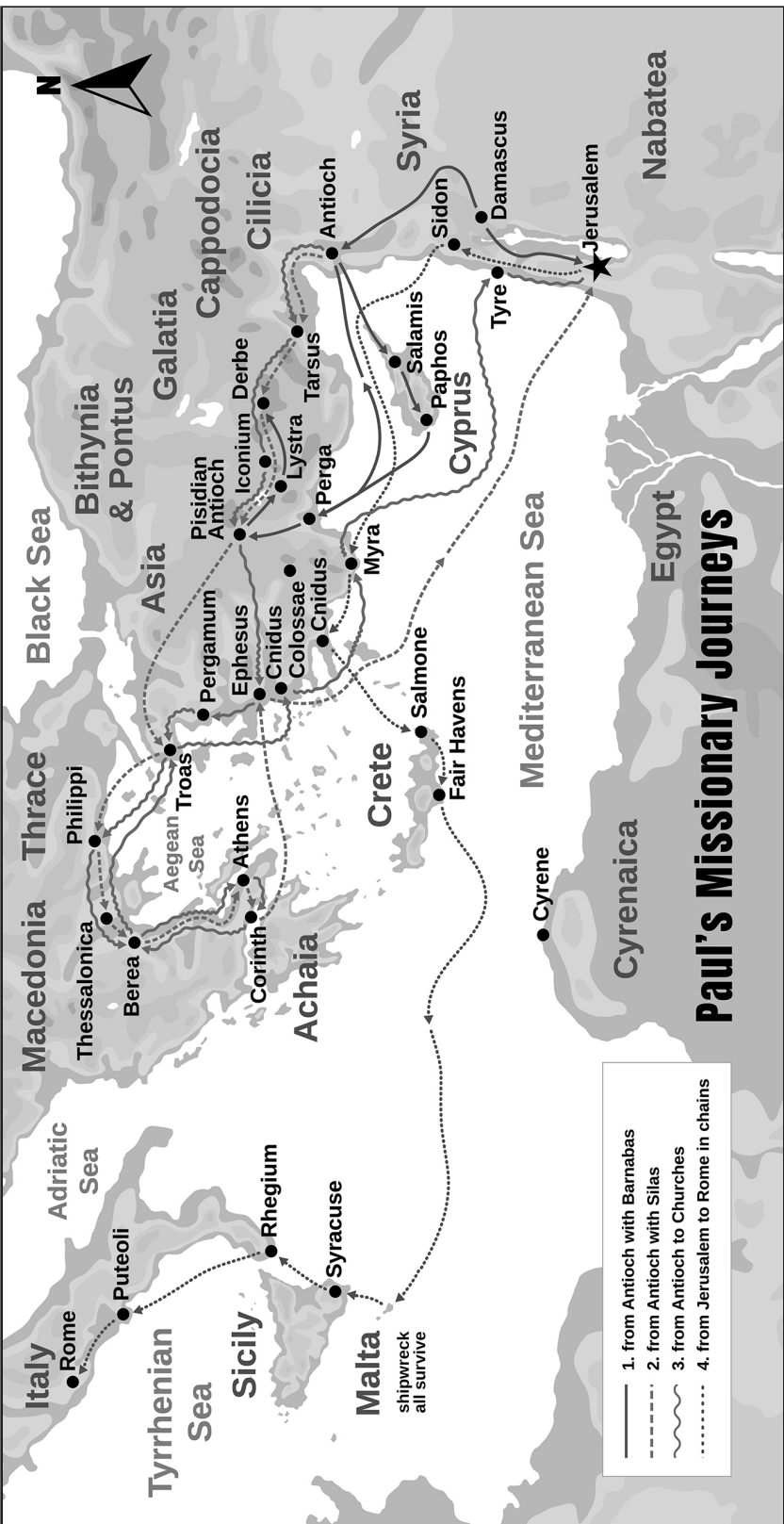


"When Pharaoh had let the people go, God didn't lead them by the way of the land of the Philistines, although that was near; for God said, 'Lest perhaps the people change their minds when they see war, and they return to Egypt'" Exodus 13:17



Sa baa Mwaana wa Maañnta, si ññja jo tamamirwa tañka. Kiri vyoova jeyyo, ññja sa ji avatamamire vaanta, kei atoole nkaas ñaachwe kaava ununuuli sa vaanta ñari foo.

- Mañiriki 10:45



Creation 4004 B.C.

Adam and Eve created	4004
Tubal-cain forges metal	3300
Enoch walks with God	3017
Methuselah dies at age 969	2349
God floods the Earth	2349
Tower of Babel thwarted	2247
Abraham sojourns to Canaan	1922
Jacob moves to Egypt	1706
Moses leads Exodus from Egypt	1491
Gideon judges Israel	1245
Ruth embraces the God of Israel	1168
David installed as King	1055
King Solomon builds the Temple	1018
Elijah defeats Baal's prophets	896
Jonah preaches to Nineveh	800
Assyrians conquer Israelites	721
King Josiah reforms Judah	630
Babylonians capture Judah	605
Persians conquer Babylonians	539
Cyrus frees Jews, rebuilds Temple	537
Nehemiah rebuilds the wall	454
Malachi prophecies the Messiah	416
Greeks conquer Persians	331
Seleucids conquer Greeks	312
Hebrew Bible translated to Greek	250
Maccabees defeat Seleucids	165
Romans subject Judea	63
Herod the Great rules Judea	37

(The Annals of the World, James Usher)

Jesus Christ born 4 B.C.



New Heavens and Earth



- Christ returns for his people**
- 1956** Jim Elliot martyrd in Ecuador
 - 1830** John Williams reaches Polynesia
 - 1731** Zinzendorf leads Moravian mission
 - 1614** Japanese kill 40,000 Christians
 - 1572** Jesuits reach Mexico
 - 1517** Martin Luther leads Reformation
 - 1455** Gutenberg prints first Bible
 - 1323** Franciscans reach Sumatra
 - 1276** Ramon Llull trains missionaries
 - 1100** Crusades tarnish the church
 - 1054** The Great Schism
 - 997** Adalbert martyrd in Prussia
 - 864** Bulgarian Prince Boris converts
 - 716** Boniface reaches Germany
 - 635** Alopen reaches China
 - 569** Longinus reaches Alodia / Sudan
 - 432** Saint Patrick reaches Ireland
 - 397** Carthage ratifies Bible Canon
 - 341** Ulfilas reaches Goth / Romania
 - 325** Niceae proclaims God is Trinity
 - 250** Denis reaches Paris, France
 - 197** Tertullian writes Christian literature
 - 70** Titus destroys the Jewish Temple
 - 61** Paul imprisoned in Rome, Italy
 - 52** Thomas reaches Malabar, India
 - 39** Peter reaches Gentile Cornelius
 - 33** Holy Spirit empowers the Church

(Wikipedia, Timeline of Christian missions)

Resurrected 33 A.D.

What are we?			▶		Genesis 1:26 - 2:3	
How are we sinful?			▶		Romans 5:12-19	
Where are we?			▶			
					Innocence	
			Eternity Past		Creation 4004 B.C.	
▶ Who are we?	God	Father		John 10:30	Genesis 1:31 God's perfect fellowship with Adam in The Garden of Eden	
		Son		God's perfect fellowship		
		Holy Spirit				
	Mankind	Living				
		Deceased believing				
		Deceased unbelieving				
	Angels	Holy		Genesis 1:1 No Creation No people	Genesis 1:31 No Fall No unholy Angels	
		Imprisoned				
		Fugitive				
		First Beast				
		False Prophet				
		Satan				
Why are we?			▶		Romans 11:25-36, Ephesian 2:7	

Mankind is created in God’s image, male and female He created us

Sin entered the world through Adam and then death through sin

When are we?				
Fallen				Glory
Fall to sin No Law	Moses' Law 1500 B.C.	Christ 33 A.D.	Church Age Kingdom Age	New Heavens and Earth
1 Timothy 6:16 Living in unapproachable light				Acts 3:21 Philippians 2:11 Revelation 20:3 God's perfectly restored fellowship with all Mankind praising Christ as Lord in the Holy City
John 8:58 Pre-incarnate		John 1:14 Incarnate	Luke 23:43 Paradise	
Psalm 139:7 Everywhere		John 14:17 Living in believers		
Ephesians 2:1-5 Serving the Savior or Satan on Earth				
Luke 16:22 Blessed in Paradise				
Luke 16:23, Revelation 20:5,13 Punished in Hades until the final judgment				
Hebrews 1:14 Serving mankind at God's command				
2 Peter 2:4, Jude 6 Imprisoned in Tartarus				Matthew 25:41 Revelation 20:10 Lake of Fire prepared for the Devil and his Angels
			Revelation 20:13 Thalaasa	
1 Peter 5:8, Revelation 12:10 Rebelling against Christ Accusing mankind			Revelation 19:20 Lake of Fire	
			Revelation 20:2 Abyss	

For God has bound all over to disobedience in order to show mercy to all

Destiny

Kilaangi at AionianBible.org/Destiny

The Aionian Bible shows the location of eleven special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of after-life destinies. The underlying Hebrew and Greek words typically translated as *Hell* show us that there are not just two after-life destinies, Heaven or Hell. Instead, there are a number of different locations, each with different purposes, different durations, and different inhabitants. Locations include 1) Old Testament *Sheol* and New Testament *Hadēs*, 2) *Geenna*, 3) *Tartaroō*, 4) *Abyssos*, 5) *Limnē Pyr*, 6) *Paradise*, 7) *The New Heaven*, and 8) *The New Earth*. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The key observation is that fallen angels will be present at the final judgment, 2 Peter 2:4 and Jude 6. Traditionally, we understand the separation of the Sheep and the Goats at the final judgment to divide believing from unbelieving mankind, Matthew 25:31-46 and Revelation 20:11-15. However, the presence of fallen angels alternatively suggests that Jesus is separating redeemed mankind from the fallen angels. We do know that Jesus is the helper of mankind and not the helper of the Devil, Hebrews 2. We also know that Jesus has atoned for the sins of all mankind, both believer and unbeliever alike, 1 John 2:1-2. Deceased believers are rewarded in Paradise, Luke 23:43, while unbelievers are punished in Hades as the story of Lazarus makes plain, Luke 16:19-31. Yet less commonly known, the punishment of this selfish man and all unbelievers is before the final judgment, is temporal, and is punctuated when Hades is evacuated, Revelation 20:13. So is there hope beyond Hades for unbelieving mankind? Jesus promised, *"the gates of Hades will not prevail,"* Matthew 16:18. Paul asks, *"Hades where is your victory?"* 1 Corinthians 15:55. John wrote, *"Hades gives up,"* Revelation 20:13.

Jesus comforts us saying, *"Do not be afraid,"* because he holds the keys to *unlock* death and Hades, Revelation 1:18. Yet too often our *Good News* sounds like a warning to *"be afraid"* because Jesus holds the keys to *lock* Hades! Wow, we have it backwards! Hades will be evacuated! And to guarantee hope, once emptied, Hades is thrown into the Lake of Fire, never needed again, Revelation 20:14.

Finally, we read that anyone whose name is not written in the Book of Life is thrown into the Lake of Fire, the second death, with no exit ever mentioned or promised, Revelation 21:1-8. So are those evacuated from Hades then, *"out of the frying pan, into the fire?"* Certainly, the Lake of Fire is the destiny of the Goats. But, do not be afraid. Instead, read the Bible's explicit mention of the purpose of the Lake of Fire and the identity of the Goats, *"Then he will say also to those on the left hand, 'Depart from me, you cursed, into the consummate fire which is prepared for... the devil and his angels,'"* Matthew 25:41. Bad news for the Devil. Good news for all mankind!

Faith is not a pen to write your own name in the Book of Life. Instead, faith is the glasses to see that the love of Christ for all mankind has already written our names in Heaven. *"If the first fruit is holy, so is the lump,"* Romans 11:16. Though unbelievers will suffer regrettable punishment in Hades, redeemed mankind will never enter the Lake of Fire, prepared for the devil and his angels. And as God promised, all mankind will worship Christ together forever, Philippians 2:9-11.



Sa jeyyo, tamanyi mukavabweyye vaantæ va isi joosi kava vapooji vaani, mændoovabatisa, kwa irina ra Taáta, na ra Mwaana na ra Matima Mæjja. - Matáayo 28:19

